3 1761 06981892 0

,37

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by
Tom Gallo
in memory of
his father

HISTORISKE KILDESKRIFTER

OG

BEARBEJDELSER AF DANSK HISTORIE.

2. R. II.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/monumentahistori02rr

MONUMENTA HISTORIÆ DANICÆ.

HISTORISKE KILDESKRIFTER

OG

BEARBEJDELSER AF DANSK HISTORIE

ISÆR FRA DET 16. AARHUNDREDE,

UDGIVNE

MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERG-FONDET

AF

DR. HOLGER RØRDAM.

ANDEN RÆKKES ANDET BIND.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1887.

DL
101
M65
2. række
Bd. 2

LIBRARY
APR
15
1983
UNIVERSITY OF TORONTO

Medens det i forrige Bind optagne Stof fortrinsvis bragte Bidrag til Krigshistorien, gjælder dette i langt ringere Grad nærværende Bind, hvor kun to Stykker udelukkende vedrøre dette Emne, nemlig Beretningen om Ditmarskens Erobring 1559 og Kalmarkrigens Historie 1611—12. Den sidste er navnlig af megen Vigtighed som den betydeligste Kilde, der haves, til Efterretning om Begivenhederne i denne Fejde. Den danner et smukt Sidestykke til den i forrige Bind meddelte Beretning om Daniel Rantzovs Vinterfelttog i Sverig 1567—68, om den end i Egenskab af historisk Kilde vel ikke ganske kan maale sig med denne.

Derimod indtage Mester Mogens Madsens efterladte forskjelligartede historiske Bidrag en betydelig Plads i nærværende Bind. Mulig kunde der have været Anledning ogsaa at medtage samme Forfatters „Episcoporum Ecclesiæ Lundensis Series“; thi er den end i sin Tid (1710) trykt, udgivet af den yngste af de tre i Videnskabens Historie navnkundige Mænd af Navnet Thomas Bartholin, saa er denne Udgave dog nu saa sjelden, at kun faa Bogsamlere kunne rose sig af at eje den. Gjerne skulde jeg derfor have efterkommet det til mig udtalte Ønske om at optage Skriftet i nærværende Kildesamling, hvis den fornødne Plads ikke alt da havde været optaget af andre forhen utrykte Stykker.

De fleste øvrige Bidrag i dette Bind, Mogens Madsens „Regum Daniæ Series“ iberegnet, høre til samme

Art annalistiske Forsøg, hvoraf en Del alt er meddelt i 1ste Rækkes 1ste Bind af disse »Historiske Kildeskrifter“. De tjene til at vise den flittige Syslen med Fortidens og Samtidens Historie, der i det hele betegner den Gjenoplivelse af de aandelige Interesser, der skyldes Humanismens og Reformationens forenede Paavirkning. Den ejendommelige Titel, som det lille Historieværk om de danske Konger bærer, der er meddelt S. 423 ff., og som, skjønt uden Forfatternavn, dog med Grund kan tillægges Lektor Povl Helgesen, giver Anledning til Formodning om, at det kunde høre til denne berømte Skribents flersidige Fortjenester ogsaa at have gjort det første Forsøg hos os paa at forfatte en Art Lærebog i Fædrelandets Historie — vel nærmest til Brug for det klosterlige Kollegium, han forestod i Kjøbenhavn, i hvilket han, som bekjendt, uddannede flere af de Mænd, der siden kom til at spille en vigtig Rolle i vor Reformationshistorie.

Skjønt jeg betragter denne Række af historiske Kilder som afsluttet med nærværende Bind, skulde det dog glæde mig, om det maatte lykkes mig endnu at offentliggjøre en mindre og mere blandet Samling af hidtil utrykte Stykker fra forskjellig Tid, tjenende til Oplysning af vor indre og ydre Historie — en Samling, hvortil jeg i det væsentlige har Materialet liggende færdigt.

Kongens Lyngby, 25. Oktober 1887.

H. R.

Indhold.

Side.

Danorum gesta post cronica Saxonis facta, scripta a D. Petro Olai, Minorita Roeschildensi 1

Tillæg: Roskildensia 34

Regum Daniæ Series una cum notatione succincta temporum et rerum maxime memorabilium, quæ singulis regnantibus per Daniam et in vicinia acciderunt. Collectore Magno Matthiæ, Th. Lectore et Canonico Lundensi 81

Civitatum quarundam Schaniæ brevis descriptio Autore Magno Matthiæ, Th. Lectore et Canonico Lundensi. 247

Statuta Synodalia quotquot a reformata per Daniam religione et recepto Christi Evangelio edita extant in Dioecesi Lundensi sub Episcopis Wormordo, Palladio, Tychico et Albino, in ordinem digesta et certis distincta capitibus per Magnum Matthiam S. L. Anno 1594... 285

Apologia modesta et vera, falsis criminationibus cuiusdam Jacobi Schröteri, præpositi Gudstadiensis, opposita a Magno Matthiæ, Ecclesiarum Schaniæ Superintendente (1606) 355

Tillæg: Monumenta Scanensia 385

Compendiosa et succincta Regum Daniæ Historia in hoc congesta, ut studiosi cuiuspiam memoriam adiuuaret. 423

Tillæg: Kongetal 452

Forskjellige historiske Optegnelser samlede af Cornelius Hamsfort 457

Tillæg: Fionensia 529

En kort Beretning om Ditmarskens Erobring 1559. Af Klavs Rytter, Kansler Johan Friis's Tjener 563

Ephemeris Historica. Autor huius scripti est Johannes Pistorius Husensis 571
Tillæg: Uddrag af Johannes Pistorius's Brevbog 598
Journal über alles das jenige, so sich in dem so genannten Calmarschen Kriege zugetragen................. 671
Haandskrifter benyttede i Bd. I og II.................. 763
Rettelser.. 766
Navneregister 767

Danorum gesta

post cronica Saxonis facta,

scripta

a

D. Petro Olai,
Minorita Roeschildensi.

Medens i vore Dage Hovedstaden med dens Arkiver og Bibliotheker selvfølgelig er Historieskrivningens og den historiske Samlervirksomheds Midtpunkt, vare Forholdene anderledes i det 16de Aarhundrede og tildels endnu senere. Man vil da finde, at de gamle Bispesæder eller Klostrene med deres da endnu levnede Brevkister og Bogsamlinger fra Middelalderen frembød gunstigere Betingelser for historisk Samler- og Forfattervirksomhed end Hovedstaden, der forholdsvis endnu var fattig paa slige Hjælpemidler. Jeg skal senere komme til at omtale flere af disse Centra for en litterær Syslen med Fortidens Efterladenskaber, hvad enten disse nu gjemtes der i Form af Diplomer eller Aarbøger eller som endnu levende Tradition. Her skulle vi særlig fæste Opmærksomheden paa Forholdene i Roskilde i Aarene nærmest efter Reformationen, og da fornemmelig paa en Mand, der, skjønt han levede stille og ubemærket, dog med sin flittige Pen har bidraget mere end mange andre tilsammen til at overlevere Minderne fra Fortiden til sildigere Slægter.

Bispestaden Roskilde med sine mange Kirker og Klostere og sit talrige Domkapitel havde i Reformationstiden i det hele staaet som en Formur for den gamle Tingenes Orden. Her havde Lektor Povl Helgesen (Paulus Heliæ) trukket sig tilbage, og alt tyder paa, at

han er død her, venteligt under Grevefejdens Forstyrrelser. Her opbevaredes i alt Fald en Tid lang hans mærkelige Krønike, der efter dens senere Findested har faaet Navnet: den skibyske, dette bitre Partiskrift, der dog ved sin levende Stil og ved sine mange Efterretninger om Samtidens Personligheder og Begivenheder er et Kildeskrift af umisteligt Værd. Her levede Lektor Povls Ven, Kanniken Mester Hans Lauritsen, en af Reformationens lærdeste og mest begavede Modstandere, der under andre Forhold maaske vilde have endt som Biskop. Her fandtes i Kannikernes Kreds dygtige Humanister, som Mester Christoffer Jepsen Ravensberg, der i sin Tid havde været Rektor ved det gamle Universitet og blev en af den gjenoprettede Højskoles første Conservatorer, og Hr. Niels Black, hvem Niels Hemmingsen med Taknemlighed nævner som sin Lærer. Af Kapitlets andre Medlemmer i Tiden nærmest efter Reformationen skal jeg endnu fremhæve den øvede Forretningsmand, Kantoren Hr. Jep Heje, og Kanniken Mester Klavs Hammer, hvilken sidste tilligemed den ovennævnte Mester Christoffer 1536 indkaldtes som Kapitlets deputerede til Forhandling om Kirkeordinansen.

De fleste af disse Mænd vare Reformationen lidet gunstige, hvad vel ogsaa var Tilfældet med Flertallet af de mange andre kirkelige Personer, der i hin Tid vare knyttede til „den papistiske Stad“ Roskilde, som Bugenhagen endnu 1537 kaldte denne By. Det kom derfor som et Tordenvejr over dem, da Sjælands nys udnævnte evangeliske Superintendent, D. Peder Palladius, i Efteraaret 1537 i fjorten Dage tog Ophold der i Byen og daglig prædikede under stort Tilløb af Stadens Borgere, medens han samtidig, ligeledes daglig, holdt theologiske Forelæsninger paa Latin. Ved de sidste skal han have haft 125 Tilhørere, hvilke da rimeligvis have været tilsagte til at møde baade fra Byen og Omegnen. Sam-

tidig sørgede han for, at tvende lutherske Præster bleve ansatte[1]). Kong Christian den III. ses selv at have været tilstede ved den endelige Ordning af Kirkeforholdene der paa Stedet, da Palladius siden omtaler „den Reformats, som blev gjort i Roskilde udi vor naadigste Herres, Kgl. Maj.s Nærværelse“[2]). Stadens Borgmester og Raad, der vare ganske vundne for Reformationen, søgte at faa Mester Hans Tavsen, der da var Sognepræst ved S. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn og Docent i Hebraisk ved Universitetet, hid til Roskilde, som det synes som Præst ved den da endnu bestaaende Graabrødre Kirke. Men i Kjøbenhavn vilde man nødig give Slip paa ham. Resultatet blev dog, at han blev theologisk Læsemester ved Roskilde Domkirke, en Stilling, som han indtog, indtil han nogle Aar efter valgtes til Superintendent i Ribe Stift. Hans Efterfølger i Roskilde blev Mester Peder Povlsen (Petrus Paulinus), hidtil Professor i Græsk ved Universitetet, der var Sognepræst ved Domkirken, samtidig med at han holdt theologiske Forelæsninger for „Klerkeriet“ i Roskilde.

Kannikerne havde, skjønt deres Sympathi drog dem andensteds hen, ikke gjort alvorlige Vanskeligheder ved at bøje sig for den ny Tingenes Tilstand, da de ogsaa under den beholdt største Delen af deres hidtidige faste Indkomster, skjønt stærkt beskattede. Det skar dem dog i Hjærtet, da det store Billede af S. Lucius, Roskilde Kirkes Skytshelgen, ved Bugenhagens Foranstaltning blev fjærnet fra Domkirken[3]); Messen og de andre gamle For-

[1]) Schumacher, Gelehrter Männer Briefe. I, 8. 14.

[2]) B. Münter, Bugenhagii in Dania commoratio, p. 109, jvfr. St. Friis, Berigtigelse af Historikernes Efterretn. om de i Aarene 1543 og 1544 afholdte Religionsdisputatser i Kbhvn. (Progr. fra Roskilde Skole 1836), S. 24.

[3]) Se Bugenhagens Brev af 28. Decbr. 1537 til Christian III. Schumacher a. Skr. I, 14—21.

mer for Gudstjenesten vilde de nødig slippe, og Transsubstantiationslæren holdt de fast paa. Da Peder Palladius gjennem den ovennævnte Sognepræst og Lektor M. Peder Povlsen var bleven sat i Kundskab derom, blev der indledet skriftlige og mundtlige Forhandlinger med dem, som endelig (1544) førte til, at de faldt tilføje, da de ikke dristede sig til at vove deres Præbender for at hævde deres Overbevisning[1]). Endnu i Aaret 1553 klages der dog i et Kongebrev over „den store Uskikkelighed, som skal holdes iblandt Klerkeriet i Roskilde, baade udi deres Lærdom og Levned“, og det paalægges D. Peder Palladius nøje at undersøge begge Dele. Denne lod det heller ikke mangle paa Formaninger; men en grundig Forandring indtraadte dog først, da de gamle Kanniker uddøde og afløstes af andre, der vare opdragne i Reformationens Grundsætninger[2]).

Under disse Forhold, mellem de talrige Ruiner og Minder fra Fortiden, som Roskilde omsluttede, levede her en stille Mand, selv en Levning fra en svunden Tid, en forhenværende Franciscanermunk eller Graabroder, P e d e r O l u f s e n eller P e t r u s O l a i M i n o r i t a. Han kaldes Saneropius og var vel altsaa født i Sonnerup Sogn i Voldborg Herred, et Par Mil fra Roskilde. At han har omfattet sin Orden med Kjærlighed, fremgaar formentlig deraf, at vi fra hans Haand have en Oversigt over Menoriternes Historie her i Norden og særlig i Danmark fra Ordenens første Indvandring indtil dens Undergang[3]),

[1]) Dänische Bibliothek VII, 99—148. Sml. min Kbhvns. Univ. Hist. I, 157—64.

[2]) Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 62—3. Suhms Saml. I, 3, 123. Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 336—9.

[3]) Historia de inchoatione et propagatione ordinis fratrum minorum in Dania et regionibus septentrionalibus 1232—1530 (rettere 1535), trykt i Scr. Rer. Dan. V, 511—28. I Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 882 c. 4to findes Grams Afskrift

hvortil vi ikke have noget Sidestykke for nogen anden Munkeordens Vedkommende, om vi end fra enkelte Klostere eller fra kortere Perioder af enkelte Ordeners Historie have Skildringer af righoldigere Natur. Efter at Graabrodreklosteret i Roskilde var oplost — maaske først 1537 [1]) — forblev han i denne By, uden at vi dog kunne oplyse, hvorledes han har fundet Midler til sin Existens. Han kaldes Dominus Petrus Olai, og da Dominus ikke var Munkes, men Præsters Titel, kunde man deraf slutte, at han har faaet en liden præstelig Betjening i Roskilde; men noget sikkert lader sig ikke sige derom. Blandt de talrige Vikarer ved Domkirken, blandt hvilke man snarest maatte søge ham, findes han dog ikke anført; heller ikke har jeg fundet ham nævnt som Kapellan, end mindre som Sognepræst. Vissere er det derimod, at han er den Historiker af Navnet Petrus Olaus, der ifølge en senere Forfatters Beretning blev underholdt af Herluf Trolle [2]). Denne var i Aarene 1557—61 Lensmand paa Roskildegaard og kan da let være bleven kjendt med ham, saa

af dette Stykke, indeholdende enkelte smaa Afvigelser fra ovennævnte Udgave.

[1]) Et lille ret mærkeligt Træk af de bortdragende Graabrødres Omsorg for Bevarelsen af Klosterets Bogsamling til mulige bedre Tider indeholdes i følgende Udtog af et Kongebrev af 1ste Juni 1546:

Item fiick Her Cantor vdi Roskilde breff til Mester Anders Globs artluing Iffuer Friis, att hand skall lade Capitel i Roskilde følge alle thee bøger, som thee gro muncke wdi Roskilde haffue til troer hende indsat vdi Mester Anders Globs gard paa Rosengarden vdi Kiopnehaffn, huilcke Kon. Mtt. haffuer vnt Roskilde Capitel till at legge paa theres librj. Datum Kolling tisdagen post vocem jucunditalis, aar 1546.

I Aaret 1561 forærede K. Frederik II. Klosterets Bygninger med Undtagelse af Kirken til Rigsraad Korfits Knudsen Ulfeld (Pont. Ann. III, 381).

[2]) Joh. Lauerentzen, Das preiswürdigste Gedächtniss K. Friderich II, S. 88.

meget mere som det er vitterligt, at Herluf Trolle levende interesserede sig for Fædrelandets Historie; og hvor kunde han vel finde nogen, der var kyndigere heri, end den gamle Minoritermunk, som havde tilbragt sin meste Tid med fra alle Sider af haandskrevne Kilder og trykte Bøger at indsamle alle de Efterretninger, han kunde overkomme, til Oplysning af det Fædrelands Fortid, som han elskede med en begejstret Kjærlighed [1]).

Med en saa umaadelig fin Stil, at den nu neppe kan læses uden under Forstørrelsesglas [2]), førte Peder Olufsen alt det til Bogs, hvad han saaledes havde samlet, og da han endelig, vistnok i en høj Alder og henimod Aaret 1570, laa paa sit Dødsleje, kaldte han den unge Mester Anders Sørensen Vedel, i hvem han med Rette maa have erkjendt en Aandsfrænde, til sig og overgav i hans Hænder, hvad han med en overordentlig Flid havde samlet til Fædrelandets Historie [3]).

Det er alt, hvad vi vide om en Mand, hvem vor Middelalders Historie skylder ikke saa lidt. Maa han end langt mere betegnes som Compilator end som Historieskriver, saa havde det dog været godt, om vi havde haft flere, der med denne Mands udholdende Flid havde samlet, hvad der i deres Tid kunde overkommes til Oplysning om Fortiden. Heldigst havde det ganske vist været, om Samlerfliden havde været forenet med lidt historisk Kritik; men det var nu ikke den Tids Sag.

[1]) Se t. Ex. hans Udtalelser i Scr. Rer. Dan. I, 70 sq. og hans Duodecim excellentiæ Daniæ, ibid. VIII, 493—501.

[2]) Et Facsimile af et Blad af hans Manuskript findes i Scr. Rer. Dan. II, 250.

[3]) Bag i Peder Olufsens Haandskr., Arne Magn. 107, 8vo, har Vedel skrevet: „Dominus Petrus olim familiæ Franciscanæ hunc librum ex variis monumentis magno labore collegit, ac mihi moriturus sui Μνημόσυνον reliquit“. Jvfr. mit Skrift: Historieskrivn. i Danmark og Norge siden Reformationen, S. 47.

Langebek paatog sig det høist besværlige Arbeide at afskrive Peder Olufsens Samlinger efter det endnu bevarede originale Haandskrift i Arne Magn. Saml. 107. 8vo, og har indført alt, hvad deraf kunde have historisk Betydning i Scriptores Rerum Danicarum[1]. Derimod har han forbigaaet en større Udarbeidelse fra samme Haand, der ikke findes i det nævnte Haandskrift, men i Afskrifter, der ikke ere meget yngre end Peder Olufsens Tid. Om denne er det, jeg her skal meddele nogle Oplysninger.

Den fuldstændigste nu bevarede Afskrift af den nævnte historiske Udarbejdelse gjemmes i Universitetsbibliotheket i Upsala og har til Titel:

Danorum gesta post cronica Saxonis facta,
scripta a D. Petro Olai Minorita Roeschildensi[2]).

Haandskriftet, der bestaar af 86 Blade i Folio, er fra det 16de Aarhundrede. I Randen er hist og her tilføjet Bemærkninger med Stephen Hansen Stephanius's Haand. Det er altsaa med hans Samlinger kommet til Sverig. Paa Pergamentsomslaget staar med Guldtryk: M. D. L. G. (ɔ: Magnus de la Gardie) Nr. 37. Det er en nitid, men ikke videre korrekt Afskrift. Den begynder (ved Aaret 1191) saaledes:

Cum iam dicta agerentur in orientali Vandalia, interim occidentalis (multis inter se proeliis) intestino malo laborabat. Fratrueles duo, Bureuinus et Miclothus seu Nicolaus, filii duorum fratrum sc. Pribislai et Verslai, terram tenebant.

[1]) I mit Skrift: Historieskrivningen i Danmark og Norge efter Reformationen, har jeg S. 48 meddelt en Liste over de Stykker i S. R. D., der ere hentede fra Peder Olufsens Samlinger.

[2]) Ordene „Minorita Roeschildensi" ere tilføjede af Steph. Joh. Stephanius.

Det er, som man vil se, ganske de samme Ord, hvormed de af Langebek udgivne „Excerpta Petri Olai ex historicis Danorum a Svenone Tiugskæg ad Ericum Menved“ fortsætte Knud VI.'s Historie, efter at Udtoget af Saxo er til Ende, Scr. Rer. Dan. II, 252. Og Fortsættelsen holder sig en Tid lang i ordret Overensstemmelse med dette Stykke; men siden er det Forfatterens, Peder Olufsens, egne i Scr. Rer. Dan. I, 68—148 udgivne „Chronica Regum Danorum a Dano ad obitum Johannis Regis“, som ordret følges, med Indskud af Stykker, som vi finde i andre af den nævnte Samlers Collectanea, som Langebek har udgivet. Efterhaanden som disse Samlerens egne Forarbejder slippe, er det andre „rivi aperti“, han øser af, dels trykte, som Alb. Crantz's historiske Arbejder, „De denscke kroneke“, et Udtog af Saxo med Fortsættelse indtil Christiern I.'s Død, og forskjellige universalhistoriske Compendier, dels utrykte, og da navnlig den lundske Bispekrønnike, Dr. Erik Olafsens Sverigs-Historie, samt den skibyske Krønike, hvilken Peder Olufsen aabenbart har haft liggende for sig i Originalexemplaret og ikke i Hans Henriksens Udtog. Et og andet, særlig vedrørende Roskilde, er øst af den stedlige Tradition eller af Optegnelser vedrørende Domkirken og Bisperne sammesteds; noget maa nærmest betegnes som Forfatterens egne Oplevelser eller Iagttagelser. Det hele afsluttes med Kong Frederik II.'s Tronbestigelse [1]).

I Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2461, 4to, gjemmes en Afskrift af en Del af samme Værk, der gaar fra Christoffer II. til Frederik II.'s Tronbestigelse (1319—1559).

---

[1]) Angaaende Kilderne til Petri Olai i Scr. Rer. Dan. trykte Collectanea har Dr. Dieterich Schäfer meddelt gode Bemærkninger i sit fortjenstlige Skrift, Däniche Annalen und Chroniken von der Mitte des 13. bis zum Ende des 15. Jahrhunderts, S. 121—3.

Afskriften har tilhørt M. Anders Sørensen Vedel, der paa forreste Blad har skrevet: *Παραλειπόμενα* Chronicorum Petri Olai Roschildensis. Andre Afskrifter i samme Omfang og med samme Titel haves i Arne Magn. Saml. 849 og 850, 4to.

Endelig haves en gammel dansk Oversættelse eller Bearbejdelse — ventelig af Peder Olufsen selv — af en betydelig Del af Skriftet, nemlig af hvad der vedrører Tiden fra 1448 til 1549. Dette Stykke har jeg under Navn af „Roskilde-Aarbogen fra 1448 til 1549“ udgivet i mine historiske Kildeskrifter, 1ste Række, I, 297—384. Allerede da udtalte jeg det som min Tanke ved given Lejlighed at komme tilbage til det Skrift, hvoraf den nævnte Aarbog er et større Afsnit. Det hele er der dog formentlig ikke tilstrækkelig Grund til at lade trykke. Derimod har jeg ment, at et Stykke af den Del af Skriftet, som nu kun findes i Hdskr. i Upsala og saaledes er vanskelig tilgjængelig for danske Historikere, kunde fortjene at meddeles, saa meget mere som vi her maaske have Peder Olufsens Udarbejdelse i den Form, hvori han nærmest har tænkt sine Samlinger overgivne til Efterslægten, hvis han overhovedet har haft en saadan Tanke, og ikke blot har samlet af en indre Drift, uden Forestilling om, at den Tid kunde komme, da Historikerne i Mangel af bedre Kilder kunde komme til at tage til Takke med hans mangelfulde Optegnelser. I det mindste er nærværende Fremstilling udførligere end nogen af de andre fra samme Haand, som Langebek har optaget i Scr. Rer. Dan.

Jeg har valgt et større Brudstykke, der rækker fra Valdemar Sejrs Død til ind i Erik Menveds Historie. Ved Gjennemlæsningen deraf vil den kyndige ganske vist ikke finde noget deri, som ikke paa et eller andet Sted kan læses i Scr. Rer. Dan., med Undtagelse af det Brev, hvormed Erik Plovpenning bestemte, at han

ønskede at jordes hos Graabrødrene i Roskilde[1]; men det turde dog have nogen Interesse, om ikke for andet saa dog i litterærhistorisk Henseende, at kjende det Arbejde, hvormed Peder Olufsen afsluttede sin flittige Syslen med Fortidens Minder. Til det nævnte Brudstykke er saa føjet de sidste Blade af Skriftet, nemlig Notitserne fra 1552 til 1559, hvormed Forfatterens Aarbogsoptegnelser ere fortsatte ud over det Tidspunkt, hvortil den tidligere nævnte „Roskilde-Aarbog“ gaar.

[1]) Dette Brev findes første Gang trykt hos Hvitfeldt S. 224, men i en kortere Form end hos Petr. Olai. Dog tyder Meddelelsen paa, at Petr. Olai Danorum gesta har hørt til Hvitfeldts Kilder.

Valdemarus inter cætera notabilia facta sua edidit leges Danorum atque in gloria mortuus est anno 1241 quinto[1]) Calendas Aprilis in cæna Domini, filiis suis matrimonio iunctis et regni negociis in bona pace compositis. In morte istius Valdemari vere cecidit corona capitis Danorum. Nam ab illo die bellis intestinis et destructioni mutuæ vacantes, omnibus in circuito nationibus facti sunt in derisum, sed et terræ, quas patres eorum gladio suo gloriose acquisierant, non solum ab eorum dominio recesserunt, verum etiam plagas maximas regno intulerunt et id miserabiliter confuderunt, principibus regni non obstantibus, sed se inuicem lacerantibus et vastantibus. Eodem anno sol passus est eclipsin pridie Nonas Octobris circa meridiem, et mortuus est Papa Gregorius nonus, et Petrus Strangi obiit. 1242 ciuitas Ripensis combusta est et ecclesia. Item post Valdemarum regem successit filius eius Ericus, qui etiam diu ante coronatus erat et regnauerat cum patre. Iste illustris rex

[1]) Med en anden Haand er ovenover skrevet: 6to. Men Skjærtorsdag var 1241 den 28de Marts (ɔ: V. Kal. Apr.).

Ericus, vir sanctus, simplex et rectus, ac timens deum et recedens a malo, largissimusque omnium regum erat. Mortuo patre Valdemaro statim oritur dissentio inter ipsum Ericum et fratrem eius Abel. Ericus enim attendens Danicale imperium deminutum, attentauit (vt tenebatur) reuocare Nordalbingiam seu Holsatiam et Lubicenses sub corona[m] Daniæ, sed in his inuenit fratrem suum Abel, ducem Slesuicensem, sibi aduersantem et infidelem, qui defendebat Holsatiam, eo quod comites illius terræ Johannes et Gerardus erant fratres vxoris suæ, scilicet Mettildis, et hæc est vna causa dissentionis inter Ericum et fratrem Abel. Hic Ericus ex ardenti amore et deuotione ad deum et ad beatum Franciscum et ordinem eius elegit sepeliri apud eosdem fratres Roschildis in habitu ordinis eorum, super quo dedit literas majestatis suæ sigillo munitas, quarum tenor sequitur et est talis: Nouerint vniuersi præsentes literas inspecturi, quod nos Ericus dei gratia Danorum Sclauorumque rex, præsente vxore nostra regina et annuente, et præsentibus Vlrico de ordine fratrum minorum et Petro sacerdote nostro, in bona valetudine et sanitate corporis nostri votum fecerimus, vt in habitu fratrum minorum mori deberemus et in ipso habitu apud fratres minores Roschildis sepeliri, in cuius rei testimonium præsentes literas eadem die fecimus scribi et sigilli nostri appensione duximus roborarj. Datum Roschildis anno Domini 1241 nonas Junij; et cetera patet(!). Dicitur etiam, quod postea simpliciter fecerit votum, quod regno renunciaret, vt ordinem intraret. Sed hæc mors eius tam inopinata et accelerata impediuit. Item tempore Ottonis imperatoris primi Venzelaus dux

Boemiæ claruit iustitia et sanctitate. Cuius piis actibus frater eius Boleslaus inuidens ipsum occidit et principatum vsurpat. Hic Venzelaus post 300 annos passionis suæ huic Erico quiescentj per visum apparuit eique quo genere mortis [deberet mori] reuelat, præcipiens, vt in honorem ipsius, qui Venzelaus diceretur, monasterium construeret. Rex autem e somno surgens cepit de sancto Venzelao, de quo nunquam ante audiuerat, ab episcopis et aliis, quis esset, perquirere, et certificatus, quod fuisset princeps Bohemiæ a fratre occisus, cepit ad honorem ipsius in Reualia Cisterciensis ordinis monasterium magnarum possessionum construere; sed antequam totaliter consumasset, fratre suo Abel procurante, sicut sanctus reuelauerat, est peremptus. Hic Ericus creditur fratribus adiutorio fuisse minoribus Roschildis pro loco tum erigendo et suis sumptibus incepisse construere, sed morte præventus et guerris et proelius impeditus non potuit totaliter perficere, ideo diu stetit in structura. Regnauit annis nouemdecim cum patre et post mortem patris. Hic etiam Ericus ciuitatem Lubecensem infestauit et cepit Lubicenses in Schania piscantes, sed et illi Daciam clandestinis incursibus molestabant villamque Hafniensem, quæ tunc nec structione nec munitione perfecta erat, deuastabant, ipso Erico tum existente in insula Femeriæ et nuptias fratris sui Christopheri ibidem faciente. Anno 1243 Ericus rex duxit exercitum contra Abel in Chaldingh. Eodem anno Innocentius quartus factus est Papa in crastino beati Johannis baptistæ, et incensum est Claustrum Holm. Item anno 1244 obiit Johannes Slesuicensis episcopus. Electus est præpositus Eschillus et conse-

cratus. Item Jherusalem deuasta est a paganis. Eodem anno obiit Henricus Harpestreng medicus, et Randerus igne periit. Anno 1245 orta est discordia inter Ericum regem et episcopum Nicolaum, et eodem anno fugit in Noruegiam, et celebratum est concilium Ottoniæ et concilium Lugduni, et Ripis capta est a duce Abel. Anno Domini 1246 obiit foelicis recordationis Jacobus Sunonis, qui de villa Ostathæ præbendam vnam fecit, et duos mansos terræ in Auhatør ad vinum contulit ad celebrationem diuinorum per diocesin Roschildis, quo anno obiit domina Estrid[1]). Anno Domini 1247 quarto Calendas Maij dux Abel cepit ciuitatem Ripensem, in qua captus est dominus Esgerus, episcopus eiusdam ciuitatis, et multj milites et pueri domini regis. Eodem anno tertio Nonas Junij rex Ericus eandem ciuitatem recepit. Eodem anno combustum est claustrum Sore miserabiliter secunda vice et ecclesia sancti Canuti Ottoniæ. Anno Domini 1249 obiit in Clarauallie episcopus Roschildensis Nicolaus; dominus Papa præpositum Jacobum fecit episcopum, et rex Ericus et aliqui canonici magistrum Asgotum super episcopatum Roschildis, quo anno obiit et Gunerus episcopus Ripensis. Anno 1250 Ericus rex feria tertia ante pascha a Schaniensibus fugatur de Lundis, qui secundo die paschæ rediens mulctauit Lundenses ad 15 millia marcarum. Eodem anno fecit capi ciuitatem Slesuicensem et deuastari et bona episcopalia confiscari, eo quod Eschillus episcopus ab ipso regalia non accepit, sed domino duci Abel adhæsit, et episcopus exulauit apud Innocentium

[1]) Ovennævnte Jep (Jakob) Sunesens Hustru.

quartum. Eodem anno Ericus rex nocte sancti Laurentij martyris, anno sui regni 10, captus est per fratrem suum Abel Slesuigh proditiose et nequiter, quem tradidit cuidam militi peruerso, nomine Laghi Gudmundsson, cum complicibus suis viris Belial, qui ipsum abduxit nauigio in Sliam siue Mydsundtt et ibi primo decapitat eum, facta prius confessione; postea corpus eius venerabile inhumane ibi submersit, habuitque semper manum dexteram eleuatam super aquas. Piscatores autem inuenerunt corpus eius cum miraculo incorruptum et quasi eodem die decapitatum, cum capite, quod in ecclesiam beatj Petri Slesuigh deportatum est et cum gloria et honore ibidem sepultum; cuius interfectores omnes et singuli miserabilj et turpissima morte perierunt. Anno vero Domini 1257 frater eius Christopherus rex veniens Slesuigh cum exercitu, corpus ipsius, quod ab omnibus reputabatur sanctum et colebatur, exclusis canonicis, a choro beati Petri abstulit violenter, et illud Ringstadis deferens cum magna pompa et apparatu ac solennitate ibi in ecclesia beatæ virginis in choro apud progenitores depositum est, vbi tunc et etiam nunc temporibus nostris deus eius meritis et precibus multis impartiuit varia genera sanitatum, cuius sacra ossa postea de sepulchro translata sunt atque loco habilj ad hoc præparato in muro eiusdem chori venerabiliter collata per dominum Lagonem episcopum Roschildensem.

Anno 1250 Abel frater Ericj, dux Slesuicensis, factus est rex et coronatus. Eodem anno Eschillus episcopus de exilio rediit. Anno vero Dominj 1251 rex Abel celebrauit concilium cum melioribus regni apud Rengsborg circa mediam quadragesimam et

quasdam nouas leges libro legalj addidit. 1252 rex Abel concilium habuit Calundeburgis. Eodem anno frater Radulphus episcopus Burglanensis intrauit ordinem fratrum minorum. et electus est præpositus Olauus. Eodem anno frater Regnerus ordinis minorum electus est in episcopum Otthoniensem per præsentationem Abel regis. et dicitur fuisse primus minister Daciæ. qui inter eos scribitur Regnichinus. Eodem anno Jacobus episcopus Roschildensis factus est archiepiscopus Lundensis. Cum autem beatus Ericus (vt iam dictum) decapitari deberet, interrogauerunt satellites et ministri sceleris de thesauro suo. qui respondit, maiorem thesaurum, quem haberet in mundo. in quadam cista esse apud fratres minores Roschildis, tradiditque eis clauem ad cistam. Abel autem frater eius gaudenter ab eis clauem recepit, veniensque Roschildis nihil aliud in dicta cista inuenit quam vnum habitum cum corda pro fratre minore. Intelligensque per hoc propositum eius de intranda religione. grauiter dolebat et ingemuit de nece eius. sed iustissimus deus vltor sanguinis innocentis effusj. clamantis ad eum de terra. non diu distulit vindicare horrendum facinus istius Abel. Nam cum anno secundo regni sui Frisiam debellare vellet, et cum venisset cum exercitu forti in Eyderstat ad pugnandum contra Frisones, ibidem ab ipsis in vltionem necis fraternæ est occisus die apostolorum Petri et Pauli MCCLII. corpusque eius inter corpora aliorum ibi occisorum sine sepultura et honore permansit bestiis et auibus dilacerandum. Corpus vero beatj Ericj contra intentionem et conatum occidentium, deo ordinante. inuentum est cum capite incorruptum. et pompa

atque apparatu magno duplicis sepulturæ honoratum et sublimatum est.

Christopherus frater Abel successit ei in regno parum idoneus MCCLII et consecratus est Lundis ab Eschillo episcopo Slesuicensi. Hic parum habuit de industria naturalj, et ideo rustici inceperunt insolescere destruentes fortalitia et munitiones, pugnabantque contra eum. Eodem anno iste Christopherus coronatus est in regem et Margareta in reginam die natiuitatis Domini. Item anno MCCLIII vel MCCLIIII[1]) rustici occisi sunt iuxta pontem Læthræ, et rex Christopherus castrum Suineborgh vicit et destruxit et castrenses eiusdem decapitauit. Eodem anno Henricus Emiltorp cum exercitu Sialandiam veniens Schieluesehore occupans, cui cum occurrisset rex Christopherus cum exercitu, a dicto Henrico fugatus est et plurimi Dani capti sunt et Sielandia in magna parte depopulata. Rex Christopherus oppidum Schielfiscore obsedit et dictum Henricum fugauit. Eodem anno bundones multas munitiones destruxerunt, et obiit Innocentius Papa, et episcopus Roschildensis Jacobus factus est Lundensis archiepiscopus, et Ericus filius Christopheri electus est in regem, et fratres prædicatores domum in Vortingborg ceperunt ædificare. Anno MCCLV obiit Eschillus episcopus tertio Nonas Aprilis. Anno MCCLVI Petrus filius Ebbonis obiit, et Haquinus rex fuit in Dania, et eodem anno Jacobus archiepiscopus celebrauit concilium prouinciale apud Væthel, et rex Christopherus celebrauit concilium suum apud Nyborg. Eodem anno rustici erexerunt

[1]) Suhm mener (Hist. af Danmark X, 257), at Bondeoprøret ikke er udbrudt før senere.

se cum claua contra regem et nobiles. Anno MCCLVII reconciliatus est rex Christopherus cum rege Noruagiæ, qui et Christophero spopondit fidelitatem. Anno MCCLVIII factum est concilium prouinciale apud Haffniam circa festum Martinj. Et eodem anno bellum fuit Kærstrup [1]) inter regem et rusticos. Anno Domini MCCLIX captus est archiepiscopus Jacobus pro causa ecclesiæ Dacianæ a Christophero rege. Eodem anno occisi sunt tria millia hominum et ex parte Slauorum et ex parte bondonum, et Marchio et Dani reconciliati sunt, et concilium fuit Rostoch. et Ericus filius Christopheri regis coronatus est vndecimo ætatis suæ anno. Eodem anno (!) Jacobus Erlandi genere nobilis factus est archiepiscopus post Vffonem. Hic eodem anno in nocte beatæ Agathæ in sua domo violenter captus est, octauo (!) pontificatus sui anno, a Henrico de Mechelborgh satellite, et a Nicolao præfecto Lundensi, iussu regis Christopheri et Margaretæ reginæ, propter quod fuit interdictum, quod pauci seruauerunt in diocesi Lundensi et Roschildensi, in Jutia vero nulli. Defuncto rege Christophero aggrauatum et innouatum fuit interdictum super Margaretam et suos. Eodem anno Jarimarus princeps Rugianorum deuastauit Syalandiam in magna parte et fecit magnam stragem rusticorum iuxta Nestuedt et illud oppidum cepit, procurante Petro Bang episcopo Roschildensi nepote

[1]) Vistnok en Forvanskning for Kycæthorp (Kisserup i Voldborg Hrd.), som Chron. Dan. et præcipue Sialandiæ har. (Arne Magnussens Udgave S. 67). Jeg antager nemlig, at dette er det rette Navn paa Slagstedet, der i Krønikerne varieres saa meget (jvf. Suhms Hist. X, 356).

eiusdem[1]. et scribitur alibi, quod Christopherus rex a suis inuisus regno ejicitur. Iam enim per hæc tempora Dania in illum contemptum et miseriam venerat, vt facile a quouis impugnaretur. Eodem anno depopulata est magna pars Synder Jutiæ circa Sliam a comitibus Holsatiæ, quo etiam anno Christopherus rex obiit Ripis et ibidem sepultus, et dicitur fuisse proditiose occisus, secundum vero alios veneno interiit. Et eodem anno venit ordo sanctæ Claræ in Daniam, uocatus et fundatus per comitissam Ingert, filiam Jacobi Sunonis, de Regenstein, quæ fundauit nobile monasterium Roschildis et dotauit sufficienter, adducens sorores de Argentina; quæ etiam comitissa dedit fratribus minoribus quatuor loca istius custodiæ, scilicet Roschildis, Haffnis, Calundeburgis et Nestuetis. Sepulta apud fratres minores ad dexteram summi altaris Roschildis. . . . .[2] Anno Dominj MCCLIIII Sueci et Normannj voluerunt inuadere Daciam, sed reuersi sunt sine honore. Item Jarimarus Sclauus cum Petro episcopo filio Schielm Syalandiam ingressus interfecit ibi ducenta duo millia virorum, magnam prædam adducens et cetera[3]).

Ericus filius Christopheri successit patri in regno, qui et ante mortem patris electus fuit, sed coronatus vndecimo anno ætatis suæ, Anno Domini MCCLX. Hic cognomen accepit Glipping, et hoc solummodo in

[1]) D. e. Jacob Erlandsens.

[2]) Herefter findes den „Historia mirabilium in Ecclesia B. Petri Slesuici factorum 1252“ Ord til andet indført, som efter Pet. Olai Collectanea er trykt i Scr. Rer. Dan. V. 581—2.

[3]) Hele Christoffer I.'s Historie afgiver en lidet tiltalende Prøve paa, hvorledes Petr. Olai kaster Begivenhederne mellem hinanden og gjentager nys anførte Efterretninger.

cronicis meis vulgaribus[1]), sed in cronicis Latinis scribitur Ericus Mæretsen vel Gipping[2]). Huius anno secundo Ericus, filius Abel. factus est dux Jutiæ, Valdemaro fratre eius mortuo. Item Olaus episcopus Burglanensis occiditur in ecclesia per quendam militem Johannem Glop. Item anno Domini MCCLXI bellum factum est Lohætæ inter regem et ducem Ericum aliosque filios Abel in profesto sancti Olaj, et cecidit nobilitas Danorum ex parte regis propter proditionem Petri Finssen, qui principalis fuit in exercitu regis, captusque est rex cum matre sua, regina Margareta, cognomento Sprenghehest, et Nicolaus episcopus Slesuicensis et multj alij, et plures occisi, sed sequenti anno regina liberata est, quæ statim per Matheum Florthorp capi fecit Petrum Finssen et altissime suspendj ante castrum Nyborg, scilicet 1263. Sequenti anno, scilicet 1264, liberatus est rex ea conditione, vt Agnetem filiam Alberti marchionis Brandeburgensis virginem pulcherrimam in vxorem reciperet sine dote. Anno Domini MCCLXVI venit Guido cardinalis legatus domini Papæ in Daniam pro reformanda pace inter regem cum suis et archiepiscopum. Sed videns, se nihil proficere, festinauit egredi excom-

---

[1]) Naar Chronica vulgaria her er modsat Chron. Latina, saa ligger det nær at antage, at dermed menes „De denscke Kroneke", en plattydsk Oversættelse og Fortsættelse af „Thom. Gheysmers" Udtog og Fortsættelse af Saxo, der antages at være trykt i Lybek c. 1490. (Jvfr. Bruun, Aarsberetn. fra det store kgl. Bibl. I, 39—43). Mærkeligt nok omtaler Dr. Dieterich Schäfer ikke denne plattydske Krønike i „Dänische Annalen und Chroniken von der Mitte des 13. bis zum Ende des 15. Jahrhunderte". Hannover 1872.

[2]) Jvfr. Scr. Rer. Dan. I, 124.

municans regem Ericum et matrem eius Margaretam cum multis aliis prælatis, clericis et laicis ac religiosis fautoribus eorum, regnumque supposuit ecclesiastico interdicto: ipsas tamen sententias pauci seruauerunt. Canonici tum Ripenses et moniales ibidem et claustrum ordinis Cisterciensis et fratres minores totius Daciæ per 8 annos cum dimidio seruauerunt. Anno vero Domini MCCLXVII regnum suppositum est interdicto, vel potius renouatum, et celebratum est concilium a quatuor episcopis, scilicet Jacobo archiepiscopo Lundensi prædicto, Petro Roschildensi, Esgero Ripensi, Bundone Slesuicensi, in quo concilio excommunicatj sunt Thucho episcopus Arusiensis, Johannes Burglanensis et plures alii prælatj. Item magna siccitas fuit ab annunciatione beatæ virginis vsque ad festum Botulphj, non pluit, et tamen fuit fertilitas, et rex Daciæ et Suetiæ occurrerunt ad inuicem apud Fauredale 1268. Eodem anno reædificatur castrum Chaldinghe, et tempestas magna fuit die Benedicti, et Clemens Papa obiit. MCCLXXII obiit dux Ericus, filius Abel. Rex autem Ericus pro paruulis ducis administrationem suscipere volens, arces et dominia cepit occupare: quod etiam comites Holsatiæ facere attentauerunt, ob quod bellum inter eos oritur. MCCLXXIII rex Ericus duxit vxorem filiam marchionis Alberti Brandeburgensis, nomine Agnetem, de quo supra dictum est per anticipationem. MCCLXXIIII celebratum est concilium generale sub Gregorio X. Lugduni, et eodem anno moritur Jacobus archiepiscopus in reuersione de exilio, factus frater minor Lundis, apud quos et requiescit in choro sub lampade; et regina Agnes peperit Erico regi

filium. MCCLXXV Magnus dux Suetiæ expulit fratrem suum regem Valdemarum de regno, fretus auxilio regis Daniæ, et regnauit pro eo. Hic Magnus genuit Birgerum, postea regem Sueciæ, Ericum Findlandiæ et Valdemarum Ølandiæ duces. Eodem anno relaxatum est interdictum supra positum a Guidone legato. MCCLXXVI Magnus rex Suetiæ inuasit Schaniam. Eodem anno regina Agnes peperit secundum filium regj, et Valdemarus rex Suetiæ exulauit in Dania cum vxore et filio duobus annis. MCCLXXVII Ericus rex Daniæ fecit expeditionem bis in regnum Sueciæ, vt restitueret dictum Valdemarum et non præualuit. MCCLXXVIII Ericus rex Daniæ vastauit Vestgothiam, et Valdemarus rediit in Sueciam. MCCLXXIX consecratæ sunt ecclesiæ fratrum minorum Roschildis et Chalundis per dominum Stigotum episcopum Roschildensem, et domicellus Abel filius Abel regis obiit Suineburgis, sepultus ibidem apud fratres minores. Alibi habetur, quod iste Abel obiit MCCLXXVIII. MCCLXXX obiit inclytæ memoriæ rex Magnus Noruagis, et regnauit Ericus filius eius pro eo annos natus quatuordecim; et Ericus filius Erici regis Daniæ eligitur in regem viuente patre. MCCLXXXI Ericus prædictus rex Noruagis duxit vxorem filiam regis Schotorum, et pestilentia pecorum fuit in Dania. MCCLXXXIII Valdemarus, filius Ericj ducis, factus est dux Jutiæ, qui anno ducatus sui secundo captus est a rege Erico cum domino Thucone Affuelgaardtt et incarceratus 1285. Sed sequentj anno, scilicet MCCLXXXVI, ad preces nobilium liberatus conspirare cepit cum Stigotho marschalco, Jacobo comite, Ranone, Agone

Cache, Vffone Dyre cammerario, Jacobo Blaafoodt et aliquibus aliis nobilibus regni, numero omnes duodecim, in mortem regis, qui et interfectus fuit clam et iugulatus truculentissime per aliquos ab eis missos, in sempiternum obprobrium Danorum, in Norre Jutia in villa Finderup iuxta Vibergis, dum dormiret in lecto suo in nocte sanctæ Ceciliæ virginis Anno Domini prædicto, scilicet MCCLXXXVI, anno vero regni sui 27, sepultus est Vibergis in ecclesia cathedrali. Interfectus est autem Ericus iste ruri agens, venationis gratia, cum grauiter soporatus dormiret in horreo quodam, dormientibus etiam omnibus, qui cum illo erant. Ingressi sunt clam septem virj, præuia laternula de industria armatj, quorum vnus regis caput manu enixum graui pugione perfodit. Ceteri autem inuadentes regium cadauer iam exanime intulerunt illi (quod dictu audituque horrendum est) vulnera mortalia quinquaginta sex, quorum fuit nullum infra pectus præter vnum.

Ericus primogenitus Erici successit patri in regnum, cognomento pius: nam etiam ante mortem patris electus erat rex, quamuis illa electio confirmata fuit et renouata sequenti anno, scilicet 1287. Christopherus autem frater regis Erici factus est dux Hallandiæ. Regina autem Agnes, audita morte mariti, fugit in castrum Nyborg cum filio paruulo Erico quatuordecim annos nato, atque ibj liberatj sunt. Sequentj anno, scilicet 1287, indicta sunt comitia Nyburgis, ad quæ totus senatus regni [conuenit], vbi discussa est causa interfectorum, et commissa est causa viginti septem nobilibus viris, qui et iurauerunt, dominum Jacobum comitem Hallandiæ, dominum Sti-

gothum Marschalcum, dominum Nicolaum Hallandicum, dominum Petrum Porsse, Ranonem, Agonem Cache, viros equestri generis, nec non Jacobum Blaafodt cum Vffone Dyre Cammerario aliosque multos complices illorum veros esse Ericj regis interfectores, statimque data fuit sententia a toto consulatu regni contra eos die pentecostes, et proscriptione damnatj ac pace priuatj, nec non omnia bona eorum fisco regio adiudicata sunt pro morte regis. Qui fugientes ad regem Noruegiæ Ericum collecti sunt, quibus et concessit castrum Kongeldum, cui regi dictj profugi assignauerunt regnum Daniæ, qui et se præparauit cum magna multitudine nauium et copioso exercitu bellatorum, et applicuit primum littoribus Sialandiæ, sed ab illis repulsus est. Demum applicuit littoribus Jutiæ ad portum Limfiordtt, sed et ibj occurrentibus Jutis repulsi sunt. Demum idem rex Noruegiæ rediit ad propria. Dicti autem profugj ædificauerunt et muniuerunt insulam Hielm 1290. De qua frequentes insultus fecerunt in partes Jutiæ ac in naues per mare transeuntes. Sed quoniam Ericus adhuc infra annos prouectæ ætatis erat, Valdemarus dux Jutiæ habens fautores Ericum Langbeen fratrem suum ducem Langlandiæ nec non et proprium germanum Christopherum ducem Hallandiæ plerosque nobiles regni sibi insidiantes, tamen in omnibus protexit eum Deus[1]. Sed et regina Agnes mater regis prudenter

[1]) Da Stykket er meningsløst, idet der synes at være glemt et Prædicat til Valdemarus dux, hidsættes det tilsvarende Sted i S. R. D. I, 125: „Et quia multum juvenis erat, Dux Jucie Waldemarus, habens fautores plerosque nobiles regni, juveni Regi insidiabatur". Ibid. p. 126: „Qvi

se gerens ac aliqui nobiles, quorum corda Deus tetigerat, constanter pro rege stabant. Propter quod dictus dux habens secum aliquos regni nobiles occurrit reginæ in Schielfischør, nunc corrupte dicitur Schielskør, tanquam de bono statu regni cum ea tractaturus. Sed agentibus quibusdam proditoribus orta est ibi pugna inter ministros reginæ et ducis, duxque cepit reginam, quæ infra paucos dies per subtilitatem manus ducis euasit. Anno Domini MCCLXXXVIII, tertio anno sui regni, coronatus fuit [Ericus] Lundis in die natalis Domini. Qui castus et iustus, quamuis multos graues emulos haberet. Hic in iuuentute sua Sclauiam potenter deuastauit incendiis et rapinis cepitque ciuitatem Rostoch et multas ciuitates et munitiones circumquaque; ædificauit turrim fortissimam in Verneminde, vbi postea fecit marchionem militem cum maxima solennitate. Humiliauit ciuitatem Sundensem multaque alia fecit, propter quod in multis regnis famosissimus erat. Hic duxit sororem Birgeri regis Sueciæ Ingeborgh in vxorem, quæ fuit filia Magni regis Sueciæ. Qui et vice uersa habuit sororem Erici regis Margaretam vxorem. Propter quam affinitatem magnas expensas postmodum Ericus rex fecit, nam dictus Birgerus rex cum vxore sua per germanos suos, Ericum et Valdemarum duces, captus et in turri positus fuit. Qui postea manus eorum euadens in Da-

... qvamvis multos graves emulos haberet, scil. Waldemarum Ducem Jucie et Ericum Langbeen fratrem ejus Ducem Langlandie, nec non et proprium germanum Cristoforum Ducem Hallandie, et multas insidias sibi freqventer fecerunt, tamen in omnibus protexit eum Deus." Hvitf. S. R. D. II, 389.

ciam ad Ericum regem confugit. Ericus igitur bis exercitum contra dictos duces misit in Suetiam, sed propter falcitatem Danorum nichil ad intentum suum factum fuit. Tertia autem vice personaliter venit in Suetiam cum duobus millibus et quingentis dextrariis, erat numerus totius equestris exercitus sexaginta millia equitum. Statim autem dicti duces a facie eius fugerunt ad castra sua maritima, parati vlterius fugere extra regnum, si eos insequutus fuisset. Transiuit igitur pacifice per Smalandiam et Osgothiam, nullo præsumente resistere. Intrauitque superiorem Sueciam ac potenter obsedit castrum Nicopense adeoque illud machinis impugnauit, vt ab intus manentibus defendi non posset. Cumque ad eum exire vellent et castrum resignare, ecce quidam Dani potiores, occulte corrupti promissionibus dictorum ducum, exercitum regis diuiserunt, atque regem [verbis] grauiter inuadentes, ab eoque cum maiore parte exercitus recesserunt, in tantum, vt ibi vel captus vel peremtus fuisset, nisi extraneos Teutonicos secum habuisset, qui secum fideliter permanserunt. Coactus igitur redire, dictos proditores post reditum suum in Daciam iuste vita priuauit. Cum autem esset in redeundo, præmissis legatis, occurrit ei alter dictorum ducum, scilicet Ericus, sicque cum eo placitauit, vt rex Birgerus tertiam partem regni Sueciæ meliorem pacifice possideret. Cum autem dictus rex Birgerus in parte assignata maneret, intellexit, quod dicti duces iterum in malum suum machinarentur; sed astute præueniens eos ad se inuitatos cepit, sicut ipsum prius ceperant proditiose, ac posuit in turrj in castro Nycopensi, vbi ipsum prius captum posuerant, ibique fame miserabiliter mortuj sunt.

Qui autem in terra pro dictis ducibus zelabant, occulte exercitum congregabant, atque subito superuenientes regem Birgerum de terra fugarunt cum vxore et quibusdam liberis. Veniens igitur in Daciam ibi mortuus est ac cum regibus Daciæ Ringstadis sepultus. Rex autem Ericus iterum misit sororium suum domicellum Magnum, filium dicti Birgeri regis, in Sueciam cum exercitu ad pugnandum. Qui dum Vestgothiam intrassent, occurrentes sibi in bello trucidabant, atque venientes in Ostgothiam intrassent castrum Stæcheborgh, populus autem prophanus illius regni superueniens, castrum obsedit ac oppugnauit, vt intus manentibus quasio nulla esset; propter quod dictus domicellus pro liberatione Danorum, qui secum erant, Suecis seipsum tradidit ea conditione, vt non læde[re]tur in vita vel in membris, super quo iurabant omnes nobiles illius regni, facientes super hoc publicum instrumentum sub sigillis. Sed mortuo Erico rege, quem plurimum metuebant perfidissimi et periuri, dictum domicellum, cui homagiati fuerant, dum pater suus in regno potens erat, tanquam hostem regni et inuasorem publice iudicantes, decollabant. Qui sepultus est cum auo suo Magno rege Ladelaas in ecclesia fratrum minorum [1]).

1) Herefter findes indført en ordret Gjengivelse af det Stykke af Chron. Erici Olai, som er aftrykt hos Fant, Scr. Rer. Svec, II, 99—100, og hvori Svenskernes Fremfærd mod den ulykkelige Magnus Birgersen fortælles. — Og derpaa følger Slutningen af Erik Menveds Historie ordret overensstemmende med hvad der af Petr. Olai Collectanea er aftrykt i Scr. Rer. Dan. I, 127—8: Waldemarus, Marchio Brandeburgensis — — — Hoc in libro quodam vetusto inveni.

Anno 1552 D. Escherus Bilde eques auratus & magister curiæ Regni Daniæ mortuus est, ac sepultus Hafniæ. Eodem anno decessit et ex hac vita Petrus Suawenius, Regis Daniæ legatus et orator, vir insigniter eruditus, in castro Jorsløu Sielandiæ, et is fuit decanus Roschildensis.

Anno Dñi 1553 dux Mauritius Marchio Misniæ ictus globo bombardæ occubuit in conflictu una cum duobus principibus, filijs Henricj ducis Brunsuigensis et principis Luneburgensis; hoc bellum exortum fuit inter ipsum Mauritium et Albertum Marchionem Norimbergensem 6 Idus Julii.

Anno proximo 1554 hyems valde acris & sæua erat, niues enim valde crebræ ac profundæ diu agros contegebant usque ad æquinoctium vernale. Moriebantus alicubi homines frigore in campis et syluis errantes. Item Johannes Fridericus elector et dux Saxoniæ laxatus captiuitate, qua apud Imperatorem detinebatur anno præcedenti, hoc anno obijt 5. Nonas Martij. Obierunt Ericus Erici et Canutus Rud, equites aurati regni Daniæ. Item vehemens & valde horribilis ventus spirabat et maxima tempestas, qualis ante multos annos non fuerat excitata, mense Aprilis. Eodem tempore Rex Daniæ D. Christiernus remisit ac clementer restituit omnibus ruralibus presbyteris et parochis tributum collectum et perlatum Coldingia. Exegerat enim a singulis pastoribus senos daleros. Hoc quoque tempore hyems valde acris & sæua erat. Niues enim crebræ ac profundæ diu agros contegebant, glacies quoque Pontum et flumina tutissime constringebat, moriebantur quoque multi homines frigore in campis & syluis errantes. Quo anno vehemens

& valde horribilis ventus spirabat, et maxima tempestas, qualis ante multos annos non fuerat excitata [1]).

Annus erat a Christo nato 1555, cum D. Ago Bilde reuerendus pater, olim Cancellarius Regum Johannis & Christierni ac tandem Episcopus Arusiensis, in domino obdormiuit in monasterio Sckoukloster inter quartam et quintam pomeridianam [2]). Eodem anno Romæ extinctus est M. Johannes Blacchus Canonicus Roschildensis, vir præclaræ eruditionis. Circa hæc etiam tempora sub noctem circa quintam horam ac deinceps fiebant et conspectæ sunt creberrimæ coruscationes, et audiebantur tonitrua, id quod rarum, insolens et prodigiosum erat.

Anno 1556 apparuit Cometa, qui durauit usque ad 18. Aprilis, fuitque magna siccitas sequenti æstate, et insolitæ tempestates ortæ sunt. Hoc etiam tempore migrauit ex hac miseria et mortali vita in beatam et immortalem vitam eximius et præclarus vir doctor Bernhardus Frisius, Regiæ majestatis legatus et decanus Roschildensis, estque sepultus Rostochii. Eodem anno in festo diui Mauritij deposuerunt Canonici Roschildenses suas chorales vestes ex mandato Regiæ maiestatis, relatore Andrea Barby, Cancellario Germanico.

Anno a Christo nato 1557 obdormiuit in domino reuerendus vir et magnæ prudentiæ ac pietatis nec non sagacitatis Canonicus Roschildensis M. Johannes Laurentii [3]).

---

[1]) Synes at være en Gjentagelse af, hvad der ovenfor er sagt.

[2]) Den 10de April (Hist. Kildeskr. 1. R. I. 435).

[3]) Se Hist. Kildeskrifter 1. R. I. 112—15. 120. At den af Prof. L. Daae udgivne Fortegnelse over nordiske Stude-

Anno a Christo nato 1559 cal. Januarij, hoc est die circumcisionis dñi, obijt illustrissimus et serenissimus princeps Christiernus tertius Rex Danorum & Noruagorum, Rex optimus ac præstantissimus, Regumque omnium, qui nunc sunt, præcipuum decus et gloria, ex hac miseria et mortali vita, ad dei et sanctorum omnium beatissimum cætum translatus est, fruiturque dulci consortio cælestis ecclesiæ, viuitque cum omnibus electis dei. Huius erat singularis pietas erga deum, quæ ipsum non nomine tantum, sed re etiam vera Christianum fuisse declarauit[1]. ...

Fridericus Secundus, illustrissimus princeps, Rex designatus patre mortuo ad Daniæ sceptra regenda conspirat, cuius gesta cum apud Dytmarsos sint varia ac multiplicia cum patruis, videlicet Johanne et Adolpho ducibus Holsatiæ, in aliud oportunius tempus seruabuntur. Solent enim Historiarum scriptores ab enarranda viuentium principum historia prudentius abstinere, ea forte caussa inducti, quia plerique principes, cum iam sint optimi, postea pessimi euadere possint, & rursus qui iam videntur pessimi, nonnunquam ad optimos & clarissimos mores ante vltima fata conuertantur. Quocirca eandem Fredericianam historiam illis scribendam relinquo, qui fatis eius superuiuentes efficacius testimonium perhibere possint, an per illum rexerit, qui dicit, per me reges regnant et

---

rende i Køln, ses, at han 1527 immatrikuleredes her, ligesom ogsaa hans Kollega „Nicolaus Hamer".

[1]) Forfatteren meddeler en længere Karakteristik af Christian III og Beretning om hans gudelige Endeligt; men da den er uddragen af Jac. Bordings Ligtale over Kongen, hvilken findes trykt i Grams Udgave af Cragii Annal. Christiani III., saa forbigaas den her.

conditores legum recte discernunt. Quare nos tantum volo in fine horum Chronicorum admonitos, vt deo gratias agamus, quod filium, illustrissimum principem dominum Fridericum, dominum nostrum clementissimum, nobis dederit in regnis paternis successorem. Precemur itaque deum, vt mentem eius spiritu suo illustret, pia consilia & conatus iuuet, paternasque virtutes ita in eo confirmet, vt sit iustitiæ cultor et subditorum amator, et nos deus propitius respiciat, vt et eum veris colamus cultibus, Regemque nostrum, optimi patris illustrissimum filium, veris honoremus obsequijs.

Som et Tillæg til den gamle Roskildebroders Optegnelser hidsættes her nogle Roskildensia fra den Tid, da Peder Olufsen færdedes her og den nærmeste Tid derefter. Disse Stykker danne en Parallel til Dr. Jens Bircherods „Samling om Roskilde Capitels Prælaturer, Præbender og Vicariater", der findes trykt i Suhms Saml. I, 3, 106—35 [1]). Det er jo bekjendt, at det rige Arkiv ved Roskilde Domkirke des værre gik til Grunde 1728, da Biskop Worm for at gjennemse det havde ladet det bringe til Kjøbenhavn, hvor det brændte med hans egen herlige Bogsamling i den store Brand, der ødelagde den største Del af Hovedstaden, medens Biskoppen selv var fraværende ved Efteraarslandemodet i Roskilde. Hvad der nu kan samles, er kun ringe Levninger af den rige Mangfoldighed, som fordum fandtes. Nærværende lille Samling gjør ikke i nogen Maade Krav paa Fuldstændighed. Det er kun et Udvalg, og flere af Stykkerne meddeles her i Udtog.

[1]) Nogle faa Breve af samme Art, ogsaa fra det 16de Aarhundrede, ere meddelte i nærværende Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 490—7 og 726—7.

I.

Forskjellige Bestemmelser vedrørende Kapitlet i Roskilde.

1.

Christiann met Gudz naade Dannarcks, Norges, Wendes oc Gottes koningh etc.

Vor synderlig gunsth tilforn. Viider, at oss elsk^e Marquardt Vrne, eders capitels broder, canick i Roskilde, haffuer ladet berette fore oss, huorledes nogre canicker, som ther icke hoess domkyrcken besijdendes ære, haffwe noghen renthe, som kalles portiones, huilken skicket vere skall tiill thee canicker, ther besijdhendes ære, tiill at giøre fattiige degne oc petllinge daulige almosse oc hielp aff, som hand siger seg och nogre flere, ther tilstede ære, burde aff retthe at haffwe. Och er therfore begierendis vor scriffwelse, at hannom maa ther vdij vederfares, hues skeell oc ret er. Thij bede vij eder oc vele, at i met thet første lade tiilsiighe oc met capitels schriffwelse paamynde alle canicker, ther icke tilstede ære och saadhan renthe haffwe, at thee komme tiill capitell paa then dagh, som i pleye at protestere, oc tha paa then sag sige oc dømme, huess reth er, efftther eders capitels statuter oc sedwanlig friihedt; oc atij aldeles retthe eder effter, at huilke canicker ther thaa protesterendes vorde, skulle holle theres protestatz retteliighen, effther capitels statuter, oc tha nyde oc beholde portiones mett andhen seduanliig rettighedt i alle maade. Men huilke thet ey giore vele, oc ey vundertagne ære vtij the priuilegier, vij eder gunsteligheu giiffwet haffwe, thee skulle skicke theress fuldmyndige procuratores i capitell met alth rettighed, effther gammel sedwanne, som for thennom suare oc fyldesth giore skulle, effther for^ne vore priuilegiers lydelse. Dog vore daulige thienere i vorth Cancellerij vndertagne, som vore priuilegier indeholde. Sammeledes vele vij, atij eff-

ther eders statuter, priuilegier oc sedwanliigh friiheder retthe huess anden brøst, ther i capitell befindes kand. Taghendes ther inghen forsømmelse fore, paa thet Capitell oc Roskilde schole deess bedre ved magth oc liige bliffue kand. Oc huilke canicker seg ther effther icke retthe vele, tha giiffuer oss thet tilkende, wij wille ther till finde raad. Thij lader thet ingenlunde. Beffallendes eder Gudt. Schreffwet paa vort Sloth Kiøpnehaffn fredaghen nest effther posche dag, Aar etc. Mdxlix. Vnder vort Signet.

Oss elsk[e] Prælater, Canicker oc menighe Capitell, som nu boo oc residere hooss Roskilde domkyrcke, sambtligen och huer besynderlighenn.

2.

Vij Pedher Suaaw deghen, Anders Barby prouest, Jeip Heye cantor, paa synd principals Stig Porss Erchedeghens oc synne egne vegne, Albret Lauritzen, Jens Rosengardt, Claus Rosengardt, Gotschalck Wedzell, Hans Lauritzen, Seuerin Olssen, Niels Black, Joachim Beck, Jens Nielssen, Jens Jørghenssen, Oluf Offessen oc Niels Friis, Canicker i Roskilde, giøre wittherliigt alle met thette vort obne breff, at aar mdxlix, tisdaghen nest effther sancti Mauritij dag, paa worth capitels huss, effther Kon. M[tatis] vores kiereste naadige herres scripteliige beffalning, vore skicketh for oss erligh oc welbyrdig Suendh Lagho Vrne, fuldmyndig paa syn broders Marquardt Vrnes, vor kiere metbroders, vegne; beretthendes for os, som for[ne] hans broder tilforn haffude ladet Kon. M[tatt.] tilkende giiffwet, at hannom skeer hinder paa noghen renthe i Capitell, kalles portion, som hannom oc nogre aff the andre Canicker, her daulige residere, rettheliighen tilkommer, huilken nogre andre Canicker, som icke hooss

domkircken daulige nw besijdendes ære, ey helder ære priuilegieret, occupere och vdij vere hattue. Oc endeliighen begierede, at vij effther Kon. Ma:tts befaling ther paa siighe oc domme ville effther capitels statuter oc sedwanliig friiheder, huess ther om retth er, som vij fore Gud vele andsuare oc for hans naade vere bekende. Tha effter Capitels gamble friiheder oc sedwanne oc biscop Lagho Vrnes (saliig met Gud) met menige Capitels affsaugde dom, som vdij liige sag dompt er, oc vij i Capitels register clarlighen befundet haffwe, huilket oc oss alle vittherligt er, at saa tilforn tiidt skeedt er, Sighe vij saa ther paa, at alle portiones, bona communia oc distributiones boer altiidt aff retthe at vere oc bliiffwe tiill the canicker, her hoss domkircken daulige besijdendes ære, holde huess, kosth oc thienneste effther capitels statuter, Kon. M:tts ordinantz oc priuilegier, giorendes daulige almøsse tiill fattige degnes og peffiinges vnderholdning aff then oc anden kirckens renthe, religionen tiill forbeydring oc gode, som thee for Gud pligtughe ære. Oc effther samme vor dom vacerede nw tuenne portiones, Kwndby oc Storebede, som Erick Krabbe oc Benth Bilde occuperede, dog thee icke residerede eller haffwe nu protesteret de residendo, ey helder ære priuilegiati. Oc ther fore strax opterede Marquard Vrne per procuratorem portionem Kundby, oc mester Oluff Offessen for:ne portionem Storebede, met alles vore sambtycke. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum capitulare presentibus literis est appensum. Datum anno, die et loco quibus supra.

3.

Vij Pedher Suow deghen, Anders Barby prowest, Jeip Heye cantor, Albreth Lauritzen, Jens Rosengard, Claus Rosengard, Gotschalk Vedzell, Jens Niels-

sen, Jens Jørghenssen, Oluff Offessen oc Niels Friis, Cannicker i Roskilde, giøre witterligt, at Aar mdxlix tisdaghen nesth effter sanctj Mauritij dag paa vorth Capitels huss, ther vij effter Kon. Ma^{tatz} vor kiereste naadige Herres scripteliige beffalingh forsamblede vore, at rettbe hues brøsth, som emodt capitels statuter i nogre forledne aar paakommen er, Capittel oc Roskilde schole till stort affbreck, oc eblandt andet gaffue vore medbrødre, residentes Canonici inter quindecim, tilkende, at canonici absentes inter quindecim, som icke studerede eller vare commensales Episcopi, gaffue aarlighen effther vore statuters lydelse mensam aff theress præbender, huilketh thennom strax effther bispernes tiidt forhindreth er. Oc ther fore begierede, at thennom motthe vederfares ther vdij huess ret er. Tha effter Capitels statuter, som thet obenbare forklare, oc som nogre aff oss selffwe haffwe aff vore præbender inter quindecim samme mensam vdgiiffwet, ther vij icke residerede, oc oss wittherliigt er, at thet altiidt i bispernes tiidt vdgaffs oc betalleth bleff: Sige vij saa ther paa fore retthe, at Canonici absentes inter quindecim, oc icke thienne Kon. Ma^{tat} vdij hans Naades Cancellarij eller studere, er pligtughe effther capitels clare statuter oc gamble sedwanner at giffue mensam aff theres præbender, effther som thee vdij Capitels register taxerede ære. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum capitulare his nostris literis inferius est appensum. Datum Roskilde anno, die et loco et supra.

4.

Foruden thesse tuenne affsaugde Domme bleff oc andet mere reformeret oc skicket, som effther Kon. Ma^{tts} beffalning i Capitels register nu indschreffuett er, syndherlighen de residentiis et earum inuentariis,

item de procuratoriis, quod canonici absentes suos habeant procuratores pleno iure hic quotidie residentes, qui pro eis resideant, et in omnibus iuxta statuta et priuilegia nostra satisfaciant. Illis duntaxat exceptis, qui regiæ maiestatis in eius Cancellaria quotidie seruiunt. Quod si tales sibi procuratores constituere noluerint, liberum est Capitulo eos constituere iuxta priuilegium etc.

Samtidig Optegnelse i Kgl. Bibl., Saml. t. Adelens Hist., Fasc. 59, Nr. 28.

11.

1555. 30te Januar. Et Brev vedrørende Bygningen af et nyt Orgel til Roskilde Domkirke.

Vii epterscreffne Niels Frijs, Cantor [1]), Niels Black oc Jens Jorgensen, Canicker ock kyrckeuerge tiill Roschilde domkyrcke, giore alle [w]itterliigt, at erliig oc beskeen mand mester Hermen Raphaelssen, [org]emester, haffue nw i dag fran seg anttuordet thett nyæ orghe[we]rck her i domkyrcken oc thett ladett probere mett forstandige [o]rgemestere, som ther paa leigt haffue, oc forfaarett ock forsogt alle stemme, att samme werch ock arbeyde findes att wære fuldkommet, och inthett bædre och merckeliigere her i Riiget, effter thet forpliigtelsse breffs lydelsse, som hand oc hans medbroder Mester Peyter Sneckere oss paa Capitels wegne giffuett haffde. Och haffuer samme Mester Hermen mett thee gode karle, som mett hanom paa samme werck arbeydet haffue, giordt merckeligt fliidt paa samme arbeyde, att thett er fuldkommett, endog at forscreffne Mester Petter Sneckere, som woor mett att begynde samme arbeyde, bort rompte.

---

[1]) Se Saml. t. Fyns Hist. og Topogr., VIII, 186—7, 399—400.

Thij tacke wij forscreffne mester Hermen fore throo tieneste oc gott arbeyde, oc therfoore haffue wij nw aldeles affregnett och affbetaldt then gandske swm, then sidste penning mett then første, hues wij poo Capitels oc domkyrckens vegne forscreffne Mester Hermen oc Mester Peytter bode tiilsammen loffuett haffde, epter wort obne beseglde breffs lydelsze, oc thett aldeles fuldgiort forscreffne mester Hermen, saa hand nw haffuer oss forscreffne wort [breff ighe]n anttuordet, mett syn nøgafftiige quittancie, bode fore [seg oc syne] arffuinge oc forscreffne mester Petter oc alle andre, po [talle kwn]ne, for aldt ydermere tiillthall eller kraff om nog[re ydermere] penninge eller betallning for samme arbeyde vdj n[ogre maade. T]iill hues ydermere wittnesbyrdt trycke wij wore S[igneter neden] foore thette woort obne breff. Giffuet vdj R[oschilde onsda]gen nest æpter Sanctj Pauli conuersionis daag Aar etc. Mdlv.

Samtidig beskadiget Kopi blandt Danske Selskabs Papirer i Geh.-Ark.

iii.

Kapitlet i Roskilde skriver til Kong Christian III: Ærkedegnen i Roskilde, Sti Pors, er død samme Dag, „saa give vi Ed. Kgl. Maj. ydmygeligen tilkjende, at Ærkedegnedømmet og Cantoriet her i Roskilde ere de provisione et collatione Capituli, som Ed. Kgl. Maj. haver de andre to Prælatedømme, Degnedømmet og Provstiet, her i Roskilde at forse, og Ed. Kgl. Maj. samtykte samme Sti Pors til samme Ærkedegnedømme efter vort Kaar og Skrivelse; saa have vi nu efter vore gamle, sædvanlige Friheder der til kaaret og udvalgt Ed. Kgl. Maj.s Sekretær, Lage Brockenhus“. De bede nu om Kongens Stadfæstelse paa dette Valg. „Sammeledes bede vi og ydmygeligen og

gjerne, at Ed. Kgl. Maj. vil værdes for Guds og denne vor Skrivelses Skyld at unde Mester Frants (Andersen), vor Skolemester, som er en god, lærd Mand og udi mange Aar har gjort Tjeneste og stor Frugt her i Skolen [1], det Canoni, som nu ledigt bliver efter forskrevne Sti Pors". Roskilde, Torsdag for S. Dionysii Dag 1556.

Orig. i Geh.-Ark. Topogr. Saml., Roskilde Nr. 100.

IV.

1558. 1ste Juni. Roskilde-Kanniken Hr. Jens Jørgensens Testamente.

In nomine dominj Amen. Jeg Jens Jørgensen, Canick vdj Roschillæ, besynnyndis inthett att være vessere endt doden oc inthett vwissere endt dodsens tymmæ: Tij skycker jeg nw mytt testament oc yderstæ villie aff thett, som Gwdtt haffuer meg forlentt vdj saa made, som her effter fy[nnes]. Fforst gyffuer Jeg her till domkerkens, hoss hwilken Jeg vdweller [mytt] leyestedtt, xv daler. Item domino cantorj, som Jeg vdweller till myn [testamentarium], en rosen nobell. Item Jens Rosengar en rynsk gyldene. Item Claws [Rosengar] en rynsk gyldne. Item her Sewren Olsen en englott. Item her [Niels Black?] en wngers gyldne. Item her Jens Nielsen, som jeg oc vdw[eller till myn testa]mentarium, en Rosen nobell. Item mester Franttz en gyldne. Item her Hans] Henricsen en gyldne. Item mester Anders Laurensen Skolemester en . . . . Item mester Peder Paulino en englott. Item hans hwstrw Bar[bara] . . . . . . Item her Niels capellaffn i pund malt oc en syæ flesk. Item kongeli[ge Maie-

---

[1]) Frants Andersen blev 7. Okt. 1546 immatrikuleret ved Universitetet i Køln (Norsk hist. Tidsskr. III). Se forøvrigt Bloch, Roskilde Domskoles Hist. I, 37—8. Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. I, 671. II, 50. 521. IV, 316. Ny kirkehist. Saml. I, 468. III, 486. 548. IV, 95. 248.

stat en] Sølff [s]toff mett logh. som veyr vedtt xxviij loett. Item her abbett [Peder Ingvorsen i] Eszerom en dobell ducatt. Item Herløff Trolle en englott. Item her Jørgen Succentorj en englott. Item Rasm[us] . . . . . . en dale. Item her Anders Madsen en dale. Item alle vicariis x marck. Item . . . . . . [pres]ternæ vj marck. Item hwer locatt en dale. Item klockeren en dale. Item kors[degnen] ɉ dale. Item myn søster dotther Bodill Henricks vdj Hellsingør en sølff stoff paa xviij loett oc x daler. Item hennes hosbonde Henrick Powlsen x daler. Item hwertt aff hennes børn, som eræ v, x daler. Item myn søster dotter Lwttzæ Jorgens en sølff stoff paa xviij loett oc x daler. Item Jørgen Nielsen hennes hwsbonde x daler. Item hwertt terres barn. som ære try. x daler. Item min salige oc affgangen søster søns Peder Søburgs børn, som ære iiij, hwer x daler. Item skall tyszæ forneffnde børns gaffuæ indleggis her hoess capittel vdj sacristitt. som løffuer jtthundritt oc tywæ daler, som Jeg anttworder myne testamentarios. indtill saa lengæ [att] the blyffuæ terris egnæ vergæ; oc hender thett seg, att nogle a[ff forscreffne] børn blyffuer ther for inden døder oc aff gangen, saa skwl[le ther andre,] som igen [leffue.] være the dødis oc aff gangnis arffwinge, oc ickæ [fader oc] moder. Item gyffuer Jeg Dorothyæ Peder Søburgs efftcrle-[ffuerske] . . . . . . paa iiɉ loett oc en ryngs gyldne. Item hennes hosbonde Jacob . . . . . . gyldne. Item till Helsyngørs kyrcke iiij daler. Item Magdalenæ, som [meg] tien, en seng mett synæ klæder, saa goedt som v daler. oc en lyde[n] bryge kædell vedt en tønne stoer; Item then skiffuæ, som staer i then stwæ vedt then nørre veeg mett en skuæ lædickee; then kystæ, som Jeg loed giøre oc en sortt hyelmett koo. Item myn tienistæ pyge Kyrstinæ en seng mett klæder, saa goder som x marck, oc en koo, som kallis hennes koo,

oc x marck penninge. Jeg blyffuer hende skyldig nw till sanctj Michaelis dag. Item Hans Andersen, som meg tienttæ, x daler. Item hans fader Anders Nielsen i dale. Item Kyrstinæ Peder Ipsens vdj Nodebode i dale. Item Marine Powill teylmesters i dale. Item Peder Hoffmandt myn frende vdj Helsyngoer i dale. Item Magens Henricsen, som nw stwderer vdj Vittenbiergæ[1], ij daler. Item Jacob Kollingburge vdj Koffuenhaffn en rynsk gyldne. Item hans hostrw Bodill en rynsk gyldne. Item Powil . . . . elsen ibidem i dale. Item hans hostrw Marine en dale. Item Niels Hammer i L . . . . . . en dale. Item Hennyng Berindsen burgemester her vdi Roskille i dale. Item [hans] hostrw Berytte en dale. Item Olwff Scriffuere byfoedt i dale. Item hans [hostrw K]yrstinæ en dale. Item Jens Hemmyngsen burgemestere en dale. Item . . . . . . Dyricks ij pund maltt. Item Mettæ Matysæ ij pund maltt. Item the viii . . . . . . Qwinder vdj hellig gesthws hwer i marck. Item Ysaac Mauridsen[2]) i dale. Item Morthen meg nw tiener i dale. Item xv marck att skyfftæ blandt fattege vdj kerken effter myn Jordefer. Item en bastwgang mett en rwnder vdgifftt. Tettæ mytt testamentt oc yderstæ villie befialler Jeg erligæ og vysæ mendtt, mester Olwff Ottessen cantor oc her Jens Nielsen canick, till themnom at anamme oc effter thennæ myn yderstæ villie vd att rede, som the andsware ville for Gwdh. Forbywdenis alle, besynderlige mynæ arffwinge, themnom her emodt nogett hynder att gore. Till wittnisbyr er thettæ myn egen handscrifftt oc wnder mytt Signett. Datum Roskille onsdagen wdj pynttzæ vge anno dominj millesimo

[1]) Se Ny kirkehist. Saml. IV, 84–5.
[2]) Formodentlig den som latinsk Poet siden bekjendte Isak Movritsen (Gyldeleianus), der døde 1585 som Rektor og Kannik i Lund.

quingentesimo quinquagesimo octauo. Item till skoo. wallmell oc lærytt att gifuæ fattege folk vdj Gwdhs naffn itt c marck.

Bagpaa med en gammel Haand:

Testamentum Joannis Georgij canonici. 1558. circiter iiij^{c} daler.

Original med tre paatrykte Segl iblandt Danske Selskabs Papirer i Geh.-Ark.

V.

1559. 27de April. Admiral Christoffer Trundsen ansøger Kongen om et Kanonikat i Roskilde til sin Søn, der studerede ved Kjøbenhavns Universitet.

Min wnderdaniige plictig trow thieniste ethers Kon. Matt. altiid forsendt mett Gudt. Høyborne oc stormeg^{ste} første, kierriste naadige herre. Betacker jeg ethers kongeliige mtt. wdmygeligen for all gunst oc naade, som ethers kongelige Mtt. wdj mange maade giordt och beuist haffuer. Kierriste naadige herre, wærdis ethers naade att wille wiide, att Gudt almectiste haffuer kallet her aff thenne werden Lauritz Hanszen. som wor ethers Naadis Slotz schriffuere her paa Kiøbnehaffn. oc handt haffde i forleningh aff ethers Naadis saliige herre fader eet Canicke dom i Roskylde. Er ther for min wdmyge bøn, att ethers Kong. Matt. wille wærdis att wnde mig forskreffne Caniche dom tiil en miine sønner, ieg holder hær til studium hooss ethers Naadis vniuersithet i Kiøbnehaffn, till hiælp oc trøst, att handt maathe thes fligteligere forfremis i sin bog till Gudtz ære, oc tiæne i fremtiden ethers Naadis Høymegtighedt, huor orsagen siig kunde begiiffue; oc ethers Kong. Matt. wilde betencke mine wilquaar, att ieg haffuer mange børn, och min lange tieniiste, ieg haffuer trouligen be-

uiist ethers Naadis salige herre fader, och will att myn wderste formuge beuiise ethers Naadis kong. Matt., oc eders Naade wille wærdis till att giffue miig ett gunstiigt oc naadiigt suor wdj thenne min begiere, huilkindt ieg som en wnderdanig trow tiener will redebon befindis mett all wdmyghedt aff myn ringe formuge altiidt medt min welwilliig tieniste troufigen att beuise, som ieg ethers Kong. Matt. thespligtig er. Oc will haffue ethers Naadis kong. Mtt. till langsom regimenth Gud almectigste mett siell oc liiff befallit. Schreffuet i Kiobnehaffn then 27de Aprilis anno Mdlix.

Eders Naadis
wnderdaniige trow tiænere
Christoffer Trundszen.

Orig. i Geh.-Ark., Topograf. Saml., Roskilde Nr. 103.

vi.

1559. 19de September. Kong Frederik II tilskriver Hr. Erik Krabbe og Hr. Herluf Trolle, Riddere, vore Mænd og Raad, samt Klavs Rosengaard, Hr. Niels Black, Hr. Soffren Olsen og Hr. Jens Nielsen, Kanniker i Roskilde: Hans Skovgaard, Provst i Roskilde Domkirke, havde berettet, at Provstegaarden sammesteds, som han nu skulde annamme efter Anders Barby, var meget forfalden. De ovennævnte Mænd skulde derfor optage Syn over den og gjøre Indberetning om Gaardens Tilstand.

Udkast i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Roskilde Nr. 104.

vii.

1561. 22de September. Erklæring afgiven af Kapitlet i Roskilde om en Afgift, som plejede at ydes af S. Nicolai Alter og Vicarie i Roskilde Domkirke.

Wij effterscreffne Oluff Offessen Cantor, Seuerin Olssen, Niels Black og Jens Nielssen Canicker i Ros-

childe, giøre wiiderliigt alle, och kiendes mett thette wort obne breff, oss i sandhedt fuldkommeligen wiiderliigt att wære: Først ther saliig hederliig Mand Doctor Ditløff, Cantor i Kiøpenhaffn, sancti Nicolai Altere oc Vicariam her i domkyrcken i Forlening haffde, plegde hand aarligen at laade yde tiill Capitell fiire Pund Byg aff en gard i Sterckinge, Jens Albretssøn nw iboor, oc tw pund Byg af en anden Gard i Redersløff, Jens Olssen iboor. Huilcke thoo garde liigge tiill samme Altere. Sammeledis haffuer och høgleerdt mand Doctor Cornelius, nw Vicarius tiill for^{ne} Altere, laadet ydt forbeneffnt sex pundt Byg aff samme tuenne garde aarligen ock bethimeligen tiill gode rede, fore then rettiighed ock friihedt, oc effther gamble sedwanne, Capitell ther tiill haffuer. Men thet treddie pund Korn aff then gardt i Redersløff, sammeledes smoredzle, gesterii, gardfestning mett aldt anden begge gardes herlighedt, ehuadt thett helst wære kand, pleyer altiidt att bliffue hooss for^{ne} Alteres Vicarium och rette eyermand oc ingen anden, wbehindrett i alle mode. Tiill witnesbyrdt, att saa i sandhed er, som forscreffuett staar, henge wii wore Signeter neden foore thette wort obne breff. Giffuett i Roschilde Sancti Mauricii dag, aar etc. Mdlxi.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium i Geh.-Ark.

viii.

1565. 22de December. Oluf Offesen, Cantor til Roskilde Domkirke, Jens Nielsen, Sacristanus, og Anders Lauritsen, Kannik og Skolemester, ibid., kvittere for 150 Mark Pendinge, runde Markstykker, som vi havde modtaget af Anders Bentsen, Foged paa Herlufsholm, som Rente af 1000 Daler, Fru Birgitte Gøye

har givet til fattige Skolepersoners Hjælp og Underholdning i Roskilde.

Orig. i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Herlufsholm. 14.

IX.

1566. 29de September. Dom afsagt af Stifts-Lensmanden og Kapitlet i Roskilde om den aarlige Afgift, Præsten i Torup paa Halsnæs skulde yde til S. Agnete Kloster i Roskilde.

Wii epther skriiffne Biornn Anndersenn till Stennholtt, konn. Matt. beffalinngs manmd offuer Siellanndz stigtt, Lawge Brockennhuss till Folderup, erchedegenn till Roskilde dom kierche, mester Oluff Offessenn cantor, Claus Rosengaard till Thaagerud och Niels Hemmingsenn, doctor, canicher ther sammestedtz, gior alle wittherliigtt, atth aar epther Gudz byrdtt mdlxvi, onsdagen nest fore sanctj Michaelis dagh, paa calennthe hwssid wthii Roskilde skickidtt war erliigh ock welbyrdiigh manndtt Byrge Trolde till Lilloo, hoffuitz manndtt paa Jungshoffuitt och beffalingsmannd offuer sanncte Aganete closter wthij Roskilde, hanns budtt och thiennere Jorgenn Hannsenn, medtt fult magtt paa forne Byrge Troldis wegnne, och hagde wthii retthe steffnidtt hederlig mannd, her Rasmus Jennsenn, sognneprest till Torup sogenn, epther huilckenn steffninng forne her Rasmus och y dagh møtth er, och forst beretthe forne Jorgenn Hannsenn, huorledes forne Torup sogenn er funderitt til Sancte Agnete closter ock skall ther aff giiffuis huertt aar for en penss etth pund wox, sextenn lam, och sexthenn par honns, epther som gamble breffue och fundatzenn wduisser, och epther som saliigh her Marquors, forne her Rasmussis formandz, reuersall bemelder [1]), ock tillthalid hannd

[1]) Den Forpligtelse, som Hr. Marqvard Madson, Sognepræst til S. Margrete Kirke paa Halsnæs, udstedte den 20de Fe-

for^{ne} her Rasmus. for hannd haffuer forholditt huertt aar hoss segh aff for^{ne} pens, then stund hand haffuer werett ther, i pund wox, i lam, i par hønns. Thisliigeste for hand och haffuer wretteliigh wnderuist konn. Matt. och wilde ther medtt aff klage samme affgiifft, emodt sin egenn løffthe och eedtt, som hannd nogle aar sidenn haffuer loffuit och tilsagtt for^{ne} Byrge Trolde; och er ther fore paa Byrge Troldes wegnne begierindes, huis rett er. Ther till suarede for^{ne} her Rasmus, och bekiennde segh, att haffue for^{ne} Torup sogenn aff for^{ne} sancte Agnete closter for then for^{ne} tax, och wiste segh med ingenn vndskyldingh att kunde forkorthe samme penss, wdenn huis for^{ne} Byrge Trolde will hannom weluilliigenn affgiiffue. Sambledes bekiennde hand och saa, atth paa tridie aar siidenn taliidtt hannd medtt Byrge Trolde om samme penss, och tha loffuitt atth wille wdgiffue thenn till gode rede, och icke widere solicitere kon. Matt. eller nogenn anndenn ther om. Men for thenne store skat och tynnge nødes hanndt nw til att bede kon. Matt., at hanns naade wilde naadeliigen forskone hannom, och affgiiffue for^{ne} pens. Dogh icke wthij thenn meningh, atth hand tenckte atth fortørne eller giøre for^{ne} Byrge Trolde nogenn moduillighedtt ther medtt, men war nw offuerbødiigh att wilde gierne formindes hoss Byrge Trolde, och begierid, atth hannd ther medtt maatthe were tilfriidz. Ther till suarid for^{ne} Jørgenn Hannssenn, att hans beffalingh lyde icke ther paa, menn hannd paa for^{ne} sin hosbundes wegnne war en endeligh sentendz begierindes emellom segh og her Rasmus, om forbemeltt her Rasmus icke ydermere burde at haffue thet wthij Byrge Troldes minde, om hannd fremdeles skall be-

bruar 1532, og hvorved han forpligtede sig at betale den ovennævnte Afgift til S. Agnete Kloster, findes i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Halsnæs Nr. 1.

holde samme sogenn; med mange flere Ord thennom ther om emellem lob. Tha epther tilltalle, gjensuar, och epthertj forne her Rasmus haffuer icke till gode rede wdgiffuit thenn penss, som salig her Marquordtt for hannom giffuitt hagde, men nogle gange haffuer thenn willid wrangeliigen affklagid, emod sin loffte och eedtt, forne Byrge Trolde mod willigen, tha siige wii ther saa paa, att forne her Rasmus er plicktiigh att fuldgiore then tilbørligh afgifftt, som ther affgaffues y forne her Marquordz tidt, wden huis Byrge Trolde wil hannom ther aff sielff tilgiffue, och siden at haffue thet y Byrge Troldes minde, om hanndtt lennger will bliffue wedt forne Torup sogenn. Till windesbyrdtt haffue wij woris singneter her wndertrockett. Datum vt supra.

Orig. med fem Segl i Geh.-Ark., Topogr. Saml., Torup Nr. 3. Om Torup (Tovethorp) Kirkes Forhold til S. Agnete Kloster i Roskilde findes videre Oplysninger i De ældste danske Arkivregistraturer IV, 277—8. Diplom. Svecan. ed. Hildebrand IV, 533—4. H. Knudsen, Danmark i Middelalderen 1. H., S. 97 ff.

X.

1568. Jordebog over al Roskilde Kapitels og Domkirkes Rente og Indkomst.

Orig. i Univ.-Bibl., Arne Magn. Saml. 876. 4to. I Geh.-Ark. (Registr. 89, p. 57) findes en Jordebog over Domkirkens og Kapitlets Rente og Indkomst 1614, med andre Akter vedkommende Domkirken og Kapitlet i det 17de Aarhundrede.

XI.

1568. 16de Juni. Roskilde Bytings Vidne om Salget af Brasen Gaard i Roskilde til Mester Peder Povlsen, Kannik og Sogneherre sammesteds.

Vij effttherskreffne Oluff Michelsenn, Kong. May. byffogitt y Roschillde, Jenns Henningsen, Niels Ja-

cobsen, borgemesthere her samestedtz, Jenns Persenn Jude, Jens Persenn schomager, Matz Lauffritzen, Domianns Hendrichsenn oc Reynoldt Hansenn, Raadmendt ibid., giør wittherligh for alle mett thette wortt obene breff, at aar efftther Gudtz børdtt Mdlxviij, Onsdag nest effther Witus et Modesti dagh, som er thenne 16de dagh Junj, vaar skickett for oss paa Roskillde byting erliig quinde Anne Peders datther, salige Sørenn Thomesens effther leffuerske, borisker ibid., Per Offuersker boriger i Kiøffnnghaffn paa sin høstru Marine Kieldtz datthers oc hans høstrus søsther, Marine Kieldtz datthers (sic), wegene, Karine Weladtz datther oc Maren Sørensdatther, werindis y Kiøffnnghaffn, solde, skøtthe oc affhende fraa thennem oc thieris arffuenge, føde oc wfødde, oc till hederlig høglerdtt Mandt, Mester Peder Powelsen, Canich oc sogneherre till Roskillde dom kircke, oc hans høstru, børnn og arffuenge, føde oc wfødde, Brasenn gaardtt mett ett huss oc hauffue, ligendis er her y Roskillde y S. Wols gaade, nest sønden op till Jep Brondtz gaardtt, oc nest norden op till Mesther Peders egenn haffue, som fordom Frandtz Bosenn otthe, oc wd till Aalgade, mett all forne haffues retthe till legelse wdi brede oc lenge, som hann nu beffatt, begrebett oc forffunden er, oc aff arildtz tidtt weriitt haffuer, inthet wnndertagendes y nogen maade, dog mett sodane wilckaar, att forne Mester Per oc hans arffuinge skal giffue ther aff huertt aar till iordskøldtt till poske till S. Lucii kirckes predichstol xxvij ß danske. (Derefter følger den sædvanlige Skjøde-Formular).

Orig. paa Pergament i Arkivet paa Gavnø; ved Brevet har hængt ni Segl, der nu alle ere affaldne.

xii.

Kong Frederik tilskriver Bjørn Andersen (Lensmand paa Roskildegaard) saaledes: Til det Hospital

i Duebrodre, som Kongen paa ny har funderet og med Rente forbedret, har han givet den øde Kirkebag ved „vor Gaard" i Roskilde, som kaldes S. Olufs Kirke, saa at den strax maa nedtages, og alt, hvis Tømmer og Sten der i findes, skal forbygges paa forne Hospital og forvendes Stedet og de fattige til bedste. Det befales derfor Bjørn Andersen at tilstede Hospitalsforstanderen at nedtage samme Kirke og bruge den, som forskrevet staar. Datum Vordingborg den 12. Juli 1570.

Udkast i Geh.-Ark., Topograf. Saml., Roskilde 80.

XIII.

Seuerin Olsen, Prior Vicariorum i Roskilde, kjendes ved dette sit aabne Brev, at efterdi ærlig og velbyrdig Peder Oxe til Gisselfeldt, Danmarks Riges Hofmester, haver nu for Magelæg udlagt til S. Laurentii Altere i Roskilde Domkirke en Gaard i Sjæland, i Borse Herred, liggendes udi Binderup, som Lavrits Hyrde nu udi bor, da har jeg derimod med Kgl. Maj.s Bevilling og alle Vicariers der sammesteds Fuldbyrd og Samtykke for Magelæg igjen udlagt Peder Oxe og hans Arvinger en S. Laurentii Alters Gaard og Grund her udi Sjæland, liggendes i Svansbjerg, som Lasse Brun nu udi bor. Brevet er medbeseglet af Vicarerne Morten Nielsen og Hr. Jens Andersen. Givet i Kjøbenhavn den 4de April 1571.

Orig. paa Perg. i Arkivet paa Gavnø; af de tre Segl er kun det sidste tilbage.

XIV.

Menige Sognemænd i Roskilde, som her til have søgt til S. Ibs Kirke, fik Brev at skulle her efter

søge til S. Jørgens Kirke og den holde for deres Sognekirke.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme udi Forfaring, hvorledes til S. Ibs Kirke udi vor Kjøbsted Roskilde skal ligge en føje Rente, saa at den deraf ikke kan holdes ved Magt og Bygning, som det sig burde, og at S. Jørgens Kirke paa Spitals-Bjerget kunde være fast bekvemmeligere for en Sognekirke: da paa det forne S. Jørgens Kirke maa blive bygt og forbedret, og siden altid saa meget des bedre ved Magt holdet, og at Almuen kunde have god Rum i samme Kirke, have vi efter slig Lejlighed, menige Undersaatter til Bedste, bevilget og for godt anset, at forne S. Ibs Kirke med Bistrup Kirke skulde nedbrydes, og hvis Sten, Kalk, Tømmer og anden Del, som der findes og er tjenlig, at den bruges til Hjælp forne Kirke paa Spitals-Bjerget med at bygge og forbedre, og at Sognefolket, som til des haver søgt til forne S. Ibs Kirke, skulde efter denne Dag søge til forne S. Jørgens Kirke paa Spitals-Bjerget og den holde for deres rette Sognekirke; og hvis Rente, som her til haver ligget til S. Ibs Kirke, skal herefter ligge til forne S. Jørgens Kirke, og skulle Kirkeværgerne have flittig Opseende med, at samme Sten, Kalk, Tømmer og anden Del, som findes udi forne S. Ibs og Bistrup Kirker, saa og at deres tilliggende Renter forvendes forne S. Jørgens Kirke paa Bjerget til Bedste og til intet andet, og at alting dermed ganger skikkelig, ligeligen og ret til. Bedendes og bydendes derfor vore Undersaatter, menige Sognemænd, som til des haver søgt til S. Ibs Kirke, at I efter denne Dag søger til forne S. Jørgens Kirke paa Spitals-Bjerget, og den at holde for eders rette Sognekirke, og at I til gode Rede giver og fornøjer Sognepræsten der sammesteds hvis Præsterente,

I pleje at udgive, og eders Sognepræst og Sjælesørger med Rette pligtige ere. Han skal igjen være pligtig at gjøre eder slig Tjeneste inden Kirken og uden, som en Guds Ords Tjener og eders Sjælesørger sine Sognefolk pligtig er og med Rette bør at gjøre. Thi lader det ingenlunde. Actum Frederiksborg den 31. Januarii Anno 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11. Fol. 100—1. Samme Dag udgik ogsaa Kongebrev til Christoffer Valkendorf om de Forhold, som omhandles i dette og følgende Brev (Sjæl. Tegn. XII, 228—9).

XV.

Sognefolket i Graabrødre Sogn i Roskilde fik Brev at maa herefter søge til Domkirken sammesteds.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at efterdi vi komme i Forfaring, at Graabrødre Kirke udi vor Kjøbsted Roskilde skal være meget bygfalden og ikke have saa megen Indkomst, Rente eller Forraad, at den kan bygges med og ved Magt holdes, hvorfore Sognefolket udi forne Graabrødre Kirke underdanigst af os haver været begjærendes, at de herefter maa søge til Domkirken der sammesteds og den holde for deres rette Sognekirke: da efter slig Lejlighed og efterdi udi Domkirken er Rum og Plads nok til begge Sognefolk, have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at Sognefolket udi forne Graabrødre Sogn skulle her efter altid søge til Domkirken i Roskilde og den holde for deres rette Sognekirke. Desligeste skal og forne Graabrødre Kirke med hvis Tiende og Husleje, som dertil haver ligget, udi lige Maade komme Domkirken til Gavn og Bedste

til Stolestader og andet. hvormed den kan bygges og forbedres, og al Renten, som her til haver fulgt for[ne] Kirke, herefter at følge Domkirken. Og paa det at alting maa gaa ordentlig og skikkelig til, skal os elskelige hæderlige Kapitel udi Roskilde med vor Stiftslensmand og Superintendenten uddele og forskaffe for[ne] Sognefolk af Graabrødre deres Stolestader paa bekvemme Steder udi Domkirken, og eftersom dennem kan synes, at det sig bedst skikke kan. Bedendes og bydendes menige Sognefolk udi Graabrødre Sogn, at I rette eder herefter at søge til Domkirken, der at høre Gudstjeneste, og den holde for eders rette Sognekirke. Datum Frederiksborg den 31. Januarii 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11 Fol. 101—2. Smst. Fol. 127 findes et kgl. aabent Brev, om at Mester Frants Andersen i sin Livstid maatte nyde Korntienden, som laa til Graabrødre Kirke i Roskilde, dat. 26. Juli 1574.

XVI.

Mester Niels Olufsen fik Brev at skulle være Forstander for de fattige Mennesker og Skoledegne udi Duebrødre Hospital udi Roskilde.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt, at eftersom vi nogen Tid siden forleden haver gjort og ladet udgaa en evig Fundats, hvorledes alting skulde holdes med den Rente, som er lagt og funderet til hvis fattige Mennesker og Skoledegne, som skulle underholdes udi Duebrødre Hospital udi vor Kjøbsted Roskilde, og samme Fundats iblandt andet indeholder, at Superintendenten med Prælater, Kirkeværger, Kanniker og Sognepræst til Domkirken skulle have Fuldmagt at udvælge en gudfrygtig Dannemand, residerendes Kannik udi Roskilde Kapitel, som

findes skikkelig, duelig og bekvem til at være Forstander for forne Duebrødre Hospital, og hvilken at Kannikerne de udi saa Maade udvælge og kjende god for samme Bestilling at forestaa, at de den til os om Konfirmats skulle forskikke: Da efterdi os elskelige hæderlige og højlærde Mand Mester Niels Olufsen, Kannik udi forne Roskilde Domkirke, nu efter Fundatsens Lydelse er udvalgt og kjendt god for at skulle bruges for Forstander for forne Duebrødres Hospital, og han nu haver været hos vore tilforordnede Fuldmægtige og dennem paa vore Vegne gjort hans Ed, da have vi af vor sonderlige Gunst og Naade bevilget og samtykt og nu med dette vort aabne Brev bevilge og samtykke forne Mester Niels Olufsen at være Forstander for forne Duebrødre Hospital, og at skulle oppebære al dets tilliggende Rente og Indkomst, og derfor aarligen at gjøre god Rede og Regnskab. Og skal han være forpligtig sig udi alle Maade udi forne Befaling troligen og med Flid at skikke og forholde, ettersom Fundatsen derom formelder og udviser, og som han vil være bekjendt og for Gud ansvare. Skal det og være hannem frit for at maa bekomme for hans Umage hvis hannem efter Fundatsens Lydelse er bevilget og tillagt. Thi byde vi og befale alle Bønder og Tjenere, som paa forne Gods boendes ere, at I rette eder efter at svare forne Mester Niels Olutsen, givendes og gjørendes hannem og ingen anden eders aarlige Landgilde, Gjæsteri, Sagefald, Ægt, Arbejde og al anden Rente og Rettighed, som I af Arilds Tid gjort og givet haver. Han skal igjen holde eder alle med Lov, Skjel og Ret og ingen af eder tilstede at uforrette imod Loven i nogen Maade. Udi lige Maade bede vi og byde alle dennem, som have stedt og fæst hvis Tiender, som ere lagte til forne Duebrødre, at I rette eder efter aarligen og betimeligen til gode Rede at yde og fornøje forne Mester Niels Olutsen hvis

Afgift I ere pligtigen at skulle give af samme Tiender, saa fremt I ikke ville have forbrudt de Breve. I derpaa have. Actum Frederiksborg den 14de Maji 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 113.

XVII.

Menige Borgere og Undersaatter i Roskilde fik Brev at maatte være fri for deres Byskat udi tre Aar.

Vi Frederik den Anden etc. Gjøre alle vitterligt. efterdi vore Undersaatter, Borgere udi vor Kjøbsted Roskilde, nogen Tid siden have lidt Skade af Ildebrand, og ikke heller endnu ere komne for dennem, at de kunne bruge nogen Handel eller stort Kjøbmandsskab: da have vi af vor sønderlige Gunst og Naade omdraget og forskaanet . . . . Borgerne udi Roskilde i tre samfælde Aar med hvis Byskat de aarligen af deres By til os udgive (etc.) . Actum Kjøbenhavn 13. Junii Aar 1574.

Sjælandske Registre Nr. 11, Fol. 116.

XVIII.

1576. 3die December. Dom afsagt paa Ramsø Herredsting, hvorved Hr. Søren Olsen, Kapellan til Roskilde Domkirke. fritages for Skat af sin Præstegaard i Gadstrup, skjønt den beboedes af en Bonde.

Jeg Jørgen Pedersen udi Bassebjerg, Herredsfoged udi Ramsø Herred, gjør alle vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1576, Mandagen den 3die Dag Decembris, paa for^{ne} Ramsøherreds Ting for mig og menige Almue, som da for^{ne} Ting søgt havde, skikket var Hans Madsen i Stenkelstrup, Delefoged til Ros-

kildegaard; han havde for mig udi Rette tiltalet en Præstebonde ved Navn Jens Svendsen, boendes udi Gadstrup Præstegaard, for en Daler, han skulde udgive til Landskat af det Aar 1575. Og var endelig Ret over hannem begjærendes. Da her udi Rette mødte hæderlige Mand Hr. Søren Olsen i Roskilde og Sognepræst til Gadstrup Sogn, paa sin Bondes, forne Jens Svendsens Vegne, beklagendes, at forne Bonde i Gadstrup Præstegaard megen Besværing med Skat og Tynge paalægges mere end i Bispernes Tid, imod de Privilegier, Kgl. Maj. i Ordinansen Sognepræster paa deres Præstegaarde (forundt haver), og de Breve, som forne Hr. Søren paa forne Gadstrup Sogn givne ere. Dertil svarede forne Hans Madsen, at forne Jens Svendsen staar indskreven udi Kgl. Maj.s Skattebog som andre Landboer, der Skat give. Mente derfor, at han nu saa vel som tilforn burde at skatte. Og ydermere i Rette lagde et Kgl. Maj.s aabne beseglede Papirsbrev, givet i Nyborg den 2den Dag Aprilis Anno 157 [1]), lydendes udi sin Mening, at Kgl. Maj. og Danmarks Riges Raad haver bevilget og samtykt at skulle udgaa en almindelig Landskat over alt Danmarks Rige, saa vel over Borgere som over menige Bønder, baade jordegne Bønder, Smede, Skomagere, Skrædere, Murmestere, Tømmermestere, „Keltering“, Møllere, som bo paa Landsbyerne og bruge Avl, desligeste Tjenestedrenge, Pebersvende, Husmænd og Indester, saa ingen skulde være fri for samme Skat og Landehjælp, uden aleneste Adelens egne Ugedagsmænd, som bo for deres Sædegaarde og have været fri af Arildstid; med flere Ord, som Kgl. Maj.s Brev ydermere udviser og indeholder. Dertil svarede forne Hr. Søren Olsen, at forne Kgl. Maj.s Brev ikke tilholder nogen Bonde, som bor i de Præstegaarde,

[1]) Noget af Papiret er hensmuldret.

som have været fri i Bispernes Tid af Arildstid, og at for[ne] hans Præstegaard er med Uret indskreven imod Ordinansen i Kgl. Maj.s Skattebog, og nu paalagt mere Tynge end i Bispernes Tid. Og berettede for[ne] Hr. Søren Olsen, at den Gaard er hans rette Præsteresidens, og hvis han ikke var besørget hos Domkirken, da skulde han selv bo her udi samme Gaard. Og udi Rette lagde det fjerde Stykke i Kgl. Maj.s Ordinans om kgl. Privilegier, som Sognepræster og deres Degne givne ere, og byder, at de skulle nyde samme Privilegier, som de havde i Bispernes Tid, og ikke ydermere besværes, end de tilforn vare besværede af Bisperne; og hvis ny Besværing, som Bisperne havde paalagt, og Kgl. Maj. haver aflagt, skal blive aflagt efter denne Dag, og deri ikke mere paalægges etc. Desligeste skal hver Sognepræst beholde sin Præstegaard med al sin Rettighed og rette Tilliggelse, som der af Arildstid tilligget haver. Item den femte Artikel af de 26 Artikler, som blev paa Religionens Vegne bevilget og samtykt i Ribe, lydendes i sin Mening, at ingen ny Besværing imod Ordinansen eller imod Sognepræsternes Privilegier skal dem paalægges ydermere end i Bispernes Tid. Sammeledes udi Rette lagde for[ne] Hr. Søren Olsen tvende Tingsvidner. Det første udgivet her til Ramsø Herredsting under Guds Aar 157*, Mandag den første Oktober, lydendes at Jens Olufsen udi Gadstrup, Jens Nielsen udi Ramsømagle og Niels Eskilsen udi Ramsølille de vandt under deres Helgensed og oprakte Fingre, at det var dem vitterligt med flere Dannemænd i Gadstrup Sogn, at den Tid Hr. Gotskalk [1]) var Sognepræst til Gadstrup Sogn, da havde han Bonden i Præstegaarden fri for Skat og alle andre kgl. Tynger, den Stund

[1]) Uden Tvivl Kanniken Gotskalk Wedzell († 1557). Se Hist. Kildeskr. 1. R. I, 492.

han levede, og naar Sognet blev taxeret for Skat at give Kgl. Maj., da hjalp Bonden forne sin Sognepræst til samme Skat at udgive, som samme Tingsvidne [udviser. I lige Maade i Rette lagdes et Vidne,] udgivet til forne Ting under Guds Aar 1576, Mandagen den 28de Dag Oktober, lydende, at Jørgen Madsen i Ramsølille, Nelaus Andersen udi Ramsømagle og Peder Christensen i Viby vandt, at det er dem med flere Dannemænd vitterligt, at den Tid forne Hr. Gotskalk vilde selv bo udi forne Gadstrups Præstegaard, da maatte den samme Bonde, som boede i forne Præstegaard, ved Navn Oluf Jensen, vige Præstegaarden for forne Hr. Gotskalk. Og da Hr. Gotskalk drog til Roskilde igjen at bo, da fæstede en Bonde samme Præstegaard igjen og ydede Hr. Gotskalk sin rette Landgilde. Desligeste ydede hannem Tiende, baade Kirkens, Kongens og Præstens Anpart, og ingen anden. Og samme Gaard var hans rette Hovedpræstegaard i forne Gadstrup Sogn etc. End ydermere her i Rette førte forbemeldte Hr. Søren Olsen sin Kollats paa samme Sogn, udgiven paa kgl. Maj.s Gaard udi Roskilde den 20de September Aar 1567, som ærlig og velb. Bjørn Andersen til Stenholt, Kgl. Maj.s Befalingsmand den Tid over Sjælands Stift, havde paa Kgl. Maj.s Vegne udgivet, saa lydende, at forne Hr. Søren Olsen skulde herefter have, nyde og i sin Livstid beholde forne Gadstrup Sogn med Præstegaarden og al sin Præsteredsel og Rettighed, hvis det helst er, intet undtaget udi nogen Maade, ligesom andre Landspræster her udi Stiftet nyder og beholder deres Sogne og Rettighed, som samme hans Kollatsbrev ydermere indeholder og udviser. Og satte forne Hr. Søren Olsen udi alle Rette, om samme hans Præstebonde i Præstegaarden burde ikke efter Ordinansen, Breve og Bevisning i den Sag at være fri for Skat og andre Tynger efter Ordinansens Lydelse ube-

sværet, med flere Ord, som dennem derom imellem løb paa begge Sider. — Da efter Tiltale, Gjensvar, Breve og Bevisning, for mig udi Rette lagdes, om den Sags Lejlighed, sagde jeg saa der paa for Rette, at efterdi det Brev, forne Hans Madsen udi Rette lagde, ikke tilholder nogen Præst eller Præstebonde, i Hovedpræstegaard boendes, at skatte, da veed jeg ikke rettere, end jeg finder forne Hr. Søren Olsens Præstebonde at blive fri for Skat og anden Besværing efter Ordinansen, den Stund Ordinansen om Sognepræsters Frihed og de Breve, forne Hr. Søren i samme Sag haver, stander ved deres fulde Magt, ind til saa længe Kgl. Maj. og Danmarks Riges Raad gjøre der nogen anden Skik paa, eller Kgl. Maj.s Brev udgaar om Skat og Tynge, som lyder paa slige Præste-Hovedgaarde noget besynderlig. Til ydermere Vidnesbyrd er mit Signet under trykt. Datum Anno ut supra.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 280. Under 31te August 1601 gjør Kong Christian IV vitterligt, at da afg. Hr. Søren Olsen i Roskilde, som var Kapellan til Domkirken, havde haft Gadstrup Sogn, og da det var Kongen berettet, at bemeldte Kapellans Løn var meget ringe, saa skulde den, som fremtidig blev forordnet til Kapellan ved Domkirken, have Gadstrup Sogn og betjene og forsørge det med Kirketjeneste, som det sig bør (Hofman, Fundationer VII, 335—6).

xix.

En Extract paa Roskilde Kapitels Indkomst, som her efter følger.

[Kannikedømmer].

Sigfridi. $7^{1}/_{2}$ Læster $3^{1}/_{2}$ Pund. 32 Bønder og nogen Skov.	Dermed forlente 1638.
Gildebrønde. $5^{1}/_{2}$ Læster. 17 Bønder nærværendes, god Skov.	D. Thomas Fincke.

Joh. Baptistæ. 5 Læster 1 Pund. 31 Bønder. [Liden] Skov.	H. Christoffer Urne.
Dalby. 2½ Læster Byg. 11 Pund Rug, 41 Tdr. Havre, 22 Lam, 22 Gjæs, 44 Par Høns. 22 Bønder nærværendes. God Skov.	Byrge Juul.
Glostrup. 4 Læster 3½ Pund. 24 Bønder, nogle nærværendes.	D. Hans Resen.
Vindinge. 3½ Læster 1 Pund. 18 Bønder nærværendes.	Hans Pedersen.
S. Laurentii. 13½ Læster 3 Pund. 43 Bønder nærværendes, nogen Skov. Dat 60 Daler Academiæ.	H. Christian Friis.
Karleby. 4 Læster 1 Pund minus 7 ℔. 19 Bønder nærværendes.	M. Niels Frantzen.
Vandløse. 4 Læster. 24 Bønder, nogle nærværendes.	Nicolaus Eggebrecht.
Greve. 2½ Læster 5 Pund. 16 Bønder nærværendes. (To iblandt: ½ Td. Smør. 2½ Bolgalt).	H. Augustinus [Sandt].
Aasøve. 3 Læster 9 Skjepper. 13 Bønder, 9 nærværendes.	Salomon Sartor.
Serritsløf. 2½ Læster 4 Pund, 100 ℔. 15 Bønder, mesten langt borte.	M. Wichmand Hasebart.
Hersted. 3½ Læster 1½ Pund. 19 Bønder nærv. Skov.	Fridrich Gynter.
S. Mariæ Kapel. 8 Læster 5	

Pund. 46 Bønder nærværendes. Skov.	Christian Holck.
Jullinge. 2 Læster 5 Pund. 16 Bønder nærværendes.	Peder Vibe.
Syv. 1½ Læster in Decimis. 1 Bonde nærværendes.	M. Laurits Mortensøn.
Nybølle. 2 Læster 1½ Pund. 17 Bønder nærværendes.	M. Enevold Nielsøn.
Klippestrup. 2 Læster 5 Pund. 12 Bønder nærværendes.	Christopher Dirichsøn.
Militum. 3½ Læster 2½ Pund. 16 Bønder langt fra. Nogen Skov.	Reinholt Hansøn.
Ledøve. 2½ [Læster] 2 Pund. 11 Bønde nærværendes. Der iblandt 3½ Tønde Smør.	Sivert Friis.

Prælater.

Decanus haver aarlig Indkomst 3 Læster Korn og 6 Pund. 36 Bønder nærværendes. God Skov.

Præpositus. 3½ Læster 2 Pund. 33 Bønder langt herfra.

Archidiaconus. 3½ Læster ½ Pund. 17 Bønder nærværendes.

Cantor. 5½ Læster 2 Pund. 6 Bønder. God Skov.

Trium Regum. 12 Læster 4 Pund. 63 Bønderg. langt herfra.

Rotæ. 4½ Læster 4½ Pund. 30 Bøndergaarde. Maglekilde Mølle og god Skov dertil, som nu er alieneret fra Kapitlet.

Duebrødre,

som er tvende Præbender foruden det, som er tillagt

af S. Jørgen, og Hans Level nu er Forstander for, er 10 Læster 3 Pund Korn. 62 ℔. Pundene ere meste Parten Tiende; er 11 Bønder, som ligge langt her fra Byen.

Januar.

Skolemester M. Povl [Pedersen], hans Kollats 1581; haver 18 Pund Korn. 11 Bønder, og en god Skov hertil.

Kirkeværger.

Lauge Beck og Hans Lauritsen have til Kirkens Behov 17 Læster og 4 Pund Korn. 75 Bønder og god Skov med anden Herlighed.

Succentor, Hr. Jørgen [Henriksen], haver $1^1/_2$ Læst Korn. 7 Bønder nærværendes.

Lector pro officio, M. Frants [Nielsen] 1574 haver 3 Læster 1 Pund Korn. 13 Bønder.

Hvis Professores udi Kjøbenhavn have af Roskilde Kapitels Præbender.

Hastrup haver D. Niels Hemmingsen, 1557 den 7. Sept.[1]), er tilsammen $3^1/_2$ Læster 2 Pund. 17 Bønder her nærværendes og en god Skov.

Værløse haver D. Anders Lauesen, 1558. 4. Sept., er $3^1/_2$ Læster $1^1/_2$ Pund. 13 Bønder, som ligge belejlige.

Gadstrup, Bispen D. Povl Madsen, 1561. 13. Juli, er 3 Læster 4 Pund. 19 Bønder nærværendes.

Birgitte, D. Anders Lemvig, er 2 Læster $3^1/_2$

[1]) De vedføjede Tidsangivelser vise, naar disse Præbender først ere blevne henlagte til en Professor ved Universitetet. Om de sex Præbender, som 1571 henlagdes til Professorerne i det filos. Fakultet, findes Oplysninger i Kbhvns Universitets Hist. IV. 229—36 og i Ny kirkehist. Saml. IV. 165—74.

Pund. 14 Bønder nærværendes. Haver en tilliggendes Residens.

Vicaria Altaris Nicolai. D. Hans Frandsen, 1579, 3 Læster $4^1/_2$ Pund. 14 Bønder, som ligge her nærværendes omkring.

Sex artium Professores have de sex Præbender, som er 10 Læster $3^1/_2$ Pund. 56 Bønder og god Skov.

Vicaria S. Annæ Altaris, D. Claus Jurist, 1581, haver $2^1/_2$ Læster 2 Pund og 15 Bønder nærværendes.

Her efterfølger alle Præbender ordine, som de ere gode til, Prælaterne undertagendes.

S. Laurits Kapel, Niels Kaas, Kansler.
Helligtrekongers Kapel, Tyge Brahe.
Vor Frue Kapel, D. Peder Severinsen.
Sigfridi Kapel, Lauge Beck.
Gildebrønde Præbende, Frederik Godske.
Johannis Baptistæ, Hans Leyel.
Glostrup Præbende, D. Rasmus Lætus.
Karleby, Nichel Druckenbrodt.
Vandløse, Johann Wenstermand.
Hersted, Jacob Vind.
Militum, Niels Henriksen.
Vindinge, Otte Brockenhus.
Dalby, Hans Lauritsen.
Nybølle, M. Laurits Pedersen.
Greve, M. Niels Olsen.
Serritslef, Jacob Høyer.
Ledøve, M. Morten Pedersen.
Klippestrup, Johan Knoppert.
Jullinge, M. Frants Olsen.

Prælater.

Degn, Lic. Casper Paselich.
Provst, Elias Eisenberg.

Erkedegn. Jacob Vind.
Cantor. M. Christoffer Knopff.

Portiones, som skiftes iblandt de bosiddende Kanniker ordine, som Personerne ere gode til.

Bringstrup haver Lauge Beck, og er 27 Pund, meste Parten af Tiende, ere 3 Bønder nærværendes.

Kundby in Decimis. Hans Leyel. 2 Læster [Korn] 1 Td. Gryn, er meste Parten af Tiende.

Gislinge eller Syvenkjøb, Otte Brockenhus, er 13 Pund Korn. 5 Bønder. ikke langt [fraliggende].

Ormager. 13 Pund. 7 Bønder. langt [fraliggende].

Valby. Hans Lauritsen. 11 Pund. 6 Bønder nærværendes.

Kamstrup. 10 Pund, 5 Bønder, langt.

Kundby. in annona. 10 Pund. 4 Bønder. langt.

Underup. 9 Pund, 2 Bønder.

Heringløs. 8 Pund. 5 Bønder nærværendes.

Aagerup. 7 Pund. 1 Td. Smør, 4 Bønder. nok Skov.

Hillested. 7 Pund. 5 Bønder ikke nærværendes.

Kalsbæk. 7 Pund, 3 Bønder, langt.

Bukkerup. $6^1/_2$ Pund, 2 Bønder.

Sasserup. Jacob Høyer, 6 Pund. 2 Bønder. Skov.

Gammel Raad. $4^1/_2$ Pund. $1^1/_2$ Fjerding Smør, 4 Bønder nærværendes.

Glæne. $5^1/_2$ Pund. 10 ß Pendinge. 8 Bønder. nogen Skov paa Glæne Ø.

Store Bade. $3^1/_2$ Pund. 20 ß Penge. 13 Bønder langt fra, og er nogen Skov til.

Procuratoria.

Dominorum quindecim. $1^1/_2$ Pund Korn, 19 løde

Mark. 34 ß grot. 48 Bønder langt. E. G. [Ejler Grubbe?] haver 43 Rusticos.

Bonorum communium. 5½ Pund. 3 Bønder nærværendes.

Anniversariorum. 12 Pund. 6 Bønder; nogen god Skov til.

Tabularum. 38 Mark Leje.

Chori. 13 Pund, 30 Daler. 5 Bønder. Nogen god Skov til.

Sacristiæ. 7 Pund. 7 Bønder nærværendes.

Calendarum. 7 Pund, 156 ℔ af Malmø til Leje.

Gjæsteri ligger til alt Kapitels Gods, hvorpaa er stærke Breve, udi saa Maade, at af hvert Pund Korn skal gives en Tønde Havre, og intet af Smør eller Bolgalte.

Skal holdes af hver 2 Læster Korn en Person af Skolen til Kost.

Skal Klokkeren have af hver Kannik aarlig til Løn ½ Pund Korn.

Skal bygges aarlig 10 Daler paa hver Residens, der opteres, om Behov gjøres.

Skulle Kannikerne tilhjælpe at forhøre Ægteskabssager 4 Tider om Aaret, visitere Skolen og Duebrødre en Sinde om Aaret, og være tilstede die protestationis og paa andre Tider, naar Cantor eller Vicecantor dennem tilsiger eller forskriver.

Skal hver Kannik, naar han haver gjort sin Jurament, give Chorsdegnene 10 ℔ eller 1 Tønde Tydskøl.

Af Procuratoriorum Indkomst

Nota: Gives til Chorsdegnene 4 Tider om Aaret, hver Gang 27 Daler.

Til Distributs til dennem, der søge Chor, hver Gang . . ., kan løbe ungefær om Aaret. . . .[1]).

---

[1]) Aabent Rum.

Til fattige at uddele . . Tider om Aaret.
Chorsdegne til Offerpenge . . . 3 Gange.

Vicariernes Gods og Rente i Roskilde.

S. Hans Evangelistes hos Choret Alters Gods. Summa: 10½ Pd., 21 ß 6 ₰ 1 Lam. 1 Gaas. 2 Høns.

S. Gregorii Alters Gods: 5 Pund Byg. 29½ ß 3 ß.

S. Annæ bag Choret Alters Gods: 11½ Pd. [Korn], 2 [Td.] 1 Skp. Havre. 49 ß 5 ß. De 21 ß ere sti[ftede] paa Almisse. De 24 ß skal udgives til Jordskyld. End Vicarii skal have ½ lødig Mark. 4 Lam, 5 Gjæs, 10 Høns.

S. Mogens Alters Gods[1]). Summa: 1½ Læst 11 Skp., 5 ß 1 ß Penge. 5 Lam, 5 Gjæs. 5 Høns.

S. Vincentii Alters Gods. Summa: 15 Pund 6 Skp., 7 ß 5 ß Penge.

S. Michels Alters Gods. Summa: 1 Læst [Korn], 3 Td. Havre, 11½ ß 2 ß, 2 Lam, 2 Gjæs, 4 Høns.

S. Karine, som kaldes senioris, Alters Gods[2]): 10 Pund, 15 ß 2 ß, 2 Lam, 2 Gjæs, 4 Høns.

S. Mortens Alters Gods. Summa: 10½ Pund, 2 Fjerdinger Smør, 1 Td. Havre, 6 ß 3 ß Penge, 5 Lam, 4 Gjæs, 3 Par Høns.

S. Jørgens Alters Gods[3]). Summa: 14½ Pd. og 7 Skp. Rug, 6 ß 1½ ß, 4 Lam, 4 Gjæs, 4 Par Høns.

S. Karine, som kaldes junioris, Alters Gods: 13½ Pund [Korn], 3 Fjerd. Smør, 9 ß Penge, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

---

¹) Senere Anmærkning: Ligger til Helsingørs Kirke.
²) Senere Anm.: Haver Iver Vind 1648.
³) Senere Anm.: Ligger til Slotspræsten i Kjøbenhavn.

S. Anthonii Alters Gods. Summa: 3 Pund, 12½ ℔ Penge.

Jomfru Marie, som kaldes det store Billede, Alters Gods[1]). Summa: 2 Læster, 1 lødig Mark, 4 Gjæs, 3 Lam, 4 Par Høns.

S. Ivonis Alters Gods. Summa: 10 Pd. 11 ℔, 3 Lam, 3 Gjæs, 3 Par Høns.

S. Peders Apostels Alters Gods: 12½ Pund, 1 β grot, 1 Lam, 3 Gjæs, 8 Par Høns.

S. Marie Magdalene Alters Gods: 6 Pund, 1 Td. Smør, 9 ℔ 4½ β Penge, 2 Lam, 2 Gjæs, 3 Par Høns.

S. Rasmus Alters Gods. Sum: 14 Pund, 12 ℔ 1 β Penge (4 Pund heraf og 11½ ℔ ere stiftede paa Almisse), 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

Helligtrekongers Alters Gods: 17 Pund 6 Skp., 12 ℔, 7 Lam, 12 Par Høns.

Sjæle Alters Gods. Sum: 2 Pund, 21 β, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns.

S. Anne Alters Gods. Sum: 30 Pund og 3 Skp., 11 ℔ 7 β Penge, ½ Lam, ½ Gaas, 1 Svin.

De hellige Trefoldigheds Alters Gods[2]). 27 Pund 10 Skp., 18 ℔ 4 β Penge, 6 Lam, 6 Gjæs, 6 Par Høns.

S. Hans Evangelistes Alters Gods. Sum: 11 Pund, 21 ℔ 4 β Penge.

Alle Apostlers Alters Gods. Sum: 17 ℔.

S. Villums Alters Gods. Sum: 11 Pund 8 Skp., 10 ℔ Penge.

S. Povls Alters Gods. Sum: 1 Læst, 4 ℔ Penge, 4 Lam, 4 Par Høns.

---

[1]) S. Anm.: Var givet Frederik Eisenberg udi Holbæk til Faddergave af K. Frederik.

[2]) S. Anm.: Efter M. Rasmus's Død er det lagt til Professorerne i Kjøbenhavn.

S. Andreas Kapels Gods[1]. Sum.: 28 Pund. 1 Fjerd. Smør. 7 ℔ 5 β Penge. 4 Lam. 5 Gjæs. 5 Par Høns.

S. Thomas Apostels Alters Gods: 17 Pund. 14 ℔ 1 β Penge. 1 Lam. 1 Gaas. 2 Par Høns.

S. Dorthe Alters Gods. Sum: 1 Læst 11 Skp., 2 Svin og 1/2 „Flicke". 10 ℔ 7 β. 6 Lam. 6 Gjæs. 12 Par Høns.

S. Olufs Alters Gods. Sum: 6 Pund. 1 Fjerd. Smør. 7 1/2 ℔ 1 1/2 β.

S. Agathe Alters Gods. Sum: 9 Pund. 1 Fjerd. Smør. 15 ℔ 5 β Penge. 2 Lam. 2 Gjæs. 4 Par Høns.

S. Gjertruds Alters Gods. Sum: 26 1/2 Pund. 4 β grot Penge.

S. Nilaus Alters Gods[2]. Summa: 2 1/2 Læster 1 Pund. 1 Td. Smør. 2 Bolsvin. 15 ℔ Penge, 16 Lam. 16 Gjæs, 32 Par Høns.

Peblinge Alters Gods. Summa: 13 Pund. 1 Fjerd. Smør. 1 Svin hvert andet Aar. 4 Lam. 4 Gjæs. 5 Par Høns.

Helligkors Alters Gods[3]. Summa: 24 1/2 Pund 11 Skp., 4 1/2 ℔ 8 β. 4 Lam. 4 Gjæs. 8 Par Høns.

Guds Legems Gods. Summa: 16 Pund. 3 Fjerd. Smør, 19 ℔ 7 β Penge.

S. Lucii Alters Gods. Summa: 16 Pund 7 Skp., 1 Svin. 3 ℔ 2 β 2 ʃ. 1 Faar. 4 Lam. 3 Gjæs. 6 Par Høns, 12 Læs Ved.

S. Laurits „uden Kapellen" Alters Gods. 6 Pund. 33 1/2 ℔ 5 β Penge.

S. Barbaræ, som kaldes junioris. Alters Gods: 4 Pund 2 Skp., 22 ℔ 1 β Penge. 2 Lam. 2 Gjæs. 3 Par Høns.

---

[1]) S. Anm.: Ligger til Conrector i Kjøbenhavns Skole.

[2]) S. Anm.: Lagt til Universitetet for lang Tid siden.

[3]) S. Anm.: [Lagt til] M. Enevold Nielsøn og til de 4 Hørere i Roskilde Skole.

S. Thomas, som kaldes Cantuariensis, Alters Gods: Summa: 11 Pund, 4 ß grot. Penge. 1 Lam, 1 Gaas, 2 Par Høns.

Summarum paa det Vicarie Gods, som denne Dag i Forlening er: 43 Læster, 5 Pund, 11 Skjepper. 450 Mark 9 ß 3 ₰ Penge. 5 Tønder Smør. 1 Svin, 1 Flikke. 6 Tønder 1 Skp. Havre. 97 Lam, 1 Faar, 90 Gjæs, 145 Par Høns, 12 Læs Ved[1]).

Optegnelse (Afskrift) i Kgl. Bibl., Thottske Saml. 2041. 4. Stykket kan ikke være ældre end Aaret 1581, da et Par Forleninger omtales, som skete i dette Aar, og det kan ikke være yngre end 1582, da D. Rasmus Lætus omtales deri som Besidder af Præbendet Glostrup. Men det vides, at han døde d. 9. Novbr. 1582. Rimeligvis er Optegnelsen fra det sidst nævnte Aar. — I Gl. kgl. Saml. 3170. 4to findes en anden Fortegnelse over „Bona Capituli Roskildensis“ ved Aaret 1620. Den er i visse Maader fuldstændigere end nærværende, i andre ufuldstændigere.

XX.

1583. 14de April. Optegnelse om Naadensaaret, der tilfaldt Universitetet efter en Kannik i Roskilde.

1583 thenn 14 aprilj bleff regnet naadens aar epther Mester Frandz Andersen, beløb hans halffue Rente ij lest j pund 6 skr. Ru oc Byg; iij pund Rug, xvi pd. 6 sk. [Byg][2]). Beløber til hobe Lxx ij daler ij mk.

Item her aff thaget till Skole personer vij daler iij ß til kost.

Item bliffuer beholdet, vniuersitet faaer[3]), och Me-

---

[1]) Denne Opsummering er unøjagtig, Bolsvin ere ganske forglemte o. a.

[2]) Beløbet er først angivet samlet, og derefter nævnes det samme Beløb fordelt efter Kornsorterne.

[3]) Universitetet var berettiget til at oppebære Halvdelen af Naadensaaret efter afdøde Kanniker.

ster Niels Olsen y Roskilde leuered mig — Lxx daler 1 ß x ß.

Mester Frandz Nielsen oc   Niels
Mester Niels Olsen, testamentarii.   Vinke[1]).

Orig. i Konsistoriets Arkiv, Pakken 92.

XXI.

1587. 6te Februar. Kansler Niels Kaas beder Kapitlet i Roskilde at fritage Hans Leyel for Bestyrelsen af Duebrødre Hospital sammesteds.

Mynn ganntze vennligh hellsin nu och allethiid forsend medt wor herre. Kiiere wenner. Jegh tacker ether wenligen och ganntze gernne for all gott, som y megh giortt och beuist haffuer, huilchet igenn att forskylle jegh aff formugen wiill findis goduillig. Giffuer iegh ether wennligenn atthuide, att thenndt danmand Hanns Leill, cannick wdi Roskiill domkircke, haffuer tiit och offte thiillforne (saa well som nu) laditt giffue meg tiilkennde, huorledis hanndt nu paa thet ottende aar haffuer weritt met Duebrødre ther udi forⁿ Roskiille beladit, som hand wdi thiis middeller haffuer foresthaait, och hand nu formedelst megen skrøbelighed ock suaghed finder segh saare meget besuerrit samme thienisthe lennger att kunde forestaae. Thertor handt aff megh paa thet høyeste haffuer weritt begierrindis, jegh viille hanum forhielpe, att handt therfran maatte bliffue forløsit, huilche hanns biillige begierring ieg icke viste hanum att kunde negte. Thi er thiill ether mynn [w]ennligen bøn, att j viille vell giore och for myn skyld vere h[anum] herudinden behielpelligen, att handt nu thiill Paasche aff s[amme] thienisthe maa bliffue forloffuit, och igenn en anden da[nma]ndt vdi hans stedt forordnet, som samme

---

[1]) Universitetets Foged (Rentemester).

tiienisthe kand antage och forestaa. Anseendes herudinden hans besuerlige wiilkor, som forberørt er. Wdi alle thi maade ieg igen kandt giøre, i kandt haffue tiienist och gott aff, ther thiill schall i finde megh wiillig. Wiill her met nu och allethiid haffue ether Gud allermectigste beffallindes. Aff Schanderborgh thendt 6 Februarii anno etc. 1587.

Niels Kaas.

Udskrift: Hæderlig och høylerde menndt. Prelater cannicker och menige capittell wdi Roskiill domkircke, mynn besynnderliigh gode wenner, ganntze wennligen thillschreffuit.

Paategning: Lectum in capitulo 17 feb. 87.

Noget beskadiget Orig. med Segl i Danske Selsk. Saml. i Geh. Ark.

xxii.

1587. 2den Juni. Kongebrev til Lensmanden paa Roskildegaard om at fremsende til Kronborg „alle hvis papistiske Bøger, som findes paa vor Gaard udi Roskild, udi hvis Inventarium du dem haver annammet, saa de strax med det første kunne hidkomme“.

Afskrift i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 472. 4to.

xxiii.

1604. November. Fæstebrev givet Hr. Jørgen Henriksen, Sognepræst til S. Jørgens og S. Ibs Sogn i Roskilde, af Professor D. Gellius Sascerides paa Halvparten af S. Auffns (Agnetes) og Haraldsborg Vangs Kongetiende.

Copie aff dett breff, ieg gaff Hr. Jørgen Succentor.

Jeg Gellius Sascerides, Doctor oc Professor i Kiøbenhaffns Vniversitet, kiendis oc giør witterligt, at Jeg med Rectoris oc de andre Professorum, mine

kiere Medbrodres deres wilge oc sambtycke haffuer bewilget oc effterladett, oc nu med dette mitt obne breff bewilger oc effterlader, att hederlig oc wellertt Mand Hrr Jorgen Henrickson, Vicarius vdi Roskilde Domkircke oc Sognepræst thill S. Ibs Sogn, maa effter sin wenlige anlangende, bon oc begierring haffue for sig, nyde oc beholde ald sin liffs tid halffparten aff de Decimis Episcopalibus, som giffuis aff S. Auffns oc Haraldsborg Wongs auffell, och nu regnis i S. Ibs Sogn, som Vniuersitetitt effter Fundatzen, sambt alle andre Decimis Episcopalibus i Sommeherridt oc Tuneherridt, erre thillagde, oc mig nu in Decimarum Distributione er thillfalden, saa att ingen hannem derudi skall eller maa giore forhindring i nogen Maade. Och skall fornefnde Her Jorgen dett bekiende att werre itt Vniuersitetz beneficium emod hannem, som hans effterkommere vden synderlig Vniuersitetz i lige maade bewilling sig icke skal anmoede. Thill Widnisbyrd trycker ieg mitt Signett her neden for, och wenligen ombeder hederlige och hoglerde Mend M^rum^ Joh. Stephanium och M^rum^ Conradum Aslachium, mine kierre Medbrødre, Professores her sammestedtz, thill widnisbyrdt med mig att besegle. Datum Kiøbenhaffn, mense Novemb. Ao. 1604.

G. S.

Af Konsist. Arkiv, Pakken Nr. 136. Vedlagt findes Hr. Jørgen Henriksons Ansøgning, dat. Roskilde 9. Okt. 1604 hvori han bemærker, at han vel tidligere, først efter D. Niels Hemmingsens og siden efter D. Niels Kragsı Død, havde ment at kunne gjøre Fordring paa Kongetienden af S. Auffns og Haraldsborg Vangs Avl — Halvparten for sig og Halvparten for Kirken — eftersom den fordum havde fulgt S. Ibs Sogn i Roskilde; men da han nu erfarer, at Universitetet kan være berettiget dertil efter Fundatsen, saa vil han for sit Vedkommende intet videre „tentere", men bede Rektor og Professores, at de ville unde ham Halvparten af samme Tiende (i Fæste) i denne hans Alderdom.

XXIV.

1629. 11te September. Dokumenter i Anledning af Henlæggelsen af S. Ivos Alters Vikariat i Roskilde til Konrektoratet i Odense.

Erich Jacopsen, Notarius Vicariorum till Roskillde Domkircke, kiendis oc witterligt giør for Alle mett dette aabne vdgiffne Breeff, att efftersom woris allernaadigste Herre Konning, Christian den fierde, haffuer henlagdt itt Domkirckens her sammestedz Vicari, nembligh S. Ivonis Alteris, till Conrectoris vdi Othense Skole hans wnderholdning oc løn for sin wmage wdi Skoletienesten, saa befindis till for^{ne} Alteris Vicari en Residentze Sted, som wor megitt forfalden oc brøstfeldig, huorudoffuer samme Residentze mett Kongl. Maystz. naadigste Bevilning skall werre affhenditt oc forsolt aff erlig oc welb. Mand Holger Rosenkrandtz oc hederlig oc høylerdt Mandt Doctor Hans Mickelsen vdj Othense, Bisp vdj Fyens Stifft, mett for^{ne} Conrectoris hans Willie oc Samptycke till erlig oc welact Mand Jacob Andersen, Raadmand oc Borger her i Roskilde, hans Hustrue oc sande Arffvinger: Da haffuer ieg mett Prioris Vicariorum saa wel [som] menige residerende Vicariers Willie oc Samptycke her sammestedtz offuerantwordet fra mig til for^{ne} Jacob Andersen trende Adkomst Breffue, som findes paa samme Residentze, itt wnder Dato 1449, itt wnder Dato 1451, oc itt wnder Dato 1454. Att saa er i sandhed, haffuer ieg denne Testification oc Bevijs mett egen haandt skreffuitt, wnderskreffuit oc besegled wdi Roskilde den 11. Septembris Anno 1629.

Erich Jacobsen
egen Haand.

Alle gode Mend, dette breff see eller hører, hellse wi Lasse Krabbe, Byfouget i Roskild, Jep Jensøn, Prest, perpetuus vicarius i S. Lucii Kircke, Jeppe

Albretzon, Borgmester, Thomas Troelson, Anders Aagesson, Raadmend, Jens Anderson, Borger, och Laffue Pederson, Skriffuer i sammestedt, euindelig met Gud, kundgiorendis det alle gode Mend, værendis och kommendis: Aar vnder wor Herres Byrdt M. c. d. tyretiuffue och paa det niende, den Onsdag nest for Kyndelmesse, waar skickede for os och fore mange flere gode mend, da werendis paa Roskild Byting, beskeden Mand Jens Skreder, Borger i for^ne^ Roskild, affhendet, oploedt och lofflige skotte hederlig Mand Her Tue Jensen, Prest i Hualso, en Gaard i S. Dionisi Sogn i for^ne^ Roskild til euindelig Eye, paa Anders Eskissons wegne medt Boell Eskises Samhtocke och Godeuilie, som er for^ne^ Andersis Moder, met ald den Gaards beleilighedt, intet wndertagendis, huad det helst vere kand, Hus och Gaard, som Gaarden nu findis liggende mellum S. Botulphi Kircke[s] Prestegaard westen till, och S. Clare Jord øster till, huilken for^ne^ Gaard Eske Minst aatte, Gud hans Siel haffue, som vaar for^ne^ Andersis Fader och for^ne^ Boels Egte Husbonde. Item den tid for^ne^ Anders den Gaard loubod paa for^ne^ Roskild Byting och befoel for^ne^ Jens Skreder det skiode at giore paa sine wegne inden fire ting stocke, da tillbant hand sig paa sine egne wegne och paa for^ne^ Boels wegne, hans Moder och deris Arffuinger, at fri hiemble for^ne^ Her Tue och hans Arffuinger den for^ne^ Gaard met all sin Belaget for alle Mends Gensielse och Aatale. Till ydermere Foruaringe och Widnisbyrd henge vi vore Indsegle neden for dette breff. Datum loco, die et anno supra scriptis.

Alle Mend, dette breeff see eller horre, hellse wi Lasse Skriffuer, Byfouget i Roskild, Jens Nielson, perpetuus vicarius och Biscopens officialis, Jep Petterson, Cannich, Hendrich Jenson, Bo Jenson, Borge-

mester. Thomas Truelsøn och Peder Andersøn, Raadmend sammestedtz, euindelig met Gud, och giøre witterligt alle Mend, neruerendis och komme skullendis, att Aar effter Gudtz Byrd M. c. d. halfftresenstiuffue paa det første Aar, den Onsdag nest efter S. Knuds Konges Dag, for os och fore mange flere gode Mend paa vort Byting i Roskild waar skicket hederlig Mand Her Tue Jensen, Sogneprest adt S. Peders Kircke i Nestwed [1]), och skøtte och affhende renliffuet Mand Her Oluff Truesøn paa hederlig Faders wegne Her Jens Brock, Abbet i Skou Closter, en sin gaard i Roskild, liggendis i S. Dyenisi Sogn, met all sin Tilliggelse, Hus och Jord, intet wndertaget, met lenge och brede, som hoffuet breffuet wduiser, til euindelig Eye eye skullendis, huilcken for[ne] Gaard Eske Minst och hans Hustru Boell fordum aatte och i bodde. Der offuer tilbant for[ne] Her Tue sig at fri hemble [och] tilstaa Her Oluff Truesøn paa for[ne] Her Abbedtz wegne den for[ne] Gaard, Hus och Jord met all sin tilliggelse mod huer mands Giensielse. Dette hørte vi och saa, och dette vidne wi met dette vort obne breff [och] vore Indsegle forhengde. Datum Roskild Anno, die et loco supra scriptis.

Alle Mend, dette breff see eller høre læse, helse wi Jes Assesøn, Byfouget i Roskild, Matthiis Assesøn, Prest och perpetuus vicarius i Roskild, Hendrich Jensøn, Borgemester, Henning Petersøn, Hendrich Didricksøn, Raadmend, Hans Bagere och Niels Jensøn, Bymend i sammestedt, euindelig met vor Herre, och giøre witterlig alle Mend, neruerindis och komme skullendis, at Aar effter Gudtzbyrd M. c. d. halff-

[1]) Denne Mand, der altsaa først havde været Præst i Hvalsø i Voldborg Herred, døde den 8de December 1477 (Scr. Rer. Dan. IV, 316).

tresentztiuflue paa det fierde Aar, den Onsdag nest fore Pintzdag, for os och fore mange flere gode Mend paa vort Byting i Roskild vaar skicket renliffuet Mand Her Oluff Libbertzon paa sin Abbedtz wegne, Abbett Jens i Skoukloster, och skotte och afflende hederlig Mand Her Niels Jenson, Sogneprest i Kioge och perpetuus vicarius i Roskild Domkircke, paa S. Yvonis Alters wegne, som er [i] S. Lucii Kircke i Roskild, en forne Skouklosters Gaard, Hus och Jord met lenge och brede, oppe och nere, met all sin tilliggelse, intet wndertaget, till euindelig Eye. Huilcken Gaard liggendis er i forne Roskild i S. Dionysii Sogn hos Kongens Herstrede[1] udt met Gaden, westen nest Sier Jensons gaard, och nu i boer Peter Laffueson. Der offuer tilbant forne Her Oluff sig paa forne Abbetens wegne att fri hemble och tilstaa forne Her Niels Jenson paa forne S. Yvonis Alters wegne den forne Gaard, Hus och Jord met all sin tilliggelse mod huer Mands Gensielse. Det horte wi och saa, och det widne wi met dette vortt obne breff, vore Indsegle forhengde. Datum, die et loco supra scriptis.

Disse tre forne breffue ere rigtig wdcopieret lige efter Original hoffuet breffuene, som mig er leffuerit aff Roskild Domkirckis Notario vicariorum, hederlig Mand Her Erick Jacobson, lydendis paa den Eyendomb vdi sin lengde och brede, som ieg Gymnasio vdi Odense affkiobt haffuer. Hvilcket ieg met egen haand vnderskriffuer och bekiender. Actum Roskild den 11. Sept. Anno 1629.

Jacob Andersen.
Egen haandtt.

Orig. i Odense Bispearkiv.

---

[1]) Kongens Harstræde er sikkert Oprindelsen til det besønderlige Navn Hersegade, som en Gade i Roskilde nu bærer.

XXV.

1630. Bestemmelser om den Afgift, Præbendebesidderne i Roskilde skulde yde til fattige Skoledisciple.

Denn 4. Junij An. 1630 præsentibus in Capitulo Nob. D. Ernesto Wergmand, Reverendo D. Episcopo, D. Nic. Eggebrecht, D. D. Arnisæo, M. Joh. Kraftio, D. Augustino Sandt, M. Erasmo Joannis et M. Envaldo Nicolai [1], bleff sluttet in Capitulo, att effterdi sig allehaande uordning begiffuer med de skillinger, som giffuis till Skolebørn aff Prælater, Canicher och Vicarier, i dett att Disciplerne selffuer samme skillinger afffordrer, och vell enn aff trei eller fire eller fliere dennom oppebær. Nogle ochsaa quitantze bøger paa samme skillinger sellge till huerandre, Capitlet och Skolemesteren uvitterligt. Att derfor forbemelte skillinger till tuende terminer om Aarett schulle fremsendis till Capitlett, och quitantz derpaa anammis aff Skolarcherne, och siden i Skolarchernes och mienige residerende Canichers Nerværelse distribueres paa Capitlett, huilcken distributz schall altid schee i denn vge effter Synodum. Och schall synderlige Ingenia, om huilche der och er god forhaabning, maa bekomme 2. ß om dagen och ey høyre.

Jussu venerandi Cap. Rosk. subscripsit
Erasmus Joannis [2])
dicti Capituli Notarius.

Paategnet: Lest in Consistorio 25. Septemb. 1630.

---

[1]) Af de nævnte otte Medlemmer af Kapitlet var mærkeligt nok ikke mindre end de fem fødte Tydskere, nemlig Kancelliembedsmændene Wergmand og Eggebrecht, Lægen Arnisæus, og de forhenværende Præster Kraft og Sandt.

[2]) M. Rasmus Jensen er formodentlig den ovenfor S. 68 Not. 2 nævnte M. Rasmus. Han skrev sig undertiden Waardensis (se min Kbhvns. Univ. Hist. III, 339, Note 2), angaaende hvilket Tilnavn det kan være tvivlsomt, om det betegner, at han (som man hidtil har antaget) var fra Varde, eller maaske snarere fra Vorde ved Viborg. Jvfr. Personalhist. Tidsskrift III, 137.

Orig. i Konsistoriets Arkiv. Pakken Nr 193. Vedlagt findes følgende Stykke:

Anno 1630, den 25. Septembris vaar Rectoris och Professorum Academiæ Hafniensis, som da paa Consistorio thilstede vaare, resolution paa menige Canichers vdi Roeschild Slutning, giort paa deres Capittels Huus 1 Junij thillforne, om de schillinger, som schulle aarligen thill Skolebørn sammestedtz udgiffuis, att fundatzen dennem iche thillholder deris Schillinger thill Roeschildt at sende. Dogh deris gravamina att faarekomme ville de dett hereffter saaledis hollde:

1. Paa det at ingen schall bekomme flere schillinger, end de bor att haffue, ville de ingen her efter thill schillinger ahntage, med mindre de komme her ud thill dennem selffuer och haffue Rectoris Scholae commendation medt sigh, sampt beuiis, att de iche flere schillinger haffue, end de bør att haffue.

2. Paa det de iche schulle selge deres quitantz bøger, ville de selff behollde dem hoes sigh och lade dem der vdj schriffue.

3. Att ingen schall besuæris at drage her ud ehn eller flere gange, epter hand haffuer faaitt promis paa schillinger, ville de selffuer, naar de komme thill dombs, thage deres penge medt sigh och dennem saa selffuer ochsaa uddele, eller ved dennem, som aff corpore did kommer, uddeele lade.

Actum Kiøbenhaffn loco & tempore suprascriptis.

De mandato Rectoris et Professorum
subscripsit manu sua
Johannes Johannis Resenius,
Academiæ Notarius Juratus.

XXVI.

Prælater, Kanniker og menige Kapitel i Roskilde

Domkirke gjøre vitterligt, at den 3. Juli 1661 blev fremvist paa Kapitelshuset en Kontrakt, som M. Enevold Nielsen Randulff, Sognepræst, og Jens Frantsen Trojel, Professor Philosophiæ her sammesteds, havde sluttet. Denne Kontrakt, der var afsluttet den 23de Juni 1661, gik ud paa, at Randulff afstod Præstekaldet ved Domkirken og Notariatet i Kapitlet til Trojel, paa Vilkaar, at den sidstnævnte aarlig skulde yde ham 400 Rdl. in specie, og efter hans Død 10 Rdl. hver Offerdag til hans Enke. Randulff forbeholdt sig Præstegaarden i sin Levetid. Lod han noget saa paa Roskilde Bys eller Vindinge Marker, da skulde han ikke yde Tiende deraf. Der forbeholdtes hans Enke Naadensaar og en aarlig Pension paa 100 Rdl. af Eftermanden. Trojel skulde lønne Kapellanerne, og ligeledes betale de Skatter, der mulig paalagdes Kaldet. Denne Kontrakt stadfæstedes af Kapitlet, som havde Jus patronatus til Sognekaldet ved Domkirken.

Orig., undertegnet af Kapitelsmedlemmerne Thomas Michaelsen Hein, Simen Wibe, Joh. Petræus Calundanus, Christian Weiner og Eschill Lauritzøn, i Geh.-Ark., Danske Selskabs Papirer.

Regum Daniæ Series

una cum

notatione succincta temporum et rerum maxime memorabilium, quæ singulis regnantibus per Daniam et in vicinia acciderunt.

Collectore

Magno Matthiæ,

Th. Lectore et Canonico Lundensi.

Kan Roskilde nævnes som et Centrum for historisk Granskning og Samlervirksomhed i det 16de Aarhundrede, da gjælder det samme i ikke ringere Grad Stiftsstaden Lund. Thi selv om man vilde forbigaa Mester Christiern Pedersen, der dog i sin Stilling som Kannik i Lund maa antages ved Kjendskab til de ved Domkirken og Kapitlet opbevarede Samlinger af historisk Art at have faaet Tilskyndelse til at sysle med Fædrelandets Historie [1], selv om man imidlertid vilde forbigaa ham, fordi en ikke ringe Del af hans Livsvirksomhed faldt udenfor Lund, saa er der dog andre Mænd, der særlig vare knyttede til Kirken i Lund, hvis Fortjenester af vor Historie billig bør ihukommes. I første Række af disse „Kildeskrifter" er allerede fremdraget Navnene paa de tvende Lundekanniker Mester Peder Iversen og Mester Jon Tursen, der hver paa sin Maade have vist deres historiske Interesse. Den største Fortjeneste af vor Historie har dog den Mand, ved hvem vi her agte at dvæle, Mester Mogens Madsen (Magnus Matthiæ); thi vel fik han ikke sine historiske Arbejder udgivne, men de ere dog heldigvis alle bevarede indtil vore Dage, og de have ikke blot i sin Tid gjort deres

[1] Jvfr. C. J. Brandt: Om Lunde-Kanniken Christiern Pedersen og hans Skrifter. Kbhvn. 1882. S. 110 ff.

Nytte, særlig som Forarbejder for Hvitfeldts Danmarks Krønike og hans dertil knyttede Bispekrønike, men de ere endnu af Værd og fortjene derfor at kjendes.

Inden jeg skrider til at meddele et større Afsnit af et af M. Mogens Madsens efterladte historiske Arbejder, skal her først gives Oplysninger om hans Livsforhold. Og disse, antager jeg, kunne bedst indledes med den Levnedstegning, Manden selv i sin høje Alderdom har forfattet. Desværre er hans egen danske Optegnelse nu tabt, saa vi maa holde os til tvende latinske Oversættelser. Den ene af disse, som den af vor Historie fortjente yngre Dr. Otto Sperling har forfattet, findes trykt i Th. Bartholins Udgave af Magni Matthiæ Episcoporum Ecclesiæ Lundensis Series, Hafn. 1710. Den anden, som her skal meddeles, har ikke før været trykt. Oversætteren er den af Stiftsstaden Ribes Specialhistorie saa højt fortjente Dr. Peder Terpager[1]). Han har kjendeligt nok paa flere Steder udtrykt Originalens Mening nøjagtigere end Sperling. Enkelte Anmærkninger tilføjes, hvorved der ogsaa gives Lejlighed til at rette nogle Navne og andet, hvor Oversætteren enten har læst fejl, noget, der er let forklarligt, da M. Mogens Madsen skrev en temmelig utydelig Haand[2]), eller hvor den alderstegne Forfatters Hukommelse har svigtet ham.

Magni Matthiæ F., Episcopi Diœceseos in Scania Lundensis, curriculum vitæ pie et laudabiliter exactæ, prout ab ipso beato Viro Danice perscriptum est Anno 1607, ætatis LXXXmo, et jam Latine redditum.

Anno 1527, die Mercurii, d. 28. Septemb. lucem hanc

[1]) Hdskr. med Terpagers egen Haand i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 2067. 4to. Af Th. Bartholins Fortale til Episc. Eccl. Lund. Series ses, at Terpager har ejet den danske Original.

[2]) Et Facsimile af Mogens Madsens Haandstil findes i mit Skrift: Om den historiske Kritik. Kbhvn. 1873. 4to.

aspexi primitus Helsingburgi Scanorum, honestis et Christianis ortus parentibus, patre Matthia Petri f., postea ad consularem dignitatem ibidem provecto, matre Christina Pauli filia.

Anno 1533 sexennis in disciplinam ludi Helsingburgensis traditus sum, ubi sub Trugillo Nicolai, postea pastore Rerehlusensis et Velloviensis[1] paroeciarum, primis imbutus literis legere et scribere quadentenus didici, ut et nonnihil ad generalissimas regulas syntacticas verba Latina ordinatim componere.

Anno 1538, undecim natus annos, circa festum SS Trinitatis svasu hortatuque Jani Grundith, qui, postquam Rectoratu Ystadiensi functus fuerat, hospitio parentis mei usus[2], postmodum pastor et canonicus Ripensis evasit, Hauniam migravi, et sub rectore M. Olao Offe[se]n, postea cantore ecclesiæ Roeskildensis, inter alumnos scholæ numerari coepi, nactus hypodidascalum probum oppidò et industrium, nomine Johannem Vardensem, ubi a parentibus suppeditatis sumtibus ludum frequentando quinquennium exegi.

Postea nolentibus me ibi diutius commorari charissimis parentibus et amicis, Coroniam me contuli, ibique per annum tantummodo unum substiti. Interea dum ludo ejusdem literario addictus eram, docente quodam, cui nomen erat Zensus[3]), fungebar partibus præcentoris in ecclesiis Hersloviensi[4]) et Sæbyensi, subministrante mihi, quæ ad victum pertinebant, et ad urbem deferri curante earundem paroeciarum pastore, Dn. Laurentio Petri, tunc nomarchiæ præposito, cujus amica et

[1]) Vellov og Raus tæt ved Helsingborg.

[2]) Dette Jens Grundets Ophold i Helsingborg omtales ikke i Vedels Orat. de vita et obitu Jo. Petri Grundith.

[3]) Egentlig hed han Vincentius, se Rietz, Skanska Skolväsendets Hist. S. 421.

[4]) Hdskr. her urigtigt: Gersloviensi.

benevola commendatio ad emergendum non exiguo mihi fuit adjumento apud præclaros et præcipuos viros, qui tum temporis maxima erant in hisce regnis dignatione et auctoritate.

Anno 1543 mox post festum paschale reversus Hauniam, scholam repetii, sumtuque parentum adjutus sub M. Jona Andreæ [1]) præceptore, archidiacono postea et lectore Aasloviensi in Norvegia, solicitius me exercui per triennium in ornate loquendo et sermones miscendo, intereaque non infrequens auditor fui lectionum professorum, præsertim D. Petri Palladii, Simonis Pauli [2]), D. Hemmingii, qui tum nuper ordini professorio admotus erat, aliorum.

Anno 1546 annos undeviginti cum feceram, fasces rectorales scholæ Coroniensis capessivi post decessorem meum et rectorem Zeusum, spartam mihi tradente, jussu episcopi Francisci Wormordi, Dn. Paulo [3]) pastore ibidem, ubi aliquamdiu solus, aliquamdiu hypodidascali opera adjutus, scholam administravi. Et ut jam quatuor compleveram lustra, mihi anno 1547 die 17 Novemb. exercitia concionalia primum inchoaturo ab episcopo Francisco una cum schola moderanda demandatæ sunt partes in nosocomio Coroniensi habendarum concionum, et aliquot post annos, ad plures abeunte pastore, a Dn. Laurentio præposito cum consensu et voluntate reliquorum præter functionem scholasticam permissum mihi est templo parochiali concionando inservire.

Anno 1550 ingressus annum ætatis XXIIIum, Lundæ

---

[1]) I Hdskr. staar urigtigt: M. Paulo Andreæ.

[2]) En Professor af dette Navn fandtes ikke; det er formodentlig en Fejl for Joh. Sinningii.

[3]) Her burde have staaet: Nicolao Pauli. (Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne III, 269). Det var denne Mand, som 1558 blev foreslaaet til Biskop i Vendelbo Stift, men som Kongen afviste, paa Grund af, at „han sagdes at være en tungfærdig Mand“. (Ny kirkehist. Saml. VI, 98).

in synodo, jubente episcopo Francisco, de ebrietate fugienda orationem habui, eo quidem fructu et effectu, ut canonici cæterique honorati viri, qui præsentes peroranti aures commodabant, hanc sibi apprime placere probarique evidentibus declaraverint indiciis.

Eodem anno a nobilissimo viro, Dn. Nicolao Urne, senatore regni Daniæ et judice provinciali Scaniæ, tum templi Lundensis præfecto[1]), suffragante, et pollicem premente dilectissima et nobilissima ejus uxore, Dna Margareta Trolle, vocatus sum ad pastoratum Otterupensem, cui sacro muneri ab episcopo Francisco, adminiculantibus Lectore Theologiæ Petro Laurentio, pastore Dn. Johanne Spendemager[2]), et ante nominato Dn. Laurentio, cognato meo amantissimo et commendatore propensissimæ erga me voluntatis, Lundæ proxima post diem S. Martini die Dominica, die 16 Nov. consvetis ceremoniis rite decenterque inauguratus sum.

Anno 1551, ad annum jam ætatis XXIVtum progressus, abdicato munere scholastico, idque mox post festum paschale, audientibus M. Joh. Albertio, tum Græcæ linguæ in universitate Hafniensi professore et postea diœceseos Sælandiæ superintendente, præposito[3]) et pastore, abituriens, prout mos est, publice disserui. Coroniæ tamen me continui, usquedum nobilissimi Nicolai Urne uxor beata Margareta Trolle, expleta mortalitatis lege, beate et placide ad superos emigraret.

Anno 1552, ætatis XXVto, post fata Dominæ Margeretæ Trolle, consensu et nutu optimi, de quo mentio facta est, patroni Domini Nicolai Urne, exteras invisi regiones cum Otthone Pors, quem meæ fidei et curæ

---

[1]) Sperling har mere passende: procuratore.

[2]) Saaledes skrives dette Navn allevegne i Hdskr., ligeledes hos Sperling.

[3]) Den ovennævnte Hr. Lavrits Pedersen.

commiserat patruus ejus Stygo Pors[1]. Quandoquidem vero cogitantibus Wittebergam præcludebant iter bellici in Saxonia motus, dreximus primum cursum per Brabantiam Lugdunum Batavorum, et hinc Coloniam, ubi Latinæ, Græcæ et Ebraicæ linguæ, nec non Philosophiæ exercendæ gratia tres integros annos consumpsimus.

Anno 1555, ætatis XXVIIIvo, circa festivitatem paschalem contuli me cum Otthone Pors, jussu optimi patroni Stygonis Pors, per Hassiam, Thuringiam et Misniam Wittebergam, ubi annuum insumpsi spatium cum quadrante audiendo Philippo Melanchthoni aliisque eruditissimis viris, et tamen identidem excurri Marpurgum, Erfordiam, Lipsiam, harum academiarum statum curiosius perlustraturus.

Anno 1556, ad finem vergente anno ætatis XXIXno, circa diem Michaelis a Dn. Stygone Pors, cujus injecta mentio est, cujusque me sumptus in Germania aluerant, cum comite juvene nobili in Daniam revocatus sum. Quoniam vero Dn. Stygonem paulo post eodem anno fata revocabant, Lundam a capitulo expetitus deveni, et præter exspectationem stipendio XXX thalerorum mactatus sum, quos capitulum in meos usus erogandos obtulerat (Dn. Nicolaus Urne procul dubio me canonicis conciliaverat) ea tamen conditione, ne quoquam, inscientibus canonicis, me moverem, sed ibi in statione persisterem in gratiam capituli, si forte mea opera indigere necessum foret, haudquaquam dubitaturus, quin de canonicorum patrocinio certus persentiscerem, nolle eos, mihi ullum commodum in se clausum iri. Plurimorum vota designabant me Spendemagrii, viri tum grandis natu, comministrum, et post obitum ejus in officio successorem. Verum enimvero nemo serio propositum ursit, nec quisquam rem affectam in effectum perduxit; concionibus tamen in æde

[1]) Stiftslensmand i Lund. Otte Pors døde som Kannik i Lund „om Michaelis“ 1588. (Konsist. Arkiv, P. 93).

cathedrali habendis, quotiescunque a pastore rogabar, operam meam non denegavi.

Anno 1557, sextum jam egressurus lustrum, suscepi ex voluntate et mandato M. Nicolai Palladii (Dn. Johannes Spendemager[1] oraverat, ni fallor, mihi apud illum hanc spartam post decessum M. Tychonis Petri[2], canonici et pastoris ibidem) pastoratum Borbyensem et Laaddekiobingensem, vocatus ad has ecclesias die festum D. Virginis in ferias Esuriales incidens præcedente. Circa festum pentecostes postea in aulam evocatus sum, futuri regis Friderici II, qui nuper in principem electus erat, concionator aulicus, ita tamen, ut in toto officio aulico ex clementissima regis gratia pastoratum meum obtinuerim et per delegatum *αντεοχὴν* eum administrari curaverim.

Anno 1559, ætatis anno 32, sceptra post excessum parentis gloriosissimæ memoriæ cum capessiverat rex Fridericus II, et diadema regni imponi capiti suo fecerat, ex aula dimissus, Lundam postliminio redii, ubi Christianus III ante obitum suum vicariatu me clementissime donaverat[3]). Siquidem vero otii fugitans Vacunæ litare[4]) non assueveram, selectos e scholæ alumnis nonnullos in meum contubernium assumpsi, et privata informatione ingenia eorum excolere curatius allaboravi. Interea rector

¹) I Hdskr. staar urigtigt: M. Nicolaus Spendemager.

²) Det er denne Mester Tyge, som den 29de Sept. 1555 blev forlenet med et Kannikedømme i Lund, med Forpligtelse til „strax at residere og bo hos Domkirken i Lund", og ikke den som Biskop i Lund siden bekjendte M. Tyge Asmundsen, der først 1556 blev Kannik sammesteds. (Jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 328). Det maa vistnok ogsaa være M. Tyge Pedersen, som nævnes i min Udgave af Danske Kirkelove I, 512.

³) Den 13. Novbr. 1556 blev Hr. Mogens Madsen forlenet med Altaris Assumptionis Vicarie i Lund, der var ledigt efter sl. Mester Matz Hack (Professor i Kbhvn.). Reg. ov. al. Lande Nr. 6, Fol 503.

⁴) D. e. at ofre til Lediggangens Gudinde.

scholæ ibidem gravissimo implicitus morbo decumbere necessum habuit. Quocirca rogatu canonicorum, ne alumnorum in studiis cursus sufflaminaretur, scholam per aliquot hebdomadas ingressus in suprema juventutem classe docui, usque adeo, quoad annum 1561, ætatis 34, statim post pascha cum plenissima auctoritate regendæ scholæ Lundensis præfectus sum, eodem anno circa ferias Natalitias a rege munerabundo Frederico II gloriosissimæ memoriæ canonicatu insuper largissime auctus.

Anno 1562, septem cum transegeram lustra, die 16. April. supremum inter 36 candidatos[1]) Hauniæ laurea suprema philosophica me decorari vidi.

Anno 1563, ætatis 36, postquam scholæ per biennium præfueram, fasces deposui, constitutus, sic volentibus canonicis, lector SS. Theologiæ Lundensis, et spartam scholasticam porro ornandam reliqui M. Christiano[2]), qui antea ibidem Theologus fuerat.

Anno 1564, cum ætatis annum tricesimum septimum attigeram, inii matrimoninm cum Hella, M. Henningi Albertii canonici filia, celebrata rite festivitate nuptiali d. 14. Maji, proxima ante pentecosten die Dominica.

Anno 1568, annos habens 41, orationem iterum publice in synodo Lundensi recitavi de sacri muneris ecclesiastici dignitate.

Anno 1571, ætatis 44, ubi e statione vitæ et muneris 4 Nonas Maji decesserat Dn.[3]) Spendemager, pastor et præpositus, ego mense Novembri ejusdem anni ei in præpositura nomarchiæ Tornensis datus sum successor[4]).

---

1) Ifølgende Vinding, Acad. Haun. p. 92, blev kun fire Magistre creerede paa den Tid (jvfr. Personalhist. Tidskr. III, 122).

2) M. Christiern Nielsen Kolding (Rietz, Skånska Skolväsendets Hist. S. 247. Er. Lætus, Res Danicæ, p. 493).

3) I Hdskr.: M.; men Spendemager var ikke Magister.

4) Brunius, Rietz o. a. have misforstaaet Sperlings mindre klare Oversættelse af dette Sted saaledes, at de antage, at

Anno 1577 quinquagenario die Jovis Dominicam Quasimodogeniti sequente accessit officium notarii causarum matrimonialium post M. Jonam[1], qui paulo post vitam cum morte commutavit; quod quidem officium una cum præpositura obtinui tantum non 12 annos, donec ad episcopatum pervenerim.

Anno 1579, die 16 Decembris, inclementia fati viduum me sensi et orbatum svavissima uxore Hella, post cujus obitum, ubi anno uno, decem mensibus et 14 diebus luctui indulseram, cum novi matrimonii felicitate, volente Deo, optatò detersurus ad secunda transii vota, ducta in uxorem Catharina Clementina, et sacris nuptialibus solenniter peractis Lundæ anno 1581 die ante feriam Dionysii proxima, currente anno ætatis 54to.

Anno 1585, cum Eilhardo Grubbe die 19 Nov. ejusdem anni justa funebria soluta erant, omnium canonicorum vota me trahebant ad capiendam illam ab Eilhardo Grubbe relictam lampada, et fungendi officio tutoris templi et procuratoris bonorum primæ partis fabricæ, usque ad diem S. Canuti anno 1587, cum, promulgato novo illo de tutoribus templi edicto, ego ab eodem tempore ad diem Canuti porro anno 1590, hoc est triennio præter propter, primam fabricæ partem meæ tutelæ concreditam habui, vices gerens Haraldi Hvitfeldii, cui hujus muneris administratio ex sententia et decreto capituli jure meritoque debebatur.

Anno 1586 mense Aprili, mandato regio jussus sum ire Hauniam, præfecturam cœnobii Ringstadiensis capessiturus, post abitum Christiani Machabæi, qui ad scholæ

M. Mogens Madsen er bleven Sognepræst ved Domkirken i Lund efter Spendemager; men at dette ikke er Tilfældet, har allerede Cawallin gjort opmærksom paa (Lunds Stifts Herdaminne V, 510—11).

[1] Mester Jon Tursen.

Sorensis rectoratum translatus est[1]), sed opportune fecit efficacissima amicorum intercessio, ut collum difficillimo huic oneri subduxerim, et dulces meos Lares lætabundus repetierim.

Anno 1589, annum nactus climacterico magno proximum, sensi in me conspirare vota singulorum die 9 Julii, ut episcopatui Lundensi præficerer et cathedram conscenderem, quam morte sua vacuam fecerat M. Nicolaus Hvid, qui antea die 19 Junii naturæ debitum reddiderat. Et initiatus sum episcopali muneri a D. Paulo Matthiæ, Lundæ die 3 Augusti ejusdem anni[2]).

Anno 1596 die 29 Aug. proxima die Dominica post feriam Bartholomæi, quæ erat XII post Trinitatis, mandato Regiæ Majestatis Hauniæ cum venerabilibus et doctissimis viris D. Petro Vinstrupio, Episcopo Sedlandiæ, et M. Jacobo Matthiæ, Superintendente Fionensi, comparui coram altari in templo D. Virginis, locaturus operam meam in regis Christiani IV coronatione. In eadem regia coronatione partes meæ fuerunt: primum regiæ majestati verba illa injungere, quæ in Deuteronomio descripta extant, et de veri et incorrupti regis proprietatibus, electione et officio inter populum Dei præcipue tractant; deinde diei dominicæ epistolam, quæ ita incipit: Talem fiduciam habemus ad Deum propter Christum etc. eidem serenissimæ majestati prælegere; tertio sacram regiam majestatem jucundissimo et fragrantissimo balsamo in pyxide aurea ab ordinatore D. Petro Winstrupio exhibita solenniter ungere.

Anno 1598 die 25 Decemb. feria prima natalitia, hora 12ma, septuagenario erepta est mellitissima conjux

---

[1]) Meningen er ikke, at Chr. Macchabæus blev Skolemester, men han blev Forstander for Sorø Skole og Klostergods (se min Kbhvns. Univ. Hist. 1537—1621, II, 589).

[2]) Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 501.

Catharina, vehementissima consumpta phthisi, et in devotissima numinis Divini invocatione, firmissimaque in filium Dei fide placidissime et beatissime obdormivit. Beatæ animæ æternum bene sit![1])

Anno 1599, ætatis 72, tandem me tetigit ordo secundum constitutiones capitulares, ut ego, ceu senior capituli, procurator essem bonorum primæ partis fabricæ templi, quod quidem officium ceu vicarius Dn. Haraldi Hvitfeldii antea per triennium gesseram. Eorundem bonorum procuratio mihi ipsi per me incubuit itidem triennio et quidem integro, usque ad diem S. Canuti, cum mihi Christophorus Holst surrogabatur.

Anno 1608, ætatis 80, die Dominica SS. Trinitatis, in comitiis Hauniensibus præsentem me stiti, ubi sequenti hebdomade in populosissimo cætu operam cum reliquis episcopis conferebam ad eligendum potentissimum illum principem ac dominum Christianum Quintum in Regem Daniæ, eandem principalem cooptationem electionemque subscriptione et subsignatione confirmaturus[2]).

---

[1]) Over sine tvende Hustruer lod M. Mogens Madsen lægge en Ligsten i Lunds Domkirke med følgende Indskrift. (Sommelius, De templo Lund. p. 125):

D. O. M. S.

Helenæ Heningi F. pie in Domino defunctæ die Dec. XVI Ao. Christi MDLXXIX. ætat. XXXIII. et Catharinæ Clementis F., quæ pie in Domino obiit Dec. d. XXV A. Christi MDXCIIX. Vixit annos XXXV Mens. II dies XXV.

Matronis lectissimis, Conjugibus desideratiss.

Magnus Mathias, Superat. Lund. H. M. M. P.

[2]) Til sine Repræsentanter ved Tronfølgervalget udnævnte Kapitlet i Lund den 6te April 1608 Mag. Ludvig Munthe, Ærkedegn, og Niels Paaske, Kannik. Menige Herredsprovster og Prædikanter over alt Skaane Stift valgte i Lund den 20de April s. A. til sine Repræsentanter: M. Jørgen Christoffersen af Væ, M. Hans Lauritsen (Hjort) af Halmstad, M. Niels Madsen af Lund og Hr. Hans Rafn af Malmø, alle Herredsprovster. (De orig. Valgbreve findes i Geh.-Ark. I Seglet under det sidste Brev findes af-

Ad munus meum episcopale quod attinet, næ ego, quamdiu per Dei gratiam ejus mihi administratio incubuit, multas et varias devoravi et exantlavi molestias, non minus quam antecessores et majores mei. Taliter me tamen in hoc meo munere gessi, ut confidam indubie, neminem unum jure mihi criminis alicujus enormis vel officii neglectius habiti dicam scripturum. Quanquam in extrema hac mea senecta minus in visitatione mea diligens fui quam alias, ab ingruentibus morbis sæpiuscule præpeditus, novi tamen, quod sanctissime affirmo, me prioribus annis nullam unquam occasionem elabi passum esse visitandi subjectas illas meæ inspectioni diœceseos ecclesias.

Porro benedicente Deo optimo maximo prole beatus novem suscepi liberos ex priori nunc beata conjuge, quatuor filios et quinque filias, e quibus superstites sunt unus filius et una filia. Ex secunda uxore nati mihi sunt tredecim liberi, sex masculini et septem fœminini sexus, quorum non nisi unum filium et tres filias superesse voluerunt Superi [1]).

(Et hic substitit beati hujus viri manus).

bildet den hellige Christophorus, der med et Træ til Støtte bærer Jesusbarnet over en Strøm. Omskriften lyder: Sigillum Sinodale Præpositorum Scaniæ).

[1]) Af Biskop Mogens Madsens Børn kjendes Sønnerne: Mag. Mads Mogensen (eller Matthias Matthiæ), der blev Vikarius og Kannik i Lund samt Rektor sammesteds, i hvilken Stilling han døde den 14. Novbr. 1601. (Rietz, Skånska Skolväs. Hist. S. 250—1). Henning Mogensen (eller Matthiæ, Madsen), der 1601 blev Rektor i Landskrone og 1604 blev Præst (Kirkehist. Saml. 3. R. I, 765. Rietz, S. 421. D. Mag. 4. R. IV, 35). Datteren Johanne var først gift med M. Peder Andersen, Lektor og Kannik i Lund († 1592), siden med M. Constantin Baltzersen, Kannik smst. († 6. Marts 1602). Se Personalhist. Tidsskrift IV, 129. Formodentlig er det denne Datter, som d. 5te November 1587 havde Bryllup i Lund (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 488).

Anno 1611 die 6 Martii circa horam tertiam pomeridianam, ætatis anno 84to, Episcopatus vicesimo secundo, iteratæ viduitatis decimo tertio, post aliquot hebdomadum et imprimis 14 dierum valetudinem grabato affixus est beatus vir, postquam obluctatus invalescenti malo humillime et submississima genuflexione preces suas ad fatalem illum, in quo mox se compositurus esset, locum ardentissime fuderat, et mox Salvatori anima, quam redemerat, devotissime commendata, placido sopore consopitus exspiravit. Corpus in templo Lundensi humo decenti ceremonia mandatum molliter in pace requiescit. Anima vero fasciculo viventium svaviter illigata desiderat intime corpori suo iterato conjungi, et sanctorum cum ineffabili gaudio pulcherrimo cætui gloriose associari.

Til ovenstaaende Beretning om M. Mogens Madsens Levned føje vi endnu en Række Antegnelser, særlig vedrørende hans literære Virksomhed.

I Hamsforts lundske Bispekrønike betegnes han som „doliarii filius" og kaldes „Magister Artium et Philosophiæ ac S. Theologiæ Licentiæ insignibus ornatus[1])" Det er dog ikke bekjendt, naar han har erhvervet den theologiske Licentiatgrad. Selv nævner han ikke denne Omstændighed i sit Levned, saa vi maa lade det uafgjort, om Hamsfort mulig har taget fejl. For øvrigt udfoldede M. Mogens Madsen en nidkjær og dygtig Virksomhed som Lektor i Theologien, inden han blev Biskop. Herom foreligger et Vidnesbyrd i følgende i flere Henseender karakteristiske og oplysende Indbydelse, som han 1567 udstedte til sine Forelæsninger over Davids Salmer[2]).

[1]) Scr. Rer. Dan. VI, 651.

[2]) Rietz, Skanska Skolväsendets Hist., S. 202—3. Blandt andre Vidnesbyrd om Mog. Madsens Virksomhed som the-

Candido Lectori salutem.

Crastina die, Deo volente, resumetur lectio Theologica Psalterii, hactenus propter occupationes et negotia publica aliquamdiu ex mora intermissa. Quæ lectio utinam sic afficeret Cantores sive Chorales nostros et plerosque verbi ministros, præsertim juniores, ut ab iisdem strenue contemnitur, a quibus tamen necessario cognoscenda est vel propter officium vel propter juramentum. Nam ut nihil dicam de communi officio omnium Christianorum, certe verbi Dei ministris seu sacerdotibus peculiariter commendatum est perpetuum et diligens studium sacrarum literarum, ad quod ipsi sese tum alias, tum in ipsa ordinatione et constitutione publice ac solenniter obligare consveverint. Chorales quoque quotannis ex more recepti ad officium cantandi in ecclesia nostra inter alia nonnulla sancte promittunt, se pie facturos officium, et nominatim hanc ipsam lectionemPsalterii, peculiariter et certo consilio propter ipsos susceptam et iisdem valde necessariam, sedulo freqventaturos esse. Hæc scilicet promissa egregie servant Pastores ecclesiarum et Chorales, qui totum illud tempus, quod lectioni, auscultationi, meditationi, studio verbi Dei et sacræ scripturæ tribuendum esset, impendunt, non dico œconomicis aut aliis necessariis occupationibus, sed somno, voluptatibus, potionibus, deambulationibus, et aliis id genus frivolis negotiis, quæ magis impediunt et deformant ministerium, quam promovent. Vidi ego sæpenumero, seu occupatus jam in ipsa ordinaria prælectione mea, seu recens ab ea digressus, ex junioribus interdum Pastoribus nonnullos, interdum quosdam Choralium in ipso templo animi gratia tantum deambulantes, quasi nihil ad ipsos

---

gisk Docent kan ogsaa nævnes, at Lyskander anfører hans haandskrevne „Commentarii in diversos S. Scripturæ libros ac capita", og at i Resens Bibliothek (p. 347) nævnes hans „Prælectiones msc. in Examen Theol. Phil. Melanchthonis".

pertinuissent nostra illa exercitia, vel ipsi ad id fastigium eruditionis et experientiæ in iisdem devenissent, ut eadem ipsis videri possent supervacua et non necessaria, jamque plane devorassent, quicquid unquam exstat doctrinæ in sacris scriptoribus seu ipsis Bibliis, quæ an habeant etiam nonnulli ex iis, haud abs re dubitari possit. Hoc scilicet est juxta Pauli præceptum 1. Tim. 4. attendere lectioni, exhortationi, doctrinæ; aut quod Christus præcepit Joan. 5. Scripturas scrutari. Reclamo, hoc potius est negligere, contemnere, conculcare sacrosanctam Scripturam Canonicam, quam tanti olim fecerunt majores nostri, ut non solum reditus peramplos, unde hodie vivunt, qui vocantur Canonici, Vicarii, Chorales et alii, in hoc impenderint, ut diuturna immo et perpetua esset apud posteros hujus lectio, cantatio, meditatio verbi Divini. Hæc exempla nos merito movere deberent, ut pluris faceremus hæc exercitia Theologica. Idem etiam facerent tum immensa eorundem utilitas, tum summa necessitas, si quid tamen harum rerum intelligerent nostri isti nimis crudi et inconditi Concionatores et Chorales, de quorum diligentia et progressu in studiis Theologicis rogatus aliquando more consveto, quod respondeam, nihil sum habiturus aliud, quam illos ad sobrias et pias admonitiones et exhortationes ad hæc studia nostra, quorum ut professione illi tument, sic prætextu eorundem sustentantur, plane obsurduisse: Nisi illi interim, quod facturos spero, atque ea hic nunc scribo, de suo officio et juramento præstito impensius cogitantes, quæ hactenus omissa sunt, diligentia aliqua singulari sarcire conabuntur. Cogitent illi modo, quibus dixit Christus: Vos estis sal terræ: et quod Idem mox addit: Si sal insipidus factus fuerit, ad nihil valet ultra, nisi ut projiciatur foras et conculcetur ab hominibus. Postremo si quendam deterruit ab hac nostra prælectione ejus loci, in quem nos importuna quorundam *φιλονικεία* invitos coëgit, incommoditas, eundem

nunc rursus revocet loci pristini repurgatio ac restitutio, facta mandato et voluntate nobilissimi viri D. Hilarii Grubbe Præpositi. Quem locum posthac, non ut antea Sacellum Dionysii (præstat enim prorsus aboleri memoriam omnem idolomaniæ Papisticæ) sed Auditorium Theologicum appellabimus. In hoc igitur Auditorio Theologico, Deo dante, inchoabimus Psalmum XCIII, qui sane omnium continet dulcissimam gratiarum actionem totius ecclesiæ pro ejusdem conservatione et aliis beneficiis Dei erga eandem, simul stultos et insipientes appellat omnes eos, qui hæc non student cognoscere aut intelligere. Ideo vero, ait, conservari ac florere ecclesiam et pios, ut annuntient, quam rectus sit Dominus noster, at quod nulla in eo sit iniquitas, ut celebrent Deum in omnem æternitatem. Bene vale Lector. XVI. Kal. Majas A. 67.

Magnus Matthias.

Naar det, som dette Program synes at vise, faldt M. Mogens Madsen vanskeligt at faa Tilhørere i tilstrækkeligt Antal samlede om sin Lærerstol, var det dog neppe, fordi han savnede de fornødne Lærergaver, da Samtiden netop vidner, at han var en ualmindelig dygtig Docent. I saa Heaseende kan her anføres D. Rasmus Lætus's Vidnesbyrd om ham:

Iam quis
Nesciat ingenio magnum ac conamine Magnum,
Ex Landeskrono [1]) natalia prima trahentem,
Ornatumque adeò, quæ sunt pulcherrima, lætis
Naturæ donis: quæ sedulus auxit, honestas
Dum latè sequitur diuersa per oppida Musas?
Ille Scholis placidæque adeo seruire iuuentæ
Vtiliter poterit: primas quòd idoneus artes

[1]) Som vi ovenfor have set, var Mogens Madsen dog født i Helsingborg, men havde senere haft sit Ophold i Landskrone, først som Discipel og siden som Lærer.

Tradere, et æquatas præceptis flectere mentes
Possit. inest multis cum rerum notio, dulci
Hac tamen arte carent, tradendi cognita: qua se
Destitui quicunque videt, licet alta sequatur
Officia: hisce manus tamen haud immittere paruis
Aut onerare velit. superi est benedictio cæli,
Quæ percepta sient, alijs contradere posse
Sic etiam, vt grato tanquam perfusa lepôre
Irrepant animis, placeantque ostensa Iuuentæ [1]).

Et andet Vidnesbyrd om den Anseelse, M. Mogens Madsen nød som Ungdommens Vejleder, have vi Sivert Grubbes Curriculum vitæ, hvori denne, efter at have fortalt, at han i sin tidligste Ungdom havde Oluf Stisen (senere Kannik i Lund) til Lærer, fortsætter saaledes: „Da denne rejste til Tyskland med tre adelige Disciple, kom jeg til Lund under den højlærde Theolog M. Mogens Madsens Tugt [2]). Han var Kannik i Kapitlet og blev senere Biskop i Skaane. Dengang havde han adskillige unge Adelsmænd i sit Hus, saasom min Frænde Peder Madsen af den laxmandske Slægt, Herluf Marsvin, Brødrene Frederik og Jørgen Speigel, og desuden sin egen Søn Mads Mogensen, der senere var Rektor ved Lunds Skole, og nogle andre. I deres Tal blev jeg optagen, og jeg levede der med andre Meddisciple under vor Privatlærers, Laurits Tanches, Tugt i nogle Aar. Foruden denne Privatlærers Foredrag hjemme i Huset, hørte jeg ogsaa Mester Mogens forklare Ruths og Krønikernes Bøger i den offentlige Høresal“ [3]).

At Mogens Madsens theologiske Lærervirksomhed

[1]) Er. Lætus, Res Danicæ. Francof. 1573. p. 492.

[2]) Formodentlig er dette sket omtrent 1576.

[3]) Danske Magazin 4. R. II. 367. Flere af Mog. Madsens utrykte theologiske Forelæsninger nævnes hos Zwergius Sjæl. Cleresi, S. 471.

ikke har været betydningsløs, fremgaar bedst af hvad han i sin Beskrivelse af de skaanske Byer [1]) beretter om Lunde Skole: „Hæc sane schola multos dedit hactenus, non per Schaniam tantum, verumetiam in aliis Daniæ provinciis, adde et per Sueciam (unde huc confluere non exigua discentium turba consueuit) sacerdotes. hodie plures etiam datura, nisi constitutione recenti Regiæ Maiestatis cautum esset, ne quis ordinetur ecclesiæ minister, qui non ante in Academia Haffniensi aliquandiu versatus, inde etiam honestum eruditionis adferat ac vitæ testimonium" [2]). Beskedenhed forbød Mogens Madsen særlig at fremhæve Lektorens Virksomhed, skjønt denne maatte være af ikke ringe Betydning, hvor det gjaldt Forberedelsen til Præsteembedet. Det var da heller ikke uden Føje, naar han, som vi ovenfor saa', gik lidt strængt i Rette med „Choralerne", som forsømte hans theologiske Forelæsninger, idet vistnok de fleste af dem attraaede at blive Præster, men i det mindste en Del af dem savnede Midler til at gjøre Universitetsstudier. Efter at Lektoren senere var bleven Biskop, vaagede han med ikke mindre Iver over, at de, der meldte sig til Præstekald, havde studeret ordentlig, og han klagede mangen Gang bittert nok over Præsternes Uvidenhed [3]).

Det var i de Aar, da M. Mogens Madsen beklædte Lektoratet i Lund, at han navnlig syslede med historisk Granskning. Til denne Tid hører ikke blot hans „Re-

[1]) Mnskr.; skal senere meddeles i nærværende Bind. Det anf. Sted er allerede fremdraget af C. J. Brandt i hans Meddelelser om Mester Jon Tursen i Kirkehist. Saml. II, 283.

[2]) Det var i Fundatsen af 25. Juli 1569 for Kommunitetet i Kjøbendavn, at denne Befaling først gaves. Den blev 1573 publiceret ved Meddelelse fra Universitetet til Bisperne (se Danske Kirkelove II, 204—5).

[3]) Ny kirkehist. Saml. V, 198—9. Magni Matthiæ, Tessaradecas orationum Synodalium, Fol. 20. 128.

gum Daniæ Series", om hvilken mere nedenfor, men ogsaa hans „Episcoporum Ecclesiæ Lundensis Series", et for sin Tid meget respektabelt Arbejde, der behandler Lunds Stifts Bispe- og Kirkehistorie i en Fuldstændighed, hvori man ikke finder den andensteds. Ved Udarbejdelsen ere ikke blot ældre Krøniker og Optegnelser benyttede, men ogsaa Diplomer i de lundske Arkiver og undertiden mundtlige Overleveringer [1]). Skriftet har derfor ikke ringe Vigtighed saa vel for Stiftets særlige Historie, som for den almindelige danske Kirkehistorie. Forfatteren begynder med en kort Udsigt over Kristendommens første Forkyndelse og Grundlæggelse her i Landet, derpaa gjennemgaar han enhver af de katholske Lundebiskoppers (Ærkebispers) Historie paa Aarbogsvis, og giver tilsidst kortfattede Oplysninger om de fire første evangeliske Superintendenter sammesteds. Efter at Skriftet længe havde henligget utrykt, blev det i Aaret 1710 udgivet af den 20aarige Thomas Bartholin, Søn af den alt for tidlig afdøde fortjente Antikvar og Historiker af samme Navn. Udgaven besørgedes med megen Omhu efter tre forefundne Codices. En smuk og gammel Afskrift af Værket findes endnu i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2989. 4to; en nyere (fra 1653) i Ny kgl. Saml. 1202. 4to. — Om Mogens Madsens historisk-topografiske Beskrivelse af de fire vigtigste Byer i Skaane henvises den Udgave af samme, som skal meddeles i det

[1]) Saaledes berettes (p. 108—11 i Bartholins Udgave) et ret mærkeligt Sagn om Ærkebiskop Isarnus, hvilket i sin Tid var meddelt M. Mogens Madsen af Præsten i Søvede. (I Ny kirkehist. Saml. V. 632 findes trykt et Brev af 1594 fra Biskop Mog. Madsen til Præsten Hr. Niels [Aagesen] i Søvede; men det er dog formodentlig dennes Formand, Provsten Hr. Jørgen Michelsen, der var hans Hjemmelsmand til Sagnet). Endnu som Biskop vedblev Mogens Madsen lejlighedsvis at indsamle gamle Sagn og Viser (se Sv. Grundtvig, Danmarks gamle Folkeviser V. 64).

følgende. Naar han i sine senere Aar ikke kunde ofre saa megen Tid paa historiske Arbejder som tidligere, saa vedblev han dog at interessere sig for slige Emner, ligesom han villig ydede yngre Dyrkere af den historiske Videnskab, som Vedel, Hvitfeldt og Krag, sin Bistand. Vi indskrænke os her til at hidsætte, hvad Gram beretter om, hvorledes D. Niels Krag, efter at være bleven kgl. Historieskriver, 1595 drog over til Skaane for at samle Materiale til sit historiske Værk, „præcipue vero, ut cum Magno Matthia, doctissimo Lundensium antistite, sermones et consilia sua conferret, et cujus generis essent, quibus egregius iste vir instructus, varia in patria historia exorsus esset ac moliretur, memoriæ, præsens cognosceret [1])".

Som Biskop udfoldede Mogens Madsen en betydelig kirkelig Virksomhed i sit store Stift, der omfattede Skaane, Halland, Bleking og Bornholm. Til Vejledning for Præsterne og Degnene ved Ungdommens Kristendomsundervisning forfattede han saaledes en „Examen catecheticum" eller en Anvisning til, hvorledes de gjennem Spørgsmaal og dertil hørende Svar skulde bibringe Ungdommen den fornødne Indsigt i den kristelige Børnelærdom, for at de med Frugt kunde stedes til Herrens Bord [2]). For at vejlede Præsterne med Hensyn til Udøvelsen af hele deres Embedsgjerning udarbejdede han 1594 en efter Indholdet ordnet Sammenstilling af de Synodalmonita, hans fire evangeliske Forgjængere (Frants Vormordsen, Niels Palladius, Tyge Asmussen og Niels Hvid) aarlig havde udstedt. Dette Arbejde, der ligesom fornævnte Examen catecheticum udbredtes i Afskrifter blandt Præsterne i Stiftet, er i kirke- og kulturhistorisk Henseende af ikke ringe Interesse, og skal der-

---

[1]) Nic. Cragii Annales, ed. Gram. Præfatio, p. 12.

[2]) Dette lille Skrift er trykt i Kirkehist. Saml. 3. Række III, 465—8.

for i det følgende meddeles. Af de Synodalmonita, M. Mogens Madsen selv udstedte i de mange Aar, han var Biskop, synes ingen at være bevarede hertillands[1]. Derimod have vi en Række Taler i det latinske Sprog, holdte af ham ved de aarlige Landemoder i Lund. Med god Takt har han stræbt at finde Emner, der vare af Vigtighed med Hensyn til den kirkelige Virksomhed, og at behandle samme paa en Maade, der kunde gjøre Indholdet tankevækkende og indtrængende for Tilhørerne. Han var ikke bange for at bruge skarpe Ord, hvor han ansaa det fornødent, og disse gamle Taler, der af Samtiden modtoges med meget Bifald[2]), ville delvis endnu kunne læses med Interesse, da de baade bære Præg af grundig Lærdom og tillige jevnlig indeholde Træk, der ere af Betydning til Forstaaelse eller Skildring af Tiden. De i Mogens Madsens første 14 Bispeaar holdte Synodaltaler udgav han 1604 under følgende Titel:

> *Τεσσαράδεκας* Orationum, quæ Lundiæ olim in Synodis Anniversariis, inde ab Anno 1590, ad Annum usque 1603 publicè sunt habita a Magno Matth. Ecclesiarum Schaniæ Superintendente Hafniæ 1604.

Foran i Bogen findes latinske Digte af M. Johannes Stephanius og M. Willichius Westhovius. Forfatterens Tilegnelse til Provsterne og Præsterne i Lunds Stift (dat. Lund 25. Marts 1604) indeholder historisk Oplys-

---

[1]) I Upsala Univ.-Bibl. findes derimod: „Decreta Synodi Lundensis Anno 1597" under følgende Punkter: I. Synodalia superiorum annorum omnia ab omnibus habenda et legenda. II. De dandis testimoniis. III. Synaxis in publicis litaniis. IV. De gratiarum actione, cum non sunt communicantes. V. Honestas circa conjugia pastorum. VI. De præpositorum *αἰσχροκερδία* circa visitationes. VII. De verbis consecrationis haudquaquam canendis a populo. VIII. Consilium de excommunicatione furum.

[2]) Se Joh. Stephanius's Breve til Mogens Madsen i Ny kirkehist. Saml. V, 200 ff.

ning om den Maade, hvorpaa Landemoderne plejede at holdes der i Stiftet. Det havde nemlig siden Reformationen været Skik, at der hvert Aar strax efter S. Hansdag holdtes Landemode i Lunde Domkirkes Chor, hvor Biskoppen samledes med Prælaterne, Kannikerne og Vikarerne ved Domkirken tillige med alle Stiftets Provster, en Del af Præsterne og andre Tilhørere. For denne Forsamling plejede han da at holde en latinsk Tale over et kirkeligt og særlig pastoral-theologisk Emne. Desuden skete det jevnlig, at en eller anden af Provsterne eller Præsterne eller en Skolerektor ogsaa talte ved denne Lejlighed [1]. Biskop Mogens Madsen beklager, at hans Forgjængeres Taler vare tabte. Ved at udgive sine egne har han sørget for deres Bevarelse.

Kaste vi Blikket paa disse Taler, da have flere af dem en Aktualitet, der gjør dem til historiske Aktstykker, om end nogle af de stærke Farver maa tilskrives den rhetoriske Form. Den hvasse Revselse af mange Præsters store Mangler i sædelig Henseende [2]), og Klagerne

[1]) Dette var, saa vidt vides, noget ejendommeligt for Landemoderne i Lund. Som Exempler paa Taler, holdte af andre end Biskoppen, kan anføres, at den som Salmedigter fortjente M. Hans Christensen Sthen, Præst i Malmø og Provst i Oxie Herred, 1602 holdt en Tale ved Landemodet i Lund „de mendicitate et paupertate“ (Danske Mag. 4. R. IV, 13), og at Rektoren ved Malmø Skole, den ved sin katholske Sympathier bekjendte, men som Skolemand fremragende M. Johannes Haggæus (Jens Aagesen Raaby), 1604 holdt en Tale, der vakte en pinlig Opsigt, da der igjennem den gik et om end tildækket Angreb paa Reformationen og Reformatorerne (Ny kirkehist. Saml. V, 206—8. I sin foran meddelte Biografi har M. Mogens Madsen omtalt, at han selv, mange Aar før han blev Biskop, to Gange havde holdt Taler ved Landemodet.

[2]) Man har forekastet Biskop Mog. Madsen, at medens han gik saa skarpt i Rette med Præsterne for deres Synder, deriblandt ogsaa Havesyge, saa undgik han ikke selv Beskyldningen derfor, da man har et Kongebrev til ham, dat.

over deres mangelfulde videnskabelige Uddannelse ere neppe grebne ud af Luften, lige saa lidt som Skildringen af Bøndernes og Fogdernes Umedgjørlighed, naar de ved Præstevalg havde sat sig i Hovedet, at de vilde have en vis bestemt Person. Et Stykke af den Tale, Biskoppen holdt ved Landemodet 1591 „de vocatione Ministrorum Ecclesiæ legitima et illegitima“ maa her staa som Prøve paa den Maade, hvorpaa han ved disse Lejligheder førte Ordet [1]).

Han begyndte da med at sige: Tre Ting er der, som der ved Præsternes Sammenkomster særlig maa haves for Øje, nemlig Lærens Renhed, Kirkeskikkenes Uniformitet og Sædernes Forbedring. I de to første Henseende var der ikke skjellig Grund til Klage; men hvad det sidste angik, da var det desværre ikke blot Tilhørernes, men selve Lærernes Levned, der gav Anledning til alvorlige Bekymringer. „Quis est paulò cordatior Ecclesiæ et verbi Dei minister, qui non videat, et cui non ex animo doleat, in Clero quoque, quem sic nominamus, et doctoribus ipsis, qui cæterorum duces et antesignani, mo-

19. Maj 1594, hvori Regeringsraadet paa en alt andet end lemfældig Maade forholder ham det upassende i, at han, der skulde være andre et Exempel „og raadføre dem til Medlidenhed mod deres Næste“, efter en af sine Fæstebønders Død uden skjellig Aarsag havde sat Enken og hendes faderløse smaa Børn fra Gaarden. (C. Engel i Kalkars Theol. Tidsskrift 1872, S. 202—3). Hertil er dog at bemærke, at vi ikke kjende Biskoppens Forsvar for hans Handlemaade. Det var den Gang almindelig Skik, naar der indkom en Klage, da at betragte den som bevist, og saa at afgive Resolution i Henhold til denne Antagelse. Fandt saa vedkommende sig brøstholden ved den faldne Afgjørelse, kunde han komme med en Modklage, og saa fik Sagen maaske det modsatte Udfald. Imidlertid er det vel muligt, at Biskoppen er gaaet for haardt til Værks i det nævnte Tilfælde og ikke har ladet den kristelige Mildhed og Sagtmodighed raade.

[1]) Anf. Skr., Fol. 18 seq.

rumque alienorum gubernatores ac censores sunt constituti, plusculum reperiri, quod ne in Laico quidem aut simplici, ut sic dicam, Christiano quis ferat"?

„Quis enim probaverit in verbi Ministro ebrietatem et crebras ingurgitationes, horrendas nominis Divini prophanationes, temeraria et non necessaria juramenta, maledicta, execrationes? Quis in sacerdote ferat sermones spurcos ac inhonestos, et jocos plusquam scurriles? Quis vestitum parum convenientem Professioni? Neque enim inficias quis ierit esse Doctores hujus temporis nonnullos, hisce et aliis id genus levitatibus (ne quid dicam durius) nimis assvetos oc deditos. Quibus accedit non toleranda contendendi libido, in aliis avaritia insatiabilis, ac indefessum ditescendi studium. Taceo in hoc nostro ordine scortationes, adulteria, homicidia, imò paricidia quoque, cujusmodi, proh dolor! scelerum unum et item alterum ac tertium exemplum, in hac diœcesi, proxima tempora nobis exhibuerunt".

„Quis verò etiam probet in nonnullis verbi Ministris contemptum majorum, inobedientiam, ingratitudinem, sannas, calumnias, perfidiam? Neque enim nunc desunt horum quoque scelerum exempla, præsertim in novitiis quibusdam, quamvis reperias et alios, quibus ætas et officium svadere modestiam, candorem, constantiam, fidelitatem possent, qui tamen, non minus quam novitii isti, in partem deteriorem nimis sunt proclives et proni".

„Unum est, in quo maxime mihi peccari hoc tempore videtur, cum a novitiis illis, de quibus dixi, qui recens in album recepti sunt Ministrorum Ecclesiæ, tum ab aliis nonnullis, qui posito jam in Musarum veluti castris, h. e. artibus ipsis ac doctrina liberali, tyrocinio (etsi interdum nimis id leviter et plane perfunctorie) ad verbi Ministerium aspirant: nempe parum ordinate ac præpostere omnino ab his appeti vocationes, quas oporteret, vel conscientiæ caussâ, esse legitimas et quam ordinatissimas".

„Multi enim (quod nemo, credo, diffitebitur) ex iis, qui ad Ecclesias gubernandas vocari ambiunt, illotis, quod ajunt, manibus ac pedibus, vel verius pollutissimâ conscientia, non per quæ oportet media, sed per suffragia aliis empta, alias etiam emendicata, præteritis ac sæpe contemptis iis, quos ante alios consulere oporteret, per quos item gubernanda esset vocatio, nec etiam considerantes, quod ante omnia faciendum, quid valeant humeri, quid ferre recusent, ambitiose sibi placentes, ad docendum non tam accedunt, quàm irruunt et irrumpunt, sui compendij, quàm gloriæ Dei, aut salutis eorum, quibus præfici desiderant, studiosiores“.

„Et ne non similes habeant labra lactucas, reperiuntur in plebe quoque ipsa, rusticana maxime, haud pauci, qui, cum Pastores vocandi erunt, eo potissimum animis inclinant, unde quam plurimum lucri sperare posse videtur. Quibus, si vel a Præpositis, quorum officium est juxta Regiam Ecclesiarum nostrarum Ordinationem Pastorum vocationes gubernare, contradicitur, vel erunt forte, qui hos audiendos censeant, mox et ipsi ad ordinationem, de qua dixi, provocant, quæ septem viris electionem Pastoris permittat. Quam tamen Ordinationem nec intelligunt isti, nec curant intelligere. Neque enim dum septem viros nominat Ordinatio, Præpositos excludit, imò illos ab iis vult gubernari“.

„Quod de plebe dico, idem de præfectis quoque nonnullis dici potest, suam sæpe auctoritatem interponentibus, tantum ut ne quid ordinate fiat. Nam si sunt Præsides[1], qui sibi vocandi jus arrogant in liberis, quas vocant, Ecclesiis, næ illi non intelligunt Ordinationem. Hi autem placide moniti plerunque facilius cedunt, quam vel horum Præfecti, vel Rusticorum phalanges“.

Netop det Punkt, som her berøres, Præstevalget,

[1] D. e. Lensmændene.

skaffede Biskoppen oftere Bryderier, hvorom meget kunde berettes, om Stedet var dertil [1]. Kun en enkelt Sag skal her meddeles, fordi den angik M. Mogens Madsen mere personligt, og fordi den indeholder et Exempel paa, hvad i hin Tid ikke hørte til det ualmindelige, at Regjeringen i en Sag udstedte Breve, som gik lige imod hinanden. Først da en Skrivelse, som maa være fremkaldt ved en Forestilling fra Biskoppen:

> Raadsens skriffuellse thill fru Lisebett Frijs, en person, som bispen vdj Skaane m: Mogens Matzen will beffordre thill Aszumsogen, vt sequitur.

Wor gandtz wenlig hellsen allthidt forsendt medt wor herre. Kiere fru Lisebett Frijs, synderlig guode wen, bethacker wy ether gandtzke wenligen. Kiere fru Lisebett, wij kunde ether wenligen icke forhollde, att wij fast vgierne haffue fornommit nogen vleilighedt, som sig skall begiffue emellom ether och menige sognemend vdi Aszumsogen, paa thend ene, och hederlig och høiglerd mand m. Mogens Matzøn, superintendent vdi Skane stigt, paa then anden sijde, ahnlangendis en person, som forschreffne m. Mogens thill forschreffne Aszum sogen och hindis annex gierne wille befordre. Tha efftherthi wij forfarer, forschreffne m. Mogensz Matzøn effther Lunde capittells statuter och kongelige friheder at haffue jus patronatus och en synderlig rettighedt thill forschreffne Aszum kierke, theer vdi att indsette och forordne huillken person, hannom gott siunis samme kaldt thillbøerligen att kunde forestaa. wij och forfare, samme person. hand theer thill will haffue befordritt, vdi hans leerdom och leffnitz omgengellse medt rette icke skall kunde beskyllis, huorfore hand fra samme kald billigen skulle forskiudis. Bedendis ether therfore och wenligen begierendis, atti effter

[1] Se t. Ex. Rosenvinge, Gl. danske Domme IV, 154—60 263—8. Secher, Kongens Rettertingsdomme 1595—1604, S. 147—8.

slig leylighedt for thenne wor skriffuellse skyld medt menige sognemend sielff guodwilligen wille lade ether befinde och ether vdi saa made lade well befalle, huis forschreffne m. Mogens Matzen medt samme kierke thieneste att forordne haffuer for gott ahnseett. Giorendis theer vdinden thett, som i sig sielff billigt och rett er, paa thett att forscreffne m. Mogens Matzon medt bylligheidt ydermere icke skall sig emod osz haffue att beklage; och sligt for wor person huos ether igien att forskylle wij allethidt will findis willige. Beffallendis etc. Actum Haffniæ 6 aprilis anno 1596 [1].

Denne Afgjørelse var Fru Lisbet Friis ikke tilfreds med, hvorfor hun fik skrevet en Forestilling til Regjeringsraadet fra hendes og Sognebeboernes Synspunkt, hvilken havde til Følge, at der under 19de Maj 1596 udgik et Kongebrev til M. Mogens Madsen af følgende Indhold: „Vider, eftersom os elsk. Fru Lisbet Friis, afg. Jakob Hvitfeldts Efterleverske, underdanigst til os haver suppliceret, givendes tilkjende, hvorledes I skulle ville indtrænge udi det Sogn, hun udi bor, og [I] paa Kapitlets Vegne skulle have Jus patronatus til, Eders Brodersøn, som paa nogen adskillige Steder skal tilforn være omkaldet, og han det dog ikke skulde have bekommet; og efterdi det er Eders Brodersøn, synes det en vildig Sag at være, hannem saaledes til samme Kald at fordre, efter[som] det ikke er forskrevne Fru Lisbet og andre af Adelen alene, meden og menige Sognemænd og Almue udi samme Sogn fast imod. Da ville vi os derfore naadigst til Eder forse, at I ikke i saa Maade imod forskrevne Adels og Sognemænds Vilje og Samtykke indtrænge til dennem samme Eders Brodersøn" [2].

Blandt de Forhold, som M. Mogens Madsen i sine

[1] Skaanske Tegnelser II, 308.

[2] Skaanske Tegnelser II, 377. Kalkar, Theol. Tidskr. 1872. S. 202—3.

Synodaltaler oftere vender tilbage til, er, foruden Præsternes sædelige Levned, deres mangelfulde theologiske og humanistiske Dannelse og utilstrækkelige Forberedelse til Prædikegjerningen, idet en Del, trods gjentagne Forbud, nøjedes med at læse op af Postiller [1]. Ligeledes dadles det stærkt, at flere ikke noksom gik i Rette med Almuens Vedhængen ved de overtroiske Valfarter til formentlige Helligdomme. „Connivent alicubi pastores ad manifestam impietatem, haud admodum moleste ferentes, si quis loca illa adeat, ad quæ olim concursus fiebat ab hominibus superstitiosis, qui vel virginem Matrem, vel alios Divos, Severinum, Olaum, et similes seu sospitatores sibi, seu mediatores constituebant apud Deum, præter et contra severissimum hujus mandatum ac prohibitionem, redeat modò ad ipsos lucelli nonnihil ex ejusmodi concursu [2]".

I det hele kan det bemærkes, at medens M. Mogens Madsen stærkt dadler den theologiske Stridssyge mellem Protestanterne indbyrdes, kommer han gjentagne Gange tilbage til den Fare, som truede fra Papisterne og særlig fra Jesuiterne. Om det første Punkt ytrer han bl. a.: „Quanto studio, quanta contentione hodie etiamnum a multis certatur de modo præsentiæ corporis et sangvinis Christi in sacra Coena, quam pariter ignorant tam ii, qui acerrime de tanto mysterio disputant, quam alii omnes, et universa ignoravit antiquitas, inde usque a prima Coenæ illius institutione, quâ quidem institutione vel

[1]) Tessaradecas orationum Synodal., Fol. 93.

[2]) Anf. Skr., Fol. 94—5. Blandt Valfartssteder i Skaane kan særlig nævnes S. Oluf i Lunkend, S. Oluf i Hallerød, hellig Kors i Edensted, hellig Løsen i Løsen Sogn og S. Mogens i Torum (N. M. Petersen, Bidr. t. d. danske Litt. Hist. 1. Udg. II, 112, Cawallin, Lunds St. Herdaminne III, 45. IV, 24. V, 180. 203. 226. Kirkehist. Saml. 3. R. II, 576. Daae, Norges Helgener, S. 53—4. Weibull, Saml. t. Skånes Hist. 1870, S. 77—8).

solâ et verbis Institutoris contenti Apostoli simul ipsi et horum pii successores, nusquam leguntur vel verbo questi, non indicatam sibi rationem, qua corpus, quod comedi, et sangvis, quem bibi Christus volunt, comedi possent aut bibi, sed captivum ducentes intellectum seu cogitationem omnem in obsequium Christi, totos sese arbitrio ejusdem permiserunt ultro, ut vel eo solummodo nomine, quod ignotus rationi sit præsentiæ istius modus, videantur veteres Ecclesiæ doctores omnes ritum illum sacratissimum mysterii appellatione insignivisse . . . . . . Quid vero necesse fuit de veste linea, de adiaphoris, de bonorum operum necessitate aliisque nonnullis apud reformatas Ecclesias non controversis unquam et sat dextre explicatis tot turbas ciêre, quales ante non multos annos meminimus plerique exortas . . . . Quæ recens ab inquietis nonnullis in quibusdam Germaniæ Ecclesiis mota sunt de Imaginibus, de Crucis signo et exorcismo circa Baptismum, haudquaquam tanti sunt, meâ sententiâ, ut propterea turbari debuerit quies et tranquillitas Ecclesiæ. Nemo enim ferè nunc est in Ecclesiis reformatis, qui nesciat, quonam illa haberi debeant loco [1])“.

Den Formening, M. Mogens Madsen her udtalte, at saa godt som alle nu vare enige i Betragtningen af de nævnte Kirkeskikke, viste sig dog ikke som holdbar, da Spørgsmaalet om Exorcismens Afskaffelse eller Bevarelse i den danske Kirke faa Aar efter blev brændende og fremkaldte en grundig Erklæring fra hans egen Side, hvori han udtalte sig for, at denne Kirkeskik uden Skade kunde afskaffes. Skjønt næsten alle syntes at være enige heri, skete det dog, som bekjendt, ikke paa Grund af den stærke Modstand, som den indflydelsesrige Professor Hans Povlsen Resen rejste mod Afskaffelsen [2]).

[1]) Anf. Skr., Fol. 103.

[2]) M. Magni Matthiæ, Episcopi Lundensis, de ritibus circa Baptismum deque Exorcismo Consultatio er trykt i Däni-

Biskop Mogens Madsens Angreb paa Papismen kom især frem i en Synodaltale, han holdt 1602; men da denne gav Anledning til et skarpt Modskrift fra katholsk Side, der atter fremkaldte et Forsvar fra Biskoppen, opsætte vi Omtalen af denne Sag, indtil vi i det følgende kunne meddele Mogens Madsens hidtil utrykte, i historisk Henseende ikke uvigtige Apologi.

Denne Sag, der greb temmelig dybt ind i den gamle Biskops Liv og ikke gik ganske efter hans Ønske, synes at have foranlediget den Beslutning hos ham at nedlægge sit besværlige Embede, da han gik i sit 80de Aar. Dette fandt imidlertid ikke Bifald hos hans Venner og foresatte, og deres Forestillinger bevægede ham til at blive ved [1]). I Virkeligheden bevarede han ogsaa en sjælden Aandskraft trods sin høje Alderdom. Der om vidner ikke blot hans tidligere nævnte Betænkning angaaende Exorcismen, men ogsaa hans Synodaltaler. Efter at nemlig den større, tidligere omtalte Samling var udgiven 1604, vedblev han i de følgende Aar, saa længe han levede, enkeltvis efterhaanden at udgive de Taler, han aarlig holdt ved Landemoderne [2]). Inden han

sche Bibliothek IV, 114—29 tilligemed tvende Breve fra ham til Professor Joh. Stephanius (dat. Lund 15. Januar og 12. Marts 1607) om Sagen. Stephanius's Svarskrivelser findes trykte i Ny kirkehist. Saml V, 231—4. Jvfr. min Kbhvns. Univ. Hist. III, 180—3.

[1]) Ny kirkehist. Saml. V, 230.

[2]) Titlerne paa disse Taler anføres hos Zwergius, Sjæl. Cleresi, S. 470, og hos Worm, Lexic. over lærde Mænd II, 25. Jvfr. Danske Mag. 4. R. IV, 28. 30. I Ny kirkehist. Saml. V, 204 ff. findes aftrykt en Række Breve om disse Taler til Biskop Mogens Madsen fra Professor Joh. Stephanius, der stod ham bi ved Udgivelsen og undertiden foranledigede mindre Ændringer i dem. Af Mog. Madsen øvrige literære Virksomhed maa her kun nævnes hans trykte Ligprædikener over Hack Holgersen Ulfstands tvende Hustruer, Fru Pernille Gøye (Kbh. 1590) og Fru Anne Parsberg (Kbh. 1592), samt et opbyggeligt Skrift, der har til

døde den 6te Marts 1611 i sit 84de Aar, havde den flittige Mand udarbejdet den Tale (om Sakramenterne), han agtede at holde ved det forestaaende Landemode. Hans Søn, Hr. Henning Mogensen (eller Madsen), forelæste den for den ved Landemodet den 9de Juli 1611 forsamlede Gejstlighed, og den blev da paa en Maade en Mindetale over den hedengangne Biskop [1]).

Af sin Kollega i Stiftsstyrelsen, Stiftslensmanden Sivert Grubbe, betegnes Mester Mogens Madsen ved sin Bortgang som „den berømte Mand og udmærkede Theolog", og denne Betegnelse er neppe ufortjent [2]). I alt Fald staar han for os som en af disse tiltalende Skikkelser fra det 16de Aarhundrede, som forbandt flersidig Lærdom, Gudsfrygt og praktisk Dygtighed. Hans flittige Syslen med Fædrelandets Historie giver ham et dobbelt Krav paa Efterslægtens venlige Ihukommelse [3]).

M. Mogens Madsens historiske Hovedværk er hans ovenfor nævnte „Series Regum Daniæ", der indeholder de danske Kongers Historie fra Dan til Christian III's Død. Omtrent fra Aaret 1000 af har Skriftet nærmest Karakter af en historisk Aarbog. Forfatteren har i det

Titel: „En kaart Underuisning, indeholdende de besynderligste Hugsualelser imod den Timelige Død, met huilcke en Christen sig oc andre aff Guds Ord oc den hellige Skrifft, vdi sine gode Venners Dødelige Affgang aff denne Verden, kand trøste." Kbh. 1592. 8.

1) Danske Mag. 4. R. IV, 35.

2) Danske Mag. 4. R. IV, 34.

3) Da det vilde blive for vidtløftig her at omtale M. Mogens Madsens flersidige Forhold til Københavns Universitet, henvises blot til min Univ. Hist. III, 73. 127. IV, 346. 435—7. idet dertil føjes, at i Konsist. Ark., Pakken 93, findes bl. a. en „Declaratio opposita scriptioni cuidam, quæ Capitulo Lundensi reddita est [ab Universitate Hafniensi] Aprilis die 18. Ao. 1604." Stykket, der er forfattet af Biskop Mogens Madsen paa Kapitlets Vegne, og dat. 25. April 1604, indeholder gode Oplysninger om Universitetets og Lunde Kapitels Mellemværende.

hele lagt en Del Vægt paa at fastslille Tidsregningen. Han har benyttet mange ældre og samtidige Historikere, saa som Saxo, Ælnoth, Beda, Chron. regum Francorum, Lambertus Schafnaburgensis, Ericus Olai, Paulus Æmilius, Albertus Crantzius, Achilles Gassarus, Johannes Gothus, Paulus Jovius, Polydorus Vergilius, Joh. Funccius, Suffridus Petri Leovardensis o. a., samt desuden Henrik Smiths danske Aarbog og Roskilde-Aarbogen (1448—1549) eller dens Kilde, Petri Olai Danorum gesta. Adskillige Gravskrifter og andre Monumenter, særlig den mærkelige Klagesang over Danmarks Ulykker: Geme, plange moesto more, dole rosa Dacia, ere for første Gang førte til Bogs af M. Mogens Madsen, og han har ved at benytte en Del Dokumenter i Lunds Bispearkiv gjort et af de første Forsøg hos os paa at give disse vigtige Kilder historisk Anvendelse. Betegnende for ham er ogsaa hans Bestræbelse for ved Sammenligning af de forskjellige Efterretninger at udfinde det rigtige, eller i alt Fald at henlede Læserens Opmærksomhed paa, at andre Kilder have afvigende Angivelser om den Begivenhed eller det Aarstal, hvorom der er Tale. Ved enkelte Lejligheder imødegaar han andre Forfattere, navnlig Svenskeren Johannes Magnus Gothus, der i sin Gothorum Sveonumque Historia havde fremført mange hadefulde Beskyldninger mod det danske Folk. Overhovedet er en Stræben efter historisk Kritik kjendelig hos Mogens Madsen, og han har derved et Fortrin for tidligere danske Historikere, uden at man derfor just kan paastaa, at han selv i sin Kritik altid træffer det rette. For Arild Hvitfeldt har hans Series Regum Daniæ været et vigtigt Forarbejde. Hvitfeldt nævner da ogsaa i Fortalen til sin Danmarks Krønike I „Mester Mogens Matszøns Optegnelser“ blandt sine Kilder; men man faar dog ikke deraf en saa tydelig Forestilling om, i hvilken Grad han har benyttet disse „Optegnelser“, som naar man vil anstille en Sammenligning.

Man vil da finde, at en meget stor Del af Hvitfeldts „første Part“ og ikke lidet af de følgende er en dansk Oversættelse af Mogens Madsens Skrift. Den historiske Lærdom, som Hvitfeldt tilsyneladende lægger for Dagen ved navnlig i sin „første Part“ at citere temmelig mange fremmede Skribenter, er han kommen nemt til, da han for det meste kun gjengiver Mogens Madsens Henvisninger. For ogsaa for Øjet at fremstille Forholdet skal hidsættes et Par Steder fra de to nævnte Forfattere.

M. Matthiæ

Dan I.

Daniæ Rex primus Humbli cujusdam filius fuisse memoratur nomine Dan seu Danus, a qvo ferunt Daniæ Regnum initio sortitum appellationem.

Sunt qvi Humblum, Dani hujus patrem, generalem in Sialandia Judicem, qvem nostri vulgo vocant Landsdommer, constituunt. Alii Regem eundem faciunt Upsalensem, Svetiæ totius Gubernatorem, cui 4 fuerint Filii: Snore, Dan, Ostan et Angul, et ab Humblo filium Dan Sialandiæ et vicinis Insulis Monæ, Falstriæ atque Lolandiæ præfectum. His vero tum insulis omnibus unam et eandem appellationem fuisse Vithe slætt. Qvin et a Dano Lethram,

A. Hvitfeldt

Dan den I.

Dannarckis første Konge sigis at haffue været en, kaldtis Dan, Humbles Søn: Aff hannem skal Riget hafft sit Naffn oc Begyndelse. Somme giøre denne Humble, Dans Fader, til en almindelig Dommer offver Sieland, som vi kalde Landsdommer. Oc aff hannem at være neffnt Humble Ore. Andre giøre hannem til Upsals Konning, som hafver raad offver gantske Sverige: Sigis at hafve hafft fire Sønner, Snore, Dan, Osten, Ænguld: oc Humble at hafve sat hans Søn Dan til en Regenter offver Sieland, Moen, Falster, Laaland, oc alle de Insuler, under it almindeligt Naffn, at vare kaldne Vijtheslet. Denne Dan skal først haffve bygt Leyre-Slot

arcem et oppidum in Sialandia, regni Metropolim, conditam. — — — — —

eller By, som Konningsædet vaar fordum Tid, oc Affgudstienisten eller Blothen i disse Lande opholtis [1]). — — —

LXXV. Ericus III.

Ericus III. cognomento dictus vulgo Emundus seu Emune, ex eo forte, qvod, uti plerisqve video placuisse, multa jactârit ore et verbis, qvæ revera nec præstitisset unqvam, nec præstare posset aut vellet. Idem filius Erici boni, Canuti Obotritorum Regis frater, communibus populi suffragiis rex creatur, Haraldo Kiese fratre præterito, et vivo etiamnum Nicolao Rege. Nam ante hunc cæsum, in regem a populo electus est Anno Dn. 1130 vel 1131. Id qvod sic doceri potest. In literis n: qvibusdam datis Anno Dn. 1135 VIII. Idus Janvarias, qvibus idem Rex in Ecclesia Lundensi præbendam instituit canonicalem (sic habent literæ) Adzero Archiepiscopo, annus ille fuisse dicitur regni il-

Ericus 3. LXXI.

Erich den 3. kaldis Emund eller Emune, der aff: At hand hafuer tald meget, oc hafft store Ord, om hues hand aldrig hafde giort, kunde eller vilde: Hand vaar oc K. Erich Eyegods Søn, oc Canuti Obotriter Kongis Broder, oc blef af almindelig Stemme giort til Konge, hans Broder Harald Kæsie forbigangen, K. Niels endda lefuendis: Thi før denne bleff slagen, er hand udvald aff menige Mand, Aar 1130 eller 1131. Huilcket saa kand bevisis, at udi it Breff daterit Aar 1135 den 6. Januar, huor udi samme Konge til Lund funderer it Cannickedomme, saa indeholdendis: At ved Adtzer Bisp, udi samme Kongis Regimentis fierde Aar, skal det vere skeed, huor udi hand ihukommer GVds

[1]) Her citeres af Hvitfeldt i Randen: Manuscripti codices in Membrana.

lius 4. Meminit autem in literis illis beneficiorum erga se Dei, pro qvibus eam gratitudinem vicissim præstare velit. De magnis, inqvit, tribulationibus et angustiis a Deo liberati magnifice gratias ei referimus, qvia populum suum liberavit, qvi nobis regnum et hæreditatem restituit, et me ipsum in solio patrum meorum collocavit. In reddenda gratiarum actione ei, cujus sanctis meritis confidimus nos esse victores, de bonis, qvæ nostri juris sunt, gratanter offerimus. Hæc ibi. In iisdem literis nominantur Malfreda Regina et Sveno filius, qvi postea etiam ipse ad regnum pervenit, cognomento dictus Grathe.

Velgierninger mod sig, for huilcke hand igien vil bevise hannem den Tacknemmelighed. Aff stor Angest og Banghed ere vi veldeligen befridde af GVd, siger hand: Hannem giør vi ære igien, som hafuer befried sit Folck, oc igiengiffuet os Riget oc vor Arfue, oc haffuer sat os udi vore Forfædris sæde, til at tacke hannem igien, for hues Fortieniste vi forhaabis os, at hafue veret Seyervindere, aff vort Gods offre vi hannem godvilligen: Som det Breff videre indeholder. Vdi samme Breff talis om hans Dronning Malfred, oc hans Søn Svend, som oc siden kom til Riget, kallet Grathemose.

Paa de her anførte Steder, der kunde forøges med mange andre, vil man se, at Hvitfeldt ligefrem oversætter. Paa andre gjør han nærmest Udtog af Mogens Madsens udførligere Beretning.

Skjønt Mogens Madsens originale Haandskrift til hans „Series regum Daniæ“ ikke mere findes, have vi dog saa gamle og gode Afskrifter, at Texten saa godt som alle Steder kan betragtes som fuldkommen sikker. Medens man nemlig i ældre Tid i Regelen var meget skjødesløs i Afskrivning, naar man havde en dansk Text

for sig, synes Latinen at have tvunget til større Opmærksomhed. I alt Fald lade de forhaandenværende Afskrifter af nærværende Værk ikke meget tilbage at ønske. Følgende har jeg haft Lejlighed til at gjøre mig bekjendt med: Gl. kgl. Samling 2446, 4to [1]), 2447, 4to, Thottske Saml. 788, Fol,, Kallske Saml. 420, 4to, Arn. Magn. Salm. 854, 4to, og 855, 4to. En god Afskrift, som det synes fra det 17de Aarhundrede, ejer jeg selv, hvilken jeg i sin Tid har kjøbt paa Auctionen efter Konferensraad E. C. Werlauff.

Som Emne for Udgivelse har jeg ment at burde indskrænke mig til den Del af Skriftet, der gaar fra Christoffer II's Tronbestigelse til Christian III's Død (1319—1559), der utvivlsomt maa erkjendes for den i historisk Henseende vigtigste Del af samme. At plukke enkelte Stykker ud deraf har jeg ikke kunnet bekvemme mig til, da jeg mener, at man skylder den gamle Forfatter at lade ham meddele sig helt ud, for saa vidt man overhovedet vil lade ham komme til Orde, og ikke blot nøjes med de Stykker af Skriftet, hvortil Kilderne ikke mere kunne paavises i ældre andensteds fra bekjendte Optegnelser. Hvad her meddeles, er altsaa alt, hvad Mogens Madsen har for det angivne Tidsrum, eller noget over Halvdelen af hele hans Skrift „Series regum Daniæ“. Den første Del af Værket har, litterært set, visselig sin ikke ringe Interesse, men frembyder dog i historisk Henseende mindre Stof, der trænger til Meddelelse, end hint Afsnit, hvoraf Slutningen falder indenfor Forfatterens egen Levetid.

[1]) Dette gamle Hdskr. fortjener formentlig særlig Opmærksomhed, da der i samme hist og her i Randen findes Bemærkninger, der synes skrevne med M. Madsens egen Haand.

LXXXVII. CHRISTOPHORUS II.

Christophorus II. Erici Klippingi filius in locum fratris defuncti surrogatur, svadente id maximè uterino ejusdem fratre Johanne Holsatiæ comite.

Anno Dn. 1320. habitis Wibergæ comitiis sub festum conversionis B. Pauli Apostoli, Rex Christophorus jamtum electus in certa qvædam capita jurat, seqve obligat Regno Daniæ et in eo Episcopis et Nobilibus. Sunt, qvi id factum memorant anno demum 1323; verum perperam. Aberat autem ab hisce comitiis Esgerus Archiepiscopus. Uxorem habuit Christophorus Euphemiam Marchionis Brandeburgici filiam, ex qva filios suscepit Ericum, Waldemarum et Otthonem, filias verò Margaretham, Metthani, Hedvigem et Agnetem. Ericum filium in Regni societatem ascivit, coronante utrunqve Esgero Archiepiscopo. Ignavus ut plurimum erat Christophorus et infelix, omnibus ut gravis ita et invisus. Nec multo melior erat fortuna Erici filii.

Anno Dn. 1320. iterum destruitur arx Kalloe, qvam diximus ante sexennium ædificatam. Erico Chri-

stophori fratre Rege. Non multò post initum regnum, Tychonem Episcopum Burglanensem capi Rex jussit, et in carcerem conjici. Qvæ captivitas novo rursus interdicto, qvod octennium durasse scribitur, præbuit occasionem.

Venit autem in Daniam Pontificis legatus Anno Dn. 1321. qvo anno pridie KL. Junij obiit Birgerus Sveciæ olim Rex, Ingeburgis frater, Ringstadii sepultus apud sororem et sororium Ericum Regem.

Christophori filium Ericum coronatum ferunt Wordingborgi (alii habent Wiburgi, qvod fortè verisimilius) Anno Dn. 1322, qvo anno et proximè seqventi sæviit hyems supra modum, ita qvidem ut et mare concretum eqvis et rhedis fuerit meabile. Ajunt per glaciem iter factum Lubeco in Prussiam. Civitatem Sundensem, qvæ tunc Principi Walogastensi paruit, bello adortus Rex Christophorus, qvod Danis ea diceretur obnoxia, utpote à Waldemaro I. condita, solo in castris capto Duce Lovenburgensi, ante aliorum comilitonum adventum, rursus in sua se recepit.

Rostochii Dominus existens, jus universum, qvod in eam civitatem habuit, accepta à Principibus Megapolensibus pecunia, iisdem in perpetuum permisit. Factum id nonnulli scribunt Anno Dn. 1323. Alii censent in feudum solummodo traditum Rostochium Henrico, ejusqve successoribus, Ducibus Megapolensibus, ea lege, ut urgente necessitate in bello suppeditarent iidem Regi Daniæ eqvites cataphractos sexaginta.

Holsatiæ comites aliàs sibi habuit Christophorus parum propitios, aliàs faventiores, qvibus aliqvando et Schaniam cum Hallandia et Blechingia, necessitate

adductus, in pignus tradidit, accepta ab his pecunia, LXX millibus marcarum argenti.

Bis re desperata, ob rebellionem subditorum, è regno profugit, reversus tamen, sed nullo cum fructu.

Anno Dn. 1324. vel ut qvidam volunt 1325. arx Knarderup in Sialandia Monasterium fit ex voluntate et mandato Regis.

Anno Dn. 1326. sabbato ante festivitatem omnium Sanctorum, comitiis Wibergæ celebratis, Waldemarus Abelis olim Regis ex filio Erico nepos, idem Slesvici tum : qvamvis invito Christophoro : Dux, avunculi sui Gerardi Holsatiæ comitis operâ adjutus, in Regem eligitur Daniæ, Gerardo ipso præsente, de qua re extat diploma et Waldemari hujus obligatio. Non fuisse enim Waldemarum hunc Christophori filium, vel ex eo liqvet, qvod in literis illis obligationis suæ, de Christophoro Rege loquens ipse, non patrem eum nominat, sed tantummodo Dominum Christophorum, qvondam Danorum Regem. Hujus Valdemari mentio facta est supra in Abele. Apparet autem eo tempore, qvo literæ illæ, de qvibus dixi, datæ sunt, Insulam Boringholmum Archiepiscopo fuisse ademptam. Sic enim in literis illis legitur: Qvod castrum in terra Boringholm cum aliis bonis Archiepiscopalibus Ecclesiæ Lundensi restitui debeat.

Ad hunc annum referunt qvidam comitia Neoburgiana, in qvibus latæ feruntur à Waldemaro leges nonnullæ, qvæ extant, qvod factum scribitur die assumptionis Mariæ, hoc est, die mensis Augusti XV, præsentibus tum Gerardo comite, Laurentio Johannis, dapifero Christophori Regis, et Ludovico Alberti, ejusdem Christophori Mareschallo.

Hoc anno Euphemia, Magni Sveciæ Regis soror, Alberto nubit, Duci Megapolensi.

Anno mox seqventi, qvi erat à Christo nato 1327. confirmantur à Waldemaro, eo ipso nimirum, de qvo jam dictum, Capituli Lundensis privilegia. Multa autem hic concessit tum Canonicis, qvæ prius non fuerant concessa, inprimis mulctas XL marcarum et inferiorum jurium Regalium, cum eo qvod vocant Fredkøb. Nam hæc sunt verba confirmationis.

Hoc anno Canutus Pors, Hallandiæ comes, conjugem accepit viduam Erici Ducis, in Svecia interempti, matrem eandem Magni Smegh, Regis Sveciæ.

Eodem anno, pulso jamtum Christophoro Rege, ex voluntate ordinum Regni captus Ericus Christophori filius in arcem Haderslebianam deportatur, ubi aliqvandiu in carcere servatus, posteà iterum dimittitur. Dimissus non multò post in pugna ad Gottorpiam lethaliter vulneratur, tandem etiam ex eo vulnere mortuus Chilonii.

Interim in Regno Daniæ perturbatissima erant omnia ad obitum usqve Christophori Regis, Holsatiæ comitibus Johanne atqve Gerardo fratribus, partim suo, qvod Schaniam sibi haberent oppignoratam, partim Nepotis Waldemari per Jutiam et in vicinis provinciis electi nomine, Regnum per Daniam totam vendicantibus.

Tandem autem moritur Christophorus Nicopiæ in Falstria sub annum Dn. 1331, ut qvibusdam placet, vel secundum alios 1333. Soræ postea sepultus, unâ cum filio Erico Rege electo. Soræ qviescit et Christophori uxor Euphemia, cum duabus filiabus Hedvige et Agnete. Reliqvarum filiarum altera, nempe Mar-

garetha, Ludovico nupsit, Ludovici imperatoris filio; altera, Mettha, Marchioni Brandeburgico Alberto, nuptiis Wordingburgi celebratis.

Sublatis ad hunc modum patre et Erico filio, altero filiorum, Waldemaro, jamtum in aula imperatoris agente, dum comites Holsatiæ Johannes et Gerardus Jutiam occupant, et in ea tantum non regnum obtinent, obviam his profectus Ottho Christophori filius et cum Gerardo congressus, volens nimirum seu fratri, Waldemaro, seu sibi Regnum vendicare, non procul Wiburgo capitur, verum paulò pòst, pacto interveniente, iterum dimissus, tandem in ordinem Teutonicorum Dominorum cooptatur.

Extat alicubi canticum à nescio qvo olim editum, qvod ad hæc tempora congruere mihi videtur, qvibus Waldemarus Ducis Slesvicensis filius, Abelis Regis Nepos, pro Rege sese gerebat per Jutiam, Anno Dn. 1326, Wiburgi, ut antè dictum, electus. Qvod qvidem canticum eò asscribam, ut intelligatur, non modò qvis fuerit et qvàm tristis per id tempus Daniæ status, verum etiam cujusmodi habuerit seculum illud poëtas, à veteribus illis Virgilio, Horatio et similibus longè diversissimos, qvibus nec ulla eruditæ Latinitatis, nec qvantitatis syllabarum cura. Rythmis enim, qvos sic vocarunt, personabant omnia. Atqve id genus versuum plerisqve tum visum apprimè elegans. Sic autem habet canticum:

Geme, plange moesto more,
Dole rosa Dacia,
Qvia probo Protectore
Cares et audacia.

Gens eras fortissima,
Virtute clarissima,
Stravisti,
Vicisti

Populum
Æmulum
Per terrarum spatia.

Olim eras gloriosa,
Florida præstantia,
Fælix, fortis, copiosa,
Solida constantia.
Per te sunt Saxonia
Victa et Lombardia,
Anglia,
Schlavia.
Esthonia,
Holsatia
Atqve regna plurima.

Flos regnorum extitisti,
Coronata gloria,
Aliorum invasisti
Fines cum victoria,
Rex Ericus Deo charus,
Rex præclarus. legis gnarus,
Protexit,
Provexit.
Promovit,
Confovit
Te magna prudentia.

Imitator venerari
Triumphantis[1]) jugiter,
Cujus laus vix possit fari,
Disponentis largiter,
Erat justus, verax, castus,
In qvo nullus fuit fastus,
Punivit,
Contrivit
Frementes,
Prementes,
Vivens laudabiliter.

Jam recessit, qvæ præcessit,
Tota illa gloria,
Et accessit, qvæ successit,
Multiplex miseria,
Procul à victoria,
Regnorum περίψημα.
Tumida,
Turbida,
Trepida,
Sqvalida,
Perfida per omnia.

Jam non laudes, sed heu fraudes
Regnant in te Dacia,
Sed nec gaudes, neqve audes
Pugnare pro patria,
Diligis mendacia,
Subtractaqve gratia,
Sterneris,
Sperneris,
Qvateris,
Pateris
Plurima dispendia.

Mille modis fatigaris,
Mille sunt insidiæ,
Terra, mari expugnaris,

---

[1]) Hvitfeldt har: Triumphantem.

Undiqve angustiæ.
Non qviescis reqvie
Neqve nocte nec die,
Hostibus
Fortibus,
Ictibus,
Mortibus
Subjaces qvotidiè.

❧

Eras lata, prolongata,
Dominans ad Albiam,
Nunc curtata, ecclipsata,
Vix attingis Eidriam,
Tandem Slea fluvius
Finis fuit ultimus,
Paulatim,
Gradatim
Refringit,
Restringit
Amnis secans Jutiam.

❧

Dæmon fune mensuravit
Terram ante Dominum,
Tuum sibi usurpavit
Regnum ultra medium,
Tulit Rhyam, Schlaviam,
Schaniam, Selandiam,
Flandriam,
Fimbriam,
Angliam,
Holsatiam
Atqve Synderjutiam.

❧

Te probat depauperatam
Defalcatus terminus,
Mollem ac effæminatam
Permutatus habitus,
Longitudo crinium,
Strictitudo vestium
Deformat,
Deornat,
Portendit,
Ostendit,
Qvalis sit interius.

❧

Lupanares ritus vanos
Coeptos in Teutonia
Amant, colunt, non urbanos,
Dominæ in Dacia,
Pepla glauca, crispantia,
Ampla, lata caputia,
Manicas
Cornutas,
Fimbrias
Hirsutas
Portant præ lascivia.

❧

Qvando caput infirmatur,
Membra dolent cætera,
Tota turba dissipatur,
Nulla erunt prospera.
Præsules sunt pugiles
Fragiles, instabiles
Satellites,
Milites,
Debiles
Nobiles,
Qvos excæcant munera.

❧

Iacobus Split Ripensis,

Pontifex egregius,
Et Sveno Arhusiensis,
Dominus eximius,
Rectores Ecclesiæ,
Fautores Justitiæ,
Veraces,
Audaces,
Svaserunt,
Egerunt
Omnibus valentius.

Regnum, cui dominatur
Puer, maledicitur,
Qvod divisum, desolatur,
Dolo mox confunditur.
Qvid est in te Dacia
Nisi avaritia!
Malitia,
Fallacia!
Ambitio,
Proditio!
Omnis lex expellitur.

Qvæ qvondam erat ancilla,
Nunc est tibi Domina,
Regnat, viget plebs pusilla,
Tua terens agmina.
Et natus ex latere,
Duce pollens paupere,
Comprimit,
Deprimit,
Obtinet,
Continet
Templa, castra, moenia.

Jam es tacta et redacta
In derisum omnium,
Nec non fracta et distracta
Per dissensum cordium.
Gottrup castrum optimum,
Danorum Præsidium,
Perditur [1]),
Traditur
Exteris [2]).
Posteris
Vix redit Dominium.

Qvondam Hadersleff castellum
Evaserunt prosperè.
Hoc fecerunt vani Dani,
Rupto falso foedere [3]).
Clericis displicuit,
Rusticis dolor fuit,
Qvod viles,
Serviles,

---

[1]) Med en Haand, der synes at være M. Mogens Madsens egen, er i Hdskr., Gl. kgl. Saml. 2446. 4to, i Randen tilføjet som Forklaring: „qvia Waldemarus iste feudum dederat Gerhardo.“

[2]) Med samme Haand tilføjes smst.: „sc. duces Holzatiæ id occuparunt a Slesvicensi duce“.

[3]) Med samme Haand er tilføjet i Randen smst.: „scilicet inter semet factum liberato Erico filio Christophori“.

Exules
Gentiles
Plebs neqvivit urere[1].

Qvod hic tatur, comprobatur
Palmarum Solenniis,
Firmabatur, augebatur
Gottrup in obsidiis.
Regis tamen patruus,
Abel[2]) miles strenuus,
Resistebat,
Ut valebat,
Firmiter,
Viriliter
Ex totis præcordiis.

Ergo cum sis sic complosa,
Tumens ex superbia
Verba Franckis ampullosa,
Stomachans ingentia,
Verè tui nescia,
Status ignorantia,
Arida,
Marcida,
Scelera
Vetera
Dele pœnitentia.

Nulla nobis, ut est ritus,
Noceret adversitas,
Si in nobis nulla intus
Regnaret iniqvitas.
Absint ergo vicia,
Adsitqve concordia,
Rectores,
Victores
Erimus,
Terimus
Acies oppositas.

Verumtamen ut gravamen
Superemus hostium,
Et tutamen ac juvamen
Fiat paxqve mentium,
Sit nostrum refugium
Ad Deum propitium,
Nos ut servet,
Hos enervet,
Dextera
Prospera
Donet nobis gaudia.

Hactenus Canticum.

Porrò Ericus ille Rex Deo charus, cujus meminit hoc canticum, haud dubiè erat Ericus Christophori frater, Klippingi filius, Menvedt dictus, per cujus guberna-

[1]) Med samme Haand er tilføjet i Randen smst.: „fortè vertere“. Hvitfeldt har ogsaa vertere.
[2]) Randbemærkn. smst.: „fortè Alli.“

tionem mediocriter sese adhuc habebant per Daniam omnia, aut saltem pleraqve.

De Ripensis Ecclesiæ Episcopo, Jacobo, hoc solum habeo, opposuisse illum sese Waldemaro et Gerardo, qvibus tamen postea est reconciliatus Anno Dn. 1330. Cum Jacobo sese adjunxerat haud dubiè Sveno, Gerardo ad Randrusiam cæso.

Qvisnam autem sit, qvem Ducem pauperem nuncupat autor, non video: nisi fortè Waldemarum ipsum intelligit, qvi regno tum inhiabat, humilioris paulò antè fortunæ. Similiter incertum, per Abelem illum Regis patruum. Abelemnè intelligere oporteat, Svenburgi sepultum, qvi Waldemari illius Slesvicensis erat Patruus, an alium aliqvem eidem cognominem. Haud verisimile tamen patruum intelligi Waldemari. Waldemaro enim minus favere videtur hic autor, qvam Christophoro aut hujus filio Erico.

De Arce Gottorpensi vel ex Crantzio manifestum est, ab Erico primum, Christophori filio, deinde à Jutis Waldemaro addictis eandem fuisse obsessam. Vide Crantzium lib. VII. cap. 30 et 31.

In Arce qvoqve Haderslebiana Ericum Christophori filium servatum aliqvando iterum evasisse: jam antè dictum.

Magnus interim Sveciæ Rex, cui cognomen erat Smegh, numeratis LXX. millibus marcarum argenti puri, Schaniam Holsatiæ comitibus oppignoratam redimit. Illi enim jam antè facilè videbant eandem se diu retinere non posse, Schanis alioqvin inclinatis ac paulatim deficientibus ad Svecos.

Scribunt nonnulli Anno Dn. 1322. coepisse Magnum Sveciæ Regem cum Christophoro agere de emen-

dis provinciis Schania, Hallandia et Blekingia. Anno autem Dn. 1332. jus redimendi easdem Sveeis concessisse Danos, acceptis 34 millibus marcarum argenti.

Porrò Gerardus, de qvo paulò antè dictum, vulgo appellatus den kullede greffve, hoc est comes detonsus seu calvus, dum ad Randrusium castra metatur, à Nicolao qvodam Ebbonis filio, homine nobili et patriæ libertatis perqvam studioso, unà cum aliis qvibusdam Holsatis Nobilibus noctu in castris cæditur, Sabbato post Dominicam Lætare, die videlicet Aprilis primo, Anno autem Dn. secundum qvosdam 1333, secundum alios verò 1340., qvod verius fortè. Sunt tamen, qvi habent diem Aprilis 18. An. 1339. Idem Nicolaus fertur à Gerardi posteà filio Henrico ferreo captus, ob occisum patrem pænas capite luisse, et qvidem rotæ affixus. Alii dicunt hunc in castris ad Schandelburgum Arcem cæsum Anno eodem, qvo et Gerardus interemptus est.

Anno Domini 1340. pridie Apostolorum Petri et Pauli, hoc est IV. KL. Julias, Magnus Sveciæ, Norvagiæ pariter et Schaniæ Rex Helsingburgi edito privilegio immunitates multas et magnas, partim prius concessas, partim novas, confirmat Schaniam habitantibus, privilegium hoc obsignantibus, præter Regem ipsum et Reginam Blancham, XII insuper consiliariis Regis Magni, Svecis. Inter alia in eo privilegio leguntur et hæc: Super bonis Domino Christophoro qvondam Regi Daciæ irrationabiliter, ut dicitur, æstimatis, nominabimus XII homines terræ Schaniæ proceres, ut ipsi id, qvod justum est, super eisdem bonis suo decernant juramento: hæc ibi. In historia Gothorum et Sveonum Johannis Magni

lib. XXI. cap. II. extant literæ Warbergi datæ Ao. Dn. 1343. octava Martini, qvibus Schania sese obligat Magno Sveciæ Regi, ejusqve successoribus. constituto : si Dîs placet : Regnorum Danici et Svetici limite freto Øresundt.

LXXXVIII. WALDEMARUS III.

Waldemarus III. qvem alii IV. Waldemarum faciunt. Christophori filius. Rex Daniæ fit post patrem. verum non sine adversatione ac turbis, qvæ tamen tandem sopiuntur ac sedantur. Regnum hic accepit attenuatum admodum et exhaustum à Theutonibus potissimum et Holsatis, à qvibus arces pleræqve, patre sublato, tenebantur. qvas Waldemarus. ut erat versutus inprimis ac vafer. mira arte recuperavit. qvàm minima sangvinis jactura. Cognomento dictus est Ottherdage. à juramenti forma. qvæ freqvens illi erat in ore. Ab aliis etiam durus seu reprobus.

Initium gubernationis hujus refert Funccius ad annum à nato Christo 1334. Conjugem hic habuit Hedvigem Waldemari Ducis Slesvicensis |: qvem antea diximus in Regem Daniæ Anno 1326. electum :| filiam. Abelis olim Regis proneptem ex Erico filio.

Ex Hedvige. cum qva nuptiæ celebratæ dicuntur Sunderburgi Anno Dn. 1340, filios tres suscepit. Christophorum. Waldemarum et Henricum[1]), filias duas, Margaretham et hujus sororem. Ingelburgem. Henrici Ducis Megapolensis conjugem. qvæ Mariam peperit. Wartislao VII. Pomeraniæ Duci pòst nuptam. Erici

[1]) Nogen Søn af Navnet Henrik vides Valdemar Atterdag ikke at have haft (se næste Anm.)

VIII. Regis matrem, cujus qvidem Mariæ ex filia Sophia Nepos erat Christophorus Bavarus, Daniæ et hic Rex.

Christophorus Waldemari filius Lalandiæ Dux fuit. Waldemarus autem Waldemari filius, et Henricus hujus frater, postea creati sunt Jutiæ, id est Slesvici Duces[1]).

Anno à nato Christo 1341. VI. Nonas Martias obiisse scribitur Margaretha, Birgeri Sveciæ Regis conjunx, eadem Erici Klippingi et Agnetis filia, Ringstadii sepulta.

Anno Dn. 1344. XII. Februarij moritur Ulpho Gudmari, maritus Birgittæ Svecanæ, postea inter Divos relatæ, qvo anno Birgitta |: qvam alii Brigidam appellare malunt :| primum coepit, ex qvorundam sententia, habere revelationes. Qvatuor filiorum et totidem filiarum hæc mater erat, qvorum nomina sunt: Carolus, Birgerus, Benedictus, Gudmarus, Merita, Catharina, Ingeburgis et Cæcilia. A mariti morte vidua semper mansit Birgitta annos non pauciores XXX.

Profectiones suscepit Rex Waldemarus multas extra Regnum, partim necessarias, partim non necessarias, metu qvoqve nonnunqvam suorum exspatiatus. In Prussiam ivit contra Lithuanos, gentem tum perfidam, h. e. veræ Religionis ignaram, pugnaturus, Otthone fratre ordinem Teutonicorum Dominorum, ut ante dictum est, ingresso.

Abiit et in terram sanctam, sepulchrum Domini-

[1]) Sikkert en Forvexling med Sønnerne af Hertug Valdemar V af Sønderjylland. I nogle Hdskr. staaer: Waldemarus autem Erici filius (etc.), hvilken Læsemaade da ikke forbedrer Sagen.

cum visitaturus, ubi miles |: nos eqvitem auratum dicimus :| pro consvetudine seculi illius creatur per Ericum Saxoniæ Ducem. Id factum volunt qvidam ipso die B. Mariæ Magdalenæ Anno Dn. 1345.

Reversus adit Imperatorem Carolum IV. cum aliis nonnullis. Marchionis causam adversus adulterinum qvendam Marchionem tutatus.

Interfuit aliqvando et comitiis Lubecæ celebratis, cum aliis non paucis Principibus vicinis, pacis firmandæ causa.

Anno Dn. 1346 Romam profecta B. Birgitta, ex eo tempore celebris haberi coepit. Mansit autem Romæ totos annos XV. Atqve hic annus erat ætatis Birgittæ XLII.

Anno Dn. 1348. Magnus Sveciæ Rex cum exercitu Russiam ingressus, Arcem Packenzart cepit, et Regem Ruthenorum Normandum cum hominibus 500 promiscui sexus captivum duxit. Qvidam memorant Magnum per falsas inducias partam penè victoriam iterum amisisse et inglorium in Sveciam ad suos rediisse. Funccius vero scribit, Regem Normandum cum X millibus Russorum cecidisse Anno Dn. 1349. Secuta est gravis pestilentia per orbem, vulgo dicta: den sorthe Død, et Iubilæus Romæ celebratus Anno Dn. 1350, Pontifice Clemente VI.

Illud de pestilentia versiculo nimis incondito sic qvidam expressit:

Rastrum, Dreyvurstum, Spitlongum, tunc mala pestis.

Per rastrum autem intellige literam M. qvæ rastri formam habere videtur. Wurstum germanicum est Wurst, qvod farcimen significat, hujus formam habet C. litera, centenarii nota. Per tria ergo farcimina

totidem intelliguntur literæ CCC. Spitlongum hasta est, cujus figuram refert litera I. qvinqvagenarii nota. Qvidam scribunt pestem etiam grassatam Anno Dn. 1348.

Anno Dn. 1351. Othoniæ celebrata sunt comitia, qvibus Rex interfuit Waldemarus.

Anno Dn. 1354. Comitia Neoburgi celebrantur à Waldemaro, qvibus interfuêre, præter alios, Danaæ Episcopi omnes, excepto Lundensi Archiepiscopo Petro, qvi anno proximè seqventi in fata concessit. Verum Schania tum magna ex parte in potestate adhuc erat Magni Sveciæ Regis.

Anno Dn. 1356. Nicolaus Holsatiæ et Fioniæ Comes, Henrici Ferrei frater, ab hoc Waldemaro III. in acie superatus occumbit.

Anno Dn. 1359. pridie Canuti Regis obsidere coepit Waldemarus arcem Helsingburgum.

Anno Dn. 1360. in publicis Regni comitiis Calundburgi celebratis, ipso die Pentecostes, juramentum solenne præstat Waldemarus pro se et Christophoro filio, Laalandiæ tum Duce, edita et vicissim accepta ab omnibus tum præsentibus obligatione, qvam præter Regem et hujus filium Christophorum obsignarunt reliqvi qvoqve ejusdem filii[1]), Waldemarus et Henricus, Jutiæ Duces, Vasalli Regis, multiqve alii, Episcopi inprimis Daniæ omnes, excepto Lundensi, et Nobiles Daniæ et Holsatiæ ad LXX. vel circiter. Apparet eo adhuc tempore non consensisse in Waldemarum Schanos omnes, qvod Archiepiscopus tum abfuerit, qvi erat per id tempus Jacobus Nicolai f., qvi tamen

[1]) Se ovenfor S. 131, Note 1.

initio anni 1361. in ipso statim Janvario vitam hanc morte commutavit. ut apparet, morbo implicitum eum non adfuisse conventui. Verum non multò post. seu hoc ipso anno 1360. seu mox seqventi. Schaniam etiam omnem sui juris fecit Waldemarus. abusus, uti qvidam volunt. simplicitate Magni Sveciæ Regis, literis omnibus super ea re datis dolo exustis. Sanè ex diplomate qvodam in Archivo Capituli Lundensis extante constat Lundiæ fuisse Waldemarum et Schaniæ Dominum Anno Dn. 1361. sub ipsam Pentecostem. Qvin et jus dixisse Schanis hoc anno et proximè seqvente.

Sub id tempus Malmogiam et Lundiam donat Rex Waldemarus privilegiis immunitatis à telonio per totam Daniam, qvæ privilegia postea ab Erico Pomerano confirmantur.

Recuperata Schania mox Ølandiam invadit Waldemarus et Gothlandiam, qvæ tunc ab Hansonicis |: sic appellantur à fœdere civitates maritimæ nonnullæ. qvas et Wandalicas dicimus :| tenebatur. Verum Ølandiam à se vastatam iterum amittit. Gothlandia. pulsis Hansonicis, retenta et Daniæ adjecta. Bellum cum Hansonicis gestum est Ao. Dn. 1361. conflictu habito die III. ante festum Jacobi.

Anno Dn. 1362. vel fortè mox seqventi, Christophorus Regis filius. Laalandiæ Dux. in conflictu cum civitatibus Wandalicis ad Helsingoram lapide ictus occumbit.

Extat Lundiæ in Archivo confirmatio privilegiorum Magni Regis Sveciæ et Norvagiæ, Ecclesiæ et Capitulo Lundensi data Anno Dn. 1363. apud monasterium de Asylo. id qvod mirum videri potest. si Schaniam tunc tenuit Waldemarus totam.

Waldemaro Rege Magnus Smeg Svecus Haqvino filio, Norvagiæ Regi, Elizabetham sororem Henrici Ferrei Holsatiæ comitis desponderi curat, interveniente pacto, si ex parte Magni rescinderentur sponsalia, Proceres Regni Sveciæ mox sacramento solutum iri, qvo regi erant obligati. Qvod Waldemarus persentiscens, astu id egit, ut repudiata Elizabetha, Haqvinus filiam suam Margaretham duceret uxorem. Qvo facto, Svecorum Proceres Henrico regnum deferunt, sacramento nimirum ex pacto soluti; regnum oblatum recusat ille, verum jubet ex tribus Alberti Ducis Megapolensis, soceri sui, qvi Euphemiam Magni sororem in matrimonio habebat, filiis unum eligant, qvod et faciunt isti. Magno enim abrogato sub annum Dn. 1363, ipso, uti qvidam volunt, die B. Andreæ Albertum Alberti filium creant Sveciæ Regem. Qvæ res non leve momentum attulit ad bellum, qvod cum hoc ipso Alberto postea gessit Margaretha Waldemari filia Regina. Nuptias Haqvini et Margarethæ, qvæ Hafniæ celebratæ sunt, nonnulli collocant in annum Dn. 63, alii in 60, supra mille trecentos, qvod verius fortassis. Elocata jam filia, et bello Wandalico utcunqve finito, denuo peregrinatur Waldemarus, abducto secum ex regno thesauro non pœnitendo, profectus primum in Marchiam, inde in Poloniam. Nam Cracoviæ cum aliqvot aliis principibus Caroli IV. Imperatoris nuptiis interfuit, qvas qvidam celebratas scribunt Anno Dn. 1363, tempore Bacchanaliorum; pòst in Gallias abiit Avenionem usqve, ubi Pontifex Romanus Urbanus V. tum erat, à qvo rosa ex more donatur, qvod factum narrant Anno Dn. 1364. in qvadragesima. Pontifex biennio post Romam concedit.

Iterum ad suos reversus Rex, mercatores et civitates Wandalicas, ut antè ferè semper, habuit infestas.

In hunc annum Dn. 1364. referunt qvidam foedus factum inter civitates Hansonicas numero LXX. qvod hodiè etiamnum durat inviolatum.

Anno Dn. 1365. Martij die III. commissum est in Svecia prælium acre, propè Tillinge ad pontem non procul Ianocopia, vulgò dictum Østingebroe, inter Albertum Regem et hujus avunculum Magnum, adjuvante hunc filio, Haqvino Norvagiæ Rege. In conflictu capitur Magnus, Haqvino elapso, sed vulnerato. Alii hîc habent annum 1364. diem autem B. Matthiæ Apostoli, qvo captus sit Rex Magnus, ad septimum usqve annum post captivus.

Anno Dn. 1366. Schanoræ tanta erat solitudo et mercatorum raritas, ut duæ tantum fuerint per piscationis tempus in eo vico habitationes, atqve hæ Stetinensium.

Anno Dn. 1368. vel circiter Arx Hafniensis à civitatibus Wandalicis obsessa, occupatur ab iisdem.

Funccius annotat anno Domini 1369. Waldemarum regno pulsum ab Hansonicis. Certum est tamen haud longè postea in regnum eum reversum.

Anno Dn. 1370. vel seqventi nascitur Haqvino Norvagiæ Regi Olaus filius ex Waldemari filia Margaretha.

Sub idem tempus obsessa ab Haqvino, Sveciæ tum, ob captum parentem, infesto, Holmia, Magnus tandem pater ex diutino carcere liberatur, ipso, ut nonnulli perhibent, die Assumptionis Mariæ Anno seu LXX. seu LXXI. supra millesimum trecentesimum.

Anno Dn. 1373. die Julij mensis XXIII. vel, qvod idem est, X. KL. Augusti moritur Romæ S. Birgitta vidua, ætatis Ao. LXX. sepulta Romæ die mensis ejusdem XXVI., cujus ossa anno proximo, qui fuit à Chr. nato 1374. IV. Nonas Julij, hoc est feria III. infra octavam Apostolorum Petri et Pauli, à Roma in Monasterium Sveciæ Wadstenum transferuntur.

Anno Dn. 1374. cum in Norvagia apud filium ageret Magnus, pridem Sveciæ Rex, in sinu qvodam Norvagiæ, cui nomen Bolmfiordt, apud insulam Lingholmum submersus interit.

Regnasse ferunt Waldemarum annos circiter XLII. id qvod Funccio qvoqve placuit. Tandem autem is obit in arce sua Gorrhe Anno Dn. 1375. seu pridie, seu ipso, ut qvidam volunt, die Crispini, mense Octobri, Wordingburgi primum sepultus, postea filiæ Margarethæ jussu Soram translatus, ubi legitur hoc ejus Epitaphium:

Waldemarus Regum non infima gloria Danûm,
Qvem tenet extinctum constructa ex marmore tumba,
Ejectus regno, magno virtute regressum
Obtinuit, pulso forti de finibus hoste
Holsato, patrias arces, terramque redemit
Expositam pretio. Senserunt principis arma
Invicti gentes ponto terraque diremptæ
Wandalicæque urbes, opibus fastuque superbæ
O nimium. Tandem vitæ pertæsus obivit
Gurræ. Translatum recubat post funera corpus
Hoc tumulo Soræ, sed mens petit ardua coeli,
Fama solo remanet studiis celebranda nepotum.

Multis dicitur fuisse gravis Waldemarus, præsertim Nobilibus, qvos videbatur capere extinctos, qvo

crudelius ac liberius in omnes, metu sublato, grassari posset. Inde factum, ut eosdem nonnunqvam parum dicto audientes sit expertus, qvam rebellionem et ipse ultus est interim, et hoc sublato Margaretha filia, qvæ eidem successit in regno. Ob avaritiam qvoqve malè audiit passim et perfidiam, tum qvod audax nimium fuerit et irritabilis.

Repræhensus aliqvando à Pontifice Romano ob Tyrannidem et perfidiam aliaqve nonnulla perperam gesta, cum is interdictum etiam et excommunicationem interminaretur, in hunc modum scripsisse fertur Pontifici:

Waldemarus Rex etc. Romano Pontifici salutem. Naturam habemus à Deo, Regnum ab incolis, Divitias à parentibus, Fidem vero à tuis prædecessoribus. Qvam si nobis non faves, remittimus eam per præsentes. Vale. Alii sic eadem referunt: Vitam habemus à Deo, Nobilitatem à parentibus, Regnum à subditis, Fidem abs te, qvam, si placet, per præsentes remittimus.

Eo factum, ut vicissim à Pontifice dictus sit habere nomen cum re, nempe qvi fuerit verè juxta appellationem, valdè amarus.

LXXXIX. MARGARETHA.

Margaretha Waldemari filia, Haqvino Norvagiæ Regi nupta, unicum habuit ex Haqvino filium, Olaum, cujus intuitu ipsa qvoqve ad regnum pervenit Daniæ, Gubernatrix primum constituta filii nomine. Waldemaro defuncto, Albertus Dux Megapolensis, qvi filium jam habebat Sveciæ Regem, Albertum sibi cognomi-

nem, de altero qvoqve filio Henrico Daniæ præficiendo cogitans, comparata in id classe mediocri, in Daniam abnavigat, Alberto filio admonito, ut ad eam rem ipse pariter operam conferret nonnullam. Verum id frustra fuit.

Anno Dn. 1376. ipso die inventionis crucis, qvi Maij tertius est, Slavlosiæ electus est Olaus Margarethæ filius in Regem Daniæ puer sexennis tantum.

Anno Dn. 1377. octava baptistæ in publicis Regni comitiis Neoburgi celebratis, Olao Rege, præsentibus Margaretha matre, qvæ tum Sveciæ (qvod mirum!) et Norvagiæ Regina cognominabatur, Archiepiscopo item Nicolao, et Episcopis per Daniam omnibus, cum magna multitudine Nobilium, inter qvos erat Tuo Galen Schaniæ Præses, Ivarus Lycke, et alii complures, renovatur et confirmatur mutua Regis ac subditorum obligatio, prius Calundburgi facta Anno Dn. 1360. regnante Waldemaro Margarethæ patre.

Anno Domini 1380. moritur Haqvinus Norvagiæ Rex, Olai pater, à cujus obitu Norvagiæ regnum hæreditate devolutum est ad Margaretham et Olaum filium, à qvibus ut vicissim gratum aliqvid præstaretur iis, qvi Olaum in Regem elegissent Daniæ, matre Gubernatrice regni constituta, simul statuitur illud inviolabiliter in posterum servandum, nè unqvam Norvagia à Daniæ regno avellatur, sed utrumqve regnum uni semper Domino ac Regi eidem perpetuis temporibus subsit et pareat.

Hoc anno repertas bombardas ferunt à qvodam Bertholdo Schwartz. Primi autem his usi dicuntur Augustani.

Anno Dn. 1383. Henricus Ferreus Holsatiæ co-

mes in fata concedit. Sunt qvi defunctum memorant Anno Dn. 1381. Hujus filius Gerardus in feudum accipit ab Olao Rege Ducatum Slesvicensem et Regni vasallus constituitur, decreto simul publicè facto. feudum ad proximos deventurum successione legittima. Id nonnulli referunt ad annum Dn. 1386. Alii aliqvanto antè id factum memorant.

Porro Gerardi hujus ex filia Hedvige nepos erat Christiernus Oldenburgicus. primus ejus nominis Daniæ Rex, Johannis et Friderici pater.

Anno Dn. 1384. secundum qvosdam, coeptum est ædificari Wadsteenis in Svecia Monasterium. qvod postea B. Birgittæ est consecratum. Mirum verò si nunc primum ædificatum est hoc Monasterium. ad qvod alii volunt Birgittæ ossa translata fuisse decennio ante, ut supra memoravimus. Fides sit penes autorem.

Anno Dn. 1387. moritur Olaus Margarethæ filius. incertum qvo mortis genere. Annus is erat ætatis Olai XVI. Ab Olai obitu sola regnat in Dania et Norvagia Margaretha ad electionem usqve Erici VIII. Pomeraniæ Ducis.

Anno Dn. 1388. vel ut qvidam habent 1389. Albertus Sveciæ Rex, qvi cum antè non optimè convenerat Haqvino et Margarethæ. collecta ingenti militum manu, bellum facit Reginæ. qvæ et ipsa non segniter rem gerit, sed mox obviam misso exercitu hostem excipit.

Dux erat exercitus Reginæ Ivarus Lycke, is manus cum hoste conserit in Aslo Westgothiæ ipso die Beati Matthæi Apostoli |: qvi est mensis Septembris XXI :| Albertum capit unâ cum filio Erico Duce, simulqve Alberti patrem. Ducem Megapolensem. Rodolphum item Scharensem Episcopum. et Holsatiæ

Comitem Gerardum [qvidam habent Johannem], atqve Comitem Rupinensem Othonem, Alberti socerum, unà cum multis aliis Baronibus atqve Proceribus. Errant, qvi hæc gesta narrarant Anno Dn. 1379. Sed et rectius fortè, qvi captum scribunt Albertum anno 1389, mense non Septembri, sed Februario, idqve sub festum Matthiæ Apostoli, ut, qvi Matthæi diem habent, nominis similitudine decepti fuisse videantur.

Cæsi dicuntur in eo bello eqvites aurati numero XIX et præter hos Nobiles qvamplurimi, et alii non nulli, qvi numerati non sunt. Rex Bahusium [1]) delatus primum, postea in arce Schaniæ Lindholm septennium totum servatur [2]) captivus, eadem jam passus, qvæ prius avunculo intulit mala.

Proxima belli causa hæc fuisse dicitur, qvod arci novæ ab Alberto exædificatæ ad regnorum limitem, aliam in suo solo opposuit Regina, ad prohibendum, si ita sors ferret, commeatum. Alberto capto, Gothlandia, qvæ aliqvandiu, post mortem maxime Waldemari patris Margarethæ, a Svecis tenebatur, eodem mox anno iterum Daniæ Regno subjicitur.

Anno Dn. 1389, pridie corporis Christi, nocte intempesta cives qvidam Holmenses crudeliter à Theutonibus combusti sunt atqve necati. Meminit hujus Gothus historiæ suæ lib. XXI. cap. XVII.

Anno Dn. 1391, Bonifacii IX. Pontificis anno altero, ipsis Nonis Octobris, in Divorum numerum refertur Birgitta vidua, XVIII. antè anno Romæ mortua, qvam Canonizationem (sic enim vulgò appellant

---

[1]) Med en Haand, der synes at være Mag. Madsens [illegible] des i Gl. kgl. Saml. 2146. 4to tilføjet: rectius forte [illegible]

[2]) Med sm. Hd. er smst. tilføjet: vnâ cum filio.

ἀποθέωσιν: postea confirmat Martinus V. Pontifex Romanus Erico Rege, anno Pontificatus sui secundo, Kalendis Julij. Extat confirmatio privilegiorum data capitulo Lundensi Anno Dn. 1394. à Margaretha, qvæ sese in literis illis nominat Sveciæ et Norvagiæ Reginam, veram hæredem et principem Regni Daciæ.

Anno Dn. 1395. sub Festivitatem D. Michaelis ex carcere tandem liberatur Rex Albertus, pacto interveniente, ut intra certum diem vel rediret ipse in custodiam pristinam ad carceres perpetuos, vel Reginæ numeraret LX millia marcarum argenti puri, vel deniqve deditio fieret arcis et civitatis Holmensis. Cum autem nec ipse rediret, nec pecunia numeraretur promissa, volente ac jubente Rege, dedunt sese Holmenses, anno tandem 1398. fitqve Margaretha plenè tum trium regnorum, Daniæ, Norvagiæ et Sveciæ, Regina, simulqve foedus icitur, habito Calmarniæ conventu, de horum regnorum conjunctione perpetua, ita qvidem, ut mortua Margaretha, Regis electio aliàs penes Danos esset, aliàs penes Svecos per vices, qvod in solo postea Erico Pomerano à Danis electo servatum fuit. Cum autem et Christophori, qvi hunc seqvebatur proximè, electionem sibi vendicarent Dani, neglecto foedere, Sveci, per eam occasionem à pacto et ipsi recedentes, Carolum Canuti filium sibi Regem elegerunt, non minimo cum utriusqve Regni dispendio.

Anno Dn. 1396. adoptatur à Regina sororis ejusdem Ingelburgis, ex Maria filia, Nepos, Ericus Pomeraniæ Dux, Wartislai VII. filius, inqve Regem eligitur Daniæ, Sveciæ et Norvagiæ, vix XVI. annorum adolescens, coronatus Upsaliæ : alii volunt Calmarniæ: anno seu eodem, seu proxime seqventi, ab Archi-

episcopis. Lundensi et Upsalensi. præsentibus aliis etiam Episcopis. Lincopensi. Scharensi Strengenensi. Arosiensi. Vexionensi. Aarhusiensi. Ripensi. et Orcadensi. Coronationem peractam scribit Gothus die Julij XXII An. Dn. 1396. In Regis coronatione creati dicuntur ex nobilitate trium Regnorum Eqvites aurati CXXIII. Sunt qvi memorant in Regem Sveciæ electum Ericum Anno tandem. 1401.

Anno Dn. 1397. Gothlandia à piratis Witalianis[1] dictis intercepta est. qvibus pulsis, à Marianis in Prussia. qvos cruciferos vocant. occupatur. Verum Margaretha compulit Marianos iterum in Prussiam regredi Anno Dn. 1399.

Anno Dn. 1398. hyems fuisse fertur longe asperrima. ita qvidem. ut et per mare glacie concretum ex Dania factum sit iter Lubecum.

Anno Dn. 1402. qvidam natione Prutenus Margarethæ se filium Olaum mentiebatur. multa interim adferens verisimilia. Qvi. deprehenso fuco. in vicinia Falsterbodæ et Schanoræ crematus est. pridiè Michaelis.

Alicubi scribitur Anno Dn. 1403. emisse Prutenos arcem Wisbyensem à Rege Alberto. eamqve tenuisse aliqvandiu. verum obsidentibus eam Abrahamo Broderi filio et Algudo Magni filio iterum eandem amisisse. numeratis tamen Prutenis possessoribus X millibus Nobilium Rosatorum.

Anno Dn. 1404. occubuit in Dithmarsia Gerardus Slesvici Dux et comes Holsatiæ. tribus relictis

[1]) Hdskr. Gl. kgl. Saml. 2446. 4to har følgende Tilføjelse, som det synes med Mog. Madsens egen Haand: Ex eo quod ab obuijs nil nisi victualia quærerent.

filiis. Henrico. Adolpho et Gerardo. qvibus tutores dati sunt ex præcipua Nobilitate tres qvidem. et præter hos Gerardi frater Henricus. idem Episcopus Osnaburgensis. Qvidam hîc habent annum 1411.

Anno Dn. 1406. postridie Crispini, h. e. die Octobris XXVI. celebratæ sunt Erici Regis nuptiæ in oppido Lundensi cum Philippa Angliæ Regis filia. Crantzius hanc filiam fuisse dicit Regis Portugalliæ. Qvidam habent ipsum diem Crispini. Alii qvoqve annum 1408.

Anno Dn. 1410. arx Wisburgum in Insula Gothlandia per Ericum Regem ædificatur, cujus fundamenta prius jecerat Margaretha. Arcem ab Erico ædificatam dicunt nonnulli Anno Dn. 1411.

Anno Dn. 1412. pridie Apostolorum Simonis et Judæ. h. e. Octobris die 27, vel ut alii volunt 25. obiit Margaretha peste. Flensburgi, secundum qvosdam Soræ primum sepulta, postea vero per Petrum Johannis F. Episcopum, qvi Magnus dictus fuit. Roschildiam violenter translata. Alicubi legitur obiisse Margaretham pridie[1]) Nonas Novembris ɔ: die Novembris 4[2]).

XC. OLAUS V.

Olaus V. Margarethæ filius ex Haqvino Norvagiæ Rege patre, eoqve Norvagiæ hæres. puer admodum in Regem electus. cum matre regnat in Dania

[1]) Alicubi III.

[2]) vel 5, quod fortasse rectius. Denne og foregaaende Bemærkning synes tilføjet med M. Madsens egen Haand i det ofte omtalte Hdskr.

et Sveciæ XII. vel circiter. Soræ sepultus. Sunt qvi hunc ipsum Olaum ne in Regum qvidem numero censendum existiment, qvod gubernatio omnis ad matrem spectarit potius qvam ad filium.

Hic se scripsit Daniæ, Norvagiæ, Schlavorum Gothorumqve Regem ac verum hæredem Regni Sveciæ. Privilegia Capituli Lundensis confirmat Olaus Anno Dn. 1385. ita qvidem ut nemo Regum superiorum plenius.

De Olao Rege hæc Soræ leguntur partim oratione soluta, partim carmine conscripta, et tabulæ ad parietem inscripta:

Olaus.

Illustrissimæ trium Regnorum Borealium Reginæ Margarethæ filius, ex Haqvino Norvagiorum Rege genitus, qvi primum Norvagiæ regnum jure hæreditario ex morte patris obtinuit, regnante matre. Cum verò, defuncto Avo materno Waldemaro, et mater in Daniam ob heroicas animi dotes revocata esset ad imperium, Præstantissimæ Dominæ Reginæ beneficio, Danorum Rex in adolescentia, accepto à Proceribus Regni juramento, designatur et declaratur: qvo facto, ubi Gerardum Holsatiæ Comitem, ex voluntate et consilio matris ac procerum regni, Ducem Regniqve Danici Vasallum solenni ritu creasset, paulò pòst immatura morte ex hac vita evocatus hìc Soræ inter Materni Proavi et Avi tumbam sepultus est, dignissimæ Dominæ matri Reginæ utriusqve Regni jus et imperium relinqvens. Anno Dn. 1387.

Danica Norvago genuit me Margaris illa,
 Qvæ fuit Haqvino tradita connubio.
Et jus Norvagum, sed Danum gratia regem
 Signat, ubi fatis cum Patre cedit Avus.
Sed mihi Regna negat mors immatura, deinceps
 Norvagia ut Dano pareat imperio,
Et matris tanta regnantis laude triumphus

In Svecos toto notior orbe foret.
Inter Avum et Proavum nunc Soræ corpore condor
Olaus, cœli lumine mente tegor.
At qvi me ob similes vultus se finxit eundem,
Nutricis ludens arte doloqve meæ,
Falsterbodensi cineres commisit arenæ,
Supplicium in ficto corpore ut ignis agat.

Aliud in Marmore.

Hoc cubat Olavi parvo sub marmore corpus
Margarida Regis matre potente sati,
Hæres Regnorum fuerat Princepsqve duorum,
Hæredem at fecit mors properata Poli.

XCI. ERICUS VIII.

Ericus VIII., Wartislai VII. Ducis Pomeraniæ filius, Reginæ Margarethæ ex Sorore Ingelburge Nepos, Mariæ filius, post nonum tandem annum ab Olai obitu in Regem Daniæ, Sveciæ et Norvagiæ eligitur, ut ante dictum est.

Regnat is cum Margaretha, ex ejusdem consilio et voluntate cuncta administrans, annos penè XVI. solus XXVI. vel circiter.

Qvidam narrant, hunc initio Bugislaum cognominatum fuisse, postea verò, nomine mutato, Ericum.

Mortua jam Margaretha, cum solus regnaret Ericus, sub annum à nato Christo 1413. conditur Landiscrona Schaniæ civitas, cui is privilegia concessit et confirmavit Stocholmiæ anno mox seqventi.

Simul autem fundamenta Monasterii Carmelitarum in eo oppido jaciuntur, paulò pòst introductis Monachis ordinis illius in Daniam Erico Rege.

Sub id tempus[1] publicè sumptum est de Abrahamo Broderi F., Eqvite aurato in Hallandia, supplicium, qvo vero nemo tunc erat vel Episcopis vel Nobilibus fortunæ tenuioris infestior. Pluribus autem stupris idem dicitur fuisse contaminatus, Margarethæ verò Reginæ olim longè charissimus. Scribunt nonnulli Sunderburgi in Jutia hunc decollatum Anno Dn. 1409.

Anno Dn. 1415. Senatum Lubecensem à civibus et communitate pulsum sua authoritate restituit Ericus, ex mandato tamen et voluntate Sigismundi imperatoris. Cum Holsatis et Slesvicensibus bellum gessit grave ac diuturnum. Sic autem res habuit: ante Olai Regis obitum, ab hoc ut domino feudi, Slesvici Ducatu investitus fuerat, qvod prius etiam dictum, Gerardus Holsatiæ comes; qvi cum in bello Dithmarsico cæsus occubuisset, eo sublato, dissentio orta est inter Ericum Regem et filiorum Gerardi tutores, inter qvos præcipuus tum erat Episcopus Osnaburgensis, Gerardi frater. Hic enim filios fratris voluit sine investitura patri in feudo succedere juxta imperii leges. Rex contra et Regina, qvæ jamtum in vivis adhuc erat, feudum regni repetebant, pro consvetudine Regni Danici, investituram sibi solis reservantes. Causa ad Sigismundum Imperatorem delata, pro regno est judicatum, eò maxime qvia Dania suo qvodam jure municipali uteretur, qvod à successione in feudis arcet Vasalli liberos, nisi, volente Domino feudi, de novo fiat investitura. Ab hac sententia imperatoris appellavit Episcopus ad Romanum Pontificem, qvi rem commisit Episcopo Coloniensi Theodorico judicandam. Id cum ægrè ferret

[1] „Sub id tempus" er i Gl. kgl. Saml. 2446. 4to rettet til: Qvo regnante et superstite etiamnum Margareta.

Imperator, Pontificem et Episcopos falcem suam mittere in alienam messem, et ad se nihil pertinentia judicare velle, ab ulteriori sententia temperatum et ad arma ventum est.

Anno Dn. 1416. die mensis Octobris XXI. obiit Petrus Johannis filius, Episcopus Roschildensis, cum præfuisset annis circiter XXI.

Anno Dn. 1418. Schelschoræ fundatum est Monasterium Carmelitarum ab Erico Rege.

Anno Dn. 1419. Femariam insulam Holsatis, à qvibus sub id tempus tenebatur, ademptam armis recuperat et occupat Ericus Rex.

Eodem anno, ut ex Crommeri lib. XVIII annotat Funccius, cum Iagellone seu Vladislao Poloniæ Rege foedus icit Ericus contra cruciferos Prussiæ.

Anno Dn. 1423. intensum admodum frigus fuisse memorant nonnulli, adeo qvidem, ut homines eqvis per mare profecti sint Dantisco Lubecum et ex Pomerania in Daniam. Eodem anno, vel ut alii sentiunt 1424. in Ungariam ad Imperatorem contendit Ericus, ubi pax tandem firmanda erat, et omnis componenda inter hunc et Henricum, maximum natu filiorum Gerardi, controversia. Inde per Venetias Jerosolymam proficiscitur Rex, et sua ipsius interim imagine ad vivum expressa à peregrinis agnitus.

Ex peregrinatione reversus in regnum mox monetam alterat, cupream totam cudi præcipiens. Qvo tempore piscatura usitata sub Schaniæ littus rarefacta evanuit. Id qvod à malevolis eò detortum est, ac si ista ratione ulcisci voluerit Deus Regis Erici injustitiam ac sordes.

Redintegratum deinde bellum cum Holsatis et

Slesvicensibus, idqve anno seu 24. seu, ut alii qvidam volunt, 26. post mille qvadringentos à nato Salvatore, in cujus qvidem belli societatem asciti sunt et alii. Inprimis Wandalicæ civitates, ante alias Lubeca et Hamburgum, cum Holsatis sensêre. Tum classis Bajana dicta, cum qva congressæ aliqvando naves Regiæ, in freto, qvod nostri appellant Oresundt, graviter eandem afflixerunt, reportata Regi victoria. Id factum Anno Dn. 1427, vel seqventi, ipso die Magdalenæ. Sub idem tempus, bello durante cum Slesvicensibus et maritimis civitatibus, obsesso oppido Flensburgo, Henricus, Gerardi in Dithmarsia cæsi filius, ad muros civitatis confossus occumbit pridie assumptionis Mariæ Anno Dn. seu 27. seu 28. supra 1400. Nec multò pòst Gerardus, hujus frater, Embricæ in Ducatu Clivensi moritur. Qvibus sublatis Adolphus solus relictus, bellum coeptum qvanto potest studio adversus Danos perseqvitur. Admodum autem Erico infesti semper erant Theutones, maximè ex qvo cum Slesvicensibus et Holsatis res ei esse coepit, verum consilio et fortitudine Procerum Regni reprimebantur, allaborante in id Regina qvoqve, cujus magna erat virtus. Belli tamen diuturnioris hæc pertæsa et mariti mores distortos perosa, in Monastarium D. Birgittæ, qvod Wadsteeni est, sese abdit, ubi tandem etiam moritur Anno Dn. 1429. pridie vel, ut alii volunt, ipso die Epiphaniorum Domini, eodem loci sepulta. Nonnulli mortuam dicunt Anno 1428. Alii 1430. Ericus pro sepultura et aliis officiis conjugi impensis Monasterio Wadsteeni legavit III millia Nobilium Rosatorum.

Anno Dn. 1429. Hafniam adorta classis Wandalica navium circiter CLX. veluti jamjam portum et

paulò pòst arcem ipsam occupatura, à navibus Regiis prohibetur et reprimitur, nec qvicqvam eo tempore ab hostibus gestum est memorabile, nisi qvod navem unam saxis prægrandibus onustam in ipso ostio seu aditu portus submergunt, qvæ viam præcluderet navigantibus.

Anno Dn. 1430. instituit Ericus Rex Monasterium Carmelitarum Helsingoræ. Eodem anno ex Wandalicis Regis hostibus Sundenses et Rostochienses desertis sociis Regi reconciliantur.

In Svecia suborta seditione Anno Dn. 1433. autore qvodam Engelberto Cuprimontano de gente Dalecarlorum, homine Nobili, qvi se vindicem libertatis profitebatur, ad pacem cum Theutonibus faciendam inclinat Rex, atqve ea ratione tandem finis bello imponitur.

Anno Dn. 1434. obiit Dñus Andreas Pincerna, Dominus hæreditarius de Tiuffstoffte, postremus de prosapia et posteritate Olai Glugh, qvi qvidem Olaus in matrimonio habuit Giutham filiam Ebbonis Schialmsøn, cujus meminit Saxo lib. XIV. in initio.

Eodem anno Ericus Archiepiscopum Lundensem Petrum Luckium, Decanum Johannem Laxmannum, et reliqvum capitulum Lundiæ coëgit, ut se obligarent ad cantandum incessanter singulis diebus et noctibus psalmodiam in ipsa Ecclesia Lundensi, de qva coactione, qvod vi metuqve compulsi onus ejusmodi legendi psalterium singuli in se suscepissent, publicè protestantur illi, sicut liqvet ex ipsa protestationis forma, qvæ extat, in qva Regis tyrrannis, maximè in personas Ecclesiasticas, et πολυπραγμοσύνη in ordinandis ritibus

et Ecclesiis gubernandis expresse accusantur ac damnantur.

Eodem anno vel circiter ædificare cœpit Ericus curiam Malmogiæ, ubi nunc arx est, adjectis ei bonis aliqvot ruralibus, qvorum nonnulla à capitulo Lundensi est consecutus per commutationem, puta Molendinum Syge et bona qvædam in pago Bultoffte.

Anno Dn. 1435. sub ipsam Pentecosten Wordingburgi Adolphus, Gerardi filiorum postremus, solus ex fratribus superstes, ducatu Slesvicensi solenniter investitus, fidelitatem Regi et Regno promittit, extinctis tandem hoc modo atqve sublatis bellis omnibus, et pace facta firmataqve magna omnium lætitia. Habuit Adolphus sororem unicam, qvæ comiti Oldenburgico nupta Christiernum procreavit, postea Daniæ Regem, ejus nominis primum.

Anno Dn. 1436. die Veneris ante festivitatem crucis cæsus est in Svecia à qvodam Magno Benedicti de Goksholm Dux seditiosorum Engelbertus, atqve ita pax etiam Sveciæ parta, sedatis motibus.

Gravis erat Ericus et infestus etiam subditis, Nobilibus qvoqve, verum ante alios Svecis, eoqve omnibus invisus ob violentiam, rapinas, avaritiam et perfidiam, tum qvod voluptatibus nimium fuerit deditus et qvamplurimis adulteriis coopertus. Hinc factum, ut cum intelligeret in odio se esse et aversos à se animos suorum, compilatis : uti qvidam asserunt : regni thesauris, primum in Gothlandiam, unà cum concubina Cæcilia qvadam, qvam tunc habuisse dicitur charissimam, sese contulerit, sub annum à nato Christo 1438. vel secundum alios 1439. Regni circiter XLII. Factum est id circa festum Baptistæ.

Inde Gothlandia relicta, cum à Caroli Canuti F., qvem Regni gubernatorem et belli ducem contra Ericum designarant Sveci, urgeretur, obsessus in Pomeraniam rediit sub annum Dn. 1449. ibiqve aliqvandiu vixit privatus ac tandem mortuus est admodum senex Anno Dn. 1459.

Ericum ferunt à Danis revocatum noluisse redire in regnum, etiam cum illi magnificè multa promitterent. Conatum tamen obtrudere regnis suum qvendam ex fratre Nepotem[1]), qvem Proceres recusarint accipere, dictitantes, se proprio arbitratu, non profugi Regis svasu, Regem electuros.

Semel ab egressu in Gothlandiam Wordingburgi fuisse memoratur, dubius, relinqveretne planè regnum, an retineret; verum confirmato abeundi proposito, in Pomeraniam rediisse, ubi sedem elegerit Arcem Rugenwold, retenta tamen Gothlandia ad Christierni usqve primi Regis gubernationem.

XCII. CRISTOPHORUS III.

Christophorus III, Erici ex sorore Sophia Nepos, idem Bavariæ Dux, natus ex Johanne, Ruperti imperatoris filio, in locum succedit Erici avunculi, trium regnorum Daniæ, Sveciæ et Norvagiæ Rex factus. Sunt qvi tradant consobrinos fuisse Ericum et Christophorum, perperam.

Anno Dn. 1439. die Aprilis IX. in Regem electus Christophorus; sub festum Paschæ anni ejusdem Lubecam venit. Veniunt eodem et Proceres Daniæ nonnulli, à qvibus is postea in regnum deductus est.

[1]) Bugislav, Eriks Farbroders Søn.

Anno Dn. 1440. ipso die circumcisionis Dni. ab Archiepiscopo Johanne Laxmanno coronatur. Sunt qvi Ripis coronatum eum affirment, et qvidem Anno 1443. Eodem anno, Sabbatho proximo ante Dominicam Misericordiæ Domini, Vibergæ in foro generali juramentum solenne præstat Rex Christophorus, qvod postea scriptum comprehensum hodie etiamnum extat.

Eodem anno Adolphus Slesvici Dux feudum à Rege accipit, Ducatu solenniter ab eodem investitus.

Hoc ipso anno inventa dicitur Moguntiæ à qvodam Johanne Faustio Guttenbergensi, cive Moguntino et sartore, ars Chalcographica. Qvidam tamen hujus inventionis tribuunt annum 1452. Polydorus Vergilius de rerum inventoribus loqvens, Johannem hunc Guthenbergum, ut ille scribit, virum fuisse ait eqvestri dignitate, qvod à civibus ejusdem acceperit. Annum autem repertæ hujus artis facere videtur à nato Salvatore 1442. Locus est lib. II. cap. VII. Recens in lucem prodiit Adriani Junij Batavia, in qva laudem inventæ artis Typographicæ vendicat Laurentio cuidam Ædituo, cive Harlemensi, ejusqve genero Thomæ Petro, qvi qvaternos liberos reliqverit, omnes consulari postea functos dignitate: lege pag. 253. et seqventibus Bataviæ.

Sunt qvi artem Typographicam à qvodam Johanne Mentlino primum inventam scribant Anno Dn. 1440. postea vero à Johanne Fausto Moguntino plenius evulgatam Anno Dn. 1453.

Anno Dn. 1441. imperato per Daniam tributo, Juti Aqvilonares ducem nacti qvendam Henricum Tachonis F. seditionem excitant, per qvam oppressus et interfectus est Esgerus Brok, idem eqves auratus,

vir magni nominis et præcipuæ tùm in regno autoritatis. Verum mox domantur à Rege seditiosi, ex qvibus interempti sunt 1800 vel circiter, reliqvi ære mulctati. Henricus ipse cum aliis XIV. mactatis rotis imponitur. Pugnatum est in territorio seu provincia Jutiæ Aqvilonaris, Haneherrid dicto, feria III. vel secundum alios V. Pentecostes Anno eodem. Seditiosi fuisse dicuntur XXV. millia vel circiter.

Anno eodem, vel, ut alii volunt, mox seqventi coronatur Christophorus Upsaliæ à Nicolao Ragvaldi Archiepiscopo, pridie vel, ut aliis videtur, ipso die exaltationis S. Crucis.

Anno Dn. 1443. Maij die XIV. Roschildiæ exortum incendium passim magnum dedit damnum oppido pariter seu ædibus privatis et Templo.

Anno Dn. 1445. Dominica proxima ante festum Michaelis Hafniæ celebrantur regis nuptiæ cum Dorothea Johannis Marchionis Brandenburgici filia, ex qva tamen proles ei nulla suscepta fuit. In Sveciam profectus Christophorus, Thesaurum ex eo regno collegit haud pœnitendum, qvem paulò pòst tempestas inter navigandum subitò exorta absumpsit, Rege vix reverso in Daniam incolumi. Id factum scribitur jam dicto Ao. Dn. 1445.

Anno Dn. 1448. die Epiphaniorum Domini moritur Rex in Arce Helsingburgensi, anno regni IX. Roschildiæ sepultus. Danis hic acceptior erat qvam Svecis. Svecis tamen et ad obitum usqve suum est dominatus.

Civitatibus Wandalicis infensus semper extitit, Lubecam tamen qvam maximè oderat, cui tantum Dominatum invidebat, qvod aliqvando juris fuisset Danici.

Nihil interim hostile in hanc vel alias civitates maritimas tentavit, morte præventus.

Observatum à nonnullis est, annum mortis Christophori literis numeralibus, qvæ in versu qvodam Psalmi XXXI. extant, exactè designari. Est autem hic versus:

Nolite fieri sicut eqvus et mulus, qvibus non est intellectus.

Verum hic præter cætera elementa numeros indicantia I. V. C. L. et M. necesse est per literam V. binarium intelligi, ut plenus sit numerus MCCCCXLVIII.

XCIII. CHRISTIERNUS I.

Christiernus Theodorici comitis Oldenburgici, qvem Fortunatum cognominant seu divitem, filius, mortuo Christophoro Daniæ et Norvagiæ fit Rex, consilio, ut putatur, et opera avunculi Adolphi ducis Slesvicensis et Holsatiæ comitis, de qvo supra in Erico VIII. Ajunt autem Adolpho antè Regnum fuisse oblatum, sed recusanti.

A Christophori obitu Svecia neglecto fœdere, cujus in Margaretha facta mentio est, proprium sibi Regem elegit Carolum Canuti filium, prius Regni Sveciæ Mareschallum. Cum hoc bella erant Christierno Regi ferè continua. Electus autem fuit Carolus apud Morasteen, ubi confirmari Reges Sveciæ solent, paulò pòst etiam coronatus Junij die 29. Anni 1448. Conjuge hujus Catharina coronata 2. Julij Anno eodem. Hoc ipso Anno Dn. 1448 pridie Michaëlis electus Christiernus solenne præstat pro more juramentum, cujus forma extat scripto compræhensa et edita.

Carolus Svecus mox ab initio regni Gothlandiam,

qvæ tum etiam ab Erico Rege profugo tenebatur, occupare conatus, obsessa arce Wisburgo, à Christierni exercitu repellitur, duce qvodam Olao Absalonis F. eqvite aurato, qvi pulsis tandem Svecis Anno Dn. 1449. circa finem mensis Julij, die Olai Regis, ut qvidam perhibent, Gothlandiam Christierno vendicat, Rege simul Erico in Pomeraniam reverso.

Ex eo tempore Gothlandiæ præficitur Olaus, cui deinde successit Ivarus Absolonis, Olai frater. Ferunt Ericum Regem, cum a Carolo obsideretur, ne in hujus veniret manus, missis clam ad Christiernum nunciis et literis, suppetias ab eo postulasse, qvas et impetrarit, maximè qvod promitteret, se Christierni opera liberatum Daniæ Regno cessurum in totum ac ultro.

Anno Dn. 1449. pridie exaltationis crucis, moritur Johannes Petri, Episcopus Roschildensis, Roschildiæ in choro Templi Luciani sepultus, succedente ei Olao Daa.

Eodem anno sub festum Apostolorum Simonis et Judæ, nuptiis cum Regina Dorothea Christophori vidua relicta Hafniæ celebratis, coronatur ibidem Christiernus à Thuone Archiepiscopo. Sunt qvi scribant, hoc anno 1449. a Norvagianis electum Regem Carolum et qvidem die Novembris 25. coronatum.

Anno Dn. 1450. Nidrosiæ coronatur Christiernus Norvagiæ Rex, seu ipso die Olai Regis, seu, qvod alii malunt, Dominica proximè præcedente id festum.

Anno eodem nascitur Regi filius Olaus primogenitus, verum immatura mox morte in ipsa infantia iterum absumptus.

Anno Dn. 1452. Carolus Schaniam ingressus in-

cendio grassatur ac cædibus undiqve, de qva re extant versiculi vulgati duo:

Anno milleno CD. simul Lqve secundo
Carlus Rex Sveciæ prædo fuit Schaniæ.

Nemini magis infestus erat Carolus, qvàm Archiepiscopo, cujus curias seu prædia in vicis Helsingborgh, Borreby, Werpinge, Geltoffte, penitus exussit. Lundiam obsedit feria V. proxima ante eam, qvæ dicitur. Qvinqvagesimam, exusta etiam magna civitatis parte, maximè ad occasum hybernum et versus Africum in ea. Ipse interim in pago Opagre commoratus nocte una, postridie proficiscitur Dalbyam, ac Monasterium Dalbyense deprædatur.

Non omninò autem impune Lundiam, et qvæ Archiepiscopi erant, tentavit et afflixit Carolus. De exercitu enim hujus cæsi sunt homines non pauciores mille per eos, qvi ab Archiepiscopo missi fuerant ad hunc avertendum. Qva re motus Carolus, inde rectà in Sveciam contendit, ingenti damno dato Schaniæ incolis per provincias maxime Gersherridt et Wiidlandzherridt, qvod nemo ei illic resisteret, excepta Domina Holingerde de Widskøile, qvæ uno bombardæ ictu hominem ita terruisse dicitur, ut sese maturius ad suos receperit.

Erat eo tempore mare congelatum et planè invium, cum Schaniam intraret Carolus, qva re is animatus, cum judicaret ex Sialandia et aliis Daniæ provinciis haud facile exercitum transportari in Schaniam posse, qvin et ignorari ab aliis provinciis et Rege ipso, qvod ageretur, tam audax facinus tentare non est veritus.

Anno Dn. 1453, subacta est et occupata à Turcis.

Imperatore Mahumete II. Thraciæ civitas Constantinopolis. Maij die XXIX. 50 dies continuos ante oppugnata validissimè.

Sexto anno regni Christierni, qvi erat à nato Christo 1454, Bergis in Norvegia per tumultum opprimitur Olaus Nicolai eqves auratus unâ cum Episcopo loci, connivente ad id Rege.

Anno Dn. 1455. sub festum purificationis, et qvidem feria V., uti qvidam volunt, ante id festum nascitur Johannes Christierni filius.

Eodem anno Christiernus Arcem Elsburgum à se obsessam capit die Petri et Pauli, Schanis paulò pòst ædificantibus arcem Daneholm ad pontem Tofftebroe.

Anno Dn. 1456. feria V. ante Barnabæ, nascitur alter Christierni filius, Fridericus.

Eodem anno Øelandiam invadit Rex, et subigit, occupata arce Borcholm. Qvidam id factum scribunt Anno Dn. 1457., qvo anno occupatur et Wiburgum Findlandiæ oppidum, à Christierno incensum ac vastatum.

Eodem anno 1457. primo statim vere Carolus Svecus Dantiscum proficiscitur, vel à Svecis pulsus, vel sibi metuens, ne pelleretur, qvod impotentius regnârit, verum non sine ingenti vi pecuniæ, qvam abiens corraserat. Mox autem Holmiam venit Christiernus, ipso, uti qvidam annotant, die Baptistæ, à Svecis invitatus, et paulò pòst Upsaliæ coronatur à Johanne Benedicti F. Archiepiscopo, circa Festum visitationis Mariæ, nempe Junij die 29. anno eodem. Sunt qvi Holmiæ coronatum affirment, perperam.

Anno eodem Casimirus Poloniæ Rex Prussiæ fit

Dominus, occupata simul arce Marienburg ipsis KL. Maijs.

Eodem anno vel forte seqventi 1458, secundum qvosdam die Mercurii post festum exaltationis crucis, qvod incidit in XIV. Septembris, nascitur Margaretha Christierni filia, qvæ postea nupsit Jacobo Scotiæ Regi ejus nominis III.

Anno Dn. 1458. Alumen, qvod antea ex Turcia tantum advehebatur, in Campania primum coqvi cœpit. Nunc autem et in Germania coqvitur.

Anno Dn. 1459. ipso die Barbaræ, hoc est Decembris die IIII. moritur in arce Segeberg sine prole Dux Slesvicensis Adolphus, idem Holsatiæ comes et Stormariæ, Christierni avunculus. Mortuo succedit Rex in Ducatum, coronæ denuò consolidatum ac subjectum, simulque numerata pecuniæ vi magna, nempe 43 florenorum millibus, secundum qvosdam jus omne in Holsatiam et Stormariam ab Othone Schovenburgensi redimit. Agnatus is erat Adolphi, verum gradu remotiori per lineam masculinam, cum Christiernus esset sororis ejusdem filius. Conventio facta narratur in vico Oldeslo, interveniente Arnoldo Episcopo Lubecensi, investitura Ripis peracta sub Dominicam Invocavit Anno Dn. 1460. qvo anno obiit Laurentius Nicolai, Decanus Ecclesiæ Lundensis.

Eodem anno et proxime seqventi universalis per orbem sæviit pestilentia, magna passim ædita strage hominum et jumentorum.

Anno Dn. 1461. pridie Valentini moritur Olaus Daa Episcopus Roschildensis, surrogato tum in ejus locum M. Olao Martini F. præposito, Christierni Regis cancellario.

Hoc anno Hamburgenses, qvamvis moniti, recusant tamen juramentum fidelitatis præstare Regi.

Eodem anno Rex in Sveciam profectus, Thesaurum, qvem Carolus è Regno profugus apud Monachos Prædicatores relinqverat, ad marcas, ut nonnulli volunt, septies mille, vel circiter, et paropsides nonnullas argenteas venatur et extorqvet, unâqve prædam per indulgentias, qvas vocant, Pontificias partam in hisce regnis septentrionalibus cum exactore Martino Fregano, qvem alii Marinum nominant, nuncio Apostolico, dividit, asserens, sibi qvoqve pugnandum interim esse adversus Ecclesiæ et fidei Christianæ hostes Ruthenos.

Paulò post eunti Romam legato, qvod reliqvum erat pecuniæ à latronibus eripitur. Qvidam scribunt currus qvosdam Lubecenses præda illa onustos à Friderico Brunsvici Duce direptos ac spoliatos. Aliis placet zonam à nuncio Apostolico inter Wismariam et Lubecam deperditam, in qva inerant aurei circiter 4260, pauperculam qvandam mulierem casu reperisse, qvæ prædam cum Duce Megapolitano diviserit, ita ut medietatem pecuniæ alteram ipsa sortita sit, Dux alteram.

Malè parta, malè dilabuntur.

Eodem anno 1461. pridie Nativitatis nascitur Christina Ernesti Ducis Saxoniæ filia, qvam postea duxit Christierni filius, Johannes, Rex designatus vivo patre.

Anno Dn. 1462. comitia Wilsnaci in Marchia celebrantur, ad qvæ venit Rex qvoqve Christiernus per Lubecam profectus.

Anno Dn. 1464 consecrat Olaus Martini Episcopus Ecclesiam Roschildensem, tum primum ab incen-

dio, qvo ante vicesimum annum conflagrârat, restauratam.

Anno Dn. 1465. Gerardus Aldenburgicus, Regis frater, litem huic movet super Holsatiæ comitatu, cujus se hæredem, non numerata pecunia promissa, profitebatur, verum mox interventu principum sedatur dissidium.

Anno Dn. 1466. vel proximè seqventi sub festum Trinitatis in Regem eligitur Daniæ Johannes Christierni filius.

Anno Dn. 1467. exortum est bellum inter Regem Christiernum et Svecos, revocato tum ab his in regnum Carolo, qvem rediisse qvidam scribunt Anno Dn. 1464. Ivarus autem Gothlandiæ præfectus, qvi Caroli filiam Margaretham in matrimonio habebat, à Christierno Rege sub pentecosten anni hujus descivit, Svetici jamtum exercitus ductor contra Christiernum effectus. Ea re motus Christiernus eodem mox anno Arcem Syølvitzburgensem, qvam Ivarus tenuit, obsedit et cepit die ipso B. Michaelis.

Anno seqventi, qvi erat à nato Christo 1468, circa medium Qvadragesimæ cepit et arcem Lilløe, qvæ tum Absoloni parebat, eamqve demolitus est æstate proxima.

Qvibusdam placet prius occupatam arcem Lilløe, postea Solvitzburgum, id qvod etiam apparet verisimilius, nempe ut Anno 1467. die Michaëlis capta sit Arx Lilløe, seqventi autem ɔ: 1468. anno Solvitzburgum circa Dominicam Lætare.

Sub idem tempus, orta inter Anglos et civitates Hansonicas simultate, cui se Rex qvoqve immiscuit, graviter incommodavit hic Anglis. Controversia tamen tota amicè tandem componitur Trajecti. Qvod

ad Regem attinet, hujus præfectum qvendam insulæ Islandiæ interfecerant Angli. Qvæ res Regem Christiernum reddidit iisdem infensissimum. Præfectus cæsus scribitur Anno Dn. 1467. pax facta Anno 1468. Hoc anno 68. supra 1400. mensis Julij die XXVIII. Edinburgi in Scotia decernitur legatio in Daniam de petenda in uxorem Jacobo III. Regi Margaretha Christierni filia, et pace simul inter utrunqve Regnum firmanda. Legati in Daniam venientes honorificè excipiuntur. voti qvoqve tandem compotes facti sub diem mensis Septembris VIII. anni ejusdem.

Anno Dn. 1469. Lubecæ conventum est super pacificatione inter Regem et Svecos. verum disceditur re infecta.

Eodem anno die X. mensis Julij Edingburgi celebrantur nuptiæ Jacobi et Margarethæ. Orcades in dotem cessêre. verum suo tempore redimendæ. Jacobus XX. annorum tum erat. vel secundum alios XV. tantum. Margaretha XII. Alii Margaretham faciunt. cum Jacobo nuberet, annorum XVI. perperam.

Anno Dn. jam dicto movet Christiernus in Sveciam. qvo tempore capitur Johannes Benedicti F. Archiepiscopus Upsalensis. qvem Rex secum in Daniam avectum per integrum ferè annum in carcere detinet. suspectus enim ei erat de perfidia et proditione. Verum intellecta ejusdem innocentia. et calumniis malevolorum detectis. idem rursus liberatus et in Sveciam remittitur. Remissus cum in Arcem Borcholm pervenisset. moritur ibidem, nondum reversus ad suos. De hujus captivitate et liberatione paulò aliter sentit Gothus. historiæ Gothorum et Sveonum lib. XXIII. cap. VIII. et IX.

Svecorum autem concors sententia est, Carolum Sveciæ Regem ab Archiepiscopo Upsalensi ejusqve complicibus, qvi in Christiernum propendebant, regno pulsum Ao. 1457. eodem mox anno Christiernum ab iisdem electum et coronatum. Inde 1463. Arhiepiscopum captum et in Daniam missum. Et anno 1464. ab amicis Archiepiscopi, perseqventibus Christiernum, coactum Svecia cedere, reverso tum etiam Carolo post exilii annum 7. Qvo tempore iterum dimissus sit Archiepiscopus ad novos, ut illi autumant, motus in Svecia excitandos. Qvi tunc Carolum qvoqve impugnarit atqve in Findlandiam abire coëgerit Anno 1465. Carolo autem post annum redeunte, Archiepiscopum in Oelandiam concessisse, ibiqve in exilio mortuum mense Decembri Anno Dn. 1467.

Anno Dn. 1469. fundatum est Monasterium Carmelitarum in oppido Jutiæ Aqvilonaris Sæbye, à qvibusdam dicto Mariestadt.

Anno Dn. 1470. Rex iterum movet in Sveciam, sed amissis circa viarum angustias, nostris dictas Hulwægen, plusqvam qvingentis de suo exercitu, in Daniam revertitur nulla re præclarè gesta.

Eodem anno, circa initium mensis Maij obiit Carolus Sveciæ Rex, Holmiæ sepultus in Monasterio Fratrum Franciscanorum. Hujus ex sorore Nepos erat Steno Sthure, posteà senior dictus, qvem Sveci, in sua adversus Christiernum rebellione perseverantes, mox Carolo defuncto sufficiunt et Sveciæ creant non Regem, sed Gubernatorem. Id nomen tum melius visum qvàm Regis. Sunt tamen, qvi et antea Sthenonem rebus Sveticis præfectum tradant, idqve ex consilio Caroli, qvi à reditu maluit privatus vivere.

Anno igitur Dn. 1471. adducto in Sveciam novo exercitu Sthenonem aggressus Christiernus circa diem B. Birgittæ dicatum, X. nimirum KL. Augusti |: aliis est feria II. post Dionysii :| in monte Brunchonis dicto cum eo confligit non omnino fœlicissimè. Sunt qvi hæc gesta narrant mense Octobri. Qvidam feria V. post divisionem Apostolorum. Incidit id festum in 15. Julij. In eo conflictu dentes anteriores 4. amisit Rex, unâ cum magna parte exercitus. Qvo facto, Svecorum perfidiam detestatus, in Daniam cum suis se recepit. Erat tamen cum hic paulò pugnarit fœlicius. Aliqvando enim in loco dicto Herliung cum Svecis congressus, qvinqve eorum vexilla victor in Daniam reportavit, qvæ hodie etiamnum in Templo Mariano apud Hafnienses visuntur sub testudine suspensa.

Accidit Anno Dn. 1471. et illud memorabile. Fuit qvidam Ivarus, homo, ut fertur, genere Nobilis sceleribus certè plurimis, puta pülsatione impotentiorum, homicidiis, furtis, rapinis, latrociniis, sacrilegiis, longè nobilissimus, qvi cum de ipso ob tam immania atqve enormia flagitia supplicium publicè sumendum esset. Corsoræ in Sialandia, ubi tum arci præsidebat qvidam Henricus Meinstorp, idem eqves auratus, prolata ex sinu pixide cum azymis panibus nonnullis, qvas hostias vocant, audientibus omnibus, toto se decennio ait à cœnæ Dominicæ usu abstinuisse. Qvod cum ita se habeat, inqvit, ego mihi ipsi nunc sacrificus fuero, et insertis sigillatim in os azymis singulis pro singulis qvibus abstinuisset annis, singulas sese hostias sumere professus est. Itaqve præcisis primum manibus in rogum mox incensum conjectus, et cum manibus ipsis vivus crematus est.

Anno eodem Wardbergi in Hallandia fundatum est cœnobium Carmelitarum à Christierno Rege. Sub hoc tempus exorta inter Regem et hujus fratrem Gerardum Oldenburgicum contentione ob homagium comiti præstitum à Frisonibus Eidoræ vicinis, fugatur à Rege Gerardus, hostis per id factus Lubecensium et Hamburgensium, qvorum opera ad hunc fugandum Rex fuerat usus.

Anno Dn. 1474. mox vere ineunte Romam profectus Christiernus Imperatorem Fridericum III. in via salutat, atqve ab eo donatur pro se et successoribus Daniæ Regibus principatu Dithmarsiæ, ex qva ditione et comitatibus Holsatiæ atqve Stormariæ Ducatus in posterum fieret, ita volente Friderico et approbante. Cum Pontifice Sixto IV. collocutus Rex, ab eodem donatur sanctorum reliqviis nonnullis et Rosa aurea, à qvo impetrat id qvoqve, ut Monachi Othonienses ordinis b. Benedicti, qvi ob vitam non satis convenientem professioni displicebant tum Regi, cederent canonicis pòst occupaturis ædem D. Canuto dicatam.

Eodem tempore à voto qvodam absolvit Pontifex Regem, qvi se voverat sepulchrum Dominicum visitaturum. Verum non nisi interposita conditione, ut votum redimeret Rex Eleemosyna liberali, collata fabricæ domus S. Spiritus recens tunc ædificari cœptæ ad ædem D. Petri in urbe Romana. Cumqve miraretur Pontifex latini sermonis planè ignarum Regem, qvicum per interpretem tantum loqvebatur, spopondit Rex, si permitteret Pontifex, Academiam se vel Universitatem in Dania instituturum, in qva traderentur lingvæ pariter et aliæ artes liberales, qvod postea

etiam est factum. Nussiam civitatem, qvam alii Novesium appellant, obsidebat tum Carolus Burgundiæ Dux, qvem in castris conveniens Rex, ad pacem hortabatur, verum frustrà.

Anno Dn. 1475. Rege in Daniam reverso, Monachi mox ex decreto Pontificis ædem D. Canuti Othonianam relinqvunt, succedentibus Canonicis, qvi regulares dicti sunt.

Hujus anni æstas torrida inprimis erat ac passim inventus ignis sub terra succensus.

Anno Dn. 1476. Bergis in Norvegia per incuriam et negligentiam ebrii mercatoris cujusdam ortum incendium fortuitum magnam Emporii illius partem |: pontem vulgò vocant :| absumpsit ac vastavit.

Eodem anno die Junij primo cœpit Academia Hafniensis à Christierno fundata, et à Sixto Pontifice iis privilegiis donata, qvæ tum habuit et habitura erat schola Bononiensis in Italia. Primi in hac Professores erant Petrus Scotus Theologus, Petrus Albertius Medicus, et Tilemannus Slecht Ruremundensis, jureconsultus, Colonia evocati in Daniam. Alii id factum scribunt Ao. 1479. rectius.

Anno Dn. 1477. facta tandem et firmata pax est inter Regem et Svecos, non sine mutua gratulatione partis utriusqve.

Anno eodem desponsatur Johanni, Regis filio primogenito, filia Ernesti Saxoniæ Ducis, electoris, Christina.

Eodem anno universitas Upsalensis in Svecia à Jacobo Archiepiscopo instituitur.

Anno Dn. 1478. Johannes Christierni filius in Regem Daniæ et Norvagiæ eligitur denuò, ducta simul

in conjugem Christina Ernesti filia. Nuptiæ celebrantur Hafniæ Dominica proxima ante festum Nativitatis Mariæ, qvæ tunc erat Septembris dies VI.

Anno Dn. 1480. comitia Reynoldisburgi celebrantur, in qvibus Dithmarsi à Rege conveniuntur et urgentur, ut se ultrò subjiciant Daniæ Regno, verum id frustra fuit. Eodem anno Rhodus insula à Turcis oppugnatur, manet tamen invicta.

Anno Dn. 1481. die Maij XXI. qvi est XII. KL. Junij, vel die Lunæ ante Urbani, moritur Hafniæ Christiernus, Anno regni sui 34. sepultus Roschildiæ in sacello à se fundato et dotato liberalissimè.

XCIV. JOHANNES.

Johannes Christierni filius post defunctum Patrem, Halmstadii celebratis comitiis, qvibus et interfuit et præfuit maximè Johannes Brochstorp Archiepiscopus, Rex Daniæ et Norvegiæ (: Svecia enim tum etiam sese à fœdere subtraxit :) denuo eligitur Anno Dn. 1481. Cui paulò pòst homagium à singulis Regni utriusqve consiliariis præstitum est in colle dicto Løvebarshoy. Atqve eo anno (: qvi tertius erat à nuptiis Johannis :) Neoburgi nascitur primogenitus hujus filius Christiernus, ipso die visitationis Mariæ. Fuit is annus peste pecorum et annonæ caritate gravis plerisqve per Daniam, tum etiam tempestatibus ac ventorum violentia, et maris ac fluviorum inundatione inprimis memorabilis.

Anno Dn. 1482. Comitia Calundburgi celebrat Johannes, in qvibus sacramentum fidei accipit idem ab arcium præfectis et capitaneis. Eodem anno mori-

Johannes Episcopus Arhusiensis, vir doctrina et autoritate præstans, idem ab Erico olim Rege missus unâ cum Ripensi Antistite Legatus ad concilium Basiliense. Johanni successit Hilarius, Ecclesiæ Arhusiensis factus Episcopus.

Anno eodem, Novembri mense, conventus fit Chilonii, ubi Ducatus non Holsatiæ tantum et Stormariæ, verum etiam Slesvicensis, coronæ denuò subtractus, inter fratres Johannem et Fridericum, Colonia Agrippina, ubi canonicatum adepturus erat, revocatum, dividuntur, præsente matre Dorothea, Johanne tutore fratris constituto. In ea divisione Friderico concessum usurpare titulum Hæredis Norvagiæ solum, qvod regnum jam olim Olaus Haqvini et Margarethæ filius, cui id erat hæreditarium, Daniæ adjecerat ut provinciam. Sunt qvi scribunt, divisionem eam factam Anno Dn. 1486. Sub idem tempus, ut oppida, arces, provincias, telonia, aliis oppignorata, redimeret, seqve et regnum alieno ære multo liberaret Rex Johannes, convenientibus hoc nomine Rensburgi primum, mox et Flensburgi, Holsatis ad Regis voluntatem, ipsisqve consentientibus, ex qvolibet aratro penduntur bini aurei præter ea, qvæ in eundem usum ex regno fuerant conflata.

Anno Dn. 1483. pridie purificationis, vel, qvod aliis nonnullis visum, Janvarij die 13. Halmstadii in publico cenventu Procerum et Episcoporum Daniæ et Norvagiæ denuo approbatur electio Johannis in Regem, frustra expectatis Svecis.

Anno eodem Hafniæ celebratis comitiis solennioribus ipso die Pentecostes, qvi erat XV. KL. Junij, in

æde D. Virginis à Johanne Brochstorp Archiepiscopo coronatur Johannes, unà cum Christina conjuge.

In hisce comitiis adfuerunt et legati civitatum maritimarum, qvibus confirmata sunt usitata earundem per Schaniam privilegia.

Octavo à coronatione die Johannes, suscepta in Norvegiam profectione, Nidrosiæ coronatur die Margarethæ, hoc est XX. die Julij, Norvegiæ Rex.

Hac ipsa æstate Jacobus Gerardi comitis Oldenburgici filius, dum mare infestum tenet, et naves civitatum Wandalicarum prædatur, offensus eo, qvod pater cum suis omnibus earundem civitatum opera, Duce belli Episcopo Monasteriensi, ex bonis suis excussus fuisset, arce etiam Delmenhorst, unde latrocinia freqventia exerceri dicebantur, occupata, sub Norvagiæ littus in fata concedit.

Eodem anno consecratur Hilarius Episcopus Arhusiensis.

Hoc eodem anno sub festum Martini fit Calmarniæ trium regnorum conventus, in qvo Johannes rex tandem et Sveciæ declaratur.

Fuit idem annus passim funestus apud plerosqve, qvamvis nondum apud Danos, morbo Gallico, ad id usqve tempus non ita vulgò noto.

Hoc eodem anno nascitur Islebii Martinus Lutherus pridie Martini.

Anno Dn. 1484. grassata est per Daniam pestis, eaqve qvàm gravissima, cum qva conjuncta erat et annonæ caritas. Anno eodem confirmata sunt ab Johanne Rege Capituli Lundensis privilegia, literis datis die B. Gertrudis, hoc est Martij XVII.

Anno Dn. 1485. obiit Olaus Martini filius, Epi-

scopus Roschildensis, in sacello Birgittæ à se fundato et dotato sepultus, vir omni humilitate et virtute clarissimus. Huic successit M. Nicolaus Schaffve, Regis Johannis Cancellarius, idqve magis propter Regis preces et intercessionem, qvàm ex capituli voluntate.

Anno Dn. 1486. pridie corporis Christi. Wiburgi eligitur in Regem Daniæ Christiernus Johannis Filius, 5. tantummodo annorum puer. Sub idem tempus denuò ingravescit bellum piraticum nostrorum cum Anglis et Gallis, qvo mare jamdiu infestum tenebatur, sub Christierno qvoqve Johannis patre, ducibus tum nostrorum præcipuis Pinningo et Pithchehorstio. Duravit hoc bellum sub Patre pariter Christierno et Johanne Filio annos circiter IX. Composita tamen tandem res est, icto inter Johannem et Angliæ atqve Galliæ Reges foedere, cujus hi postea erant observantiores.

Eodem anno electus est Francofurti Maximilianus I. in Regem Rômanorum, Aqvisgrani coronatus.

Anno eodem in fata concessit Reginæ Christinæ Pater, Ernestus, Saxoniæ Dux Elector, idem Friderici qvoqve Electoris, qvi sapiens dictus fuit, Pater, et Johannis illius, cujus filius erat Johannes Fridericus Elector in bello Saxonico à Carolo V. Imperatore captus Anno Dn. 1547.

Anno Dn. 1487. Junij die XXIV. nascitur Johannes Bugenhagius Pomeranus senior, Theologiæ Doctor, qvi postea et in Daniam veniens, Christiano III. Rege, reformationem Ecclesiarum instituit et absolvit.

Eodem anno, cum in Svecia non optimè conveniret Sthenoni cum Gothlandiæ Præfecto Ivaro Absolonis filio, qvamvis affine, res novas moliente Sthenone,

Gothlandiam Johanni Regi dedidit Ivarus, cui postea sufficitur Johannes Holgeri F. de Glimminge, Gothlandiæ Præses inde constitutus.

Anno Dn. 1488. Regina Dorothea, Romam religionis ergo profecta, inter alia per Matthiam qvendam cognomento Lupum, sacrificum suum, id egit, ut indultu Innocentii VIII. tum Pontificis templum Cathedrale S. Canuti Othoniæ rursus Monachis, à qvibus ante habitabatur, post extrusos inde canonicos, restitueretur. Acta sunt ea anno Pontificatus Innocentii qvarto, VI. Idus Majas. In animo erat Reginæ, sepulchrum etiam Domini et Jerosolymam una et eadem opera visere. Verum cum profectio ea nimis et difficilis et periculosa futura videretur, mutata sententia in Daniam revertitur, prius tamen à voto per Pontificem absoluta.

Anno Dn. 1489. Dominica IV. adventus Dn. Monachis cedunt Canonici Othonienses Templum D. Canuti, qvod tenuerant tum annos XIV. Matthias Procurator sibi metuens à Canonicis, inter qvos erant qvidam genere Nobiles, Regno cedit, mortuus tandem Brunsvici, ubi in æde D. Egidii legitur hoc ejus Epitaphium: Matthias Episcopus olim Gadensis, tandem discipulus Jesu Christi obiit in Brunswich Anno 1539. Adscripti sunt hi qvoqve duo versiculi, authore qvodam Conrado Thalaysio:

Relligione potens, Gadensis Episcopus olim,
Matthias Danus conditur hoc tumulo.

Hic Lutheri tum florentis doctrinam cum degustasset, animadvertissetqve ab hoc longè et fœlicius et magis sincerè tradi veræ religionis placita, qvàm à Theologis Pontificiis, suam inscitiam fassus dixisse

fertur: Lutherus est Episcopus, ego sum Episcopus in merda.

Anno Dn. 1490. ad XVI. KL. Junij nascitur Onolspachii Albertus Marchio, idem postea primus Prussiæ Dux, cui Dorothea Friderici I. Regis Daniæ filia nupsit, qvod suo loco dicetur.

Eodem anno nascitur Gustavus Erici, postea Sveciæ Rex, in arce Lindholm ipso die ascensionis Christi in cœlum. Eodem etiam anno nascitur Grannatæ in Hispaniis Ferdinandus de Toleto, Dux Albanus, postea crux sive flagellum ac tantum non pestis Belgii.

Anno eodem fœdus icit Stheno Svecus cum Lubecensibus et aliis qvibusdam civitatibus Wandalicis.

Hoc anno Albertus Crantzius cum aliarum historiarum, tum etiam Daniæ historiæ, scriptor non incelebris, Theologiæ et Canonum Doctor creatus est.

Anno Dn. 1491. indultu Pontificis Innocentii VIII. Norvagiæ sacerdotibus permissum est, Missæ, qvod vocant, sacrificium sine vino peragere. Funccius habet annum 1490.

Anno Dn. 1492. cuidam Nicolao Clausøn, Roschildensis tum Ecclesiæ canonico, Episcopatum Arhusiensem ultrò cessit per resignationem Hilarius Episcopus, anno circiter IX. sui Pontificatus, retenta ad vitæ suæ tempus arce Silkeburgo.

Anno Dn. 1493. fœdus cum civitatibus Wandalicis renovat Stheno sibi metuens, seqve armat adversus Johannem Regem, si qvid his tentaret hostile, subditos interim et in his Ecclesiasticos gravans intolerabilibus et inconsvetis exactionibus. Ajunt dixisse eum, cum aliqvando repræhenderetur, velle se experiri, an verum esset illud, vulgò dici solitum: Rarò benè cum

iis agi, qvi in personas Ecclesiasticas qvoqvo modo essent injurii.

Johannes interim ipse qvoqve fœdus icit cum Basilio Moschorum Magno Duce contra Svecos et Lubecenses horumqve socios. Unde mox anno proximo Svecis bellum à Moscho illatum est, qvod aliqvandiu duravit, multis ultrò citroqve damnis acceptis.

Eodem anno 1493. in Hallandia Aqvilonari seditionem adversus Regem movent nonnulli, duce qvodam Gummaro Andreæ F., qvi omnes non multò post unà cum duce capti ab Ebbone Munck, homine apprimè Nobili, extremo afficiuntur supplicio, rotis impositi.

Anno Dn. 1494. qvidam Andreas in regia cancellaria scriba percelebris, de furto et peculatu convictus, in furcam agitur. Rex paulò pòst in phrænesin incidit, à qva brevi rursus convaluit. Plerisqve persvasum tum erat, innocentem fuisse Andream et necatum injustè.

Anno Dn. 1495. hyems erat per Daniam aspera admodum, et nix perqvam copiosa. Duravit ea hyems à Festo omnium Sanctorum anni præcedentis ad Kalendas Majas. Seqventi mox æstate scabies Gallica, ad id usqve tempus nostris hominibus ignota, inter Danos etiam cœpit esse freqvens.

Anno eodem sub festum Martini denuò agitur conventus trium regnorum Calmarniæ, qvo tempore naves, qvæ Regem Johannem eo advexerant, subitò exorta tempestate, miserandum in modum disjectæ affliguntur.

Anno Dn. 1496. edicto sanxit Rex Johannes, ut meretrices omnes prostibulares per Daniam, qvo dis-

cerni ab honestis matronis possent, capitis tegumentis uterentur bicoloribus, media nempe parte rubris, altera pullis, nec pretiosiori panno laneo vestirentur, qvàm Daventriensi, neqve lineo meliori, qvàm cujus ulnæ singulæ singulis venirent solidis.

Anno eodem pridie Martini Dorothea Regina, Johannis mater, curis et senio confecta moritur ac Roschildiæ apud maritum Christiernum in sacello trium regum sepelitur.

Anno Dn. 1497. Christiernus Regis filius, annos jam XVI. natus, denuo Rex Daniæ electus declaratur in publicis regni comitiis Hafniæ celebratis pridie corporis Christi, qvo tempore bellum etiam decernitur in Sveciam.

Hoc anno repertæ primum sunt insulæ occiduæ ultra Hispanias, vel novus potius orbis nostris ante incognitus, cui nomen postea factus est ab Americo Vespusio inventore, America.

Anno eodem in Sveciam misit Rex validam manum gregariorum militum, qvam dixêre Guardiam, cujus opera tandem totum illud regnum coëgit facere imperata. Die Junij XXII. Calmarniam appulit Rex ipse, qvam mox obsedit et cepit, subacta paulò pòst et insula Øelandia.

Die Julij XV. seu ipsis Idibus Julij Hafniæ nascitur Regi in Svecia absenti filius Franciscus.

Ipso die, vel ut alii volunt pridie Michaëlis, pugnatum est cum Dalekarlis ad pontem vulgò dictum Rødebro, ubi cæsa sunt multa Svecorum millia, qvamplurimis de ponte in amnem dejectis atqve submersis. Id factum est obsessa jam antè Holmia, qvæ post conflictum novum Regis cum Sthenone, hostem per

insidias circumvenire et perdere annixo, et colloqvia nonnulla habita inter Regem et Sthenonem, tandem se dedidit die X. Octobris, Rege intrò recepto.

Die Novembris XXVI. Holmiæ coronatur Johannes à Jacobo Archiepiscopo. Annum victoriæ et coronationis illius duobus parum elegantibus versiculis complexus est qvidam hoc modo:

M. D. vel abs tribus I. dum subsunt Regna Johanni,
Stheno caput Sveciæ vi premitur Daciæ.

Anno Dn. 1498. sub brumam redit Johannes ex Svecia jam domita in Daniam.

Anno Dn. 1499. Rex Johannes adductis in Sveciam conjuge et filio Christierno, hunc in Regem Sveciæ eligi curavit, datis super ea re literis Dominica Invocavit; illam autem Holmiæ coronari feria III. Pentecostes.

Eodem anno facta est prima promotio Doctorum in Academia Hafniensi, M. Petro Scoto Doctore Theologiæ designato per nobilem virum Dn. Ericum de Tange Decanum.

Eodem anno obiit Nicolaus Glob Episcopus Wiburgensis, succedente in hujus locum et dignitatem Nicolao Friis.

Anno Dn. 1500. in Dithmarsiam movet Rex cum Friderico fratre, adducta in eam regionem Guardia, et præterea numeroso exercitu ex Danis et Holsatis, cui Rex ipse adfuit. Verum pugnat infeliciter, magna exercitus parte amissa ad Hemmingstadium, Februarii die XVII. Qvidam habent Janvarij diem XIV. Alii XXII. perperam. Desiderati dicuntur in ea pugna, præter Adolphum et Othonem Comites Oldenburgicos, proceres ex Nobilitate Daniæ et Holsatiæ circiter

CCCLX., reliqvorum 4 circiter millia. Rex et frater ægrè elapsi sunt. De tempore hujus tam infœlicis pugnæ passim circumferuntur versiculi duo admodum rudes, in hunc modum:

M. D. dum numerus carnalis erit tibi verus,
Insula præclara Dithmarsia vincit amara.

Tum alii etiam duo haud multo meliores, qvibus dies conflictus indicatur:

M. D. si numeres, Julianæ luce secunda,
Dithmarsi Danos straverunt Holsaticosqve.

Vel secundum alios sic:

M. D. connumera. Julianæ luce secunda
Dithmarsus Danos stravit et Holsaticos.

Hoc ipso anno Theodoricus Arndes Hamburgensis, idem Episcopus Lubecensis. Chilonii in publico foro feudum Ducatus Holsatiæ Friderico Regis fratri solenni ritu contulit imperii nomine.

Eodem anno moritur Nicolaus Schaffve Episcopus Roschildensis sepultus propè januam domus capitularis juxta altare à se fundatum et dotatum.

Huic suffectus est Johannes Jacobi prius canonicus et Regis tum Johannis cancellarius. Idem legatus olim in Angliam et Scotiam. et Præpositus Dalbyensis.

Infortunio. qvod in Dithmarsia accidit. intellecto, Sveci iterum rebellionem meditantur. qvod Rex persentiscens. et tamen etiam vocatus à Sthenone, revera proditionem moliente, sed simulata erga Regem benevolentia et fide præcipua, mox Anno Dn. 1501. sub initium veris cum Regina in Sveciam proficiscitur. verum fraude intellecta. præsertim cum ipsi Stochholmiæ agenti apertum bellum denunciasset Stheno. silentio

rursus egreditur, Regina Holmiæ relicta cum præsidio. Absente Rege, Reginam in arce Holmensi obsident Sveci, interfectis passim per Sveciam præfectis et aliis, qvibus Rex discedens arces et oppida tradiderat ad suum usqve reditum servanda.

Anno Dn. 1501. exorta apud Wiburgenses incendio fortuito, universum fere oppidum in favillam solvitur.

Anno Dn. 1502. in Daniam reversus Rex Johannes, Elizabetham filiam unicam Joachimo Marchioni Brandeburgico electori desponsat, qvæ sub Maij initium in Marchiam abducta, Stendaliæ celebratis nuptiis, traditur sponso. Sunt qvi sponsalia censent biennio antè facta.

Eodem fere tempore Fridericus Regis frater ejusdem Marchionis sororem Annam duxit uxorem, qva postea defuncta Sophiam accepit Bugislai X. Pomeraniæ Ducis filiam.

Anno eodem, edicto promulgato sanxit Rex Johannes, ut civitatum per Schaniam legati semel in anno circiter festum Petri et Pauli Lundiæ conveniant, de commodis provinciæ Schaniæ consultaturi, de qvibus postea ad regem referre possent.

Eodem anno die Junij XXII. hoc est XI. KL. Julij, cæditur Hafniæ Paulus Laxmannus Aulæ Magister ab Ebbone Strangeson et Biornone Anderson, Regi suspectus, qvòd cum Sthenone Sveco colluderet.

Septembris die primo anni ejusdem cæditur et Canutus Alffson, Eqves auratus, in Regno Norvagiæ præcipuæ tum authoritatis, qvi et ipse putabatur, à factione Sthenoniana neqvaqvam alienus, unà cum aliis nonnullis in eo regno defectionem meditari, cum is esset in colloqvium à Johanne Ibson Episcopo Ros-

childensi et Henrico Krummedichio Eqvite aurato, qvos Rex in Norvegiam miserat sedandi motus causa, evocatus fide publica. Cadaver Canuti occisi annos XI. servatur insepultum.

Mox autem apertè defectionem à Rege moliuntur Norvagi, ducem nacti qvendam Hermolaum cognomento Hudfadt (al. Hyddefad).

Interim collecto undecunqve exercitu ad liberandam ex obsidione Holmensi Reginam, primo statim vere Anno 1503. in Sveciam contendit Rex, Svecos aperto jamtum bello adortus. Qvo tempore adversus Hermolaum Norvagum missus Christiernus filius cum non pœnitenda manu Danorum et Scotorum, qvos in auxilium Johanni miserat ejusdem ex sorore Nepos Jacobus IV. Norvagiam pacat Hermolao capto et ante arcem Bahusiam rotæ imposito. Tum etiam Canuto Caroli filio cæso, qvem Norvagis in auxilium miserant Sveci defectionis authores. Inde capta Arce Elsburgo. in Daniam redit Christiernus cum exercitu.

Eodem anno 1503. feria II. à Dominica exaudi, qvæ erat Maij mensis dies XXVII., Sthenoni deditur Arx Holmensis post absumptos in obsidione homines circiter DCCCC., partim fame, partim cachexia, qvam nostri nominant Skiørbug. Tertio die à facta deditione, h. e. feria V. ante Pentecosten, Holmiam advenit Rex opem laturus suis. Regina contra pacta in Monasterium |: Alvastrum volunt alii, alii Wadsteenum : deducta servatur in custodia. Rex in Daniam navigat.

Eodem anno Augusti die XII. hora I. minuto 56. post mediam noctem nascitur Christianus, Friderici Holsatiæ Ducis filius, postea Daniæ Rex.

Simul exoritur bellum inter Regem et Lubecenses, qvi à Rege admoniti ac rogati, misso in id Episcopo Othoniensi Johanne Andreæ, qvem calvum cognominarunt, vulgò Beldenacke, ne in Sveciam navigarent, noluere tamen Regi morem gerere, sed neqve Nepoti ejusdem, Scotorum Regi Jacobo, idem svadenti obtemperant.

Interim advenit Raimundus Cardinalis Lubecum, ubi cum pacificationi inter Regem et Lubecenses studuisset, tandem et in Sveciam abnavigat idem facturus inter Regem et Svecos, adductis unâ Lubecensium Oratoribus sub brumam. Raimundi ergo et Lubecensium opera liberatur tandem Regina sub Festum B. Nicolai, liberatam deducit Stheno in Hallandiam usqve, unde illa Hafniam postea redit ad suos. Non multò pòst moritur Stheno in villa Skefflingerødt, vel ut alii volunt Janocopiæ.

Anno Dn. 1504. obiit Ericus Otteson in cœnobio Mariagrio die Canuti Ducis, idem olim Regni Daniæ Mareschallus, et Christierno I. Rege pridem palatii seu aulæ Magister, vir præcipuæ tum authoritatis ac virtutis.

Anno eodem die Agnetis, hoc est mensis Janvarij XXI. Gubernator Sveciæ designatur Svanto, Regni Sveciæ Mareschallus.

Anno eodem die Valentini, hoc est die XIV. Februarij, cadaver Sthenonis Gripsholmum delatum humatur. Regina reducta Wilsnacum et Sternbergam voti causa proficiscitur, qvando et à filia, Marchioni per suam absentiam nupta, convenitur, sub initium Maij, postmodum in Daniam reversa.

Sub idem tempus Cœnobium virginum Hafniæ fundat Regina, memoriæ D. Claræ dicatum.

Anno qvoqve 1504. Calmarniam, qvam tunc tenuit Rex Johannes, obsidet Svanto, misso simul in insulam Øelandiam Hemmingo Gaddo, electo tum in Episcopum ab Ecclesia Lincopensi, ad obsidendam arcem Borcholmum.

Interea litem movet Rex Birgero Archiepiscopo super Boringholmo Insula et arce Hammerensi.

Sub idem tempus exortum est bellum inter Duces Megapolenses et Lubecam civitatem, qvod biennium fermè duravit.

Hoc eodem anno 1504. nascitur Dorothea Friderici Holsatiæ Ducis filia, qvæ postea nupsit Duci primo Prussiæ Alberto.

Anno Dn. 1505. Janvarij die XIII. nascitur Joachimus II. Marchio elector ex Elizabetha Johannis Regis filia.

Eodem anno ad diem XXV. mensis Junij indictus est conventus trium Regnorum Borealium Calmarniæ, cui Rex ipse interfuit cum Archiepiscopis, Episcopis et Nobilitate Daniæ et Norvegiæ. Cum autem ex Svecis nemo, uti fuerat constitutum et promissum, in eo conventu compareret, sententia contra hos à præsentibus est lata die Julij prima, qva illi declarantur honore et statu privati. Eam sententiam postea confirmat anno mox seqventi Maximilianus Imperator, Rege procurante et urgente.

Anno Dn. 1506. primum inclarescere cœpit Severinus Norbye, Regiæ classis ductor unâ cum Tilemanno Gisel.

Anno eodem moritur Philippus, Caroli V. Ferdi-

nandi, Mariæ Eleonoræ, et Elizabethæ, postmodum Reginæ Daniæ, pater, ætatis suæ Anno XXVIII.

Repertus dicitur eodem anno et Catapultarum seu Tollenonum usus in oppugnandis arcibus et oppidis. Nostri appellant Blider.

Hoc anno induciæ inter Johannem Regem et Lubecenses pactæ sunt in annos 7. certis tamen conditionibus.

Anno Dn. 1507. in Jutia Septentrionali fortuito incendio absumpta est Olburgi civitatis portio haud exigua.

Eodem anno circa initium Decembris in Westrogothiam movet Rex, ubi postea oppidum Sveciæ Losam incendit et diripit sub ipsa : uti qvidam scribunt : Epiphania Domini anno proximè seqventi à Christo nato 1508. Id ut ulcisceretur Svanto, Sveciæ tum Gubernator, mox sub festum Matthiæ proximum anni ejusdem Vehaniam, oppidum provinciæ Gersherridt, incendit.

De incensa Vehania extant versiculi qvidam rudes admodum ac inconditi, verum qvi annum exustæ ejusdem certius indicant. Sunt autem ejusmodi:

Anno milleno qvingenteno semel octo:
Gens mala Svecorum Schaniensem diripit urbem,
Hæc Vhæ vocata, de Svecis fit spoliata.

Eo ipso anno Dn. 1508. feria II. post Epiphaniam cæditur Helsingburgi Nicolaus Hack ab Andrea Bilde, præsentibus tum in arce Rege ipso et Archiepiscopo cum aliis nonnullis regni proceribus.

Anno eodem, mense verò Aprili, exorto Roschildiæ incendio, sub Dominicam Qvasi modo geniti, magna civitatis pars conflagrat.

Pace inter Megapolenses et Lubecenses sub id tempus facta gravius inde bellum Regi cum Lubecensibus extitit. ut nunc cum Svecis simul et Lubecensibus ei res fuerit.

Anno Dn. 1509. nascitur Arhusiæ M. Petrus Paulinus, Ecclesiæ postea Roschildensis Pastor et Theologiæ Professor. Hoc anno violantur à Lubecensibus pacta ante biennium facta, dum illi naves in Sveciam mittunt, qvas Johannes Rex intercipit. unde mox bellum extitit gravius qvàm antè.

Anno Dn. 1510. Dominica Jubilate, datis Lubecæ literis, Lubecenses et confœderatæ civitates, Rostochium, Sundium, Wismaria et Luneburgum, bellum, qvod gesserant aliqvandiu, tandem Regi denunciant Maij die XII. Mox in Monam Insulam faciunt irruptionem, repulsi tamen opera Andreæ Bilde Regii præfecti in ea.

Inde ad Helsingoram dum tormentis sive bombardis è navibus fulminant in civitatem, felis tantummodo unius pedem lædunt, nulli præterea incommodantes. Id factum scribitur sub festum corporis Christi. In reditu Laalandiæ oppidum Nachschoviam incendunt.

Eodem anno Findlandiæ oppidum Aabo noctu a Severino Norby et Othone Rud diripitur, præda non contemnenda Hafniam deportata.

Anno eodem die Ruffi, nempe die XXVII. Augusti, qvæ erat feria III. proxima post Bartholomæi, Acho Johannis exercitus Svetici ductor, miles strenuus, cum nostris, Schanis potissimum, pugnans ad speluncam vulgò dictam Fanthehullen : qvod nomen est loci à qvodam N. Fanthe appellato sic dicti in

confinio Sveciæ et Schaniæ, in Parochia Oerkeliunge provinciæ Norre-Asboherridt: occumbit cæsus, et qvidem lancea transfixus à Laurentio qvodam cognomento Frost, duce exercitus Danici Tychone Krabbe, eodem capitaneo arcis Helsingburgensis et Schaniæ Præside. Cadaver defuncti currui carbonario impositum et Helsingburgum delatum, in Monasterio fratrum Prædicatorum sepelitur. Signa Svecis erepta in eo conflictu Hafniam deferuntur, ubi in æde primaria hodie etiamnum visuntur suspensa.

Sub idem tempus extrui curavit Johannes naves duas ob vastitatem celebres, qvibus nomina indita sunt, ut altera diceretur Maria, altera Angelus.

Extruxit et in Laalandia arcem Engelburgum dictam, eodem anno, qvo Engelholmia qvoqve Schaniæ olim civitas hujus Regis auspicio primum cœpit ad pontem dictum Rynebroe: Cujus qvidem oppidi ambitum ac limites aratro postea designavit et plateas descripsit Christiernus filius Rex factus magna ad id spectaculum confleunte hominum multitudine.

Anno Dn. 1511. ipsis Calendis mensis Aprilis, peste correptus Franciscus, Johannis filius, moritur Hafniæ ætatis suæ Ao. XIV. idem Othoniæ pòst in æde Franciscanorum sepultus.

Eodem anno à Fuggeris, qvi Augustæ habitant, missa Regi fuit vis magna æris Cyprii, qvam naves qvædam aliis mixtæ in mare nostrum, qvod orientale dicimus, deferebant. Harum autem navium pleræqve omnes à Lubecensibus captæ sunt. Fuggeri intercessione Cæsaris et Principum usi tum tandem amissa recuperarunt: qvamvis non omnia: cum Pontifex Ro-

manus interminaretur fulmen sese anathematis jaculaturum in Lubecenses.

Simul etiam hac ipsa æstate diripiuntur passim portus civitatum Wandalicarum à Danis. Ante omnia naves Regiæ circiter XX. Wismariam aggressæ in nundinis eandem tentant occupare. Verum prohibitæ à mercatoribus fortiter civitatem defendentibus, relicta ea tandem discedunt, abductis secum navibus circiter XIV. Navium Regiarum præfectus erat Severinus Norbye.

Eodem anno ad Insulam Boringholmum pugna committitur navalis inter Lubecenses, qvibus adjuncti erant Hollandi qvoqve nonnulli, et Danos, duce horum existente Johanne Holgeri, admodum acris, ex qva ægrè elabuntur Regis hostes. Accidit id sub festum Laurentii. Qvidam id factum memorant pridie Laurentii. Capta tum fuit una ex regis navicula, in qva erant homines circiter LX. Ferunt habuisse nostros penè in manibus victoriam, qvam eo solo amiserint, qvod primariæ navis, cui Angeli nomen erat, velum demiserit paulò maturius Archithalassus Johannes. Eodem ferè tempore circa Martiniana post aliqvot annorum obsidionem recuperatur tandem arx Calmarniæ. Obsidio arcis Hammerensis in Insula Boringholmo sub festum Baptistæ anni hujus cœpta durat ad Catharinæ, septimanas circiter XVIII.

Anno Dn. 1512. postridie circumcisionis obiit Svanto, regni Seveciæ Gubernator, Aorosiæ, ibidem etiam sepultus, cum præfuisset annis circiter VIII. Cui successit filius, Stheno junior dictus, in Gubernatorem electus circa Olai.

Eodem anno, die Tiburtii, hoc est Aprilis XIV.,

moritur Hiortholmi in Sialandia Johannes Jacobi Episcopus Roschildensis, cui suffectus est Lago Urne, ejusdem Ecclesiæ Cantor, Theologiæ et Canonum Doctor.

Idem annus finem tandem imposuit bellis, qvæ continua gessit Johannes cum Svecis et Lubecensibus, pace cum his facta Flensburgi. Sub gubernationem autem Christierni filii eadem recruduerunt longè difficiliora effecta.

Anno Dn. 1513. primum ab ordinatione sua sacrum fecit Ivarus Munck, Antistes Ripensis, præsentibus Rege, Regina, et multis Regni Nobilibus. Qvo tempore consecratus est et Lago, in Episcopum antè Roschildensem electus.

Eodem anno, Dominica Reminiscere, qvæ incidit in XX. diem Februarij, paulò ante decimam horam vespertinam moritur Olburgi Rex Johannes peste, ut putatur, sublatus, anno ætatis suæ LVIII., cum regnasset annos circiter XXXII. Hic posteà Othoniæ sepultus est in æde Franciscanorum apud Franciscum filium.

Nascitur eodem anno Nicolaus Hemmingius, Theologiæ Doctor et in Academia Hafniensi Professor celeberrimus, Maij die XXII.

Augusti die III. anno eodem nascitur Johannes Marchio Brandeburgicus Joachimi II. electoris frater.

Eodem anno ad V. Idus Septembris cæditur Jacobus IIII. Scotiæ Rex, Johannis Nepos ex sorore, in bello Anglicano ad Floddum vicum in Northumbria, unaqve alii nonnulli Episcopi, Abbates et Nobiles Regni Scotiæ, præter cæteros, Regis etiam ipsius frater, Alexander Archiepiscopus Andreanus.

XCV. CHRISTIERNUS II.

Christiernus II. Johannis filius primogenitus Patri succedit in regno, ante patris qvidem obitum in Regem electus Daniæ et Sveciæ, coronatus autem Daniæ Rex à Birgero Archiepiscopo in æde Mariana Hafniensi Anno Dn. 1514. Dominica Trinitatis. Qvo anno desponsata est eidem Elizabetha Philippi Hispaniarum Regis filia, eadem Maximiliani imperatoris Neptis, et Caroli V. ac Ferdinandi postea Imperatorum soror Germana.

Hoc anno cœpta est ædificari excelsa ea et edita Pyramis, qvæ postea superimposita est turri Ecclesiæ Marianæ apud Hafnienses.

Eodem anno editum est et primum omnium typis excusum Parhisiis chronicon Saxonis Grammatici de rebus gestis Regum Daniæ, per M. Christiernum Petri F. Ecclesiæ Lundensis Canonicum, opera et impensis Archiepiscoporum Birgeri Lundensis et Erici Walkendorpii Nidrosiensis, item Episcoporum Lagonis Urne Roschildensis et Avonis Arhusiensis, Cancellarii tum Christierni Regis.

Apparet ex Epistola qvadam Leonis X. Pontificis Max. ad Christiernum scripta III. KL. Majas Anno Dn. 1513. mox à morte Patris, animo hunc fuisse in Angliæ Regem Henricum infensiore, cujus subditos vel vexârit interim vel vexare voluerit. Verum id incendium facilè sedatum fuit, et in apertum bellum minimè exarsit. Leonis epistola ad Regem extat à Bembo edita lib. II. Epistolarum Leonis numero XVI.

Christierno Rege horribilis extitit per Daniam totam terræ motus Anno Dn. 1515. die Janvarij XIII. sive, qvod idem est, octava Epiphaniorum Dn. : qvæ tunc incidit in Sabbathum :| inter 5. horam et 6. à meridie, futurorum eventuum haud vanum præsagium.

Eodem anno Dominica Reminiscere, h. e. pridie Gregorii, inter 8. et 9. ante meridiem subitò exorta tempestas validissima, fastigium majoris illius ac æditæ pyramidis in Templo Mariano apud Hafnienses dejecit, haud dubiè præsagium id qvoqve seqventium in regno Daniæ motuum et mutationum. Duravit ea tempestas diem totam et noctem integram, passim damno dato qvam maximo terra mariqve.

Hoc anno Gostavus Trolle, Romæ ordinatus Archiepiscopus Upsalensis, redit in patriam, cum qvo non optime conveniebat Sthenoni Gubernatori designato.

Eodem anno Elizabetha Philippi Hispaniarum Regis filia, puella annorum vix XV. jam antè anno proximè præcedenti Christierno desponsata, Helsingora, qvo tum recens navigio delata fuerat, Hafniam adducitur, cœlo immiti nimis et turbido ac pluvioso, ipso die B. Laurentii, proxima autem exinde Dominica, die nimirum Claræ virginis, h. e. mensis Augusti XII. nuptiæ ejusdem Hafniæ cum Rege celebrantur.

Anno Dn. 1516. cum de celebri Emporio cogitaret Christiernus Hafniæ constituendo, ad qvod confluere mercimoniorum causa possent externi pariter et interni Negotiatores omnes, cum aliqvo haud mediocri regnorum emolumento, edictum publicè promulgat, severè præcipiens insulanis omnibus per Daniam et Blekingis, ne qvo merces suas extra Regnum, sed Hafniam tantum et ad vicinas freto Oresund civitates portarent venum exponendas. Ea res malè habere civitates Wandaliæ maritimas cœpit, nec leve momentum attulit ad bella seqventia. Qvin et eodem anno pensionem, qvam Accisam vocant, imperavit Rex exoticæ cerevisiæ, binos florenos ex lastis singulis dari

postulans. Hoc autem edictum non multò pòst, profligato Christierno, iterum est abrogatum.

Hoc eodem anno navem onerariam Lastarum CXX. capacem, qvæ jamtum in Sveciam deportatura erat pannum, salem, armorum varia genera, pulverem bombardicum et similia qvædem usui futura Svecis, Christierni hostibus, ad ipsum Travennæ fluminis ostium, cum id genus mercibus omnibus, capi Rex fecit et Hafniam adduci.

Eodem anno Dominica proxima post festivitatem omnium Sanctorum obiit in curia Walløf Nicolaus Erici Eqves Auratus, Erici Othonis filius, Randrusium postea delatus et apud Franciscanos solenniter humatus.

Eodem anno qvidam Johannes Scriba, Regi Christierno pergratus, in furcam agitur Hafniæ, pridie Martini, urgente hujus condemnationem Torberno Oxe, Præside arcis Hafniensis.

Hoc anno vel fortè proximè præcedenti Engelhomliam transfertur oppidum Lunthertuna, diruto etiam Templo, qvod cum eatenus fuisset sub ordinatione Cantoris Lundensis, in ejus locum successit Ecclesia Engelholmensis cantoriæ adjecta à Christierno Regi.

Anno Dn. 1517, pridie Andreæ gladio feritur Torbernus Oxe, Rege jubente ac volente, partim ob injustè suspensum scribam Johannem, uti qvidem Rex ferebat, partim ob alias qvasdam causas, publicè tum propositas, Johanne simul è patibulo in urbem cum pompa delato et solenniter sepulto. Qvidam anno præcedenti decollatum scribunt Torbernum et qvidem mox post sumptum de Johanne supplicium, id qvod magis etiam fit verisimile.

Eodem anno moritur Albertus Crantzius, Histori-

cus Hamburgensis, etiam Danicarum rerum Scriptor, Decembris die VII.

Eodem anno 1517. Pontificis summi Legatus Johannes Angelus Arcimboldus in Daniam venit, Indulgentiarum, qvas vocant, Præco et Propola. Idem in Sveciam qvoqve profectus magnum momentum attulisse putatur ad eam, qvæ postea secuta est, captivitatem Gustavi Archiepiscopi Upsalensis, qvi cum Christierno sentire existimabatur, et aliorum qvorundam per Sveciam.

Eodem anno adduxit Rex in Sveciam exercitum sex milium hominum ad eandem subjugandam et liberandum Gostavum Archiepiscopum, qvi tum à Sthenone Gubernatore Regni obsidebatur in arce Stecho: Verum re infecta Rex in Daniam revertitur.

Eodem anno Episcopus Fionensis Johannes, Calvus vulgò dictus, Regis jussu captus, Archiepiscopo Birgero traditur custodiendus. Birgerus, cum variis eum servasset locis, tandem in insulam mittit Bornholmum, ubi capta postmodum à Lubecensibus arce Hammerensi, idem Lubecum deportatur. Accusatio adversus hunc praecipua erat, ob interfectum, ejus seu permissu seu jussu, qvendam Reginæ matris Præfectum Nobilem.

Moritur eodem anno sub eam, qvæ vocatur LXX., Martinus Laurentii filius, civis Malmogensis haud incelebris, beneficentia erga egenos longè clarissimus.

Anno Dn. 1518. nascitur Johannes Christierni Regis filius, pridie Petri ad Cathedram, vel ipso fortè die Petri, ut qvidam volunt, sub vesperam, h. e. Februarij die XXII. Qvidam hunc natum scribunt Anno Dn. 1517. Martij VIII.

Anno eodem in Svecia cum Sthenone pugnatum est ad villam Brendekircke. et obsessa Holmia, adducta simul in Sveciam classe navium CXX. à Christierno Rege, idqve Junio mense. Qvo tempore Gostavus Erici filius, postea Sveciæ Rex, obses datus. in Daniamqve delatus, custodiæ traditur in arce Kalløe Erico Erici filio. Eqviti aurato. Cum Gostavo erant Hemmingus Gaddus Episcopus Lincopensis et alii nonnulli.

Eodem anno Templum cathedrale Roschildiæ novo eoqve cupreo tecto insternitur.

Anno Dn. 1519. Janvarij die XII. moritur Maximilianus Imperator, succedente ei Carolo V., Elizabethæ Reginæ fratre, qvi absens Imperator eligitur Francofurti ad Mœnum Junij die XXVIII.

Anno eodem Julio mense nascitur Christierni alter filius Philippus, paulò pòst mortuus, et in choro Franciscanorum apud Hafnienses sepultus.

Imperata est à Rege anno eodem Danicæ cerevisiæ Accisa, qvam vocant. Qvin et Halecum vectigal ex lastis singulis binos florenos pendere coacti sunt Negotiatores Germani per Schaniam, anno eodem.

Captus est eodem anno sub littus Norvagiæ piscis, vulgò Rosmer dictus, cujus longitudo erat cubitorum XII. cutis crassitudine digitali, subtus pedes duo ad similitudinem canis marini. In superiori mandibula dentes duo, qvorum singuli longitudine erant pedum circiter trium, vel ut alii volunt pedis unius et dimidii ac trium insuper digitorum. Similem per omnia piscem captum ferunt eodem penè loco sub Annum Dn. 1537.

Eodem anno Gostavus Erici F. ex libera custodia

clam profugiens Lubecum venit Septembris die VI vel, ut qvidam habent, 30., qvod fortè verius.

Anno proximè seqvente, qvi fuit à nato Christo 1520, sub Epiphania Domini adducto in Sveciam novo exercitu, duce Othone Krumpen, à nostris pugnatum est ad Bogesundt cum Sthenone, in pugna vulnerato, ac tandem haud multo post extincto. Vulneratus est die Biasij, h. e. Februarij die III., mortuus secundum qvosdam die Parasceves, qvi tunc erat VI. Aprilis. Alicubi scribitur sclopeti globo ictum Sthenonem 19. Januarij, obiisse Februarij 9.

Anno eodem 1520 III. KL. Julias nascitur Johannes Holsatiæ Dux Friderici filius ex secunda conjuge Sophia Pomeranica.

Eodem anno tributum longè gravissimum à Rege imperatur Nobilitati simul ac Plebeijs per Daniam. Id argenti tributum Solfschat vulgò est nominatum.

Eodem anno Henricus VIII. Galliæ (!) Rex tormenta aliqvot æneа et peditum signa IIII. Christierno in Sveciam moventi auxilio misit. Peditum dux erat qvidam Jacobus Walles, in sylva Thiveden posteà, dum Svecos confidentius oppugnat, cæsus.

Eodem anno pridie Jacobi moritur Hafniæ Petrus Scotus, Theologiæ Doctor, primus ac præcipuus tum in Schola Hafniensi Professor.

Eodem anno pridie Nativitatis Mariæ, h. e. die Septembris septimo vel seqventi VIII. post diutinam obsidionem Holmia tandem in potestatem venit Christierni, qvem mox victorem Svecia agnoscit et Regem. Dominica proxima à festo omnium sanctorum Christiernus Holmiæ coronatur à Gostavo Episcopo, præsentibus aliis etiam Sveciæ Episcopis. Sveciæ Rex.

Coronatus Eqvites creat auratos Othonem Krumpen, Nicolaum Bilde, Severinum Norby et alios.

Feria V. seu die Jovis proximè seqvente editur Holmiæ cædes miserabilis, extremo supplicio affectis, ita volente et jubente Rege, hominibus plus minus LXX, omnis ætatis, sexus, conditionis, in qvibus erant Episcopi duo, Mathias Strengenensis et Vincentius Scharensis, Nobiles XIII, præterea viri consulares non pauci.

Interim dum in Svecia agit Rex, domi natus est ei Decembris die XX. Anni 1520. filius Maximilianus, qvi mox à partu extinctus in templo eorum, qvi Minores dicti sunt, Hafniæ apud fratrem Philippum sepelitur. Sunt qvi secundum Regis filium faciunt Maximilianum, Philippum tertium.

Adduxerat secum in Sveciam Christiernus qvendam Theodoricum Slagheck Belgam, Sibrethæ, uti ferebatur, cognatum, cujus tum consiliis ducebatur Rex ad exercendam tantam sævitiem, qvem eundem unâ cum aliis nonnullis rerum Sveticarum Administratorem constituit, domum reversus. Hujus igitur Theodorici opera capite plexi sunt, præter alios et Hemmingus Gaddus et Johannes Rynning cum aliqvot aliis Nobilibus sub festum circumcisionis Anni Dn. 1521.

Magnum qvoqve momentum ad tot supplicia attulisse putatur Upsalensis Archiepiscopus Gostavus, qvi tertio mox à coronatione die supplex Regi factus, inqve genua, ut qvidam perhibent, provolutus, injuriæ sibi factæ rationem aliqvam à Rege haberi postulavit, et in eos, qvi læsissent, animadverti severius. Capite igitur plexi sunt eodem tempore cum superioribus Ericus qvoqve Abrahami filius et Ericus Nicolai, Eqvi-

tes aurati, Ericus item Canuti. Ericus Rynningus. Johannes Brade. Magnus Green, Ericus Krusze. Olaus Biørnson. Gunnarus Galle et alii.

Sub ipsa Epiphania Dni. Anno eodem dissecti sunt ac rotis impositi Wastenæ Sveno Høyck et Petrus Faber, suspensis in medio foro eorundem famulis. Circa Pauli conversionem, h. e. diem Janvarij XXV. capite muletati sunt Janocopiæ Laurentius et Petrus Ribbingi unâ cum eorundem famulis et puero annorum circiter X. Dominica proxima post conversionis D. Pauli solennitatem, qvi tunc erat mensis Janvarij dies XXVII., vel ut nonnulli annotant ipso die Purificationis, h. e. Februarij die II., ex Regis mandato submersus est Abbas Monasterii Nydal et cum eo Monachi sex.

Hoc anno Ericus Walkendorp Archiepiscopus Nidrosiensis, cum sibi nonnihil à Christierno Rege metueret, ex Norvegia in Belgium clam profugiens, Romam etiam contendit, ubi tandem mortuus est.

Anno eodem in Belgium ad Carolum Imperatorem profectus Christiernus honorificè admodum ab eodem excipitur. Qvo tempore impetrasse à Carolo dicitur, ut Holsatiæ Duces in posterum à Daniæ Regibus, nomine Imperatoris, feudum acciperent. Nam antea ab Episcopis Lubecensibus, Imperatorum vicem gerentibus, soliti erant investiri. Eodem etiam tempore primus lapis fundamenti Chori novi B. Virginis apud Antverpienses positus est ab Imperatore simul et Rege.

Eodem anno obiit Othoniæ Christina Regis mater, mense Decembri, et qvidem ipso die B. Annæ, ut qvidam volunt, h. e. XI. Decembris, sepulta post in cœnobio Franciscanorum ibidem.

Anno Dn. 1522. in profesto conversionis Pauli Theodoricus Slagheck, jamtum Archiepiscopus Lundensis electus, Hafniæ in foro, qvod vulgò vetus appellatur, suspensus primum, mox in rogum accensum conjicitur et crematur, jubente Rege, ad placandum scilicet Pontificem, qvi misso nuntio excommunicationem ob commissas tot in Svecia cædes hominum innocentum, et in his Ecclesiasticorum qvorundam, fuerat interminatus. Atqve eo supplicium de Theodorico in præsentia Legati Pontificii sumptum vulgò existimabatur. Voluisse nimirum videri Regem, non se sed eum, in qvem usqve adeò severè tum animadvertebatur, malorum omnium fuisse et fontem et fomitem, qvo sublato expiatas jam esse tot cædes injustas.

Hoc anno qvidam Johannes Cocus, Georgii Coci civis Malmogensis, qvo tum Rex utebatur monetario, frater, unâ cum uxore Athelheda Malmogiam venientes domicilium inibi habere cœperunt. Erat Athelheda mulier admodum industria, eaqve omnium prima in Daniam invexit artificium texendi aulæa Flandrorum ritu, monstrata simul ratione tingendi lanam variis coloribus.

Eodem anno, die verò ascensionis Christi, Lubeca solvens Gostavus Ericsonius jam antè ex libera custodia elapsus in Sveciam navigat, svasu Lubecensium, ex consilio et opera eorundem res novas in patria moliturus adversus Christiernum Regem.

Anno eodem circa festum assumptionis Mariæ, qvod incidit in diem Augusti XV., occupata est Arx Hammerensis in insula Bornholm à Svecis et Lubecensibus.

Eodem anno pridie Bartholomei : erat autem

Sabbatum: Helsingora oppidum incenditur à Lubecensibus, qvos fortiter repellunt Helsingburgenses.

Eodem anno apud Olburgenses in Jutia septentrionali expositis ab eo, qvi Telonio præerat, mandatis qvibusdam Regis Christierni, et lectis hujus literis, usqve adeò id ægrè tulerunt cives, ut impensius Regis mandata urgentem vi oppresserint illi ac interfecerint in ipso etiam prætorio.

Interim comitia Arhusiæ celebranda indicuntur à Rege ad festum conversionis Pauli anno proximè seqventi 1523. Verum paulò ante id tempus congressi Senatores Regni et Nobiles per Jutiam, conspirant adversus Regem, eiqve bellum apertè denunciant. Rex eo intellecto in Sialandiam se recipit, publicè qvestus de defectione Cimbrorum. Sed cum etiam Roschildensis Antistes et Abbas Sorensis unà cum Priore Andvorscoënsi, ut præcipui ejus provinciæ Gubernatores, cum reliqvis colludere dicerentur, maximè cum et Fridericus Patruus, Holsatiæ Dux, à Cimbris electus pro Rege se gereret, vehementer sibi metuens Christiernus classem instruit navium circiter XX, fugamqve seriò meditatur. Et cum certum jam haberet in tanto discrimine et difficultatibus Regno cedere, consulem prius Malmogiæ creat ipsis KL. Aprilis Anno 1523. suum illum monetarium Georgium Cocum, cui plurimum fidebat, mandans simul qvam severissimè civitatem eam, cujus jam consul erat constitutus, in officio contineret, ac defectionem pro virili parte prohiberet. In qva re fidem ille datam conservare aliqvandiu annixus fuit. Inde Rex convasata omni supellectile, feria II. proxima à Dominica Qvasi modò geniti, qvi tum erat dies Aprilis XIII., in Hollandiam

instituta navigatione, Hafnia solvens, è regno profugit, unâ cum conjuge ac tribus liberis, filio nimirum Johanne et duabus filiabus Dorothea et Christina, relicto in arce et oppido Hafniensi præsidio, sub capitaneo Henrico Gøye. Factum est id Anno 1523.

Filiarum altera, Dorothea, postea nupsit Friderico Palatino Rheni Electori, altera, Christina, Francisco Sfortiæ, Duci Mediolanensi, et hoc defuncto, Francisco, Lotharingiæ Ducis Antonii filio.

Ipso die Natalis Christi inchoantis annum Dn. 1523. Rhodii post semestrem obsidionem Turcis se dedunt.

Anni gubernationis Christierni tantummodo X. erant, à qvibus IX. deinde egit in exilio, unde reversus in Norvegiam qvidem Anno Dn. 1531, Hafniam vero Anno Dn. 1532. reliqvum vitæ tempus in carcere sic satis molesto trivit, donec obiret Calundburgi Anno Dn. 1559. die Janvarij XXV. non multum minor octogenario, Othoniæ tandem in æde sacra, qvæ olim Minoritarum fuerat, sepultus.

XCVI. FRIDERICUS I.

Fridericus Christierni I. filius, Johannis Regis frater, Slesvici tum et Holsatiæ Dux, Nepoti Christierno profugo succedit, ab Episcopis plerisqve et Regni senatu vocatus et electus.

Hic anno Dn. 1523. mox à Christierni discessu Hafniam obsidet et Malmogiam. Dominica enim proxima à festo corporis Christi, qvod eo anno incidit in diem IIII. Junij :Ea autem erat Junij dies VII.: ex Jutia per Fioniam iter faciens, Roschildiam

venit, à qvo tempore mox obsidionem utriusqve primariæ civitatis in Regno Daniæ molitus est. Hafniæ obsessa pridie Barnabæ, h. e. Junij die X., Malmogia verò pridie Bothulphi. Non segniter autem Friderici partes juverunt Lubecenses qvoqve cum aliis nonnullis civitatibus Wandalicis.

Scribunt nonnulli electionem hujus peractam in colle Loyebaarshoy die 20. Julii Anno Dn. 1523.

In hunc annum, diem autem Septembris V. (Sabbathum id erat) incidit velitatio ea inter Nobilitatem Schaniæ et Malmogenses, in qva non procul Malmogiæ, præter cæteros cæsi sunt Nobiles duo, Tycho Brahe Eqves auratus et Severinus Trugoti F. Nec multò pòst congregatis in vicino prædio Schabersiø Nobilibus Schaniæ plerisqve, ex oppido erumpentes Malmogenses veluti jamjam oppressuri congregatos, cum diffugissent illi, incensa solum habitatone ea, in sua se recipiunt. Factum est id die Veneris qvodam, Septembris XVIII.

Eodem anno ipso die Petri ad Cathedram, ut qvidam annotant, ad civitatem Hafniam naves nonnullæ et saxa ingentia in ipso portu, qvæ navigationem impedirent, vel difficiliorem redderent, à Wandalicis Frederici sociis merguntur, cujusmodi aliqvid Erici qvoqve Pomerani ætate factum memoratur Anno Dn. 1429.

Anno Dn. 1524. ipso die Epiphaniorum Dni. Hafnia obsessa Friderico deditur.

Eodem anno et die deditur eidem et Malmogia, civibus in prætorio seu domo civica Malmogensi homagium præstantibus Achoni Sparre, electo tum in Ar-

chiepiscopum, et Alberto Ibsøn Eqviti aurato, Friderici nomine.

Hoc anno, mense Majo, magna pars civitatis Vethlæ in Jutia Meridionali exusta. Qvo eodem mense et anno conflagravit et Roschildiæ pars aliqvota, Sabbatho proximè seqvente festum corporis Christi. Erat autem is dies Maij XXVIII.

Interim in Svecia deditur Lubecensibus Arx Holmensis, qvi eandem postea tradunt Gostavo in Regem tum à Svecis electo, factum est id hoc ipso anno Dn. 1524. die Junij XXIV. Erant eo tempore apud Holmenses in præsidio Henricus Slagheck, capitaneus, et Gothschalcus Erici cum aliis nonnullis, à qvibus dedita arx est unâ cum oppido Legatis Lubecensium.

Eodem anno comitia celebrantur Hafniæ, convenientibus eo Wandalicarum qvoqve civitatum Legatis, cum qvibus fœdus fit contra Christiernum tum profugum.

Anno eodem submersus est M. Johannes Mule, Episcopus Asloënsis, juxta sinum Westerwigh, dum in Norvegiam navigat.

Eodem anno, ipsis KL. Augusti, capitur Malmogiæ qvidam Nicolaus Hack, à reliqva Nobilitate accusatus, qvòd bello durante ad Malmogenses defecisset, qvi Hafniam mox deportatus, octavo inde die decollatur. Hic sub Christierni II. gubernatione litem intenderat Nobilibus nonnullis, qvi sui juris fecissent sylvas communes et publicas, parum, ut ille sentiebat, justo titulo.

Eodem anno, Dominica proxima ante festum B. Laurentii, h. e. Augusti die VII. coronatur Fridericus Hafniæ à Gostavo Archiepiscopo Upsalensi in æde primaria, qvæ est D. Virginis, Daniæ et Norvegiæ Rex.

Nicolaus Høy, Eqves auratus, moritur Hafniæ ipso die Laurentii anno eodem.

Ad diem Egidii Anno eodem Malmogiæ celebrantur comitia, in qvibus convenientibus Friderico et Gostavo Sveciæ Regi fit fœdus et pax constituitur inter hæc Regna Borealia. Inter alia decernitur, Gothlandiam in posterum juris Danici semper futuram, Blekingiam qvoqve, biennium jam à Svecis possessam, Danis restituendam. In hisce comitiis adfuerunt et Wandalicarum civitatum Legati, Lubecæ inprimis, Rostochii, Sundii atqve Wismariæ.

Anno Dn. 1525. IV. KL. Maij, qvæ eadem erat feria VI. post diem Marci et Aprilis XXVIII. cæsus est ad oppidum Lundiam, à Tychone Krabbe et Nobilitate Schaniæ, exercitus, qvem Severinus Norbye ad obsidendam arcem Helsingburgum profectus reliqverat. Numerus cæsorum erat M. D. Qvidam tamen volunt fuisse M. M. M. D. Pleriqve rustici erant, præter cives Lundenses ad LX. Milites conducticii Germani, qvi se dediderunt et capti sunt ac Malmogiam missi, numero erant DC. vel circiter.

Gothlandiam tunc tenuit Severinus Christierni nomine, à qvo insulæ isti præfectus antè fuerat, post qvendam Laurentium Schenckel. Eoqve nunc etiam Schaniam Christierno vendicare conatus, Ahusiam jam et Sølwitzburgum atqve Landiscroniam in fidem receperat.

Severinus nuntio cladis accepto mox omissa obsidione arcis Helsingburgensis, Landiscroniam se recipit, ubi à Tychone obsidetur, inde usqve à XXIX. die Aprilis, in qvem incidit Sabbathum proximum ante Dominicam Misericordias Dn., ad ultimum Junij diem. Interim Rustici à Severino clam exciti ad opprimen-

dum in castris Tychonem cæduntur ad saltum sive sylvulam Bunckctoffte circiter M. M. C. C.

Severino res novas in Schania moliente, præsidium in Gothlandia relictum obsident Gostavi pariter exercitus et Lubecenses, à qvibus capta per proditionem civitate Wisbye. Arx tamen mansit invicta. Interventu autem Senatus et Procerum Regni Daniæ res deinde composita est inter Regem Fridericum et Severinum ita qvidem, ut Gothlandia Friderico cederet Severinus, recepta Blekingia. Placent pacta. Arx continuò deditur Friderico, qvam hujus nomine occupat Otho Krumpen. Severinus verò non satis fidens Regi reconciliato, haud multò pòst sub annum Dn. 1526. clam se subducit, atqve in Russiam primum, inde ad Carolum concedit Imperatorem. Tandem autem in obsidione Florentiæ sub annum Dn. 1530. dum incautius ad urbem pugnat, bombardæ globo ictus fortiter occumbit. Hujus est illud Epitaphium à Cornelio Duplicio Sceppero scriptum:

Oceanum hostili toties qvi sangvine tinxit
  A gelidæ Thyles littore adusqve Cromum,
Qvem non immeritò Schlavi Gepidæqve Gothiqve
  Wandalicæqve urbes extimuere ducem,
Norbyus Hetrusco jacet hîc Severinus in antro,
  A Florentina missus ad astra pila.
Barbarus hunc neqvit captivum extingvere Moschus,
  Mergere non mediis Ennosigæus aqvis.
Debuit at Latio, velut orbis in arce, perire,
  Clara viri ut virtus undiqve nota foret.

Lubecenses exinde qvadrienno toto Gothlandiam enent assentientibus Friderico et regni senatu. Qvo tempore exacto Insulam administrandam suscipit Henricus Nicolai Rosenkrantz Friderici nomine.

Anno Dn. 1525. jam dicto, Dominica proximè præcedente festum assumptionis Mariæ, nimirum die Hippolyti, qvi fuit Augusti XIII. in publicis Regni comitiis Hafniæ coronatur Sophia Friderici Conjunx.

Eodem anno Septembris die XI. nascitur Johannes Georgius, Marchio Brandenburgicus, postea Elector, Joachimi II. filius.

Eodem anno cum Polono transigit Marchio Brandenburgicus, Albertus, qvi ordine Teutonicorum Dominorum relicto, Dux Prussiæ constituitur, desponsata simul ei Dorothea Friderici filia.

Eodem anno qvidam Nicolaus Kniphoff, Hafniensis patria, dum pyraticam exercet in mari pariter Orientali et sub Norvegiæ littus, ab Hamburgensibus intercipitur, XVIII. die Octobris cum sociis circiter LXX. securi percussus. Norvegiam hic vendicare conabatur Christierno profugo, literis ac mandatis pariter ab hoc et Carolo V. Imperatore instructus.

In hunc annum incidit pugna illa memorabilis ad Ticinum seu Papiam Insubriæ oppidum, in qva captus est à Carolo V. Franciscus I. Valesius, Galliæ Rex, simul etiam funestum Rusticorum bellum in Svevia et Franconia. Anni numerum continent literæ numerales versiculi seqventis:

CaptVs erat GallVs CoëVnt CVM rVre Cohortes.

Pugna Ticinensis in diem incidit Febr. XXIIII.

Anno Dn. 1526. Janvarij XIII. obiit Elizabetha, Christierni Conjunx, in exilio, Gandavi in Monasterio D. Petri sepulta, ubi leguntur hæc ejusdem Epitaphia aureis literis marmori insculpta ad parietem Chori dextrum:

Sereniss: Principi Dominæ Isabellæ, Daniæ, Sveciæ,
Norvegiæ, Gothorum, Schlavorum Wandalorum-
qve Reginæ, Archiduci Austriæ, Duci Bur-
gundiæ, Brabantiæ, Comiti Flandriæ,
Dominæ suæ Clementiss: Cornelius
Duplicius Scepperus perpetu-
um monumentum.

Qvam cernis gelido recubantem mormore, Lector,
Indutam exuviis ô Libithina tuis,
Cæsaris illa ego sum Caroli Germana, sed orba
Jam dudum Regnis Isaabella tribus.
Si genus inqviris, summo est è stemmate ductum,
Longus et è multis Regibus ordo scatet.
Si formam, potuit charo placuisse Marito,
Qvina cui soboles, me pariente, fuit.
Si vitam, vario et multo est transacta labore,
Forsan in hac dices, qvod qvereremur, erat.
Nondum lustra ferox Lachesis tria fecerat, et me
Traxit Hymen patria de regione procul.
Atqve dedit sociam Dano convivere Regi,
Cumqve hoc fortunam jussit utramqve pati.
Feci, et qvam dederat mentem Deus, ipsa secuta
Servavi castos fœmina casta thoros.
Non me ullæ fortes, non me ulla pericla, nec unqvam
Flectere congestæ me potuêre minæ.
Sum profugum comitata virum per mille labores,
Cumqve hoc exilium, qvod tulit, ipsa tuli.
Me sæpe insomnes ducentem Cynthia noctes
Præteriit, lassis dum veheretur eqvis.
Sæpe etiam Phœbus turbatam ut mente videbat;
Hæc, ait, à charo conjuge cura venit.
Deniqve si in casto labi qveat uxor amore,
Hac plusqvam reliqva labe notanda fui.
Annoter ipsa licet, feci et fecisse juvabit,
Pertrahit ad superos me labor iste Deos.

Cætera qvid? Decus et tituli, tot regna, tot urbes
  Depereunt, sola hæc gloria fixa manet.
Hæc cineres seqviturqve meos, semperqve seqvetur,
  Major et ex istis gratia rebus erit.
Talibus in curis terna trieteride vixi,
  Qvarta laboranti meta suprema fuit.
Hospitio exceptam et morientem Flandria vidit,
  Heu qvantum fatis detulit ille meis!
Nec mors hæc mihi dura foret, si Danica conjunx
  Imperia et magni Regna teneret Avi,
Si deserta suum seqverentur pignora Patrem,
  Si tegeret cineres Dania licta meos.
Ast frustra hæc mea vota fluunt, manet æthere in alto,
  Qvi regit arbitrio singula qvæqve suo.
Hunc præter supero qvicqvid miramur in orbe,
  Est simul et laudis et rationis egens.
Qvare age, qvisqvis ades, vana hæc ludibria mundi
  Gaudiaqve exemplo spernere disce meo.
Nil mihi nunc proavi nec opes, nec stemmata prosunt,
  Non ætas, et qvæ forma pudica fuit,
Non fratres, qvorum Imperium Terra omnis adorat,
  Non germanarum turba relicta trium.
Dispar conditio longè est vitæqve necisqve,
  Si qva fuit virtus, hæc modò sola juvat.

Aliud:

Dania me coluit, pulsam Germania vidit,
  Primum ortum dederat terra Brabanta prius.
Nulla harum potuit morientem cernere, sed qvæ
  Ganda habuit mentem, nunc qvoqve corpus habet.

Aliud:

Tempora si qværis, qvæ me rapuere sub umbras,
  Accipe, et in memori scripta reconde sinu:
Pectore sub medio Phoebum cernebat Aqvarîus,
  Marsqve horam tenuit, sed Venus ipsa diem.

Anno eodem 1526. Februarij die X. ducta est in

uxorem à Carolo V. Imperatore Sibiliæ sive Hispalis in Hispania Isabella. Emanuelis Lusitaniæ seu, qvod idem est, Portugalliæ Regis filia.

Februarij die XIX. obiit M. Andreas Friis Cantor, et idem Tutor Ecclesiæ Cathedralis Hafniensis.

Die Junij XXII. Hafnia solvens Friderici Filia Dorothea in Prussiam navigat, nuptura cui jam antè desponsata erat Alberto Prussiæ Duci. Alberti tamen et Dorotheæ nuptias in Annum Dn. 1527. collocat Funccius.

Hoc ipso anno Dn. 1526. Julij die XXXI. nascitur Augustus Henrici Ducis Saxoniæ filius, postea imperii Mareschallus et Elector, cui pòst in uxorem data fuit Anna, Christiani III. Daniæ Regis filia.

Anno eodem Augusti die XXIX. Ludovicus Ungariæ Rex, Elizabethæ Reginæ sororius, cum Turcis pugnans, miserè admodum interiit, Buda simul per deditionem ab iisdem occupata.

Eodem anno per Daniam celebrantur exeqviæ Reginæ Elizabethæ Gandavi mortuæ.

Anno Dn. 1527. die mensis Janvarij XXV. nascitur Flensburgi Adolphus, Friderici filius, Slesvici et Holsatiæ Dux. Qvidam habent annum 26. diem autem eandem, qvod verius.

Eodem anno, die Maij VI. Roma capta est à duce exercitus Caroli V. Borbonio, eodem simul die à qvodam suorum per injuriam interempto. Annus distichi hujus literis numeralibus continetur:

Altera post Gallos captos, populiqve furores
Æstas, te capta, Roma, cruenta fuit.

Hoc anno die verò Maij XVIII. Torgæ celebrantur nuptiæ Johannis Friderici Saxonis cum Sibilla Ducis Juliacensis et Clivensis filia.

Eodem anno die Maij XXI. nascitur in Valle Doleti Philippus Caroli V. filius, Rex Hispaniarum, et Maximilianus II. Ferdinandi filius primogenitus, Augusti die II. Viennæ anno eodem.

Hoc anno apud Malmogenses primum publicè docere cœpit Nicolaus Martini filius, vietor [1] dictus, postea Ecclesiæ illius ac tandem, ea relicta, Husensis pastor, prima concione extra Malmogiam habita in septo seu prædio consulari, vulgo dicto Raadmandtzwongen.

Eodem anno Othoniæ celebratis comitiis inter alia, qvæ inibi sunt acta, Nobilibus per Daniam concedit Fridericus in proprios eorundem colonos jus Regium, qvod vulgò vocant Hals och Hand.

Eodem anno Septembris die XVIII. qvæ tunc erat feria qvatuor temporum, qvæ vocant, nascitur Helsingburgi Magnus Matthias, postea apud Lundenses Theologiæ Lector et Canonicus, ac tandem Schaniæ Superintendens [2]).

Eodem anno ad XXII. Decembris nascitur Johannes Albertus Dux Megapolensis.

Anno eodem nascitur Anna Sophia, Alberti Prussiæ Ducis filia, Friderici neptis, qvam postea duxit Johannes Albertus Megapolensis.

Anno Dn. 1528. ad XXII. Aprilis nascitur Sverini Ulrichus Dux Megapolensis.

Eodem anno nascitur et Elizabetha, filia Friderici, Ulricho post nupta.

[1]) Sonnenstein Wendt har i Ny kirkehist. Saml. II. 222 udtalt sig for, at her bør læses: Bodker. Men vietor betyder netop Bødker eller Tøndebinder.

[2]) Slutningen af denne Notits er vist senere tilføjet, da Forf. paa Titelbladet kun skriver sig: Theologiæ Lector et Canonicus Lundensis.

Anno Dn. 1529. die Aprilis XXIX. moritur Bistorpii Lago Urne Episcopus Roschildensis, in sacello B. Laurentii sepultus, cui successit Joachimus Rønnow, comparato, ut ferebatur, Episcopatu VI. M. Florenorum à Friderico Rege.

Eodem anno Junij die XIV. nascitur Ferdinandus, Ferdinandi pòst Imperatoris filius, Austriæ Dux.

Eodem anno à Friderico Rege permissum est Evangelicis doctoribus omnibus publicè docere per Daniam, æditis super ea re literis. Qvando et bona omnia Ecclesiæ Malmogensi adjecta olim, docentium et Xenodochii Malmogensis usibus cesserunt, Rege volente ac jubente, à qvo missus tunc etiam est Hafniam anno eodem M. Johannes Thausanus, Ripensis posteà Ecclesiæ et Diœcesis Superintendens, qvi ad id usqve tempus Wibergæ aliqvandiu docuerat, sub cujus adventum vilescere plerisqve cœpit Ecclesiæ Pontificiæ doctrina, et Monasteria Francisci atqve Claræ apud Hafnienses paulatim desolari, Evangelium publicè doceri, et Psalmi Danici decantari in ipsis etiam Templis.

Eodem anno grassatus est per Daniam sicut et in multis Europæ regionibus morbus vulgò dictus Sudor Anglicus. Ortus autem dicitur is morbus in Anglia primum, Henrico VII. Angliæ Rege, sub annum Dn. 1486. Meminit hujus Polydorus Angliæ historiæ lib. XXVI. in principio. Jovius habet annum 1485.

Anno eodem extitit major solito annonæ et alioqvi rerum omnium caritas, qvæ seqventibus etiam annis aliqvot duravit.

Anno eodem arcis Malmogensis Præside Alberto

Jacobi filio. Eqvite aurato, major in arce domus lapidea conflagravit cum non levi Præsidis damno.

Eodem anno qvidam Nicolaus Brahe Nobilis Danus, utroqve pede claudus, ante aliqvot annos ex Dania profugus, qvod duobus simul Daniæ Regibus Christierno II. cui jam antè Sacramento erat obligatus, et Friderico homagium, utroqve vivo, præstare recusaret, cum VII. sociis navigio Treleburgum delatus capitur. Malmogiamqve unâ cum iisdem deductus, adhibitis custodibus servatur, sociis in carcerem conjectis, undè cum illi clam elapsi fuissent, ipse Nicolaus Hafniam abducitur et non multò pòst decollatur.

Anno Dn. 1530. Februarij die XXIIII. Bononiæ coronatur Carolus V. à Pontifice Clemente VII. Qvo tempore Severinus Norby Eqves auratus ab eodem creatur, Florentia tum à Clemente obsessa. Annus et dies coronationis hoc disticho continentur:

Carolus Imperii Felsinæ insignia fortis
Octo ter Februa luce nitente tulit.

Eodem anno, die Februarij XXVI. nascitur David Chytræus Gracoiæ in Svevia, postea apud Rostochienses Theologiæ Doctor et Professor inprimis celebris.

Eodem anno pridie Baptistæ Lubecum veniens ab Imperatore nuncius cum literis de negotio Christierni secundi cum senatu acturus, neqve admissus est, neqve auditus publicè.

Hoc anno die Junij XXX. in Norvegiam abnavigat Christianus Friderici filius, adducta etiam unâ conjuge Dorothea, regnum illud seu sibi, seu Patri vendicaturus. Verum ab Olao tum Archiepiscopo prohibitus, re infecta in sua revertitur.

Eodem anno conventus à Rege indictus est Theologorum per Daniam partis utriusqve Hafniæ, ad qvem profecti, qvi religionis erant Pontificiæ, cum nihil auderent decernere aut certi proponere in medium, generali futuro concilio, qvod Pontifex Romanus indiceret, se suamqve doctrinam subjecerunt. Interim Monachis et Monialibus, impuri cœlibatus pertæsis, publicè indultis literis permittit Fridericus, honestum inire connubium, et Evangelicis Doctoribus denuò publica fide cavet de indemnitate, siqvidem puram Evangelii doctrinam profiteantur et abusus repræhendant ac damnent.

Anno Dn. 1531. die Lunæ ante Pentecosten fortuito incendio apud Aalburgenses exorto, oppidum penè totum conflagravit.

Hoc anno in Belgium venit Maria Ungariæ Regina vidua, Elizabethæ Reginæ soror, ditionum earum Caroli fratris nomine gubernatrix effecta.

Eodem anno, sub festum omnium sanctorum, ex Hollandia in Norvegiam redit cum exercitu Christiernus II. non sine naufragii periculo, spe recuperandi utrumqve Regnum, Daniæ et Norvagiæ, fortassis et Sveciæ, plenus, et Norvagiæ qvidem magnam tum partem subigit, cum Danis et Svecis congressus non infœliciter. Tandem autem Asloiæ sese demittit ibiqve commoratur aliqvandiu, ut exercitum reficiat.

Sunt qvi scribunt, triduum totum durasse tempestatem eam, per qvam à Christierno navigatum est, nempe pridie omnium sanctorum, ipso die et proximè seqventi, navibus etiam nonnullis per tempestatis vehementiam absumptis tempore eodem.

Eodem anno[1]) feria III. Nativitatis Christi, cives nonnulli Hafnienses, qvorum antesignanus erat Ambrosius Consul, Templum ingressi Cathedrale Idola demoliuntur, et chorum vastant, dejectis structuris etiam aliis, vix servato summo Altari, opera præfecti urbici. Ambrosio adjuncti fuisse dicuntur Andreas et Petrus Aurifabri, Wilhelmus Rungius, Conradus cognomento dictus Kiokenfit, Johannes Niger, Erasmus Pistor, Theogarus Nauclerus, Hermannus Røllingk et Jacobus Figulus.

Anno Dn. 1532. Mense Aprili Hafniæ celebratis comitiis decernitur mittendum esse in Norvegiam cum classe Canutum Gyldenstiernum, Electum prius in Episcopum Fionensem, ut Christierno II. sese opponat.

Canutus Gyldenstiernus, uti erat decretum, Norvagiam ingressus, cum se inferiorem Regiis cerneret, non armis sed arte cum Christierno egit, ut ultrò in Daniam navigaret. Qvi blanditiis pariter et amplissimis promissis persvasus Hafniam venit pridie Jacobi. Qvinto autem inde die contra pacta et promissa captivus Sunderburgum Alsiæ abducitur et custodiæ traditur pridie Laurentii.

Eodem anno sub festum Nativitatis Mariæ, qvod in VIII. Septembris incidit, in Norvegiam profecti Trugotus Ulstand et Nicolaus Bilde, Eqvites aurati, adjunctum sibi habentes Johannem Ræff Episcopum, cum Olao agunt Archiepiscopo et Nobilitate reliqva Norvagiæ de homagio præstando Regi Friderico, fitqve decretum de conjunctione perpetua Regnorum Da-

[1]) Efterretningen hører ikke til 1531, men til Slutningen af Aaret 1530.

niæ et Norvagiæ, ut qvi Rex Daniæ esset, idem de cœtero semper agnosceretur et esset etiam Norvagiæ Rex.

Eodem anno circa festum Martini in Hollandia nati sunt vituli duo diversis locis ungulas habentes non fissas, sed solidas.

Eodem anno die Decembris XX. obiit Hardevici in Geldria Johannes Michaëlis F. Consul olim Malmogensis, qvi relictis in patria uxore, liberis et omni suppellectile Christiernum II. profugum ante fuerat ultrò secutus, nec postea persvaderi unqvam potuit, qvamvis multis multa magnificè promittentibus, ut in patriam reverteretur. Hic primus Malmogiam vallo firmavit, plateas plerasqve nimis antè demissas, terra advecta et arena exaltari et complanari curavit. Tandem et stagnum, qvod ad orientem est civitatis, fieri fecit.

Hoc anno Henricus VIII. Angliæ Rex Marcum Mejerum, qvi postea in Daniam venit, cingulo militari donat, Eqvitem illum auratum creans, authoritate Regia.

Eodem anno Ratisbonæ obiit Johannes Christierni II. filius, XIV. annorum adolescens, qvem Imperator Carolus per patris exilium in aulam suam assciverat; testis Sleidanus lib. VIII.

Eodem qvoqve anno nata est Anna Christiani III. Regis filia, Augusto Saxoniæ Duci Electori nupta.

Anno Dn. 1533. Aprilis die X. qvæ eadem erat bona qvinta, ut vulgò loqvuntur, feria seu dies cœnæ Dominicæ, inter I. et II. horam à meridie moritur

Fridericus Rex in arce Gottorp. Slesvici postea sepultus, ubi legitur hoc ejus Epitaphium:

Friderico Inclyto
Regi Daniæ.

Qvi prius est qvondam merito cognomine dictus
Danorum hic tegitur Rex Fridericus humo.
Moribus egregiis non degeneravit avorum,
Christierno primo de genitore satus.
Mortem post patris cum fratre Johanne relictus,
Regia cuj vivo lectio Patre data est.
Slesvici Holsatiæ Ducatus cum ambo tenerent,
Inter se in partes distribuêre duas.
Mox ubi Christiernus, defuncto Patre Johanne,
Unanimi electus voce secundus erat,
Danos, Holsatos adeo acriter incitat in se,
Cederet ut tandem qvos premit antè jugo.
Qvo facto Dani Fridericum in Regna vocantes,
In Dominum Regem constituêre suum.
Princeps pacificus qvi dum moderatur habenas,
Hostibus externis Dania tuta fuit.
Sincera Heroum nulli pietate secundus,
Non his insigni largitione minor.
Regno præfectus rerum duo lustra potitur,
Invida cum vitæ stamina Parca secat.

Eodem anno Dn. 1533. obiit Henricus Goye Eqves auratus.

XCVII. CHRISTIANUS III.

Christianus III. Friderici filius patri sufficitur in regna. verùm non sine molestia, facessentibus ei negotium per interregnum Lubecensibus et Christophoro Comite Oldenburgico. Ecclesiæ majoris apud Colonien-

ses per idem tempus Canonico. Fuit hic Johannis Oldenburgici filius, Mauritii Nepos. Qvi qvidem Mauritius frater erat Christiani primi Regis Daniæ.

Anno Dn. 1533. Friderico mortuo mox Procerum Regni fit conventus Hafniæ Dominica Trinitatis |: alii volunt sub festum Baptistæ: ad capiendum de Rege eligendo consilium. Verum re infecta iterum disceditur, cum qvòd de sententia senatus Norvagici absentis nihildum constaret certi, tum verò maximè ob dissidium recens in religione exortum. Mox autem Episcopi et qvicunqve erant in Regni senatu Religioni Pontificiæ addicti, habita invicem deliberatione, decreta faciunt, eaqve publicè promulgant, haud obscurè testati, explosam se cupere doctrinam eorum, à qvibus abusus et errores Pontificiorum fuerant repræhensi, sed et Thausanus, simul docere prohibitus, extra fines Sialandiæ relegatur. Idem tamen per intercessionem qvorundam Regni senatorum, inter qvos præcipuus tum erat Magnus Gøye Eqves auratus et Palatii Regii Magister, idem Evangelicæ doctrinæ tum renascentis fautor singularis, indultu item Joachimi Episcopi Roschildensis electi, Hafniam non ita multò pòst revertitur.

Eodem anno, ipso die Matthæi Apostoli, vel, ut alii volunt, sub Martiniana, Othoniæ celebratis novis comitiis, decernitur legatio in Sveciam ad Regem Gostavum, de fœdere renovando inter regna Daniæ et Sveciæ. Negotium datum est Trugoto Ulstand Gregorii filio, Nicolao Lunge et Absoloni Jul. Simul de fœdere agitur cum Imperatore ad reprimendos Lubecenses, qvi tum mare tenebant infestum.

Anno eodem, die Decembris XIII. nascitur Hol-

miæ Ericus, Gostavi filius primogenitus, matre Catharina, Magni Ducis Saxoniæ inferioris filia.

Hoc anno qvidam Georgius Wullenwæber dictus Lubecæ consul creatur.

Anno Dn. 1534. initio Qvadragesimæ, reversi sunt ex Svecia Legati nostri, fœdere jam sancito, circa festum Purificationis Mariæ, qvod postea scripto compræhensum est ac æditum Stocholmiæ, mox seqvente festo visitationis Mariæ.

Eodem anno Lubecenses, pace Hamburgi facta et firmata cum Belgis ditioni Imperatoris subjectæ Martij die V., mox Danos et Holsatos bello adoriuntur, ducem sibi constituentes Christophorum Oldenburgicum. Erecti enim tum erant in spem magnam occupandi Daniam per interregnum et nobilitatis Danicæ ac ordinum regni dissensiones de Regis electione pariter ac religione. Facile enim erat his animadvertere, ut ii, qvi Evangelicæ recens reformatæ doctrinæ erant addictiores, in electionem Christiani Holsatiæ Ducis, qvi tum huic doctrinæ favebat impensius, inclinarint, aliis et Episcopis potissimum, qvi et ipsi pars erant et qvidem præcipua senatus regni Danici, Regem sibi exposcentibus Johannem, Friderici ex posteriore conjuge Sophia filium primogenitum. Qvi, cum adhuc junior esset, ad suam eamqve Papisticam Religionem flecti eum posse statuebant illi. Atqve ea dissensio circa Regis electionem Lubecensibus ad res novas moliendas animum addebat. Ut autem minori negotio qvod in animo habebant conficerent, non Oldenburgicum tantum sibi assciverunt belli seu socium seu ducem, ad qvem ea res nonnihil pertinere videretur, qvod de familia illustri comitum Oldenburgensium

oriundi essent Daniæ Reges. verum etiam Hafnienses simul et Malmogenses. atqve adeò Sialandiam ipsam et Schaniam ad defectionem sollicitabant amplissimis promissis, fore scilicet ut Hafniæ atqve Malmogiæ civitates Regni primariæ in fœdus. qvod vocant. Hansonicum reciperentur. et pari cum maritimis civitatibus jure gauderent. alia etiam qvædam addentes non minus magnifica et splendida, qvibus incautos capi posse judicabant.

Hoc ipso anno. die Jovis ante Dominicam Jubilate. Hamburgi pacificatio instituta est et firmata inter Holsatiæ Duces et Comites Oldenburgenses. et omnis sublata inter eos dissentio orta ex fuga Christierni II., cui Comites adhæserunt non minimo cum Holsatorum damno.

Sub festivitatem ascensionis Dominicæ. qvæ tunc incidit in Maij diem XIII. bellum denunciant Lubecenses Christiano, moxqve in Holsatiam irruunt. omnia vastantes ferro ac flammis, verum hi nullo negotio fugantur unâ cum Comite. sed et Christianus Lubecum mox obsidet ac tandem etiam cogit pacem facere.

Malmogenses interim nimium fidentes Lubecensibus, cum se etiam proscriptos ab Episcopis et horum asseclis intelligerent. seditionem moliuntur, autore et duce Magistro civium Georgio Coco monetario, qvi Magnum Gyldenstiernum, arcis tum Malmogensis Præsidem, ad se vocatum et dolo captum, simulqve Trugotum Ulstand et Nicolaum Podebusch, Hafnia recens profectos Malmogiam, Eqvites auratos omnes. cum qvibusdam Nobilium liberis, qvi tunc Malmogiæ literas discebant, publicæ custodiæ mancipat. Arcem præsidi

ademptam occupant cives feria IV. Pentecostes. die nimirum Maij XXVII. qvam et demoliuntur ac vastant. Qvo die captus est et in custodiam traditus Præses Gyldenstiernus. Ulstandius autem et Podebuschius cum cæteris Nobilibus proxima exinde Dominica. Durabat ea Nobilium captivitas duos circiter menses, qvibus exactis, pacto interveniente, iterum dimittuntur.

Anno eodem in Sialandiam cum classe advenit Comes, exercitum adducens peditum MCCCC. eqvitum LX., primum autem omnium ad locum appellit non procul Hatnia dictum Schowshoff uit Dominica proximè præcedente Festum Baptistæ, nempe Junij die XXI., occupaturus, uti qvidem ipse præ se ferebat, non Sialandiam tantum, verum etiam Daniam universam, qvam sub obedientiam Christierni captivi reducturum se dictitabat.

Pridie Baptistæ in terram egressus Comes, eodem mox die Roschildiam venit, ubi cives et alios homagium præstare sibi coëgit nemine usqvam resistente.

Postero die Coagium proficiscitur, ibiqve castra locat, et civitatem munit. Interim Nobilium qvorundam sedes in Sialandia ab exercitu Comitis passim diripiuntur. Arcem Siøholmum leviter oppugnatam in deditionem accipit Comes, et Andream Bilde eodem mox die, qvo deditionem fecerat, ad unâ cœnandum invitat.

Episcopum Roschildensem Joachimum, acceptis X$^{M.}$ marcarum Danicarum, iterum in Episcopatum, ex qvo prius fuerat dejectus, suffecto ei Gostavo Upsalensi, intendit. Verum Gostavo postea cessit Canutus Gyldenstiernus Episcopatum Fioniæ.

Hoc anno 1534. ipsis Kalendis Julij nascitur Ha-

derslebii Fridericus Christiani filius, matre Dorothea, Magni Ducis Saxoniæ inferioris filia, Catharinæ, qvæ Gostavo nupserat, sorore. Idem Patris postea in regna successor.

Julij die 4. in pago Rye haud procul Scanderburgo convenientes cum Magno Gøye Regni senatores politici, Episcopis unâ convocatis, cum universa Nobilitate per Jutiam concordibus suffragiis Christianum nominant et eligunt Regem, missis in Holsatiam, qvi electionem nuncient. Adjunxerunt sese his et Fionenses, misso in hoc Johanne Frijs de Hesselager. Homagium autem à Jutis Christiano præstitum est publicè extra Horsnesium, die ♂ post Assumptionis Mariæ solennitatem, literis super ea re confectis ac æditis.

Porrò Hafniam profectus Comes, a civibus recipitur, die Jovis ante Margarethæ, h. e. Julij die XVI. |: alii id factum volunt ipso die Margarethæ, h. e. Julii XX :| cum is promitteret, certò liberatum iri Chrstiernum II. captivum, qvo liberato fore, ut qvicqvid esset agrorum et villarum in circuitu civitatis per milliare integrum, civibus donaretur perpetuò possidendum. Pridie vel, ut alii volunt, ipso die Jacobi, deditur Comiti Arx Hafniensis, cui tum præerat Johannes Urne Eqves auratus.

Dum hæc tanto molimine ac studio à Comite geruntur et comitianis in Sialandia, Schanis etiam sollicitatis nec planè detrectantibus comitis imperium, electus jamtum erat, ut dixi, in Jutia Christianus, seqve tantum non pro Rege gerebat, Gostavumqve Sveciæ Regem affinem de auxilio ferendo et suppeditando ad subjugandam Schaniam vicinam milite sollicitabat. Nec defuit officio Gostavus, nam non modò opem pa-

ratissimam mox promisit, verum etiam postea, qvod promiserat, fideliter præstitit. Nam misso pòst milite, armisqve cum Christiani exercitu conjunctis, Schaniam, comiti ereptam, Christiano parere coëgit.

Interim autem, dum Tycho Krabbe arcis Helsingburgensis Præses, Regni Mareschallus, et alii Schaniæ proceres promissum ac speratum ex Svecia auxilium aliqvandiu frustra expectant, Hafniam profecti, homagium præstant comiti, idqve circa festivitatem Olai. :qvidam hic nominant diem Jovis post Olai: qvod ipsum etiam, comite in Schaniam profecto, factum publicè est in colle Loyeborshoy à Schanis omnibus ex more feria VI. ante Laurentii; nonnulli scribunt feria VI. trajecisse comitem et Malmogiam appulisse, homagium Lundiæ ipso die Laurentii præstitum. Die Martis post Laurentii Malmogiæ convenientes qvotqvot erant in regni senatu per Schaniam et Selandiam, unà cum Comite, ab eodem persvasi, literas dederunt ad Norvagicos, Olaum Archiepiscopum et reliqvos Regni Senatores, qvos et hortabantur ad homagium præstandum comiti, Regis Christiani II. nomine, cui ipsi qvoqve jam jurassent.

Eodem tempore in Fionia qvoqve exercitum habuit comes, verum Holsati et Juti, ducibus Johanne Rantzovio et Petro Ebbonis filio, in Fioniam profecti, Othoniæ et Neoburgi aliisqve in locis cæde ac direptionibus grassantur. Qvibus posteaqvam sese opposuerunt Comitiani, diffugiunt duces et in tutioria sese recipiunt. Interea et Clemens qvidam Navarchus dictus, qvi adhuc partes seqvebatur comitis, cum alio qvodam, Johanne Fincke, ejusdem farinæ homine, per Jutiam tumultuantur, in suam sententiam adductis Rusticis

penè omnibus per provinciam eam totam, qvæ dicta est Wendsyssell, et occupato oppido Aalburgo.

Eo ipso anno Dn. 1534. Christina, Christierni II. captivi filiarum altera, Duci Mediolanensi Francisco Sfortiæ II. nubit, sub bellum Wirtembergicum. Seqventi mox anno idem Franciscus sine liberis decedit sub finem Octobris, die mensis illius 24. Meminit hujus Sleidanus lib. IX.

Eodem anno Magnus Gyldenstiern Eqves auratus, præcipuæ tum in Dania authoritatis, cujus jam antè facta mentio est, damnum haud leve paulò antè passus ab Anglis, qvi, præter jus et æqvum, qvandam ejus navem cum mercibus omnibus, piratico planè more, eidem ademerant, frustra tentatis apud Henricum VIII. Angliæ Regem, qvibus uti potuit aut posse videbatur ad recuperanda sua remediis, tandem par pari relaturus, emittit et ipse suis impensis navem, rebus omnibus ad bellum necessariis instructam, cui præficit Johannem Bisterfeldium, civem Malmogensem. Is captis duabus Anglorum navibus bene onustis in Daniam redit, et damnum datum Gyldenstierno egregiè sarcit.

Eodem anno, qvotqvot in Svecia erant Lubecensium negotiatores capi fecit Rex Gostavus, qvibus et merces omnes ademit, qvæ erant haud exigui pretii.

Hoc ipso anno Dn. 1534. Octobris die XXVI. qvi erat dies Martis ante Simonis et Judæ, velitatum est Halmstadii in Hallandia à comitianis et Gostavi Regis exercitu.

Novembris die 18. interveniente Henrico Duce Megaloburgensi, cum Lantgravianis, Hamburgensibus et Luneburgensibus, solvitur obsidio Lubecensis, pace facta inter Christianum et Lubecenses.

Haud multò pòst, die Veneris ante Clementis, qvi erat Novembris XIX, Laholmia à Svecis incenditur, qvorundam sententia. Qvin et Decembri mense Anno eodem Aalburgum Jutiæ oppidum, qvod Clemens Navarchus occuparat, obsidentes proceres Christiani nomine subactum diripiunt, strage miserabili in inclusos ædita, octavo ante Nativitatem Dn. die, et Clemente simul capto pridie Nativitatis.

Anno Dn. 1535. die Martis ante Marcelli, nempe Janvarij die XII. cæsi sunt Helsingburgi à Svecorum copiis auxiliaribus milites stipendarii Comitis Oldenburgici ad MCCCC. : tot enim pedites in Daniam ille antè adduxerat : sub Marco Mejero Capitaneo, arcis Præside Tychone Krabbe ad id connivente. Mejerus, qvem Tychone captivum duxerat, Wardbergam mittitur.

Haud multò pòst anno eodem magna pars oppidi Helsingburgensis igne conflagrat; pleriqve incendium fortuitum et casu obortum existimabant. Alii ignem studio et opera malevolorum injectum opinabantur.

Eodem anno, Janvarij die XX. cæditur Ringstadii in publico foro judiciali à civibus qvibusdam Hafniensibus et rusticis eodem convenientibus Anna qvædam Holgeri, Matrona Nobilis, qvòd Christianum diceret, jamtum captivum, se viva, nunqvam denuo regnaturum.

Pridie Gregorii Arx Wardbergensis à Marco Mejero, qvi tum in libera custodia ibidem servabatur captivus, occupatur, Præside arcis Trugoto Ulstand excluso. Proditionem adjuvabant ex oppidanis nonnulli, de qvibus post sumptum est supplicium.

Postridie Gregorii comitis jussu Malmogiam ve-

niunt missi ab eodem, eo ipso qvidem die, Andreas Bilde Eqves auratus, mox alii qvoqve. Johannes Urne Eqves, die mensis ejusdem XVIII. Christophorus Gyldenstiernus, die Aprilis XXIII. deniqve XX. die Maij Canutus Henrici, Ericus Christophori, Canutus Petri et Thomas Sture, qvi omnes aliqvandiu in libera custodia servati, tandem etiam in carceres ducuntur.

Aprilis die XVI. qvi erat dies Veneris ante Jubilate, Albertus Dux Megapolensis cum conjuge Hafniam venit. Fuit autem Alberti uxor Christierni captivi ex sorore Neptis.

Die Maij primo Hiortholmum, à comitianis obsessum, deditur à Petro Godsche arcis Præside.

Eodem anno in Jutiam |: sic enim convenerat :| profectus est comes, ut de pace cum Christiano ageret Coldingi, qvod et factum, idem autem mox revertit re infecta, qvod animi essent utrinqve nimium exulcerati. Abeuntem inseqvitur Christianus, inqve Fioniam transmittit, ubi cum copiis confligit Comitis et superat die Veneris ante Botulphi, seu die Barnabæ, h. e. XI. Junij, ad montem dictum Øxnebierg prope Assensium oppidum. In eo conflictu cadunt Comites duo, alter Hojensis Johannes, alter Claudius Techlenburgensis. Gostavus Archiepiscopus captus Slesvicum deportatur, ubi tandem et mortuus est, recepto post hujus mortem à Canuto Gyldenstiernio Fioniæ Episcopatu. Svenburgum et Assensium oppida Fioniæ à militibus diripiuntur.

Sub idem tempus Faaburgi in Fionia oppressus à militibus cæditur qvidam Sebastianus à Gesse, Friderici Saxoniæ Ducis, Electoris, nothus, qvi prohibere

eos conaretur à vi rusticis inferenda et diripiendis horum bonis.

Eodem tempore supremus peditum Capitaneus, cognomento dictus Offuerlach, capite plecti jubet qvendam Johannem Højerum, militem alioqvi præstantem et qvi in Norvagia aliqvando fidem suam et industriam cum fortitudine conjunctam Christierno Regi probasset, odio magis, qvàm qvòd ullam habuerit is justam adversus eundem causam.

Subacta Fionia, et profligato comitis exercitu, Sialandiam petit Christianus, et Hafniam terra mariqve obsidet, classe admota pridie Jacobi, qvi tum erat dies Saturni, mensis Julij XXIV, castris verò ad urbem locatis ipso die Olai. Quidam urbem obsessam scribunt Kalendis Augusti. Ad obsidionem Hafniensem adducta feruntur peditum signa XII, eqvites DCCC.

Hoc eodem anno Junij die XXIV. Monasterium, Westphaliæ urbs, post diutinam obsidionem tandem subjugatur et capitur, capto simul Rege Johanne Leydensi Annum expressit elementis numeralibus in hoc disticho Stigelius:

Certa sub adverso stat nulla potentia Christo,

Qvæ non constituit, non beat illa Deus.

Die Julij XXV. obsideri cœpit arx Wardbergensis per proditionem occupata à Marco Mejero, unâ cum vicino oppido.

Die Augusti VIII. injecto, opera Nobilium qvorundam, igne exuruntur molæ ad Malmogiam, tum à Christiani exercitu obsessam, flatiles omnes. Ad eam autem injuriam vindicandam mox diruunt ac vastant cives qvicqvid erat Malmogiæ ædium, qvæ à Nobilibus possidebantur.

Die XIII. Augusti, qvæ erat ante festum Assumptionis Mariæ feria VI. Hafniæ decollatur qvidam Johannes Camerarius dictus, qvòd in Christiernum II. qvædam dixisset contumeliosius atqve liberius, insimulatus etiam proditionis, qvod cum iis, à qvibus tum urbs obsidebatur, colluderet occultè.

Augusti die XVIII. in colle ad Lundiam dicto Løyeborshøy homagium Christiano præsenti præstitum est publicè ac solenniter à tota Nobilitate et civitatibus per Schaniam, exceptis iis, qvæ etiamnum erant in potestate Comitis.

Septembris die XXIII. obiit in Svecia Gostavi Regis conjunx Catharina, soror Dorotheæ, qvam in matrimonio habuit Christianus, eadem mater Erici XIV. postea Regis Speciæ.

Sub festum Michaëlis deditur Christiano oppidum Wardbergum, Trugoti Ulstandi opera, à qvo tum obsidebatur.

Die Martis post Dionysii, Octobris nempe die XII. dedunt se Christiano Landiscronenses.

Anno Dn. 1536. Janvarij die III. cæditur Nidrosiæ vir præstans, idem juris Doctor, Dn. Vincentius Lunge à Christophoro Trundsøn, ex mandato Archiepiscopi Nidrosiensis Olai.

Eodem anno, die Janvarij XI. qvæ feria III. erat ab Epiphaniis Dn., Christiano se dedidit Henricus Brantun, Præses arcis dictæ Ørekrogh, qvæ nunc est Croneburgum, unâ cum arce ipsa diutiusculè tum obsessa et validissimè oppugnata.

Janvarij die XXII. Monasterii in Westphalia sumptum est de Johanne Leydensi et complicibus supplicium.

Die XXVI. Janvarij Andreas Bilde et Johannes Urne, Eqvites aurati, una cum sociis ex carcere Malmogiano liberati et Hafniam reversi, die solis proximè seqvente, qvi tertius erat Kalendarum Februarij, in Germaniam abnavigant, custodiæ traditi in arce Ducis Alberti Plaren.

Pridie Julianæ virginis, qvi dies erat Februarij XV., dedita est Magno Goye, Christiani nomine, Arx Calundburgum à qvodam Hermanno, cui Longo cognomen erat, Arcis illius Præside. Haud multò pòst deduntur Christiano arces qvoqve Aaleholm et Nykiøbinge in Falstria.

Aprilis die II. qvæ tunc erat Dominica Judica dicta, Helsingoram profecti consules duo Malmogenses, Jacobus Nicolai et Johannes Fionius, cum senatoribus nonnullis collegis, civitatem ultrò dedunt Christiano. Qvi paulò pòst Malmogiam veniens Aprilis die XI. hora pomeridiana secunda, urbem ingreditur cum uno tantum peditum signo, eqvitibus CC. Qvo tempore dimissæ Svecorum copiæ auxiliares in Sveciam iterum sese recipiunt. Christiano præstitum est à civibus homagium die Aprilis XIII. et omnium injuriarum sancita *amnestia*.

Die Parasceves, qvi erat Aprilis XIV. à meridie Lundiam regreditur Christianus, Malmogia relicta.

Dominica Exaudi, qvæ erat dies Maij XXVII. deditur Christiano arx Wardbergensis, Trugoto Ulstando prius per proditionem erepta. Simul autem capitur et publicæ custodiæ traditur Marcus Mejerus cum suis manipularibus, à qvibus Arx antè prodita fuerat et occupata. Alii habent Dominicam Trinitatis.

Feria III. ante Viti, vel qvod idem est ante cor-

poris Christi festivitatem, hoc est Junij die XIII. in obsidione Hafniensi cæsi sunt cives circiter CC. |: alii volunt LXX. tantum :| immisso in eos per primores civitatis milite conductitio, qvòd hi fortè digressi primùm à concione sacra in foro convenerint, qvestum de diuturnitate obsidionis et consilium petituri à Magistratu in re difficili et dubia.

Die Botulphi, h. e. Junij die XVII. Marcus Mejerus et cum eo Hermannus Longus, uterqve Lubecensis, tum concionator Erasmus Chiliani, patria Hafniensis, cujus opera Arx Wardbergensis. Trugoto pridem per proditionem adempta, in hostium devenit potestatem, Arce recuperata, jam tandem Helsingoræ mactati rotis imponuntur. Cum concionatore est actum aliqvanto durius qvàm cum reliqvis. Marci frater Gerardus Helsingburgi, causa ejus cognita, decollatur, caput autem Helsingoram missum, palo cum aliis infixum in loco supplicii ostentatur.

Dux erat ad arcem Wardbergensem occupandam qvidam Johannes de Nigenstadt, qvi Wardbergam remissus cum XVII. aliis mactantur et rotis affiguntur omnes.

Die Junij XIX. vel secundum alios XX. insulam Amagam, ex opposito civitatis et arcis Hafniensis, occupat Christiani exercitus, qvo factum, ut ex eo tempore nihil illatum sit, vel commeatuum, vel subsidii per eam, seu in arcem, seu civitatem ipsam.

Postridie Olai solvitur obsidio Hafniensis, urbe tandem post famem diuturniorem ac planè intolerabilem Christiano dedita, et dimissis Oldenburgico ac Megapolensi, qvi fide data promiserunt nihil se unqvam in posterum hostile in regnum Daniæ tentaturos. Qvi-

dam obsidionem solutam narrant ipso die Olai, id est XXIX. Julii.

Dominica proximè præcedente festum B. Laurentii, nimirum die Augusti VI. solenniter et cum pompa ingreditur Christianus civitatem, unà cum Dorothea conjuge ab omnibus excepti honorificentissimè. Paulò pòst sub festum assumptionis Mariæ, ex mandato Christiani jam victoris, capiuntur Episcopi Daniæ, uno et eodem die omnes, suis tamen singuli locis custodiæ traditi, confiscatis Episcopatuum bonis. Factum id scribitur Dominica proxima post festum assumptionis, qvod incidit in XV. Augusti. Solus Episcopus Arhusiensis Avo Bilde non ante feriam 6. à festo Egidii in custodiam traditus est, qvod alia qvadam de causa factum volunt.

Sabbatho seqvente festum Nativitatis Mariæ, nimirum Septembris die IX. capite plexi sunt Clemens Navarchus dictus et qvidam Johannes Hvass ad forum generale Wiburgense; Clemens, qvòd regnum affectare sit visus, corona plumbea capiti ejus imposita, extremo est supplicio affectus.

Octobris die XXX. qvi erat dies Lunæ proximè præcedens festum omnium Sanctorum, Hafniæ in foro veteri dicto conventus actus est et colloqvium (Germani appellant Buersprock) habitum inter Christianum et Proceres ac cives. In eo colloqvio inter alia rationem publicè reddidit Christianus, cur paulò antè Episcopos per Daniam capi fecisset et custodiæ mandari. Porrò Episcopi tum erant Torbernus Bilde Lundensis, Joachimus Rønnow Roschildensis, Canutus Gyldenstiernus Othoniensis, Ivarus Munck Ripensis, Georgius Friis Wibergensis, Avo Bilde Arhusiensis et Styggo

Krumpen Burglanensis. Ex his qvatuor ordinati seu consecrati. Ivarus. Styggo. Georgius et Avo, reliqvi electi tantum. Verum ex his pleriqve mox iterum dimissi sunt. Solus Joachimus diutius cœteris servatur captivus variis locis, Helsingoræ. Dragisholmi et in Gothlandia, tandem etiam in ipsa arce Hafniensi, ubi postea mortuus est Anno Dn. 1544. ipsis Calendis Maij. et in æde D. Spiritus apud Hafnienses sepultus.

Anno Dn. 1537. ædificari cœpta est Arx nova Malmogensis, ad cujus extructionem primus lapis fundamentalis advectus dicitur ipsis Calendis Janvarij.

Eodem anno. Dominica proxima post festivitatem B. Laurentii. hoc est Augusti die XII. Christianus et Dorothea conjunx, nata ex Ducibus Saxoniæ inferioris, Hafniæ coronantur à Johanne Pomerano, Theologiæ Doctore. qvem Rex reformandæ Religionis gratia recens tum Witeberga in Daniam evocârat, Dominica à festo Bartholomei altera, die nimirum mensis Septembris secundo, in Templo Mariano apud Hafniensis publicè à Pomerano ordinantur Superintendentes per Daniam septem in locum totidem Episcoporum, qvos ante diximus loco motos et in custodiam traditos. Hi autem tunc constituti sunt Episcoporum loco Superintendentes: Petrus Palladius Theologiæ Doctor Sialandensis. Franciscus Wormordus Lundensis, Georgius Johannis Wibergius Othoniensis. Johannes Wandalus Ripensis, Matthias Schade[1]) vel Longus Arhusiensis, Jacobus Schenning Wibergensis et Petrus Thomæ Burglanensis sive Olburgensis.

[1]) Navnet „Schade" tillægges Mats Lang med Urette. Fejlen er maaske opstaaet derved, at den tidligere Biskop Niels Clausen tilhørte Slægten Schade (Skade).

Simul autem Monachorum mendicantium, h. e. Dominicanorum, Franciscanorum et Carmelitarum, ordines per Daniam abrogantur, destructis passim eorundem lustris, cum anni effluxissent à primo ejusmodi Monasteriorum ortu in Dania circiter CCC.

Hoc eodem anno, die Lunæ ante Michaëlis, qvi erat Septembris XXIV, ex mandato Henrici Ducis Brunsvicensis ante arcem Woltenbutelum decollatus Georgius Wullenwæber, Consul Lubecensis, et in partes IV. dissectus totidem rotis imponitur.

Feria V. post Michaëlis, qvi erat Octobris dies IV, submergitur in non profunda aqva in insula Amaga Petrus Willehadi, Consul Hafniensis.

Dominica proxima à festo omnium Sanctorum tempestas erat admodum vehemens, navigantibus inprimis molesta.

Anno eodem, ipso die B. Andreæ, h. e. Novembris ultimo, moritur in Insula Gothlandia Henricus Nicolai, insulæ illius præses Regius.

Eodem anno in fata concedunt Christophorus Hack de Egholm, Magnus Bilde et Ericus Crummedichius Hafniæ.

Hoc anno Johannes Magnus Archiepiscopus Upsalensis cum fratre Olao clam ex Svecia Romam profugiunt, exosam habentes Evangelii doctrinam puriorem, qvæ tum Gostavo permittente per Sveciam sonare cœpit publicè. Meminit horum Sleidanus lib. XVIII.

Eodem qvoqve anno secundam uxorem duxit Sveciæ Rex Gostavus Margaretham, Abrahami Erici filiam de Laugholm, consangvineam. Ex hac natus est Stegeburgi Johannes, postea Rex Sveciæ.

Anno Dn. 1538. Brunsvigæ conventus agitur eorum principum, qvi Lutheri doctrinam et confessionem Augustanam amplexi tum erant, ad qvem qvidem conventum profectus Rex Christianus in fœdus recipitur Protestantium. Hæc Sleidanus lib. XII.

Anno Dn. 1539. instauratur à Rege Christiano Academia Hafniensis, edita fundatione ejusdem Othoniæ mensis Junij die X. Inter hanc et primam Academiæ institutionem anni intererant plus minus LX.

Hoc anno nova exactio à Christiano imperatur halecum. piscationis enim tempore octogenæ halecum 4 : nostris vulgò vocant Olle :| pendi jubentur pro remis singulis. Ea exactio postea à remis appellata est Aaresildt.

Anno Dn. 1540. valida inprimis tempestas fuit in ipsis feriis Paschalibus nocte media inter qvartam feriam et qvintam die nimirum Martij XXXI.

Sub idem tempus Scholæ Lundensis præficitur Jonas Turonis ex Germania tum primum in patriam reversus.

Eodem anno die Augusti XXVI. nascitur Hafniæ Magnus, Christiani filius.

Eodem anno instauratur à Gostavo Rege Universitas Upsalensis, sub id tempus penè collapsa[1]).

Hujus anni æstas admodum sicca erat, et vinum anni illius longè optimum. Hanc siccitatem præcessit Solis Ecclipsis die VII. Aprilis. Annum indicant literæ numerales in hoc versiculo, in qvo mentio qvoqve fit siccitatis:

Exsiccata levis cur flumina cerve reqviris?

[1]) Jvfr. min Kbhvns. Univ. Hist. I. 346—7.

Anno Dn. 1541. feria II. post Dominicam vocem iucunditatis obiit M. Johannes Ulff. Ecclesiæ Lundensis Canonicus. Religionis Pontificiæ propugnator acerrimus.

Eodem anno, pridie Jacobi moritur Tycho Krabbe in prædio suo Wegeholm, idem Eqves auratus et Regni Daniæ Mareschallus.

Eodem anno, Augusti die IX. obiit Ripis M. Johannes Wandalus, Goslariensis, loci ejus Superintendens primus, cui successit Magister Johannes Thausanus à Pomerano ordinatus Ripis anno seqventi 1542. Rege ipso præsente, et præsentibus aliis qvoqve Superintendentibus Daniæ omnibus. Qvo tempore conscripti sunt et ab his æditi Articuli nonnulli pro declaratione ordinationis.

Hoc ipso anno 1541. sub festum Michaëlis ad pontem dictum Bremsebro conveniunt Christianus et Gostavus Reges de pace horum regnorum, qvæ inibi firmata est, invicem locuti.

Eodem anno, mense Novembri mittitur Augustam Windelicorum M. Petrus Seberus, Canonicus tum Lundensis, postea verò Cantor[1]) ejusdem Ecclesiæ, ad repetendam à Fuggeris pecuniam apud ipsos ante depositam pro redimendo, qvod vocant, pallio. Summa erat Ducatorum V^{M}, qvæ postea Regi tradita est anno seqventi 1542.

Hoc anno 41. supra sesqvimillesimum Christina Christierni II. filia Duci prius Mediolanensi nupta, in uxorem ducitur à Francisco Lotharingiæ Duce, Anthonii filio, ex qvo postea et filium suscepit.

---

[1] Ny kirkehist. Saml. II. S. 222.

Hoc anno, vocatis Malmogiam ex capitulo Lundensi, qvibus id negocii datum erat, Rege ipso præsente, volente et approbante, decreta fiunt perpetuis exinde temporibus servanda in locatione fundorum Capituli vel Ecclesiæ Lundensis, qvi vel Malmogiæ vel in aliis Schaniæ oppidis sunt siti.

Exorti sunt hoc anno per Germaniam incendiarii, vulgò dicti Mordbrender, admodum freqventes. Eos grassatos fuisse etiam anno præcedenti memorant qvidam.

Ipso die Nativitatis Dni. inchoante annum Dn. 1542. nascitur Witebergæ Christianus Machabæus Alpinas, Ecclesiæ Lundensis Archidiaconus et Scholæ Sorensis Præses Regius. Seqvente mox æstate anni ejusdem Pater hujus Johannes Machabæus natione Scotus, S. Theologiæ Doctor, in Daniam venit ex Academia Witebergensi ad publicam Sacræ Scripturæ professionem in Schola Regia Hafniensi per Regem vocatus.

Eodem anno 1542. per omnia qvæ vocant placita Daniæ generalia in Regem eligitur Fridericus Christiani filius, et Lundiæ qvidem id factum in colle Løyeborshøy die Lunæ post Laurentii secundum qvosdam. Alii habent diem Martis ante Laurentii, Augusti VIII. qvod verius.

Eodem anno telonium per Daniam imperatur ex eqvis et bobus singulis è Regno exportandis dimidius florenus.

Eodem anno Episcopus Sverinensis Magnus, idem Dux Megapolensis, Henrici filius, in arce Nyburgo Regis sibi sororem Elizabetham despondet.

Hoc eodem anno in Senatum Regni à Christiano

electus est Petrus Oxe, Dominus hæreditarius Giselfeld, Neoburgi tandem etiam, annis aliqvammultis interjectis, Palatii Regii Magister creatus.

Sabbatho ante festum Thomæ Apostoli Hafniæ Holgerus Ulstand Trugoti frater obiit. Lundiam postea translatus et ibidem sepultus, feria IV. proximè seqvente.

Anno Dn. 1543. Chilonii celebrantur nuptiæ Magni Ducis Megapolensis cum Elizabetha Christiani sorore.

Anno eodem qvidam Nicolaus Tacho adscitis Smalandensibus et mota seditione Gostavum Sveciæ Regem tentat regno pellere. Verum is postea captus digno se supplicio afficitur, seditiosis simul repressis ac in ordinem etiam Christiani beneficio redactis.

Eodem anno renovat Rex Christianus edictum olim à Christiano I. promulgatum de Accisa, qvam vocant, Germanicæ cerevisiæ, atqve ex singulis lastis binos et ipse florenos pendi postulat.

In hunc annum incidit bellum Juliacense, in qvo Duci Wilhelmo plusculum favisse existimatus fuit Christianus, eoqve etiam Carolo V. imperatori parum gratus. Qvidam tamen habent Annum proximè præcedentem.

Anno Dn. 1544. Pax tandem constituitur inter Carolum V. imperatorem et Christianum Regem ac Regnum Daniæ, cui ad id usqve tempus Carolus fuerat intensior ob expulsum et in vincula conjectum Christiernum affinem.

Eodem anno Dithmarsi Christiano reconciliantur, qvem illi prius habuerant infensum.

Eodem anno Maij die I. moritur Hafniæ Joachi-

mus Rønnow, qvondam Episcopus Roschildensis, in æde Divi Spiritus apud Hafnienses sepultus.

Postridie Martini Anno eodem, feria nimirum IV. post Martini, cœptum est disputari Hafniæ cum Canonicis Lundensibus et aliis nonnullis de Religionis negotiis controversis, Rege volente. Disputatum est autem in præsentia Regis et magna hominum omnis generis freqventia octiduum totum, idqve ante meridiem ab octava hora ad duodecimam. Tempus pomeridianum à secunda ad qvintam datum est examini Patrum, qvi à Lundensibus interim citabantur freqventes. Ex canonicis pertinaciores erant Petrus Severus Cantor et Petrus Iarus, ambo apprimè docti et artium Magistri, tum Jonas qvoqve Thuronis F. idem Ludimoderator, qvamvis in plerisqve hic magis ridiculus. Reliqui, ut Benedictus Arvidi F. |: cui ob græcæ lingvæ cognitionem laus qvoqve tributatum præcipua est : et Abbates Herisvadenses et Esromenses unâ præsentes minus pertinaces. Nomine et loco Sorensis adfuit Erasmus Sartorius, non acris tum disputator. Omnes tamen tandem articulis religionis propositis subscripsêre ultrò, facta post promotione Doctorum Nicolai Cragii, Olai Chrysostomi et Johannis Sinningii, qvi themata tùm proposita publicè defenderunt pro gradu, qvem vocant Doctoratus, in Theologia conseqvendo.

Anno Dn. 1545. pridie, vel, ut qvidam volunt, ipso die Annunciationis Mariæ, hora VII. vespertina nascitur Coldingæ Johannes Christiani filius.

Ipso die Martini anno eodem moritur Olaus Nicolai, Dominus hæreditarius de Walløff; die Lunæ post Martini moritur Trugotus Ulstand, Holgeri frater, Lundiæ sepultus.

Anno Dn. 1546. ipsis Calendis Martij conditum est Testamentum Georgii Coci. Consulis Malmogensis. et uxoris ejusdem Ceciliæ Conradi F.. in qvo singulis pauperibus. qvi Malmogiæ ostiatim victum qværunt. aut ex morbo vel infirmitate ibidem decumbunt :exceptis qvi in publico Nosocomio degunt :| in dies singulos tantum panis legant illi. qvantum denario uno emi potest. perpetuis temporibus erogandum ante domum civicam sive Prætorium Malmogense. qvod hoc ipso anno extructum est pecunia qvidem publica, verum non sine consilio et opera dicti Georgii Consulis.

Augusti die XIII. Malmogiæ publico judicio ad rogum damnata crematur qvædam Anna Christierni Petrei uxor. à priori marito Ramsio dicta. cum ancillis duabus et qvadam Catharina Ivari Lorotomi conjuge. qvod IV. liberos suos legitimo thoro natos, accedente reliqvarum muliercularum opera. necasset. mater ultra qvam credi possit *ἄστοργος*.

Eodem anno hyems erat per Daniam asperrima et maxima simul pro ratione temporis illius annonæ caritas. Circa Bacchanalia enim pondo siliginis marcis Danicis veniit X. hordei VIII. polentæ IX. In æstate verò siliginis modius solidis XIV. farinæ XX. hordei XII. et polentæ marca.

Eodem anno edicto publicè proposito de condendis extra urbes celebriores per Daniam cœmiteriis. institutum est Hafniæ extra portam civitatis Aqvilonarem cœmiterium novum. in qvo primum funus humatum est anno proximè seqvente die Februarij IX.

Anno Dn. 1547. Aprilis die XI. in fata concedit Dorothea. Alberti Prussiæ Ducis conjunx. Christiani soror. cujus est hoc Epitaphium à Sabino scriptum:

Hic jacet Alberti primi Ducis inclyta conjunx,
Qvæ Patre Danorum Rege creata fuit.
Maternumqve genus prælustri duxit ab ortu,
Mater Teutonici Neptis Achillis erat.
Et qvo digna fuit, dignam se nomine gessit
Dorotheæ, donum nam fuit ipsa Dei.
Non tantum voluit princeps, sed mitis haberi
Mater, et est inopum commiserata vicem.
Virginibus, qvarum fuit orba parentibus ætas,
Pronuba, consortes tradidit ipsa thori.
Nec dedignata est humiles intrare penates,
Et medicas ægris applicuisse manus.
Adfuit et gravidis nuribus, partuqve levatis
Miscuit, ut nutrix officiosa, dapes.
Sacra colens etiam divinis tradita scriptis,
Nil habuit verâ Relligione prius.
In populi cœtu doctos audire solebat
Omni penè die verba referre Dei.
Nec meritis hominum, sed Christi morte redemptam,
Seqve pia justam credidit esse fide.
Adde qvod ipsa suum Dominum constanter amavit,
Inqve vicem à Domino semper amata fuit.
Corpore namqve decens, et amabilis extitit omni
Laude, fugax litis, sobria, comis erat.
Edidit in lucem duo mascula pignora lecti,
Fœmineâ qvater est factaqve prole parens.
Deniqve suscipiens Musarum provida curam,
Nobile Gymnasii cum Duce struxit opus.
Jamqve duos annos mensesqve peregerat octo,
Post octo vitæ lustra decemqve dies.
Cum desiderium non uni triste relinqvens,
Heu præmaturâ morte soluta fuit.
Illius immensum peperit jactura dolorem
Omnibus indigenis, Prussia qvotqvot habet
Ad superos animi rediit vigor, ossa sepulchro
Inqve beatorum spe tumalata cubant.

Eodem anno moritur Torbernus Oxe de Giselfeldt Ringstadii sepultus. Moritur eodem anno et Johannes Sinningius Theologiæ Doctor Hafniæ die Novembris XXI.

Hoc anno jussi sunt, qvotqvot jamtum Engelholmiæ Schaniæ oppido habitabant cives, Landiscroniam migrare, civitate ea in pagi formam redacta, post annum, ex qvo condita est, circiter XXXVII.

Feria III. Pentecostes, h. e. XXII. Maij Anno Dn. 1548. visi sunt Hafniæ in arce interdiu sereno admodum cœlo supra civitatem ipsam et forum circuli tres, qvoad nostrum aspectum latitudine Spithamæ, candore singulari conspicui, qvorum singulorum diameter pedum in speciem penè duorum.

Eodem anno sub ipsum solstitium æstivum eligitur Fridericus Christiani filius Norvagiæ Rex. Anna verò Christiani filia Augusto nubit Saxoniæ Duci, nuptiis Torgæ celebratis die XIV. mensis Octobris: Alii ac fortassis rectius diem habent Octobris primum.

Anno eodem Roschildiæ exuruntur publico judicio condemnatæ duæ tum famatissimæ maleficæ Dorothea Wilhelmi et Cæcilia Leerbecks. Qvidam tamen Friderici pariter electionem et supplicium maleficarum earum ad annum referunt 47.

Eodem anno 48. factum est à Christiano decretum, qvo uxoribus post mortem maritorum, sive liberos ex his habeant sive non habeant, pars dimidia facultatum omnium conceditur, qvæ gratia olim non fuit facta. Ad id enim usqve tempus conjuge mortuo superstes uxor cum liberis nihilo plus conseqvebatur in divisione hæreditatis qvàm filiorum unus, si filii essent.

Sin filiæ omnes, æqvalis erit sors omnium, et nulli harum mater prælata.

Hoc ipso anno 1548. obiit Christophorus Urne de Søgaard, Coldingæ sepultus. Eodem anno, die autem Octobris XIII. obiit in Fionia Georgius Urne de Hindemadt, junior dictus.

Anno Dn. 1549. vere ineunte primùm fodi coeptum est Landiscroniæ, ubi Arx postea est ædificata, pro fundamento jaciundo futuri ædificii et fossis, qvæ arcem aliqvando cingerent. Præfectus operarum à Rege tum constitutus erat Tacho Thot de Erichsholm.

Eodem anno nascitur Dorothea Christiani filia, qvæ postea nupsit Duci Luneburgico Wilhelmo.

Hoc anno Christiernus II. totos ferè jam annos XVII. captivus ex arce Sunderburgico in Sialandiam transfertur, custodia hujus mandata Canuto Gyldenstierno Petri F. præside Calundburgensi, qvod factum est feria IV. post Invocavit, h. e. Februarij die XXII. A qvo tempore mitius aliqvanto cum eo agi cœpit, qvàm antè, indultu ac benignitate veré Regia Christiani III. Mansit autem Calundburgi sub custodia Canuti, et qvi eum proximè secutus est Sthenonis Rosensparrei, inde usqve ad extremam ætatem et mortem ipsam. Sunt qvi scribunt qvinqvennio antè, h. e. Anno 44. factam hanc Regis captivi translationem, ut 12 tantum annos Sunderburgi idem fuerit commoratus. Verum hi qvaternarii notam pro nota novenarii perperam usurpant, cujus error facilis esse potest.

Eodem anno Biblia Sacra in Danicam lingvam primùm translata sunt omnia ex voluntate et mandato Regis.

Hujus anni æstate freqvens erat per Daniam pluvia, et autumnus similiter solitò humidior.

Anno Dn. 1550. sub littus Schaniæ captus est piscis memorabili specie, caput habens humanum non multum absimile, qvod corona cingebatur in modum Monachi detonsi, cutis vero sqvammis qvàm plurimis obsita cucullum referebat, qvales olim erant Monachorum cuculli.

Anno Dn. 1551. mota est in Islandia à qvodam Johanne Episcopo, cui credita erat pars Insulæ ad septentrionem, seditio adversus Regem. Ad compescendos autem seditiosos classem instructam mittit Rex, qvæ Hafniæ solvens Maij die IV. cum in Insulam pervenisset, sedatus motus erat, et sumptum de duce seditiosorum capto supplicium, idqve opera unius eorum, qvi authoritate cæteros anteibant, qvem vulgò appellarunt Dadelbonden.

Eodem anno pridiè idus Maij obiit Tilemannus de Hussen, Theologiæ Doctor, Episcopus Slesvicensis.

Anno Dn. 1552. Janvarij die X. Vratislaviæ moritur Johannes Cochlæus Theologus, Lutheri Antagonista omnium acerrimus, annos natus circiter LXXIII.

Februarij die VI. obiit Sverini Henricus Dux Megapolensis ætatis anno LXXIII. Magni illius, qvi Elizabetham Friderici I. Regis Daniæ filiam in matrimonio habuit, pater, Ulrici, qvi post Elizabetham duxit, patruus.

Die Februarij XI. qvæ tum erat dies Jovis, hora IX. vespertina moritur Esgerus Bilde, Palatii Regii Magister, sepultus feria III. proxima, Februarii XVI.

Anno eodem moritur Lundiæ Petrus Laurentii.

Theologiæ Lector et Professor Publicus apud Lundenses, Pontificiorum hostis acerrimus.

Eodem anno celebrantur Hafniæ comitia, in qvibus inter alia confirmantur Wandalicarum civitatum vetusta privilegia, qvando et cautum, ne consvetudinem ultrà prætendant illi, qvibus freqventer ad id usqve tempus in ore erat: Nha vnse olde wiise vnde gewonheidt.

Eodem anno moritur Petrus Svavenius, Decanus Roschildensis, vir Nobilis et apprimè doctus.

Anno Dn. 1553. Mauritius Dux Saxoniæ Elector, annum ætatis agens XXXII. cum Alberto Marchione pugnans ad pagum Borchdorp juxta oppidum Peyne in Ducatu Brunsvicensi occumbit die IX. Julij qvamvis victor, et cum eo Principes alii tres et Comites nonnulli, cum Nobilibus CCC.

Interim in Dania apud Regem socerum aliqvandiu commoratus Augustus, Mauritii frater, audita hujus morte Saxoniam mox repetit, Elector deinde imperii designatus post fratrem.

Eodem anno mense Septembri vel circiter in insulam Boringholm profectus Stygotus Pors, tributis exigendis vacat totus jussu Regis.

Eodem anno apud Colonienses et in vicinia horrendum in modum sæviit pestis, similiter in civitatibus maritimis et per Daniam. Qvando et peste obiit Nicolaus Erici apud Lundenses, qvi Lectori Petro Laurentio ante annum vel circiter mortuo in lectionis Theologicæ professione successit proximè.

In hunc annum incidit controversia Fionensis inter M. Georgium et Dn. Christophorum atqve Dn. Laurentium, accusantes Episcopum, qvod Monachis plus-

culum tribuere sit visus, cum nonnulla infirmorum offensione.

Anno Dn. 1554. Janvarij die XVI. moritur in pago Sialandiæ Helsinge M. Christiernus Petri F. Lundensis olim Ecclesiæ Canonicus, sub id autem tempus vicarius tantum, homo imprimis diligens et doctus, qvi multos libros ex Latina lingva et Germanica in Daniam convertit non infeliciter. Saxonis etiam Grammatici historia Regum Daniæ in vulgarem lingvam à se traducta.

Eodem anno Martii die III. obiit Vimariæ Johannes Fridericus Saxoniæ Dux qvondam Elector, mortua paulò antè Sibilla ejusdem conjuge Februarij die XXI.

Eodem anno moritur Hafniæ ipso die Parasceves, qvi erat Martij dies XXIII. Johannes Svenonius, Mathematum Professor Publicus, ipso die Paschæ solenniter humatus. Paulò post obiit et Christiernus Morsianus, facultatis artium Decanus, post tridui disputationem publicam ab ipso habitam, Candidatis tum 4. pro gradu Magisterii in Philosophia respondentibus, Paulo Matthia, Johanne Aurifabro, Johanne Pauli et Clemente Haqvini.

Dominica secunda proxima à festo Paschæ, qvi erat Aprilis dies VIII. subitò exorta est per Daniam tempestas validissima, qvalis extitit et III. die Septembris Anno eodem, spirante utroqve tempore vento, qvem Corum et Argesten appellatum volunt, nostris est Nordwest.

Hoc eodem anno renovatur fœdus jam olim ictum inter Daniæ et Sveciæ Reges, qvo nomine legati in Sveciam mittuntur Magnus Gyldenstiern Eqves aura-

tus. Birgerus Trolle. Anthonius Brusche regni Cancellarius, Tacho Tot. Nicolaus Urne Lundensis Ecclesiæ Præpositus. idem judex generalis per Schaniam. et Holgerus Rosenkrantzius. Regni Daniæ Senatores omnes.

Eodem anno Julij die XX. Fridericus Regis filius arcem adit Malmogensem. et alia qvædam feuda per Schaniam occupat ad patris arbitrium. Magistro Palatii hujus constituto Hilario Hardenbergio.

Hoc anno ad mandatum Regis singulæ per Daniam civitates singulis suis sumptibus naves parant easqve hominibus, commeatu, bombardis aliisqve id genus rebus ad bellum necessariis instruunt, qvæ Junij die XIII. Hafnia solventes supremo Capitaneo Magno Gyldenstiern. Eqvite aurato, in Norvagiam abnavigant. Pervenientes autem ad portum Flecherøen inde mox in Daniam sub XXIII. Augustij diem. nulla re præclarè gesta. revertuntur. Qvidam habent seqventem annum.

Eodem anno moritur Palæmon sive Palno Johannis, civis et senator Malmogensis. M. Vesselii Palæmonij pater.

Eodem anno rediit Hafniam ex Anglia Johannes Spithovius Monasteriensis denuo factus Græcæ lingvæ Professor. Advenerant autem prius et alii qvidam ex Anglia propter confessionem pulsi exules in Daniam, inter qvos erat et Johannes à Lasco Polonus. Verum hi mox jussi sunt Regno excedere. Meminit hujus Sleidanus lib. XXV.

Hujus anni hyems usqve adeo aspera erat, ut mare etiam. qvod est inter Hafniam et Malmogiam, glacie concretum pedibus iter conficientibus transitum

fecerit meabilem. Idem factum anno mox seqventi maximè in breviori illo trajectu inter Helsingoram et Helsingburgum, qvando et caritas etiam solito major erat, foeni præsertim et straminum, propter hyemis diuturnitatem.

Anno Dn. 1555. visus est per Daniam Cometa die Aprilis XXIII.

Hoc eodem anno classis Anglicana non per fretum Oresund ut aliâs semper ad id usqve tempus, sed omnium tunc primùm ex mari occiduo prælernavigato latere septentrionali Norvagiæ et Sveciæ in Muscoviæ sinum S. Nicolai dictum ad Dividnæ fluvii ostium et in Russiam abnavigavit. Qvod idem freqventer postea factum, maximè durante bello Svetico per Friderici II. gubernationem.

Eodem anno sub festum Michaëlis edictum proponitur per Daniam de cavendis Anabaptistis et Sacramentariis.

Eodem anno moritur Andreas Bilde nocte præcedente diem Octobris XXIII. hora noctis secunda.

Obiit eodem anno et Avo Bilde Petri filius de Svanholm, Ecclesiæ Arhusiensis qvondam Episcopus.

Eodem anno moritur Elizabetha Christierni II captivi soror Marchioni olim nupta, eadem Joachimi II. Electoris mater.

Per hyemem hujus anni exortum est bellum inter Sveciæ Regem et Moscoviæ Magnum Principem, occasione præbita per præfectos qvosdam partis utriusqve in ditionum confinio.

Anno Dn. 1556 jamtum incipiente, pridiè circumcisionis Dni., is erat dies Martis, sub vesperam horrenda passim audita sunt per Daniam, Misniam, Tu-

ringiam. Silesiam et Bohemiam tonitrua, visa fulgura et ignis cœlo lapsus.

Anno eodem Februarij die XVI. celebrantur nuptiæ Ulrici Ducis Megapolensis cum Elizabetha Christiani III. sorore.

Eodem anno, Februarij die XXVI. obiit Fridericus Palatinus Rheni, Elector, anno ætatis 73. sine liberis. Conjugem hic habuit Christierni II. captivi filiam Dorotheam. In Electoratum successit Otthenricus Friderici ex fratre Ruperto Nepos.

Eodem anno, Martij die V. Cometa per Europam conspectus est. Conspecta etiam die Martii XIII. stella inprimis lucida juxta Lunam, cui videbatur tantum non alligata. Cometam fuisse est verisimile.

Aprilis die XX. moritur Rostochii Bernhardus Vigboldus Phrysius, J. U. Doctor, Christiani III. Consiliarius.

Circa idem tempus obiit Cornelius Matthiæ F. civis Malmogensis.

Eodem anno, die Octobris VIII. qvi idem erat dies Jovis, paulò ante tertiam matutinam moritur Roschildiæ Stigotus Pors, Ecclesiæ ejusdem Archidiaconus et Ecclesiarum ac Ecclesiasticorum omnium per Schaniam olim post amotos Archiepiscopos Præses à Rege constitutus, celebris inprimis et de omnibus optimè meritus. Idem qvatriduo post obitum, nempè Octobris XI. in Templo Luciano juxta Altare Vincentii in meridionali templi parte honorificè sepultus. Moritur non multò pòst Stigoti fratria, Dn. Lucia Christierni Porsii uxor de Jonstorp. nocte media inter diem Octobris XVI. et XVII. sepulta mensis ejusdem die XX.

Eodem anno, Octobris die XXVII. moritur Chilonii Fridericus, Friderici Regis filius, Holsatiæ Dux, idem Episcopus Hildeshemensis, anno ætatis XXV.

Eodem anno, pridie omnium Sanctorum, qvi dies Sabbathum tum erat, abrogata sunt apud Lundenses Almutia, qvæ vocant, ex mandato et jussu Regis, procurante id Petro Capitaneo, Medicinæ Doctore, Lundensis Ecclesiæ per id tempus Decano.

Anno eodem destructum est funditus Templum D. Gertrudi olim dicatum apud Landiscronenses.

Similiter destructum ac planè dirutum eodem tempore Helsingburgi Monasterium Dominicastrorum aliqvammultos tum annos Monachis vacuum ac desolatum.

Anno Dn. 1557. die Janvarij VI. moritur Petrus Capitaneus, Ecclesiæ Lundensis Decanus, ætatis anno XLVI.

Marti jdie IX. tres soles Hafniæ visi sunt. Ejusdem mensis die XVII. per noctem ignis cœlo delapsus est Hafniæ in veteri foro.

Sub idem tempus in prædio suo Stenholt naturæ debitum solvit vir Nobilis et longè optimus, Paulus Laxmannus Petri filius, Pauli Nepos, relicta conjuge Dn. Thalia Holgeri Ulstandi Filia et tribus liberis, Holgero, Birgitta, Laxmannis, et Paulo posthumo.

Julij die XXVIII. obiit Vincentius Lunge, Præses tum Curiæ et Diœcesis Lundensis, in Templo Laurentiano die Augusti III. sepultus.

Eodem anno in Daniam venit Augustus Saxoniæ Dux Elector, qvem aliqvanto pòst exeuntem comitatur Fridericus Rex electus, Hafnia digressi ambo Septembris die V.

Die Octobris XVII. celebrantur Ripis nuptiæ M. Johannis Lagonis, postea Episcopi Ripensis, cum filia Thausani Dorothea.

Die Decembris V. anni ejusdem obiit Hafniæ Johannes Machabæus, Theologiæ Doctor, vir inprimis doctus et longè integerrimus.

Anno Dn. 1558. Aprilis die XX. obiit Johannes Bugenhagius Pomeranus, Theologiæ Doctor, Wittebergæ, ætatis anno LXXIII. laboribus et senio nunc tandem confectus. Bonam hic olim operam navavit in exigendo Papatu et reformandis Ecclesiis per Daniam et vicinas aliqvot provincias.

Eodem anno sub Paschæ solennitatem ex Germania Hafniam revertitur Fridericus Rex electus, peracta jamtum inauguratione Ferdinandi Imperatoris Francofurti ad Mœnum.

Conspectus est eodem anno cometa die Augusti XVII. et per totum seqvens octiduum. Iterum autem seu idem visus seu alius cometa ad diem Septembris VI.

Hoc eodem anno, mensis Septembris die XXI. qvi Matthæo sacer esse solet, moritur in Hispaniis Carolus V. olim Imperator.

Anno eodem moritur Petrus Sebærus, Ecclesiæ Lundensis Cantor, ipso die Dionysii.

Hoc ipso anno Dn. 1558 cædibus ac incendio per Livoniam grassantur Rutheni, Livonibus opem Christiani Regis implorantibus frustra.

Idem annus multorum Principum et Magnatum morte fuit memorabilis, ut Mariæ Ungariæ Reginæ, qvæ in Hispaniis obiit die Octobris XVIII. Reginæ Angliæ Mariæ, qvæ Novembris XVII. Reginaldi Poli Cardinalis, qvi XVIII. ejusdem mensis mortuus est.

Tandem et Portugalliæ Regis, cui successit in gubernatione Carolus Philippi Hispaniarum Regis filius[1]).

Anno Dn. 1559, jam inchoato et currente, ipso die Circumcisionis Dni. hora circiter qvarta vespertina moritur Coldingæ Rex Christianus, anno ætatis LVI. climacterico octavo, cui postea Othoniæ funus factum est, et exeqviæ celebratæ die Februarij XIII. qvæ tunc fuit Dominica Invocavit, cum regnasset, annumerato interregno, à Patris obitu annos plus minus XXVI. Regnum relinqvens Filio longè pacatissimum.

Regis Christiani exuviæ Roschildiam postea deferuntur procurante id Filio Friderico, anno demum à nato Servatore MDLXXIX.

[1]) Her er Meddeleren fejl underrettet, da Kong Johan III af Portugal døde 1557, og efterfulgtes af sin Sønneson, den 3aarige Sebastian.

Efterskrift.

I Indledningen, foran S. 84, er det sagt, at Mogens Madsens Levned oprindelig er skrevet paa Dansk — saaledes siger nemlig baade Otto Sperling og Peder Terpager. Det forholder sig imidlertid neppe saa. I Ny kgl. Saml. 2067, 4to findes nemlig foruden Terpagers ovenfor, S. 84—95, meddelte latinske Form af Mogens Madsens Levned ogsaa en dansk med Overskrift: „M. Mogens Madtzens fordum ærværdige Biscops over Lunde stict i Skaane hans christelige lefnets lob, saasom det af hannem self først paa Latine bleff forfattet, Aar efter Christi Fødsel 1607, i sit Alders 80. Nu her efter udskreven paa Danske [1]". Denne danske Text, som vistnok er benyttet baade af Terpager og Sperling ved deres latinske Retroversioner, bærer tydelige Spor af at være Afskrift af en Oversættelse fra Latin (og ikke af en dansk Original). Thi foruden de Fejl i Navnene, som baade Terpagers og Sperlings Oversættelser have, har den danske Text desuden nogle, som ere forsvundne ved Overførelse paa Latin. Saaledes har den Hans Grundet (en urigtig Gjengivelse af Latinens Joannes eller Johannes G., der skulde have været oversat: Jens) og Niels Urne (urigtig Gjengivelse af Originalens Nicolaus, der i dette Tilfælde skulde have været oversat: Claus). Havde jeg erindret denne danske Texts Existens, vilde det mulig have været rigtigere at meddele den end Terpagers Retroversion, da den dog, trods sin mindre tiltalende Skikkelse, staar den forsvundne latinske Original et Trin nærmere.

[1]) Denne Overskrift er skreven med Terpagers Haand, men selve Stykket er, paa de to første Linier nær, forøvrigt skrevet med en anden, ubekjendt Haand.

Civitatum quarundam Schaniæ

brevis descriptio.

Autore

Magno Matthiæ,

Th. Lectore et Canonico Lundensi.

Med Historien gaar den historiske Topografi Haand i Haand. Da der derfor i det 16de Aarhundrede vaagnede en Lyst til at sysle med Minderne fra Fortiden, blev det ogsaa en Trang at gjøre sig fortrolig med de historiske Begivenheders Skueplads. En ydre Anledning bidrog til at bestemme Formen, hvorunder nogle af de ældste Forsøg i den historiske Topografi forekom hos os. En Canonicus i Køln, ved Navn Georg Braun, tog sig for at udgive et stort topografisk Værk, kaldet Theatrum urbium, hvortil han samlede Bidrag allevegne fra. Ogsaa forskjellige danske Videnskabsmænd bleve satte i Virksomhed med at yde ham Bistand, og han opnaaede Understøttelse af Kong Frederik II til Udgivelsen[1]). De danske Stater fik da ogsaa en forholdsvis ret anseelig Plads i den 4de Del af Værket, der har til Titel: Theatrum præcipuarum urbium positarum ad septentrionalem Europæ plagam. Heri findes nemlig følgende Byer beskrevne: Kjøbenhavn, Helsingør, Ribe, Kronborg, Øen Hven med Uraniborg, Helsingborg, Malmø, Landskrone, Lund, Odense, Visby, Kolding, Bergen, Slesvig, Ekernførde, Flensborg, Itzeho, Husum, Haderslev, Tønning, Tønder, Eutin, Kiel, Segeberg, Krempe, Rensborg, Plöen.

1) Se Schumacher, Gelehrter Männer Briefe an die Könige in Dännemark III, 349—51. Jvfr. mit Skrift. Historieskrivn. i Danmark og Norge efter Reform. I. S. 142—3.

Heide og Meldorf. Beskrivelserne af Byerne ere ledsagede af Afbilduinger af samme i Fugleperspektiv, hvilke ere af ikke ringe Interesse, da det i de fleste Tilfælde er de ældste Billeder, man har af de paagjældende Byer og deres Omgivelser. En Bedømmelse af Billedernes Nøjagtighed vil imidlertid kræve indgaaende topografiske Undersøgelser.

Den Beskrivelse, som i det nævnte Værk findes af de fire vigtigste Byer i Skaane, skriver sig fra M. Mogens Madsen. Dette fremgaar bl. a. af et Brev fra ham til M. Anders Vedel, som fortjener at meddeles, da det ikke før har været trykt[1]). Det lyder saaledes:

S. d. Fasciculum literarum abs te missum, vir Clariss. domine et Amice observande, accepi die abhinc circiter 14. Quæ voluisti, effecta dedi omnia. Ingerdi[2]) ipse tradidi in manum quam ad ipsam dederas epistolam. Sensi placuisse. Ad ea quæ de fratris[3]) Effigie scripseras, sic respondit, nomen Fratris passim sic innotuisse etiam exteris, vt huiusmodi Ectypomate non admodum videretur opus. Ad hæc ego: Laudandum tuum studium, & Fratris virtutem celebrari meruisse etiam ad posteros, Effigiem apud Albinum[4]) reperiri, si non sit alia. Me, si quid scriptura esset, facile literas transmissurum. Beata[5]) ipsa non adfuit. Interim redditæ sunt et huic literæ. Similiter filiæ & quidem per certos homines in manus proprias. Nihil autem responsum. Mihi solum actæ

[1]) Brevet, der findes i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling, er ikke benyttet af Wegener (se dennes A. S. Vedel, 2. Udg. S. 150, Not. 19). Af Slutningen deraf er et Facsimile meddelt som Prøve paa Mogens Madsens Haandstil i mit Skrift: Om den historiske Kritik.

[2]) Uden Tvivl Fru Inger Oxe, Enke efter Jørgen Brahe til Tostrup.

[3]) Den afdøde Rigshofmester Peder Oxe.

[4]) M. Niels Hvid, Biskop i Lund.

[5]) Beate Bilde, Tyge Brahes Moder.

gratiæ, quod communicassem. De mea effigie quod respondeam, vix quicquam habeo, qui si inter doctos numerari debeam, in extrema certe parte censebor, & studiosus nominari malo, quam doctus. Interim tui in me animi propensionem ac beneuolentiam singularem lubens agnosco. Equidem effigiem habeo Gemperlini nostri opus. Est et apud nos pictor, qui facile imitaretur, verum hic cum morbo diutino conflictatur, ut operam suam nobis præstare minime possit. Ubi conualuerit, forte mittam effigiem, ut tu tibi habeas, non ut aliis exteris communicetur. Quid enim opus? — Urbium Helsingburgi, Coroniæ, Lundiæ, atque Malmogiæ descriptionem Machabæo nostro ad sollicitam hujus & crebram petitionem misi ante mensem vel circiter. Jam autem scripsi ei, tibi ut descriptam communicaret primo quoque tempore. Opus est rude et tumultuarium. Verè tamen perscripta sunt, quæ novi in his civitatibus memorabiliora Solum Benedictinam apud nos Bibliothecam omisi. Hæc a M. Benedicto seniore apud nos Canonico, quo olim præceptore in Græca lingua usus fuerat Doct. Hemmingius, instituta est anno ante mortem eiusdem altero. Mortuus est autem Benedictus anno d. 1583, ætatis 83. Quod descriptionem illam tantopere vrserit Machabæus, eo id factum, quoniam Abbati Lundensi (qui nunc nusquam est in rerum natura nisi forte in Utopia) scripsit Bruno iste Coloniensis, petens sibi eiusmodi aliquid communicari. Brunonis literas misit ad Machabeum dn. Henricus Rantzouius, mihi Machabæus, suis adiunctis in eam, quam nunc dixi, sententiam, vt voto scilicet satisfaceremus boni viri, nos Abbates Ringstadienses Lundiæ præsentes, ille verus Abbas, ego tantum nominatus. Nam nec id forte te latet[1]). Brunonis litteræ etiamnum apud me servantur. Verum de his sat multa.

[1]) Se foran S. 91-2. hvad Mog. Madsen selv meddeler om dette Forhold.

Ego si qva in re, vir Clariss., tibi tuisve gratificari possim, plane tuus fuero κτίσει καὶ χρήσει. Socerum tuum V. Clariss. una cum vtriusque vestrum conjuge salutamus ego & mea, nunc puerpera per Dei gratiam, perquam reverenter et amanter. Bene vale. Lundiæ 18 Febr. 87.

T.
Magnus M.
Th. L.

Amanter etiam Dn. M. Hegelius ex me & vxorcula mea saluebit.

Udskrift: Reverendo & Clariss. Viro eruditione, prudentia et pietate præstanti, Dn. M. Andreæ Welleio, Ecclesiæ Ripensis Decano digniss., Domino meo et Amico reverenter colendo.

Den Afskrift af Mogens Madsens Beskrivelse af de skaanske Byer, som omtales i foranstaaende Brev, er vistnok netop den, som vi endnu have, og det er heldigt, at den er bevaret, da den er ikke saa lidt udførligere end det Uddrag af samme, som Braun optog i Theatrum urbium.

Det her benyttede Haandskrift, der vel ikke er Forfatterens eget, men dog en samtidig og paa en enkelt Undtagelse nær korrekt Afskrift, findes i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2336. 4to, sammen med en Del topografiske Notitser vedrørende de skaanske Provinser, samlede af M. Anders Sørensen Vedel og for en Del skrevne med hans egen Haand, Forarbejder til det store topografiske Værk over Danmark, som Vedel samlede Materiale til, dels ved at indhente Meddelelser fra andre, dels ved selv at rejse omkring i Landet og gjøre Optegnelser, men som han desværre — ligesom saa meget andet, af hvad han syslede med — aldrig blev færdig med eller fik lagt sidste Haand paa[1]). Som det bedst ordnede Stykke i

[1]) Mere herom findes hos Wegener, Efterretn om And. Sør. Vedel, 2. Udg. S. 149—50, 158—60, hvor ogsaa det ovennævnte Hdskr. er benyttet.

disse Optegnelser kan nævnes en korttattet Beskrivelse over Halland og en Del af Skaane, skreven med en os ubekjendt Haand. Som en Prøve af dette Arbejde kan hidsættes Optegnelserne om Aarsted Herred i Sønder-Halland, og vi vælge netop dette Stykke, fordi det indeholder en Stedfæstelse af det berømte Sagn om Hagbard og Signe, der yder et Supplement til den lange Række af lignende, som findes i Sv. Grundtvigs Udgave af Danmarks gamle Folkeviser I, 258 fl.

Aarsted herrit.

1. Aarsted centrum. 2. Asager. 3. Drengse. 4. Kroxrød. 5. Slynge. 6. Efftre. 7. Wesige. 8. Askyme. 9. Abel. 10. Skree. Fraa Aarsted thil Asager $^1/_2$ m. y sudoest. Thil Drengse 2 m. wdj noerdoest, grendser landemercke. Kroxrød 2 m. $^1/_4$ noerdoest. Slynge $^1/_2$ m. sudsudoest. Efftre $^1/_2$ m. sudwest. Wesige $^1/_4$ m. wdj nør. Askyme $^1/_2$ m. y noernoerdoest. Abel $^1/_4$ m. wdj øster. Skree $^3/_4$ y wester.

Herregaarde.

1. Sanderup wdj Aarsted $^1/_4$ fraa kircken y noer.

2. Hiulebiergh wdj Abel, huoes kircken.

Imellem Asager och Aarsted er enn høy med sammenborne steene, kaldit Haborgs høy, och der huoes klippen, huor hand bleff hengt. Sax. lib. 7. Seiersbiergh der huoes, och sud west fra Asager kircke er en monument, Signis sal kaldit. Moerekier sudwest fraa Aarsted, quorum omnium mentionem facit Saxo.

Huoes Asager wid en alfar wey staar tre store høye steene, meer end 2 mends høye. Paa den ene en trøyeborgh eller skioeld wdgraffuen, thil huad ihukommelse wiste ingen. Sigis och, att som Aarested er, skulde werrit Axelsted, som Saxo neffner. Aarsted à remulis; der haffuer gaait enn fioer ind y gamle dage, och er der funden acker wdj deris enge: er nu fløt thil Falkenbiergh

Fluuij.

1. enn aa giør skilsmøsse mellem Aarsted herrit och Halmsted herrit.

2. Falckenbiergh aa giør skilsmøsse mellem Nørre Halland och Syndre Halland, kommer aff Suerrige, och løber østen for Lynby, noerden om Wesige och wester och synden for Falckenbiergh.

3. Efftre aa kommer aff thuende greene: 1. aff en sø wid Kroxred kircke och Drengsø wdj Drengse, løber noerden och synden om Sletagre, synden for Quidbilde mellem Reffuinge och Gedinge. 2. aff en mose y landemercke, synden om Wesige, østen om Asager, imellem Gedinge och Slynge, imellem Slynge (huor den kommer sammen) och Efftre.

Det betydeligste Stykke i den her omtalte Fascikel er dog den latinske Beskrivelse af de fire vigtigste Byer i Skaane, der her skal meddeles. Paa forreste Blad er med en Haand fra Slutn. af 17de eller Beg. af 18de Aarhundrede skrevet: „Author hujus descriptionis est Magnus M., Th. L. Occasionem ipse in epistola ad M. A. S. W. Lundiæ anno 1587. d. 18 Februarij data explicat“. Det er altsaa det ovenfor meddelte Brev til Vedel, hvortil denne Oplysning støtter sig, og næppe vil nogen bestride Rigtigheden af denne Bemærkning om Forfatteren, skjønt han ikke selv har sat sit Navn paa Skriftet.

Ciuitatum quarundam Schaniæ breuis descriptio.

DE HELSINGOBURGO.

Helsingoburgum Schaniæ ciuitas est maritima, arce æditissima insignis. Vrbem Helsingorum hanc nominat Danicarum rerum scriptor Saxo Grammaticus lib. XIIII. et Helsingum oppidum lib. XV.

Sita est hæc ciuitas in ipsis penè faucibus et ad fretum, per quod in eum, quem Codanum sinum appellat Plinius (Nat. hist. lib. IIII. cap. XIII.) illabitur Oceanus, vbi traiectus est ex Schania in Sialandiam Insulam breuissimus. Germani vulgò nominant Den Sunt. Id nomen sinum propriè significat Danis, vt est maris sinus siue recessus. Et Danis quidem ea pars sinus illius Orsund appellatur. Sinus autem totus, Mare orientale. Porrò Freti seu angustiarum earum latitudo est vix vnius miliaris Germanici. Quo loco quæ sit poli eleuatio ex eo æstimari potest, quod Fretum hoc quinque tantum miliaribus Germanicis versus Boream ab Hafnia distat, Regni Metropoli, cuius nota est tum latitudo, tum longitudo.

Orientalem Maris ripam tenet Helsingoburgum, quemadmodum Helsingora vnâ cum Croneburgo, Arce Regia et longè magnificentissima, occiduam.

A Septentrione in Austrum porrigitur ciuitas, longior quàm latior, monte nimirum perquam ædito, qui huic imminet ad orientem, obstante, quo minus in latum etiam extendi possit.

In huius medio Templum est, Virgini olim Deiparæ dedicatum, non magnificum quidem illud (ex cocto enim tantum lapide extructum visitur) amplum tamen inprimis et excelsum, cui turris adiecta est altior aliquanto, vniuersum autem ædificium eiusmodi planè, vt et gratiam quandam habeat, quod decenti simplicitate commendatur, et copiosa luce in eo perfundantur omnia.

Nusquam plura quàm hic antiquæ nobilitatis Danicæ ad parietem Templi septentrionalem depicta visuntur insignia, sepultis in eodem Templo, præter alios viros præstantes, non ita pridem Dn. Johanne Schowgardio de Schowgard, consiliario olim Regis Frederici II. et Regni Senatore, prudentia et generis Nobilitate clarissimo, et Dn. Sthenone Bilde de Vandaas, quem præter antiquam Nobilitatem excellens quoque decorârat eruditio, ex quibus ille sub annum Domini 1580, mense Julio, in fata concessit, hic autem anno 1586. pridie Epiphaniorum Domini naturæ debitum soluit, hemiplexia, qua diutiuscule laborârat, extinctus.

Non procul à templo prætorium est ad austrum, vnâque forum, in quod merces suas quotidie ferè conuehit frequens vicinia, puta frumenti varia genera, boues, agnos, anseres et cætera id genus, atque adeo

quicquid ad victum videtur necessarium, ita quidem, vt et Helsingorensibus transmarinis, aliisque emere volentibus, eadem sufficiant. Nam Helsingorensibus mercimonia eiusmodi, tum propter Aulam Regiam, quæ frequenter Croneburgum commeat, tum propter hospitum, mercatorum potissimum exoticorum, ante omnia Belgarum, Anglorum, Scotorum, quotidianam ferè frequentiam, sunt pernecessaria, et in hac ciuitate libera. In qua præter mercatum hunc quotidianum, quo ciuium potissimum ac vicinorum seruitur commodis, alij duo anniuersarij, alter in medio Quadragesimæ, quam vocant, alter sub Dominicam Palmarum dictam, sic celebrantur, vt non ex Dania tantum, verumetiam ex peregrinis et procul dissitis regionibus huc commeet maxima hominum multitudo, comportatis eòdem exoticis etiam mercibus haud paucis, vt vix in vlla panegyri Daniæ vel hominum sit vel mercium frequentia maior. Ex mercibus tamen in hisce nundinis frequentiores sunt equi ac boues venales, quorum distrahendorum caussa hæ primitus sunt institutæ.

Oppido toti, quà in longum patet, Mons imminet, vt antè dictum, ad orientem, præruptus admodum ac æditus, cuius fastigio, super solidissima caute, arx imposita est longè munitissima. Hæc ab Helsingis (hij Sueciæ populi sunt, quorum patria Helsingia) sub ipsam olim Natiuitatem Seruatoris Christi in carnem, Frothone III. Daniæ rege, vel circiter, extructa memoratur, à quibus quidem Helsingis et nomen inditum tum arci, tum ciuitati, adde et ei, quæ trans fretum est Helsingoræ. Id autem nomen sonat non tam oram, seu extremitatem, quod videri alicui posset, quàm arenam Helsingorum. Est quidem illa extrema

Sialandiæ versus ortum æstiuum vel Boream pars. vbi sita Helsingora est cum arce Croneburgo: Verum veteri Danorum lingua Øre arenam sonat propriè, cuius est etiamnum circa Helsingoram copia, longiori tractu in mare procurrens. idque non admodum profundum, à qua verisimile est nomen factum et ciuitati et freto vicino, quod à Danis appellari dixi Ørsund, quasi dicas arenæ fretum vel sinus. Et flexus, vbi nunc arx est Croneburgum, olim dictus est Ørekrog. quasi arenæ flexus, ab eadem nimirum arenæ copia.

De tempore extructæ arcis Helsingburgensis circumferuntur barbari quidam versiculi duo, qui sic habent:

Tempore natalis Christi turris capitalis
Helsingborg struitur, velut in scriptis reperitur.

Quod ad antiquitatem attinet oppidi Helsingburgensis, certò sciri non potest, priusne arx extiterit, an oppidum, vel simul vtrumque. Illud certum, inter vetustiores Schaniæ, imò et Daniæ totius ciuitates, vulgò numerari quatuor hasce: Treleoburgum Schaniæ, quod à tribus leonibus, Insigni Regni Daniæ, nomen inuenit, Scanoram item, cum Lundia, et, de quo nunc agitur, Helsingoburgum. vel ex Saxone constare videtur, qui historiæ suæ lib. XV. de Waldemaro I. loquens et loci eius mentionem faciens, vbi nunc est Helsingora, littus tantum Sialandiæ nominat, quod ab Helsingo oppido vocabulum tenet. Hæc enim sunt Saxonis verba. Qui paulò antè in eodem libro, paucis interiectis, per Helsingum oppidum, quod idem sic nominat, Helsingoburgum solummodo intelligit. Quid autem opus littus dicere, si eo tum tempore vel arx

ibi fuit, vel oppidum? Sed ad arcem redeo Helsingoburgensem.

Ea sanè perampla est, vt per se ciuitatula videri possit, in cuius meditullio Turris quadrata, et ipsa ampla admodum atque inprimis edita, contignationum seu interstitiorum sursum versus (quæ Tabulata vocantur) complurium, ad miliaria aliquot procul sese spectandam exhibet nauigantibus et alijs. Hanc turrim duplex ambit murus, alter proximè cingit eandem: qui autem remotior est, arcem totam vnáque ædificia complectitur quamplurima, quotidianis eorum, qui arcem tenent, vsibus accommodata. Murus exterior, qua parte plagam respicit orientalem et aquilonarem, fossa cingitur sic satis profunda, quòd is locus minus videatur natura munitus, quàm latus occidentale. Id enim magis est præruptum seu arduum et natura inaccessum.

Fuit hæc arx multorum Regum olim sedes, vbi et comitia quædam Regni celebrata sunt, vt cum aliàs, tum initio gubernationis Erici VI. cui Kleppingo postea cognomen fuit, sub annum d. 1260. ad diem IX. Martij mensis, et conuentus inibi habiti, maximè quando negotium Danis cum Suecis vicinis, aut inter Suecos ipsos pax per Danos constituenda, quod factum est et anno d. 1310. quando conuenientibus Helsingoburgi Rege Daniæ Erico VII. Menwed dicto, et fratre huius Christophoro, Birgero item Sueciæ rege, et huius fratribus Erico et Waldemaro, tum Gerardo Holsatiæ comite, et Henrico duce Megapolensi, composita est omnis inter Birgerum et fratres eiusdem controuersia. Meminit huius Johannes Gothus historiæ Sueonum et Gothorum lib. XX. cap. XIX.

Moritur in eadem arce et Christophorus III. Daniæ Rex anno à Christo nato 1448. in qua quidem is arce frequentius tum solitus erat commorari.

E regione arcis versus Meridiem coenobium olim erat eorum, qui Dominicani sunt dicti, non incelebre, postea mutata per Daniam Religione planè dirutum, vnâ cum tribus alijs templis parochialibus: Petri, Clementis et Olai, vicinis, tum et sacello Crucis recens extructo, quod oppido adiacebat ad austrum. Jam campus, vbi Troia fuit. His enim locis ne vestigia quidem vlla hoc tempore apparent ædificiorum alioqui sumptuosiorum.

Protulit olim Helsingoburgum præstantes aliquot viros eruditione insignes, ex quibus aliqui hodie viuunt.

Illud penè præterieram concilium aliquando prouinciale in hac ciuitate celebratum, præsidente Archiepiscopo Petro eius nominis secundo, sub annum à nato Christo 1345. mense Maio, quo tempore id, præter reliqua, vt præcipuum et maximè memorabile, omnium Episcoporum et aliorum conuenientium suffragiis sancitum, vt si quem contingeret Episcoporum ab aliquo potente pelli extra prouinciam (huiusmodi autem iamtum aliquid factum meminerunt plerique, circa Johannem Grand Archiepiscopum, ante annos circiter 20. post totidem annorum exilium in Gallijs mortuum, vt taceantur interim alij nonnulli Episcopi, quorum non fuit dissimilis fortuna) reliqui de ope ferenda solliciti essent. Singulis autem certa tum pecuniæ summa mandata fuit pro suæ cuique dioeceseos amplitudine et redituum annuorum quantitate. Et hæc quidem de Helsingoburgo sint dicta.

DE CORONIA.

Ab Helsingoburgo distat Coronia et ipsa maritima (quam vulgo Landisceronam dicunt, id sonat terræ seu prouinciæ vel regionis coronam) miliaribus Germanicis plus minus duobus et dimidio versus austrum.

Hæc ab Erico VIII. Daniæ Rege primum condita est, sub annum à Christo nato 1413. cum prius eo loco pagus fuerit, Sæbye sondre ɔ: australis dictus, cuius adhuc appellationem platea quædam in hac ciuitate retinet, incolis dicta Sæbye gade ɔ: platea Sæbye.

Quam Landoram appellat Saxo lib. XIV. de Erico IV. et Waldemaro I. horumque gestis verba faciens, ea non ciuitas fuit, sed longior quidam, vt Saxo ipse loquitur, arenæ tractus à continenti littoris in mare procurrens. His enim penè verbis vtitur Saxo. Nec facile est dicere, sub quonam Schaniæ littore is fuerit tractus, hicne vbi Coronia nunc est, an alibi.

Vicinus est vrbi ad orientem fluuius, dimidio tantum miliari ab vrbe distans: hic in Meridiem fluens, ac in mare sese exonerans, cursum nonnihil flectit ad Aquilonem, marique mixtus Coroniam præterlabitur, ac portum efficit, vastissimarum etiam nauium capacem, quo non est alius per Daniam magis commodus aut oportunus. Ea res occasionem præbuisse videtur condendæ hoc loco ciuitatis.

Vallo ac fossis cingitur Coronia, arcemque adiunctam habet, cuius fundamenta à Christiano III. Daniæ Rege iacta primum sunt anno Domini 1543. vel circiter, paucis post annis peracta eiusdem ædificatione. Haud parum momentum ad victoriam attulit

Christiano portus Coronensis, cum, patre defuncto, de regno is dimicaret aduersus seditiosos et comitem Oldenburgicum. Hîc enim, vrbe occupata, tutam admodum reliquo belli tempore stationem habuere huius naues. Quæ res videtur et portum et ciuitatem sic regi victori commendasse, vt postea arcem quoque hîc locandam duxerit.

Quo loco nunc arx sita est, olim coenobium erat Carmelitarum, quibus sub ipsa huius ciuitatis quasi crepundia in Daniam introductis, domicilium hîc primum statuit Ericus VIII. vrbis conditor.

Portæ ciuitatis versus meridiem et mare tres sunt: totidem etiam, qua vrbs continentem spectat. Orientalis vna, altera septentrionalis, tertia occasum æstiuum respicit et Corum seu Argesten, quæ à vicina platea Sæbye nomen obtinet. Per has multum quotidie rerum venalium inuehitur, earum potissimum, quas regio seu prouincia vicina producit, quemadmodum per portas maritimas, quæ nauigijs in portum apportantur ex varijs Europæ regionibus, Liuonia, Prussia, Pomerania, et ciuitatibus Germaniæ maritimis, Hollandia item, et Anglia ac Scotia, tandemque ab extrema Noruagia, et alijs locis infinitis. Nunquam autem vel mercium vel hominum in hac ciuitate frequentia maior, quàm circa solstitium æstiuum, quando mercatus in ea exercetur longè maximus.

Erat non ita pridem in finibus Gothiæ et Hallandiæ ciuitas Engelholmia, Christierni II. Regis auspicijs condita, sub annum à nato Christo 1516. vel circiter, nunc pagus, à Coronia versus arctos et septentrionem distans miliaribus Germanicis IIII. ab Helsingoburgo verò versus ortum æstiuum et Boream

tribus tantum. Hæc à paruis initijs, breui admodum tempore, mercimoniorum vsu ac ciuium industria in mediocrem creuit magnitudinem, et reliquis per Schaniam oppidis haud leue damnum inferre est visa. Oportuno enim loco ad Rhynam amnem percelebrem, haud procul ab eiusdem ostio, vbi is sese in mare exonerat, sita erat, vnde facillima esse potuit, quemadmodum in alias regiones occiduas et septentrionales, ita et in Hollandiam nauigatio, quæ ab Holmensibus exercebatur acri nimis ac indefesso studio. Necesse autem habebant Hallandi pariter et Gothi ac Sueci, si qui Helsingoburgum aut Coroniam proficisci vellent cum mercibus, per Holmiam iter facere, vbi hodie etiamnum pons est præaltus fluuio instratus, qui quicquid apportabant mercium, id ferè totum ab Holmensibus velut interceptum coëmebatur, confluentibus eòdem ijs quoque, qui meridiem versus habitantes, Helsingoburgum prius aut Coroniam vel ad alias ciuitates viciniores mercandi caussa commeare soliti fuerant. Holmiæ enim et sua vendebant carius, et si quid emendum erat, id plerunque viliori precio venibat. Atque hic tum, salua ciuitate, præter quotidiana mercimonia, vnus erat mercatus anniuersarius et longè frequentissimus, Junio mense ferè medio, quando B. Bothulphi festum celebrari solitum fuit, cui diuo Templum Holmense erat consecratum. Cum autem passim quererentur et Coronenses et Malmogenses et Helsingoburgij de interceptis hoc modo mercibus, et commoditatibus suis interuersis, resque ad harum vrbium interitum spectare videretur, siquidem Holmensibus permittenda essent consueta his mercimonia, gliscenti malo obuiam eundum ratus Christianus III. Holmensibus omnibus Coroniam migrare

iussis, ciuitatem in pagi formam redegit, mercatumque illum anniuersarium percelebrem vnâ Coroniam transtulit anno Domini 1547.

Non pocul à porta maritima orientaliori forum Coroniæ est peramplum, iuxtaque prætorium magnificè extructum. Et circa forum, quemadmodum passim in vrbe tota, maximè versus portas septentrionalem et orientalem, priuatorum ædificia sic satis splendida.

A foro versus septentrionem non longo spatio Templum est vastæ magnitudinis et templo iuncta turris præalta, ex lapide cocto constructa omnia, fundamento excepto. Frequentissima huc confluere solet singulis ferè diebus ciuium multitudo ad audiendas conciones et alia pietatis exercitia. Neque nunc alius est in hac vrbe Sacrorum locus, præter Nosocomium in ea platea, quæ ad portam ducit orientalem, vbi non minus sacra fiunt, quam in ipso Templo, concionibus publicis in eo habitis omni die dominica et quinta quaque feria, ad quæ quidem conciones audiendas similiter tota confluit ciuitas, maximè qui in vicinia habitant.

In hoc Nosocomio permulti aluntur ægroti ac pauperes ciuium potissimum liberalitate et beneficentia. Neque enim certos annuos prouentus hij habent, qualibus gaudent alia quædam passim per Daniam Nosocomia et Ptochodochia maiorum liberalitate dotata.

Præter Templum et Nosocomium, præterque illud, de quo prius dictum, Carmelitarum Coenobium, erat olim Coroniæ Fanum D. Gertrudi sacrum, ad portam maritimam mediam, in quo ante mutatam apud Danos religionem sacra et supplicationes fieri solebant D. Gertrudi credo, vel, fiducia intercessionis huius, Deo.

quò nauigantibus secunda contingeret nauigatio et hospitium commodum. Olim enim hæc diua de conuenientibus hospitijs prospicere peregrinantibus putabatur, cui ob id hoc hauddubiè loco templum olim erectum, vt huic vota facerent nauigantes, portum Coronensem vel ingressi iam vel ingressuri. Admodum enim difficilis est in eum aditus propter angustiam ostij latentis sub aquis et paucis noti, per quod in portum nauigatur.

Verum hoc tempore ne rudera quidem apparent neque templi huius, neque etiam habitationis Antonitarum, quæ ad portam olim erat ciuitatis tertiam maritimam occidentaliorem, aut sacelli diui Nicolai, quod huic versus septentrionem erat, et quidem hæc in ciuitate ipsa. Sed nec Olai etiam, aut Georgij, quæ erant extra oppidum sita ad Boream. Omnia enim hæc solo iam æquata sunt.

In hac ciuitate iudicia aliquando exercebantur ab eo, qui Judex appellatur generalis per Schaniam, quæ iudicia postea iterum Lundiam translata sunt, vbi prius, vt in Metropoli Schaniæ, solita erant, quod hodie etiamnum fit, exerceri. Ad Lundiam transeo.

DE LUNDIA.

Hæc à Coronia versus Ortum sive Subsolanum tribus distat miliaribus Germanicis, estque mediterranea, quæ, vbi mari proxima est, miliari tantum vnico ab eo distat.

Sedes hæc olim erat Archiepiscopalis inde vsque ab anno D. 1104. et temporibus Asceri I. Archiepiscopi ad introductam Christiani III. ætate religionis mutationem.

Quando fuerit, et à quo, vel à quibus condita, nunquam in historijs legitur. Nam qui Anglos conditores agnoscunt, appellatione sola moti videntur, quæ communis est huic cum Angliæ Metropoli; Germani enim vtramque civitatem Lunden nominant. Dani hanc suam sua lingua Lund, quod nomen saltum Danicè significat, vel syluam. Qui Latinè volunt id quicquid est appellationis exprimere, nunc Lundam reddunt, nunc Lundiam, nonnulli etiam Lundas numero multitudinis, vt Athenas. Londinum vel Lundinum pro Lundia nouæ sunt appellationes et Danis inusitatæ.

Fama quidem est, Anglos olim in hanc oram Schaniæ, et quidem Lundiam, mercimoniorum caussa confluxisse frequentes, vbi emporium tum fuisse dicitur longe celeberrimum, multò ante conditas Malmogiam et Haffniam. Verum id ad ea potissimum tempora referendum censeo, quibus Angliæ etiam imperarunt Daniæ reges. Ac fuisse olim inter Anglos et Danos commercia mutua, frequentesque in Daniam commeasse Anglos, vel illud argumento esse poterit, quod Angli fuerunt eorum nonnulli, qui et primi per Daniam semina iaciebant Euangelij, et postea in hac gente religionem profitebantur et propagabant Christianam. Ex Anglia certè in Daniam adduxisse scribitur S. Canutus Rex Bernardum illum, qui Olaum pariter Trugoti filium Noruagiæ regem et huic cognominem Sueciæ regem baptizauit, quem et Lundiæ (quæ hauddubiè ciuitas tum erat percelebris) sepultum scribit Saxo. Crantzius etiam Lundiæ Episcopum hunc facit, quamuis id perperam. Et Anglus erat Gothebaldus à Suenone primo sub annum Christi circiter 1000. in Daniam adductus, quem quidam

Scaniæ Episcopum fuisse memorant. Sed et id falsò. Et Vilhelmus episcopus Roschildensis Anglus erat natione. Eginus item et Richwaldus, primi apud Lundenses, quorum Saxo meminit, episcopi. Ailnothus quoque, qui S. Canuti Regis et filij huius Caroli Flandriæ comitis passiones ac exitus perquam tristes scripto complexus est. Anglum se fatetur ipse, et annos 24 in Dania versatum scribit.

Itaque commercia quidem cum Danis habuisse Anglos certum est, verum ex eo mox non sequitur, ab his Lundiam conditam, vel ab Angliæ Metropoli denominatam, vtvt peruetus sit Londinum Angliæ, cuius etiam in Phrotone I. qui nonus erat Danorum rex, apud Saxonem fit mentio. Illud extra controuersiam est, inter vetustissimas Daniæ ciuitates censeri Lundiam. Ac sciendum, circumferri inter Danos de Lundiæ antiquitate rithmos quosdam peruetustes, in hunc modum:

Den thid Christus lod sig fode,
Stod Lund oc Schanor i fegreste grode.

Quorum verborum sententia est: Christo nascente floruisse Lundiam et Scanoram. Est autem Scanora Schaniæ ciuitas vetustissima, nunc penè vicus, tribus tantum à Malmogia miliaribus distans versus Ortum Brumalem.

Vallo ac fossis olim cingebatur Lundia, cuius erant 3 tantum portæ: Septentrionalis, quæ hodie appellatur porta S. Olai, propter Templum D. Olai, quod olim ad hanc portam erat: et latæ plateæ porta, à platea, quæ ad hanc rectà ducit. Altera Orientalis, porta S. Martini dicta, ab eo quod in vicinia illa erat templo, à quo plateæ quoque nomen inditum. Tertia Meri-

dionalis, quæ rubra dicitur, et Malmogiam ducit. Harum portarum etiamnum extant vestigia, ijs enim adhuc locis rudera relicta sunt. Vallo autem diruto (quod quando vel ex qua occasione sit factum, haud facile est dicere) non per tres tantummodo, sed per plures etiam, puta sex vel septem nunc vias, cuivis patet in vrbem introitus.

Plurima olim erant in hac vrbe templa, et quidem parochialia non pauciora viginti duobus, inter quæ primas semper tenuit ædes Laurentiana Cathedralis, in meditullio fermè ciuitatis sita, vasta et inprimis magnifica. Ex secto enim lapide constructa est, et plumbeis laminis tecta tota, cuius exædificatio Suenone I. Rege (qui sub annum D. 1017 mortuus putatur) cæpta, ab Egino tandem huius loci primo omnium episcopo, et proximo huius successore Richwaldo, accedente opera et studio S. Canuti Regis, perficitur, dedicatione peracta anno Domini 1085. XII. Kalend. Junias, h. e. ante Canuti Regis cædem anno proximo. Quo tempore collegium etiam Canonicorum primum institutum est, ecclesia et ecclesiasticis ab rege Canuto dotatis quam liberalissime. De qua re Saxo lib. XI.

Initio Canonici non vltra nouem fuere, quibus præpositus erat additus, reliquorum velut antesignanus. Sequentibus autem temporibus hic numerus sic auctus est, crescentibus etiam per maiorum liberalitatem reditibus annuis, vt præter prælatos, quos vocant, quatuor, Præpositum, Decanum, Archidiaconum et Cantorem, Canonici extiterint numero ad 24. Vicarij longè plures. Quamuis autem, mutata per Daniam religione, missarum sublata sunt solennia vnâ cum

cantu et ceremoniis sanctorum cultum respicientibus[1], tamen et collegium ipsum saluum manet, bonis omnibus sub eorum administratione relictis, qui Prælati dicuntur et Canonici atque Vicarij, et cantionum quotidiana sunt exercitia non multum ab antiquitate et pristinis ritibus variata, nisi quod, vti dixi sublata est diuorum inuocatio.

Est in hoc primario Templo Lundensi, sub ipso Choro, quàm latè is patet, hypogæum, quemadmodum Saxo id nominat, cryptam hodie vocant, vbi olim non minus quàm in ipso templo sacra fiebant. In hoc (vt Saxo ait) hypogæo Bernardus ille Anglus, de quo superius diximus, quiescit, incertum tamen hodie, qua hypogæi parte.

Birgerus, qui erat ex Archiepiscopis Lundensibus, per Pontificem Romanum consecratis et confirmatis, postremus, idemque inter Archiepiscopos numero XXVI, anno altero ante mortem (obijt autem is anno domini 1519) horas B. Virginis in hac crypta à se reparata singulari diligentia instituit quotidie decantandas, additis ad sustentationem eorum, qui sacris illis operarentur, reditibus haud pœnitendis. Hic cultus non cessat totus. Reditus interim quemadmodum alia Collegij bona ab ijs tenentur, quibus id per Regem conceditur.

Templo versus Austrum adhærent sacella duo, alterum orientalius Dionysio dicatum, et à Carolo Archiepiscopo XIIII, extructum anno d. 1327, vel paulo antè. Alterum magis ad occidentem, Georgij vulgò dictum, quod à Petro Lyckio Archiepiscopo XXII, conditum, Erico VIII, Rege, non minus celebre est.

[1] Den foreliggende Afskrift har: cultumm resipientibus.

quàm Carolinum illud. seu Dionysianum, nisi quod Dionysianum pro Schola nunc est Theologica omnibus eo ad audiendum publicum et ordinarium Theologiæ professorem confluere volentibus.

Eidem Templo ad occasum iunguntur Turres excelsæ duæ, similiter ex secto lapide. quemadmodum et templum ipsum. constructæ. In harum altera Campana olim erat. Marialaura dicta, à Maria nimirum et Laurentio. diuis præcipuis, quorum patrocinio commendata erat. et tuta fore credebatur Lundia. Hæc magnitudine sua longè excelluit Nolam eam. quæ Erfordiæ est ob capacitatem celebris, quod testari possunt. qui vtramque viderunt et mensi sunt. Verum hæc Lundensis incautius aliquando pulsata, cum sui quadam parte finderetur ac rimam duceret, vt sonum reddiderit inconuenientiorem, nec vsui amplius esse hîc posset: comminui eam Rex Fridericus II. curauit. atque Croneburgum transferri. anno d. 1577. Ex qua postea duæ aliæ non contemnendæ magnitudinis Campanæ fusæ sunt. quæ nunc Croneburgi visuntur suspensæ.

Porrò vt Mariælauræ hoc loco mentio fieret, parum id videri poterat necessarium. quod hæc ablata nunc sit, nisi de ea sparsa iam olim fuisset per exteras Regiones fama celebris. Nemo enim ferè superioribus temporibus Lundiam commeauit vnquam seu antiquitatis studiosus. seu alioqui nouas et inusitatas ac mirandas res cognoscendi cupidus, qui non et hanc vel viderit vel videre desiderârit.

Ad horologium venio Laurentianum, in quo est, quod obseruare fortè conueniat. Non distinguit quidem illud, sono peculiari edito, horas singulas per te-

tradas siue quadrantes, quod faciunt alia quasdam per Daniam horologia. et idem hic fieri non magno negocio posset; nec etiam (quod in Belgio passim vsitatum) præludia ostentat musica, quoties horæ seu mediæ seu peractæ dandum est indicium, quibus rebus affici solent, quasque mirantur plebei ac vulgus hominum. Aliud autem quiddam est in automate eo, quod magis mirentur ac ament docti. Situm est horologium in interiori Templi parte, qua in Turrim ascenditur australem, vbi Tabula parieti affixa visitur quadrata, oblonga, vtcunque magna, circulis aliquot variorum colorum distincta, quorum qui maximus est diametrum habet pedum circiter 8. In qua quidem Tabula, per certos eius rei indices, et annus currens et mensis ac septimana, dies quoque singuli ac horæ singulæ, in quibus agunt homines, monstrantur liquidissimè, eo etiam indicato, si festum celebretur, seu fixum seu mobile. Docetur item, quis luminarium solis ac lunæ motus, quæque horum in Zodiaco loca diebus singulis, et ad se inuicem habitudines. Et foris quidem in dicta Tabula hæc spectantur. Intus autem machinis quibusdam ad id fabrefactis res agitur. Quibus illud additum est veluti πάρεργον, sed et id arte factum, vt quoties publicè signum datur horæ elapsæ, supra Tabulam ipsam, qua Templum spectat, duo concurrant simulachra (equites dixeris cataphractos) quæ tot sese ictibus petunt, quot signa dat Nola maior in Turri suspensa, quæ horam indicat. In hac ipsa Tabula est id quoque magis fortè mirandum, πάρεργον tamen, in medio, velut in throno, collocatum est simulachrum virginis Deiparæ, sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo. Ante pedes velut Theatrum semicir-

culi forma, arcu huius spectatoribus obuerso. Intus machina cum simulachris trium Magorum, quorum singulis singuli sunt famuli additi. Machina mota, ad eius, cui hoc negocium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alias quidam veluti caduceator mirabundus, gladio vibrato pulsat ostium, quod sinistrum est virgini. Eo aperto, ordine proceditur, simul Buccinis duabus sonantibus, quas inflare videntur quæ iuxta vtrinque collocata sunt totidem Buccinatorum simulachra. Qui primus est Magorum, magnifico et planè Regio prodit per Theatrum incessu. Ad virginis simulachrum vbi ventum est, reuerenter ad hanc versus inclinat sese Magus, velut adorabundus, moxque conuersus progreditur, sequentibus alijs. Faciunt idem reliqui Magi, secundus et tertius. Famuli, quorum singuli singulos sequuntur dominos, immoti procedunt, nulla edita erga virginem reuerentiæ significatione. Horum postremus iterum intrò receptus ad suos, ostium, quod virgini dextrum est, post se claudit, ita quidem, vt et clarior quidam sonus eo occluso ad aures spectantium perueniat, quibus id iucundum spectaculum est.

Quod ad horologium attinet, cum in eo ars eluceat præcipua, facile arguit, Maiores rerum Mathematicarum fuisse haud inexpertos. Est enim id opus minimè nouum, quamuis certò non constat, quando vel à quo aut quibus autoribus id fuerit confectum.

Præter horologium, de quo iam dictum, Altare quoque in æde Laurentiana media spectatur perquam magnificum, recens tamen sub annum D. 1577. extructum, haud exiguis Ecclesiæ sumptibus, procurante id Nobilissimo Viro, Domino Hilario Grubbe, Tutore et

Ecclesiæ præposito, eodem Regni Danici Cancellario ac Senatore prudentissimo, non ita pridem anno 85 ad XIX. Nouemb. diem Haffniæ extincto. Est autem altare marmoreum totum, peramplum et altum, ex marmore partim candido partim nigro, versicolore etiam nonnullo, artificiose admodum ordinato atque polito, expressis in eodem, præter alias quasdam effigies, imaginibus Regis Friderici II. et Sophiæ coniugis, horumque insignibus. Mediam Tabulam occupant simulachra Saluatoris et discipulorum XII. mensæ velut assidentium, eo ritu, quo in prima sacrosanctæ cœnæ celebratione consedisse leguntur illi, subscriptis verbis institutionis cœnæ illius, prout apud Euangelistas leguntur, quorum omnium et Pauli similiter ac Petri, Mariæ quoque matris Domini, et Laurentij Martyris effigies iuxta collocatæ visuntur. Ac de Templo Laurentiano sat multa, nisi fortè scire quis desiderat, numquibus id alijs altaribus, præter nouum hoc, vel nunc sit, vel olim fuerit insigne. Quorum item hominum hîc extent sepulchra.

Altaria sanè hic quamplurima fuisse certum est, quorum nunc vix apparent vestigia, in ea præsertim templi parte, quæ infra Chorum est, in quam nunc conueniunt sacris operaturi Euangelij doctores et horum auditores seu Ecclesia tota. In crypta autem et sacello inferiori aliisque nonnullis locis obscurioribus, quæ ab hominibus non frequentantur, areæ nonnullæ, verum paucæ admodum, relictæ sunt, vnâ cum simulachris suis, situ et squalore obsitis atque neglectis. Solum altare maius dictum, quod in choro est, suum adhuc retinet ornatum, more propemodum antiquo, ad quod tamen hodie nullum fit sacrum. Ad nouum

enim illud infra Chorum altare cœna administratur Dominica bis septimanis singulis, diebus nimirum Dominicis et quinta quaque feria. Quod ipsum etiam Coroniæ seu Landiscroniæ fit atque Malmogiæ, quemadmodum alibi passim per Daniam, in ciuitatibus præsertim celebrioribus.

Monumenta siue sepulchra in Templo pariter Laurentiano et sacellis adiunctis, tum Archiepiscoporum, tum Nobilium et aliorum præstantium hominum, qui propter loci celebritatem sibi hîc sepulturas elegerunt, plura sunt. In crypta omnium magnificentissimum Birgeri Archiepiscopi. In choro et quidem in ipso muro ad Aquilonem, Andreæ, Archiepiscopi IIII. In sacello Dionysiano Caroli fundatoris. In Georgiano Petri Lyckij, Archiepiscopi XXII. Johannis Laxmanni XXIII. Tuonis XXIIII. et Brochstorphij XXV. Lagonis item, atque Auonis Brahorum, hominum militarium ac nobilium. In templo ipso Esgeri Julij, Archiepiscopi XIII. Petri XV. Nicolai XVII. Magni XVIII. Jacobi Gerardi XX. et Achonis electi tantum, ac Torberni Bildij, in quo desiit Archiepiscopatus, suffectis Superintendentibus, ex quibus hîc etiam quiescunt Wormordius, Palladius, Asmundius, vnâ cum prælatis Ecclesiæ nostra memoria defunctis, Henrico Bruckenhoffio Decano, Holgero et Baltazaro Archidiachonis, et Seuero, Iaro atque Vetzelo Cantoribus, vt omittantur interim superiorum temporum Prælati, Canonici atque Vicarij, quorum hîc etiam sunt monumenta perquam frequentia. Eodem loci visuntur et Nobilium aliquot sepulchra, vt Trugoti et Holgeri Vlstandorum, fratrum, Vincentij Lungij, Hildebrandi Gyldenstierni, Absalonis Wifferdi et Hol-

geri, fratrum, Johannis Myre, aliorumque complurium. Inter quos Fridericus Baro et Burggrauius à Dhona, qui in bello Suetico apud Danos submersus interijt, in medij Templi pauimento sepultus est, cum alijs aliquot Nobilibus Danis et Germanis in proximo bello extinctis, quorum Epitaphia parietibus affixa sunt, sepulcra verò marmore strata pleraque. Quo loco et illud obseruandum, non mortuorum tantum Epitaphia parietibus affixa, verumetiam multorum, tam Danorum quàm Germanorum, insignia in pariete potissimum australi depicta conspici, eorum, qui in bello iam dicto Regi militarunt, ex quibus multi hodie etiamnum viuunt.

In hoc Templo Laurentiano, et quidem in Choro ipso, quotannis celebratur Synodus Diœcesana, conuenientibus eò sub solstitium æstiuum prouinciarum præpositis per Schaniam, Hallandiam, Bleckingiam, Listriam et ex insula Boringholm, omnibus, quorum singulis additi veniunt duo ex quauis prouincia pastores. Synodo præsidet, qui Schaniæ nominatur Episcopus seu Superintendens, ad cuius arbitrium, accedentibus præpositorum suffragijs, corrigitur, si quid est vel in doctrina vel moribus Ecclesiasticorum collapsum. A precibus inchoatur hic actus, in quo et orationes recitantur Latinæ ab ijs, quibus hoc datur negotij, de varijs rebus ad religionem ac vitam gubernandam pertinentibus. Tandem precibus etiam ac votis pijs clauduntur omnia.

Contigua est templo versus Euroaustrum seu ortum brumalem Bibliotheca, optimis quibusque autoribus, Hebræis, Græcis et Latinis, longè refertissima, ad quam studiosis omnibus liber patet accessus. Hic

videre est patrum scripta Theologica et commentarios, Historiæ sacræ et prophanæ scriptores vniuersos, Poëtas, Philosophos, Medicos, Jureconsultos, breuiter quicquid ferè est scriptorum veterum atque recentium. Eam Bibliothecam sic locupletauit suo tempore venerandus senex Benedictus Aruidus Hallandus, Ecclesiæ Lundensis ad annos plus minus LII. Canonicus, idem artium liberalium Magister, qui politioris literaturæ, Græcæ vero inprimis linguæ studiosissimus, optimas artes ac linguas non sine discrimine, regnum iamtum obtinente barbarie, in Schaniam introduxit primus, vt ob accessionem optimorum autorum, quos hic non multo ante obitum, qui in annum incidit Domini 1583. in commune contulit quàm liberalissimè, Benedictina nunc Bibliotheca passim appelletur.

Templo adiacet ad occidentem Schola, triuialis quidem illa, verum celebrior multò, quàm in alijs Schaniæ ciuitatibus, in quibus, quemadmodum passim per Daniam totam, Templis adiunctæ sunt Scholæ. Hîc autem Scholarcha semper esse consueuit Magister artium promotus, cui iunguntur hypodidascali quatuor, ex quibus, qui supremus est, Capituli Lundensis constitutione (huic enim incumbit Scholæ et scholasticorum cura præcipua) ex iis esse tenetur, qui artium Baccalaurei dicuntur. Reliqui, vt gradu habeantur, plerunque tamen eruditione sunt haudquaquam eo, qui ex quatuor istis summus censetur, inferiores. Hæc sanè Schola multos dedit hactenus non per Schaniam tantum, verum etiam in alijs Daniæ prouincijs, adde et per Sueciam (vnde huc confluere non exigua discentium turba consueuit) sacerdotes, hodie plures etiam datura, nisi constitutione recenti Regiæ Maie-

statis cautum esset, ne quis ordinetur Ecclesiæ Minister, qui non antè in Academia Hafniensi aliquandiu versatus, inde etiam honestum eruditionis adferat ac vitæ testimonium. Templo versus Septentrionem adiacet et curia episcopalis, Archiepiscoporum quondam sedes, post reformatam religionem facta Regia, eaque perampla, olim tamen, cum ab Archiepiscopis habitaretur, longè quàm nunc splendidior.

Versus Meridiem, ab altera Templi parte, forum est, et id peramplum, vnà cum prætorio. Frequens huc confluit quotidie ferè vendentium ac ementium turba, præterquam quod bis annis singulis tota penè vrbe mercatus celebratur longè frequentissimus, idque sub Ascensionem Dominicam et circa festum Laurentij.

Præter Templa, de quibus superius dictum, parochialia XXII, nimirum Virginis Deiparæ maius et minus, Martini, Johannis, Crucis, Stephani, Godehardi, Andreæ, Botulphi, Clementis, Trinitatis, Petri Apostoli tria, Magni, Jacobi, Olai, Pauli, Thomæ, Michaelis, Nicolai et Cryptam, quæ et ipsa parochialis olim fuit. Erant in ciuitate Lundensi Monasteria mendicantium fratrum duo, alterum Dominicastrorum, orientalius, alterum autem Franciscanorum, magis vergens ad occidentem. Horum duorum hoc tempore vix apparent vestigia. Reliqua sunt alia duo, alterum Benedictinorum, ordinis Cluniacensis, quibus Abbas olim præfuit, omnium Sanctorum dictum, quod extra vallum est ciuitatis, ad septentrionem, alterum Monialium diui Petri, in ipso penè vallo, ad occidentem. Vtriusque adhuc salua sunt ædificia omnia, quæ tamen post defunctos vel exactos aut aliò translatos Mona-

chos et Moniales ab ijs nunc tenentur, vnâ cum bonis eorum ac reditibus haud pœnitendis, quos olim his adiecere Maiores, quibus id, regis indultu, qui bona hæc Monasteriorum liberorum per Schaniam, imò et per Daniam totam, omnia, post explosam religionem pontificiam, occupauit, permittitur.

Restant Nosocomia duo, alterum læprosorum, extra vrbem, versus orientem, Georgianum dictum, alterum in ipsa penè vrbis porta meridionali, quam supra diximus rubram appellari. Domum S. Spiritus vulgò nominant. Vtrumque Xenodochium sub ordinatione est Archidiaconi Lundensis, et bona adiecta habet, ex quibus certus pauperum numerus alitur indies et per annos singulos. Atque hæc sunt, quæ apud Lundenses videntur maxime memorabilia.

DE MALMOGIA.

Malmogia inter recentiores est Schaniæ ciuitates, vtpote anno primum à nato in carnem Seruatore 1320. vel circiter condita, sub ipsa initia gubernationis Christophori II. Daniæ Regis. Eadem tamen nunc penè Metropolis est Schaniæ, idque per mercimonia, quibus inclaruit, ex quo piscatio circa hanc vrbem cœpit esse frequens, Lundia nonnihil remittente de pristina celebritate et claritudine.

Maritima hæc est, à Lundia vix duobus distans miliaribus Germanicis versus Meridiem, à Coronia quatuor totis. Incolæ hanc nominant Malmøe, quod Latinè redditur Malmogia, vel secundum quosdam Malmogium. Olim inferiorem Malmogiam hanc dictam legimus, ad differentiam fortè pagi cuiusdam vicini, qui à mari remotior, et loco aliquantum editiore

situs, eandem obtinuit appellationem, ita tamen, vt superior diceretur Malmogia, quemadmodum hæc inferior. Danicè: Offre Malmoe oc Nædre Malmoe. Sublato pago cognomine, cuius nulla nunc extant vestigia, hæc sine additamento nominatur Malmogia, quam Germani sua lingua constanter appellant Elenbogen, quod cubiti formam referat. Anconam posses dicere. Est enim ad hanc ciuitatem maris flexus quidam, quem frequentasse Germanos est verisimile, piscationis olim caussa in Schaniam profectos, etiam ante Malmogiam conditam.

Multis olim immunitatibus donata fuit hæc vrbs, quibus etiamnum gaudet. Illud autem præter cætera peculiare huic consessit Valdemarus Margaretæ pater, Daniæ Rex, quo tempore Schania primum tota potitus est, sub annum Domini 1360, vel circiter, vt à telonij, quod vocant, solutione immunes essent Malmogenses omnes, in quamcunqve Daniæ oram cum mercibus venire his contingeret. Id priuilegium renouauit et confirmauit Ericus VIII, recentioribus illis Schaniæ ciuitatibus, Malmogiæ atque Coroniæ (quam posteriorem ipse condidit) fauentissimus.

Arce munitissima insignis est Malmogia, et ædificiorum magnificentia, quæ nusquam sunt per Schaniam quàm in hac vrbe magis splendida.

Quo loco nunc arx est, ad occidentem nimirum ciuitati, olim ædificia quædam erant paulò quam in reliqva vrbe magnificentiora, Curiam dixere, seu habitationem monetarij, Danicè Myntheergaarden. Hæc ab Erico VIII, Daniæ Rege primum extructa anno domini 1434, adiectis ei bonis quibusdam ruralibus, cum in bello Comitiano eam diruissent ciues seditiosi,

iterum à Christiano III. restaurata est, et ad eam, qua nunc spectatur, magnificentiam perducta. Hæc restauratio inchoata est anno Domini 1537.

Qua parte mare et circium respicit Malmogia, muro tota cingitur, portis etiam quibusdam peruio, ex quibus duæ sunt celebratissimæ: altera, qua in arcem itur, altera, qua ad pontem, quo mare insternitur, ad quem appellunt minora tantum nauigia, et si quæ cymbæ aut naues actuariæ cum hominibus vel mercibns seu Haffnia adueniunt, seu Malmogia soluunt Haffniam nauigaturæ, vt est hoc loco ex Schania in Sialandiam traiectus frequens, miliarium circiter quatuor. Naues autem maiores, seu onerariæ, Holcades dictæ tum Græcis tum Germanis, procul à ponte vel ciuitate consistunt, velut in portu, tolerabili quidem illo, verum non admodum tuto, præsertim flante circio.

Reliqua vrbis pars, versus continentem et austrum, vallo ac fossis probè munita est, paludibus etiam quibusdam tutam eam præstantibus, nisi vbi vel horti sunt (sunt autem circa hanc vrbem frequentes) vel viuaria siue piscinæ.

Portæ hîc sunt præcipuæ: Orientalis vna, altera Meridionalis, quibus et turres impositæ visuntur cum tormentis maioribus haud paucis, quæ ex turribus prominent; tertia porta Occidentalis, non æque frequentatur, vt superiores duæ, nisi cum sub littus Schaniæ exercetur halecum (quas harengas nominant alij) piscatio, quod fit quotannis ferè, inde vsque à Festo Bartholomæi ad Dionysij, per septimanas circiter sex continuas. Est enim hæc porta mari vicinior, eoque per eam sicut per maritimas illas magna passim importatur per id tempus halecum seu harengarum copia,

celeberrimus enim tunc et quotidianus est vrbe tota mercatus, exoticis etiam mercibus quamplurimis in vrbem importatis, nauigiorum beneficio, per portas maritimas. Quin et per Orientalem portam ac Meridionalem non hoc tantum tempore, sed per totum alioqui annum, plurimum inuehitur frumenti et aliarum rerum venalium, vt boum, agnorum, equorum, et siquid est generis eiusdem; Foenum quoque et ligna atque carbones, quamuis ligna suppeditant et nauigia. A saltibus enim seu syluis aliquanto remotior est hæc ciuitas.

Media penè vrbe forum est spaciosum admodum, et in eo versus Ortum domus ciuica siue prætorium, amplum inprimis atque magnificum, sub annum à nato Christo 1546, impensis ciuitatis haud mediocribus extructum, diruto prius, quod in ea vicinia erat, et quidem vbi nunc forum est, Monasterio eorum, qui Franciscum suæ sectæ autorem agnoscunt [1]).

Est in medio nunc foro cisterna longè capacissima, quæ per canales et cuniculos quosdam subterraneos eò, ex quodam extra vrbem riuulo deducta, ad vsus quotidianos et necessarios omnibus in vicinia habitantibus aquam fundit copiosissimam.

Non procul à foro Orientem versus Templum est, D. Petro Apostolo olim dicatum, spaciosum id inprimis et magnificum, latericium tamen, fundamento excepto, cui ad Occidentem adhæret Turris, imposita ei pyramide perquam edita, laminis partim cupreis, partim plumbei

[1]) Sonnenstein Wendt har i Ny kirkehist. Saml. II. 136—7 Not. 17. paavist, at Forfatteren her har gjort sig skyldig i en Forvexling af Graabrødre- og Helligaands-Klosteret.

tecta tota. Quin et supra Chorum eminet Pyramis, verum priore et angustior multo et humilior.

Hoc templum parochiale est toti ciuitati quamuis frequentissimæ, vnde et plures hic sunt in vna parochia ministri, quàm in alijs per Daniam Ecclesijs parochialibus singulis.

Templo ad Orientem iunctum est Sacellum, non magnum quidem illud, celebre tamen, in quo sacra olim fiebant, nunc idem pro Bibliotheca communi est ministrorum Ecclesiæ illius, qui hîc, vti dixi, et plures sunt et hoc tempore eruditionis laude insignes.

Vnicum est etiam in Choro medio altare, nec vllum per totum Templum aliud, exactis mox ab anno Domini 1527. sacrificis Pontificiæ religioni addictis, cum Missarum solennibus. Hæc enim ciuitas omnium prima per Daniam, Lutheri doctrina recepta, Friderico I. rege, publicè professa est, à pontificia religione abhorrere sese, atque eo tum nomine, et ex eo tempore vicinos etiam Lundenses, Achonem inquam electum Archiepiscopum cum suis complicibus, habuit infestissimos.

Templo adiacet, versus Ortum brumalem, Schola, eaque percelebris, in qua Rector siue Scholarcha vnus est, hypodidascali autem quatuor.

Fuit olim in hac vrbe, quod prius etiam dictum, Monasterium Franciscanorum, vbi nunc forum est, verum recepto Euangelio et explosis, aut vltrò potius cedentibus Monachis, in solitudinem redactum id est, ac tantum non solo æquatum [1]).

Si qua alia vel Templa vel Sacella habuit Malmogia, et nunc planè abolita sunt omnia. Vna re-

[1]) Se ovenfor S. 281. Not.

liqua est domus Sancti Spiritus dicta, versus portam Occidentalem ciuitatis, vbi alebantur olim Monachi Johannitæ dicti, sed his exactis, non modò manserunt hodieque manent ædificia omnia, verumetiam magis ex eo tempore et ornata sunt ea, et ordinata, institutumque eo loco pro pauperibus et ægrotis commune veluti diuersorium, sumptus suppeditantibus ad ædificia pariter extruenda et alendos egenos ciuibus, quorum est res lautior. Neque non etiam hic sacra fiunt et conciones, stato tempore, magna hominum frequentia.

Dedit aliquando Malmogia et præstantes eruditione viros quosdam, inter quos nostra ætate maxime existimati sunt excellere Balthazar Jacobæus[1]. Archi-

[1] Baltzer Jakobsen var født i Malmø c. 1522. I Juli 1543 blev han immatrikuleret i Vittenberg (Ny kirkehist. Saml. 1, 467). Her har han muligvis taget Magistergraden; men forøvrigt strakte hans Rejser sig langt videre. Navnlig naaede han ogsaa til Italien, noget der fremgaar af et Skrift, som han efter sin Hjemkomst udgav: Sepulchri facies M. Tul. Ciceronis etc. Hafn. 1559. 4., om hvilket kan henvises til N. M. Petersens Bidrag t. d. danske Literaturs Hist. 1. Udg. II. 97; jfr. min Kbhvns Univ. Hist. II, 400. Den 5te December 1562 blev han forlenet med Archidiakonatet i Lunds Kapitel (Registre o. a. Lande Nr. 8, Fol. 401. 404. 467), som han beholdt til sin Død den 15de August 1585 (Sommelius, De templo Lundensi p. 99). Han var gift med Dorte Dringelberg, der tilhørte en Slægt, som tidligere havde været adelig, men efter Reformationen ikke synes at have holdt sit Adelsskab i Hævd (se om forskjellige Medlemmer af denne Slægt Ny kirkehist. Saml. II, 132—4. 517. Suhms Saml. I, 3, 24. 36. Rørdam, Kbhvns Kirker og Klostere, Tillæg, S. 141. 189. O. Nielsen, Kbhvns Hist. og Beskriv. III, 180. Den paa sidstnævnte Sted omtalte Henrik Dringelberg var det formodentlig, som den 5. Marts 1585 blev forlenet med et Vikariat i Lund, Skaanske Reg. 1, 480). Af M. Baltzer Jakobsens Børn kan nævnes Datteren Birgitte († 10. Aug. 1590, 31 Aar gl.), gift med

diaconus Lundensis, et Vetzelius Palæmonius [1]), Cantor, quos ambos antea dixi Lundiæ sepultos. Dedit et M. Hilarium, bonarum artium apud Haffnienses olim professorem publicum [2]). Et Dauidem atque Jacobum Cellios fratres [3]), quorum vterque artium magister erat, Dauid quoque Lundensis ecclesiæ Canonicus, non ita multo antè piè in Domino defunctus, idem vita longiore longè dignissimus.

Hæc visum est de 4 ciuitatibus Schaniæ, Helsingoburgo, Coronia, Lundia atque Malmogia breuiter velut delibare, pleniori tractatione ijs relicta, quibus et plus ocij ad eam rem suppetit, nec ingenium deest aut iudicium.

M. Thomas Villumsen, Kannik i Lund; samt Sønnen Constantin Baltzersen, der i en ung Alder, 7. Okt. 1575, fik et Vikariat i Lund og 16. Novbr. 1583 et Kannikedømme smst. I December 1584 blev han under Navnet „Constantinus Balthasarus Dringeberg Lundensis Danus" immatrikuleret i Rostok (Daae, Matrikler over nord. Studerende ved fremmede Universiteter, S. 101), hvor han formodentlig har taget Magistergraden. Han døde den 6. Marts 1602 (jvfr. Personalhist. Tidsskr. IV. 129).

[1]) Blev 21. Marts 1562 af Kongen stadfæstet som Kantor i Lunds Kapitel. Døde 16. Okt. 1583.

[2]) Se min Kbhvns Univ. Hist. I, 603—5.

[3]) M. David Thomesen (Cellius) blev 18. Febr. 1564 forlenet med et Kannikedømme i Lund, der var ledigt efter Peder Dringelberg. Døde 1578. (Jvfr. Er. Lætus, Res Danicæ, p. 493). Om Broderen se Kirkehist. Saml. 3. R. II, 225—6.

Statuta Synodalia

qvotqvot a reformata per Daniam religione et recepto Christi Evangelio edita extant

in Dioecesi Lundensi

sub Episcopis Wormordo, Palladio, Tychico et Albino,

in ordinem digesta et certis distincta capitibus

per

Magnum Matthiam S. L.

Anno 1594.

Til Kundskab om Sæder og Skikke i ældre Tid, navnlig i alt, hvad der berører Kirken og det kirkelige Liv, ere de Synodalmonita, som Superintendenterne eller Biskopperne meddelte ved de aarlige Landemøder, en righoldig Kilde. Allerede fra det romersk-katholske Tidsrum have vi enkelte Synodalstatuter, der ere af megen Vigtighed i kirkehistorisk og kirkeretlig Henseende. Saadanne synes dog kun udstedte ved enkelte særlige Lejligheder, med mange Aars Mellemrum[1]. Efter Reformationen blev der dels fra Tid til anden holdt Møder af Superintendenterne, som da, undertiden i Forbindelse med Universitetets theologiske Professorer, vedtog Statuter, der gjaldt hele den danske Kirke[2]), dels begyndte enkelte af Superintendenterne at udstede aarlige

[1]) Se Thorkelin, Samling af Danske Kirke-Love, Kbh. 1781. Statuta Provincialia, Statuta Sinodalia etc. Ad exemplar Parisiense MDXIV (ed. Thorkelin) Havn. 1778. Statuta Synodalia Domini gratiosi Roschildensis (Haun. 1517), paany trykt i Ny kirkehist. Saml. III, 266—91. For Sverig har man en interessant Samling: Statuta Synodalia veteris ecclesiæ Sveogothicæ, post celeb. M. a Celse ed. H. Reuterdahl, Lundæ 1841.

[2]) Særlig kan nævnes Møderne i Kjøbenhavn 1540, i Antvorskov 1546 og i Kjøbenhavn 1555. Statuterne fra disse Møder findes trykte i min Udgave af danske Kirkelove fra 1536 til 1683 I, 151—60, 247—60, 460—78.

Synodalmonita til Præsterne i deres Stifter. I det 16de Aarhundrede er det dog kun fra tre Stifter, at vi have saadanne Monita, nemlig fra Sjælands, Fyns og Skaanes Stifter. Forhandlingerne paa Roskilde Landemode 1554—1613 ere af nærværende Udgiver meddelte i Ny kirkehistoriske Samlinger II, 443—511. IV, 358—406. V, 23—62, og have allerede ydet forskjellige Forfattere Bidrag til Skildring af Sæder og Skikke i det 16de Aarhundrede. Af Forhandlingerne paa Landemodet i Odense i samme Tidsrum ere Brudstykker trykte paa forskjellige Steder, navnlig hos Bloch, Den fynske Gejstligheds Historie I, 34—49, i Suhms Saml. II, 2, 143—8, og i sammes Nye Saml. II, 1—2 H. S. 190—1. Her skal nu meddeles en lignende Samling for Lunds Stift, der dog adskiller sig fra ovennævnte derved, at det ikke er en kronologisk, men en efter Realordenen bearbejdet Samling, som Biskop Mogens Madsen foranstaltede af sine fire evangeliske Forgjængeres Synodalmonita. Dette fortjenstlige Arbejde blev siden ved Afskrifter udbredt i Stiftet til Vejledning for Præsterne i deres Embedsgjerning, hvorfor ogsaa flere gamle og gode Haandskrifter have staaet os til Raadighed ved Udgivelsen. Saaledes i Univ.-Bibl., Donat. Var. 125. 4to, i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 3187. 4to, Ny kgl. Saml. 1201. 4to, og Kallske Saml. 504. 4to[1]. Ved Trykningen er det førstnævnte Haandskrift nærmest lagt til Grund. Det er meget nitid udstyret, skrevet med to forskjellige Hænder, hvorved den Retskrivning, der er fulgt i den første Del deraf, noget afviger fra den, der følges i Slutningen. Enkelte Unøjagtigheder ere rettede efter de andre ovenfor nævnte Haandskrifter.

---

[1]) Dette Hdskr. har tilhørt „Johannes Andreæ, pastor Ecclesiarum Tyelse et Klaxtrup", en Søn af den theologiske Professor, Dr. Anders Lauritsen (Roskilde), se min Kbhvns. Univ. Hist. II, 619.

Ved Udgivelsen er for at spare Plads enkelte Monita udeladte, der næsten ere ordrette Gjentagelser af tidligere meddelte, ligeledes nogle Konciliebestemmelser fra Oldtiden eller den tidligere Middelalder, som navnlig Biskop Tyge Asmundsen af og til føjede til sine Synodalmonita, mere som lærd Sirat, end fordi de i den givne Forbindelse yde meget Lys. Hvor ved Slutningen af et Monitum ikke findes noget Navn eller Aarstal, hører det i Regelen sammen med det følgende.

Det er neppe rimeligt, at Biskop Mogens Madsen har haft til sin Raadighed alle de Synodalier, som hans fire Forgjængere have udstedt. Fra den første af dem, Lektor Frants Vormordsen, har han saaledes kun Monita fra de to Aar 1544 og 1551, medens vi dog vide, at denne Superintendent har udstedt flere, og da navnlig i Aarene 1546 og 1548 [1]. Det er kjendeligt, at Fr. Vormordsens Monita (særlig fra 1544) have en fra hans Eftertølgeres noget forskjellig Karakter. De ere tungere i Sprog og skarpere i Indhold. Man mærker, at mange Levninger af Papismen endnu fandtes i Stiftet, og at det laa ham alvorligt paa Hjærte at faa dem udryddede. Fra Aaret 1544 findes ogsaa et Par Monita udstedte af Mester Anders Jensen Ljung, Sognepræst i Malmø og Provst i Oxie Herred. Dette tyder paa, at enkelte Provster, som dertil følte aandeligt Kald, i den første Tid efter Reformationen fandt Anledning til lignende Formaninger til Præsterne som dem, det senere særlig var forbeholdt Superintendenterne eller Biskopperne at udstede.

M. Niels Palladius har, som det synes, 1553, og vel ogsaa senere, benyttet Monita, som hans Broder, D. Peder Palladius, har forsynet ham med. Dette fremgaar

[1] Se min Udgave af Danske Kirkelove I, 284. II, 13—5. Heller ikke de sammesteds, I, 395—97, meddelte Synodalia af M. Niels Palladius — rimeligvis fra Aaret 1554 — ere benyttede af M. Mogens Madsen.

nemlig af den Lighed, der er mellem de af den førstnævnte udstedte Monita og de sjælandske omtrent fra samme Tid. Ogsaa M. Tyge Asmundsen har fundet det rigtigt, de første Gange han præsiderede ved Landemodet i Lund, at benytte Monita, som Peder Palladius 1558 havde meddelt Præsterne i Sjælands Stift [1]).

For øvrigt give disse Synodalia Anledning til den Bemærkning, at forskjellige Kirkeskikke, som i det 16de Aarhundrede brugtes i den danske Kirke, nu ere afskaffede, medens de tildels endnu findes i den svenske Kirke, f. Ex. Præsternes Husforhør over Ungdommen, Anvendelsen af Hallelujah i Liturgien, Christmesse i Julenatten (hvilken sidste Skik dog i nærværende Synodalier forbydes). Indgangsbøn ved Gudstjenesten synes ikke at være brugt; derimod sang Præsten „Introitus". Fra den romerske Kirke havde den Skik forplantet sig, at Altergang især fandt Sted Jule- og Paaskedag. I dette og andet, hvori Afvigelse fra vor Tids Kirkeskikke fandt Sted, maa man imidlertid ikke se Ejendommeligheder for Lunds Stift, da man ogsaa i den øvrige danske Kirke vil finde Spor af de samme Skikke i det 16de Aarhundrede.

---

[1]) Se Ny kirkehist. Saml. II, 453—60. De Stykker deraf, som ere optagne i den følgende Samling af Synodalia, give Texten i en korrektere Form, end den haves i den eneste mig bekjendte Afskrift af Ped. Palladius's Monita fra Aaret 1558.

Caput Primum. Synodalium usus et varietas et differentia.

Synodalium duo sunt genera: alia enim dogmatica sunt, alia paedagogica sev politica. I. Dogmatica dicuntur proprie decreta de locis doctrinæ cœlestis contra Hæreticos. II. Paedagogica avtem sive Politica ad vitam et mores ministrorum verbi Dei, ad disciplinam Ecclesiæ, et ad ritus propter ordinem et decorum in Ecclesia institutos spectant. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Caput 2. De vocatione Ministrorum Verbi.

1. Pastorum vocatio.

Qvando aliqva Ecclesia caret fideli pastore, mox sine ulla mora conferat se eo Præpositus, et post ardentem invocationem, cum ædilibus et parochianis agat de idoneo verbi ministro conseqvendo. Deinde cum electis pastoribus juxta Ordinationem Regiam procedendum est. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Post obitum ministrorum verbi dissentiunt Parochiani sæpe de vocatione. Qvare interdictum sit, ne

clancularie fiant vocationes per septem avt plures, sed post maturam deliberationem et preces ad Deum factas, præsente Præposito et consentiente, eligatur minister.

Adesse avtem Præpositus debet in electione, ut regat suffragia Rusticorum. Qvod si ei non obtemperaverint, discedat re infecta, et Superintendenti cavssam in scriptis mittat.

Qvia avtem compertum est, multos exercere Symoniam, et precario per munera et pollicitationes illegitime intrare ad Ecclesiæ ministeria: Qvidam item promittunt Rusticis suos agros et prata, etiam condonationem decimarum, ut recipiantur: Sciant tales Symoniaci, se daturos juramentum Superintendenti, se nullis prohibitis mediis usos fuisse pro impetranda vocatione. Si qvis avtem depræhensus fuerit talia designasse, non approbetur, sed tanqvam indignus rejiciatur. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Vocatio ministrorum verbi ita a Præpositis gubernanda est, ut nec nimis festinetur, nec diutius protrahatur, qvam par est. Utrunqve nocet Ecclesiæ. Si enim nimis festinetur, publicæ preces pro conservatione ministerii intermittuntur, et sic occasio laicis levius de ministerio sentiendi præbetur. Si avtem vocatio longius producta fuerit, dissentiones circa eam, absqve omni dubio, metuendæ sunt. Qvare ex usu fore videtur, ut Præpositus Superintendentem inprimis de vacante Ecclesia per nuncium conductum certiorem faciat, et sic demum juxta Ordinationem Regiam processum in vocatione observet. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Non concedimus permutationem fieri inter mini-

stros verbi propter externa qvædam commoda: Neque licitum erit sacerdotibus de una in aliam commigrare Parochiam et suam deserere Ecclesiam [1]: Sed unusqvisqve maneat in vocatione sua, in qva vocatus est, donec ob aliqvam evidentem necessitatem et propter peculiaria aliqva Spiritus Sancti dona cum consensu magistratus Ecclesiastici ad aliam vocationem eligatur. Et leges terræ hoc approbant, qvæ sic sonant: Bonder maa ey Prest vrage, och ey maa hand wden theris vilge skillis wed dennom.

Pastor Ecclesiæ suam resignans vocationem ex temeritate avt levitate sine gravi cavssa, ad aliam avt eandem in hac diœcesi non recipiatur intra breve tempus, nisi id fiat cum consensu Superintendentis, Præfecti et totius Synodi. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Vocationem propriam deserere et aliam pingviorem expetere, sine Superintendentis consensu, minime est annitendum. Qvi contra fecerit, ab officio ad triennium suspendatur. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Crimen perturbati ordinis committunt etiam isti, qvi Ecclesiasticam aliqvam functionem non juxta Dei verbum et Regiam Ordinationem, sed pro sui capitis temeritate rapiunt, invadunt atqve usurpant, nimirum neqve vocati ad eam legitime, neqve ritè, videlicet Spiritus Sancti invocatione, sacrosancta lectione, exhortatione, et Presbyterii manuum impositione ordinati, nimirum violenti avt furaces Ecclesiarum invasores, de qvibus in Evangelio dicit Dominus: Qvi non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro: Et nemo, inqvit, usurpet sibi honorem, nisi qvi voce-

---

[1]) Sognestrygere tilføjes i Randen af nogle Hdskr.)

tur a Deo tanqvam Aron. Qvomodo enim prædicabunt, inqvit Apostolus, nisi mittantur, secundum qvod scriptum est: Qvam speciosi pedes annunciantium pacem, annunciantium bona, ut scias, deformes et abominandos esse illorum pedes, neqve pacem, hoc est Evangelium Domini nostri Jesu Christi, prædicare posse, qvi non missi, hoc est, recte et legitime ordinati post electionem et confirmationem debitam, solenne prædicandi munus obire et Sacramenta administrare avdent avt præsumunt. Tales atqve ejusmodi solent hactenus forensia tribunalia etiam ultricibus flammis perdere et extingvere, ne qvivis ardelio avderet Sacerdotalem honorem et dignitatem ad se propria temeritate vendicare: Currebant, inqvit Dominus per suum Prophetam, sed ego non mittebam eos, loqvebantur, id est, prædicabant, sed non ex ore Domini cordis sui visiones loqvuntur isti. Fran. Worm. in Syn. An. 51.

2. Vocatio Sacellanorum et Diaconorum.

Non eligatur a Pastore comminister ullus avt æditaus sine consensu Superintendentis et Præpositi.

Mortuis Diaconis in Parochia aliqva Civitati vicina habitantibus, Præpositus admonebit Episcopum et Præsidem, ut e Schola petatur Diaconus. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Electio Diaconorum fiat cum consensu Præpositi et Episcopi, a qvo examinari et confirmari juxta Regias literas debent, idqve in locis a Civitatibus remotioribus. Si qvi avtem ex Scholis constituentur æditui in vicinioribus parochiis, id qvoqve fieri debet cum consensu Superintendentis et Præpositi, nisi modera-

tores Regias literas (qvod crimen est læsæ Majestatis conculcare voluerint. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Nullas contractus literas ratas esse volumus inter Pastores et Sacellanos, nisi Superintendens eas suo chirographo et appressione sigilli approbaverit, idqve ut contractus sit ratus et firmus. Tych. Asm. in Syn. An 67.

Omnis contractus, qvi vel inter Pastorem et Comministrum, vel Comministrum et Viduam fit, sine Superintendentis reqvisito consilio et consensu, non solum revocetur, sed digna pœna decernatur, ne ex ministerio verbi mercatus fiat, et ne graventur nimis, qvi succedunt in locum Pastoris. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Literæ vocationis a Pastore vivente Sacellanis ob fidelitatem in officio præstitam concessæ, et a rusticis approbatæ, mortuo Pastore renovabuntur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Nullæ dentur vocationis literæ Diaconis, qvales dari Pastoribus solent, sed maneat avthoritas vocandi Diaconos penes Pastorem, salvo interim jure Superintendentis et Præpositi. Ex rusticis, si qvi erunt ad vocandum admittendi, soli admittantur Tutores. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

Caput 3. De Officio Pastorum.

1. De doctrina seu concionibus habendis.

Ut minister rite docere possit, ante omnia certam sacræ scripturæ lectionem sibi proponat, et doctrinam locorum communium adjungat, ut certam teneat Reli-

gionis Christianæ formam, et vitet inutiles qvæstiones, de qvibus verbum Dei nihil diserte pronunciat.

Ad hanc rem unusqvisqve sibi libros in ordinatione Regia præscriptos comparet, ut cum in visitatione a Superintendente interrogatus fuerit, veras de singulis partibus doctrinæ responsiones dare possit.

Publicas suas conciones minister perspicue ordinet et instituat, et in certos locos materiam propositam redigat, qvi cum scopo textus qvammaxime congruunt, nec qvicqvid in buccam venerit, temere affutiat, sed certum docendi modum ex verbo Dei perpetuo seqvatur.

Urgeat diligenter inter cæteras doctrinæ partes articulum justificationis, et ipsum simpliciter et fideliter tradat, ut unusqvisqve perspicue agnoscat, qva in re justicia Christiana sit posita.

Habeat imprimis Pastor sui gregis curam, nec unqvam vel docendi tempus intermittat, vel æditluum avt alium qvempiam ad functionem Ecclesiasticam non ordinatum vel examinatum admittat, nisi velit publice coram tota Synodo accusari. Cum avtem gravis aliqva necessitas impellit, potest vicinus pastor ad hoc officium vocari, ita tamen ut propter hanc occupationem a proprio ministerio non cesset. Nemo avtem facile propter qvamcunqve cavssam alterius operam postulet, nec longius ab Ecclesia sua discedat, nisi viæ cavssa antea a Præposito cognita fuerit.

Unusqvisqve dum docet, doctrinam suam ad ædificationem accommodet, et more prophetico et apostolico utiles admonitiones, exhortationes, objurgationes et consolationes extruat, ut homines ad veram poenitentiam excitentur, atqve veram consolationem ex verbo

Dei percipiant. Abstineat qvoqve Pastor ab omni maledicentia, qva Ecclesia plus turbatur, qvam ædificatur. Damnet etiam nonnunqvam, data occasione, phanaticas opiniones et qvascunqve superstitiones cum verbo Dei pugnantes, ut in Ecclesia doctrinæ puritas retineatur, et omnis prophanatio evertatur. Tych. Asm. in Syn. An. 61 et 62.

Sanæ doctrinæ ex verbo Dei nobis incumbendum est, atqve instandum, ut pro officiis nostris illustremus singuli gloriam et gratiam Domini nostri Jesu Christi, adversus omnem hypocrisin et impietatem. Qvare justicia fidei in Christo absqve omnibus vel operibus vel meritis nostris perpetuo atqve sedulo populo inculcanda est. De bonis operibus diligenter commonefaciendus est etiam populus, exhortandus qvoqve, sed ita, ut discat nulla esse opera nostra, qvamvis bona, qvæ nos coram Deo justificare qveant; sed qvæ duntaxat sunt bona imputative (ut sic loqvar) dum ex fide in in Christum fiunt, secundum Dei verbum. Sunt enim aliud nihil, qvam testimonia, fructus, signaqve et argumenta verè credentis in Christum, h. e. bonæ arboris, hominis inqvam justificati, Deoqve grati per fidem in Christum Jesum Dominum nostrum. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Contra abusum imaginum diligenter prædicandum est, ut primum ex cordibus hominum avferatur, deinde et apud tutores Ecclesiæ per occasionem instetur, imagines avferant et exportent, præsertim eas, qvibus vel fit genuflexio, vel alius idolotatricus cultus exhibetur. Nic. Pall. in Syn. An. 55. Pet. Pall. in declaratione Ordinationis.

Qvi hactenus conciones ex postillis legerunt, post

hunc diem memoriter concionari discant, ac caveant, ne sine justo ordine et fructu avditorum, qvicqvid in buccam venerit, proclament. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Inveniuntur in qvibusdam locis seniores Pastores, qvi ob infirmitatem ex libellis concionantur. Item et juniores, qvi pigritiæ se dedêre, et ex Postillis legunt conciones. Senioribus mandatum sit, ut avt Sacellanum alant, avt ab officio suspendantur; juniores avtem, ut avt studeant suis concionibus memoriter proponendis, avt prorsus ab officio deponantur. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Corrigant Pastores suam ignaviam et studeant suis concionibus, ad ædificationem Ecclesiæ, nec ex Postillis Danicis nuda verba sine spiritu populo proponant. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Pastores non debent ex libro vel Postilla recitare explicationem Evangelii, nec permittere Diaconis, ut recitent. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Priventur officio, qvi semper ex libro verbatim concionari præsumunt, nihil præterea præmeditati. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Diligens sit minister verbi in censura morum, nec tantum taxet illa atrocia delicta, homicidium, veneficium, adulterium etc., verumetiam communiter grassantia, ebrietatem, commessationes, nocturnas choreas, usuras, luxum vestium. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

In civitatibus diebus dominicis et aliis festis haudqvaqvam omittantur matutinæ et vespertinæ conciones. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nunqvam intermittantur consvetæ precationes Ecclesiæ pro ministerio, pro omni gubernatione, pace,

afflictione etc. ne orandi studium. Pastorum qvorundam oscitantia. fiat langvidius. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nunqvam intermittant Pastores orationem pro Ecclesia. personis Ecclesiasticis. Magistratu et pace. reliqvisqve rebus. concione finita. recitare.

Nulla concio diebus Dominicis se extendat ultra horam, sic ut sacrum duabus horis finiri possit. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Attente considerandum Pastoribus. cuinam Religioni addicti sint avditores. et an non extranei qvidam. inprimis Batavi vel Scoti. sese immiscuerint cœtibus Ecclesiasticis. diversam a nostra religionem professi. Itaqve ematur et in singulis templis pariter affigatur. semelqve in anno publice e suggesto recitetur edictum Regiæ Majestatis recens editum et typis excusum. de præcipuis capitibus Religionis Christianæ. qvæ nostra profitetur Ecclesia. repudiatis erroribus et corruptelis. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

2. De tradendo Catechismo.

Velim Parochos omne a vobis. Venerandi Dn. Præpositi mihiqve in Domino Fratres amantissimi. avdire et discere. deinde vos ab illis omnibusqve nobis peculiariter ac serio exigere. ut perpetuo. diligenter atqve fideliter populo Catechismum claris verbis et apertis. distincte a sacra concione. e suggestu proferamus atqve recenseamus. ad minus singulis diebus Dominicis. idqve semper servata eadem forma atqve tenore verborum. Nam si potest sæpe avditam vocem tandem referre sturnus. qvi non discat populus referre suum sacrosanctum Catechismum. si eum populo per-

petuo inculcas? Cujus aliqvando vel nullus, vel exiguus admodum et rarus usus fuit in illa Papistica Ecclesia, sed neqve ille inconspurcatus adjecticiis phanaticorum hominum commentis et preculis. Hinc est, qvod videmus tam densam caliginem, adeo horrendam cœcitatem, tamqve palpabiles tenebras, in ea hominum (qvamvis doctorum et sapientum) colluvie. Dominus noster Jesus liberet atqve servet suam Ecclesiam ab id genus cœcitatis atqve tenebrarum portentis. Amen. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Nulla ratione negligendus nobis est Catechismus, sed fideliter semper et continue a Dominicalibus concionibus e Suggesto populo recensendus, ne ignorantia in Verbo Dei, qvantum populo scire necessum est, nobisqve illum docere possibile, nobis imputetur. Dolenda certe res, qvod invenias sexagenarios, qvi ne suum Pater Noster noverunt qvidem recte recensere, ne dicam 10 Domini Præcepta. Certe hæc veteris Idolatriæ et superstitionis Sacrificiorum culpa est. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

Declaratio Catechismi singulis diebus Dominicis post explicatum Evangelium in Ecclesiis ruralibus nunqvam negligatur, sub privatione officii. Priventur etiam officio, qvi semper ex libro verbatim concionari præsumunt, nihil præterea præmeditati. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Nunqvam Pastores ruralium Ecclesiarum post concionem et recitationem totius Catechismi simplicem alicujus partis Catechismi expositionem negligant, sed certam exponendi rationem seqvantur, ut rudiores partium Catechismi summam interroganti reddere possint. In singulis qvoqve partibus qvæstiones eas trac-

tent, qvæ potissimum cognitu sunt necessariæ, absqve subtili et arguta disqvisitione: ut in doctrina legis, qvid lex, an qvisqvam legem Dei impleat, qvatenus lex abrogata, qvis legis usus etc. Atqve sic in reliqvis partibus eandem rationem observent.

Qvia in tradendo Catechismum æditui negligentiores esse solent, suarum partium existiment Pastores, certis anni temporibus, juventutem rusticam examinare, defectus corrigere, et serio totam Catechismi doctrinam proponere, ne qvid in hac simplici doctrina vel omittatur, vel perperam contaminetur.

Parentes sedulo admoneantur, non solum a Pastore, sed etiam a Præposito in visitationibus, ut de liberorum institutione sedulo cogitent, ne cum Dei contumelia salutaris illa educatio et Regiæ Majestatis Ordinatio contemptui habeatur.

Refractarii, contumaces et inobedientes apud Præsidem Regium accusentur, ne nimia impunitate et licentia alii ad similem contumaciam invitentur.

In examine puerorum observentur ingenia, ut ii, qvi literis idonei videantur, præceptoribus parentum voluntate commendentur, et ab ineunte ætate in literis instituantur. Tych. Asm. in Synod. An. 61.

Parentes, qvi non adducunt suos liberos ad templum æstivo tempore ad discendum Catechismum, propter inobedientiam, qvam præstant Ordinationi Regiæ et Constitutionibus Synodicis, ad Sacram Synaxin, priusqvam emendationem promiserint, non admittantur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Ut servetur aliqva disciplina pro juventute, utile erit, ut ipsi Pastores rurales qvatuor anni temporibus juventutem in Catechismo examinent.

Qvia multi inveniuntur Pastores, qvi toto anno intermittunt Catechismi doctrinam. qvam juxta Ordinationem singulis diebus Dominicis post explicationem Evangelii deberent proponere: admoniti sint Ministri Verbi, ut in Civitatibus ad matutinam concionem tribuant Catechismo dimidiam horam. Ruri vero post expositionem Evangelii itidem dimidiam horam, sub pœna privationis ab officio. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

Catechismi explicatio nunqvam diebus Dominicis in ruralibus Ecclesiis, post explicatum Evangelium Dominicale, negligatur. In Civitatibus avt matutinis concionibus avt qvatuor temporibus fieri id debet. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Ruri singulis diebus Dominicis, maxime per æstatem, pars aliqva Catechismi, post Evangelium, explicetur, addita pro conclusione brevi illa expositione ex Catechismo Lutheri. Novissime omnibus ceremoniis subjungatur Canticum: Gud Fader `wdi Himmerig etc.

Catechismus in oppidis qvater per annos singulos explicetur a Pastoribus, idqve septimanis illis, in qvas incidunt feriæ olim dictæ qvatuor temporum. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Singulis diebus Dominicis Catechismum recitent Pastores adjecta semper partis alicujus explicatione; nec segnes sint in tradendo Catechismo Diaconi. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

In Catechismo tradendo fideles sint ac diligentes Pastores. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

3. De Sacramentorum administratione.

Sint circumspecti Pastores in Sacramentorum administratione, ne qvid præpostere committant avt

irreverenter cum scandalo infirmorum. Nic. Alb. in Syn. An. 84

1. De Baptismo

Baptizentur pueri inter Alleluja et Nu bede vi thend Heiligaand. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Baptismus in Ecclesia administrator, non urgente necessitate. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Sit Parochus diligens in admonendo ac dehortando, ne qvid fiat, unde Deus offendatur, et Sacrum Baptisma contaminetur et blasphemetur, videlicet ne infans, nondum perfecte in lucem editus, avt tantum pars ejus aliqva protensa baptizetur, sed nec domi etiam baptizentur pueri, nisi extreme de vita periclitentur. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Baptismi ratio secundum Ordinationem servanda est, atqve lectiones et precationes omnes apud locum baptismi sunt recitandæ.

Urgeatur nonnunqvam Regiæ Majestatis mandatum de numero susceptorum (ut vocant), ne nimium qvorundam avariciæ concedatur qvi ex hoc officio etiam lucellum qvoddam captant.

Ubi infantes domi baptizati sunt, agant ministri verbi secundum Ordinationem, nec exorcismos adhibeant, sed tantum precationes et gratiarum actiones, secundum tenorem in Ordinatione præscriptum.

Non negligenda est admonitio ad finem baptismi de honesta baptizatorum educatione et institutione, ut adultiores facti de stipulatione hac cogitent, et usum baptismi sui meditentur.

Baptismus infantis propter convivium minime protrahi debet, sed admonendum est rude vulgus, ne sic consvetudini pareat, ut infans baptismo spolietur.

Baptizentur pueri statim post lectam Epistolam et cantatum Allelujah; et lectiones cum precationibus, qvibus in Baptismo utuntur, non ad januam templi, sed apud Baptisterium recitentur. Item non debet vinum infundi calici post communionem et dari infantulo eo die baptizato, ut qvidam faciunt. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

In Baptismo puerorum, cum plures simul (ut fit in civitatibus et populosis parochiis) infantes Baptismate sacro abluendi adducuntur, omnia qvæ seqvuntur ea verba: Dominus custodiat introitum tuum etc. singulari numero ad qvemvis infantem baptizandum fieri debent. Auditaqve primi infantis abnegatione et confessione, statim is aqva baptizetur, continuo addita votiva precatione, qvæ annexa est: Thend almegtigste Gud, vor Herris Jesu Christi fader etc. Baptizato primo, accedat secundus infans, et cum ipso fiant omnia, qvæ prius, inchoanda ab illo loco: Forsager du Dieffuelen etc. usqve ad finem ritus Baptismi.

Denudentur avtem pueri caput et humeri ad minimum, nisi infirmitas infantis (cujus salus in Baptismo qværitur) id impediat.

Peragatur avtem Ceremonia Baptismi post lectam Epistolam, finito Alleluja: peracto Baptismo canat Æditvus cum Ecclesia: Nu bede wi thend Helligaand.

Qvia avtem nobis innotuit, qvosdam Pastores domi suæ detinere infantes suos, alienatos a lavacro regenerationis ad tempus, qvo introducenda est in Ecclesiam mater pueri, ea in re imitantes nobilium pompam et periculosam procrastinationem, cum tamen Christus præcipiat, ut ad se pueri veniant: admonitos tales vo-

lumus, ut istiusmodi posthabita *κακοζηλία*, inprimis baptizari faciant suos infantes. Talium enim est regnum cœlorum. Turpe est sane ministros verbi stabilire suo exemplo impiam et periculosam laicorum abusionem, cui potius officii ratione perpetuo se opponere deberent. Tych. Asm. in Syn. An. 68.

Pastores non curent suos infantes domi baptizari sine gravi necessitate, ne dent aliis malum exemplum. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Pueri denudentur in totum, vel usqve ad umbelicum ad minus. Patrini sint tres vel qvatuor tantum, avt ad summum qvinqve. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Denudari debent pueri et trina vice perfundi aqva, atqve hæc totalis denudatio debet omnino servari, nisi sit eo major imbecillitas. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

A Baptismo arceantur, si qvi enormibus sceleribus polluti sunt, avt infames, ne pro infantibus spondeant. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

2. De Synaxi seu Cœna Domini.

Cœna reverenter et ordinate administretur absqve papistico elevandi ritu et ineptis gesticulationibus, præmissa exhortatione, qvam uniformem retinent nostræ Ecclesiæ, ne ab imperitioribus aliqvid præter institutionem Christi proponatur.

Damnandus hic mos est, qvod qvidam certis anni temporibus tantum communicant, magis ad consvetudinem, qvam ad verum usum Cœnæ Dominicæ respicientes, item per vices et ordinem.

Nullo pacto ad cœnam admittantur ii, qvos arcet Ordinatio Regia, neqve qvi Catechismum ignorant, ac

usum cœnæ prorsus non intelligunt. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nulla unqvam ratione ferendum est, ut ad defunctorum exeqvias subornetur, spe turpis lucri atqve offertorii, qvi ad sacram synaxin accedat, turpi, foeda atqve execrabili idololatria. Prophanatur hoc modo cœna Domini, qvando hoc (cev nostro opere) volumus demereri defunctorum animabus veniam et remissionem peccatorum, relaxationemqve pœnarum avt cruciatuum commenticii illius atqve papistici purgatorii, hoc tribuentes operi a nobis operato, abominanda prorsusqve ethnica impietate, qvod debetur soli et unicæ misericordiæ Dei, patris nostri, per Jesum Christum, Deum et Dominum nostrum. Deinde, qvid aliud sic facientes, qvam prostituimus Dominicam Cœnam avaritiæ et qvæstui nostro? Imo constituimus ipsi nos reos corporis et sangvinis Domini nostri Jesu Christi. Qvo scelere (qvando rursus, qvantum in nobis est, vel cum fure Juda prodimus et vendimus Christum, vel cum sceleratissimis Judæis crucifigimus) qvid potest fieri a nobis sceleratius atqve execrandum magis? Esto ergo Anathema, qvisqvis istud deinde facere avsit.

Pari modo detestabile atqve execrandum scelus est efficere avt etiam permittere et connivere, ut populus per vices et cev qvadam ambitus atqve circuitus consvetudine (sicut singulis diebus Dominicis, bini et bini, modo sc. isti, modo illi) veniunt ad Dominicam Cœnam. Huc enim diligenti exhortatione et admonitione sedula inducendus est qvisqvis, verè in Christum Jesum credens, volet partæ salutis suæ, atqve ab æterna morte redemptionis, seriam celebrare commemorationem.

Qvare etiam in nuptiis fideliter commonefaciendi sunt sponsus et sponsa, ut si velint, certe non alio animo huc accedant, qvam qvod, qvi secus faciunt, sint rei corporis ac sangvinis Domini, et ideo edunt et bibunt sibi judicium. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Videtur omnino nobis in mysteriorum atqve Sacramentorum actione, dum scilicet aggredimur ipsum Sacramenti ministerium, a nobis nihil ultra agendum esse, qvam istuc ipsum, qvod tum exemplo, tum verbo suo nobis ipse Christus faciendum vel reliqvit, vel præcepit. Qvare uti inter baptizandum nihil aliud [1]) qvam baptizamus in nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti: Ita in Cœna Domini, qvando verba Cœnæ recitamus, mortemqve Domini annunciamus, non esse elevandum Sacramentum, ut adoretur, sed distribuendum Christi fidelibus, ut edant atqve bibant. Qvod avtem Reg. Ord decentis elevationis mentionem facit, nos intelligimus venerabundam atqve reverentem Corporis et Sangvinis Domini e manibus sacerdotis in altari repositionem. Andreas Liungius, An. 44.

In missa nulla fiat elevatio. Nam Cristus non elevavit in Cœna, nec ad hoc instituit Sacramentum Altaris.

Verba Testamenti canantur notis in Ordinatione positis.

Nulla fiat celebratio Cœnæ Dominicæ in præsentia funerum. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Ubi adfuerint communicantes plures vel pauciores, nunqvam debet omitti adhortatio, qvæ præcedit consecrationem, eaqve non ex proprio cerebro fingi et deformari debet: sed utantur sacerdotes semper iis for-

[1]) Her synes at mangle et Ord, maaske facimus.

mulis, qvæ impressæ extant in manualibus libellis, qvi adesse debent in omnibus Ecclesiis.

Porro consecratio in Cœna Domini semel tantum fieri debet, nec iterari, qvoties minister panem patinæ addere avt vinum calici iterum atqve iterum propter numerositatem communicantium infundere cogitur. Neqve enim efficacia Cœnæ Domini consistit in repetitione verborum institutionis, sed in firma fide communicantium, qvi credunt verbis Christi, et beneficium ejus sibi applicant fide et sumptione corporis ac sangvinis Christi.

Distributio fiat tacite, interim dum canit æditûus cum Ecclesia hymnum de Cœna Domini: Jesus Christus nostra salus. Tych. Asm. in Syn. An. 68.

Si in urbibus sunt, qvi diebus Mercurii sacramento Cœnæ Domini communicare petierint, adhibitis consvetis sacramentalibus ceremoniis, publicam Cœnam celebrare licebit. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

Tempore necessitatis ad Cœnam admitti possunt facinorosi, verum si in præsentia qvatuor testium promiserint, se, si supervixerint, etiam publice velle absolvi. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

Facinorosis extremo supplicio afficiendis non neganda communio, siqvidem petant, etiamsi non semper in specie confiteantur idipsum, propter qvod accusati sunt et condemnati. Hic enim satis fuerit confessio generalis. Reliqva curæ erunt iis, a qvibus sunt condemnati. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

Cavendum qvam diligentissime pastoribus omnibus, ne infirmos in extremis laborantes, siqvidem absolutionem petant et communionem, per incuriam negli-

gant, vel a Cœna arceant Dominica, sine justa cavssa. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Nulli negetur Cœna in necessitate. N. Alb. in Syn. An. 86.

4. De Confessione et Absolutione.

Havdqvaqvam solo generali, sed etiam privato atqve singulari examine probandi, erudiendi, consolandi atqve absolvendi sunt, qvos ad sacram Synaxin sumus admissuri. Neqve enim clavium Ecclesiæ usus tantum publicus, sed etiam privatus atqve singularis est, pertinens qvidem ad totam Ecclesiam, sed interim etiam sigillatim ad singula qvæqve Ecclesiæ membra. Et qvi scies, mi Pastor, avt scire poteris, qva conscientia, qva fide grex tibi commissus accedat ad mensam Domini, qvantum in Catechismo profecerit, qvid credat, qvomodo oret? Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Publica illa et generalis qvorundam pastorum absolutio, qva multi simul absolvuntur, prorsus est abolenda. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Non admittantur ad sacram communionem, nisi qvi prius singuli seorsim examinati fuerint, accepta a Pastore absolutione.

Nulla audiatur confessio in domibus rusticorum sine necessitate. Nam hæ confessiones mutatæ sunt in Examen Catechismi in aliis diœcesibus. Nic. Pall in Syn. An. 53.

In absolutione privata sit diligens ministrorum opera, ut conscientiis bene consulatur, atqve non tam qvam cito, sed qvam recte hic se expediant, consideretur.

Anteqvam inchoetur ministerium in templo, absol-

vantur qvotqvot eo die absolvi possunt, ne per vices (qvod passim ruri fieri videmus) pastor conscientias expediat, et alia officia apud altare peragat. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Nullus pastor confessionem privatam avdiat post inchoatum officium sacrum. Nec baptizabit infantes, dum canit Diaconus. Tantum enim Sacramentum devotam in silentio reqvirit Ecclesiæ attentionem et reverentiam. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Examen eorum, qvi communicare volent, diligens sit, et simul tempestivum, h. e. fiat semper, anteqvam inchoëtur ministerium. N. Alb. in Syn. An. 78.

In confessione avdienda Pastores diligentiam adhibeant, qvo rudes plenius informentur, et socordes ad emendationem ac studium Christianæ vitæ magis extimulentur. N. Alb. in Syn. An. 79.

Pastores non minus servare tenentur legem de edenda coram ministro ante sumptionem Sacramenti confessione qvam avditores. Itaqve ad minimum bis vel ter in anno vicino pastori confiteatur et Eucharistiam adeat pastor: vel, si in propria Ecclesia communicare volet, Sabbatho edita apud vicinum ministrum confessione, ipse die Dominico cum suis communicet. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Damnanda Pastorum prophanitas, si qvi nec ipsi unqvam absolutionem petunt et a communione abstinent, pessimo omnium exemplo. N. Alb. in Syn. An. 83.

Liberi, qvi parentibus maledicunt, avt qvi eos pulsant, publice absolvantur. Id intelligendum est de pertinaci et aliâs inemendabili contumacia liberorum. Idem in Syn. An. 81.

Disciplina hactenus servata circa absolutionem

fornicariorum porro etiam servetur, ubi sine scandalo et majori incommodo et turbis servari possit. Interim oblatis casibus difficilioribus consulatur Episcopus, ut turbæ, qvantum fieri potest, caveantur.

Sunt Pastores nonnulli, qvi pro more habent, sub festivitatem Paschæ communicaturos absolvere et confessiones avdire in singulis ædibus, qvi mos a Pontificiis fluxit et abrogari debet. Avdiantur ergo confessiones non alibi, qvam in templo. N. Alb. in Syn. An. 83.

Homicida absolvi potest intervenientibus sponsoribus. Idem in Syn. An. 84.

Circa absolutionem qvoqve homicidarum cavti sint Pastores, vel propter mandatum Regium, qvod extare dicitur in provincia Gothica de non absolvendis homicidis ante impetratam pacem a Regia Majestate et placatos defuncti hæredes. Idem in Syn. An. 87.

Qvi pace privantur in judicio, qvamcunqve tandem ob cavssam, prius satisfaciant actori, qvam ad Synaxin admittantur; post satisfactionem communicent.

Qvi parentes pulsârit, ubi reconciliatus Magistratui fuerit, absolvatur publice. Nic. Alb. in Syn. An. 86.

Fures publice convicti, qvamvis inter publicos censeri peccatores possunt, havdqvaqvam tamen ad publicam sunt absolutionem cogendi, qvod nulla extent eius rei exempla vel præjudicata.

Scorta et scortatores pro impetranda absolutione ad proprios remittantur Pastores. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Facinorosi publice absolvendi a propriis Pastoribus, et in sua singuli Ecclesia absolvuntor. Nic Alb. in Syn. An. 78.

Mulieres. qvæ infantes suos oppressere. cum a Præposito examinatæ et absolutæ fuerint, proximo die Dominico ipsarum poenitentia Ecclesiæ declaretur. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Qvia oppressio infantum sæpe (proh dolor) committitur. et ratio cohercendi eam civili aliqva punitione non sit expressa: Pastores sedulo hoc inculcent parentibus. ut infantes suos mane et vesperi in precibus suis Deo commendent. et circa eosdem singularem curam et custodiam adhibeant. Qvi vero depræhensi fuerint secundo avt tertio per negligentiam infantes oppressisse. disciplinæ cavssa ad Superintendentem ablegentur. ut ab eo. convocatis aliqvot fratribus. denuo per seriam poenitentiæ contestationem absolvantur. Nic. Alb. in Syn. An. 82.

5. De Excommunicatione.

Qvia sine disciplina Respublica Christiana incolumis consistere neqvit. diligenter attendant Ministri Verbi. ut et lapsus in Ecclesia corrigant. et se certis ordinatisqve legibus in tota vita subjiciant.

Delicta, qvæ occulta sunt, secundum regulam Christi. Matth. 18. corrigantur. h. e. privata et fraterna. si fieri potest. admonitione tollantur. nec ulterius procedatur. nisi conspecta fuerit peccantis contumacia.

Ad excommunicationes eundum non est. nisi cum in manifesto delicto de hominis pertinacia et impœnitentia constiterit; tunc enim talis excommunicatione feriundus est, ita tamen. ut conspecta resipiscentia ad ignoscendum Ecclesia sit parata. Neqve Ordinatio Ecclesiastica sic intelligenda est. qvasi tantum bis in

anno liceat facinorosos excommunicare. Liberum enim est qvovis anni tempore eos nominatim a cœtu fidelium rejicere, modò præcedat diligens admonitio.

Excommunicatus non absolvatur, nisi visa fuerit seria pœnitentia, ne in consimilia flagitia cum majori scandalo prolabatur.

Nemo temere vel privato consilio hoc Ecclesiæ flagello utatur, nisi bene cognita cavssa Pastor Præpositum in consilium adhibuerit.

Abusus ille reprehendendus est, qvod qvidam personas non notas excommunicant, atqve hoc pacto vel furta vel alia qvædam occulta inqvirere nituntur. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Cavendum Pastoribus, ne ob qvasvis leves cavssas avt privatas offensiones qvenqvam a Cœna arceant, avt publice excommunicent. Hic enim prudens consilium et matura deliberatio reqviruntur. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Non excommunicandum propter leves cavssas et sine prævia admonitione, nec ignotæ personæ excommunicandæ. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Nemo excommunicetur sine consilio præpositi et collegarum, atqve adeo etiam ipsius Episcopi. Idem in Syn. An. 88.

Qvi usum Dominicæ Cœnæ contemnunt (qvare etiam nunqvam sacrosanctæ Cœnæ Domini communicant, vel saltem aliqvoties in anno)[1] isti sunt palam excommunicandi. Qvid enim aliud qvam impie prophanus est, qvi ab ipso Christo instituta sacramenta contemnit? Qvid aliud, qvam Christum abnegat atqve abjurat, qvi recusat avt negligit Dominicæ mortis

[1]) Som Forklaring er i et Hdskr. tilføjet: intermissis annis.

commemorationem facere atqve celebrare, qvemadmodum a suis illud fieri docet et præcipit Dominus? Qvi idem, uti dixit: Ite et baptizate; ita etiam dixit: Accipite et comedite. Accipite et bibite, atqve hoc facite in mei commemorationem.

Non solum publici homicidæ, adulteri atqve fornicatores, sed etiam incœstuosi, qvi uti sunt alioqvi ipso, qvod ajunt, facto excommunicati, ita non sunt ulla ratione admittendi ad sacrosanctam Dominicæ Cœnæ communicationem, nisi publica criminis confessione atqve pœnitentia Ecclesiæ satisfaciant prius. Nam vel etiam vulgo hæresin vocant ejusmodi scelus, atqve ultricibus flammis jure et merito punitur. Sed qvando sunt, qvi Tribunalis judicium effugiunt, ut non sunt ab Ecclesia rejiciendi, si volent resipiscere, ita pœnitentiam agant publicam, atqve Ecclesiæ judicio subjaceant, qvemadmodum reliqvi, qvi sunt publicis criminibus obnoxii, juxta Ordinationem Regiæ Majestatis. Fr. Worm in Syn. An. 44.

Adultera qvater absoluta et denuo aliqvoties lapsa excommunicator, visis tamen signis veræ pœnitentiæ iterum absolvitor.

Abstinens a Cœna per totum triennium continuum, publice excommunicator. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Sæpe incidunt casus, in qvibus excommunicatione utendum qvis existimare possit, cum sufficiat facta intimatione ex suggesto scandalum apud Ecclesiam deprecari. Nic. Alb. in Syn. An. 86.

6. De Ceremoniis in Missa.

Cum datæ sint nobis ante pavcas septimanas Regiæ Majestatis literæ de uniformitate Ceremoniarum

servanda in omnibus Ecclesiis, præcipue avtem inter distribuendum Sacramenta: qvamvis non sit sita salus Ecclesiæ in Ceremoniis, cum sint res adiaphoræ, ordinatæ tantum ad ædificationem Ecclesiæ et bonum ordinem, non ut laqveos conscientiis injiciant: tamen cum ordinem et condecentiam qvandam reqvirat D. Paulus in Ecclesiæ regimine (1 Cor. 14): et mandatis Magistratus legitimi, non pugnantibus cum prima et secunda Tabula, obtemperandum sit, de Ceremoniis hæc admonere utile fore existimamus.

Dominicis diebus, ubi non adsunt communicantes, canantur et legantur tamen omnia ante concionem juxta Ordinationem: utpote Introitus, Kyrieleison, Glorificatio, Epistola, Alleluja, Evangelium et Credo: qvemadmodum fieri solet, ubi adsunt communicantes. Finita avtem concione, recitetur tantum una collecta cum benedictione ad populum addito cantico: Da pacem etc. Et sic finis erit. Hæc avtem adeo inter Synodalia referimus, qvia qvosdam pastores audimus, ubi non adsunt communicantes, ante concionem omnia prætermittere, et statim suggestum ascendere, ubi æditvus cecinerit unius Psalmi unum avt alterum versum. Tych. Asm. in Syn. An. 68.

Diebus Dominicis, ubi non adsunt communicantes, observentur tamen omnes usitatæ ceremoniæ ante concionem, sed post concionem serventur ritus in Ordinatione Regia mandati. Alb. in Syn. An. 79.

Parochus non legat antiqvum illud et abolitum Confiteor, propter invocationem, qvam continet sanctorum, ut beatæ Virginis; sed aliàs se peccatores confiteantur esse apud semetipsos Latine vel Danice. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

In celebranda sacra Cœna, ante verba Cœnæ, finita Oratione Dominica. Diaconus signum tintinnabulo semel tantum, non ter, dabit. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Ultima benedictio singulariter proferenda est, non pluraliter. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Meminerint Pastores urbani tempus in literis Regiis præscriptum, qvo omnia, qvæ pertinent ad Ministerium summæ missæ (ut vocant) Dominicis diebus intra decimam antemeridianam. qvantum fieri potest, finiri debeant. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

Unica tantum Missa celebrabitur die natalitiorum Christi in singulis Ecclesiis ruralibus. Verum in Civitatibus alia res est propter multitudinem communicantium. qvi ad meridiem omnes adesse neqveunt. Propterea coguntur Ministri Verbi in tribus summis festis distribuere juventuti Sacramentum Cœnæ Christi manè. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Si in urbibus sunt, qvi diebus Mercurii sacramento Cœnæ Domini communicare petierint. adhibitis consvetis sacramentalibus ceremoniis publicam Cœnam celebrare licebit. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

De mulcta trium Marcarum pro neglecto missæ officio consulantur leges ecclesiasticæ nostrates. non qvod his nunc standum sit. verum ut sciatur. qva ratione olim animadversum fuerit in eos. qvi circa missarum solennia celebranda inventi sunt negligentiores. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

7. De festorum celebratione.

Non negligantur dies festi, qvi in Ordinatione notantur. sed admoneant Pastores illis diebus popu-

lum. ut diligenter historiam attendat, et in aliqvo articulo Symboli nostri comprehensam intelligat.

Qvorundam pastorum reprehendenda est negligentia. qvi in summis festis tantum primis duobus diebus concionantur. ac tertio die nullum ministerium prorsus in Ecclesia exhibent. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Pastores nullo modo prætermittant in Templis officium facere diebus solennibus et festivalibus in Ordin. Reg. præscriptis. etiamsi pavci aliqvando comparuerint avditores. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

In Festorum dierum observatione inveniuntur non solum Parochiani. sed et Pastores negligentes. ita ut qvidam plane intermittant feriam tertiam Nativitatis. Paschatis et Pentecostes cum aliis multis festis in Regia Ordin. expressis: Si qvi Pastores poshac talia festa non celebraverint. reputabuntur contumaces. perjuri et Ordinationis Regiæ prophanatores et contemptores. et pœna tantis criminibus digna puniantur. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Nullus pastor diebus Dominicis relinqvat suam Ecclesiam privatorum negotiorum cavssa. suspenso ministerio et dilato in aliud tempus. Idem in Syn. An. 73.

Cum Deus velit nos Sabbatho uti ad ipsius gloriam. idemqve a nobis sanctificari docendo et discendo aliosqve cultus præstando. hanc Sabbathi prophanationem. qva multi Pastores. propter nundinas avt alia privata negocia. ministerium sabbathi in diem aliqvem septimanæ rejicere petulanter præsumunt. tollendam decrevimus. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Festa nullatenus transferantur. sed singula suis

celebrentur temporibus pie et religiose. Nic. Alb. in Syn. An. 87.

De Diebus Rogationum. Nulli ex consvetudine, sed pro necessitate tantum sunt habendi Rogationum dies. Neqve admittendæ sunt avt ferendæ illæ lustrationes et processiones cum lectionibus Evangeliorum et benedictionibus pratorum. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Peculiares conciones, ut de vocatione, de ministerio verbi, de baptismo Christi, de cœna, de diaconis, secundum ordinationem serventur, constitutis temporibus, ut passim in Ecclesiis nostris consensus retineatur[1]).

Ubi pastor aliqvis duas habet parochias, in qvibus plures sunt parochiani, atqve pleniore institutione opus est, qvam in diebus dominicis proponi solet, potest pastor populum, vel diebus Mercurii, vel diebus Veneris, ad templum convocare, ut tum vel aliqva Evangelii pars, vel Catechismi doctrina explicetur.

Sciant pastores, non tantum publicum sibi docendi munus incumbere, sed etiam privatim apud singulos homines, qvos intellexerint vel in aliqvo errore vel aliqva dubitatione hærere, vel contemptim de ministerio verbi sentire. Nihil enim hîc relinqvent intentatum, ut tales in viam revocari possint.

Qvia adhuc in multis templis qvædam idololatriæ instrumenta retinentur, data occasione, diligenter adnoneatur populus, ut cogitet, qvam serium sit mandatum Domini de non faciendis avt adorandis sculptilibus, ut successu temporis simulacra in templis relicta

[1]) Dette Monitum og de tre følgende staa i Hndskr. paa en tidligere Plads (foran, S. 299), men passe nok saa godt i Sammenhængen paa nærværende Sted.

tanto melius auferri possint. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Liberum sit cuiqve Pastori urgente necessitate suos ad concionem et publicas preces convocare diebus profestis, qvarta vel sexta feria. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Dies precationum si qvando indicuntur a Rege, pie ac devote celebrentur. Idem in Syn. An 87.

8. De introductione puerperarum.

Puerperæ honestatem servent, nec nimis cito ab ædito partu in templum a pastores recipiantur. Repertus enim est ex pastoribus qvidam, qvi tertio a puerperio die mulierem puerperam in templum solenniter introduxit. Tych. Asm. in Syn. 77.

Puerperæ introducantur sine candela: nam candelæ puerperarum sunt directe contra Ordin. Regiam, et olim destinatæ ad arcendum Diabolum, qvo tales mulieres obsessæ fingebantur.

Scorta non sunt introducenda, sed solæ honestæ mulieres. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Cum probibeamur cum eo, qvi frater avt soror nominatur, si modo adulter avt scortator est, vel cibum capere: qvomodo turpis qvæstus gratia et propter solum ventrem avderet qvidam nostrorum prostibula et meretrices solenni in Ecclesiam introductione honorare, ne non communicent alienis peccatis? Siccine decet sacerdotes ad impietatem publicam, ad detestanda scelera atqve abominandum scelestæ libidinis crimen connivere, et ita cum Ecclesiastico munere atque Ministerio ludere? Maledictus omnis, qvi fravdulenter opus Dei facit. Tu mandasti mandata tua cu-

stodiri nimis. Maledicti qvi declinant a mandatis tuis. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

Puerperæ in Templum a Parocho cum pia exhortatione introducantur, sed omnino sine candelis. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Puerperæ secundum consvetudinem introducantur, sed sine cereis, et habeat Pastor exhortationem ad gratiarum actionem pro tanto beneficio ac salvo mulieris partu. Meretrices, qvæ post partum introduci cupiunt, publice eodem die una cum scortatoribus coram Ecclesia culpam deprecentur, cum promissione emendationis vitæ. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Ubi nemo est, qvi accusat, facile potest introduci puerpera conjunx, qvamvis suspecta. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

9. De Desponsationibus et Nuptiis.

Clandestinis contractibus matrimonii nec intersint nec præsint Pastores, sed eos repræhendant ac prohibeant, qvantum possunt, atque efficiant, ut omnia fiant juxta Ordinationem. Tych. Asm. in Syn. An. 67 [1]).

Nemo pastorum præsumat vel desponsare vel publice copulare eos, qvi alterius Ecclesiæ sunt cives. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Pastores rurales Dominica Lazari e suggesto cohabitationem, qvæ post clandestinam desponsationem

[1]) I en særlig Afskrift, der haves af M. Tyge Asmundsens Synodalmonita fra 1568 findes følgende: Desponsationibus interesse ministri non debent, nisi antea denunciatæ fuerint e suggestu binis vicibus, idqve diebus Dominicis, cum plures in templum conveniunt, qvi et precibus contrahentes juvare apud Deum, et testimonium de legitimo contractu perhibere possunt.

passim fieri solet, damnent et prohibeant. Ea enim cohabitatione nuptiæ promissæ et publico ritu Ecclesiæ cohonestandæ differuntur, furtivi concubitus committuntur, aliqvando etiam talis conversationis cum turpitudine initæ pertæsi, separationem a se invicem cum scandalo Ecclesiæ petulanter facere non verentur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

Sponsalia, in qvibus fit pactio de contrahendis nuptiis, firma et rata censeantur, si adhibiti fuerint qvinqve ad minimum testes probi et honesti præter pastorem, qvi non solum tanqvam vulgaris testis aderit, sed qvi per qvæstiones mutui consensus, consortii vitæ et exclusionis fraudis et doli circumstantias diligenter examinabit, initiisqve conjugii promissi benedicet.

Nomina contrahentium tribus Dominicis ante nuptias in solenni Ecclesiæ cœtu intimentur, addita qvoqve consveta admonitione ad Ecclesiam, ut si qvis adest, qvi justam cavssam habet, propter qvam non debent copulari, is nunc dicat, aut posthac in perpetuum taceat.

Plerumque[1] contingit prohibitiones sponsalium seu nuptiarum erroneo modo fieri. Quare ita statuendum est, ut prohibitio nuptiarum fiat coram pastore ante postremam denunciationem, adhibitis tantum duobus aut tribus testibus, in quorum præsentia de citanda imprimis aduersa parte et soluendis impensis, si causa allegati impedimenti a consistorio pro falsa cognita fuerit, agatur. Idem intelligendum est de prohibitione sponsalium iamiam adornatorum. Verum si impedimentum interuenerit post tertiam denunciationem, pro re nihili habeatur.

1) Her begynder en ny Haand og en anden Ortographi.

Justissimæ sententiæ Præsidis, Superintendentis et omnium Præpositorum subjicietur, qui, vel minis vel fauore adductus, alienos, qui sunt extra suam parochiam, sine trina denunciatione et publico ritu Ecclesiæ matrimonio coniunxerit.

Desponsatis cohabitantibus dies certus constituatur, quando conveniant cum amicis in templo ad consummandam promissionem coniugii. Verum si contumaciter admonitiones priuatas et publicas aspernati fuerint, eis tanquam indignis et impuris hominibus communio deneganda est, et tandem fulmine excommunicationis, donec resipuerint, cohercendi. Idem in Syn. An. 80.

Sæpe contingit rusticos conciliantes nuptias inter eos, qui consanguinitate vel affinitate attingunt, veram supputandi rationem ignorare, et quandoque falsò consistorio gradus narrare, ut obtineant quod petunt. Idcirco Domini Capitulares hanc diligentiam in pastoribus requirunt, ut in præsentia cognatorum et affinium supputationem examinent, eamque subscriptione et sigillo ad capitulum referant, nec leuiter sine confessione capituli admittant nuptias in tertio et quarto gradibus. Idem in Syn. An. 82.

In supputandis gradibus consanguinitatis et affinitatis sint Pastores circumspecti, nec temere credant quorumvis relationi, ad copulationem sponsorum seu ad sponsalia invitati. Sæpe enim contingit non recte supputari gradus [1]. Idem in Syn. An. 86.

Levitas eorum, qvi temere sponsalia contrahunt,

[1] Af en særlig Optegnelse af Synodalierne fra 1586 ses, at et nys indtruffet Tilfælde i Arrie har givet Anledning til denne Paamindelse.

a pastoribus est castiganda, et qui aliquid eiusmodi audent, a cœna arcendi, donec lata fuerit a capitulo sententia. Idem in Syn. An. 83.

In solennitatibus nuptiarum nullas ineptias admitti patiantur pastores, ne histrionum et tibicinum scurrilitate turbetur ministerium, sed omnia decenter agantur, ut hæc divina institutio magnifiat. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Litteris regiis nuper allatis severissime interdictum est, ne ullus concubinatus, sive sit nobilium sive aliorum, in hoc regno feratur, addita quoque pœna Ecclesiastica, videlicet, quod qui concubinam habet, et non a se repudiat post unam aut alteram admonitionem publice et privatim factam, a communione arceatur, et finaliter, contumacia cognita, excommunicationi subjiciatur. Si vero pastor vel metu vel favore officium suum non fecerit, officium, quod antea cum honore obtinuit, in despectum sui et aliis in terrorem amittat. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

10. De Testimoniis, quæ dicuntur Sognewinde et Pasbordt.

Admoniti sint Pastores, ut cauti sint in dandis et obsignandis literis testimonialibus, quas vocant Sognevinde, ne se immisceant contentionibus aut criminatoriis rusticorum causis. Solum autem, si quis discessurus ex parochia petit conversationis et vitæ peractæ in ea sibi testimonium publicum dari, licitum erit parocho id et scribere et unà cum Ecclesiæ sigillo, suo quoque roborare. Si urgent parochiani super suis contentionibus et causis forensibus sibi testimonia scribi, scribat æditus, et obsignent rustici.

Idque ideo ordinamus, ne ministri verbi periclitentur, et ministerium in contemptum deveniat. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Cauti sint pastores in dandis testimoniis, ut sunt Pasbord et Sognevidne. In suis parochiis pro iis intimare possunt, qui subsidium colligunt, dictum Brandestød, si ulterius progredi velint, a magistratu obtinebunt licentiam. Idem in Syn. An. 73.

11. De abusibus quibusdam Pontificiis tollendis.

Cibi paschales non sunt benedicendi: est enim ea paschalium ciborum benedictio alibi per totam Daniam abolita: similiter deponenda rosaria, et imagines impiæ una cum vexillis ex Ecclesiis extrudendæ. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Abolenda est consvetudo, quæ adhuc in quibusdam ruralibus servatur Ecclesiis, ut ne pastor extraordinarie ullum ministerium in templo faciat tempore conviviorum D. Johannis, D. Petri et aliorum. Nam quæ potest esse pietas, ubi ebrii, qui totas perpotant noctes, in templum ad orandum et audiendum verbum conveniunt.

Abolenda est plane consvetudo illa papistica, quam hactenus quidam ministri magis ad lucellum servarunt, quam ut pietatem promoverent, consecrandi cibos in die parasceues.

Graminariam illam pompam [1], quæ cum tympanarum tumultu ministerium sæpius impedit, abolendam duximus. Neque enim ob lucrum quicquam ferendum est, quod ministerium aut impediat aut contaminet.

Mansit in quibusdam rusticorum conviviis papisti-

[1]) I Randen: Maygreffueoffer.

cus et superstitiosus coetorum usus, præcipue autem ubi seniores Papæ fermento infecti præsunt pastores. Illum abusum plane abrogamus, et ministris interdicimus, ut aut abolita superstitione mores parochianorum emendent, aut ipsi prorsus a talibus conviviis se subtrahant, ne sua præsentia impietatem stabilire videantur. Tych. Asm. in Syn. An. 61

Abolitam volumus plane papisticam illam ceremoniam dandi offerentibus munus ad altare osculum in patenula, cum nihil ad ædificandam Ecclesiam aut bonum ordinem conservandum conferat.

Solennem illam papisticam consecrandi cibos paschatis tempore iamdudum abrogatam consvetudinem in quibusdam locis repullulascere intelligimus. Quare admoniti sint Pastores, qui talia præsumunt, ut desistant. Quod si non fecerint, pœnas rebellione dignas incurrent. Neque enim ferenda ulla papistica superstitio in Ecclesiis propter tantillum ministrorum lucrum. Idem in Syn. An. 68.

Abolere prorsus studeant pastores Ethnicum abusum vigiliarum et perpotationum in nocte D. Johannis Baptistæ. Idem in Syn. An. 73.

12. De Sepulturis.

Tantum semel pulsetur pro mortuis, cum funus est sepeliendum. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Pro sepulturæ officio nihil a quoquam exigant pastores, præter id quod est constitutum, nec sint αἰσχροκερδεῖς. Idem in Syn. An. 85

Sepulturam ministrorum verbi omnes fratres provinciales sua præsentia, si fieri potest, ornent, viduas ipsorum consolentur, ac quocunque possunt officio juvent. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Cum non desint, qui moram et pompam, minime nostro ordini convenientem, circa funera ministrorum procuranda observent et reprehendant, magnopere cavendum est, ne ultra triduum sepultura protrahatur, neve scholastici panno obvoluti et cereales ardentes præferentes funera præcedant, nec funus in templo sub concione collocetur, sed ante concionem terræ demandetur. Nic. Alb. in Syn. An. 82.

Infantes mortui nondum baptizati sepeliantur in cœmiterio sed non requisita ad sepulturam præsentia Parochi, nec pulsu, nec scholasticorum cantu aut aliis ceremoniis. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Infantes, qui moriuntur sine baptismo, possunt sepeliri in cœmiterio, sed non requisita ad sepulturam præsentia Parochi, nec scholasticorum cantu, aut aliis ceremoniis. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Mortui honorifice sunt sepeliendi. Abortivi autem vitæ carentes in cœmiterio a solis mulieribus sepeliantur. Qui vitales fuerant, et domi baptizati sunt, pastor sepeliat. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Cap. 4. De vita et conversatione Ministrorum.

Ecclesiæ scandala sunt nobis quam diligentissime cum omni prudentia vitanda. Væ enim homini, per quem scandalum venit. Quare etiam atque etiam videndum nobis est, ne quis nostrum venerandum sacri presbyterii nomen et ministerium dehonestet malis suis moribus, luxu, ebrietate, crapula, commessationibus, et vita, quæ non decet, sed commendemus nos sicut Dei ministros Ecclesiæ nobis commissæ. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Ministrum Ecclesiæ oportet habere habitum et

vestitum honestum et iustæ longitudinis, ut ad minus tegat genua, ne infirmis sua levitate scandalo sit.

Est quoque contra decorum et ordinem sacerdotalem exercere labores rusticanos, agros stercorare, arare, triturare, et proprium aurigam in oppidis et sylvis agere, ut multi nunc faciunt.

Caveant pastores, ne sint usurarii aut mercatores, aut artem cauponariam exerceant, iuxta prohibitionem Apostoli: Non sit turpis lucri cupidus.

Pastores, qui non verum habent castitatis donum, nec carent publica suspicione, vel uxores ducant vel Ecclesiasticam functionem relinquant.

Unusquilibet verbi minister summo studio operam dabit, ne Ecclesiam offendiculo aliquo polluat, et ne insigne aliquod vitium vel criminis seu flagitii vestigium in eo appareat, aut luxu, aut compotationibus, aut obscoenitate, aut levitate, aut aliis modis se contemptibilem reddat, suamque autoritatem diminuat, ne vita destruat, quod doctrina ædificat. Quod si fecerint aliqui, amovebit eos Archipastor Christus ab officio, et locabit vineam suam aliis agricolis. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Nemo parochorum debet concedere vel permittere rusticis potationem seu symposium in domo parochiana, ne (quod Deus avertat) occasionem homicidii cuiquam in domo sua præbeat.

Nemo debet aliter vestiri domi vel foris, quam ut decet ministrum verbi in officio prædicationis, ita ut nullus inveniatur vestitus curtis tunicis aut cappis, neque periculosa arma, ut bombardas, arcus et similia gestent, quæ nullo modo decent verbi ministrum.

Debent etiam uxores parochorum ornare et vestire se secundum vocationem suorum maritorum. sine holosericis humeralibus (Danice fløgels kraffuer) sine damascenis subuculis (Danice Damaskethrøyer) sine cathenis aureis. In summa, sine omnibus vestibus et alio ornatu, qui non decet statum ministrorum verbi.

Admonitus aliquis parochorum, ut caste vivat, vel sine coniugio, vel in coniugio, dum est maritus. et contempta admonitione committit stuprum, vel alioqui scortatur. tunc deponetur ab officio. donec post publicam pœnitentiam et absolutionem in gratiam receptus, vocatus aliò fuerit.

Nullus minister verbi, qui succumbit in foro iudiciali vel generali vel speciali, maneat ulterius in officio. donec in gratiam a magistratu civili receptus atque restitutus fuerit, modo ipsius causa non pugnet cum publica honestate, nec sit infamis redditus. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Nullus minister verbi mercaturam exerceat, aut turpi quæstui vacet, nec in choreis vel lascivis saltationibus inveniatur.

Deliberationes de compotationibus et conviviis minister cum suis parochianis non suscipiat, multo minus compotationes suo exemplo stabiliat.

In conviviis et nuptiis nullus pastor officium architriclini suscipiat aut symposiarcham se constituat, neque in foro se rabulam exhibeat Talibus enim ineptiis ministerium vehementer dehonestatur.

Ad convivium aliquod invitatus pastor, ultra ordinarium tempus convivium non protrahat. neque ad mensuram potare teneatur, aut ad potandum alios cogat sive provocet.

Qui frequentibus poculis deditus est, vel se emendet, vel, si incorrigibilis fuerit, publice in Synodo habito judicio fratrum, ab officio deponatur.

Caveant ministri, ne suo exemplo sit parochianis occasio violandi sabbathum, aut aliud quodvis vitio dignum perpetrandi, cum sint ipsi exemplaria gregis.

Sit vestitus ministrorum secundum Ordinationem decens, non aulicus, aut histrionicus, ut in multis videre licet. Arma illicita non secum ferant, sed vita, habitu, sermone et conversatione omnis honestatis, modestiæ et pietatis exempla præbeant. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Admoniti sint sacerdotes, ut ministerii dignitatem decenti vestitu ornent, et utantur tunicis longis et vestibus aliis suo ordini convenientibus. Multi enim levitatem animi per scurrilem vestem et habitum produnt.

Labia sacerdotis custodiunt scientiam. Malach. 2. Item, jurationi non assvescat os tuum. Multi enim casus in illa. Syrach. 23. Inveniuntur passim verbi ministri, qui scandalo sunt populo iuramentis et execrationibus. Si quis igitur posthac in tali vitio deprehensus fuerit, et non resipiscit, ab officio deponatur. Minister percussor et turbulentus eadem pœna puniatur.

Pastores, qui helluantur et crapulis se dedunt, ac crebro ebrii sunt, atque sua beluina vita aliis malo sunt exemplo, ubi admoniti fuerint et non resipuerint, ab officio retrahantur. Oseæ 3. Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et quidam ex patribus inquit: Ebrietas in laico

crimen est, in sacerdote sacrilegium, quia alter animam suam necat vino, alter spiritum sanctitatis extinguit. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Pastores ornent ministerium suum decenti ac sacerdotali veste et morum concinnitate, cum sint exemplaria gregis.

Vitent Pastores lites forenses, et noverint differentiam esse inter forum poli et forum fori. Forum poli est, ubi de conscientiarum examine agitur, Pastoribus concreditum. Forum vero fori, ubi de aliis. Ubi itaque in aliquam causam inciderit Pastor, quæ in foro civili finiri debet, iuxta ordinationem petat a præfecto Regio, tanquam a legitimo suo magistratu, patrocinium suæ causæ suscipi, ne offendantur laici, cum viderint Pastores alterum pedem in Ecclesia, alterum in foro civili collocare. Idem in Syn. An. 73.

Vestitus ministrorum sit decens. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Cum magna sit inhonestas, insanus et turpis amor, nuptias ante solennem Ecclesiæ benedictionem consummare. Ministris verbi, qui debent esse forma fidelium in puritate, cavendum est, ne desponsatam ante intimationem vel sacrum nuptiale pro uxore cognoscant. Idem in Syn. An. 82.

Cauti sint pastores circa testimonia ferenda, ne videlicet seipsos in discrimen conjiciant, siquidem in foro civili testimonium dixerint, unde lædi aliorum fama aut existimatio poterit. Idem in Syn. An. 83.

Viderint Pastores, ne sint *αἰσχροκερδεὶς*, et ne occasionem suis præbeant ad potationes aut ebrieta-

tem, nec ipsi vel vinum sublimatum, vel aliquid potum inebriantem habeant venalem[1].

Sint Pastores cauti circa excommunicationem, ne quid tribuatur affectibus, nec etiam negligant infirmos, cum vocantur, ante omnia ne sint πολυπράγμονες, servent fidem, vitent aulam, abstineant ab accusatione magistratus, nulla evidente causa existente et inconsultis Episcopo et Præposito[2].

Abstineant a mutuis contentionibus inter se invicem Pastores, nec temerè suam mittant falcem in alienam messem[3]. Idem in Syn. An. 86.

Reditus Diaconorum convertere in proprium commodum Pastoribus minime licebit, id quod faciunt, qui defunctis Diaconis filios suos absque Superintendentis scitu et consilio in Diaconos eligunt, ut eò facilius reditibus Diaconi suum salarium adaugeant. Id. in Syn. An. 82.

Uxores quales ducendæ Pastoribus. Serio sibi consulant Sacerdotes atque circumspiciant, fideli invocatione Divini auxilii, ut nupturi ducant uxores, non e lupanaribus, prostibula aut aliqua corrupta et infamia scorta, sed ex honestis familiis honeste educatas, morumque probitate ornatas, sive virgines sive viduas. Nam honestatem morumque gravitatem cum omni sanctitate etiam in presbyterorum uxoribus requirit Apostolus Paulus. Andreas Liungius in Syn. An. 44.

[1]) I en særlig Optegnelse af Synodalierne fra 1586 udpeges Hr. Erik [Nielsen], Præst i Ramdale, som advarende Exempel.

[2]) I den anførte Optegnelse tilføjes: „ne quid ipsis contingat simile ei, quod evenit Dn. Petro in Lynby Hallandiæ“.

[3]) I samme Optegnelse tilføjes: „Monet de eo exemplum Dn. Petri in Thyelse et Dn. Martini in [illegible]“.

Cum omnem scortationem tam serio tamque graviter prohibeant nobis tam sacræ literæ quam Regia Ordinatio: etiam hoc a nobis exigitur, ut honestæ famæ et nominis probatæque vitæ, conversationis et morum ducamus habeamusque uxores. Et (ô pudendam rem) rapere sibi e lupanaribus uxores audent nunc nostrorum quidam infamia prostibula, profecto tales nobis non essent ferendi, sunt enim Ecclesiæ Christi abominanda dedecora. Fr. Worm in Syn. An. 51.

Cap. 5. De aliis nonnullis ad Officium Pastorum pertinentibus.

1. De servanda Regia Ordinatione.

Spiritus sanctus disertis verbis palamque exigit per suum illud electum organum, Apostolum inquam Paulum, omnia ut fiant in Ecclesia decenter et secundum ordinem. Deus enim non confusionis sed ordinis Autor est.

Ordinem hunc intelligamus, necessum est, eum quem nobis tradunt sacræ et Apostolicæ literæ, in quo quisque sciat sibi, quod sui est officii, strenue et fideliter obeundum et præstandum, ceu militi in sua acie, in qua qui ordinem non observat, sed eum perturbat, quacunque tandem ratione, eum proditionis reum agere solent, atque propterea statim vindicta duriter in ipsum animadvertere. Quo magis non solum accusandi veniunt, sed et puniendi, qui omni tam Scripturæ sacræ (hoc est ipsius Dei, qui suam voluntatem in ea nobis manifestam fecit, et quid facere

nos oporteat, iuxta ipsius voluntatem, docetur quam magistratus autoritate contempta, cum Ecclesiæ ordinem confundunt et perturbant, quem iuxta ipsam scripturam sanctam nobis tradidit in sua Ordinatione, cum suo prudentissimo et sapientissimo Senatu, Illustrissimus et Serenissimus Dominus noster et clementissimus Rex, Rex inquam noster Christianus, cui debemus etiam Dei præcepto et mandato fidelem nostram obedientiam singuli et omnes, nisi volumus perduellionis criminisque læsæ maiestatis rei peragi. Nam scriptum est: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Dominum, sive Regi tanquam præcellenti, sive præsidibus ut qui per eum mittantur. Et ideo nonne Apostolus Paulus dicit, nos debere esse subditos vel propter conscientiam? — Hoc autem crimen perturbati ordinis committunt isti, qui non iuxta Dei verbum Regiæ Ordinationi per omnia religiosa observatione in suo Ecclesiastico ministerio respondent, et quoad possunt, etiam satisfaciunt, sed pro sui capitis temeritate sequuntur et servant etiamnum veteris idolatriæ superstitiones, ritus et ceremonias iuxta præcepta et traditiones hominum. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

2. De literis ordinationis Pastorum et confirmationis.

Curent Pastores singuli, ut ordinationis suæ literas habeant a Superintendente: a Præside vero, quam vocant collationem. Nic Alb. in Syn. An. 85.

3. De servanda obligatione Episcopo data.

Meminerint quoque iuniores Pastores obligationis

datæ Episcopo, et iuramenti præstiti. Et si quid contra obligationem vel iuramentum datum contumaciter tentaverint, suo seipsos gladio iugulant. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

4. Propria tantum curanda Pastori.

Suas singuli parochias administrent et curent Pastores, nec in aliorum messem suam mittant falcem, aut sine permissu eorum, quorum interest, in alienas parochias involent, sacris operam dantes. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

5. Sacellanis sic utendum, ut ne Pastor interim otietur.

Sunt Parochi, qui sic utuntur Sacellanis, ut ipsi interim nunquam prædicent, sed ventrem tantum atque cuticulam curant, et more papisticorum Epicureorum Bacchanalia celebrant, id quod non est ferendum in iis, qui volunt esse et haberi pastores Ecclesiarum. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Cui concessum est Sacellanum habere, et istius opera ita utitur, ut ipse vel raro vel nunquam prædicet, sed peregrinetur, potet et alia prophana tentare non vereatur, mercenarius, non verè pastor censendus est, et idcirco omni honore Ecclesiastico privandus. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

6. De Pastoribus peregre profecturis.

Nemo Pastorum facile propter quamcunque causam alterius operam postulet (in administratione suæ Ecclesiæ) nec longius ab Ecclesia discedat, nisi viæ causa antea a Præposito cognita fuerit. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Si quis Pastorum, necessitate cogente, protectionem extra parochiam susceperit, ut unum aut alterum diem Dominicum a parochia sua abesse cogatur, præpositum prius consulat, nec sine eius permissu a parochia discedat. Nic. Alb. in Syn. An. 88.

7. Ne quemvis ad concionandum admittant Pastores.

Non admittant Parochi prophanos concionatores suggestum ascendere sine consensu Præpositi vel Superintendentis. Plerosque enim ad pastorale officium magis cura ventris quam animarum excitat. Nic. Pal. in Syn. An. 53

Habeat inprimis pastor sui gregis curam, nec unquam vel docendi tempus intermittat, vel æditumm aut alium quempiam ad functionem Ecclesiasticam non ordinatum vel examinatum admittat, nisi velit publice coram tota Synodo accusari. Cum autem gravis aliqua necessitas impellit, potest vicinus pastor ad hoc officium vocari, ita tamen, ut propter hanc occupationem a proprio ministerio non cesset.

Pastores Ecclesiarum nequaquam admittant ullos circumcursitantes aut prophanos suggestum conscendere, sine consensu Superintendentis et Præpositi. Nam plerosque ad desiderandum pastorale officium magis cura ventris quam animarum sollicitat. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Circumcursitant vagabundæ personæ, quarum ignoratur tam doctrina quam vita, et ingerunt se in ministerium, quos et segniores pastores interdum ad concionandum populo admittunt. Cautum itaque posthac volumus, ne ad ullum ministerium eiusmodi per-

sonæ a pastoribus admittantur, nisi venerint muniti testimonialibus aut intercessoriis Superintendentis literis. Si quis pastorum contumaciter contra hoc statutum fecerit, convictus veris testibus, a magistratu in ordinem redigatur. Huc spectat Cano. 38. Concil. Agathens: Clericis sine commendatitiis epistolis Episcopi sui licentia non pateat evagandi.

Ministri verbi, qui commigrant ex una dioecesi in aliam, ne recipiantur ad ministerium, nisi sui Superintendentis, ex cuius dioecesi discesserunt, literas monstraverint testimoniales. Hi autem tunc demum admitti possunt, ubi eos approbaverit Superintendens loci, ad quem devenerunt. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Præterea et hoc cautum sit, ne ullus pastor permittat in suis parochiis prædicare vel studiosos non ordinatos, vel peregrinos sacerdotes jam ordinatos, nisi monstrare possint Superintendentis literas, quibus conceditur offerre operam suam Ecclesiis, sicubi eorum ministerio indigeant. Idem in Syn. An. 73.

Diligenter videndum, ne quis ad concionandum admittatur sine consensu Superintendentis et Præpositi. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

8. De Cantu Ecclesiæ.

Habeant etiam hanc curam Pastores, ut æditui vel Diaconi in templis destincte canant, et psalmos consvetis tonis efferant, absque histrionica illa intonatione (Klinckenoder) in quibusdam locis servari solita. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Cantica Ecclesiastica omnino notis in graduali

Episcopi Fionensis positis ruri et in oppidis cantanda sunt. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

9. De cura pauperum habenda.

Admoneant diligenter pastores de iuvandis pauperibus et de remittendis circumtoraneis, qui circumcursitant. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Admonere debent pastores suos parochianos, ut suis pauperibus liberalius prospiciant, cum ab exteris sint liberati.

Studiosi, qui ex Academia Hafniensi veniunt ornati testimoniis suorum præceptorum et Rectoris, juvandi sunt, modo secum adferant Superintendentis commendatitias literas. Verum a me tales non habebunt literas, nisi eos probe antea novi, quia antehac quidam nebulones meis literis turpiter abusi sunt. Idem in Syn. An. 73.

Ne parochiani novis et quotidianis quasi exactionibus graventur, et scelera confirmentur, pro homicidis et studiosis vagis juvandis e suggesto non est intimandum. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

In tribus summis festis stipem colligent tutores pro pauperibus sub concione, circumlata, quam vocant, tabula. Idem in Syn. An. 83.

Curent etiam Pastores qua possunt fide et diligentia, ne tutorum vel culpa vel perfidia detrimentum in bonis temporalibus patiantur Ecclesiæ. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Dent operam Pastores, quo annis singulis, minimum ante nundinas Laurentianas, ab eorum Ecclesiis pendatur pecunia Universitati ex fundatione debita, quæ per Præpositum collecta Procuratori Universitatis

tradi debet. Quod si qui erunt. qui prius numerare non gravabuntur. quod faciunt nonnulli. hoc facient et hi rem Universitati gratiorem. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

Videant Pastores, ut per omnia secundum tenorem literarum Regiarum. quæ recens de mendicis editæ sunt, se gerant. Idem in Syn. An. 88.

10. De pulsu matutino et vespertino. dicto Fredzklocke.

Docendus est populus ad matutinum et vespertinum campanæ pulsum. ut Deum invocet. precetur et oret pro publica regni pace. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

11. De usura taxanda.

Auditur nunc (proh dolor), quam licenter exercent jam nobiles et ignobiles. plebei et rustici. atque rusticorum famuli. atque utinam etiam non quidam sacerdotes, impiam usuram. quam tot locis scripturæ prohibitam novimus. de quibus etiam est pronunciata divinitus lataque sententia. quod ejusmodi non habent vel habituri sunt partem in regno Dei. Et quid quæso ad hanc tantam impietatem jam connivetur a pastoribus Ecclesiarum? Cogitate mihi fratres, cogitate, inquam. et reputate vobiscum, versantes in animo. eventurum tandem vobis certò. ut omnis huius impietatis et criminum pœnam Deo vos sitis daturi. Nota est enim prophetæ sententia: Si dicente me ad impium. morte morieris tu et non vives. et tu non annunciaveris ei. sanguinem eius de manu tua requiram. Et cogitate. inquam. quam sit horrendum incidere in manus Dei viventis. Deus enim noster ignis consumens

est, puniens impietatem in tertiam et quartam generationem. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

12. De iis, qui juramento sese in foro purgabunt.

Quia juramentum est cultus secundi præcepti a Deo mandatus, ut ipsius nomen honore afficiatur, et controversiæ dirimantur: placuit hoc pastoribus injungere, ut suos parochianos, quibus juvare ad purgandam famam proximi in foro civili lex imperat, pio animi studio instruant, quid juramentum sit, et quæ pœnæ illos maneant, qui vel metu vel favore perjurii scelere se contaminant. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

13. Parentes hortandi, ut liberos suos scholis adhibeant.

Instantissime ab omnibus et singulis Presbyteris commonefaciendus est populus, ut suos liberos scholæ atque literarum addicat et consecret studiis, ne nostra culpa olim deficiant et Ecclesiæ sui ministri et Reipublicæ idonei magistratus. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

14. De iis, qui in Templo vel cœmiterio pugnant invicem.

Auditur nunc passim, quam petulanter et licenter in templis et cœmiteriis, non sine turbatione ministerii et piorum contristatione, factiones, rixæ, minæ, imo percussiones peragantur. Huic effrenæ impietati ita occurrendum est, ut pastores Præsidi Regio et Superintendenti in scriptis causam mittant, et sic futurum speramus, ut hujusmodi tumultus templi severitate quadam cohereeantur. Interim Pastor suam

officium faciat, ne tota Ecclesia paucorum improbitate ministerio salutis defraudetur. Nic. Alb. in Syn. An. 79.

15. De Pædagogis Pastorum.

Pastores rurales, quibus placet domi suæ vel alibi per pædagogos juventutem instituere, propter certas causas pædagogos, quos ad institutionem deligunt, ad Superintendentem adducant, ut coram juramento et obligatione de faciendis vel vitandis obstringantur. Nic. Alb. in Syn. An., 82.

16. De libris Pastorum.

Viderint Parochi, ut dum pro suo officio diligenter admonere debent populum, ut Serenissimo Domino nostro Regi suisque magistratibus obedientiam præstet debitam, ne ipsi interim depræhendantur Deo et Regi immorigeri. Quare rogatos et oratos habeo omnes, ut meminerint Regiæ Ordinationi, quantum est possibile, satisfacere. Neque negligant eos libros emere, quos Regia Ordinatio emi jubet. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Sacerdotes emant sibi libros utiles, ut præter sacra Biblia emant Postillam vel D. Martini vel Spangebergii vel Brentii, vel alterius pii doctoris. Item locos communes Philippi cum Apologia eiusdem et Catechismum vel Brentii vel D. Martini vel Palladii.

Necesse est, ut omnes et singuli sub pœna perjurii habeant Ordinationem Regiam, quæ excusa est meliori vel correctiori litera. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Ardue ac serio prohibeantur Parochis antiqui et

inutiles libri, ut postilla Guillermi, libri Haymonis, sermones Dormi secure. Nec non sit una vera et concors doctrina in omnibus Ecclesiis absque veteri papistico fermento. Idem in Syn. An. 55.

Cum Regia Ordinatio nobis in manus tradita sit, non ut negligatur, sed ut diligenter a pastoribus obseruetur, reperiuntur adhuc nonnulli, præcipue autem juniores pastores, qui Ordinationem non legerunt, imo nunquam sibi comparaverunt. Illi admoniti sint, primum, ut quilibet sibi emat exemplar Ordinationis, deinde cum diligentia legat, ut suum ministerium ad normam Verbi Dei et expressum mandatum in Ordinatione sciat exequi. Qui non obtemperant, a magistratu puniantur. Regia enim Maiestas serio monuit, ut pastores observent Ordinationem, addita etiam gravi comminatione. **Tych. Asm. in Syn. An. 67.**

In quibus Ecclesiis exemplaria Novi Testamenti Danice editi et Passionalis a Doctore Palladio, piæ memoriæ, Danice conscripti non extant, apud Præsidem effectum est, ut singulæ Ecclesiæ ea comparent. **Nic. Alb. in Syn. An. 78.**

Curent Pastores sibi describi articulos recens a serenissimo Rege editos, de cognitione causarum matrimonialium, in quibus nonnulla sunt, quæ Pastores etiam ipsos concernunt, quæque convenit ab his non ignorari. Habeant quoque Pastores singuli Synodalia prius edita, quotquot haberi possunt, quæ in omni Synodo provinciali publice recitare non fuerit inutile. **Idem in Syn. An. 83.**

17. De habitionibus seu residentiis Pastorum.

Parochi singuli suas domos parochianas reparare

studeant, cum propterea terras habeant suis domibus adjectas, ut inde conservent, si non ab officio deponi velint. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Prata aut agri non sunt abalienandi. Idem in Syn. An. 53.

Pastores, quorum ædes et bona igni pereunt, ad Superintendentem se conferant, ut per eius literas præsidi commendati per contributionem aliquam ex frumento Ecclesiarum regiarum damnum sarciant. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

18. Controversiæ Pastorum a quibus et quomodo judicandæ.

Quicunque habuerit causam adversus ministrum verbi, conveniat Præpositum, adferens secum duos testes; vel conveniat Superintendentem, si Præpositus est, qui accusatur, et tum assumantur proximi parochi, qui una cum Præposito culpam exquirant. Quod si innocens reperiatur, dabunt operam, ut res componatur vel per arbitros vel in judicio, ut miser parochus, qui non assvetus est, nec potest (teste Paulo) litigare, pace fruatur. Si vero nocens et culpandus deprehensus fuerit duabus aut tribus fide dignis testibus, nullo sui ministerii seu sacerdotalis officii prætextu utatur, sed duriter verbis objurgetur, et si non adducatur, ut suo accusatori faciat id, quod æquum et justum est, tum statim ejicietur ad civile seu forense judicium generale vel speciale, videlicet ut illic non aliter quam alius laicus in ordinem juxta suæ causæ conditionem redigatur. Et si tunc succumbit judicio, vel (quod Deus avertat) publica pace privatus fuerit, tunc fiat ei, sicut superius de

parochus homicidis positum est. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Ministri citati comparere non teneantur, nisi citationes iis a præposito prælectæ fuerint. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Controversiæ, si quas Præpositi et Pastores secum invicem habent, ad Superintendentem priusquam ad forum civile referantur. Idem in Syn. An. 82.

Non insolens erit post hunc diem, eum, qui notorii alicuius criminis a quoquam fuerit insimulatus, ab officio tantisper, pendente adhuc lite, suspendi, donec se vel purgaverit, vel a legitimo magistratu innocens fuerit declaratus. Idem in Syn. An. 79.

19. De Parochorum relictis viduis.

Sciant Præpositi pro æquitate omnia disponere pro viduis parochorum et iis, qui demortuo succedunt in matrimonium[1]). Consultum videtur, ut sicuti ipsa vidua juxta Ordinationem retinebit dimidiam partem tam seminis quam decimarum, ita quoque cedat illi dimidia pars aliorum redituum, ut oblationis et similium consvetarum levationem etc., interim dum ipsa successori victum suppeditet. Debent etiam boni viri reddere eos ab utraque parte contentos, quantum ad cohabitationem attinet, ut uterque in pace vivat in suo angulo et loco. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Viduæ parochorum volentes frui anno gratiæ, dabunt aureum Academiæ Hafniensi ad subsidium pauperum studiosorum juxta praescriptum Fundationis Scholæ. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

1) Formodentlig Fejlskrift for ministerium.

Cap. 6. De Diaconis et horum officio et vita.

Obligatus esse debet unusquilibet Diaconorum ad recitandum textum Catechismi, deinde unam particulam ex minori Catechismo Lutheri declarandam ipso die Dominico, nec non in summis festis, in templo prope sacrum Baptismi fontem, post secundum pulsum, coram iis, qui tum adsunt, interim dum parochus adultos homines expedit in Choro, quantum ad privatam confessionem attinet. Præterea debent etiam in tribus summis festis, pomeridiano tempore, visitare singulos pagos, unum vel duos singulis diebus, et in domum cuiusdam pii et boni viri convocare juventutem eius pagi utriusque sexus et eos erudire, informare et examinare in Catechismo verbis svavioribus, ut alliciantur magis ac magis ad timendum Deum et ad pietatem. Ad extremum canet cum iis unum psalmum, et sic in plateam ad ludendum honeste cum gratiarum actione dimittantur. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Æedituum, qui in erudienda juventute fuerit negligentior, pastor bona fide et conscientia ad Præpositum deferat, a quo si æedituus admonitus non emendaverit se, per Superintendentem et Præpositum ab officio deponatur.

Cantiones et psalmi pro temporis ratione ad ædificationem absolvantur, et assvescat populus, ut una canere possit, communiter vero post concionem de pace canendum est.

Diaconi campanarum custodiam habeant, quarum usus erit in iis, quæ ad ministerium verbi pertinent, ut convocetur populus ad audiendum verbum, aut ad

funera deducenda, aut admoneatur de oratione pro pace, de incendiis etc. Cavendum est itaque, ne qui campanis abutantur ad indicandam compotationum, lusuum aut aliarum ineptiarum horam.

Visum est præterea utile, ut Diaconi senes, qui non possunt canere nisi valde male, quærant sibi Diaconum coadjutorem vel ex propria familia vel aliunde.

Si qui Diaconi non fuerint obedientes in perferendis literis Superintendentis de litaniis aut aliis negotiis Ecclesiasticis, deponantur ab officio. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Diaconi doceant juventutem Catechismum alternatim in suis parochialibus templis Dominicis diebus a festo Paschatis ad festum Michaelis.

In Ecclesia ex mandato Pastoris canat æditus eos psalmos, qui magis ædificant Ecclesiam et usitatiores sunt, utpote Lutheri, qui et plus spiritus habent, et notiores sunt populo.

Literas Præfecti Regis, Superintendentis et Præpositi perferant solito more Diaconi Ecclesiarum.

Pulsum matutinum et vespertinum nequaquam intermittant Diaconi: eo enim excitatur populus ad orandum pro pace et aliis rebus. Tych. Asm. in Syn. An. 73.

Diaconus si homicidium perpetraverit, cum consensu magistratus iterum post aliquot annos ad ministerium potest admitti. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Diaconus, qui volens pugione pastorem suum vulneraverit, tantisper ab officio abstinebit, donec pastorem læsum et magistratum contentaverit et in

gratiam cum Ecclesia per publicam pœnitentiam redierit. absolvente præposito. Idem in Syn. An. 82.

Sit decens vestitus Diaconorum. Idem in Syn. An. 83.

Cap. 7. De Præpositis et horum officio.

Videant ac circumspiciant diligenter singuli et omnes Præpositi, ne quid sua vel negligentia vel conniventia Ecclesiastici ordinis et decoris perturbatores contra Dei verbum et Regiam Ordinationem vel admittant unquam. sed quantum in ipsis. pro sua erga Deum et Regiam Ordinationem debita obedientia et necessaria. prohibeant et arceant. aliter si non poterunt. saltem significando suo id Superintendenti, nisi ipsi volunt ejusmodi scelerati criminis reos se constituere, atque propterea convicti tanti criminis atque sceleris (quod Deus clementer avertat) perduellionis criminisque læsæ Majestatis, contra nostrum Sereniss. Regem. Regnique totius Senatum. accusari et rei peragi. Fr. Worm. in Syn. An. 51.

Præpositi debent visitare Ecclesias semel in Anno. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Adesse debet Præpositus in electione Pastoris, ut regat suffragia rusticorum. Quod si ei non obtemperaverint, discedat re infecta. et Superintendenti causam in scriptis mittat. Tych. Asm. in Synod. An. 67.

Quando Ecclesia caret fideli Pastore, mox sine ulla mora conferat se eo Præpositus et post ardentem invocationem cum ædilibus et parochianis agat de idoneo verbi ministro consequendo. Deinde cum electis

pastoribus juxta Ordin. Regiam procedendum est. Nic. Pall. in Syn. An. 53.

Observent Præpositi in visitatione passim, an Parochi libros juxta præscriptum Ordinationis, aut alios bonos libros habeant. Si qui sunt, quibus suppetit facultas, unde bonos libros sibi comparare possunt, et nolunt, debent ab officio deponi, si post admonitionem se non emendare studeant. Idem An. 55.

Notorium aliquod ministri scelus a Præposito vel vicinis Pastoribus haudquaquam celari debet, sed aperte declarari Superintendenti, ut scandalum ex ecclesia tolli possit.

Visum est fratribus utile, ut Præpositus, qui non impeditur duabus parochiis, possit nunc hujus nunc illius Pastoris Ecclesiam visitare et ex improviso audire conciones, atque ita testimonium de ipsius doctrina ferre. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Parentes sedulo admoneantur, non solum a Pastore, sed etiam a Præposito in visitationibus, ut de liberorum institutione sedulo cogitent, ne cum Dei contumelia salutaris illa educatio et Regiæ Majestatis Ordinatio contemptui habeatur. Refractarii, contumaces et inobedientes apud Præsidem Regium accusentur, ne nimia impunitate et licentia alii ad similem contumaciam invitentur.

In examine quoque puerorum observentur ingenia, ut ii, qui literis idonei videntur, præceptoribus, parentum voluntate, commendentur, et ab ineunte ætate in literis instituantur. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

Communis est querela, quod ea, quæ in generali Synodo concluduntur, non servantur, sed aut prorsus

a Præpositis et Pastoribus negliguntur. aut negligenter serventur. Quare Præpositi obligantur. post peractam synodum in sua convocatione non solum significare Pastoribus Synodalia. sed ad pennas in scriptis dare. ut singuli ministri verbi habeant exscripta Synodalia. ut sciant, quid faciendum et quid omittendum sit. Concil. Toletanum quartum Can. 3 de sacerdotibus: Nulla pene res disciplinæ mores magis ab Ecclesia depulit quam Pastorum negligentia. qui contemptis canonibus ad corrigendos Ecclesiasticos mores Synodum facere negligunt.

Porro quia Synodalis conventus celebratur. ut aut doctrina atque adeo totum ministerium Ecclesiarum rite proponatur et peragatur, aut in ordinem redigantur. qui tam sancto ministerio vitam indignam vivunt: Sciant Præpositi, se posthac in Synodo reddituros rationem de sacerdotum doctrina, ceremoniis et vita in sua provincia habitantium, et ad nullius scandalosam aut vitam aut doctrinam aut notabilem negligentiam connivere sub pœna violati juramenti.

Conscribent singuli præpositi clarum (ut vocant) registrum in sua annua visitatione in quo assignabunt. quoties æditui in singulis parochiis eo anno prælegerint Catechismum pueris. et an omnia alia, quæ requirit officii horum ratio, recte peregerint. Item, an et ipsi in ministerio suo condignam ducant vitam, eosque libellos ad Synodum adferant. ut peccantes publice arguantur, quo cæteri timorem habeant.

Quoties ministri verbi accusantur, obligetur Præpositus ad discernendum inter actorem et ministrum reum juxta Ordinationem. Si autem ponderosior videbitur causa. quam ut sua censura ea finiri

possit. referat eam Præpositus ad Præfectum et Superintendentem, idque ne in publicis placitis ac foro judiciario more laicorum rixentur sacerdotes.

Synodalia omnia diligenter pro suo officio curent præpositi observari a suis compresbyteris, et si qui non volunt sancta obedientia nobiscum Christo et Ecclesiæ servire, hos suspensos ab officio aut prohibitos ad Superintendentem mittat, ut quantum in nobis est curemus, ut omnia ordine et decenter fiant. Idem in Syn. An. 67.

Præpositi in Synodo reddant rationem Superintendenti de doctrina, vita et toto ministerio Pastorum in sua provincia habitantium, et de sua annua visitatione.

Præpositi veniant ad Synodum statuto tempore comitati duobus (si magna est provincia) vel uno compastorum, et maneant duobus diebus, idque sumptibus communibus omnium pastorum in ea provincia habitantium.

Præpositi diligentiores sint in vocatione ministrorum regenda. Nam ex negligentia præpositorum sæpe dissentiones circa vocationem ministrorum oriuntur. Nemo autem eligatur sine consensu Superintendentis, cui de personæ eligendæ doctrina et vitæ testimoniis constare debet aliquid certi. Quare Præpositi Superintendenti significabunt ante electionem, ubi vacaverit aliqua Ecclesia. Idem in Syn. An. 73.

Præpositi in conventu provinciali admoneant Pastores, in parochiis absque literis Regiæ collationis residentes et docentes, ut iuxta expressum mandatum in Ordinatione eas primo quoque tempore sibi a Præside dari petant. Nic. Alb. in Syn. An. 80.

Præpositi visitantes commode pro concione Catechismum tractabunt. Nic. Alb. in Syn. An. 84.

Si quis pastor admiserit non ordinatum ad concionandum, a Præposito mittatur ad Episcopum. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Sint diligentes Præpositi in colligendis Pastorum defunctorum legatos, quæ Universitati decreta sunt in Fundatione, et ad Superintendentem mittendis. (Den paagjældende Artikel af Univ. Fundats anføres). Nic. Alb. in Syn. An. 85.

Dent operam tam Præpositi quam Pastores, quo ab Ecclesiis minimum ante nundinas Laurentianas pendatur pecunia Universitati ex fundatione debita, quæ per præpositum collecta procuratori Universitatis tradi debet. Si qui erunt, qui prius numerare non gravabuntur, quod faciunt nonnulli, hoc facient et ii rem Universitati gratiorem. (Univ. Fundatsens Bestemmelse om Studiiskat af de sjælandske og skaanske Kirker anføres). Nic. Alb. in Syn. An. 89.

Præpositi per Superintendentem moniti de celebrandis Litaniis seu precationibus publicis ne differant id significare suis pastoribus mature et in tempore, ne mora noceat. Idem in Syn. An. 88.

Semper in Synodo significet Præpositus, quot infantes per suam provinciam anno tum præterlapso per parentum incuriam tum interierint oppressi. Ibidem.

Ajunt esse Præpositos, qui pecuniarum mulctam (quam pœnitentes criminosi deberent iuxta Ordinationem erogare in usum pauperum) faciunt in suos reponi loculos. Hoc certe est cum Juda proditore esse furacem. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Videant Præpositi, ut ad Synodum veniant ipsi

in propria (quod ajunt) persona. adductis secum binis pastoribus. nisi raritas obstet.

Præpositus. qui propter invaletudinem ad Synodum venire non potest. trium. si maior fuerit provincia. sin minor. duorum tantum pastorum testimonio se excuset. Nic. Alb. in Syn. An. 85.

Praescribenda est mulcta aliqua. et pœna solvenda ab iis. qui vel non veniunt mature ad Sanctam Synodum. vel etiam prorsus absunt. cum tamen ipsorum interesset adesse coram in Sacra Synodo. Fr. Worm. in Syn. An. 44.

Pastor si ad Synodum provincialem vocatus non advenerint. solvat Thalerum. diaconus absens dimidiatum. Tych. Asm. in Syn. An. 77.

Nemo Præpositorum aut aliorum pastorum ad Synodum accedere præsumat togatas. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

Cap. 8. De convivio Synodali. vulgo dicto Calenthe.

Liberum est pastoribus convivium synodale celebrare vel non celebrare. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Quando conveniunt pastores ad convivium Calendarum (ut vocant) post dictam precationem ad mensam junior pastor octavum Caput ad Romanos clare et sine præcipitantia legat. Idem in Syn. An. 79.

Sit etiam moderatius ac frugalius convivium Synodale. nec protrahatur in secundum diem. nec invitentur etiam alii præter Pastores. Idem in Syn. An. 88.

Finis.

Ordo in statutis superioribus servatus.

I. Synodalium varietas et differentia, p. 291.
II. De vocatione ministrorum Ecclesiæ, p. 291.
1. Pastorum vocatio, p. 291.
2. Vocatio sacellanorum et diaconorum, p. 294.
III. De officio pastorum, p. 295.
1. De doctrina seu concionibus habendis, p. 295.
2. De tradendo Catechismo, p. 299.
3. De sacramentorum administratione, p. 302.
4. De confessione et absolutione, p. 309.
5. De excommunicatione, p. 312.
6. De ceremoniis in missa, p. 314.
7. De festorum observatione, p. 316.
8. De introductione puerperarum, p. 319.
9. De desponsationibus et nuptiis, p. 320.
10. De testimoniis, quæ dicuntur Sognewinde et Pasbord, p. 323.
11. De abusibus quibusdam Pontificiis tollendis, p. 324.
12. De sepulturis, p. 325.
IV. De vita et conversatione ministrorum, p. 326.
V. De aliis nonnullis ad officium pastorum pertinentibus, p. 326.
1. De servanda Regia Ordinatione, p. 332.
2. De literis ordinationis pastorum et confirmationis, p. 333.
3. De servanda obligatione Episcopo data, p. 333.
4. Propria tantum curanda pastori, p. 334.
5. Sacellanis sic utendum, ut ne pastor interim ocietur, p. 334.
6. De pastoribus peregre profecturis, p. 334.
7. Ne quemvis ad concionandum admittant pastores, p. 335.
8. De cantu ecclesiastico, p. 336.
9. De cura pauperum habenda, p. 337.
10. De pulsu matutino et vespertino, dicto Fredzklocke, p. 338.
11. De usura taxanda, p. 338.
12. De iis, qui juramento sese in foro purgabunt, p. 339.
13. Parentes hortandi, ut liberos suos scholæ adhibeant, p. 339.
14. De iis, qui in templo vel cœmiterio pugnant invicem, p. 339.
15. De pædagogis pastorum, p. 340.
16. De libris pastorum, p. 340.
17. De habitationibus seu residentiis pastorum, p. 341.
18. Controversiæ pastorum, a quibus et quomodo judicandæ, p. 342.
19. De parochorum relictis viduis, p. 343.
VI. De diaconis et horum officio ac vita, p. 344.
VII. De præpositis et horum officio, p. 346.
VIII. De convivio synodali vulgo dicta Calenthe, p. 351.

Nogle faa Synodalmonita, som ere forbigaaede, tildels fordi de ikke fandtes i det Haandskrift, som nærmest er lagt til Grund ved Udgivelsen, tilføjes her efter Hdskr. i Gl. kgl. Saml. 3187. 4to.[1])

I Afsnittet „De confessione et absolutione“ (S. 309 f.).

Facinorosi ad publicam avt privatam absolutionem non admittantur nisi facta prius reconciliatione cum persona læsa et magistratu, excepto casu necessitatis. Tych. Asm. in Syn. An. 76.

Frater si fratrem occiderit, anteqvam absolvatur, culpam seorsim apud parentes deprecetur. Nic. Alb. in Syn. An. 83.

Parentes, qvorum liberi diutius æqvo domi detenti sine baptismo moriuntur, a præposito in hujus visitatione absolvi debent. Tych. Asm. in Syn. An. 76.

I Afsnittet „De abusibus“ etc. (S. 324).

Candelæ haudquaquam sunt in manus tradendæ morituris. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

I Afsnittet „De libris pastorum“ (S. 340 f.).

Unusquisque sibi libros in Ordinatione Regia præscriptos comparet, ut cum in visitatione a Super-

[1]) I dette Hdskr. findes ogsaa de ovenfor S. 103 Not. 1 omtalte „Decreta Synodi Lundensis Anno 1597“.

intendente interrogatus fuerit, veras de singulis partibus doctrinæ responsiones dare possit. Tych. Asm. in Syn. An. 61.

I Afsnittet „Controversiæ pastorum“ etc. (S. 342 f.).

Nullus minister verbi, qui succumbit in foro judiciali, vel generali, vel speciali, maneat ulterius in officio, donec in gratiam a magistratu civili receptus atque restitutus fuerit, modo ipsius caussa non pugnet cum publica honestate, nec sit infamis redditus. Nic. Pall. in Syn. An. 55.

Sacerdos homicida ad ministerium minime admittatur sine consensu omnium Episcoporum totius Regni. Nic. Alb. in Syn. An. 78.

I Afsnittet „De diaconis“ etc. (S. 344 f.).

Diaconorum officium est sponsos, si petant, cum cantico ad lectum deducere. T. Asm. in Syn. An. 77.

I Afsnittet „De præpositis“ etc. (S. 346 f.).

Ad Præpositos pertinet, si quid erit per eorundem provincias animadversione dignum, aut ejusmodi, ut Episcopi intersit id non ignorare, mature et in tempore monere eundem, maxime Synodo ingruente, ut octiduo minimum ante Synodum id resiscat Superintendens. Tych. Asm. in Syn. An. 67.

Apologia

modesta et vera,

falsis criminationibus cujusdam Jacobi Schröteri, præpositi Gudstadiensis,

opposita

à

Magno Matthiæ,

Ecclesiarum Scholarum Superattendente.

(1606).

Efter at Romerkirken havde taget sig sammen ovenpaa Reformatorernes første vældige Stormløb, der havde kostet den saa mange af dens tidligere Lydlande, og efter at den var bleven paany befæstet ved Tridentinerkonciliet, og der var stillet en ny, slagfærdig Hær til Pavens Raadighed i Jesuiterordenen, skete der rundt om i de frafaldne Kirkeprovinser mere eller mindre kraftige Forsøg paa ved en katholsk Reaktion at vinde det tabte Herredømme tilbage. Forsøgene i denne Retning vare for Danmarks og Norges vedkommende ganske vist svagere end mange andre Steder; men derfor savne de ikke Betydning som Led i en storartet og energisk Virksomhed. Her er dog ikke Stedet til at skrive hin Reaktions Historie[1]; kun et enkelt, hidtil lidet kjendt Bidrag vedrørende dette Emne skal meddeles.

Da Biskop Mogens Madsen i Lund var bleven opmærksom paa, at der indenfor hans Stift havde ytret sig en vis Tilbøjelighed hos unge studerende til at søge til den Jesuitskole, der var oprettet i Braunsberg i Bispedømmet Ermeland i Polsk-Preussen, ikke langt fra den af Danske meget besøgte Handelsstad Danzig, tog han

[1] I min Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621 III, 153—79 har jeg meddelt en Udsigt over, hvad der er bekjendt om Forsøgene fra katholsk Side paa at vinde Indgang her i Landet i Begyndelsen af Christian IV's Tid.

deraf Anledning til ved Landemodet i Lund 1602 at holde en Tale, „De secta Jesvitica", hvori han, ved Siden af historiske Oplysninger om Ordenen og Angreb paa den romersk-katholske Kirkelære, kraftig advarede imod at sende unge danske til den nævnte eller andre lignende Skoler. Man sendte dem derhen i Haab om, at de skulde faa en grundigere filosofisk og humanistisk Dannelse, end de kunde faa hjemme, og at de ved den strænge Tugt, som herskede i disse Skoler, skulde bevares for Ungdommens Forvildelser: men man tog sig ikke i Agt for, at de samtidig bleve fyldte med jesuitiske Principper og fremmedgjorte for deres Fædrelands Kirke. Da Biskoppen paa det Landemode, der fandt Sted Aaret efter, behandlede et ganske andet Emne (de Usuris), kom han atter tilbage til den omtalte Sag [1]), og det er ikke usandsynligt, at netop Trangen til at give disse Advarsler en videre Udbredelse har været en væsentlig Bevæggrund for ham til Udgivelsen af hans Synodaltaler (Tessaradecas orationum Synodalium, Hafn. 1604). Men har han ventet kun at høste Tak derfor, da tog han fejl. Thi da Talerne vare udkomne, tog en vis Mag. Jacob Schröter, op-

---

[1]) I „Tessaradecas orationum Synodalium", Fol. 161, siger Forf. bl. a.: „Hoc pestilentissimum hominum genus (ɔ: Jesuiterne) cum annis quibusdam superioribus nunciaretur in hac penè vicinia nidificasse, aperta ab his Schola Philosopho-Theologica Brunsbergæ, quo nostrates quoque nonnulli commeassent, svasoribus iis apud nos, qui isti hominum generi olim fuissent familiariores, facere non potui, qvin et svasores ipsos monerem, quàm se gessissent inconsiderate, si quidem seriò erga veram Religionem, quam nostræ amplectuntur Ecclesiæ, fuissent affecti; et auctor simul essem omnibus Ecclesiarum pariter et Scholarum Ministris, unâ cum ijs quoque, quibus juventutis recte instituendæ cura aliqua per hanc meam Episcopam incumbit, a doctoribus istis blandis quidem, at parum vel potius nihil ad pietatem profuturis, caverent impensissime".

fordret og instrueret af hemmelige Papister i Skaane, sig for at gjendrive Biskoppens Angreb paa Jesuiterne, og han gjorde det i et Skrift, der baade havde Næb og Kløer, og som udkom under følgende Titel:

Orationis Invectivæ Matthiæ Lundensis apud Danos Superintendentis aduersus sectam, quam vocat, Jesuiticam refutatio M. Jacobi Schröteri, Collegiatæ Ecclesiæ Gutstadiensis Præpositi, atque Illust. D. Episcopi Varmiensis Cancellarij. Brunsbergæ 1605. 4to.

Forfatteren til dette Skrift, i hvilket „Løgn i din Hals" (mendacium, mentitur) er et af de hyppigst forekommende Argumenter, er os ellers ikke bekjendt. Sædvanlig har man antaget ham for en forhenværende Præst i Godestad i Nørre-Halland, der altsaa maatte være gaaet over til Romerkirken og som en rigtig Konvertit allerede havde glemt alt, hvad der kunde tale til Anbefaling for Reformationen, og derimod med ikke ringe Energi havde tilegnet sig hele den romersk-katholske Tankegang. Men denne Antagelse, som allerede findes hos Zwergius (Sjællandske Cleresi, S. 468) og siden er gjentaget af forskjellige (som L. Helveg, L. A. Anjou) og nylig har foranlediget Dr. Skarstedt til at anføre M. Jacob Schröter i Rækken af Præsterne i Hunestad og Godestad[1]), beror utvivlsomt paa en Fejltagelse. Saa længe man kun kjendte Schröters Skrift, var der ganske vist noget, der kunde tale for Antagelsen, eftersom det indeholder en hel Del af hvad man kunde kalde chronique scandaleuse fra Lunds Stift, som en fremmed vanskelig kunde kjende; men af M. Mogens Madsens Apologi, som nedenfor skal meddeles, ses, at Schröter, der selv kalder sig Kansler hos Biskoppen i Ermeland (Warmia) og Provst ved Kollegiatkirken i Gutstadt, var Biskop Mogens Madsen fuldstændig ube-

[1]) Gøteborg Stifts Herdaminne, S. 449. Jvfr. Helveg, Den danske Kirkes Historie efter Reform. 2. Udg. I, 263.

kjendt, hvad han umulig kunde være, om han havde været Præst i hans eget Stift. Forholdet maa da være dette, at Schröter af en hemmelig Papist i Skaane er bleven gjort opmærksom paa Mogens Madsens Synodaltaler og er bleven forsynet med en Hob gammel og ny Sladder og Bagvaskelse, som han har suppleret med Skipperefterretninger fra Danzig (denne Kilde citeres nemlig jevnlig af ham), og deraf — samt af Vaaben hentede fra det sædvanlige, rigelig udstyrede Rustkammer for katholsk Polemik — har han saa sammensmeddet sit Stridsskrift.

Som Prøve paa den Tone, han anslaar, kan anføres følgende Ytringer om Biskop Mogens Madsen (Bl. B 3): „Nomine Lutheranus est, ut bonis Ecclesiæ Lundensis gaudeat, et, ut ajunt, pro Ministeriis pecuniam a miseris Ministris emungat, quò ventris sui Harpias repleat: reipsa autem Caluinista est, cuius seditiosæ sectæ propagatione tantopere lætatur. Ex eorum proinde numero forte sunt, qui apud Battauos, Amstelredami, nouam moliuntur Bibliorum Danicorum editionem clanculo. Nam quòd perperam et mala fide Biblia bis in Danicam linguam, secundum Euangelion Lutheri, transtulerunt, id hac tertia editione, secundum Euangelion Caluini, corrigere satagunt; quod miramur, inscio, ut credimus, Regi, tam audacter agi". Et Steds (Bl. B 2) citerer Schröter den danske Forfatter Petri Rosæfontani (Svanings) Chronicon Johannis Regis som Bevis paa, at Adelens Havesyge var Aarsag til Reformationen; et andet Steds (Bl. C 3) omtaler han, at Mogens Madsen selv i sin Tid havde studeret ved det katholske Universitet i Løwen [1]), saa han maatte vide,

[1]) Dette fremgaar ikke bestemt af Mogens Madsens ovenfor, S. 88, meddelte Bemærkninger om sin Rejse i Udlandet, men er dog vistnok rigtigt, da det sikkert er ham, der menes ved den Student, der i et Brev fra en samtidig omtales som værende i Løwen 1552 sammen med Stig Pors's Brodersøn (Danske Mag. 3. R. III, 78.)

at hvad han udgav for den jesuitiske Sekts vildfarende Lærdomme, var hele den katholske Kirkes Lære[1]. Og naar Biskoppen havde sagt, at det vistnok var godt, at Ungdommen holdtes i Tømme, men at en saadan Tugt ogsaa kunde findes andensteds end i Jesuiternes Skoler, saa anføres imod ham, at hans egen Søn, efter hvad der sagdes, havde ført et udsvævende Levned i sine Studieaar og var kommen hjem som „et Asen“, medførende en „Dalila“. Disse og mange andre Ytringer tyde paa en Hjemmelsmand, der længe med et ondt Øje havde betragtet Forholdene i Lunds Stift paa nært Hold.

Spørge vi, hvem denne kan have været, da ligger den Antagelse nærmest, at den hidtilværende Rektor i Malmø, M. Jens Aagesen (Raaby), har sat alt dette i Scene. Han havde selv studeret længe hos Jesuiterne og havde tilegnet sig deres Læremaade, ligesom han ogsaa ved sine hemmelige Tilskyndelser havde foranlediget, at flere unge Mænd fra Malmø havde begivet sig til Kollegiet i Braunsberg[2]. Mellem Malmø og Danzig var en livlig Handelsforbindelse, saa det ikke var vanskeligt for

[1] I sin Synodaltale „de secta Jesvitica“ (Fol. 157) havde Mogens Madsen selv berørt, at han i sin Tid med andre danske og tyske protestantiske Studenter havde opholdt sig ved katholske Højskoler, „idque magis adeò necessitate quadam, propter bella tum grassantia, quæ vetabant ad reformatam aliquam, seu Evangelicam, ut sic dicam, in Germania scholam divertere, quàm quòd admodum arriserit Religio a nostra diversa. Magis autem id egi inter Pontificios versatus, ut doctissimos artium ac linguarum Professores audirem, quàm ut cum Pontificiis colluderem. Nec aliter alii tum condiscipuli ac Sympatriotæ mei fecerunt, à Religione Pontificia semper alienissimi“.

[2] Deriblandt Vilum Ravn (Wilhelmus Corvinus), formodentlig en Broder til den som Præst i Malmø og kirkelig Forfatter bekjendte M. Hans Ravn. Om Vill. Ravn se Worms Lex. I, 238. Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. III, 155. Friis, Adelsfamilien Rosensparre. S. 28.

ham ad den Vej at staa i stadig Berøring med Jesuiterne. Men en Tid lang havde han drevet alt paa en saa skjult Maade, at Mistanken ikke ret var kommen til Orde, især da han for øvrigt nød Anseelse som en ualmindelig dygtig Lærer. Men da der i Aarene 1603—4 fremkom flere Vidnesbyrd om hans Helden til Katholicismen, blev han i Foraaret 1605 afsat fra sit Embede [1]). Maaske har han strax efter begivet sig til Braunsberg, og han kan da have foranlediget, at det hvasse Modskrift mod Skaanes Biskop udkom endnu i samme Aar. Thi først mod Slutningen af Aaret 1605 synes Skriftet at være udkommet, da det ikke blev bekjendt her i Landet før hen i det næste Aar.

For den gamle Biskop Mogens Madsen maatte Schröters Skrift være en højst ubehagelig Overraskelse. Thi det var kjendelig nok forfattet af en øvet Polemiker, hvem et stort Arsenal ikke blot af Argumenter, men også af Skjældsord stod til Raadighed. Ikke desto mindre gav Biskoppen sig uden lang Nølen i Lag med at forfatte — dog ikke et nyt Angreb paa Jesuiterne, men et Forsvarsskrift for sin egen Ære, der var bleven saa haardt medtagen i Schröters „Refutatio". Efter Fuldendelsen af denne Apologi (den er dat. 10de Juni 1606) sendte han den i Manuskript over til Kjøbenhavn for at faa den akademiske Approbation til Trykken. Men den 16de August s. A. skrev hans Ven, Professor Hans Steffensen (Joh. Stephanius), til ham, at Biskop Peder Jensen Vinstrup ansaa det for rigtigst, at Apologien ikke kom ud. M. Mogens Madsen tilskrev nu Kansler Christian Friis til Borreby om Sagen; men da denne havde drøftet den med Biskop Vinstrup, blev Resultatet, at Apologien skulde holdes tilbage, men at dette skulde ske paa en Maade, der fritog den ved Schröters „Refutatio" haardt

[1]) Se min Kbhvns Univ. Hist. III, 169—70.

krænkede gamle Biskop fra Ansvaret for hans Taushed overfor de nærgaaende Beskyldninger, idet der ved et særligt Kongebrev blev givet ham en Æresoprejsning[1]). Dette Brev lyder, som følger:

Bispen udi Lund fik Brev anlangendes den Apologiam, han imod Jacobum Scroterum Jesuvitam haver conscriberet, ikke at lade udi Tryk udgaa.

Christianus 4.

Vor synderlig Gunst tilforn. Vider, at eftersom vi naadigst Eders tilskikkede Apologiam, den I imod Jacobum Scroterum Jesuvitam, som Eder udi et Skandskrift og Paskil paa Eders gode Rygte og Navn utilborligen og løgnagtigen haver angrebet, var tilsinds (saa fremt det med vor naadigste Bevilling ske kunde) at lade udi Tryk udgaa, haver ladet igjennem se: Da efterdi I Eders Kald og Bestilling i langsommelig Tid her udi Riget saaledes haver forestaaet, at vi med Eder naadigst ere tilfreds; vi og noksom vide Eder undskyldt udi de Ulemper, Eder udi samme Skandskrift er bleven tillagt: bede vi Eder og ville, at I samme Eders Apologiam, paa det I Eder med bemeldte Scoptico og Bespotter udi unødig Disputation ikke skulde indlade, ikke lade udi Tryk udgaa, anseendes unødigt at være, at I som en bedaget Mand, hvis Undskyldning os og enhver noksom i saa Maade er bevidst, slig en letfærdig Bagvasker og Calumniatori, til hvis han Eder løgnagteligen paadigtet og adfingerct haver, skulde respondere. Dermed etc.

Hafniæ 5. Septembris Anno 1606[1]).

Denne Afgjørelse har næppe været efter Mogens Madsens Hoved, da den synes at have fremkaldt hans

---

1) Ny kirkehist. Saml. V. 225—27.
2) Skaanske Tegnelser III. 260.

nogen Tid derefter udtalte Ønske om at maatte nedlægge sit Embede, hvilket man dog ikke vilde gaa ind paa [1]. Heldigvis er Apologien endnu bevaret, men hidtil ikke benyttet i noget historisk Skrift. En Meddelelse af det vigtigste af den vil derfor formentlig være af Interesse. Ved Udgivelsen er Haandskriftet, Gl. kgl. Saml. 1448, 4to, lagt til Grund, hvilket er en samtidig Afskrift med Rettelser og Tilføjelser, der kjendelig ere med M. Mogens Madsens egen Haand. En nyere Afskrift findes i Gl. kgl. Saml. 1449, 4to.

[1]) Ny kirkehist. Saml. V. 230.

Christiano et Candido Lectori
Magnus Matth. Superattendens
S. D.

Editæ sunt ante biennium, non sine Magnifici Dn. Rectoris et reliqvorum clariss. doctissimorumqve in alma Regia Hafniensium Academia S. S. Theologiæ Professorum totiusqve adeò senatus Academici unanimi consensu, editionem eam freqventer ac serio urgentibus doctioribus qvibusqve per Schaniam Ecclesiæ Christi Ministris, Orationes nonnullæ, in Synodis anniversariis Diœcesanis, ex more iam olim apud Lundenses freqventato, per me habitæ, de ijs maximè rebus, quarum consideratio ijs omnibus, qvi vel iam apud nos Ecclesiis gubernandis præfecti essent, vel præfici aliqvando desiderarent, inprimis videri poterat necessaria.

In qvibus qvidem Orationibus Jesvitarum qvoqve facta mentione, de ortu et progressu eorundem, deqve fine, in qvem secta ea instituta videri posset, et moribus ac institutis sectæ nonnullis, ex veris historiis et experientia ipsa nonnulla leguntur exposita. Idqve non

eò. qvòd volupe mihi videretur Crabones. qvod est in proverbio. irritare. qvi post exantlatos in Scholis et Ecclesiis annorum sexaginta labores, rude tandem donandus videri qveam: sed ad commonefaciendos solummodò Ecclesiarum meæ diœceseos Præpositos. Pastores et alios de cavendis doctrinæ corruptelis, ijs inprimis qvas multis retrò seculis Pontificii, et nostro nunc tempore. in vicinis pariter et aliis regionibus seminassent, qvi vsitatè nominantur Jesuitæ, maximè id agente apud nos admodum certè strenuè (occultè tamen, qvantum licuit) annos aliqvammultos Jesvitarum emissario qvodam. Johanne Aggæo Schano. ut hujus inclyti Regni Daniæ juventus. relictis patriis Scholis. Brunsbergensibus in Prussia Doctoribus ac Professoribus Jesviticis instituenda traderetur. Qva qvidem in re, dum meos de imminente periculo et cavendis hostium insidiis piè ac paternè moneo. fidelis ac diligentis me pastoris officio functum existimo. cujus munus. pro virili et qvidem tempestivè ovibus consulere. ac providere, ne lupis insidiantibus præda fiant.

Ad Emissarium, de qvo dixi, qvod attinet, etsi is mox ab initio reditus sui in Patriam et postea semper de collusione cum Jesuitis suspectus plerisqve fuit. ut qvi, urgente qvondam necessitate. parentibus videlicet natus apud nos admodum tenuibus. Regno excedens, Jesuitis sese iunxisset, ac totos fermè annos sexdecim, qvod ipse fassus est. in illorum vixisset contuberniis: tamen cum Vitebergæ aliqvando gradum sumpsisset Magisterii. et apertè nihil moliretur adversus reformatam apud nos Religionem. Evangelicum se semper ac Lutheranum (ut nunc loqvuntur) professus, iisdemqve nobiscum sacris vsus, nonnunqvam

etiam, me licet nesciente, concionatus, et aliqvoties, qvamvis rarò, ad cœnam Dominicam cum aliis accedens, nemo certè extitit, qvi ullam ei crearit molestiam, donec deprehensus esset suorum discipulorum nonnullos Brunsbergam ablegasse, qvi ad nos postea reversi haud obscurè significarunt, non per omnia sese de Religionis nostræ placitis omnibus nobiscum sentire.

Qvo intellecto, cum suspicio esset, haud aliter affectum et Aggæum erga Religionem, qvàm qvi olim fuissent ejus discipuli, ne latius serperet contagium, continuò iussus fuit officio sese scholastico, qvo per annos nonnullos, eosqve haud paucos, apud nos functus fuerat, prorsus abdicare, alio qvodam ei, ex mandato Sereniss. Regiæ Majestatis, per me suffecto.

Vehementer autem auxit suspicionem eam Oratio qvoqve in publica apud nos Synodo ab eo de hæresi et hæreticis habita, postqvam diligentius à nobis nunc expensa ea fuit et examinata. Qvæ qvidem Oratio nihil erat aliud, qvàm cothurnus qvasi qvidam, vel saltem talis, ut pro Pontificiis magis adeò fecerit, qvàm pro ijs, qvi religionem abiurassent Pontificiam. Facta enim mentione cucullatorum et excucullatorum, plerisqve nostrum vix intelligentibus, per cucullatos aut excucullatos qvosnam voluerit intelligi, hæreticos eo planè modo depinxit homo scopticus, cui libitum nobis illudere, qvo Lutherum et hujus seqvaces effigiare solent, qvi nostrarum Ecclesiarum doctrinam impugnant acerrimè, ne nominatis qvidem vspiam in tota Oratione horum temporum dogmatistis, seu Luthero, seu alijs, vel cum ipso, vel contra ipsum sentientibus.

Hujus igitur Aggæi vel complicum forte ejus instinctu ac opera factum existimatur, qvòd anno supe-

riore proximo in me calamum suum strinxit, et stylum acuit qvidam Jacobus Schröterus, mihi ne de nomine qvidem antè notus vnqvam, Collegiatæ tamen, ut ipse scribit, Ecclesiæ Gutstadiensis Præpositus, et Episcopi Warmiensis Cancellarius, ne verbo qvidem unico â me, ut planè ignoto, læsus, cujus virulentam orationem hoc tandem mense à me primum visam, et mendaciis, calumniis, conuitiis, opprobriis, et maledicentia longè refertissimam legenti mihi, in mentem venit ejus, qvod Coloniæ Agrippinæ olim, ante annos circiter qvinqvaginta et amplius, accidisse memini, qvod ipse etiam ego et vidi et audivi. In creatione enim cujusdam Magistri Nostri (sic namqve appellantur à Pontificiis S. S. Theologiæ doctores) inter alios promotionis illius ritus, puer qvidam duodecim circiter annorum in medium productus est, qvi cum qvadam etiam reverentiæ significatione in concessu eo perqvam celebri, ut erat instructus, Oratione ad id conficta et publicè habita, Esse nonnihil, ait, qvod diligentius perpendendum videretur, priusqvam ad ampliores honores promoveretur Candidatus longè omnium, ut ipse dicebat, scelestissimus. Ad qvem versa oratione, nihil non conuitiorum in eum congessit, homicidia, furtus, adulteria, incestum, et alia id genus probra plurima ei objiciens et exprobrans, nominatis etiam, qvo videlicet verisimilior videretur expositio, circumstantiis, ubi, qvando, qvomodo, et qvibus præsentibus, spectantibus ac scientibus, singula ab ipso designata fuissent flagitia. Magna autem severitate à puero res agi videbatur, ridente interim toto theatro, Candidato qvoqve ipso planè ad omnia muto. Qvam qvidem pueri Orationem continuò excipiens totius actus illius Præses oratione sat hone-

sta ac gravi, adducto Athanasii exemplo et aliorum qvorundam, eâ ceremoniâ in omnibus handdubiè actibus ejusmodi usurpari solitâ, moneri ait Ecclesiæ doctores omnes, cujusmodi sæpe calumnias, opprobria, maledicta expectare interim possint à mundo ac impijs, dum fideliter ipsi officium faciunt, ad qvæ planè obsurdescere eos oporteat, memores videlicet illius, qvod apud Matthæum extat, vbi sic Christus: Beati, inqvit, estis, cum maledixerint vobis homines, et dixerint omne malum adversus vos, mentientes, propter me (Matth. 5.). In qvam sententiam Petrus qvoqve: Si probris, inqvit, affecti fueritis in nomine Christi, beati estis (1. Pet. 4.)

In hæc igitur dicta intuens, non minus qvàm in commemoratam promotionis illius ceremoniam haud sanè ridendam, ante omnia autem in Christi ipsius exemplum, qvo nemo convicia tulit majore patientia, statueram et ego prorsus nihil respondere ad ineptissimas Schröteri illius ineptias, præsertim cum etiam Ethnicorum scriptorum nonnulli ab ejusmodi litigiis non necessariis abstinendum censeant[1]). Qvorsum illud qvoqve Salomonis dictum pertinere videtur, in qvo respondere stulto vetat secundum stulticiam suam, ne qvi responderit similis ei evadat (Prov. 26.).

Est tamen ubi necesse aliqvando sit calumniis malevolorum obviare, id qvod eodem etiam loco monet idem Salomon: Responde, inqviens, stulto secundum stulticiam suam, ne sapere sibi videatur. Verum id modestè fieri oportet, ne qvis videlicet terminos transgrediatur pietatis aut honestatis. Rectè verò et ab

[1]) Nogle Citater af græske Digtere anføres, hvilke dog her forbigaas.

Augustino in sermone qvodam (Tom. 10. Serm. 52 ad fratrem in eremo) dictum est: Propter nos conscientia nostra sufficit nobis; propter vos fama nostra non pollui sed pollere debet in vobis. Tenete qvod dixi. atqve distingvite. Duæ sunt res, conscientia et fama. Conscientia necessaria est tibi; fama proximo tuo. Qvi fidens conscientiæ suæ, negligit famam suam, crudelis est; maxime in loco isto positus, de qvo dicit Apostolus scribens ad discipulum suum: Circa omnes teipsum bonorum operum præbe exemplum (Tit. 2.). Hæc Augustinus admodum certè, meo iudicio, piè ac Christianè.

Ex qvo igitur ego, licet indignus, in hac veluti specula sum constitutus, et inter eos census, qvos exemplaria esse convenit gregis Dominici, et secundum Paulum typos fidelium, quem calumniando et conviciando in ista sua oratione sic exagitat Schröterus, ac si vix dignus sim, qvi hac luce fruar, haudqvaqvam fortè facturus, siqvidem vel me nosset, vel calumniis seu Aggæi istius, seu alterius alicujus nostratium Jesvitarum, qvibus dolet fortè hulcus tangi, credidisset minus: necessarium fortè fuerit, vel mei ab obiectis qvibusdam criminibus purgandi caussa, ad qvædam eorum, qvæ obiecta sunt, respondere, neqve enim visum omnibus. Qvam qvidem meam responsionem sic, Deo volente, temperabo, vt ne modestiam in me Christianam seu Schröterus ipse, seu alius qvisqvam desideret, sobrius saltem censor et candidus ac amans pietatis verè Christianæ.

Ac de controversis qvidem inter nos et Jesvitas fidei ac Religionis articulis nihil hîc rixari attinet, aut in arenam descendere, vel cum Schrötero, qvi de

eorum nonnullis in ista sua, qvam sic vocat, refutatione suo more disserit, vel alioqvi cum alijs Pontificiis, præsertim cum constet, ab aliis aliqvammultis pijs, eruditis atqve cordatis Ecclesiarum Evangelicarum ministris atqve doctoribus sat luculenter ac dextre monstratum, qvid de singulis doctrinæ partibus, iuxta expressum Dei verbum, sentire conueniat, refutatis ex eodem Dei verbo erroribus et corruptelis cum eodem ex diametro pugnantibus, ut mea hic expositione vel declaratione non admodum sit opus, maxime apud eos, qvi me non solum, sed alios etiam omnes, qvi sui non sunt ordinis, contemptui habent et pro nihilo putant, omnium (si Diis placet) censores ac iudices.

(Forf. imødegaar nu først forskjellige Skjældsord og haanlige Betegnelser, som Schrøter havde anvendt imod ham; derpaa fortsætter han saaledes:)

Sed alia qvædam sunt longè grauiora in me à Schrötero dicta, qvæ qvia non ad meam tantum infamiam, sed et ad commissi muneris mei contemptum, non minus qvàm ad scandalum, qvod infirmioribus creari posset, spectare videntur, intollerabilia qvoqve existimari possunt, eoqve declaratione fortè vberiore indigent.

Primum autem ait Schröterus, ab Emissarijs hauddubiè sic instructus, *ne Symmystis qvidem me meis æsqveqvaqve probari. Sed multa in me desiderare ipsos, nec pauca reprehendere.*

Velim certè scire, qvinam illi sint, qvi me probent minus, qvid item in me desiderent isti, qvidve reprehendant. Qvod qvidem Accusator non satis ex-

primit. dixisse tantum contentus. qvod etiam credi sibi vult, tanqvam ex tripode dictum.

Id eqvidem scio. haudqvaqvam placere me Jesvitarum, si qvi apud nos sunt, applavsoribus, qvi nec mihi placent. Et Pastores negligentes officium, et alios. si qvi exorbitant, haudqvaqvam probo, qvin reprehendo potius, et moneo. inter qvos sunt fortè. qvibus nec ego placeo. Bonis interim atqve fidelibus pastoribus non possum non favere. qvemadmodum illi mihi vicissim favent et obediunt omnes. Malorum de me judicium non magni facio, qvi cum Poëta[1])

Bono probari malo, qvam multis malis.

Qvis autem est, qvi in publica aliqva functione constitutus ab omnibus laudatur? Regium, inqviunt, est benè facere. et malè audire. Atqve id ad primam illam criminationem, haud sanè magni momenti, responsum esto.

Proxima est de collusione cum Calvinianis, cujus me insimulat Schröterus, Calvinistam nominans et simul significans, esse alioqvin in Regno Daniæ *occultam qvandam factionem eorum, qvi ad novam in pejus*, ut ipse ait. *religionis mutationem hodie propendeat atqve inclinet, cujus qvidem factionis etiam me esse apud Danos suspicio sit, sibi autem et suis certum habeatur.*

Unde hæc hauserit. non video. nisi fortè à susurronibus qvibusdam. qvi prius odorantur, qvid futurum sit. qvàm alij. qvorum interest. vel cogitârint. vel constituerint. qvid facturi sint. aut facere conveniat. De religionis mutatione apud nos futura nihil qvic-

[1]) Ausonius.

qvam, qvod sciam, auditum ac fortasse ne cogitatum qvidem. Et tamen hic tam audacter ista deblaterat, acsi essent certissima, non me tantum, sed totam etiam gentem Danicam in suspicionem adducens, nescio cujus inconstantiæ in rebus Religionis et salutis negocio.

Ad me qvod attinet, qvem ille cum Calvino sentire ait: Non eqvidem id nego, at in plerisqve, non in omnibus, de poenitentia enim, et de peccato, deqve libero, qvod vocant, arbitrio, de justificatione hominis coram Deo, deqve fide et bonis operibus ac libertate verè Christiana, pluribusqve aliis doctrinæ locis, longè veriora et saniora à Calvino traduntur (in qvibus ipsi planè assentior) qvam à Pontificiis. In ijs autem, qvæ de prædestinatione deqve coena Domini ab ipso leguntur exposita, haud scio, annon periculosum sit in omnibus temerè ei assentiri. De qvibus qvidem doctrinæ locis sciunt nostri omnes haudqvaqvam per omnia probari à me Calvini sententiam. Qvamvis ad Eucharistiam qvod attinet, nec realem illam cum ineptis nonnullis statuam Idiomatum Communicationem, nec cum alijs commenticiam amplectar humanæ naturæ in Christo vbiqvitatem [1]. Nam qvod inter eas regiones, qvæ iam ante à Ponteficiis desciverunt, Angliam qvoqve et Scotiam nominavi, eò id feci, qvia de plerisqve, et qvidem præcipuis ac maxime necessarijs doctrinæ locis nostrarum Ecclesiarum sententiam, rejectis plane superstitionibus et corruptelis pontificiis, Angli pariter ac Scoti nunc amplectuntur. Valeat autem cum suis paralogismis Scröterus, et sinat mea me verba interpretari.

[1]) Bemærkningen Qvamvis — — vbiqvitatem er med Mogens Madsens egen Haand tilføjet i Randen.

Qvid? qvod non me solum ad Calvini, ut ipse loqvitur, Evangelium defecisse memorat, sed *idem etiam Evangelium sensim per meam diœcesin à ministris introduci, qvod navtæ qvoqve ipsi sentire se dicant.* Hæc enim sunt ejus verba.

Ad navtas identidem in hac sua Inuectiva provocat, atqve ab his instructum se ait, de plerisqve rebus nostris et nostrorum, qvas interim attingit. Mirum verò si navtæ tam nunc sunt facti religiosi, deqve salute sua et aliorum vsqve adeò solliciti, ut et in doctrinam et vitam ministrorum Ecclesiæ inqvirant, qvo hominum genere nullum solet esse irreligiosius et vitæ dissolutioris. Vereor autem, ne non à navtis, sed ex Emissariorum Jesviticorum apud nos literis, qvas navtæ forte attulerunt, de omnibus, de qvibus scribit, redditus sit certior, si tamen certior, cum pleraqve, qvæ memorat, incerta sint, avt potius planè falsa omnia.

Sive autem qvæ de rebus Danicis in isthoc suo scripto exponit, ex navtarum sermonibus, sive ex literis intellexit Emissariorum, vel Aggæi vel cœterorum nostratium, qvibus religio non est calumniari, mentiri, fallere: Veritas tamen eorum, qvæ vel dicta ei fuissent, vel ad eum perscripta, explorari prius debuerat, qvàm qvod incertum adhuc erat, et inexploratum, vel scriberetur, vel in lucem ederetur, et ad conspectum veniret aliorum. In qva re dum parum circumspectus fuit hic aliorum Aristarchus, et chartis illevit ac evulgavit, qvæ parum fuerant explorata et maxima ex parte falsa, merito fit, ut pleraqve nunc revocare necesse habeat, et ab ijs, qvibus notiora sunt omnia, planè talis haberi, qvalem ipse me passim depingit in hac

sua Inuectiva, nempe falsus, vanus, mendax, calumniator, somniator, nugator.

Nam qvod de ministris scribit Ecclesiarum meæ Diœcesis, *ab ipsis sensim introduci Calvini doctrinam*, si eam intelligit, qvæ est de Eucharistia et prædestinatione, tam est id falsum, qvàm qvod falsissimum. Aut proferat nobis, si potest, vel Aggæus ipse, qvi rerum nostrarum est scientissimus, saltem vnum aliqvem meæ Diœceseos ministrum, qvi de dictis duobus locis cum Calvino per omnia sentire aut docere vnqvam sit deprehensus. Credo certè non facturum. Nonne igitur hæc calumnia est et mendacium longè impudentissimum? Qvemadmodum et illud, qvod mox seqvitur in edito libello, *pro ministeriis me pecuniam à miseris ministris emungere, qvo ventris mei Harpyas*, ut scriptor ait, *repleam*. Id certè nemo dixerit omnium eorum, qvi vel à me hic sunt ordinati, vel huc per meam Episcopam, aliunde ab alijs aliqvando ordinati, ad Ecclesiarum gubernationem asciti. Et sciunt omnes, damnari potius à me Symoniam, qvam vocant, et *αἰσχροκέρδειαν* eorum, qvi ad ministeria Ecclesiastica paulò pinguiora non admittunt, nisi qvi copiosè pecuniam numerare, aut alias res preciosas liberaliter largiri sustinent, ut sunt forte nonnulli, tam Præsides, qvàm horum Præfecti, ad istud aucupium sat instructi. Et fieri potest, ut et inter ministros inueniantur nonnunqvam licitatores, qvi clam et occulte (qvod apertè et palam non audent facere) harpyis istis ingluviem explere non verentur, ut præda et ipsi potiantur sperata.

Sed nec meum est qvenqvam Ecclesijs præficere, aut ministrorum vocationes gubernare, sed vocatos

tantum examinare ac ordinare. Vocatio enim ad alios pertinet, qvam in peculiari qvadam oratione à me edita illegitimam censeo, siqvidem à Pluto, qvi Divitiarum Deus olim habebatur, fuerit gubernata, h. e. si contractus interueniat Symoniacus[1]).

Videat verò Schröterus, si alioqvi vir bonus est, vel Aggæus forte aut alius qvicunqve, qvi Schrötero, viro fortasse alioqvin haud malo, autor fuit, ut me suo scripto traduceret reumqve ageret τῆς δωροφαγίας, videat, inqvam, in qvantum me discrimen conjicere facilè potuisset, si contra officium et omnem æqvitatem, contra serenissimæ item Regiæ Majestatis severissimum edictum, deniqve contra Deum ipsum, labe me Symoniaca (ut ipse censet) polluissem, ni iam antè constaret omnibus, ipsi etiam hauddubiè Regiæ Majestati, ab isthoc scelere semper fuisse me, et etiamnum esse, Dei beneficio, qvamalienissimum.

Non minus, qvàm ab vsuris, de qvibus tamen me admodum acerbè ac graviter accusat Schröterus, qvi, versa ad me oratione, *Scis ipse,* inqvit, *qvantis fœnoribus tu miseros rusticos oneras. Si oblitus es, interroga navtas vestros, qvi Dantiscum veniunt. Ipsi ea tibi in mentem revocabunt. Ita enim nota sunt, ut mirum sit, non dudum te ea sede, qva es indignissimus, deturbatum esse.*

Qvid audio? Fœnoribusne miseros me rusticos onerare? O malitiosam et merè diabolicam calumniam! Qvid scio autem! illud certo certius scio, me fœnus

---

[1]) Her efter anfører Forf. udførligt Kirkeordinansens strænge Forbud mod, at enten Superintendenten eller Stiftslensmanden maatte modtage Betaling af dem, som kaldtes til Præster.

exercere aut exercuisse, putidissimum esse mendacium, non qvidem à nautis profectum, ut ipse ait, qvin verius vel ab Aggæo isto (qvi tamen, cum apud nos esset, ab vsura et aliis id genus pecuniæ aucupijs putatur fuisse haud alienus) vel ab alio aliqvo Jesvitarum Emissario, cui manum suam et calamum hic commodavit, mearum omnium rerum ac rationum prorsus, ut arbitror, ignarus.

Cogitat dubio procul Aggæus ac dolet fraudes nunc suas et suorum detectas, suaqve se sede, hoc est pædagogia, qva apud nos functus fuit sat opima, deturbatum (id qvod mihi fortassis imputat, rectius sibiipsi ac suis machinationibus imputaturus) cui fortè ob id nihil nunc esset gratius, qvàm si videre posset mea qvoqve me sede deturbatum, qvâ certè indignissimus forem, siqvidem vel fœnerator essem, vel aliis id genus sceleribus mihi obiectis obnoxius, ac plane talis, qvalem in ista sua oratione, Aggæi hauddubiè aut complicum ejus instinctu, me depingit Schröterus.

Spero autem, imo certo scio, neminem eorum, qvi me norunt, dicturum, de avaritia me aut vsuris cuiqvam vnquam fuisse suspectum, ne ante susceptam qvidem ante annos 17, qvam nunc sustineo, provinciam, qvâ susceptâ liberalius etiam ex Regia munificentia mihi, non minus qvàm aliis per Daniam Episcopis, suppetit, unde honestè qveam vivere, ut vsuras exercere minimè mihi sit opus. A qvibus vsqveadeo, per Dei gratiam, alienus et fui semper, et nunc sum, ut et ante annos nonnullos, cum intelligerem apud nos freqvens nimis reddi id genus aucupii, ad meos præmonendos, et pestem eam Rerumpublicarum præsentissimam ab Ecclesiasticis nonnullis, qvi infecti ea videbantur, avertendam, orationem publicè habuerim

in Synodo qvadam Diœcesana, qvæ inter alias Tessaradecadis meæ Orationes extat edita, simulqve Præpositis ac Pastoribus, qvi conuenerant, omnibus strenuè ac serio iniunxerim de ijs, qvæ acta hîc fuissent, ad suos referrent, atqve ex suggestis etiam omnibus per Diœcesin totam significari curarent, nihil detestabilius eo aucupii genere, eoqve sedulò cavendum, ne qvis tam grandi sese scelere contaminet, ni prorsus ire se velit perditum. Spero igitur de isthac qvoqve calumnia candido cuiqve Lectori facilè me fore excusatum.

Restat de adulterio, cujus et me et coniugem, ut apparet (obliqvè tamen et obscurè) insimulare videtur Schröterus, aliqvid ut respondeam. Ac vellem sanè, si qvid vel ipse scisset, vel susurrones alii, seu Aggæus (duorum ipse apud nos ante ductam coniugem liberorum pater ex coqva sua, qvam compresserat) seu cœteri Emissarii, à me vel coniuge designatum, qvod decuisset minus, aliqvantò id significasset apertius. Neqve enim se satis explicat. Pleriqve tamen adulterii et me et coniugem insimulari arbitrantur, cum ait: *Scire me, cum in visitatione aliqvando essem diœcesis meæ, qvid, more prædecessorum, fecerim, et qvid domi, vxor.* Nam hæc sunt ipsius verba, paulò obscuriora, per se considerata, qvorum tamen περίστασις paulo dilucidius ostendit, de adulterio qvod dixerat velle eum intelligi, qvod à me pariter perpetratum sit et coniuge.

Mirum sanè eum, qvi alicujus vult precii videri, hominem apud suos fortè haud extremæ dignitatis et existimationis, eò vesaniæ devenire potuisse, ut fide habitâ delatoribus (ipse enim neqve me novit neqve meam coniugem, matronam, dum viveret, longè honestissimam et ab omnibus in precio habitam omnibusqve

virtutibus matronalibus ornatissimam) non sit veritus homines honestos, bono loco natos et benè educatos, in qvorum etiam vita nihil vnqvam deprehensum non laude dignum, de crimine prorsus capitali, ut est adulterium, publico qvoqve scripto edito, accusare. Qvod ut probet, planè ei fuerit impossibile. Merum enim mendacium est, qvod scribit, et calumnia prorsus detestanda, qvæ in hoc tantum à delatoribus conficta mihi videtur, et ab hoc scriptore chartis illita ac edita, ut vel ea ratione ministerio meo infamiæ aliqva nota inureretur.

Qvo pertinet et illud, qvod antecessorum qvoqve meorum, hominum alioqvin honestorum et in Domino piè demortuorum, famam sugillare non veretur, qvorum alterum de *turpissima ac sordidissima*, vt ipse loqvitur, *vita* accusat, eumqve ob scelera sua depositum subindicat, qvi qvamvis (qvod fateri licet) qvibusdam de illicito concubitu suspectus habebatur, tamen enormis alicujus sceleris haud vnqvam fuit conuictus, et constat, laboribus ac senio penè confectum eum, cum subiectissimè à Rege serenissimo qvietem sibi aliqvam concedi peteret, cum optima etiam Regis voluntate (qvod literæ qvoqve Regiæ testantur super ea re ipsi indultæ) fuisse dimissum, concessis ei simul certis bonis ac reditibus, ne deesset vnde in posterum posset honestè et commodè vivere [1]).

De altero ait, *lapidem eum sepulcri à nobilis viri sepultura nocte furto sustulisse, et furti sui detectorem Ministrum* (concionatorem intelligit) *usqve ad mortis supplicium persecutum fuisse.*

[1]) Jvfr. min Levnedsbeskrivelse af Biskop Tyge Asmundsen Ny kirkehist. Saml. IV, 326–58.

Hîc qvot sunt verba, totidem sunt et mendacia. Principio enim nullum est à qvoqvam furtum commissum, nec lapis sublatus, sed translatus tantum ab vna parte templi ad aliam, idqve non sine consensu eorum, qvorum interesse videbatur. Interdiu qvoqve multis præsentibus et adiuvantibus in transferendo lapide laborari cœptum, labore tamen in vnam circiter horam ab occasu solis ad lucernam producto, qvod hic ait, non nisi noctu factum. Et qvid factum detegi necesse fuit, qvod nemo occultavit? Fuisse autem qvi molestiam Superattendenti nonnullam, viro alioqvin et bono et pio, ob translatum lapidem creare annixi sint, negari non potest. In qvorum cum numero fuisset qvidam concionatorum, qvi editis famosis scriptis Superattendentem, iustissima Regis sententia innocentem declaratum, traducere non sit veritus, iustè qvoqve Rege censente, sumptum est de eo supplicium.

Qvid autem nunc mereri putandum est eos, qvi denuo innocentem, qvanvis mortuum, simili onerant calumnia?

Et qvomodo vel furti reus, vel crudelis, ut vult Schröterus, censeri poterit, qvi caussam suam legitimo magistratui permisit iudicandam, à qvo ipse etiam est absolutus? Qvamvis certum est interim, haudqvaqvam placuisse Superintendenti, qvod vsqve adeò severè in sontem fuisset animadversum. Verum res tum erat in manu magistratus, cui haud ab re visum, in reo exemplum statuere, in qvod alii intuentes, similia delicta majori ut caverent diligentia.

Sed nec ego crudelis dici velim, qvod idem sentit, nec alii debent, qvi furem deprehensum, qvod pluribus incommodasset, apud Magistratum legitimum curavimus

accusari. Neqve enim ille mihi soli pecuniam surripuit, sed multis etiam aliis damnum dedit, passim per civitatem vagatus, et fenestras, fores, parietes, tecta effringens, inqve domos irruens etiam nobilium qvarundam apud nos matronarum, à qvo nihil vsqvam tutum videri poterat. Unde factum, ut qvi aliqvamdiu sic grassatus in civitate fuisset, plerisqve de damno sibi dato qviritantibus, deprehensus tandem, et scelus suum fassus, communi civium sententiâ suspendio dignus iudicaretur. — Qvod Schröterus pecuniam ait me meam omnem recepisse, falsissimum est. Sed neqve mea fuit tota, qvæ mihi surrepta erat, verum magna pars ab aliis apud me deposita, et fidei meæ credita. Qvod addit, *non magis meam fuisse pecuniam eam, qvam furis*, in eo rursus maliciam suam ac impudentiam prodit, qvi tamen mihi non semel, sed falso, impudentiam objicere non veretur.

Ut autem nihil intactum relinqvat, filii qvoqve mei facta mentione, qvem studiorum caussa in Saxoniam, non autem Brunsbergam (qvod Aggæo fortè doluit) ablegâram, *Vino et stupris confectum eum* ad me rediisse scribit, *Dalilâ qvoqve qvâdam secum domum adductâ*, id qvoqve et ipsum merum mendacium est. Nam neqve Dalilam ullam seu scortum, ut ille sentit, rediens adduxit, et etiamnum valetudine utitur, per Dei gratiam, sat firma, qvi ad nos reversus, annos aliqvammultos postea, in schola triviali didascali functus est officio, Ecclesiæ aliqvando Christi, ut spero, utiliter, Deo benè fortunante, serviturus.

Vides verò, benigne Lector, qvò ad te tandem veniam, ut undecunqve potest, corradit sycophanta, qvod arrodat et calumnietur, sperans vel certus potius

semper aliqvid hæsurum, qvodqve chartis mox illinat, non perspecta prius rei veritate, idqve eò tantum, ut in odium et me meumqve officium, et qvicqvid meum est, apud omnes adducat, neqve despectum aut saltem suspectum reddat omnibus, qvasi vix dignus sim, qvi Superattendens vocer aut Ecclesiarum Episcopus.

Sed cesso pluribus hæc perseqvi, præsertim cum constet optimis qvibusqve apud nos et alios, qvibuscum vel extra Patriam vel in Patria conuersari mihi contigit vnqvam, præter omne meum meritum, ut blasphemum, impium, iniustum, invidum, avarum, usurarium, adulterum, furem, et nescio qvibus non nefandissimis sceleribus coopertum et contaminatum, nefariè traduci ab eo, qvi nec me vidit vnqvam, nec rerum mearum novit qvicqvam, nisi qvod ei à perditissimis hominibus, Patriæ proditoribus, et Evangelii ac veritatis hostibus juratis, veteratoriè, proditoriè, perfidè ac planè Jesviticè insusurratum fuerat, cujus nihil est, qvod non sit longè falsissimum. In qva re, non inconsideratè modo ac planè stolidè, verumetiam sceleratè ac impiè fecisse eum, qvòd usqveadeò temerè aures, animum, manum, et se deniqve totum, levibus ac sceleratis hominibus commodârit, hauddubie nemo non pietatis et veritatis amans dicturus est.

Qvæ cum ita sese habeant, spero nec te, Christiane et Candide Lector, nec qvenqvam alium fore, qvi hæc audit et intelligit, tam futili, mendaci ac planè sycophantico scripto Scröteri istius, qvi suis me execrandis calumniis vsqveadeo inhumaniter, petulanter atqve crudeliter lancinat, lacerat et laniat, fidem ullam habiturum. Qvin ut oderint potius boni omnes et et aversentur ac extremè detestentur tam putida tamqve

manifesta mendacia in me conficta, iniusto prorsus odio, non tam mei, qvàm officii et professionis meæ, atqve adeò veritatis Evangelicæ, cujus acerrimi hostes, magis etiam qvam vlli alii Pontificii, sunt Jesvitæ ad vnum omnes. Qvorum ingenia, mores ac studia si qvis penitius nosse desiderat, vel hanc ipsam Schröteri hujus Orationem intueatur, qvæ expressissimam nobis effigiem exhibet studiorum sectæ Jesviticæ.

Qvod superest, Te æterne ac omnipotens Deus, Pater Dei ac Domini nostri Jesu Christi, ardenter, seriò et qvàm possum humilimè oro, pro immensa tua misericordia ac bonitate, Ecclesiam tuam, pusillum nimium gregem in hoc mundo, clementer ut respicias, ejusqve vulnera sanes, verbi tui veritatem nobis et aliis patefacias, inqve ea nos perpetuò serves: Veritatis qvoqve et tuos et tuorum hostes, Jesvitas et alios, odio plusqvam vatiniano, Ecclesiæ tuæ ardentes atqve furentes, pro tua iusticia et omnipotentia, potenter reprimas, atqve à tua sancta Ecclesia benignè avertas, qvò ipsa in timore tui te solum agnoscat verum Deum, te colat, observet, tibiqve se credat, et tuis per omnia jussis obediat, tuisqve tandem bonis fruatur hìc et in omni æternitate. Amen.

In Christo Jesu benè vale, Lector optime, et mendacia detestans veritati semper fave atqve innocentiæ. Lundiæ Schanorum IIII. Idus Junii Anno 1606. Qvo die ante annos 22. Anno nimirum à nato Christo 1584. Guilielmus Uraniæ princeps, heros magnanimus, Belgarum assertor et Ecclesiæ repurgator strenuus, Delphis in Hollandia, in hospicio suo, per sicarium qvendam, familiarem suum, à factione Pontificia ad id subornatum, tribus globulis venenatis, ex

tormento manuario emissis, proditoriè traiectus occubuit. Tanta nimirum est hujus seculi Ponteficiorum, qvorum hodie facilè antesignani sunt, qvi Jesvitæ dicuntur, rabies, vt non solum in alios extremè oderint, à qvibus errores suos damnari sciunt, sed Principibus qvoqve insidientur eosqve sublatos cupiant, si qvos nôrunt, veritati Evangelicæ addictiores, sibi suæqve sectæ favere minus. Cujus rei alia qvoqve exempla nonnulla et in Galliis et Anglia, nostro hoc seculo, noscuntur edita.

Finis.

Som Afslutning paa foranstaaende Række af forskjelligartede historiske Bidrag, der skyldes Lunds Biskop, Mag. Mogens Madsen, hidsætte vi endnu som Tillæg nogle Monumenta Scanensia fra det 16de Aarhundrede, i Lighed med de Stykker fra Roskilde, som ovenfor S. 34 ff. findes meddelte.

1.

1527. 7de Januar. Kanniken Hans Ulf i Lund skriver til Hr. Henrik Krummedige om et Mageskifte, denne havde gjort med det store Præstegilde i Lund.

Kerligh och ydmwgh Hilssen altiid send medh Gwdh. Kære Her Henrick, synderlig godhe wen, maa i wedhe, att jeg sender edher nw medh thenne breffwisser, Jepp Fynbo, tw beseglede permens breffue paa thet maage skifftte, som gyorth ær mellom eders erligh[ed] oc strenghed oc Jomffrumaries gylle, kallendes store prestegillde vthij Lwnd. Item maa i wedhe, kære Her Henrick, ath jeg ey kan paa thenne tiidh fynde flere breff paa for^ne gordh liggendis vthij Malmø. Men togh haffuer jeg hoss migh eth beseglett testamente, som her Hans Horng haffuer giffuet oc gaff for^ne gordh medh till for^ne prestegillde vthij Lwndh, hwilcken for^ne gordh han retteligen arffwede effter syn fader Hermen Horn, som waar Radhmand vthij Malmø, oc hadde for^ne Hermen Horn same gordh vthij roleff hæffd i xl aar ock mere, oc syden bodhe hans sonner.

Mester Anders Horn oc Her Hans Horn, mer en i xxx aar, saa att ther kand ingen mand myndes annett, en thæ haffue hafft for^{ne} gord v illet oc w kerth. Item oc saa haffuer for^{ne} s. preste gillett hafft for^{ne} gordh vthij xx aar vthij rolegh heffd. Thij habess migh till Gwdh oc Jomfrumarie, ath ther skall inghen komme, ther skall gøre eder eller eders arffwinger nogen forfangh eller modstongd paa for^{ne} gordh vthij nogen maade. Men, kære Her Henrick, om then boodh, som ligger øøsten hoss for^{ne} eders gordh, som ligger till Bosyee kloster, tror jeg, ath thæ haffue well bewisningh aa paa; thij wedt jag ey, om i kwnne ther nagett vinde, thij ath hadde Mester Anders Horn eller hans broder, Her Hans Horn, hafft ther nagen rettighed till, thaa hadde thee then well brwgtt i thøres tiidh. Her medh edhers strenghed oc ærlighed Gwdh befalendes till ewigh tiidh. Screffuet vthij Lwnd sancti Kanutj Hertwgs dagh Anno Domini Mdxxvij.

Hans Vlff, eders ydmwge capellan,
canick vthij Lund.

Udskrift: Erlige ock strengh Ridher oc velbyrigd Mand Her Henrick Krummedige, Riddere till Volden ock Mogenstropp, ydm[wg]elige sendt.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 35 Nr. 222.

ii.

1530. 16de Oktober. Hertug Henrik af Brunsvig-Lyneborg anbefaler den udvalgte Ærkebiskop af Lund, Johan Weze, til Pave Clemens VII.

(Sanctissimo Domino nostro, domino Clementi VII, Romanæ ac vniuersalis ecclesiæ summo pontifici, Domino meo clementissimo).

Beatissime pater, post pedum oscula beatorum. Tametsi Sanctitatem Vestram importunis meis litteris

interturbare tot maximis in rebus impeditam indignum duxerim, tamen cum hinc proficiscatur Reuerendissimus Dominus Joannes de Weze, Electus Archiepiscopus Lundensis, amicus meus singularis, omittere non potui, quin, id quod officii mei est, eum pro meritis suis erga Rempublicam Christianam, vitæ innocentia, integritate et obsequiis, iisque magnis et multis, partim illustrissimo Regi Christierno Danorum fideliter, integre et omni reprehensione indignis prestitis, partim etiam mihi in ijs negocijs, quæ mihi aliquando ex parte Cæsareæ Maiestatis Domini mei clementissimi commissa iniunctaque fuerunt, impensis. Quare cum omnes Catholici principes imperij hunc ob virtutes commendatissimum habeant, ego ob priuata etiam a me visa et experta virtutis exempla non possum non unice amare, et pro virili illi incrementum augmentumque honorum apprecari, et id in eo promouere. Proinde cum nunc ad Sanctitatem Vestram proficiscatur, dignabitur eadem et me deuotissimum Sanctitatis Vestræ filium, et illum, primum ob ipsius merita, deinde mei intuitu, si quid apud Sanctitatem Vestram preces meæ possunt, commendatum sibi habere et votorum compotem, ubi primum fieri poterit, huc remittere, magno usui nobis futurum in his rebus, quas hoc tempore geri interest quam totius Reipublicæ Christianæ, tum Vestræ Sanctitatis imprimis; quicquid vero Sanctitas Vestra beneficiorum in eundem contulerit, ego id in me collatum habiturus sum, vicissimque quicquid tenuitate mea potero, erga Sanctitatem Vestram id omne libentissime deuotissimeque sum exequuturus. Quod quale sit et quocunque modo eadem Sanctitas Vestra sibi per me inseruitum volet, dignabitur per eundem Reuerendissimum Dominum Electum ad me mandare, cui quidem nonnulla alia me concernentia negotia præter ea, quæ hic inscripta sunt, commiserim Sanctitati Vestræ, prætato Reuerendissimo domino Electo in his

non aliam fidem adhibere quam mihimet ipsi, si præsens Sanctitatis Vestræ genibus aduolutus eadem exponerem, adhiberet, quæ sibi persuadeat eum me esse, qui pro Sanctitatis Vestræ ecclesiæque Romanæ defensione libenter sum vitam, fortunasque meas in discrimen adducturus. Idque adiuuante Deo, quem precor, ut Sanctitatem Vestram diu nobis pastorem rectoremque conseruet. Datum Augustæ Vindelicorum, die xvi[a] mensis Octobris anno domini MDXXX.

E. S. V. Deuotissimus filius
Henricus Dux Brunswici et Luneborgi etc.

Efter P. A. Munchs Afskrift fra Vaticanet (Epistolæ principum, Vol. 7, fol 142).

iii.

1530. 17de Oktober. Markgrev Joachim af Brandenborg anbefaler Johan Weze til Pavens Velvilje.

(Sanctissimo domino nostro, domino Clementi, Romanæ ac Vniversalis ecclesiæ summo pontifici, domino meo clementissimo).

Beatissime Pater, post pedum oscula beatorum. Cum intellexerim, Reuerendissimum dominum Joannem de Weze, electum Archiepiscopum Lundensem, amicum meum syncere dilectum, ob urgentes aliquas causas ad beatitudinem Vestram proficisci, non potui non eidem in commissis dare, ut meo nomine, viceque et loco Sanctitatis vestræ pedes oscularetur, neque humillimum eiusdem et sanctæ Romanæ ecclesiæ filium eidem humillime suppliciterque commendaret, id quod pro sua erga me beneuolentia et amore facturum se recepit. Dignabitur Sanctitas vestra me pro tali semper habere æstimareque, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ non sum unquam defuturus, sed pro ea vitam fortunasque libenter expositurus. Id autem præfato Reuerendissimo domino Joanni eo libentius commisi, quod perspectam

habeam illius fidem, integritatem, probitatem et constantiam in sancta fide nostra Catholica, quo nomine gratissimus est omnibus Imperii principibus catholicis, neque dubito, quin et Sanctitati vestræ pront meretur acceptus sit; meretur autem ab eadem optima quæque, nam hoc tempore, ut si quis alius, dignitati ecclesiæ commodus, proficuus ymo necessarius esse potest. Quare tametsi suis virtutibus satis eidem innotuit, si quid tamen apud Sanctitatem Vestram humillimæ preces meæ possunt, eum inprimis Sanctitati vestræ commendo, quæ dignabitur sibi persuadere, si hunc compotem votorum suorum huc redire citius permittat, maximum beneficium collaturum tum omnibus Imperii Christianis principibus, tum mihi etiam, qui genibus Sanctitatis vestræ humiliter aduolutus humiliter eidem me ut deuotissimum filium deuoueo dedicoque, et deum precor,[*] ut hunc Rectorem totius orbis Christiani nobis diutissime conseruet. Datum Augustæ Vindelicorum xvii mensis Octobris, anno domini MDXXX.

Eiusdem Sanctitatis vestræ deuotus filius

Joachimus Marchio Brandeburgensis, Princeps Elector, Stettinensis, Pomeraniæ etc. Dux etc. manu propria s[t].

Efter P. A. Munchs Afskrift fra Vaticanet (Epistolæ principum Vol. 7, Fol. 149).

iv.

1532 — 3 Aktstykker vedrørende Aage Sparres Resignation af Ærkebispestolen i Lund og Valget af Torben Bilde til hans Efterfølger.

1.

Sanctissimo ac beatissimo patri ac domino, domino Clementi, diuina prouidentia pape septimo, sancte Romane ecclesie summo pontifici, Nicolaus Vrne prepositus, Nicolaus Conradi archidiaconus, Atzerus Petri

cantor totumque capitulum sancte ecclesie Lundensis, eiusdem vestre sanctitatis humiles et deuoti filij et oratores, post deuota pedum oscula beatorum, reuerentiam, subiectionem debitam et obedientiam filialem. Beatissime pater, vestre sanctitati notum facimus, quod anno dominj millesimo quingentesimo trigesimo secundo, die vero Saturnj vigesima septima mensis Julij in domo capitulari ecclesie Lundensis, missa de Sancto Spiritu solemniter celebrata, personaliter constitutus reuerendus in Christo pater et dominus, dominus magister Acho Sparre, in archiepiscopum ecclesie metropolitane Lundensis electus, nos presentes allocutus est, dicens se nunc ob corporis suj debilitatem ex senectute prouenientem plurimum grauatum ac ideo ad regimen dicte ecclesie in spiritualibus et temporalibus minus vtilem et idoneum, cupiens indempnitati eiusdem salubriter prouideri, non vi, dolo, metu, fraude aut aliqua sinistra machinatione circumuentus, nec simoniaca prauitate, illicita pactione aut quauis alia corruptela interueniente, ex certa eius scientia, libera et spontanea voluntate eciam, ut asseruit, et bene deliberato animo de scientia et fidelitate, probitate, industria et circumspectione venerabilis viri magistri Torberni Bilde, ecclesie Lundensis decanj, ex vtroque parente nobilis, vita et moribus merito commendandi, in subdiaconatus ordine ac etate legitima constituti, de legitimo matrimonio procreati ac in spiritualibus et temporalibus plurimum circumspectj, prouidi et discreti, plenarie confidens ac fidutiam habens, omne jus sibi vigore electionis sue ad eandem ecclesiam Lundensem quomodolibet competens ex illustrissimi et serenissimi principis et dominj nostri, dominj Ffrederici, Dacie Sclauorum et Gothorum regis, electi in regem Noruegie, ducis Slesuicensis, Holsatie, Stormarie et Ditmercie, comitis in Oldenborg et Delmenhorst, beneplacito ac vnanimi et concordi omnium nostrum consensu resig-

nauit. Et si confirmatus existit, ut verisimiliter ex scriptis sibi presentatis estimat et credit, eundem magistrum Torbernum decanum in suum coadiutorem in vita et successorem post mortem, accedente vestre sancte sedis apostolice benignitate et prouisione, elegit. Et si quo alio modo, via, jure, causa et forma eidem magistro Torberno decano de dicta ecclesia Lundensi melius et efficatius prouideri poterit, eciam ad suam confirmationem ac pallij susceptionem optauit et consensit, saluo semper sibi regressu per mortem dicti Torberni ad eandem ecclesiam Lundensem, constituens procuratores ad huiusmodi negotium, prout in instrumento publico desuper confecto plenius continetur. Quare sanctitatj vestre tam humiliter quam deuote supplicamus, eandemque in domino rogamns, quatenus eadem sanctitas vestra ex solita sua benignitate electionem ipsam de persona dicti nobilis viri magistri Torberni Bilde decani canonice celebratam cum omnium et singulorum defectuum tam juris quam facti, si qui interuenerunt in premissis, suppletione approbare et eidem electo munus confirmatione auctoritate apostolica via ordinaria, solita et consueta impendere curam et regimen ac administrationem plenariam tam spiritualium quam temporalium dicte ecclesie eidem committere, ac pallium de corpore Sancti Petri sumptum in signum plenitudinis archiepiscopalis dignitatis prefato electo tradere et concedere seu tradi et concedi mandare dignetur de gratia speciali. Et si confirmatus existit predictus dominus magister Acho, prout verisimiliter credit, supplicamus eidem sanctitati vestre, quatenus sanctitas vestra dignetur ex sua benignitate eundem magistrum Torbernum in coadjutorem predicti domini Achonis in vita et successorem post mortem admittere ac prouidere eidem de dicta ecclesia Lundensi de gratia specialj vsque ad confirmationem et pallii traditionem. Si alio

modo, via, jure, causa et forma eidem domino Torberno eadem prouisio melius et efficatius fieri poterit. jn hiis sanctitas vestra faciet non solum Lundensj ecclesie, verum eciam toti Datiane ecclesie hiis duris temporibus heresi Luterana grauiter infecte (quod dolenter referimus) rem admodum vtilem et fructuosam, vestre sanctitate et nostra confidentia dignam, omnium obsequiorum et deuotionis studio per nos totis viribus promerendam. Valeat felicissime eadem sanctitas vestra, cuj nos nostraque omnia eciam atque eciam tradimus atque commendamus tempora per longeua. In quorum fidem, robur et testimonium omnium et premissorum presentes fieri fecimus nostrisque manibus, qui antedicte electioni interfuimus, sponte et libere subscripsimus, sigillique eiusdem capituli nostri jussimus et fecimus appensione roborari ac nostri jnfrascripti notarij publicj subscriptione et signo in maiorem fidem consignari. Acta sunt hec Lundis anno, mense et die quibus supra.

Ego Atzerus Petri cantor consentio et subscribo.
Ego Nicolaus Chanuti canonicus consentio et subscribo.
Ego Holgerus Skaldre canonicus consentio et subscribo.
Ego Jonas Magni canonicus consentio et subscribo.
Ego Canutus Carolj canonicus eonsentio et subscribo.
Ego Benedictus Nicolaj canonicus consentio et subscribo.
Ego Henningus Albertj canonicus consentio et subscribo.
Ego Joannes Gerbo canonicus consentio et subscribo.
Ego Nicolaus Conradj consentio et subscribo archidiaconus.
Ego Laurentius Jacobi consentio et subscribo canonicus.
Ego Ericus Daa canonicus consentio et subscribo.
Ego Petrus Laurencij consentio et subscribo.
Ego Johannes Mathie consentio et subscribo.
Ego Johannes Vlff consentio et subscribo.
Ego Torchillus Brwnck canonicus consentio et subscribo.

Et quia ego Stephanus Dringenbergh, clericus

Lundensis diocesis. sacra auctoritate apostolica notarius publicus. premissis omnibus et singulis. dum sic. ut premittitur. fierent et agerentur. vnacum prenominatis testibus presens interfuj. eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivj ac in notam sumpsi, proinde confeci. subscripsi. publicauj et in hanc publicam formam redegi signoque. nomine et cognomine meis solitis et consuetis signauj. in fidem. robur et testimonium omnium et singulorum premissorum. rogatus et requisitus.

Af dette Brev findes i Geh.-Arkivet (Reg. 51, p. 385 Nr. 1 b og 2) to Exemplarer paa Pergament og forsynede med egenhændige Underskrifter og Kapitlets Segl. Nærværende Afskrift er taget efter Nr. 2, men enkelte ulæselige Ord i samme ere tilføjede efter Nr. 1.

2.

In nomine domini amen. Nouerint vniuersi presentis publici instrumenti seriem inspecturi. |quod anno mille simo quingentesimo tricesimo secundo, indictione quinta. die vero Saturnj vigesima septima mensis Julij |in domo capitulari ecclesie metropo]litane Lundensis pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri. dominj Clementis diuina prouiden|tia pape anno nono|. In |mei no|tarii publici testiumque infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presentia personaliter constitutus |reuerendus dominus| magister Torbernus Bilde. electus dicte metropolitane ecclesie Lundensis. principalis principaliter pro seipso. citra tamen quorumcunque procuratorum suorum per eum hactenus quomodolibet constitutorum reuocationem. omnibus melioribus modo. via. jure. causa et forma. quibus melius et efficatius potuit et debuit. fecit. constituit. creauit et solenniter ordinauit suos veros. certos. legitimos et indubitatos procuratores. actores. factores et negotiorum suorum infrascriptorum

gestores ac nuntios speciales et generales, ita tamen, quod specialitas generalitati non deroget, nec econtra videlicet egregios et venerabiles dominos et magistros Johannem Baptistam de Senis aduocatum consistorialem, Johannem Borger scriptorem apostolicum et Petrum Sebber canonicum, prenominate ecclesie Lundensis in Romana curia causarum procuratores et sollicitatores, absentes tanquam presentes, et eorum quemlibet in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis nec deterior subsequentis, sed quod vnus eorum receperit, alter eorundem id prosequi valeat, mediare, terminare, pariter et finire ac ad effectum debitum producere specialiter et expresse addicti dominj constituentis nomine et pro eo quascunque litteras apostolicas graciam vel iusticiam in se continentes et presertim literas prefectoreas ejusdem dominj constituentis ad ecclesiam Lundensem per liberam resignationem omnis iuris reuerendi patris dominj Achonis Sparre, electi Lundensis, vigore electionis sue ad eandem metropolitanam ecclesiam Lundensem quomodolibet competentis, et si prefatus reuerendus pater dominus Acho confirmatus existit, vt verisimiliter ex scriptis sibi presentatis estimat et credit, se in coadiutorem eiusdem dominj Achonis in vita et successorem post mortem, literasque desuper necessarias petendas, aut si eandem ecclesiam per resignationem, renunciationem seu cessionem prefati dominj Achonis in sanctissimi domini nostri pape vel eius vicecancellarij seu cancellariam apostolicam . . . . clericorum camere vel notarij publici ad hoc requirendi manibus et per eum fienda vacare contigerit, similes literas prefectoreas munerisque confirmationem cum pallij susceptione impensiuas, et quibus idem dominus constituens cure regimen et administrationem ecclesie Lundensis tam in spiritualibus quam temporalibus auctoritate apostolica preficiatur, illaque sibi

committantur tam coniunctim quam diuisim a prefato sanctissimo domino nostro papa eiusque sancta sede apostolica impetrandas et obtinendas easque expediendas et prosequendas ac super eiusdem processus necessarios et oportunos per executores in eisdem literis apostolicis deputandos. sub penis et censuris ecclesiasticis in eisdem contentis et expressis discerni et fulminari petendas et obtinendas, et quodcumque juramentum in premissis et circa ea necessarium et oportunum et presertim fidelitatis et obedientie in animam dicti domini constituentis prestande et subeunde. ac ad componendum et concordandum cum reuerendissimo patre Paulo de Cesis sancte Romane ecclesie cardinali aut camera apostolica seu eiusdem clericis inibi presidentibus super annata seu annatis eidem camere Romane antedicte ecclesie Lundensi debitis et ad obligandum dictum dominum constituentem ad earundem annate seu annatarum in toto vel in parte solutionem, sub eisdem censuris et penis camere antedicte in locis et terminis ad hoc statuendis et exprimendis fiendam. et quoduis aliud licitum et honestum juramentum, quod premissorum occasione et eius quomodolibet annexorum requiri possit ac ordo postulat rationis similiter prestandum et subeundum. Ac ne dictus dominus Acho electus resignans. renuncians seu cedens. ex resignatione. renunciatione seu cessione huiusmodi nimium grauari videatur. nonnulla jura et bona ad dictam ecclesiam Lundensem spectantia et pertinentia. videlicet collatio et omnimoda jurisdictio ecclesiarum parochialium. clericorum et laicorum Frostehærit. citra tamen derogationem jurisdictionis colonorum curiarum archiepiscopalium Lundensium et Fliginge ac priuilegiorum quarumcunque personarum ac locorum hactenus obstentorum. administratio duorum monasteriorum monialium Lundensi et Bosie. ordinis sancti Benedicti. ac exactionis Hæglinge cum

omnibus suis proprietatibus, pertinentiis, obuentionibus, emolumentis, colonis et aliis bonis, agris, pratis, pascuis, siluis, piscinis, quocunque nomine censeantur, vbicunque situatis, eisdem adherentibus et cum omni jure regali et archiepiscopali in eisdem bonis ac omnibus suis propriis hereditariis empticiis et impignoratis bonis intra diocesim Lundensem vbicunque situatis, ex quibus se, quoad vixerit, commode sustentare potest, auctoritate apostolica reseruentur, constituatur et assignetur, et in euentum quo prefatum dominum Torbernum electum ante mortem eiusdem domini Achonis viam vniuersi carnis, quod [deus] auertat, ingredi contingeret, quod extunc et in eundem euentum liceret dicto domino Achoni resignanti ad eandem ecclesiam suam apostolica auctoritate liberum habere regressum, dictaque ecclesia per antedictam resignationem, renuntiationem seu cessionem huiusmodi nullatenus vacare censeretur, sub censuris ecclesiasticis et penis in similibus per antedictam cancellariam apostolicam adiici et apponi solitis et consuetis consentiendum, necnon antedictis literis, sicut prefertur, expeditis tempus de consecrandis episcopis a jure statutum a fine eiusdem ad tres vel quatuor menses eciam motu proprio et ex certa scientia ac de plenitudine apostolice potestatis prefati sanctissimi dominj nostri, dominj Clementis pape septimi eiusque sancte sedis apostolice memorate, aut antedicti domini Torberni electi et constituentis legitimj procuratoris instantia et pro eo prorogari. Ac quod dictus dominus constituens limina beatorum apostolorum singulis annis per se aut per eius certum nuntium visitare non teneatur, sed a visitatione huiusmodi, viarum discriminibus et locorum distantia consideratis, cum regnum Dacie vltra mare situatum existit, gratiose obsoluatur, si et quatenus opus fuerit, similiter petendum et

obtinendum[1]) et generaliter omnia alia et singula facienda, dicenda, gerenda, exercenda et procuranda, que in premissis et circa ea necessaria fuerint, seu eciam quomodolibet oportuna vnum quoque vel plures procuratorem seu procuratores loco suj et eorum cuiuslibet cum simili aut limitata potestate substituendos et eum vel eos reuocandos, totiens quotiens opus fuerit, et sibi vel eorum alteri videbitur expedire. Et que ipsemet dominus constituens faceret seu facere posset, si premissis omnibus et singulis presens et personaliter interesse (sic), eciam si talia forent, que mandatum exigerent magis speciale, et maiora essent, quam presentibus est expressum, promittens insuper idem dominus constituens michi notario publico infrascripto tanquam publice et auctentice persone solemniter stipulanti et recipienti vice ac nomine omnium ac singulorum, quorum interest, intererit seu interesse poterit quomodolibet in futurum, se ratum, gratum atque firmum perpetuo habiturum totum id et quidquid per dictos suos procuratores constitutos ac ab eisdem seu eorum altero substituendos actum, factum, dictum, gestum vel procuratum fuerit in premissis seu quolibet premissorum. Releuans nichilominus et releuare volens prefatus dominus constituens procuratores suos huiusmodi ab omni onere satisdandi, juditio sisti et judicatum solui cum omnibus et singulis clausulis et capitulis in premissis necessariis quomodolibet et oportunis sub hypotheca et obligatione omnium bonorum suorum mobilium et immobilium presentium et futurorum ac

[1]) Her som paa mangfoldige andre Steder i Brevet ere Casusendelserne i de mange forekommende Gerundiver kun antydede ved en Krølle, som Læseren selv maa opløse efter sin Forstaaelse af den tunge Kurialstil. Det kan derfor være et Spørgsmaal, om her maaske skal læses petendo et obtinendo, eller petenda et obtinenda.

sub omni juris et facti renuntiatione ad hec necessaria pariter et cautela. Super quibus omnibus et singulis premissis supradictus dominus constituens me notarium infrascriptum attente debiteque requisiuit, vt sibi super hiis vnum vel plura publicum seu publica tot, quot forent necessaria, conficerem instrumentum et instrumenta. Acta fuerunt hec Lundis anno, indictione, die, loco, mense et pontificatu, quibus supra, presentibus ibidem venerabilibus viris, dominis Jacobo Gregorij, Eskillo Gregorij et Nicolao Olauj, perpetuis vicariis dicte ecclesie Lundensis, testibus ad premissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et quia ego Stephanus Dringenbiergh, clericus Lundensis diocesis sacra auctoriate apostolica notarius publicus, premisse procuratorum constitutioni omnibusque aliis et singulis, dum, sic ut premittitur, per prefatum dominum magistrum Torbernum Bilde electum fierent et agerentur, vnacum prenominatis testibus presens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiuj ac in notam sumpsi, proinde hoc presens publicum instrumentum manu mea propria scriptum exinde confeci, subscripsi, publicaui et in hanc publicam formam redegi signoque, nomine et consuetis signaui in fidem, robur et testimonium omnium et singulorum premissorum, rogatus pariter et requisitus.

Beskadiget Orig. paa Perg. i Geh.-Ark., Reg. **51**, p. 387, Nr. 4.

3.

Salutem prosperosque a Deo beatitudinem et successus. Reuerendissime Pater, literis Magistri Petri Sebber, nostri in Romana curia sollicitatoris, concordiam opera reuerendissimi Dñi Cardinalis de Monte inter R. V. P. et me de Ecclesia Lundensi factam

accepimus. quam. si non sit sortita effectum. petimus obnixe. beneque deliberato animo rogamus. ob debilitatem nostram ex senectute prouenientem. ex illustrissimi Domini nostri Regis Friderici beneplacito et vnanimi Lundensis Capituli consensu. transferri in personam nobilis viri Domini Magistri Torberni Bilde. ejusdem Ecclesiæ Decani. Sin autem. vt verisimiliter credimus. effectum sortita sit. prouisumque nobis de eadem ecclesia fuerit. concordiam eandem approbamus et ratificamus. obsecrantes ob eundem senii nostri defectum maximamque Lundensis ecclesiæ commoditatem V. Patern. consensu prænominato Magistro Torberno Bilde Decano de eadem ecclesia etiam vsque ad munus consecrationis et pallii susceptionem prouideri. salua nobis reseruatione beneficiorum nostrorum et certæ portionis Sedis Lundensis. vt in instrumento concordiæ inter nos et eundem Torbernum plenius continetur. vna cum regressu ad eandem et suspensione consecrationis nostræ. si per cessum vel decessum eiusdem Torberni vacare (quod Deus auertat) contigerit. Quod maxime et nobis et Capitulo Lundensi visum est hisce durissimis temporibus hæresi Lutherana grauiter infectis ecclesiæ expedire. si quovis modo fieri benignitate Apostolica possit. Sin secus, optamus rogamusque eundum prænominatum Torbernum coadjutorem nobis in vita. successoremque post mortem dari. accedente ad id benignissimo Sanctæ Sedis Apostolicæ fauore vestræque reuerendissimæ paternitatis consensu. cui in omnibus vna cum prænominato Torberno ac vtriusque nostrum amicis semper morem gerere studebimus. ac eandem P. V. felicissime valere optamus. Ex ædibus Lundanis pridie diui Martini Episcopi. Anno salutis humanæ Mdxxxij. vtriusque nostrum sub signetis.

Acho Sparre, Dei gratia
Archielectus Lundensis.
R. P. V. d.

Udskrift: Reuerendissimo in Christo patri ac domino, Dño Paulo Sancti Eustachij Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dyacono, Cardinali de Cesis vulgo dicto, domino nostro colendissimo.

Koncept (som det synes) i Geh.-Ark., Reg. 51, pag. 385 Nr. 3.

4.

Vii Torbern Bilde mett Guds naade electus til Lunde domkircke gøere alle vittherligtt mett thette vortt opne breff, att fore then store veluillighet oc gunst, som verduge herre, her Aage Sparre, electus til Lunde domkircke, oc vort hederlighe Lunde capittiil oss giortt oc beuist haffue wdj so mode, at hans naade haffuer opladet, eligeret oc vttuold oss in coadiutorem vdj syn liiffs tid et sucessorem post mortem, oc forneffnde Lunde capittell thett samme endregteligen samtyckth haffuer, effther the instrumenthers lydelsze, som ther paa giorde ære, tha haffue vij hans naade oc hans naadis arffuinge oc sammeledis vort hederlige Lunde capittell fuldkommelige loffuet oc tilsagtt, oc nu mett thette vortt opne breff loffue oc tilsige at skulle och vele releuere, suore oc aldelis skandensløest (!) holde forscreffne her Aage Sparre electus oc hans naadis arffuinge thesligest Lunde capittiil ab omnibus et singulis censuris, excommunicationibus et interdicti sententiis apostolicis, penis cameræ et eiusdem mulctis, necnon ab inuocatione brachij secularis ad instantiam cuiusdam magistri Georgij Skotborg aut cuiuscunque alterius personæ per reuerendum patrem dominum Paulum cardinalem de Cesis aut per aliquem alium spiritualj vel secularj autoritate quomodolibet fungentem iam impetratis siue in futurum impetrandis, illatis siue inferendis. Och therffore haffuer forscreffne electus mester Aage Sparre oss visseligen

loffuett oc tiilsagtt. at huess guld oc pendinge, som end nu aff the fem thusinde ducather, hans naade haffuer in banco Fuccherorum vdj Rom oc ij Lübecke indlagtte, tilstede ære oc vfforthærede, oc icke heller ære vdlagtte, vtloffuede eller oc vduisede thill hans naadis confirmats vdj Rom, skulle komme oc vdleggis oss thill nøtte oc gaffn til vor confirmationis fforueruelsse. Ithem huor saa skede, thett Gud forbiude, at hans naade icke haffde fonget hans confirmats vdj Rom, och vij icke heller sammeledis kunde vtj fremtiden fange och forhuerffue vor confirmats, tha tilsige oc beplegtte vij oss oc vore arffuinge, at so moeget guld oc pendinge, som vij aff forscreffne fem thusende ducater anammendis vorder, som forscreffuet stander, skulle vij altid holde tilstede; naar oc huor som behoff gøeris, at beskerme hans naade och hans naadiiss arffuinge, oss, vore eptherkommere ærchebiesper oc samme Lunde capittiill emodt forscreffne cardinal Paulum de Cesis, mester Jøergen Skotborg oc alle andre, som haffue oc væle mouere lites oc trengsil emod hans naade, hans naadis arffuinge, oss, Lunde sæde oc Lunde capitiill oc emodt alle andre, som saadanne censuræ, sententiæ excommunicationis et interdictj, pœnæ cameræ, mulctæ apostolicæ et inuocationes bracchij secularis, vt prefertur, ære anrøerendis. Sammeledis loffue, tilsige oc beplegte vij oss oc vore arffuinge mett thette vortt opne breff, hans naade, hans naadis arffuinge q[uit.] frij oc aldelis orsage att skulle verre vthen all tilthall aff oss, vore efftherkommere ærchiebesper oc vore arffuinge ffor al vpbørelsse, geld, kraff oc skadefang, om nogen i soo maade findis kand, all then stund hans naade haffuer verrit electus, ey skulle verre plegtug att suore eller stande til retthe fore sodanne kraff oc skadefang i noger mode epther thenne dag. At forscreffne artickle alle oc huer serdelis skulle fast oc vbrøedelige

holdis, tha haffue vij mett viilge oc vidskaff ladet hengtt vor signett herneden po thette vortt opne breff, til vidnisbyrd tilbedendis erlige oc velbyrdige mend, som er vor kere broder her Claus Bilde, her Hans Bilde, her Anders Bilde, her Knud Bilde, her Holger Vlffstand oc her Truid Vlffstand, at the ocsaa vele henge theris indcegle her neden hoss vortt po samme breff, huelckett giffuet er vdj Lund sancte Agate jomffrues dag, aar etc. mdxxx tertio.

Bagpaa med Hr. Mogens Gyldenstjernes Haand: Copij af tend kontracht, som er gat i mellom mester Oge oc mester Torbern om Lunde stycht.

Met flere sma skryffter.

Gl. Kopi i Geh.-Ark., topograf. Saml. Fultofte Nr. 2.

V.

Jep Lauritsen, Sognepræst til Hollumby[1]) gjør vitterligt, at 1534 paa Fastelavns Søndag var skikket her paa Hollumby Sognestevne værdige Faders Hr. Aage Sparres, Electi til Lunde Domkirke, fuldmægtige Bud, Laurits Kammersvend, og fik et Sognevidne om, at ingen anden havde haft Drift paa Bøgeore end den, som havde Bosie Kloster i Værge.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist. Fasc. 56, Nr. 85.

VI.

1534. 6te Juni. Borgmester Jørgen Kock i Malmø forklarer Hr. Anders Bilde Aarsagen til det „Oprør", som var sket i Malmø.

Myn veluillige tienste nu och altid forsent met vor Herre. Kiere Her Anders, synderlig gode ven, som ethers strenghedt scriffuer, atj haffuer forfarit, at her sculle haffue skeed ith oprør vtj byen, oc ære be-

[1]) I Froste Herred.

gærendes at vide, huorledes ther om er. Kiere Her Anders, saa maai vide, at bispen aff Schaane haffuer fordelt oc hugget freden til landzting aff alle euangeliske predicantere her i landet oc aff alle them[1]), som thennom oppeholle. Oc for then froct oc fare skyld, som thenne fattige almwe vore vdinden, saa at bispen oc hans tilhengere schulle haffue kommit gemmen thette slot oc taget ved halssen huem them haffde lost, oc straffet ther vd offuer ved liff oc gods epther thend recesses lydelsse, som Danmarcks riges raad lode vdgaa i then herredag, ther stod i fior vtj Kiopenhaffn: ther fore haffue the indtaget oc neder brod samme slot, saa meget som aff stod til torfang oc trengsell. Kiere Her Anders, som i scriffue om then gode Herre bispen aff Suerig, ether born och Her Mogens Gyllenstierne, thaa maai vide, at them skader aldelis inthet, oc eyheller skade skulle met Gudz hielp, saa lenge the ære her hoes mig. Her met Ether Gud beffalendes. Screffuit i Malmo logerdagen nest epther Guds legems dag, Aar etc. Mdxxxiiij.

Jørgen Koch i Malmo.

Udskrift: Erlig velbyrdig Mand oc strenge Ridder Her Anders Bilde, Hoffuitzmand paa Stegeslot, k tilsc^uit^.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist., Fasc. 35.

VII.

1534. 13de September. Aage Sparre, Archielectus i Lund, kvitterer for en Afgift til S. Peders Kloster i Lund.

Wij Aage Sparre, archielectus till Lwnde Domkircke, kiendes mett thette wort obnebreff, att wij haffue ladet anamme aff Niels Perssen, velbiurdig mandz suend Eskæ Bilde, vj lodig marck, som hand

[1]) Først har været skrevet: kiøpsteder.

vtj ior skulle giffue the Ffrwær vtj santhe Peders claaster vtj Lund aff ett Laxe fiskitt etc. In cuius rej testimonium sigillum presentibus a tergo est impressum. Datum Bosie Dominica intra octauas Natiuitatis gloriose virginis Mariæ, Anno Mdxxxiiij.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56, Nr. 86.

viii.

1537. 15de November. Aage Sparre tilskriver Esge Bilde om et Møde med ham efter særlig kgl. Befaling.

Amicabili salutacione in Domino. Kere Eske, Ffrende oc synderlig gaade wen. fick ieg etthers scriffuelse vdj dag, lyendis, atj haffue nogen serdelis beffalningh til meg aff konnelige M^tt, vor kereste naadige Herre, begerendis therffore, att ieg ville møde etther vdj Lands^ne [1]) nu paa mandag nestkommendis. Huelckit ieg ocsaa mett Guds hielp gerne gøre vell. Oc tacker ieg etther kerlige ffor mangfollig weluillighed, som ij haffue altid beuist etther vdj moid meg. Fforskyllendes tig (ɔ: thet) gerne hoss etther vdj alle the maade, som vdj myn magtt kand vere. Hermett etther altid Gud almegtigste beffalendis. Screffuit vdj Sersløff torsdagen nest epther sanctj Martinj dag Confessoris, Aar etc. Mdxxxvij°. Wnder mitt signet.

Aage Sparre, senior
Electus Lundensis.

Udskrift: Erlig oc welburdug Mand Eske Bille til Maagenstrup, syn kere frende, kerligen etc.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56, Nr. 83.

ix.

Borgmestere og Raad og Peder Hansen, Byfoged i Malmø, gjøre vitterligt, at 1539, Fredagen, som var

[1]) Landskrone.

Præsentationis Mariæ Dag, var skikket for dem paa Malmø Raadhus Præsten Hr. Jens Fonbo „paa ærlige og velb. Mands Mester Aage Sparres Vegne, Degn udi Lund", og anklagede Peder Olsen Skomager for Vold og Vælde, som han gjorde paa en Gaard, han bebor, men som tilhørte Mester Aage paa det Nonneklosters Vegne udi Lund, som Mester Aage har i Befaling. Dommen kom til at lyde paa, at hvis Peder Olsen vilde have den nævnte Gaard, skulde han have den af Mester Aage og forskrevne Kloster, og svare den betingede Afgift, samt holde Bygningen vedlige.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56 Nr. 87.

X.

1541. 3die April. Om en Gaard i Lund, som Svenskerne havde nedbrudt, og som M. Aage Sparre havde „laant" Præsten Hans Mortensen.

Jegh Hans Mortenssen, prest oc wicarius, giør alle wittherligt och kiendnis mett thette mit opne breffu, at jeg nogen tidt siden forleiden, thi suenske laage her wtj Lundt, och epther theris fraa fanerilsze (!) her fra, tha andworde erlig, welburdiug Mand Mester Aage Sparre mig thenne gaard till lons, som Her Jens Officialis lod bygge for forne Mester Aage. Oc haffuer forne Mester Aage och jeg ladet bygge och forbedre meste parthen op aff samme gaardt, som [aff] thj suenske och till forn war nederbrodett. Tesligeste gaff och forne Mester Aage mig till kiendne, at hand icke lengher ville wndne mig samme gaardt end till poske, oc tha igen antworde hanom thend, som jeg och giøre vilde, ther som hand nu leffd hagde [1], suo

[1] Mandag efter Midfaste 1541 holdtes i Lund Skifte af Mogens Gyldenstierne, Jakob Sparre og Jep Tordsen efter

haffuer jeg nu ther fore foit och antwordet for[ne] gaard fraa [mig] och ind till for[ne] Mester Aages arffuinge. Thj jeg ichj widt nogen anden, som ithermere rett till same gaard haffuer. Till ithermere witnitzburdt tricker jeg mit Signete neden thette mit opne breff. Datum Lund Dominica Judica A° Mdxlj.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56, Nr. 88.

xi.

1547. 25de Maj. Skjøde paa en Gaard i Lund, udstedt af Hans Pedersen, Forstander for Helliggjesthus smst.

Jeg Hans Pedersson, vicarius y Lund och forstandere till Helligesthwss her samme stedtz, giør alde vittherligt met thette mit obne breff, at ieg met myn fry vilge oc velberodde hwg, tisligeste met myn kiere høstrwes Karine Oluffs dotthers fuldbyrdt och samtycke, haffuer nw giffuit, skiøth och affhenth oc met thette mit obne breff nw giffuer, skøder oc affhender frann meg och mijne arffuinge thend gordt och bygning, som ieg haffuer bygt her norden for Sanctj Petri kircke paa brede gaden ij fordom thiidt saa kaldet, huilcken forschrefne gordt Jens Tygesson Skomagere nw paa boer och giffuer aarligenn till landgille x mark danske penninge for vden iordskylden, som er thoe skilling groot, till forschreffne Helliggestis her y Lundt tiill ewig thiidt; dog met saa skiell, at ieg, mynn høstrw Karine Oluffs dotter skulle forschreffne gordt och bygning nyde quit oc frij vden landgilde oc iordskyldt ij vorre liiffs dage, och begges vorre echte børnn at skulle nyde samme gord oc

---

Mester Aage Sparre (Orig. i Kgl. Bibl., Saml. t. Adel. Hist., Fasc. 56, Nr. 1). S. Hansdag Midsommer 1541 udstedte Christian III i Malmø et Brev angaaende Arven efter afd. M. Aage Sparre (Orig. smst. Nr. 89). Jvfr. Danske Mag, 3. R. VI, 293.

bygning ij theris liffs thiidt effther vor dødt for fiire skilling groot. The thoe skill. gr. iordskyldt skulle beggis vorre born yde thend. som er forstandere till forschreffne Helliggestis. om Sancti Dyonisij episcopi dags thiide. oc the andre thoe skill. gr. skulle the antworde the krancke mendiske. som ij samme Helliggestus ærre paa samme thiidt. vthij theris egne hender. Item skulle vij och bygge oc forbeyre samme gordt oc hannum vidt mackt holde. thendt stundt vij hannum vthij verde haffue. oc frij hanum for all kongelig oc byes tynge. Ingen mackt skulle vij heller haffue forschreffne vor bygning at selge eller pantsetthe; men naar vij ære alde døde oc affgongne aff thende verden. eller om forschreffne article ey szaa holdne vorde. som forschreffuit staar. thaa skall samme gordt met all sinn forbeyring komme oc falde till forschreffne Helligestus. och forstanderen ther samme stedtz skall tha gordenn oc bygningen annamme vden all giensigelse. dog met saa skiell. effther aldes vorre dødt tha skall forschreffne forstandere till Helligestus giffue the krancke. i Helliggestus ærre. hwert aar thoe skill. gr. penninge oc antworde thenum samme ii skilling grot ij theris egne hender, at the thaa kioppe them selffue forre. hwat the behoffue. Item skede thed seg saa. thet Gud forbiwde. at forstanderen vilde icke giffue the krancke ii skill. grot aarlige paa samme thiid tiill gode rede. som forschreffuit staar. thaa maa oc skall worre arffuinge annamme forneffnde gordt strax met bygningen till thennum igien oc giffue ii skilling grot till forstanderen oc ii skill. gr. till the krancke. som forschreffuit staar. Till viidnesbyrdt henger ieg mit ingsegle nedenn for thette mit obne breff. kierligen tilbedendis hederliige oc erlige mendt. her mesther Peder Seber cantor. her Torckell Brunck. mesther Joen Tursson. canicker her y Lundt. hr. Niels Hallantzfarre vicarius. Lauritz Fyenn borgemestere. Jens

Lauritson byfoget her sammesteds, at the oc ville henge therrit ingsegler her neden forre met mit. Som er giffuit y Lund Sanctj Vrbani pape et martyris dag, aar etc. mdxlvij.

Afskrift fra 1754 i Langebeks Diplomatarium efter Originalen paa Pergament i Antikvitetsarkivet i Stokholm. Af Seglene manglede 2., 5. og 6.

xii.

1547. Tre Aktstykker vedrørende Præsten Matthias Benedicti, som i Grevefejden nødtvungen havde maattet gaa Marx Meier til Haande paa Varbjerg Slot og derfor havde maattet forlade sit Kald i Halland og havde faaet Ansættelse i Pommern, men nu begjærede at komme tilbage til sit Fædreland, hvortil han anbefaledes af Hertugen af Pommern.

1.

Durchluchtiger hochgeborner landesfurst, gnediger herr. Neuenst irbedungc meins gar demodigen jnnigenn gebets tho Godt vnserm einigenn herrenn, bitte ich arme man hyrmit j. f. g. vnderdenigst tho erkennenn, wo idt sich langk vorschener jaren thogedragen, dat einer, Marx Meiger genanth, ein schlot in Hallandt mit namen Warenborgk ingenamenn vnde de jenigen, so vnder des schlots herschop gehorich, eheme tho huldigende gedrungenn, one sunst ein ort landes mit nhamen Fiereheret, darup ick gewanet vnd in einem kaspell vnwerdich ein parnherr gewesenn. Wile desuluigen noch nicht gehuldigedt, hefft Marx Meiger darhen twe jachten mit krigesfolcke gefertigt desuluigen ock tho bedwingende, vnd alsz dat krigesfolck vpt landt vnd sonderlich in mein kaspell gekamen, hebben etliche buren sick entschuldigt vnnd mick de schult vperlecht, dat ick de lude vpgeholden, dat se nenen andern nicht gehuldigt hettenn, derenthaluen mick dat krigeszfolck fencklich anthonemende

bedrouwet. darumme ick miner sacken mit flite acht gehadt. dat ick nicht betrungen worde; alse ick aber vormereket. dat de figende andrungen. bin ick vp min perdt gefallenn vnde enthredenn. betto solange se des gewhar wordenn. gefragt. wal ick werhe. vnd alsz se des bericht bekamenn. mick nagesandt vnd also bedrouwen laten. wo ick daruan rede. wollen se mine wedem affbernen etc.[1] Dariegenn ick vmme felich vnd seker geleide an sie tho kamen bittenn latenn. welcks se mj thogesecht. vnnde ick hebbe mick darup gewisse vorlatenn. mick tho ehenen vorfoget. se na vormoge mit kost vnnd beher gespiset. Se hebben my ouerst dat togesechte geleide nicht geholdenn. sonder mick fencklich genamenn. vnd hebbe mine gefencknusse swerlich losenn vnd darneuenst mit eedes plicht annemen moten. vp den folgenden dach tho Warenborgk inthokamende. welckes ock also vpn stillenfrigdach gescheenn. Danne donsuluest hebbenn se sich dar alle hengefunden vnnd gehuldigt. Wile ouerst gedachter Marx Meiger nein Densche vnd dat volck neine Dudesche sprake konden noch vorstunden. hebbe ick mj in deme tuschenn beiden deelenn moten gebruken laten; vnnd alse idt donsuluest allenthaluen jmme lande gantz vnseker. byn ick also eine tijdt langk in synem denste vmme sekerheit willenn gebleuenn, doch also vnnd mit dussem gedinge, dat he mj tho kejnen kriges weruen tho schickende sick affgesecht. ouerst mit nichte geholdenn. sonder vele mher. wen he de burhen wolde laten benemenn. mj arme man ane alle mine bewilligung mit dwange vthgefordert. vnnd sonderlich alsz Marx Meiger tho mher malenn willens vnd drouwede eins eddelmans hoff mit namen Peter Storloff affbernen tho latende. hebbe ick dat allwege mit flite vorbeden. dat he doch nicht

[1] Sic! D. e. afbrænde min Præstegaard.

bernenn mochte, ouerst he hefft mj in dem nicht horenn willenn, sonder eigentlich geschlaten vnd befalen den hoff gantz affthobernende vnd sin folck dartho geschicket ane alle min weten, doch hefft he mj ilendes, alse de andern alle ferdich gewesenn, laten ernstlich anseggenn, ick scholde vnnd moste mit rydenn. Darup ick tho Marx Meiger ingangen vnd ouermals vorbede gedan, doch nicht erhoret worden, ane dat men scholde twe tymmer tho nottrofft vor dat vhe stann latenn; hebbe also motenn mit vort theen; alse ouerst dath folck tho bernende angefangen, hebbe ick ouermals angetogt, we Marx Meiger bewilligung hette gedann etliche tymmer vnuorbrandt tho latende, vnd also darmit wol vyff edder mher tymmer gereddet one synen befelich vnd willenn, vnnd mick darmit by Marx Meiger grote vnhulde vpgeladenn. Vnnd wewol ick sollichs mit allem mogelichen flite affgeraden, so werde ick dannoch (kennet Godt ane min schuldt) vor archwonet, dat ick gedachten Marx Meiger darhen geraden vnd reitzet hebben schole sollichs vorthonemende. Vnnd bin demna vth Dennemarckenn affgescheidenn vnd bettherto mick in Dudeschem lande des predichampts erholdenn. Nu ouerst dannoch tho lesth ich arme man wedderumme in min vaterlandt tho sin vnd demsuluigen ock na vormoge tho denende vth sonderlicher negunge lust vnd willen drage, aber dat ane sonderlichs ko: mat: tho Dennemarck geleite nicht doenn darff vmme vnsekerheit willen, de mick entstann konden der orsaken, dat jck in den kriges lopen in Marx Meigers denste (wewol mit ernste ane alle minen willen darto gedrungen) gewesenn, vnnd weth in dussem fall by nemande trost vnd hulpe tho sokende dan by Godt vnd j. f. g.; so gelangt hyrmit an hochgedachte j. f. g. min gar demodige vnd denstflitig bittenn, desuluige wolten mick gnedichlichen by ko: mat: tho Dennemarcken etc. vorbittenn vnnde

schriuen. dat kon: mat: vmme Gots vnnd christlicher leue willen mick thom gnedigesten. wes ick der tydt in denn kriges lopenn alse ein gedwungener denstman wedder erhe ko: mat: handelenn vnnd don moten. vorgeuen vnd mit einem saluo conduct. dat ick frig in myne vaterlandt theen moge. vth koniglicher mildicheit begnadenn wolle vnd vor mine anleger mick in gnadenn schutten vnnd beschermenn. Datsuluige wert vngetwiuelt Godt der almechtige erher ko: mat: vnd j. f. g. ricklich belonenn. vnd ick byn sodans vmme desuluige jegenn Godt tho erbittenn gantz schuldich vnnd willich. Datum mitwekens nach Jacobj anno etc. xlvij°.

J. F. G.

demodiger und gehorsamer
vnderdan vnd kerckendener
Matthias Benedictj
tho Tribbeses predicant.

Orig. i Geh.-Ark., Saml. Pommern 2.

2.

Durchleuchtigster. groszmechtiger kunig. Vnser freundlich dienst. vnd was wir liebs vnd guts vermugen. altzeit zuuor. Hochgeborner furst. freundlicher. lieber oheim vnd schwager. welchergestallt vns ein armer priester mit nhamen ehr Mathias Benedicti vmb furdernus brieff an ewer ko.ⁿ wurd.ᵗ mitzutheilen vnderthenigklichen ersucht und gebeten. werden e. ko.ⁿ wurd.ᵗ aus einligender seiner vns vbergegebenen bitschrifft nach der lennge verlesenn. Nachdem nu gedachter ehr Mathias Benedictj vns von vnnserm superintendenten und anderen pfarheren gerumpt. das er sich baide in seiner lehr vnd lebende alhie auffrichtig. vnd wie einem frommen vnd christlichen predicanten wol anstehet. verhalten. haben wir jme als

einem diener des gotlichen worts sein pit nit wust abtzuschlagen. Freundtlich bittendt, e.ⁿ ko.ⁿ wurd.ⁿ wollen sejner person vnd gerumpthen vnschuldt derwegen auch gnedichlichen geruchen vnd seiner pit mit mitteilung des gleits wilfahren, damit er dieser vnser furpit bej derselben genossen entfinden muge. Das seindt wir vmb e.ⁿ kon.ⁿ wurd.ⁿ in al wes freundtlich zuuerdienen widerumb geneigt. Datum Wolgast am freitag nach Jacobj anno etc. xlvij.

Von gots gnaden Philips, hertzog zu Stettin, Pommern, der Cassuben vnd Wende, furst zu Rugen vnd Graff zu Gutzkow.

Udskrift: Dem durchleuchtigsten grosmechtigen fursten, herren Christian zu Dennemarcken, Norwegen, der Wenden vnd Gotten konig, hertzogen zu Sleswig, Holstein, Stormarn vnd der Ditmarschenn, graffen zu Altenburg und Delmenhorst, vnserm freundtlichen lieben hern, ohmen vnd schwagern.

Orig. med Segl i Geh.-Ark., Saml. Pommern 2.

3.

Antwort an hertzog Barnim zu Stettin Pommern, ein predicanten, her Matthias gnant, belangen. Wirt jme gleyt zu recht zugeben erbotten. Actum Coppenhagn den 2. Septembris 1547.

Christian etc.

Hochgebornner furst, freuntlicher lieber ohem und schwager. Wir habenn e. l. vorbitlich schreibenn ein predicanten magister Matthias gnant betreffen, vnd dasz derselbyge von vns zu gnadenn aufgenhommen werdenn mocht, empfangen vnd freuntlich vornhommen. Wollen daruf e. l. zu freuntlicher antwurt nicht vorhalten, das wir gemelts predigers widrigen

handlungen in vielwege bericht; aber e. l. zu wilfarung wollen wir demselben predicanten vnser vnbefart geleyth zu recht gebenn vnnd mitteylen lassen, vnd soll desselben gedachter magister Matthias, wenn er anlangen wirt, zu aussage seiner hendel genossen zuemptindenn habenn [1]). Das wir e. l. hinwidder zu freuntlicher antwurt nicht zuuorhalten, vnd seind derselben mit besunder freuntschafft vnd wilfarung gneigt. Datum vt supra.

Ausländischer Registrant 1547. Fol. 141—2.

XIII.

1553. 3die Februar. Sti Pors udlejer en Gaard i S. Drottens Sogn i Lund.

Sti Pors, kgl. Maj.s Befalingsmand paa Lundegaard, gjør vitterligt, at efter den Fuldmagt og Befaling, han haver af kgl. Maj., at forskrive, bebreve og forsegle alle Kirkers, Kapellers og Alteres Gaarde, Jorder og Grunde over al Skaane, har han undt og i Leje ladet ærlig og velfornumstig Svend, Christoffer Lauritsen, hans Hustru, om Gud ham nogen tilføjendes vorder, begges deres ægte Børn og Arvinger, en Gaard og Grund liggendes i Lund i S. Drottens Sogn paa Grønnegade, og fordum laa til S. Drottens Kirke, hvilken Gaard og Grund ligger sønden næst op til Mester Torben Billes Fædrenegaard, som han fik efter hans Fader Hr. Sten Bille, og norden den Grund, Frende Kjeldesmed haver. Inden tre Aar skulde Ejendommen forsynes med et godt Allhus til Gaden, og i aarlig Leje skulde der hver Michelsdag

[1]) Meningen af dette noget dunkle Udtryk er sikkert, at Kongen gav Præsten Lejde for saa vidt, at han maatte komme tilbage for at staa til Rette for sine Handlinger. Om han har dristet sig dertil, vide vi ikke.

betales tre Mark danske til Lundegaard. Givet paa Lundegaard Fredagen næst efter Kyndelmissedag 1553.

Orig. paa Pergament med vedhængende Segl i Arkivet paa Gavnø.

XIV.

1560. 10de December. Biskop Tyge Asmundsens Brev til Provsterne i Skaane Stift førend hans første Visitats.

Gratiam et pacem a Deo patre per Jesum Christum, dominum ac salvatorem nostrum. Posteaquam præclarus ac præstans vir M. Nicolaus Palladius, diocesis Scaniensis superattendens, qui et de ecclesia et communi republica optime meritus erat, non sine piorum multorum cordium gemitibus e medio suæ gravissimæ vocationis cursu sublatus sit et in veram ac celestem illam patriam ad collegium omnium sanctorum commigravit, subrogarunt me (indignum certe) in ejusdem M. Nicolai Palladii locum, primum piorum verbi ministrorum suffragia, deinde regiæ majestatis mandatum, qvibus, cum reluctari non possem, arduæ et gravissimæ vocationis onera in me suscepi, sperans deum id, qvod in me coepit, ad sui nominis gloriam et ecclesiæ suæ emolumentum et salutem benigne confirmaturum. Decreveram igitur in primis visitationis meæ initia facere, nisi impedisset institutum hiemis injuria viarumque molestia, tum hujus, qua adhuc fungor, vocationis negotia. Quare cum ante tempus vernum ecclesias visitare vix potero, ut tamen interea omnia decenter in ministerio fiant, rogo tuam dignitatem, vir venerande ac frater in Christo dilecte, ut juxta tuam pro ecclesia curam et officii tui sedulitatem diligenter rerum ecclesiasticarum in provincia tua inspectionem geras, ne in hoc interregno vel in doctrina aut ceremoniis aliqvid indecens, quod aut ecclesiam offendere aut ministerium verbi commaculare

queat, suberiatur. Deinde animo humili peto, ut et tu in privatis tuis et ecclesiæ tuæ curæ commissæ in publicis precibus præter alia pro me et communi verbi ministerio sedulo et in fide orent. Ego vicissim pro omnibus piis ac Christi fidelibus mea quotidiana oratione deum sollicitabo. Plura cartulæ committere nolim, reliqua cum venero, prout opus videatur, disponam. Vale vir venerande in vera sanitate animæ et corporis. Amen. Haffniæ 10 Decemb. 1560.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

XV.

1562. 17de November. Forhandlinger i Anledning af M. Jon Tursens Overtagelse af Pladsen som Provst eller Forstander for det store Præstegilde i Lund.

Jtem anno domini 1562 die 17. Novembris samtyckte jeg Jonas Turson canonicus Lundensis at were de dannemends proust oc forstandere (doch vuerdig) vdi det store prestegille eller kalente y Lund, fordj at alle prester, som ij samme kalente gilde wore, hade tha endrechtheligen vdualt oc bedet meg der til effter salige mester Rasmus[1]) dod etc., oc jeg giorde da forschreffne sodalitio denn ed, som ieg plicktig vor oc star beschreffuet y denn andre gildens bog, vt videre est: den tid alle brodre oc procuratores giorde regenschab etc.

Oc fordj at her stander saledis scriffuit til foren vdj denne bog, at anno Mdxxxii da vdsette alle calentebrodre nogre clenodier vd til pant, som prestegiliet tilhorde, oc fordi at jeg vor nu bleffuen proust oc wiste iche, huorlunde det hade seg med samme clenodier, om de wore igenloste, eller solde, eller ej, eller oc om de wore tilstede etc., da tilspurde jeg

[1]) M. Rasmus Sartorius, Lektor ved Lunds Domkirke (Rörs Skånska Skolväsendets Hist., S. 284).

alle calente brødre herom oc bad denom for Guds skyld siige deris sandhet for stor tiltal skyld oc mystenckie, som derom ske kunde y fram tiide. Daa suarede her Jes Persøn mig dertil, som lengst hade werit y samme calente gijlde ibland alle de, som leffue, att dette wor sualedis tilganget y sandhet, at aff den orsage at samme calente gijlle oc brødre hade tha nyligen fanget der Stauffnstorps gotz till wederlaug aff erlig welbyrdig mand oc strenge riddere her Henrich Krummedige for noget købestatzgotz, som prestegillet otte ij Malmø, oc samme gotz y Malmø vor iche saa gott til fyllest wederlaag emod Stauffnnstorp, derfor solde nu alle calente brødre forskreffne clenodier oc andet mere, som gillet til hørde, oc forwexlede det y guld oc penninge, oc gaffue her Henrich Krommedige dett til opretning oc fyllest wederlag, bode y guld och peninge effter hans eygen begering, saa hand aldeles lod sig der nøge med y alle mode, som de breffue dette ydermere forclare oc indeholle. Oc fordj att samme Stauffnnstorp wor da aldeles øde, den tiid her Henrich Krummedige maageskiffte med preste gillet, saa at der stod iche mere end ett gammelt huss paa den eyedom, som her Henrich Krumedige tilforn tilhørde, da solde oc sa oc forvexlede samme calente brødre alle de andre clenodier oc hues de kunde aff sted komme oc kiøbte tømmer derfore oc andet mere oc lode sa bygge y forskreffne Stauffnstorp alle de garde op, som der nu findes oc tilforn øde wore, som alle man witterligt er etc. Oc derfor sagde her Jes Person oc de andre medbrødre, som elst wore oc ere y samme calente, at forskreffne calente gijlle er saledis bleffuit quit oc aff med for[ne] clenodier, oc intett mere er til forn, end som wor arlig regensckabsbog inde holler oc procuratores haffue y deris befolning oc att opkreffue, arlige ladhe oc derfore gøre regenschab y tilbørlig tiid, som

wy alle wille forsuare, nar som de fattige haffue tilborlige fanget deris part. oc predige stolen eller och capellanen er besorget med hues hanom til horer, effter den skick oc ordinantz, som saliger Mester Per Hansson, cantor oc proust y samme calente, med alle gildbrodres vidskab oc samtycke giorde for nogre ar siden forleden med Lunde capitell. oc capitel med thenom. Ær(!) y den sted som prestegillet were forpligtige att holle nogre messer om vgen y S. Laures domkyrke for preste gilles alterit. oc de nu afflagde ere effter kon. m^t oc Danmarks rigis radis beuilling oc samtycke. oc at samme tieniste kand nu anderstedtz til legges nogen anden christelig brug. daa schulle wy giffue arligen xv mark danske til predige stolen oc capellanen her vdj Lund. at Guds tieniste kand der vd aff der mere seg foroge. oc wor calente gyile wed macht bliffue. alle gamle prestemend til hielp, trost oc hugsualelsse pa deris siste dage, nar derom aller mest trenger. Datum vt supra.

Jønis
Turson. manu propria.

Afskrift i „Ex libro membr. sodal. maior. sacerd. Lund.

XVI.

1566. 20de Juli. M. Niels Palladius's Arvinger sælge Kapitlet i Lund en Gaard i Malmø.

Wy efftterskreffne Albritt Schreder, borger wdi Helsingor, fullmondig werge och forsuar till myn Hwstrwis Johannis broders, salig Mester Nielsis Palladii, fordum Superintendent offuer Schaane Stichtt, hans Sonn Hanns Niellsen, och Christoffer Hollst, Channick y Lund, paa mynn salige Hwstrwis Charinis wegne, som war forskreffne Mester Niellsis dotter, bekenndé och giore alle witterligt, att wy samptligen aff welberaadtt hwff, thisligest mett wore gode

wenners Raadt och Samtøcke, haffue solldt och affhendtt, och nu mett thette wortt obne breft alldelis sellge och affhende frann oss paa forskreffne Personers wegene och alle theres Arffuinge och effterkommere inndtill høylerde, wiise och wellforstandige Mend wdi Lwnde Capittel, the som nw ere och her effter till euiige Daghe kommendes worde, enn forskreffne salig M. Niellsis Palladii arffuinges bygning, staaendes en partt paa en Lunde domkirckes jord och grund, och en partt paa Helligestes ther sammestedtz jord wdi Mallmøe, liggende y Tywegaffs strede, westen nest Peder Driingilbiergis gaardt, och østen nest op till Her Hans Siuffnesens gaardt, mett alld synn haffdt, indhegnillse och rettighedt, effter som thenn nw begreffuenn och forfundenn er. Huilcken forskreffne Bygningh forskreffne Capittell wdi Lund haffue, nyde, bruge och beholde schall for eth friitt brugeliigtt Kiøb till euerdelig eige nydende och beholde skullende. Och kiendis wy oss paa forskreffne s. M. Niellses arffuinges wegne at haffue annamedt och opboredt aff forskreffne Lunde Capittell fulldest och fulldwerdt for forskreffne bygning mett alld hinndes Rettighedt, tackendis for redeliigh och nøyachtigh betallning (etc. de sædvanlige Klavsuler). Thill wdermere wiidnisbyrd, att saa er y Sandhed och wbrødeligen schall holldis med alle Ord, som forskreffuit staaer, haffue wy forskreffne Albrit Schreder och Christoffer Holst wiitterliigen henngdt wore Signete neden wed thette wortt obne breff, mett thisse erlige Mendtz Signnete, Thorluff Ollesen, Raadmand her y Hellsingør, och Marcus Lebuch, Borgemester y Lund, aff oss kierligenn tilbedtne att besegle till stadfestningh. Giiffuit y Helsingør S. Margrethe Dag Aar effter Christi Fødelse eth thwsende femhundrede trysinnds tiuge paa det siette.

Langebeks Afskrift i Diplomatariet efter Orig. i Stockholm.

XVII.

1566. 27de Jul. Biskop Tyge Asmundsen underretter Provsten i Gers Herred om sin forestaaende Visitats i Væ.

Salutem in D^{no} Jesu Christo. Reverende d^{ne} præposite, frater in Ch^{o} dilecte, bellici tumultus et incertus rerum eventus coegerunt nos synodum annuam intermittere, jam propter presentiam impii militis, jam ob alia impedimenta, quæ diutius me premunt hisce temporibus deplorandis quam unquam antea. Quare ne omnia plane turbentur et ordo ac *εὐταξία* in gubernatione ecclesiastica penitus concidat, necesse habeo provinciales synodos et conventus facere, ut aliquomodo retineantur singuli intra limites suæ vocationis, et puniantur contumaces et negligentes in officio. Qua propter et tuam provinciam decrevi (favente divina gratia) invisere. Idcirco amanter a te peto mi frater, ut omnibus ministris eccl^{ae} tam pastoribus quam eorum æditius de meo adventu significes, quo præsto sint omnes in templo Vehaniensi proximo die Veneris, sub poena privationis, ad horam octavam, audituri ea, quæ officii ratione mihi peragenda erunt etc. Præterea et a te amanter peto, ut digneris pro tua confecta humanitate et christiana hospitalitate me cum meis in hospitium proximo die Jovis circa vesperam excipere. Spero autem meum adventum ad vos non futurum absque fructu aliquo. Vale; cetera coram. Saluta tuam conjugem cum tota familia. Raptim ex Vinsløff circiter hora 6 die 27 Julii anno 1566.

Tychicus Asmundius, superattendens.

Rogo autem, ut hasce adnexas literas vicino tuo, fratri nostro d Georgio, transmittere sine mora velis Ahusum, quo et ipse de meo adventu sit certior. Iterum vale.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

XVIII.

1568. 14de Februar. Vedtægt om Fordelingen af Forretninger og Løn mellem de to Kapellaner i Landskrone.

Anno d^{ni} 1568 die 14 Februarii vocati sunt duo comministri ecclesiæ Landskronensis, videlicet d^{us} Jacobus Johannis et d^{us} Isaac Olai, hisce conditionibus.

1) Quoad gradus in ministerio cessit d^{us} Isaac (tanquam junior) d^{o} Jacobo, ut is sit in ministerio peragendo et loco dignitatis proximus a pastore; secundus locus datus est d^{o} Isaaco tanquam juniori.

2) Stipendia hoc modo inter eos distribuenda erunt, ut quidquid adjectum est comministris sive in certo stipendio ex civitate sive in offertoriis et aliis incertis. æqualiter sine fraude inter utrumque dividatur.

3) Cum regia majestas ex sua in ministros verbi liberalitate contribuerit per suæ maj^{tis} literas pro alendis comministris ecclesiæ Landskronensis binas parochias proxime extra civitatem. Vadenso videlicet et Ørie. conclusum est unanimi utriusque consensu cum pastoris et senatus voluntate, ut d^{us} Jacobus sit pastor ecclesiæ Vadensø et ibidem percipiat omnes pastoris reditus. quocunque nomine vocentur, d^{us} Isaac autem sit pastor ecclesiæ Ørie. atque reditus pastorales solus percipiat ex ista parochia.

Ministeria autem in utraque parochia peragant alterna vice diebus dominicis et festis. Cum vero inciderent extraordinaria ministeria, videlicet visitare infirmos. sepelire funera et alia hujuscemodi. visitent singuli suam parochiam.

4) Ministerium in civitate hoc modo, consentiente d^{o} pastore. cum duobus comministris ordinatum est, ut diebus dominicis is habeat primam concionem in urbe, qui abiturus est extra civitatem ad parochias, is autem sacellanus, qui domi manet, una cum pastore

serviat ad altare et pro distribuendis sacramentis ad summam missam, et concionem habeat apud pauperes unacum vespertina concione. Tertio quolibet dominico die in zenodochio pastor pauperibus ad duodecimam horam concionabitur.

5) Pastor juxta ordinationem habeat concionem in summa missa una cum officio missæ, nisi cum voluerit comministrum celebrare missam, id ei liberum erit præsenti sacellano injungere pro sua authoritate.

Visitatio infirmorum, sepultura funerum, conciones sponsales et alia ministeria incerta, de quibus certus ordo præscribi non potest, fiant pro arbitrio pastoris, consentientibus comministris, ita nempe ut omnia fiant ad ædificationem decenter et concorditer.

6) Cum senatus ex civitatis terra adjecerit pro comministris parum agelli extra civitatem, eam partem, quanta est, inter se æqualiter distribuant sacellani, colant et fructus percipiant.

Hæc acta sunt Landskronii anno et die ut supra, presente Superintendente et consentientibus comministris et senatu urbis.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

XIX.

1574. 10de Juli. Biskop Tyge Asmundsen foreskriver, hvorledes Provsterne skulde publicere og vaage over Efterlevelsen af den kgl. Forordning om, at Præsterne skulde prædike om Sakramentet efter den augsburgske Confession og ikke opvække ny og unyttige Disputatser.

Gratia Domini nostri Jesu Christi custodiat cor et sensus tuos. Amen. Reverende Domine præposite! Nuper allatæ sunt mihi Ser. Reg. Mai. literæ etc. Quarum regiarum literarum meo munitum sigillo ob maiorem certitudinem tibi mitto exscriptum exemplar, serio rogans, imo et regio mandato præcipiens,

ut statim pastores cum suis sacellanis sive cooperariis in tua provincia convoces ac prælectis regiis primum, deinde et meis hisce literis injungas singulis, qui in tua provincia docent in ecclesiis, ne quid contra hoc regium mandatum tenere tentent, sed ut simplicissime iuxta Augustanam Confessionem verba institutionis populo explicent, contenti nudo verbo, quod a tribus Evangelistis et D. Paulo ex ore domini nostri Jesu Christi exceptum ac scriptum exstat. Deinde ut caveant sibi a libris, qui sunt suspecti et de sacramento coenæ Domini aliter, quam nuda sonant institutionis verba a Domino nostro Jesu Christo tradita, docent. Simus contenti nudo verbo, nec de modo præsentiæ disputemus; sed erudiamus ecclesiam de usu et fructu huius sacramenti, nec ullum tropum aut figuram ex nostro cerebro Christi verbis affingamus. Credamus Dominum adesse vere, ubi se alligavit suo verbo. Dicamus cum pia virgine matre Domini nostri Jesu Christi: Fiat mihi secundum verbum tuum; cum Davide: Lucerna pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis. Cura, ut diligenter hæc ita proponantur, et ut obtemperent singuli voluntati regis et mandato serio. Si qui contra hæc quicquid tentaverint quadam aut petulantia aut levitate aut etiam contumacia, ferent sine dubio omni poenas graves suæ rebellionis. Non dico iam, quanta maneat vindicta divinitus eos, qui Deum arguere mendacii et ecclesiam eius turbare ac teneras conscientias lædere suis ineptiis non verentur. Conserva nos Domine in veritate, sermo tuus veritas est. Vale dilecte frater! Raptim Lundæ X Julii Anno MDLXXIIII.

Tychicus Asmundius Superatt.

Efter en Afskrift i Univ.-Bibl. i Upsala.

Compendiosa et succincta

Regum Daniæ Historia

in hoc congesta,

ut

Studiosi cuiuspiam

memoriam adiuuaret.

For nylig har Gehejmearkivar A. D. Jørgensen i Hist. Tidsskrift 5te Række VI, 323—38, henledet Opmærksomheden paa en lille Danmarkskrønike, der med en ikke ringe Sandsynlighed kan tillægges den navnkundige Skribent, Lektor Povl Helgesen (Paulus Heliæ), og som derved faar en Interesse, Indholdet alene ellers ikke vilde give den. Denne Krønike, hvis oprindelige Titel foran er gjengiven, er efter et Haandskrift, som endnu gjemmes i Hamburger Stadtbibliothek, første Gang fort frem for Lyset i Aaret 1595 af den hamborgske Notarius og Canonicus Erpold Lindebrog, (Lindenbruch), men med noget forandret Titel og øget med en Fortsættelse, der fører Kroniken ned til Kong Christian IV, hvem Udgaven ogsaa er tilegnet, en Fortsættelse, som formodentlig har bidraget ikke saa lidt til at skjule de oprindelige Forhold ved Skriftet, om end nærværende Udgiver allerede for en Række Aar siden har paapeget dets Slægtskab med den skibyske Krønike [1]. Hele Lindebrogs Udgave er senere optrykt i et lille Samlingsbind af historiske og topografiske Skrifter, som Steffen Hansen Stephanius udgav 1629 [2].

---

[1]) Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 262.

[2]) I Lindebrogs Udgave er der i Randen sat „Continuatio“ der, hvor den oprindelige Kronike slutter, og hvor hans Fortsættelse begynder; men denne Bemærkning er udslettet i det efter Lindebrogs Udgave foranstaltede Optryk af Skriftet, som Stephanius optog i „De regno Daniæ,

Det er ikke Hensigten her at gjentage, hvad Hr. Jørgensen allerede har anført til Støtte for Sandsynligheden af Povl Helgesens Forfatterskab, men derimod at benytte den Omstændighed, at det nævnte Haandskrift for en kort Tid er kommet til Kjøbenhavn, til at foranstalte en ny Udgave af den Del af samme, der nærmest kan antages at have Interesse for Historikere.

Krøniken, der begynder med Kong Dan og ender med Christiern II, indeholder, navnlig for Sagntidens Vedkommende, nærmest en prosaisk og forkortet Gjengivelse af den danske Rimkrønike, hist og her suppleret med Notitser fra Saxes Historie[1]) og fra en anden Krønike[2]). — At Rimkrøniken er Forfatterens Hovedkilde for den ældre Tid, kan bedst ses ved at sammenstille et Par Steder. Først altsaa hvad vor Compendiosa Historia har om den 16de og 17de Konge:

16. Balderus.

Rex Balderus a stultis hominibus etiam Deus creditus. Is postea ab Othino rege interficitur in sinu quodam, qui in hodiernum diem a prædicto Baldero dicitur Baldersflut.

17. Othinus.

Rex Othinus, qui ob artes magicas, quas callebat et exercuit, diuinas laudes a barbaro et stulto populo promeruit: Cuius nomine etiam vnum hebdomadæ diem in-

---

Norvegiæ etc. tractatus varii." Lugd. Bat. 1629, 16mo, p. 168—224. (Af dette Værk udkom to noget afvigende Udgaver i samme Aar. Her er den sidste Udgave benyttet).

[1]) Saxe citeres udtrykkelig et Par Gange (se p. 20 og 24 i Lindebrogs Udgave).

[2]) Efterretningen p. 22, om at Ericus Barn „primus Ripis Basilicam construxit", findes hverken hos Saxe eller i Rimkrøniken, men netop i denne Form hos Petrus Olai (S. R. D. I, 113), med hvem vor Kronist altsaa har Kilde tilfælles. Efterretningens Grundkilde er jo forøvrigt Rembert, Ansgars Levned, hvorfra den gik over til Adam af Bremen, som vor Kronist dog ikke har kjendt.

signiuit, qui tandem in Pheonia occiditur, et sepelitur iuxta amnem quondam, vbi Othonia ciuitas, ab eodem Othino appellata, sita est.

Det tilsvarende i Rimkroniken (Molbechs Udgave, S. 22—3) lyder, som følger:

Baldher.

Siælantzfaer, the ædeligæ men,
them tacker ieg allæ hwer oc en.
The menthæ so aff alt there aeth,
ath ieg hade nogeth guddoms macth.
Thi hwlde the meg ffor en forman
och koning at bliffue i theres land.
Tha otthen koning han fick theth spurth,
at the hade meg tijl koning giorth,
Tha slo han meg i baldhers swndh [1])
och sænctæ meg ther neder tijl grwndh.
Ther aff fick først thet swnd sit naffn,
theth siær ieg eder, ther gaar aff saffn.

Otthen.

I kogelspeell war ieg saa klog
och i the sorte konsters bog,
Ath ieg giordhe mange behændelig ting;
thi wor ieg wydhe werdhen omkring.

— — — — — — — — — —

Ther danskæ sowet, ieg war so wijs
och sodan fick aff fremede land prijs,
Tha giorde the meg heder och gaffn;
the gaffue megh krone och koninge naffn,
och neffnde en dag i wghen af meg,

[1]) Naar den latinske Krønike ovenfor har Balderstlut, medens Kilden har Balderssund (som Petrus Olai, der ogsaa tittig har benyttet Rimkrøniken, ligeledes har), da er det vistnok kun en Afskriverfejl, der vidner om — hvad flere andre Ting ogsaa tyde paa — at den hamborgske Kodex er afskrevet af en Tydsker. Stephanius's Udgave har (p. 106): Baldersunt.

och kalleden otthensdag, hwer wid seg.
Sithen bleff ieg slaffuen i hill i fyen,
myn guddom halp meg ey eth gryn.
Jegh lades i en høw ther hoss en aa,
som odens stad han mwnne staa.

Neppe vil nogen kunne nægte, at vor latinske Kronist i de ovenanførte to Kongers Historie udelukkende har haft Rimkrøniken til sin Kilde. Havde han haft Saxes Fremstilling i Tanker, havde han neppe ladet Odin være Balders Banemand. Det er dog ikke blot i Sagnhistorien, at Rimkrøniken stadig skinner igjennem den latinske Omskrivning; ogsaa i den historiske Tid har vor Kronist jevnlig gjort Brug af den. Naar Jørgensen saaledes har ment, at den i Svend Estridsens Historie forekommende Lokalitet „Topsow Vre“ kunde være en selvstændig Gjengivelse af Saxes Topshøgicum nemus, da skriver Navnet sig fra Rimkrøniken, hvor „Topsøwæ oræ“ (S. 172) er et Vidnesbyrd blandt flere for, at Krøniken stammer fra Klosteret i Soer, under hvilket denne Skov i sin Tid hørte[1]).

For en Del af Middelalderens Historie har vor Kronist (som Jørgensen allerede har bemærket) i temmelig stort Omfang benyttet den i Erik af Pommerns Tid forfattede »Rerum Danicarum et Svecicarum Chronologia“, som er trykt i Scr. Rer. Dan. I, 387—98 og i Scr. Rer. Svec. I, 50—60. I de trykte Udgaver af vor Krønike, ligesom i deres Kilde, den hamborgske Kodex, findes fra Valdemar I til Erik Menved hist og her indført Notitser hentede fra „Tabula Ringstadiensis“ (Scr. Rer. Dan. IV, 278—81); men deraf kan man ikke slutte, at disse Notitser, der undertiden er indførte saaledes, at de forstyrre Sammenhængen, skyldes den oprindelige For-

---

[1]) Se Scr. Rer. Dan. IV, 483—84. 502. 505—7. 564. Stephanius's Udg. har: Topsy Ore. (Steph., der levede i Sorø, kjendte uden Tvivl selv Stedet, hvorfor han skrev Navnet som det i hans Tid udtaltes).

fatters Kjendskab til den nævnte Tavle; de fattes nemlig alle i den upsalske Kodex, som nedenfor skal omtales, og vise sig altsaa som en senere Afskrivers Indskud.

I Begyndelsen af Erik af Pommerns Historie citerer vor Forfatter „Suecorum Chronicon". Det kan næppe være tvivlsomt, at det er den svenske Rimkrønike, som derved menes, da vi lidt længere nede i samme Konges Historie finder anført et Svar, som Erik af Pommern skal have givet Svenskerne: „Eder Ja-Herre wil iag icke ware", hvilket ordret gjenfindes i den nævnte Rimkrønike (Hadorphs Udgave I, 118). Om Kronisten ogsaa har kjendt den svenske Krønikeskriver, Dr. Ericus Olai, kan vel ikke bestemt paastaas, men det stiller sig dog som sandsynligt, naar man f. Ex. lægger Mærke til, at begge tillægge Dronning Margrete omtrent de samme Ord, idet der fortælles, at da Svenskerne foreholdt hende, at hun ved sine Breve havde forpligtet sig til ikke at overgive de svenske Slotte til fremmede Befalingsmænd, skal hun have svaret dem: „Pas I kun flittig paa vore Breve, vi skulle nok sørge for, at der passes paa Slottene[1]".

Ved Siden af det annalistiske Stof, som vor Forfatter meddeler, og som maa betegnes som Uddrag af ældre Kilder, er der dog, som Jørgensen allerede har paavist, ogsaa hos ham Elementer af virkelig Historieskrivning; de begynde saa smaat at træde frem i Christoffer II's Tid og udvikle sig siden mere i de følgende Regenters Historie, indtil han endelig, naar han er naaet til sin egen Samtid, slaar over til en Hidsighed og Bitterhed, som snarere er Partigjængerens end Historikerens Kjendemærke.

Hvad det foreliggende hamborgske Haandskrift angaar, da er det en Afskrift fra det 16de Aarhundrede, som jeg antager Lindebrog har faaet fra Henr. Rantzovs Bibliothek paa Bredenborg, i alt Fald er der adskilligt deri, som tyder paa, at Afskriveren har været en Tydsker. Det er ikke nogen nøjagtig eller god Afskrift,

1) Scr. Rer. Svec. II, 121.

imidlertid kan den dog altid tjene til at korrigere den trykte Udgave[1]). Haandskriftet kan atter forbedres ved Sammenligning med de af Kronisten benyttede Kilder. Som Exempel kan anføres: I Erik Menveds Historie nævnes tvende Gange Kongemorderen Rane Jonsen. Kronisten har paa første Sted kaldet ham Rane Jonsen, paa andet Sted blot Rane (ligesom S. R. D. I, 392); hint Rane Jonsen har den ukyndige Afskriver læst Ranelonus, og da saa Lindebrog fandt, at i Hdskr. kaldtes Manden først Ranelonus og derefter blot Rane, saa tænkte han formodentlig, at han kunde forbedre Texten eller bringe Konsekvens tilveje ved begge Steder at skrive Ranelonus, som de trykte Udgaver har. — Et andet Exempel: Kronistens Kilde (S. R. D. I, 390) har under Aaret 1210: „Bellatum est rursum in Gyllstenreen“. Disse Ord, kun med en lille Omstilling, har Kronisten indført i sine Optegnelser. Afskriveren har for Gyllstenreen læst Gulstus reen. Dette har Lindebrog forstaaet som et Mandsnavn, og saa forandrer han Texten. for at der dog kunde komme nogen Mening i den, men aner ikke, at han netop opnaar at gjøre Stedet meningsløst ved sit Forbedringsforsøg. — Allerede Afskriften har været Gjenstand for mange Rettelser, hvortil den utvivlsomt har trængt og endnu trænger; men undertiden ere disse Rettelser ikke Forbedringer. Som Exempel kan anføres: Afskriften har som Erik Plovpennings Dødsaar oprindelig haft 1252; dette Aarstal er senere rettet til 1242, skjønt Sammenhængen viser, at Erik umuligt kan være død umiddelbart efter sin Fader. Lindebrog har ikke desto mindre beholdt 1242 paa begge de forekommende Steder[2]).

[1]) Om Haandskriftets øvrige Indhold har Lappenberg meddelt nogle Oplysninger hos Pertz, Monum. Germ. XVI, 387.

[2]) Den upsalske Kodex, som nedenfor omtales, har det rigtige Aarstal 1250, som man derfor med Føje kan antage, at Grundskriftet ogsaa har haft. Det er derfor optaget i Texten nedenfor.

Heldigvis er der levnet os en Kilde, der godtgjør, at vor Kronist ikke bør have Skyld for disse og andre Fejl, som plette den hamborgske Udgave. Det er den af mig tidligere (Hist. Kildeskrifter, 1. Række I, 260—6) beskrevne upsalske Kodex, hvor vi have en Afskrift fra det 16de Aarhundrede af den største Del af Kroniken. Denne Afskrift er ikke blot uafhængig af den hamborgske, men ogsaa bedre end denne. I ethvert Tilfælde sættes vi, ved at sammenholde de tvende Afskrifter, i Stand til med al fornøden Sikkerhed at faststille den oprindelige Text. Det kunde bemærkes, at Afskriften i Upsala ikke har Tallene ved Kongernes Navne; men at dette kun er en Mangel ved samme, og at den hamborgske Afskrift i denne Henseende har et Fortrin, fremgaar af, at paa nogle enkelte Steder i Texten (Dron. Margrete og Kong Hans) begynde dog Regenternes Historie med en Antydning om den Plads, de indtog i Kongernes Talrække. Tallene ere derfor medtagne i nærværende Udgave paa den Maade, hvorpaa den hamborgske Kodex har dem.

88. 1. WALDAMARVS.

Waldamarus Chanuti ducis filius, non solum naturæ, sed etiam pietatis paternæ heres egregius. Hic, interfecto publico prelio perfidissimo Suenone, tandem solus regnauit. Huius temporibus, cum frequentes facerent incursiones Saxones in Iutiam, Waldamarus et Absolon Episcopus Lundensis, vt multis annis arcerentur ab huiusmodi incursionibus, extruxerunt murum cocti lateris [1]) super vallo olim facto in eandem rem ab illustrissima Danorum regina Thyra Danebod, matre Haraldi Blotand, quam quidem structuram appellabant Dannewircke [2]). Hic Waldamarus cum esset multis victorijs gloriosus, admirandis etiam rebus eximius, triumphata Rugia atque per Absolonem ad fidem conuersa, cum filiam suam dedisset Friderici Imperatoris filio vxorem, vidissetque sanctissimum patrem suum diuorum catalogo asscriptum, filiumque suum regni

[1]) Lindebrogs Udgave (i det følgende betegnet: L.) har cocto latere.

[2]) L. appellant Dani Wercke.

diademate ornatum, tandem mortuus est, cum regnasset annis 25, anno domini 1182.

89. 6. CHANVTVS.

Chanutus primus Waldamari filius, qui per Absolonem Episcopum terra et mari gloriose belligeratus est aduersus Romanum imperatorem, contendentem, Danorum regnum semper liberrimum esse imperij feudum. Holsatiam igitur et Dithmarsiam triumphauit; tandem cum regnasset annis 22, mortuus est anno Christi 1203 [1]. [illegible] nicorum [illegible]

90. 2. WALDAMARVS.

Waldamarus, Chanuti frater, fuit multis victorijs gloriosus, qui Danis fertur etiam legem composuisse, antiquas leges aut emendasse, aut in ordinem redegisse. Noruegiam vicit, cui regem tributarium dedit Erlingum quendam, ducemque constituit Philippum. Accepit autem vxorem nomine Dagmar, filiam regis Bohemiæ. Huius temporibus initium habuerunt ordines minorum et prædicatorum scilicet anno domini 1208. Et eodem anno pugnatum est in Lena Westgotiæ [2], duce Suerchero Hack rege Suetiæ, filio regis Caroli interfecti a Chanuto rege, filio sancti Erici, in cuius vltionem Suercherus interfecit omnes Chanuti [3] filios, vnico

[1] Her og ovenfor, hvor Valdemar I's Død omtales, har L. Tilføjelser hentede fra „Tabula Ringstadiensis", hvilke [illegible] mangle i Hdskr. i Upsala (i det følgende betegnet [illegible] Randbemærkningen mangler i de trykte Udgaver og i [illegible] men findes i det hamborgske Hdskr. (H.).

[2] L. har Letia Ostgotiæ.

[3] U. Caroli.

Erico filio in Noruagiam euadente. Huic Suerchero auxilium a Waldamaro postulanti, additæ sunt Danorum copiæ fortissimæ, virorum scilicet octodecim millia, sub principibus belli Ebbone Sunonis[1]) et Laurentio illius fratre, fortissimis pugnatoribus, filiis domini Sunonis Sielandici de Knaretorp, factaque est magna vtriusque exercitus strages; ceciderunt in eo prælio præfati belli principes; pugnatum est autem pridie Kal. Febr., cessitque victoria Suerchero, sed maxima sui exercitus iactura, cæsis innumerabilibus Suecis. Rursum anno 1210 bellatum est in Gylstynreen[2]), vbi rex Suercherus occubuit et dux Folcho, aliique multi viri nobiles de Folchungis, cessitque victoria Suecis. Anno domini 1214, cum defuncta esset regina Dagmar, celebratæ sunt secundæ nuptiæ regis Waldamari cum filia regis Portugaliæ, qui anno sequenti constituit filium suum Waldamarum regem in placito Wibergensi; qui tamen ante patrem suum mortuus est anno domini 1231[3]). Eisdem temporibus cum Otto Imperator armato milite venisset contra Waldamarum regem, occupaturus Holsatiam, si res illi ex voto cederent, verum cum audiuisset, regem Waldamarum sibi cum ingentibus copiis occurrere, in fugam est conuersus, nec quieuit, donec vltra Albim ventum esset. Anno domini 1216 Waldamarus rex terram comitis Henrici vltra Albim pau-

[1]) L. Simonis.

[2]) L. „Gulstus reen", hvilket han har anset for et Personnavn (i Registeret: Gulstus Reen Vir Nobilis) og saa foretaget nogle Rettelser i Texten for at faa Mening i Stedet; men det er jo, som bekjendt, et Stednavn: Gestilren (i Østgotland).

[3]) Her tilføjer H. og Udgaverne en Række Bemærkninger, hentede fra „Tabula Ringstadiensis".

latim vastare ac populari coepit, extruxitque duas arces non procul ab Hamborg. Ducatum vero[1]) Erico filio suo contulit. Comitatum autem, quem ab Henrico Comite vindicauerat, Nicolao filio suo (quem ex pellice habebat) dedit. Anno domini 1223 dolo captus est rex Waldamarus cum filio suo Waldamaro, et in Slauiam deductus. Anno autem 1226 grandi pecunia est redemptus. Anno 1232 coronatus est Ericus Waldamari filius in regem, et frater eius Abel Iutiæ Ducatum accepit. Anno autem 1239 idem Ericus duxit vxorem Iuttam nomine, filiam ducis Saxoniæ. Igitur cum Waldamarus gloriose regnasset annis 39, mortuus est 1241 in cœna domini, quæ erat quinto Kal. April[2]) regno in optima pace relicto, ac filiis omnibus antea matrimonio iunctis.

91. 6. ERICVS.

Ericus Waldamari filius, coronatus rex adhuc viuente patre, vir bonus et pius. Hic multis annis aduersus fratrem suum Abel, virum crudelissimum, belligeratus est: a quo tandem dolo capitur, capiteque truncatur in vigilia sancti Laurentij 1250.

92. ABEL.

Abel, Erici frater et peremptor, cum duobus annis male regnasset, a Frisonibus[3]) est interfectus, iusto Dei iudicio, quod ille prius occiderat regnandi cupiditate innocentissimum fratrem suum, anno domini 1252.

[1]) For Ducatum vero har L. Ducatumque.
[2]) H. (og L.) tilføjer: in Ringstede sepultus (fra Tabula Ringstadiensis).
[3]) H. (og L.) tilføjer: Eiderstadensibus (et [illegible]), [illegible]ere, om, at dette Hdskr. skriver sig fra en Mand der var kjendt med Forholdene i [illegible] Egne.

93. 1. CHRISTOPHORVS.

Christophorus, frater Erici et Abelis, nullo facinore gloriosus erat. Sub illius principatu tanta erat plebis aduersus regem rebellio, vt coacta turba irrumperet in arces regias, quas aut destruxit aut prorsus est demolita. Vno scelere euasit infamis: accepit enim Jacobum Archiepiscopum captiuum, quem carceri mancipauit in arce Hagenscow. Cuius causa regnum nouem annis fuit sub interdicto. Mortuus est anno domini 1259. Circa hæc tempora obseruatum est quiddam in Suecia, quod a temporibus sancti Erici initium habuit. Cum enim Vplandenses[1]) sanctum Ericum, Ostgoti[2]) vero Carolum, Suerckeri Hack patrem, elegissent, constituerunt, vt ex his duabus progeniebus alternis vicibus eligerentur reges: quæ constitutio durauit centum annis, vsque ad tempora Birgeri ducis, patris Waldamari et Magni Ladelaas, regum Suetiæ, qui captos dolo præcipuos de Folchungis viros eximios occidit, vt regnum apud illius posteros perseueraret.

94. 8. ERICVS.

Ericus Klipping: iste erat multis flagitijs opertus, sacrilegijs, oppressionibus, ac infami libidine ita notatus, vt omnibus haberetur inuisus. Igitur anno domini 1286 cum ruri ageret venationem, ac nocte beatæ Ceciliæ dormiret in villa Findetorp Wibergensis diocesis, iaceretque cum multis in horreo quodam grauiter

[1]) H. (og L.) har: in Suetia Vpsalenses.
[2]) H. (og L.) har: in Scania Ostgoti.

soporatus, ingressi sunt clam septem viri praua laternula, studio armati: quorum vnus regis caput manu innixum graui pugione crudeliter transuerberat: caeteri vero inuadentes regis cadauer iam exanime, intulerunt illi vulnera 70 in vltionem perfidiæ ipsius regis, ac præcipue nefandæ libidinis, qua expugnauerat corrupera[t]que multarum nobilium matronarum pudorem, inter quas etiam fuerat stuprata vxor domini Stigothi Andreæ, regni Marscalci. Iste Ericus dedit filiam suam, nomine Sophiam[1], Waldamaro regi Sueciæ vxorem: qui ob stuprum sororis eiusdem Sophiæ e regno pulsus, habuit Magnum Ladelaas fratrem suum regni successorem.

95. 9. ERICVS.

Ericus Menwidt Erici filius: hic aliquot victorijs contra Teuthones insignis fuit. Rostochium triumphauit, et iuxta Warnaa turrim extruxit. Huius tempore Anno domini 1287 iuratum est in Dacia a 27 viris nobilibus, Dominum Iacobum comitem Hallandiæ, dominum Stigothum Marscalcum, dominum Nicolaum Hallantzfar, dominum Petrum Porse, aliosque multos illorum complices, veros esse regis Erici interfectores: qui statim sibi timentes in Noruagiam fugerunt, receptique sunt sub regis Noruagiæ protectione. Anno domini 1293 mortuus est dominus Stigothus, quondam Marscalcus interfecti regis, in insula Hielm, quam arce quadam munierat, vbi regis interfectores

[1]) Hun var ikke en Datter af Erik Glipping, men af Erik Plovpenning. Som saadan betegnes hun rigtig i den sjæll. Krønike (Hist. Kildeskr. 1. R. 1, 13).

tuta habebant præsidia, vnde etiam pyraticam exercebant. A Stigothi enim obitu dispersi sunt ac diuersis locis supplicio affecti. Nam anno statim sequenti captus est Rane Ionsen, qui extra Roskildiam rota percussus occubuit in vltionem interfecti regis Erici. cuius idem Rane fuerat cubicularius. adeoque proditor infamis. Iste Ericus mortuus est sine liberis anno 1319, cum regnasset annis 33 [1]).

96. 2. CHRISTOPHORVS.

Christophorus Erici frater, qui electus est anno 1320: iste erat regni diademate prorsus indignus ob ignauiam, nec vnquam fortunatus aut fœlix, adhæc omnis nobilitatis osor, populique vorator. Igitur tanquam perfidus princeps sustinuit multorum rebellionem: quam declinare volens bis è regno fugerat, redijtque spe recuperandi, sed nullo fructu. Nam Holsatis in pignus dederat vniuersam Schaniam. Habebat autem tres filios, Ericum, Othonem et Waldamarum. Ericum regem constituit, vt vna secum regnaret. verum vterque male regnans, in graue odium incurrit. Nam regni proceres fugato patre filium captum carceri mancipatunt in arce Hadersløff, qua occasione cœperunt Holsatiæ comites regnum ambire, nihil non tentantes, vt Danos in perpetuam quandam seruitutem redigerent: quod animaduertentes Danorum proceres, reuocant ab exilio Christophorum regem, et Ericum illius filium a vinculis absoluunt, qui paulo post, breui tempore

[1]) Her efter følger i H. og de derpaa grundede trykte Udgaver nogle Udtog af „Tabula Ringstadiensis“.

regnantes, calamitosa morte defuncti sunt. Anno domini 1333 Dominus Magnus Rex Sueciæ redemit vniuersam Schaniam a dominis Holsatiæ, qui illam in pignus acceperant a Christophoro rege Danorum, patre Waldamari duri. Redemptionis autem pretium erat 70 millia marcharum argenti puri. Videntes autem Holsati ob tyrannidem, qua grassabantur in vniuersam Scaniam, defecisse Scaniæ proceres ad Magnum Smeg Sueciæ regem, coacti sunt vendere, quod alioqui non fuissent diu habituri. Anno domini 1340 cum in regno Datiæ adhuc esset interregnum, mortuo scilicet rege Christophoro, et nondum ex aula Imperatoris reuerso Waldamaro, Iutiam sunt hostiliter ingressi domini Holsatiæ, Ioannes Dux et Gerardus Comes, eandem mox occupaturi. Cumque Comes Gerardus ad Randrusiam Iutiæ ciuitatem peruenisset, ac ibidem sua firmasset præsidia, a nobili quodam viro Nicolao Ebbonis, patriæ libertatis studiosissimo, nocte intertectus occubuit cum multis nobilibus ac aliis militibus, quos secum in præsidiis ibidem habebat.

97. 3. WALDAMARVS.

Waldamarus cognomento reprobus fertur fuisse versutissimus, auarissimus et audacissimus, qui cum offendisset regnum pauperrimum, scilicet a patre suo spoliatum, ab hostibus Alemanis vastatum, a quibus tam etiam multæ arces possidebantur, mira vafricia vndicauit e possidentium manibus, minima sanguinis iactura, principio regni sui. Cumque iam occupasset totum regnum magno ingenio, sola Scania parente Suecorum regis imperio, tandem quinto anno regni

sui [1]). scilicet Anno domini 1340. vindicauit etiam Scaniam. abusus simplicitate Magni regis. ac dolo exustis omnibus eiusdem literis. Anno vero proxime sequente, vindicata Scania. iam aperto Marte inuasit Ølandiam et Gotlandiam. atque cum crudelissime vastasset vtramque. interfectis in Ølandia quingentis viris, in Gotlandia vero duobus millibus. eodem Anno amisit Ølandiam. Gotlandia retenta [2]). Iste Waldemarus in asserendo regno fuit admodum gloriosus. Nam vt illud in libertatem assereret, nihil non tentauit: receperat vastatum, spoliatum. depauperatum. et quodammodo in solitudinem redactum. non tam ignauia patris ac fratris. quam exterorum excursionibus; sed liberum et florentissimum reliquit. Hanc tamen illius gloriam obscurarunt insatiabilis auaritia ac infamis perfidia. qua. violato iureiurando. cœpit tyrannidem exercere aduersus nobilitatem totius regni. quam etiam extinctam cupiebat. quo crudelius grassaretur in omnes, sublato iam metu. qui solet esse officij custos. Ob hanc enim causam pertulit ab ipsis proceribus frequentes rebelliones. non insidiantibus regi. et crudeli. et formidabili, sed sibi magis prospicientibus. ne perirent; quorum tamen rebellionem crudeliter vlta est in multos Margareta illius filia. trium regnorum regina, quantumuis visa sit aliis claris dotibus [3]) spectabilis. Erat autem Waldemarus iste adeo irritabilis in omni re. vt etiam facile fuisset fidem relicturus, ni obstitisset religiosus quidam pudor.

[1]) Hele Stykket: Cumque — regni sui mangler i H. og i de trykte Udgaver.

[2]) H. og L. har: et Gotlandiam est et retenta. Stephanius har følgende Rettelse: et Gotlandiam, quæ tamen postea est retanta.

[3]) H. og Udgaverne: virtutibus.

Nam Romano Pontifici ob tyrannidem et perfidiam interdictum et excommunicationem minitanti, fertur in hæc verba respondisse: Waldamarus Rex etc. Romano Pontifici salutem: Naturam habemus a Deo, regnum ab incolis, diuitias a parentibus, fidem vero a tuis prædecessoribus, quam, si nobis non faues, remittimus per præsentes. Vale. Habebat autem vxorem nomine Heluig, filiam Waldamari ducis Slesuicensis, ex qua sustulit præcipue duas filias, vnam, quæ nupsit Haquino Noruagiensium regi; hæc fuit Margareta regina trium regnorum; alteram, quæ nupsit duci Magnopolensi, cui genuit duas filias, matrem Erici regis de Pomerania, et Christophori regis de Bauaria. Cumque multis annis regnasset Waldemarus, mortuus est in arce Gorra a se extructa, sepultus Soræ cum patre suo. Anno domini 1375.

98. MARGARETA.

Margareta Waldamari filia nonagesimo octauo loco regnauit, mulier crudelissima et inferno digna, Suecorum sententia, verum Danorum opinione Christiana et religiosa valde, et adeo potentia, fortuna, victorijs, diuitijs ac prudentia gloriosa, vt fortunatissimos viros videatur non solum æquasse, verum etiam longe superasse. Hæc regnante patre nupsit Haquino filio Magni Smeg regis Sueciæ et Norwegiæ, cui vnicum filium genuit, Olauum nomine, Anno domini 1371, qui fertur ignota morte perisse, nondum accepto regno, Anno 1387. Regnauit autem post mortem mariti sui Haquini annis 32. Bellum ab Haquino marito cœptum aduersus Albertum regem Sueciæ illa gloriose perfecit. Anno enim domini 1389, misso ex Dania grandi exercitu, sub principe

belli domino Iuaro Lycke, pugnatum est in Asle aduersus Albertum regem Sueciæ. cessitque fortuna ipsi Margaretæ victoriam, captusque est Albertus in prælio, vna cum filio suo Erico duce, simulque cum illis capti sunt Rodolphus Episcopus Scarensis. Dux Magnopolensis. regis Alberti pater. Comes Holsatiæ et Comes de Reppin, alijque multi Barones et proceres, interfectis multis militibus plebeis. Nam equites aurati ibidem cæsi fuerunt 19. exceptis aliis nobilibus, qui nominati non sunt. Nam vt erat gloriosa victoria, ita præcesserat atrox bellum. Captus est igitur Albertus et in Daniam ductus, sex annis in captiuitate durat. Liberatus est autem a captiuitate anno 1395, circa festum b. Michaelis, hac lege, vt præfixo termino aut solueret reginæ 60 marcharum millia argenti puri, aut fieret deditio ciuitatis Holmensis, aut rediret, in captiuitate perduraturus. Cum nec rediret, nec soluere valeret tantam summam, scripsit Holmensibus. et mox consequuta est deditio. Sicque obtento vniuerso regno gloriose regnauit, pepegitque fœdus illud solenne, quod tria regna coniunxit. quod vtinam durasset in hodiernum vsque diem. Ictum erat fœdus hac lege, vt in electione regum alternis vicibus haberet Dania primum suffragium. Suecia vero alternis. Et quoniam in electione Erici regis Dania primum habuerat suffragium, mox in electione Christophori regis etiam vsurpabat primum: qua temeritate et arrogantia offensi Sueci, statim elegerunt sibi proprium regem. Carolum Chanuti. maximo vtriusque regni dispendio. Hæc Margareta cum orbata esset posteritatis spe, nimirum mortuo Olauo filio, vocatum ad se Ericum nepotem ex Po-

meruna in regem eligendum curauit, anno domini 1396, cum esset quatuordecim tantum annorum, qui statim anno sequente Calmariæ coronatus est ab Archiepiscopis Lundensi et Vpsalensi, præsentibus Episcopis Lincopensi, Scarensi, Strengenensi, Arosiensi, Vexionensi, Arusiensi [1]), Ripensi, Orcadensi, vbi creati sunt ex tribus regnis equites aurati centum et viginti tres. Itaque Margareta cum Erico habebat commune regnum vsque ad diem mortis suæ, accepitque illi vxorem, filiam regis Angliæ, nomine Philippam, anno 1406. Celebratæ sunt nuptiæ Lundis eodem anno, circa festum omnium sanctorum. Cumque diu regnasset, semper cleri amatrix, magno laicorum odio, tandem mortua est, ac Roschildiæ sepulchro precioso sepulta, anno 1412, circa festum Simonis et Iudæ.

99. 10. ERICVS.

Ericus filius ducis Pomeraniæ, Waldamari pronepos. Hunc Ericum narrant Suecorum Chronica, sic educatum fuisse a Margareta regina in omni perfidia et crudelitate, vt Waldamaro nihil fuerit inferior, imo perfidia superior, adeo vt dicant, eum ex Margaretæ vberibus suxisse quicquid malitiæ illa velut hereditario iure a patre crudelissimo et versutissimo possederat. Obtestata enim super literis et iuramentis seruandis, de fide castrensi non in exteros transferenda, solita erat respondere: Seruate vos qua potestis diligentia nostras literas, nos curabimus arces seruari.

1) H. og L. have en Del af Stiftsnavnene forkvaklede: for Strengenensi, Arosiensi . . . Arusiensi findes: Arengenensi, Arostensi . . . Ariosinensi.

Hic Ericus obtestatus de seruando iureiurando fertur eadem sententia respondisse Suecis: Eder Ia-Herre wil iag icke ware. Huius temporibus fecerunt Alemani grauem irruptionem in regnum Danorum. sed nullo suo commodo: Philippa regina et senatu regni aduersus illos pugnantibus et vincentibus. Rex autem Ericus visus est bellis nihil aliud quæsiuisse. affectasse. vel desiderasse. quam suorum procerum et nobilium interitum. ideoque fertur amasse bellum. victoriam non amasse, semper contentus cladem aliquam suorum fidelium procerum accepisse. Qui cum erga omnes esset perfidus et iniquus, Suecis tamen quam Danis erat iniquior. aut sic a Margareta edoctus. quæ Suecis fuerat semper durissima, aut affectu priuato. Nam quo semper posset Suecis infestus[1]) esse, ab vtroque regno deturbatus. elegit Gotlandiam insulam. tanquam exilij tutissimum præsidium, vnde pyraticam perpetuo in Suecos exercuit. Danis interim parcens. quibus[2]) etiam. recedens [et in Pomeraniam rediens][3]), tradidit totam Gotlandiam possidendam et asseruandam. Aduersus hunc Ericum feruntur multa descripta accusationum capita. quibus palam est. illum e regno fuisse iustissime profligatum: et inter cæteras grauissimas querimonias. 27 proditiones capitales et infames. Cumque diu regnasset. multis adulterijs opertus. voluptatibus deditus, periurio. rapina. perfidia. violentia. tyrannide ac proditione sceleratissimus, conspiratione solenni omnium procerum regni publicam libertatem optimo iure asse-

[1]) L. har inter, med en Stjerne til Betegnelse af, at her er Fejl i Texten. H. har: interfectus.

[2]) L. har: à quibus, hvorved Meningen forstyrres.

[3]) De indklamrede Ord mangle i U.

rentium consternatus, sibi male conscius fugit in Gotlandiam, compilatis regni thesauris, ac comitatus vnica concubina prae caeteris charissima, cui nomen Caecilia, quae non minimam praestitit expulsionis causam, cum esset illi multorum malorum incentrix et consultrix. Fugit autem anno domini 1438, cum a coronatione sua regnasset annis 41.

100. 3. CHRISTOPHORVS.

Christophorus dux Bauariae, etiam Waldamari pronepos, hic electus est in regem consilio Erici regis. Cui si contigisset vita diuturnior, euasisset valde gloriosus, praecipue aduersus petulantiam ciuitatum, quae a gallinis nomen habent. Nam ad illarum petulantiam cohercendam ac refrenandam (qua etiam regibus ac principibus minitantur) videbatur valde idoneus: vehementer enim dolebat, Lubecam olim a Danis extructam, Danorumque regibus subiectam, saeper proditionem libertatem vindicasse, vt illi nunc dominari cupiat, cui prius subiecta seruiebat. Ad eam igitur rem perficiendam collegit ab vniuerso regno ingentem pecuniarum vim. Vnde offensi Aquilonares Iuti, excitata tragedia et graui seditione, rebellare tentantes, a rege victi sunt grauiterque mulctati. Cumque duxisset vxorem filiam Marchionis[1] Brandeburgensis, nomine Dorotheam, sine liberis mortuus est anno regni sui septimo, scilicet anno domini 1448, in arce Helsingburgo. Erat autem Christophorus iste Danis quidem acceptus, sed Suecis inuisus: quibus tamen ad mortem vsque dominatus est.

[1] L. har. Iohannis Marchionis

101. I. CHRISTIERNVS.

[Centesimus primus] [1]) rex Christiernus, eius nominis primus, filius Friderici [2]) comitis de Oldenburg [3]): electus est autem consilio domini Adolphi ducis Holsatiæ, cuius erat consanguineus; qui ducta vxore Dorothea, præcessoris sui Christophori relicta, quæ peperit illi [4]) filiam vnam nomine Margaretam, postea Scotiæ regis vxorem, ac duos filios, Ioannem et Fridericum. Hæc electio facta est anno domini 1448 [5]). Huius temporibus plane defecit Sueciæ regnum a fœdere trium regnorum, coronato sibi proprio rege Carolo Chanuti filio, eiusdem regni Marscalco; quo tandem expulso ob tyrannidem et perfidiam, assumptus est Christiernus etiam in Sueciæ regem [6]) sed paruo tempore regnantem, seditionem aduersus illum mouentibus Suecis quibusdam, natura factiosis, Carolo iam reuocato ex vrbe Gedanensi, in qua 7 annis exilium transegerat. Iste Christiernus [7]), cum esset natura clemens, egregiusque pecuniarum contemptor, nec odij tenax, aut iniuriarum vindex, habuisset suo seculo regnum minime

[1]) De indklamrede Ord mangle i U.

[2]) Dette urigtige Navn, som den skibyske Krønike ogsaa har, er i H. (og L.) rettet til: Theodorici.

[3]) H. har følgende Indskud: „et Heilwigis vel Hedwigis, filiæ Gerhardi I. Ducis Slesuicensis et Comitis Holsatiæ etc.“ L. har omdannet denne Notits til: & Hedwigis sororis Adolphi ducis Sleswici.

[4]) Rettet af L. til: genuit ex illa.

[5]) H. tilføjer i Randen: Coronatus in Dania A. C. 1449, in Noruegia Drunthæ corona Olaui A. C. 1450, die Olauj.

[6]) H. tilføjer i Randen: A. C. 1457.

[7]) H. tilføjer i Randen: Adolpho in Ducatu Slesuicensi et Holsatiæ comitatu [succedens] A. C. 1460, hæredibus pecunia placatis.

violentum, parum etiam cruentum, si calumniatores quidam illius simplicitate non fuissent abusi in magnam regni Sueciae perniciem. Archiepiscopus enim Vpsalensis, Dominus Ioannes Benedicti, vir nobilissimus, falsis delationibus quorundam calumniatorum a rege Christierno captus ac ludibriis affectus multis, in Daniam etiam missus, vbi magna iniuria calamitose vixit, cuius tamen patrocinio ac praesidio Christiernus rex adeptus erat regni diadema. Idem enim Archiepiscopus succensus patriae libertatis amore, odio habens Caroli regis maximam perfidiam, crudelissimam tyrannidem, atque insatiabilem auaritiam, semper restitit Carolo regi, principi perfidissimo, quem sciebat contra trium regnorum solenne foedus priuatis quorundam suffragiis violenter intrusum esse regem. Rex tamen Christiernus, deprehenso calumniatorum dolo, a captiuitate absolutum Archiepiscopum in Sueciam magno cum honore remisit: qui restitutus gradui pristino, contempta captiuitatis iniuria, ad mortem vsque magna Suecorum perfidorum admiratione permansit regis Christierni regno et principatui fidelissimus. Cum igitur Christiernus iste, grandi pecunia, partim a regni tributis collecta, partim vero a Christophoro praecessore relicta[1]), Holsatiae ducatum redemisset, Sueciam armis vicisset, Gotlandiam occupasset, Erico rege decrepito in Pomeraniam reuerso, filioque suo Ioanni vxorem accepisset vrbemque Romam religionis gratia visitasset[2]), regnassetque annis ferme triginta tribus.

[1]) Ordene partim relicta mangle i H. og i de trykte Udgaver.
[2]) H. tilføier i Randen: ac insumsisset in eo itinere 55000 aureos Rhenanos.

anno domini 1481 inter Pascha et Pentecosten[1]) diem clausit extremum. fortitudine, armis et victoriis potens; misericordia. gloria et magnificentia diues; fide vero ac religione pius: sepultusque est Roschildiæ. in sacello quodam a se fundato et extructo atque amplissimis possessionibus dotato. quod ad australem plagam adhæret Basilicæ beati Lucij martyris. cuius religiosus cultus et ornatus. sacræ diuorum quoque reliquiæ ex vrbe Roma delatæ, quæ ibi visuntur. testantur Christiani principis religiosam pietatem.

102. IOANNES.

Centesimus secundus rex Ioannes, eius nominis primus. Hic vxore ducta. nomine Christina, filia domini Ernesti ducis Misniæ, genuit duos filios. Christiernum et Franciscum. et filiam vnam. nomine Elizabeth. quæ nupsit domino Ioachimo Marchioni Brandeburgensi. Iste Ioannes cœpit regnare statim ab obitu patris sui Christierni, multisque annis, nimirum pene triginta duobus. Christiane regnum Danorum moderatus. Nam principio regni sui, sequutus consilium[2]) prophanorum procerum. decreuerat molestus esse viris ecclesiastici ordinis: postea vero. cum sentiret prophanos inueterato odio (quo laici sunt semper clericis offensi) id suasisse. sententiam decreti sui mutauit. Igitur ad finem vsque vitæ suæ erga clerum fuit optime affectus. deprehenso procerum dolo. Quod si non tanta pietate dilexisset vniuersum clerum, veneratusque fuisset omnia Christianæ religionis sacra,

[1]) I Randen tilføjer H.: alij 1482, ætatis 56. 22. Maij.
[2]) For sequutus consilium har U. consilio.

multa fuissent aduersus cleri libertatem a proceribus quibusdam tentata, quæ successerunt illis sub principatu regis Christierni famosi tyranni ac Friderici primi nuper defuncti. Erat autem rex Ioannes tanta præditus solertia, vt prudenter nobilium quorundam insania frueretur: quos cum mira comitate sibi conciliasset, ob mutua tamen ipsorum dissidia ac quotidianas iniurias, quibus se inuicem afflictabant, grauiter in eos animaduertebat: quibus tamen nulla videbatur intollerabilis multa, quod omnia leniret incredibili affabilitate. Quod si temperasset a bello et sanguine (in quæ tamen casu magis, quam proposito inciderat) abstinuissetque ab iniqua sententia, qua decernebat contra heredes domini Pauli Laxmand magistri equitum[1]), fuisset sane princeps et optimus et felicissimus. Porro cum in rebus mortalium nihil sit ab omni parte beatum, et optima quæque desiderantur verius quam habentur: non minimam laudem merentur ij, qui vitam agentes in delicijs ac opibus, huiusque caduci seculi strepitu ac pompa, multis adulatoribus, calumniatoribus et parasitis obnoxij, mediocritatem seruare potuerunt. Huic principi bellum meditanti aduersus dominum Stenonem Sture, regni Sueciæ gubernatorem, restitit Dorothea mater, quamdiu vixit. Nouit enim prudentissima mulier, tantam esse Suetici populi perfidiam, vt quacunque ratione victi et subiugati, non essent tamen diu fidem seruaturi. Mortua vero matre pugnauit ac vicit, vix tamen triennio possedit, rebellantibus Dno Stenone et Suantone proditoribus

¹) Ordene „abstinuissetque — equitum" mangle i C., men høre sikkert til, da de ogsaa findes i den ældre Krønike (Hist. Kildeskr. 1. R. I. 30).

perfidissimis. maximo in hodiernum diem vtriusque regni detrimento. Triumphauit autem anno domini 1497. Anno vero 1501 defecerunt ab illo. obsessa et tandem capta in arce Holmensi regina Christina. Porro cum Suecorum proceres in defectione aduersus aliquot reges. cum Daniæ, tum Sueciæ, a multis excusentur. deficientes nihilominus[1]) a rege Ioanne nec apud cordatos Suecos excusationem habent. quoniam ipsius regnum fide plenum ab omni violentia omnique tyrannide liberum fuerat. Quod si Waldamari. Margaretæ. Erici. Christophori. Christierni quoque secundi regna fuissent tam incruenta. tamque procul a tyrannide et violentia. adhuc fortasse illibatum trium regnorum fœdus durasset. nisi populi alioqui ad seditionem nati obstitisset perfidia. Vno tantum bello Ditmarsiensi fuit infortunatissimus. quod gestum est anno domini 1500. vbi superis non fauentibus feruntur periisse multi viri nobilissimi ac clarissimi. Dicebatur enim vulgo idcirco illos infelici Marte pugnasse. quod ante conscriptam militiam conspirassent aduersus cleri et ecclesiasticorum libertatem. quorum reditus et possessiones gloriabantur se mox occupaturos. victores bello Ditmarsiensi reuersos. Quod si felicius successerit ijs. qui sub exorto Lutheranismo non iam similia moliebantur. imo longe maiora. non solum in perniciem quorundam prælatorum. sed in exitium totius cleri. studiorum. literarum. disciplinarum, omniumque sacrorum totius Christianæ religionis. posteritatis esto iudicium. Cæterum bello nauali erat fortunatior. quo frequenter triumphauit. ac præcipue aduersus Lubicen-

[1]) For deficientes nihilominius har L. deficientibus tamen omnibus.

ses, perpetuos Danici regni osores. Mortuus est autem peste captus in ciuitate Olburgensi, mense Februario, die 20. anno domini 1513. Hic princeps post fata multorum lachrimis est desideratus, etiam illorum qui viuentem auersabantur, quando iam videbant filij principatum minari cruentam tyrannidem, horrendumque et inauspicatum exitum portendere[1].

103. CHRISTIERNVS.

Centesimus tertius rex Christiernus secundus, Ioannis filius. Hic ex florentissimo regno post patrem accepto reliquit tam calamitosum, vt nunquam fuerit ab orbe condito calamitosius. Erat enim[2] famosus tyrannus, quia omnibus tyrannis superiorum seculorum maior, crudelitate, impietate, periurio, sacrilegijs, et perfidia adeo infamis, vt qui Neronem, Phalaridem et Syllam cum hoc contulerit, is semiunciam cum asse contulerit[3]. Ceterum quia viuit adhuc toto orbe famosissimus, rebus ipsis de illius tyrannide testimonium perhibentibus, post fata habiturus est in scriptis memoriam tam immanibus flagitijs dignam.

Telos.

[1]) H. (og L.) tilføjer: Hic Iohannes sepultus est Ottoniæ: cuius Epitaphium habeo descriptum cum Epitaphio vxoris Christinæ.

[2]) Her ender U. med et: etc.

[3]) Resten er forbigaaet af Lindebrog, men findes i den hamborgske Kodex.

Skjønt det ikke er fundet fornødent her at aftrykke Kronistens Kongerække fra Sagntiden, saa meget mere som den temmelig nøje slutter sig til Kongerækken i den danske Rimkrønike, har jeg dog antaget, at det i en og anden Henseende kunde have Interesse, at her som Tillæg meddeles et gammelt „Kongetal“ eller en Kongeliste, der saa vidt vides ikke tidligere er offentliggjort. Den findes i Univ.-Bibl., Arne-Magn. Saml. 20. 8vo (forhen i Addit. 110. 4to), paa tre Pergamentsblade i Oktav, som høre til en gammel Lovkodex. Skriften viser hen til det 15de Aarhundrede, om end enkelte Sprogformer kunne tyde paa, at selve Kongelisten stammer fra en ældre Tid. Ved Gjennemsynet af den vil man finde, at den staar i Slægtskabsforhold til den af Langebek i Scr. Rer. Dan. I, 26—30 udgivne saakaldte „Series runica regum Daniæ prima“, der har til Overskrift: „Her byrias konunga tallit“. Men en Afskrift af denne er nærværende Kongeliste dog ingenlunde; dertil ere Forskjellighederne alt for mange og for store. Angaaende disse Forskjelligheder kan mindes om Langebeks Bemærkning[1]) i Anledning af de store Afvigelser, der findes i forskjellige os fra gammel Tid bevarede Kongelister: „Mirum est, tam de hoc nostro, qvam de ceteris omnibus, qvi Catalogos Regum scripsere, fere omnes in Regum numero, ordine et

[1]) Indledningen til den omtalte „Series runica“.

appellationibus ab invicem omnino discrepare; unde satis clare patet, eos communem non habuisse fontem, nec semper unum alterum exscripsisse, sed unumqvemqve suas traditiones et relictas a majoribus schedulas seqvutum fuisse, qvas omnes, qvoad vetustiores Reges, Saxone Grammatico antiqviores fuisse necessum est; alias enim Historicum tantæ auctoritatis secuti fuissent auctores, qvorum pleriqve post eum vixerunt; nisi dicere velis, Historiam ejus in certis claustris ita sepultam latitasse, ut in paucorum conspectum ac usum prodierit".

Dan heth then fyrstæ koning. i Danmarch war. forræ en Gythis byrd war. Aff hanum kalles Danmark. Gretæ heth drotningh hans. och herræ Pether heth father hans. Tha war Lother koning. Dans søn. Tha war Skioldæ koning. och Dansson. Wlwild het hans drotningh. Tha war Gram koning. Skyoldæsøn. Gro heth hans drotningh. och annen drotningh heth Signe. Tha war Redding [1]) koningh. Gramsson. Hartgrepe het hans drotningh. Tha war Frodæ koning hin inrdæ. Reddingærsson [2]). Tha war Kalden [3]) koning. Frodæsøn. Tha war Helgæ koning. och Frodæsøn. Thyræ heth hans drotningh. Tha war Rolf Krakæ koning. Helgæsøn. Han hengdæ seg wp sielf i Lææland i jen snare. Tha war Rakkæ koning. send aff Swerrigæ for hørsum skyld. och hvndæ reeff hanum i hiel i Wendelsysæl, som nw kalles Hwndslwnd closter. Tha war Snø koningh. och sender aff Swenskæ. swm kalles tekky koning. och bodæ i Nym. och lws adæ hanum wp pa Lyssæ hogh hws Wiborgh. Tha

[1]) Afskriverfejl for: Hadding.
[2]) For: Haddingærsson.
[3]) For: Halden.

war Hiervert koning en dagh til myddagh, och han wort dræpen vith sit borth. Scvldæ heth hans drotningh. Tha war Rørik koning. Tha war Witlef koning, Nanna heth hans drotningh. Tha war Wermvnd koning. Witlefssøn. Tha war Offæ koningh hin stærkæ. Wermvndæs søn. Tha Offæ koningh i Slæswigh strith och drap ther xx[ti] tydyskæ stærkæ kempi. Tha war Dan koning, Offæ søn. Tha war Wgleff koning, och Offæsøn. Tha war Frodæ koning hin storæ. Tha war Offæ koning. Tha war Dan koningh. Tha war Fridleff koning, och Dans søn. Salta heth hans drotningh. Tha war Frodæ koning hin frytgodæ. Fridleffs søn. Och han war høfdingh ower allæ herræ for nordæn Jorssæl haff. Tha war meth frydughedh. Wlwild het hans drotningh. Thessæ war allæ koning [1]) for Gwts byrd konning i Danmark. I then [timæ] war Ihesus Christus fød i thenæ werdæn. Efther war herræ war fødh, tha war Frythløff koning, Frodæ søn. Frydæ heth hans drotningh. Tha war Frodæ koning hin hardæ. Fretløffs søn. Tha war Ingwald koning. Fretleffs søn. Swerthæ heth hans drotning. Tha war Olaff koning. Ingwals søn. Alath heth hans drotning. Tha war Frodæ koning hin frommæ, Olaffs søn. Tybel heth hans drotning. Tha war Halden koning, Frodæsøn. Torildæ heth hans drotning. Tha war Hidden koning hin høwæskæ. Hildæ heth hans drotning. Tha war Asmvnd koning. Hiddens søn. Tha war Wngwin koning, Hiddens søn. Tha war Sygwerd koning. Wngwins banæ. Tha war Sigær koning. Sigwærd søn. Tha war Alf koning. Tha war Røm [2]) koning. Alfs banæ. Radæ heth hans drotning. Tha war fem koningæ, allæ pa jen tidh i Danmark. Bord koning i Skanæ. Oding koning i Siæland. Æwært ko-

[1]) Dette Ord bør udslettes.

[2]) For: Ring (som han nedenfor kaldes).

ning i Fyn. Agnær kon(in)g i Jytlandh. Rørik koning i Lalandh. The fem koningæ the waræ allæ koning Ringx sonær. Tha war Arald koning. Osæ heth hans drotningh. Och han wan segh til at waræ en weldigh koning i halff tridiæ sin tiwæ wintter meth fredughedh. Och han war hofding ywær allæ rigæ for nordæn Rom [1]). Tha var Ring. koning Aralds fosterson. Tha raddæ Ringh koning Arald falskæ rad for sin stridh at Swerigh. Tha samels theræ stridh i siw ar. och the striddæ i Brawel. Ther vort Arald koning dræpen meth swigh. Tha wort ther dræpen meth koning Arald thretiwgæ hofding och thretiwgæ tysindæ folk aff Swerigh, och aff Norman tolf twsyndæ folk. ther natn kynnæ men varæ. Tha war Ringh en weldigh koning i Danmark. Ossæ heth hans drotning. Tha war Ollæ kongh. Ringx banæ. Tha war Ollæ koning dræpen i batstwæ aff en kempi. heth Sterkadær. Tha war Emynd koning. Tha war Stærkader halshygen wit Rynæ bro i Skanæ. Tha war Siwerdh koning. Emyndæ son. Tha war Jerman koning. Sywerds banæ. Swanild hedh hans drotningh. Tha war Bod [2]) koning. Jerman son. En gamel kierlingæ drap hanum i Læyærgard i Sielandh. Tha war Siweldæ koning. och Jerman son. Tha war Snyo koning. Tha war Biorn koning. Tha war Arald koning. Biornsson. Tha war Grom koning hin gamlæ. Tha war Godringh koning. Groms son hin gamlæ. Tha war Olaff koning. Godringsson. Tha war Hemmingh koning. och Godringsson. Tha war Sywerd koning. och Hemmingsson. Tha war Regnær koning. Thyræ heth hans drotningh. Tha striddæ Regnær koning i thre lowendæ stridæ och thyvgæ. och ekky tapetæ han sigher. Tha flydæ keysæren. och Karl koning for

[1]) D. e. Rom (som det rigtig skrives længere nede).
[2]) S. R. D. I, 28 har: Bothæ.

in til Rom och offreth [pa] altere Gwt til hedær, ath han skyldæ thenum frelssæ aff Danmarks konnings vredæ. Ther war Regner koning for raden aff sinæ men meth forrædælssæ i Britania[1] . . . .

[1]) Resten mangler. Paa en vedlagt Seddel har Arne Magnussen skrevet:

„Her er bortrefne to blade og haver veret skrevet paa dennem begge. Det sees af det .r. som staar udi ryggen paa det sidste af disse bortrefne blade, og er det samme .r. med den samme haand, som resten af denne Serie Regum. Her foruden kunde der vere udryckte 2 blade midt i settet, saa at Series hafde været paa 5 blade."

Formodningen om, at der skulde mangle Blade midt i Læget, kan dog ikke bifaldes. En Sammenligning med Series Runica godtgjør formentlig, at intet mangler paa dette Sted.

Forskjellige

historiske Optegnelser,

samlede af

Cornelius Hamsfort.

Ligesom vi have betegnet Stiftsstaderne Roskilde og Lund som Sæde for en flittig Syslen med Arven fra Fortædrene, idet en ret betydningsfuld historisk Samler- og Forfattervirksomhed her fandt Sted i det 16de Aarhundrede, saaledes gjælder det samme ogsaa Stiftsstaden Odense. Her blev henimod Slutningen af Middelalderen den i flere Henseender interessante Diplomsamling for Odense Stift til, som i sin Helhed endnu er uudgiven og nu gjemmes i Universitetsbibliotheket i Upsala[1]). Her var det, at den sidste Prior i S. Knuds Kloster, Hr. Christen Povlsen, gjorde en Række Optegnelser til Klosterets Historie i hans lange Embedstid, hvilken endnu findes i det Kgl. Bibliothek, Gl. kgl. Saml. 851 Fol., og hvoraf Langebek har meddelt et Uddrag i Danske Magazin II, 65—84, ligesom den nævnte Prior ogsaa samlede den anseelige Vaabenbog, som han skjænkede Kong Frederik II til Nytaarsgave 1561[2]). Her levede Mester Hans Lang i en Række Aar som Læsemester ved S. Knuds Kirke, jevnlig sysselsat med historiske Studier og

[1]) Rescripta priuilegiorum S. Otthoniensis Ecclesiæ, quæ de sua dignitate et libertate [illegible]. Papirshdskr. i De la Gardies Samling i Upsala. Jvfr. Stephanii Prolegomena ad Saxonem, p. 15. I Gehejmearkivet findes en Samling „Langebeks Excerpta" Bemærkninger af Langebek om hans Afskrift af denne Kodex og af Stephanius's Indledning til samme.

[2]) Danske Mag. II. 78. Jvfr. Nye kirkehist. Saml. V, [illegible]

Optegnelser [1]). Og endelig var det her, at den ældre og yngre Cornelius Hamsfort, og da navnlig den sidste, bidrog saa betydeligt til at redde mange Efterretninger fra Fortiden fra Undergang.

Om den yngre Hamsforts Skribentvirksomhed er allerede i første Række af dette Skrift I, 662 ff. meddelt udførlige Oplysninger. Her skal det Løfte indfries, som der gjordes, om Meddelelse af flere Uddrag af hans efterladte endnu utrykte historiske Samlinger.

Det første Stykke, som nedenfor meddeles, er en Række Optegnelser fra Aarene 1342—48 vedrørende Danmarks og de omliggende Landes Historie. Det er langt udførligere end det tilsvarende Stykke i Hamsforts Chronologia secunda i Scr. Rer. Dan. I, 305—7. Meddelelsen sker efter Hamsforts egenhændige Hdskr. i Arne-Magn. Saml. 105 8vo. Stykket viser, at Hamsfort foruden Kilder, som endnu ere tilgjængelige, ogsaa har haft andre til sin Raadighed, som nu for længst ere tabte, bl. a. et Diplomatarium fra Dalum Kloster, en Mindebog (Obituarium) fra Roskilde Domkirke, en lignende fra Graabrødre Kloster i Odense, samt Optegnelser fra Sorø Kloster. Ligeledes ses han at have været vel bekjendt med Østersølandenes Historie.

Til de følgende Stykker skal der foran hvert af dem meddeles de fornødne indledende Bemærkninger.

[1]) Se Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 692.

I.

In Liuonia ineunte uere 1342 Burchardus Dreileuus, Magister Equitum Marianorum, Marieburgum et Frauenburgum contra Roxolanos condit; hinc Bellum Roxolanum natum. — Imminente Holsatis cum Valdemaro rege bello, Henricus Ferreus per Danorum prouincias et Selandiam uagatus præsidia munitionibus manu captis aut pignori acceptis imponit. Interea orta leui de caussa inter Holsatos et Danos Henrico militantes in castris contentione, Vir quidam bello et uirtute præstans, unus e Danorum optimatibus, quum plurimis ob animi corporisque decora carus acceptusque, per uim et iniuriam ab Holsatis opprimitur. Ea re cognita, facta secessione, conclamatur ad arma, execratur omne nomen Holsatorum, cæduntur militari tumultu CCC una morte Holsati. Henricus strage suorum consternatus, deductis in munitiones præsidijs, repente in patriam se proripuit[1]. — In Selandia VII Kal. April. moritur nobilissima femina Christina Ni-

[1] Denne Begivenhed henføres ellers til Aaret 1343 (Suhm, Hist. af Danmark XIII, 84).

colai Boosii, viri illustris, filia, Ioannis Duuæ de Testebola [1]) uxor; corpus in delubro Hersfuglensis sepultum. — Roscildiæ IIX Eid. Maij Petrus Paullinus, canonicus de collegio sacerdotum bene merens, uita fungitur. — Voldemarus rex Henrico et Nicolao Holsatis bellum graue ob sibi non seruatam fidem infert, commisso cum hostibus prælio, quo modò uictus, modò uictor abijt. Calundam expugnat. Soburgum quoque in suam redigit potestatem, pulsis Holsatis. — XII Kl. Sextilis ingens Aquarum uis et inundatio, e perpetuis et continentibus nata imbribus, magnum hominibus detrimentum ac stragem, intumescentibus fluminibus per Germaniam ac in primis in Saxonia ad Visurgim, inferebat. Eodem modo in Frisia Eidorensi et uicina Ditmarsia Eidora et Albis, nobilissimi amnes, præter consuetudinem increscentes haud exiguum hominum pecorumque numerum, disruptis aggeribus, euersis ædificijs, repentino impetu oppressisse feruntur, quam plurimos agros lacuum instar peruadentes et utriusque ripæ uicinitates illuuie uastitateque fœda ita depopulati, ut omnia luctu et mœroribus impleuerint. — Exortis inter Lubecenses et Hamburgenses urbes maritimas dissidijs cum Holsatis ob quorundam prædonum et nobilium negotiatoribus insidiantium licentiam, ambæ urbes præsidium CC Equitum Segebergi, permissu Ioannis Largi Comitis Vagrij, cuius ditionis erat oppidum, contra prædones collocant. Id rati Henricus Ferreus et Nicolaus, fratres Holsati, nobilitatem ignominia latrocinij eximentes fauentibus oppidanis oppidum inuadunt, præsidium urbium mariti-

[1]) Tessebølle i Herfølge Sogn.

marum capiunt, abducunt, pecunia mulctant. Hinc bellum nasci cœpit. Lubecensibus de ui et iniuria apud Ludouicos Imp. Augustum patrem et filium, Electorem Brandeburgicum, principem tutelarem urbis, conquerentibus copiæ Equitum ducentorum Friderico Lochenio duce mittuntur. His Lubecenses et Hamburgenses Holsatiæ fines inuadunt, prædas agunt, agros et oppida ultra Lebentium amnem ad locum usque, qui Sylua Danica dicitur, fœde uastant. Interea Magnus Sueonum rex, morem questibus Henrici Ferrei gerens, ciues Lubecenses per Sueoniam negotiantes cum mercibus et nauibus detinet et in publicum redigit. Qua de re magis magisque irritati Lubecenses in urbe Sueones mercatores inuentos circumscribunt, uicem reddentes, classem milite cæterisque ad nauium usum necessarijs comparant, in Scaniam eodem duce Lochenio mittunt. Ibi Holsatos, Sueones, Danos, hostes, amicos iuxta, in autumnali celeberrimo piscatu repertos, capiunt, Lubecam deportant, inde Fridericum Lochenium donatum et laudatum magnifice dimittunt. Pax tandem inter Holsatos et urbes maritimas opera Gunteri C. Suarzeburgij et Henningi Buchij, Equitis illustris, quos Lubecam Imperator et Elector ablegauerant, conciliatur, uulgo, legatos commodis Henrici Nicolaique fratrum et nobilitati Holsatiæ potius addictos quam rerum urbanarum utilitati, mussitante. — Othoniæ ædes Francisci condi cœpit.

1343 a. d. Non. Januar. in Cimbria Slieuicensi moritur Marquardus Schinchelius cognomento Vosben. Vir nobilis et magni nominis. Corpus Slieuici in æde Petrina ante adytum tumulatum cum hoc Epitaphio marmori inscripto, quod multum pietatis redolet. In

Vigiliis Epiphaniæ obijt Marquardus Skenkel dictus Vosben. cuius anima per Iesu Christi piam misericordiam requiescat in pace. — In Liuonia rebellionem commota seditione magistratui et Equitibus Marianis Harrij agrestes facientes. X Kl. Maj. cIↄ octingentos utriusque sexus et ordinis sine ullo discrimine ætatis homines interimunt; eaque seditio non solum terram Harriam, sed etiam Viciam. Virlandiam. Oesoeliam. Esthoniamque. Liuonum prouincias. cædibus et incendiis peruagatur, paucis fuga aut Vitenstenium aut Reualiam elapsis. Cænobium Padisium trucidatis sodalibus deletum. Inde Reualia. nominis Danici urbs, cum præfecto regis Danorum obsessa. Oppugnatur à Vicijs plebeis Habselia. Gliscente indies multitudinis plebeiæ et agrestis secessione. circa IIX Kl. Sextil. in Oesœlia omnes Teuthonici generis aut interficiuntur aut fugantur. Præfectus Poydensis in hostium potestatem ueniens. rupta fide. perimitur. Missi legati à seditiosis Reualiam obsidentibus ad regem Sueonum et Episcopum Aboensem Henningum. ut sibi opem ferrent, se omnem Liuoniam in illorum potestatem tradituros pollicentes. — VI Kl. Sextil. Othoniæ Nicolaus Ionæ F. episcopus ædem Francisci, absoluta eius fabrica, et aram principem dedicat ac solenni ritu magnæ matri Virgini consecrat. Ius dedicationis solennibus et epulum et insecrationes et donaria dantur. — Voldemarus rex oratores in Sueoniam ad regem Magnum mittit pecuniæ grandem uim in debitum Holsatis promissum et belli sumptum mutuatum; ijs benigne respondet rex Sueonum et certum definit diem. — XVII Kl. Sept. Roscildiæ decedit Petrus Strangonis F., Cantor collegij sacerdotum, Vir doctus et

liberalium disciplinarum et Philosophiæ Magisterij insignibus honoratus. — Lubecenses et uicinæ urbes maritimæ, Hamburgum, Luneburgum, Erico Iuniori Erici F., Saxoniæ ad Loneburgum regulo, bellum inferunt, ferente suppetias contra patruelem urbibus Alberto Ottonis F. Saxone: quod in sua ditione prædones latrocinia facerent, mercatoribus insidiarentur: ac agrum Erici ferro et flamma uastant, captos prædones laqueo strangulant, reliquos expellunt. — Sub id tempus Comitia publica Vartbergum indicuntur: eo ueniunt XIV Kl. Decb. Petrus Lundensis, è Sueonia Hemmingus Vpsalensis, pontifices, Petrus Lincopensis, Siggo Scarensis, Frenderus Strengenensis, Odgyslus Arosiensis, Henningus Aboensis, Boëtius Vexionensis, episcopi: Ioannes Cœnobij Omnium Danorum, quod est Lundis, Ragualdus Aluastri, Sueno Herigodi, Vinmarus Varnhemij, Andreas Sinthij, Folco noua uallis, Michael Biæcascogi, Henricus Sabæ, Nicolaus Thomatorpii, Andreas Asyii, abbates, Petrus Dalbiensis et Godefridus Eschilstunæ, priores, ac alij à sacerdotum collegijs missi. Inter cætera de reipublicæ constitutione actum. Voldemaro regi XXXV millibus librarum argenti puri puti mutuò datis (cui summæ alia magna auri uis pro trecentorum militum et ducentorum equitum è uinculis liberatione Scanijs numerata à rege Sueone adijciebatur), Tota Scania cum Hallandia, Blecingia, Lystria et insula Huedena [1] Magno regi Sueonibusque adiudicatur. Patres se in potestate et fide Sueonum semper fore promittunt, ac Magni regis Ericique filij, principis Iuuentutis, dictis obtemperaturos, illesis prærogatiuis sacris profanisque.

[1] Hvidö, bei Suedeyen. S. R. D. I. 265 Hwena.

Ericus quoque consors regni et post patris excessum Sueoniæ Scaniæque rex designatur. Ius præterea regni Norueciæ Aquino, altero regis filio, nobilissimo puero, sciscitur. Rex insuper Magnus accessione Scaniæ imperio auctus, largitionibus uti cœpit et Voldemaro regi dono dat IIX millia pondo argenti puri puti. Canutum Brynolphi F. Magistrum Equitum Scaniæ imponit. — XII Kl. Ianuar. Ioannes Duua Bondonis Vipræ, Equitis illustris, F. de Testebola moritur, homo nobilis et beneficus, cuius ingentia in Collegium sacerdotum merita Roscildiæ extant. Corpus iuxta monumentum Christinæ coniugis in delubro Hersfuglæ honorificis et optimo viro dignis exequijs tumulatur. — Clemens VI pontifex max. Imperatorem Ludouicum Augustum tyrannide et iniustis postulationibus exagitat. — In Borussia Casimirus Magnus rex Sarmatarum cum Ludolpho Cuningo Magistro Equitum et Marianis fœdus et pacem init.

1344. Ioanni Nyborgio episcopo Roscildensi X Kl. Febr. mortuo Iacobus Paulli F. hoc nomine II succedit. — Apud Sueones pridie Eid. Febr. uita excedit Vlfo Gudmari F. de Vlfaasa, Vatis celeberrimæ Birgittæ maritus, primus Neritiæ, relictis è Birgitta liberis Carolo, Birgero, Equitibus illustribus, Benedicto, Gudmaro, filijs, et filiabus quatuor, Merita, quæ in Noruecia viro nobili nupsit, Catharina, postea in Apotheosin relata, Ingeburgi, sacris Risabergi in Cœnobio initiata, et Cecilia, quæ etiam nupsit. Corpus Vlfonis Aluastri in Cœnobio conditur. Morte viri Birgitta solitariam egit uitam integritatis laudatæ et continentiæ, precibus tantum et contemplationibus rerum occultiorum dedita. — Fine hyemis Bugislaus V Vartislai IV F., Sedino-

rum Pomeranorum regulus, Casimiri Sarmatarum regis filiam Elisabetam ducit uxorem. Rex Sarmata foedus cum genero et eius fratribus Barnimo et Vartislao contra Marianos Equites icit. — Sub id tempus Albertus Saxoniæ regulus Ottonis F., amicus urbium maritimarum, diem obit. — In Liuonia bello seruili et intestino in dies ingrauescente, præfectus Danorum obsidione grauı seditiosorum Liuonum Reualiæ cinctus, legatos ad Burchardum Dreilenum, Magistrum Equitum, mittit, suppetias et opem petitum. Dreilenus periculum et sibi imminere, deleta Danorum colonia, putans, exercitum Marianorum ad Reualiam ducit, initaque pugna, insignem obtinet uictoriam, trucidatis hostium X millibus. Vrbem inde ouans ingressus, præsidium Reualiensibus ab hoste Sueone bellum metuentibus imponit, Gosuinum Erchium, commendatorem Velinensem, præfecto Danico legatum addit: gratiæ ob merita laudato illi immortales aguntur, donatusque magnificè ad bellum seruile conficiendum progreditur. Finningi, qui ad Esthoniæ littus appulerant, acciti à rebellibus, nulla iniuria illata remittuntur, tantum de Danorum questi uiolentia. Roxolani auxiliatum agrestibus uenientes ad Tarbatam profligati. — Voldemarus, Slieuici regulus, interuentu pecuniæ custodia Neoburgica à consobrinis Holsatis emissus, sibi suisque, quam unquam ante fecerat, rebus melius prospicit. — Erat reipublicæ Danorum status inquietus et perturbationis ac inde timoris orti plenus, rege Voldemaro nouas res semper moliente.
Comitijs iterum Vartbergi in Hallandia celebratis, tota pecuniæ summa à Magno rege Voldemaro promissa numeratur, et XI Kl. Septb. Israelem Birgeri F.

præstantissimum inter Sueones uirum, qui pignoris et obsidis loco huius pecuniæ promissæ caussa datus fuerat. Bienus et Godescallus Bienij. Danorum legati, obsidio absoluunt. datis tabulis et testibus Gustauo Melisso, Iuaro Lutherio. — In Sueonia Magnus rex iam auctus titulis. regem enim Sueoniæ non solum et Norueciæ. sed quoque Scaniæ salutari se permittebat, dum rerum publicarum negotia administrat atque per regnum huc et illuc iter intendit. tandem Traxlaburgi[1]) commoratur. a. d. Kl. Septb. rogantibus Constantino et Tidemanno Gustrouio, viris clarissimis è Collegio IIII uirûm, quod est Lubecæ. immunitatem et donationes superiorum regum Lubecensibus confirmat. et potestatem mercatoribus eiusdem urbis dat liberaliter per flumen Nyam Nougardiam usque nauigandi ac per Sueonum regiones Gothorumque terras mercaturam et nundinas exercendi. — In Noruecia Nidrosiæ urbis pars magna et ædes Archangeli Michaelis fortuito incendio conflagrat. — Autumno Voldemarus rex arma expediens in Frisios Cimbros XIII Kl. Noub. eorum inuadit regionem et ad deditionem perpellit. Deinde animum recipiendis Vordeburgo. Petriburgo et Corsoræ. quæ oppida et arces Holsati adhuc tenebant. adijcit. Annales Germanicè tralati[2]) et scriptum Olai patrio carmine editum[3]) tradunt post receptam oram Frisio-

[1]) S. R. D. I, 305: Trællaburgi.

[2]) D. e. den ovenfor S. 22 Note 1 omtalte „denscke kronecke", i hvilken det (Bl. Vv) hedder: Darna wan he (Waldemar des dages) freeszland vnder der denen hant, dar na wan he ok wordingborch vnd pederszborch, dat men nu korsoor heth. van den dudeschen.

[3]) D. e. den danske Rimkrønike, der andensteds citeres af Hamsfort som: Olaus Sorensis in Annalibus Carmine patrio scriptis (Arne-Magn. 105. 8vo. ad an. 1127).

rum oppida memorata in Danorum uenisse potestatem. Sed Crantzius aliter refert, ut suo loco dicemus. — Hoc tempore pecuniæ studium et opum cupiditas Romæ apud Pontifices sine ullo modo creuit, ut nullæ dignitates reditusque sacri extarent, quin haberi uenales, ac omnia diuina auro licitantibus indignis prostitui indecenter. Ea labes et Daniam Septentrionemque inuasisse traditur.

1345. Rex Voldemarus, nuncio Equites Marianos in Borussia expeditionem in Lituanos moliri accepto, conferre se eò et fratrem germanum Ottonem, militiæ sacræ Marianorum initiatum, conuenire constituit; itaque uento secundo usus cum fortissimorum Iuuenum manu classem conscendit. Lubecam aduectus, ubi ad triduum hærens, accito sibi socio itineris Erico Iuniore Louenburgio, salutato Senatu Lubeca soluit inque Borussiam peruenit. Ibi cum fratre Ottone, initis iam inter Marianos et Lituanos inducijs, hyemat, milite in hyberna misso. — Sub id tempus Roscildiæ moritur VII Eid. Febr. Hermannus Iarstorpius canonicus, ampliæ familiæ uir et beneficijs Collegio sacerdotum præstitis clarus. — In Liuonia præcipiti hyeme Burchardus Droleuus, Magister Equitum Marianorum, Oeseliam inuadit populabundus, et trucidatis nouem millibus hominum plebei et seruilis ordinis, regionem fœde uastat, Sonneburgum munimentum contra seditiosos condit. Interim in Liuoniam irrumpunt Lituani à seditiosis accersiti: Taruetum arcem X Kl. Martij, quæ fuit Dominicus Reminiscere, capiunt proditione cuiusdam Semgallæ, Mitouium et Halcheluerum incendunt, Rigam et Segeuoldum obsident, omnia ferro flammisque populantur. — Veris initio Voldemarus rex,

comitante Erico Iuniore Loueburgio, sacrum iter incceptat, et è Borussia, salutato fratre et Marianis, per Sarmatiam in Syriam proficiscitur, Hierosolyma et cætera loca sacra inuisere. — Ijsdem diebus Comitia denuo Helsingburgi publica celebrantur; eò cum senatu et optimatibus patres ueniunt, Petrus Lundensis pontifex, Sueno Arhusius, Nicolaus Ionæ F. Othoniensis, Andreas Burglanensis, Iacobus Paulli F. Roscildensis, Petrus Vibergius, episcopi. In commune, peregrinante Voldemaro, consulunt, ac ne quid detrimenti res Danorum caperet, restituereturque regni dignitas in pristinum statum, deliberant. Inter hæc negotia patres, referente Nicolao episcopo, tenuitati redituum basilicæ Canutiæ Othoniensis inopiæque animum aduertentes, ad illius fabricæ absolutionem, multis retro annis inchoatæ, facultates proprias nullo modo sufficere sine piorum beneficentia. Igitur confectis Prid. Eid. Maij tabulis [precio precarioque impetratis][1], qui fuit dies ante Pentecosten, cunctis de Basilica Canutia bene mereri uolentibus expiationem scelerum XL dies usque liberaliter tribuunt: ijs etiam, quos delictorum poeniteret, aut solutis piaculo, habita coram sacerdote aliquo sodaleue omnium criminum pronunciatione, aut qui religionis opinione uel uotis nuncupandis Basilicam frequentarent, sacris concionibus, sacrificijs solennibus, litationi interessent inferias celebrando, manesque defunctorum expiando, aut qui libo[2]) Christo Deo dicato panarioque[3]) inter

[1]) De indklamrede Ord ere tilføjede i Randen.
[2]) Offerkage.
[3]) Madkurv.

liturgiae mysteria ante sigillaria [1]) Danorum superstitione nona supplicarent, aut circumferentem libum oleumque sacrum ferculo sacerdotem sequerentur. Basilicæ structuræ adiuuarent, ponerent oscilla [2]), donaria inferrent, aut bona testamento legarent, aut qui ad serotinum solis tinnitum (is mos tum inoleuit primò adductus Romà) orationem a Christo Deo traditam et salutationem Magnæ matri Virgini dicatam trinis uicibus recitarent, precesque pro republicæ Christianæ otio et populi Danici salute Deo immortali flexis genibus funderent, his uitia animique labes sublata, et data peccatis uenia. — Rex Danus dum continentibus Syriam itineribus obit et Palestinam, sacra loca perlustrat, Hierosolymis ad monumentum Seruatoris donis militaribus ab Erico Iuniore Louenburgio, itineris socio, XI Kl. Sextil. donatur, leui ensis ictu humeris incusso. Is vicissim comites insignibus equestribus exornat. Paulo post domum repetens uiæ se reddit. — Birgitta mulier celeberrima è Sueonia in Italiam se confert, Romam contendit, ibi pro fatidica habetur. Huic, cum esset Romae, uti postea et filiæ Catharinæ, à confessione sacra Petrus, homo doctus, literarijs insignibus honoratus, fuit. — Nicolaus puer, agri Rostochiani quondam Dynasta, moritur hoc anno, spretus et abiectus ab omnibus, cui animi leuitas et inconstantia contemptum attulit. Post amissum principatum vixit annos XXIIII. sepultus Rostochij in æde Ioannis.

1346. Henricus Ferreus, C. Holsatus, cum apud Magnum Sueonum regem stipendium bello Finnico

[1]) Billeder.
[2]) Smaa Billeder af Vox eller andet Slag.

nuper meruisset, accepta hoc anno uenia discedendi, et commissa Holsatia et præsidijs per Daniam munitionibus impositis Nicolao fratri commendatis, in Angliam nauigat militatum Eduardo III regi, qui cum Gallis et Philippo Valesio bellum gerebat. — Roscildiæ XVI Kl. April. moritur Otto Ioannis F. primus ædiculæ Magnæ matri Virgini sacræ sacellanus. — Veris medio Clemens VI Pontifex Maximus Imperatorem Ludouicum Augustum diris execrationibus deuouet, communione religionis Christianæ excludit, acta Ioannis XXII pontificis contra Ludouicum instituta approbat, hortatur Electores VII uiros et Germaniæ principes, ut alium designent imperatorem. — Voldemarus è Syria Hierosolymisque in patriam reuersus totus in eo erat et animo angebatur, quo regnum auitum, pulsis Holsatis Teutonibusque, integrum reciperet ac datas pignori arces suo restitueret imperio. Igitur clandestina cum suis consilia, quid opus facto esset, sæpius agitabat. Ijs placuit pecunia muneribusque ab Holsatis oppigneratas munitiones redimendas: aut si fiscus inopia laborare et hostes tergiuersari uiderentur, dolo eos decipiendos, aut rem aperto Marte tentandam, respondente minus euentu sententijs. His consilijs instructus rex et suapte natura otij impatiens noua denuò aggredi cepit, quæ sequentibus annis omnibus patuêre. — Erat Roscildiæ in magna authoritate ob diuitias et liberalitatem Gulielmus Prychius, primus Decurionum, huius coniux Machtildis, foemina religiosa, prid. Kl. Quintil. moriens, bona haud exigua Collegio sacerdotum testamento legat. — In Germania contra Ludouicum Augustum coemptis suffragijs à pontificibus et Rodolpho Saxoniæ regulo,

Electoribus. adnitente Ioanne rege Boemiæ patre. Carolus IV filius, præfectus limitis Morauici, V Eid. Quintil. Cæsar creatur, et paulo post Bonnæ contra auspicia inauguratur. Verum cæteri principes, quos inter Ludouicus Brandeburgicus, sororius regis Voldemari, et Rubertus C. Palatinus, Electores, Carolum repudiunt, et Pontificis Maximi authoritatem nihili faciunt, solum Ludouicum Augustum uenerantur. — VII Kl. Septb. ad Cresciacum inter Eduardum III Anglum et Philippum Gallum reges pugna omnium funestissima luctuosissimaque, quæ Gallis unquam acciderunt, editur, in qua Gallorum omnis fere nobilitas extinguitur. Occisi Gallis militantes Ioannes Boemiæ rex, Cæsaris Caroli pater, Carolus regis Philippi frater Alenconij, Rodolphus Lotharingiæ reguli, Ludouicus, C. Flandrus, et complures alij. XXX millia Gallorum desiderata. In hoc prœlio uirtus Henrici Ferrei, C. Holsati, magna habetur. Rex Eduardus cum uictore exercitu ad expugnandum Caletum contendit. — Othoniæ Hennechinus Schermerus, qui cum cæteris decurionibus Othoniensium magistratum gerebat, cum uxore et Nicolao filio Franciscanos sodales beneficijs et muneribus complectitur. Paulo post animam agens testamento ijsdem sodalibus aream cœnobio uicinam ad meridiem pro transitu ad sacram Francisco ædem legat, cuius longitudo inter Cœmeterium et uicum communem patet, latitudo ab ædibus Laurentij Vezelij usque ad domum lapideam extenditur. Defuncti Hennechini corpus propter merita à sodalibus ad Francisci honorificè elatum atque ibi humatum. In Fionia magnæ existimationis uigebat Boëtius, abbas insulæ Dei, quod est Cœnobium apud Salingos, olio

nomine Holmium uocatur. — Henrico Hafniensi. Abbate Soræ Cœnobij. iterum abdicante. eius locum obtinet Iacobus Vnsfletus.

1347. Birgitta vates Romæ degens oracula sua publicat. — In Fionia virgo nobilis Heina de Hoo, sacris Dalumi initiata, acquirit sibi quædam bona, eaque de Ottone Randulphi ciue Othoniensi magno emit, ac reditibus monasterij Virginum sacrarum Dalumensium adijcit. Ipsa uitæ superstes usum fructum retinet. Autor et testis fit Andreas sacerdos, prior Virginum. — In Liuonia Burchardo Dreileuuo, Magistro Equitum, mortuo, succedit Gosuinus Erchius. — Æstatis principio Voldemarus in Borussiam secundo uento usus iterum traijcit. Caussa profectionis huius erat, ut fratrem Ottonem conueniret et pecuniam sibi, cuius erat inops, de Equitum Marianorum uectigalibus conficeret, et Liuoniæ partem sibi debitam ijsdem pignori daret, ac cuius ipse defensionem propter itineris longinquitatem nauigationisque tædium atque pericula subire non poterat, traderet propugnandam. Igitur commercio Marieburgi IIX Kl. Iul. inito Voldemarus rex et Otto fratres germani Henrico Tusemero, Magistro Equitum, et Marianis prouincias Liuoniæ Danici nominis Harringiam, Virlandiam et urbes Reualiam, Naruam, Vesebergam IX millibus et quingentis pondo argenti puri puti uendunt, ea tamen lege, ut beneficarij clientelam harum prouinciarum à regibus Danis accipiant, confectis ea de re tabulis. Otto, ante biennium sacris equestribus initiatus, iure suo, quod in Daniæ regno habebat, decedens, assumpto sacri ordinis habitu cruce insignito, in uerba Tusemeri iurat. His actis in regnum Voldemarus reuertitur. —

sus et tempus Caletum ab Eduardo III Anglo expugnatur, auxiliante Henrico Ferreo, C. Holsatiæ. — Peste laborari cœptum. — Iacobus Vpsaliensis, Abbas Soranus, tædio rerum prophanarum muneri suo abdicans, Petrum sodalem Cisterciensem successorem habet, qui præerat Cisterciensibus, qui Soræ sunt, sesquianno. — Imp. Cæsar Ludouicus Augustus V Eid. Octob. extinguitur ueneno, quod hostes illi infuderunt. — Kl. Nouemb. præsidia Danorum Reualia et a Lucena deducuntur secundum præscriptum tabularum Voldemari, et conuectis rebus in Daniam redeunt. Mariani Equites his succedentes Harrigiam et Virlandiam in potestatem et fidem accipiunt. Burchardum Dreileuum, Saxonici generis uirum nobilem, Reualiæ imponunt Commendatorem. Ac ita ea Liuoniæ regio, quæ magna ex parte Esthonica est, a Danici nominis potentia annos CXLI perdurante in Marianorum manus uenit.

1348. Nonnulli initio Electores, qui Ludouici Augusti partibus fauebant, repudiato Carolo IV Cæsare, quem uitio creatum asserebant, fasces Augustales Eduardo III Anglo regi, triumphis Gallicis inclyto, et imperium deferunt. Verum eo gratias Electoribus pro tantis honoribus agente ac dignitatem imperii Romani subire, implicito Gallorum armis, respuente, Fridericum cognomento Grauem, præfectum limitaneum Mysniæ, Cæsarem designant; sed is, à Carolo ardente ambitione X millibus librarum argenti corruptus, imperium magno animo spernit. Paulo post ea dignitas Henrico principi Anhaltino offertur. Hic tanto muneri minus habilis, nec uidebatur Caroli uiribus resistere posse, ultro dignitati cedit. Dum ita dissensionibus

ac contrarijs principum Electorum suffragijs Germania exagitatur, interea Menechinus quidam Molitor, homo incertæ stirpis, Voldemari Electoris ante XXIX annos defuncti, personam moresque mentitus, Marchiam Brandeburgicam inuadit, magnoque populi applausu exceptus, Ludouico Electori Augusti F. bellum infert, aliquot oppida manu capit. Huic supplicia ferunt, instinctu Caroli Cæsaris Boëmi, Rodolphus Elector regulus Saxoniæ, Albertus Megapoleus, Otto pontifex Magdeburgensis, principes Anhaltini. Hinc bellum Teutonicum natum, ad quod et Dani consurgunt, rege sororio suo Ludouico Electori auxiliante. — Prid. Eid. April., qui fuit dies Saturni ante Dominicum Palmis sacrum, Dalumi Heiluigis et Berta Ioannis Vermesteri, Othoniensium ciuium facile principis, Filiæ sacris initiantur, instituta Virginum Dalumensium professæ; his bona attribuit Andreas loci prior de Ioanne Esberni F. Marsuinio ciue Othoniensi empta. Testimonio adhibiti magnæ estimationis homines, qui inaugurationi et uiscerationibus[1]) intererant, Othonia acciti, Andreas prior Canutius, Ascerus Magister officiorum episcopi, sodales, Elauus prior Dominicanorum, prædicatores uocantur; e ciuium numero Ioannes Bangius, Vir clarus, Otto et Hennechinus Randolphi F. F. fratres.

II.

I Hamsforts at Langebek udgivne Chronologia secunda citeres nogle Gange „Annales Slavorum“ (Scr. Rer. Dan. I, 312, 331, 332). Jeg veed ikke, om nogen anden

[1]) Uddeling af Offergaver.

har gjort sig Rede for, hvad derved menes, men efter de Undersøgelser, jeg har anstillet, antager jeg det for utvivl-somt, at derved menes den „Cronica Sclauica“, som allerede i Slutningen af det 15de Aarhundrede udkom i Trykken (uden Trykkested og Aar), og som 1609 paany blev udgiven af Erpold Lindebrog i hans „Scriptores septentrionales“. Det er imidlertid mindre sandsynligt, at Hamsfort selv har kjendt den gamle Udgave, og Affattelsen af den ovennævnte „Chronologia secunda“ ligger formodentlig ogsaa før Aaret 1609. At han ikke har benyttet nogen trykt, men derimod en haandskreven Kilde, slutter jeg deraf, at der blandt andre Optegnelser af ham i Univ.-Bibl., Addit. 58, 8vo, findes et Hefte, skrevet med hans Haand, med udvendig Titel: „E Chronico Sclavorum Othonis Fabri Husensis annotata“, der aabenbart er et Udtog af den nævnte ældste trykte Udgave. Hamsfort har vel altsaa fra Husum, hvor han havde Familieforbindelser, faaet de nævnte Optegnelser, der gaa fra 1181 til 1485, og har saa i sine Skrifter benyttet et og andet deraf, hvor han fandt Anledning dertil.

For ikke ret mange Aar siden er alt, hvad den gamle „Chron. Sclav.“ angaar, blevet underkastet en omfattende Undersøgelse af en lybsk Lærd, Dr. E. A. Th. Laspeyres, som 1865 udgav „Chronicon Sclavicum, quod vulgo dicitur parochi Suselensis“. Til denne Udgave og navnlig til den udførlige Indledning til samme maa jeg henvise dem, der maatte ønske at gjøre nøjere Bekjendtskab med den Krønike, af hvilken Hamsfort har haft et kortfattet Udtog. Kun et Par supplerende Bemærkninger finder jeg Anledning til at meddele.

Den første angaar et Exemplar af den ovenfor nævnte ældgamle Palæotypudgave af Krøniken, som findes i vort Universitetsbibliotheks Haandskriftsamling, Addit. 168, Fol. Naar den trykte Bog, som i sin Tid har tilhørt Arne Magnussen, er hensat mellem Manuskripterne, da er det, fordi nogle gamle haandskrevne Stykker ere indbundne sammen med den. En Del af disse sidst-

(nemlig hvad der staar paa de fire første Blade) er aftrykt i Scr. Rer. Dan. V, 505—10, under Titel „Annales Slesvico-Holsatenses 1227—1546", forsynet med en kort Indledning af Langebek, i hvilken dog ikke omtales, at foruden de aftrykte haandskrevne Blade findes der endnu tre, som indeholde en kortfattet holstensk Krønike, der gaar fra Aaret 1106 til Frederik I, og synes skreven, ikke længe efter at Kong Hans og hans nævnte Broder havde overtaget Regeringen over Hertugdømmerne. — I Aaret 1827 forfattede R. Nyerup en Afhandling om den nævnte Palæotypudgave af den slaviske Krønike og de haandskrevne Tillæg til samme (af hvilke sidste han har gjengivet et og andet uden at have bemærket, at det meste deraf allerede fandtes aftrykt i Scr. Rer. Dan. V). Nyerups Afhandling, som i hans egenhændige Haandskrift nu findes indlagt i Addit. 168 Fol., blev af Fr. Thaarup oversat paa Tydsk og udgivet i et af ham redigeret Blad „Kopenhagener Börsenhalle. Mittheilungen aus dem Norden", Kphg. 1830—31, Nr. 6 og 7. Skjønt Thaarup ved at udgive Nyerups Afhandling paa Tydsk vel havde til Hensigt at gjøre den tilgjængelig for tydske Historikere, synes han dog ikke at have naaet sit Maal, da Laspeyres, der ellers med saa stor Udførlighed omtaler den Chron. Sclavicum vedrørende Literatur, ikke med et eneste Ord berører den omtalte Afhandling, skjønt han utvivlsomt vilde have gjort det, om han havde kjendt dens Existens.

Den anden Bemærkning, jeg vil meddele, gjælder Spørgsmaalet om, hvem Otho Faber Husensis maatte være. Laspeyres har ikke kjendt Hamsforts Manuskript, men derimod har han faaet Meddelelse om en maadelig Afskrift af samme, der findes i Kgl. Bibl., og derved har han ogsaa faaet fat paa Navnet Otho Faber som et, der er knyttet til den af ham udgivne Krønike. Skjønt han nu i Husum søgte Oplysninger[1]), lykkedes det ham dog ikke at faa videre Klarhed end den løse Formodning, at

[1]) Se Laspeyres's Fortale til Chron. Sclav., p. XXIV—V.

Otto Faber muelig kunde være en vis Dr. med. Alb. Otho Faber, der efter at have praktiseret i Lybek og Hamburg i Midten af det syttende Aarhundrede, døde 1668 som Livlæge hos Kong Carl II i England. Naar man imidlertid nu veed, at Hamsfort, der døde som en aldgammel Mand 1627, allerede længe før havde benyttet Otho Fabers Annotata, saa falder Laspeyres's Formodning strax til Jorden, saa meget mere som hin Læge heller ikke var fra Husum. — Høist sandsynligt, om ikke fuldstændig afgjort, er det derimod, at „Otho Faber Husensis" er den Ottho Schmidt eller Fabritius fra Husum, der levede samtidig med Hamsfort og en Tid var Landskriver i Ditmarsken, senere Byskriver i Husum, og som forfattede en historisk-poetisk Fremstilling af de oldenborgske Kongers Historie, kaldet „Danias", af hvilken dog kun 1ste Del udkom, trykt i Slesvig 1581 [1].

I og for sig har hans Udtog af den gamle Krønike ikke nogen selvstændig Betydning, navnlig efter Laspeyres's omhyggelige Udgave. Men da denne neppe er kjendt af mange hertillands, og da det dog ikke er ganske uden Interesse at oprede, hvorfra Hamsfort har de forskjellige Efterretninger, han i sine Samlinger meddeler, skal her udføres en lille Prøve af det hamsfortske Haandskrift, som har foranlediget denne Undersøgelse. — Vi vælge lidt af Begyndelsen og noget mere af Slutningen.

E Chronica Slauorum Othonis Fabri Husensis.

1184 Theodericus præpositus Segebergensis creatur episcopus Lubecensis succedens Conrado.

1) Moller, Cimbria lit. I. 284. Bolten, Ditmarsische Geschichte I. 142–3.

1186 ab Adolpho, C. Holsato, condi cæpit cænobium Reyneuelde ordinis Cistertiensium.

1188 capta et demolita Bardeuich ciuitas ab Henrico Leone, creuitque et ..ilium habuit Luneburga.

1190 Dux Henricus Leo de imperatoris manu recuperauit Lubecum [1]).

1192 amisit urbem Henricus, recepitque Adolphus, C. Holsatus.

1195 obiit Henricus Leo Brunsuigi.

1197 obiit rex Danorum Canutus veneno [2]).

1199 Valdemarus dux subiugat Nortalbingos.

1204 cepit Rex Danorum Erteneborg trans Albim, et demolitus est.

1209 uicit Hamburg, Segeberg, Raciborg et cepit comitem Adolphum et sibi subiecit Lubecum Kl. Septemb., datis tamen ijs literis, quod uterentur priuilegijs prioribus. — Anno, quo comes Holsatiæ liberatus est uinculis Danicis, in Liuonia conditur ciuitas regis.

1209 Ciuitas Lubeca incendium patitur ad uicum usque quinque domus.

1210 Stralesund condi cæpit a Danis et Iaromaro et Pomerano.

1211 obtinuit Danus Borussiam et multas terras a duce de Stetin, et condidit Demmyn.

1218 rex multas terras igne uastat circa Stadium in hieme ualida, et Hamburgum occupat adiuante

[1]) Denne og flere af de følgende Notitser staa i det her benyttede Udtog (ligesom i Grundskriftet) paa en anden Plads end den, som Tidsordenen anviser dem. For lettere Oversigts Skyld ere de dog her ordnede kronologisk.

[2]) Denne i flere Henseender urigtige Efterretning findes paa samme Maade i Grundskriftet.

comite Alberto[1]. Et proximo anno iussu regis comes munitionem posuit Trauemundie. Lubeca est munita. Caristia per biennium.

1218 coronatur Slieuici Voldemarus III. regis Voldemari II F.

1223 in Estlandia à Danis condi cæpit Reualia.

1223 Comes Henricus Suerinensis capit reges Danorum Voldemaros Ioannis ante portam. Capitur postea C. Albertus.

1227 Lubecenses liberati sunt, postquam seruierant Danis 24 annis et ultra: pugna in Bornhouede.

1235 Ioannes Decanus Lubecensis fit episcopus ibidem. Consecrat Monasterium Reinfeld.

1474 post trium regum Christianus Rex et dux Louenburgius ascenderunt curiam Romanam ad papam uidendum. Sic mutauerunt Cœlum, quantum ad corporum motum, sed non corda. Quia surgit Lazarus iam consuetudine fœtidus non nisi Christi magno clamore. Venerunt igitur ad imperatorem Fridericum III regem Daniæ oppido ueneranten, obtinuitque rex ab eo dominium Ditmarsiæ, et ut Ditmarsia, Holsatia et Stormaria esset ducatus unus ipsius eiusdem regis, et item concessit illi noua locanda uectigalia super bonis Kopmanni in districtu regis, non obstantibus aliquibus priuilegijs Lubecensium, Hamburgensium et Luneburgensium, Alberto Marchione existente in caussa, ut in fine ciuitates diuortiarentur et humiliarentur. Nunquam tamen huiusmodi usus est, nec Ditmarsi

[1]) Senere hen i samme Udtog findes følgende Notits: 1218 rex Danus Hamburgum cepit et dedit C. Alberto Holsato in hæreditatem accipiens ab eo 500 marcas.

eum pro domino recognoscere uoluerunt. — Inde uenerunt ad ducem Mediolanum cum multo honore. Dehinc ad urbem honore cum maximo, et papa Sixtus 4 soluit eius expensas in curia. Manebat enim in palatio imperatoris in urbe, deditque illi papa donaria multa preciosa. Rosamque conseruauit illi, quam Letare impertiri consueuit. Fuit enim Romanis maximæ reuerentiæ, quia sciuerunt eum esse regem Gothorum siue Gethorum, qui iam et Sueci sunt, à quibus olim urbs deuicta est anno Domini 378. Sed iam Sin ke sees uix æquiualent troie dues[1]). Descendendo redijt ad Albertum marchionem apud Francones conuersando ibi usque Iacobi. Vltra etiam omnia donatiua concessit mutuo magnam pecuniam in Mediolano, quam postea legatis post eum missis non ridendo soluit. — Ad quindenam post circumcisionis facta est dieta inter Ciuitates et Anglos in Traiecto, et amicitia renouata, datis priuilegijs et renouatis[2]). Post Pentecostes inito fœdere episcopus Bremensis, Lubecensis, Hamburgensis, Monasteriensis Frisij[3]) bellum faciunt Gerardo Comiti Oldeburgio, ipsius terram et castra populantes; sed intercessione episcoporum quorundam indutiæ sunt constitutæ.

Rex Daniæ Roma rediens uisitat Carolum Burgundum obsidentem Nussiam, aderant Fridericus Brunsuicensis, Magnus Megapoleus, Ioannes Louenburgius, duces, comites Reppyn et Oldeburgicus Gerardus.

[1]) Meningen af disse noget gaadefulde Ord er, at nu er det helt anderledes. (Jvfr. Laspeyres, S. 296—7).

[2]) Utydeligt.

[3]) Dette Ord er tilføjet over Linien, det mangler i Grundskriftet (Laspeyres, S. 297).

1475 Gerardus C. ad suos redijt; bellum (direptiones) inter eum, Frisios et Bremenses.

1476 circa Pantecosten Comitia de Hansa Lubecæ. Colonienses cum urbibus in gratiam redeunt.

Magnus Megapoleus ducit filiam Erici Pomerani. Henricus episcopus Monasteriensis oppugnat Gerardum C. Oldeburgium. — Eodem anno tuguria Coptmanorum Bergis omnia incendio absumuntur magno cum damno, autore Ioanne Caluesvinkel ebrioso. Ventus ualidus subsolanus Frisonibus Marslandis damna dedit, naues confregit.

1477 Stolpe ciuitas Pomeraniæ incinerata est. — Quinque monetarij Hamburgi comburuntur. — Lubeca porta Holsatica et munitione exornatur. — Magna pars Trauemundæ et Oldeslo incendio absumitur. — Eodem tempore cessauit graue uel uectigal regis Daniæ, qui desiderauit à qualibet lasta cereuisiæ mediam unciam argenti. Ciuitates maritimæ post multa placita cessarunt. Sueci etiam eodem tunc licentiarunt à rege Christiano dicentes in eadem dieta Copenhauis, non uelle amplius regi obligari in homagio præstito, quia sigilla sua propria irritaret. — Stocholmij minores, Franciscani dicti, occidunt Guardianum proprium, agentes bachanalia, increpantem in media nocte. — Muscouita occupat Nougardiam dolo.

1478 Ioannes Louenburgius equitem Danum et prædicatorem monachum cepit proficiscentes Romam. — Ioannes, regis Daciæ F., ducit Christinam, Electoris Saxoniæ filiam, circa natiuitatis Mariæ. Albertus M. Misnensis cum multis principibus una cum episcopo Merseburgensi et militibus non modicis 26 curribus per Rostoch duxit in Daciam, et altera die Lucæ, die

Lunæ, reuertens in Lubec famosam tenuit curiam aliquot dies hastitudine etc. — Paulus pontifex Rigensis capitur a Magistro ordinis Liuoniæ Bernhardo de Borg.

1479 Rutheni uexant Liuoniam, et Sueones ad Viburgum in Russiam excursiones faciunt.

1480 Bernhardus de Borg, Magister ordinis Liuoniæ. suasu patrui Symonis de Borg, episcopi Reualiensis, Russiam populatur et magis ditionem Torpatensem. — Sueones fœde Russiam uastant. — Comitia rex Danus Rendesburgi habet, præsentibus maritimis; actum cum Ditmarsis. — Hamburgenses 14 piratas Gerardi C. Oldeburgensis gladio feriunt. — Rex Chilonij, præsentibus ciuitatibus et militia Holsatiensi, multat exilio Henningum Poggeuiscium et illius præfectum ad Tundern et filium Vulfardum ob scelera, tyranidem, quod colono absciderit nares, aures, alios gladio puniuerit, iniuste multauerit bonis, et quod filius mammas cuidam absciderit mulieri, quod noluit proprium filium abdicare et filium suum lactare. Illius bona rex in fiscum redigit. Verue, prædium ad Oldenburg, solo adæquatur; deiecit quoque rex Ioachimum Ranzou de castro Plone, quod uiolentias exercuit diuersas post mortem patris sui Nicolai, qui eam (!) sua pecunia comparauerat. — Comitia circa Bartholomei rex Segebergi habuit, præsentibus episcopo Lubecensi Alberto et ciuitatibus, de ratione debitorum cum nobilibus actum; paucis debitum regium solutum, multis nihil datum. — Ioannes de Cardona, comes et præceptor ordinis Rhodiorum, cum indulgentijs papæ contra Turcam per totam Europam diuagatur.

1481 post Christi natalem Muscouita misit exerci-

tum in Liuoniam uastandam, facta pace cum imp. Tartarorum; qui fœde uastant Liuoniam. — Anno eodem, Gregorij, Gripsualdenses lapidabant episcopum Caminensem, Marinum de Fregeno, legatum olim per Daciam, Sueoniam et Holsatiam, qui dum urbem remearet Romanam acturus contra suam diocesin, dum diutius esset litispendentia, die 8ᵒ Iulij cum mœrore spiritum in urbe efflauit. — Contra Bernhardum de Borg, magistrum Liuoniæ, per Lippoldum spargitur excommunicationis sententia, iussu capti pontificis Rigensis, Lubecæ et in maritimis.

1482 Aureus numeras I, [litera dominicalis] F., ciclus indictionalis xv. Bellum in Liuonia ciuile inter Rigenses et ordinem componitur in Februario. — Fertilis annus; emebatur tonna butyri v marcis. — 14 Aprilis Henricus Episcopus munitionem Westerborg C. Gerardi occupat. — Caristia in Liuonia et Reualiæ. — 17 Maij Eclipsis Solis. — 22 Maij moritur Christianus rex, Ioannes regnum inijt.

Caristia magna; ualebat modius siliginis vij ß. causa existentibus mercatoribus; una lasta tritici ualebat 100 mꝭ et amplius. — Delmenhorst die Fabiani capitur. 11000 martyrum capitur Oldeburgum, ubi erant filij duo Gerardi Comitis et Iacobus Mauritij F. — 13 Augusti Comitia Magnus Megapoleus et Ciuitates habent Vismariæ causa Rostochiorum. — 24 Septb. Albertus Megapoleus Magni frater cum Benedicto Aleueldio spoliat uicum Canonicorum Hamburgensium; excommunicantur. Proximo anno obijt Albertus. Octaua Martini Comitia Chilonij.

1483. VII Maij seditio Hamburgi. 18 Iulij seditiosi decapitati. — 11 Iunij occiditur a Dano

Ioannes Sasse, prior Carthusiensis ante Plonam. — Bernhardus de Borg, Magister Liuoniæ, remouetur ab officio, capto castro Dunensi a Rigensibus. — Comitia die Catharinæ Flensburgi ob priuilegia Holsatiæ rex Ioannes habet.

1484 annus bissextilis, [literæ dominicales] D C. — Bellum Rigensium et successus contra ordinem. — Visitationis Mariæ Comitia Hafniæ cum maritimis in caussa. Iacobus Mauritij F. piraticam exercens, qui eadem æstate in Noruegia obijt. — Legatus pontificis cum Indulgentijs in Sueonia populum pecunia emungit. Æstate [ferbuit pestilentia]. Annus fertilis, lasta siliginis ualet ix m℔ ɔ: sex florenis. Post Michaelis ingens frigus.

1485 [lit. dom.] B, Aureus numerus iiij. Octaua trium regum fœdus Lubecæ maritimæ urbes de Hansa iniunt contra principes et Magnum Megapoleum.

III.

I det haandskrevne Hefte, hvori Hamsfort har antegnet foranstaaende „Annotata e Chronico Sclauorum“, findes tilsidst nogle Optegnelser, der ere hentede andenstedsfra, nemlig dels nogle Notitser om Biskopper i Trondhjem og i Slesvig [1]), dels følgende Ud-

[1]) De ere ikke af sønderlig Betydning og forbigaas derfor. Som noget, der muligvis kan være af Interesse, kan dog antegnes, at Hamsfort har Slægtnavnet paa den første evangeliske Superintendent i Trondhjem, hvilket ellers sjeldent forekommer. Han kalder ham nemlig: M. Thorbernus Brad.

tog af nogle vigtige Statsakter, der for saa vidt have Interesse, som de oplyse os om Hamsforts Studier og formentlig godtgjøre, at han har haft Adgang til de Diplomer, hvis Indhold her refereres.

Henricus, Adolphus et Gerardus, duces Slieuici, comites Holsatiæ, Stormariæ et Scouenburgi, confirmant, nihil è iure debere illis Holsatos nisi usque ad Lebentium amnem præstandum officium et militiam, nisi in dote filiarum. Confirmant et illorum priuilegia. Actum Plone anno 1422, die Ioannis Baptistæ in æstate.

Christophorus, rex Danorum, Coldingæ anno MCCCCXXXX Vigilia SS. Philippi et Iacobi Apostolorum Alfo duci Slieuicensi committit ducatum Slieuicensem ut feudum et clientelam.

Christianus Adolpho duci confirmat ducatum, subscribentibus Tuuone Pontifice Lundensi[1] . . . . . Hafniæ Anno 1455 Vigilia Mariæ Magdalenæ.

Christianus rex Danorum confirmat Slieuicensibus et Holsatis sua priuilugia, et urbes nominat, nominatim Slieuicum, Flensborg, Hadersleuen, Hamburg, Kyl, Itzehoe, Rensborg, et nobilitatem, et Lubecensibus quoque dicit, se cum fratribus Mauritio et Gerardo hæredem esse, ac committit illis potestatem eligendi unum è liberis, quem uelint. In Slieuicensi ducatu debet esse Dapifer, in Holsatia Marscallus.

[1] De øvrige talrige Medbeseglere af Brevet nævnes. (Brevet er trykt i Antislesvigholst. Fragm. VII. 82—4, og a. St.).

Subscripserunt regis nomine[1]) . . . Ripis actum die Mercurii post Inuocauit anno 1460.

Christianus, rex Danorum Sueonumque, Comitia Chilonij habet ante Palmarum, confirmans eadem priuilegia Holsatis, anno 1460.

Christianus, rex Danorum, Sueonum et Noruecorum, confirmat Nicolao episcopo Slieuicensi omnia priuilegia episcopatus Slieuicensis ob illius merita, et concedit magnas immunitates. Gottorpij in arce datum diploma dominica Esto mihi anno MCCCCLXI.

Ioannes et Fridericus, Christiani regis filii, confirmant priuilegium Holsatis et Slieuicensibus, subscribentibus Carolo Othoniensi, Nicolao Viburgensi, episcopis, Erico Otson, Strango Negelson, Nicolao Tymeson, equitibus auratis, et oratoribus Ernesti Electoris et Alberti fratrum etc.

Christianus II rex Danorum etc. et Fridericus Flensburgi die Lucæ Euangelistæ confirmant et corroborant Slieuicensibus et Holsatis omnia priuilegia et immunitates. Anno 1513.

Nicolaus Stiggo Burglanensis, Nicolaus Clauson Arhusiensis, Iuarus Munck Ripensis, Stigotius Crumpe Burglanensis, Auo Bildus Arhusius, Georgius Frisius Vibergius, episcopi, Magnus Goie, magister equitum, Nicolaus Hog, Præbiorno Putbuscius, Ioachimus Lycke, Tyggo Crabbe, Petrus Lycke, equites, Magnus Munck, prætor Cimbriæ Septentrionalis, Auo Vincentz, senatores regni, Abbas Seuerinus de Vitæschola, abbas Iacobus Ømensis, Nicolaus Bodulfson, præpositus

[1]) Herefter følger Navnene paa Medbeseglerne af Brevet (trykt i Antislesvigholst. Fragm. VII, 19—26).

Vesteruicensis. Ioannes. præpositus Tiulomensis. Canutus Henrici. præpositus Viburgensis. Ericus Stiggo de Mattrup. Absolon Negelson de Langtindt. Lucas Krabbe de Ostergaard. Otto Holgerson de Boller. Ericus Ericson de Aschedal. Olaus Nielson de Skierne. Nicolaus Luduieson de Palsgord. Eylerus Bruske de Dalund. Christiernus Anderson de Quelstrup. Ioannes Huas de Caas. armigeri in Cimbria. Comitia habent Viburgi Anno 1523. die Iouis post Annunciationis Mariæ. publicant regis electi Friderici edictum et scelera ac tyrannidem Christiani II Danicè[1]. et electus rex publicat suum edictum Germanicè et confirmat omnibus sua priuilegia eodem anno. loco et die. — Item Fridericus electus Danorum rex confirmat ob præstita opera Holsatis Slieuicensibus sua priuilegia et concedit potestatem nobilibus et prælatis uitæ et necis.

1527 Gotorpi die Mercurij post uisitationis Mariæ conceditur et datur silua ad Treiam Gotscallo. episcopo Slieuicensi, à rege Friderico.

1528 rex Fridericus Huseni fuit die Iouis post Francisci: aderat Godscallus Aleueldius. episcopus Slieuicensis.

1533 dominica Trinitatis Christianus dux, fratrum Ioannis. Adolphi et Friderici tutor, Comitia habet Chilonij; confirmantur omnia priuilegia. et concionandi permittitur potestas et religionis libertas.

[1]) Det er Frederik I's foreløbige Haandfæstning af 26. Marts 1523 (jfr. Aarsberetn. fra Geh.-Arkivet II, 65 Not.). I det her benyttede Hdskr. findes ogsaa „Crimina, quæ à Senatu obiiciuntur Christiano II regi anno 1523“. som dog forbigaas, da de haves andensteds paa Dansk (bedst i nævnte Aarsberetn. II, 67—8).

IV.

Det Blandingsbind i Universitetsbiblioteket (Addit. 58. 8vo), hvorfra foranstaaende er hentet, indeholder en Del andre Seger skrevne med den yngre Corn. Hamsforts Haand, deriblandt en Række Optegnelser, som bære Præg af at stamme fra Middelfart og maa antages samlede af et eller flere Medlemmer af Familien Bang. Disse Optegnelser ere dog blandede med andre, som Hamsfort vistnok har hentet andensteds fra, deriblandt en Række Notitser til Sønderjyllands Historie, begyndende med Aaret 910, men som ere saa unøjagtige, at jeg tager i Betænkning at lade dem aftrykke her. Undertiden fristes man til spørge, hvorfra Hamsfort kan have denne eller hin Notits, som ikke finder Tilknytning i hvad vi ellers vide. Som Exempel kan følgende anføres:

„Anno 1321 [skal være 1312] mortuo Voldemaro duce Iuniore succedit filius Ericus; hic fratrem Suenonem habuit, qui Christophoro II regi inseruijt".

En Søn af Hertug Valdemar IV af Sønderjylland ved Navn Svend er os ellers ganske ubekjendt. Kun i et af Hamsforts Skrifter, hans Series Episcoporum Otthoniensium (S. R. D. VII, 227), siges, at da Erik Menved 1314 gjorde et Tog mod Stralsund, deltog „Sueno dux Cimbrorum Slesuicensium" i dette Tog. — Som Hjemmelsmand for nogle af de Efterretninger, der i det følgende anføres, særlig vedrørende Adelshistorien, nævner Hamsfort Præsten Lavrits Madsen i Tryggelev paa Langeland, om hvem vi andensteds fra vide, at han 1516—55 var Sognepræst i det angivne Sogn, efter at han tidligere i nogle Aar havde været Kapellan sammesteds. Han betegnes som „insignis vir [1])". — En Del af det følgende har tidligere været udgivet i Samlinger til Fyns Historie og Topografi VIII, 229 ff. Men da nogle manglende Blade senere ere fundne i Universitetsbiblioteket (hvor

[1]) Kirkehist. Saml. II, 453—4.

de vare klæbede ind i en gammel Kodex med det juridiske Fakultets ældste Statuter) og nu ere indlagte paa deres Plads blandt Hamsforts andre Optegnelser i Addit. 58. 8vo, saa benytter jeg Lejligheden til her at foranstalte en ny og foroget Udgave.

Anno 1324[1]) rege Christophoro II moritur Ericus dux Slieuicensis. hic sororem Comitum Holsatiæ in matrimonio habuit et reliquit filium Voldemarum. 10 annorum puerum. Christophorus rex sibi uendicat illius tutelam.

Anno 1333 Christophorus rex moritur.

Anno Domini MCCCLXI[2]) then fredagh for S. Iacobi tha wandt koning Voldemar Gullandt till Danmarck.

Voldemarus dux moritur. postquam aliquandiu uixisset, rege Voldemaro. et filium Ericum[3]) reliquit. qui etiam moritur adhuc regnante Voldemaro III rege, et administrat ducatum illius coniux superstes; qua mortua Danico regi adijcitur ducatus.

1375 Voldemarus moritur.

1386[4]) Gerardus C. Holsatus creatur dux Slesuici, accepto uexillo ab Olao rege.

1404 occiditur Gerardus in Ditmarsia.

1419 clades in Femaria.

Durante bello inter Holsatos et Danos inducias

---

[1]) Bør rettes til 1325

[2]) Hdskr. har: MCCCXXXI.

[3]) ○: Henricum.

[4]) Hdskr. har: 1382.

anno 1420[1]) Ioannes Schele episcopus Lubecensis iussu Pontificis Romani a die Catharinæ ad Michaelis efficit. Nihil effectum.

1422 Henricus dictus Rumboldus dux Silesiæ a Cæsare Sigismundo iam sequestro mittitur, ut pacem faciat.

Henricus dux citatus obediens in Boemiam uenit, sed nec iudicem nec aduersarios inuenit; reuertitur postea.

1424 doctor mittitur in ducatum de re et lite cognoscenda.

1424[2]) Ericus in Suriam proficiscitur.

1427 pugna naualis in Orizonte cum nauibus Baianis.

1434 Comitia Suenoburgi, eo ueniunt oratores maritimarum pacem petitum.

1435 Comitia Vordingburgi, eo ueniunt oratores maritimarum et principum. Pax proclamatur.

Anno 1441 wandt ko. Christopher Wogenborg udi Judlandt y Hanneherdt femte dag Pintze.

Christophorus rex (etc.) et Ioannes Laxman archiepiscopus (etc.) anno Christi MCDXLIII die Martis post Epiphaniæ festum Ripis Comitia publica habent et iudicant de quibusdam quintis[3]), quæ uocantur a uulgo episcopalia dona, quæ episcopis dabantur[4]).

---

[1]) I Randen har Hamsfort tilskrevet: hic annus iterum atque iterum inspiciendus.

[2]) Hdskr. har: 1423.

[3]) Rigtigere: quindecimis.

[4]) Derefter meddeles et udførligt Udtog af Bestemmelsen, der er trykt hos Hvitfeldt og andensteds (se Reg. dipl. Dan. I, Nr. 3714). Hamsfort har imidlertid nogle Afvigelser, f. Ex. i Dateringen, og i Navne. For Hemmingus Ottoniensis

1444 Rex Christophorus constitutionem Ciuitatum instituit Hafniæ.

Anno 1454 in profesto SS. Fabiani et Sebastiani venerabilis in Christo pater D. Hennichinus episcopus Othoniensis pertransiuit passagium Medelfar super glaciem.

1469 Margarita Domicella regis filia in Scotiam mittitur.

1471 [1]) uincitur insigni clade Christianus rex ad Stocholmium die S. Dionysii.

Ioannes pontifex Lundensis Dei et apost. sedis gratia. Olaus Roscildensis, Ioannes Arusiensis Canutus Vibergensis. Iacobus Burglanensis. Petrus Ripensis. Carolus Othoniensis. indulgent Ecclesiæ Midelfar, Hafniæ millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto.

Otto Nielson de Biornholm ex familia Rosariorum. homo fide antiqua. prudentia singulari. spectabilis senator trium regum. Erici Pomerani. Christophori III Bauari et Christiani I Oldenburgij. Bello præstans et manu promptus. interfuit prælio ad Emeruad. ubi multis uulneribus affectus inprimis in capite. obtinuit uirtutis ergo a rege Calleam præfecturam. quam xxx annis fere tenuit. regi uero Christophoro et Christiano præfectus palatij fuit, a Christiano denique maximis cumulatus honoribus. et uacatione officiorum concessa, domi consenuit. consilijs optimus. religiosus. Vxorem habuit Helenam Holgeri Gregerson filiam de Hiere-

episc. har han rigtig: Henichinus Othoniensis episc.; for Domini Ericus Nicolai, Henricus Canuti (etc.) har Hamsfort: D. Ericus Nielson de Thym. D. Henricus Cnutzen de Refstrop (etc.).

[1]) Hdskr. har: 1472.

holm, Dñi Andreæ Offisson de Biornholm uiduam, cum qua accepit iure matrimonij Biornholm, et ex hoc coniugio præstantem genuit filium Ericum. Moritur ætate et laude plenus anno 1477, sepultus Randrusij ad Franciscanos in sacello a se condito et monumento illatus, quod uiuus sibi posterisque poni curauit. Vxor ipsius obijt anno 1470 ibidem sepulta. Horum ossa anno 1552 a posteris translata sunt.

Otto Nilson—Ericus* { Holgerus
{ Otto — { Georgius. Holgerus. Ericus.

*D. Ericus Ottson, præfectus prætorio.

D. Nicolaus Rosarius.

D. Ericus Banner, Mag. Eq. — Metta.

Otto Banner. | Magdalena uxor Iuari Crabbe. | Birgitta Banner de Flintholm.

Anna uxor Absolonis Vefferi.

Christiani primi regis medicus uocabatur Engelbret[1]).

Anno Domini 1493 condi cœpit sacellum Trinitatis Mediaphori. Fundator primus D. Bernekinus Skinkel cum duabus uxoribus D. Hilleborg et D. Catharina, et cæteri: D. Otto Skinkel, uxor D. Cæcilia.

[1]) Hans fulde Navn var Engelbert Korner (se Pauli, Lübeckische Zustände im Mittelalter 11, 95—6). Neden under ovenstaaende Notits findes: „Huius [ɔ: Engelberti] Oxymellis compositio hæc fuit", og derpaa Angivelse af Sammensætningen og Tilberedelsen. Det er uden Tvivl den ældste Recept, som Farmakopeens Historie har at opvise hertillands.

D. Henricus Canutzon, uxor D. Anna. D. Canutus Henrikson, pueri Otto Knutzon, Magnus Knutzon. Domina Hilleborgis uxor Domini Canuti. D. Eggerhardus Frille, uxor D. Anna (hic fuit præfectus Hensegaulæ). D. Petrus Hogenschild, uxor D. Cecilia. D. Ioannes Skinkel. D. Teyloffus Skinkel. D. Ericus Crummedich de Hønborg. Eyllo Ranzou de Agard. D. Iuo Bryske cum uxore Catharina [1]) et suis.

1495 Georgius Vrna prætor Fioniæ. Tugo Grim præfectus Rudgardiæ. Ioannes Stigson de Verup.

Anno (ut D. Laurentius Matson pastor Trygeloffensis in Longlandia scribit) a nato Cristo 1513 die dominica, quæ fuit altera dies a Michaelis, celebrauit Ioannes Biornson cum virgine nobilissima Gertrude Antonij Paspergij F. nuptias Nielstrupij, et consecrati sunt in Oldroppensi delubro ab episcopo Othoniensi Iohanne Anderson. — Anno sequente die dominica trinitatis inauguratur in regem Christianus. Anno proximo celebrauit nuptias dominica post Laurentij. — Postero autem anno (1516) nascitur die 24 m. Augusti nobilissima Virgo Marina Biorndotter, filia Iohannis Biornson de Nilstrup, quæ postea nupsit Iuaro Lungio Auonis F. de Thiersbeck. Huic Virgini dedicauit librum medicinalem Laurentius Matthiæ pastor Trygeloffensis Lalandiæ [2]) anno 1526.

Thomas Cardinalis Strigonensis, patriarcha Constantinopolitanus, legatus ad Daniam etc. [3]), creat

[1]) Formodentlig Fejlskrift for: Cecilia.

[2]) D. e. Langeland. Venteligt stammer den medicinske Notits vedrørende Christiern I's Læge (S. 494) ogsaa fra Hr. Lavrits Madsens Optegnelser.

[3]) Jvfr. Ny kirkehist. Saml. VI. 756 ff. Strigonium er Gran i Ungarn.

Romæ Olaum [Bang] Comitem Palatinum 1514 quinto Idus Iunij. Item 1516 m. Iul. Strigonij.

1515 ingens terræmotus 21 ante natiuitatem Christi et post tempestas. Eodem anno pridie S. Laurentij regina Elizabeta Helsingo Hafniam uenit, ac ingentes erant pluuiæ.

Eo anno, quo fuerunt nuptiæ Elisabetæ cum rege Christiano II. moritur Anna uxor Friderici ducis Holsatiæ postea regis, die S. Crucis.

Ioannes Angelus Arcimboldus nuncius Papæ Leonis fuit Haderslebiæ anno 1516 m. Jun. d. x.

Ioannes Angelus Arcimboldus præpositus de Arcisate[1]) fuit Assoniæ 1517 die Lunæ m. Junij.

Ioannes Wulff Hadersleuiensis et in Mors, Slesuicensis et Burglanensis Diocesium, præpositus, et Roscildensis et Ripensis Canonicus, deputatus commissarius ab Ioanne Angelo Arcimboldo, datum Viburgi anno 1517 penultima Octob.

1519 M. Olaus Bang, frater Petri Bang, proficiscitur in Vngariam.

1520 Olaus proficiscitur Romam.

Olaus Bang de Medelfart, Clericus Othoniensis Diocesis, S. Papæ capellanus, rector Ecclesiarum in Taflo et Congestet[2]) Ripensis Diocesis, sacri palatij et aulæ Lateranensis comes Palatinus, 1520 creat M. Petrum[3]) tabellionem.

---

[1]) I Hdskr. staar urigtig: Artesota.

[2]) Kongsted Kirke i Elbo Herred blev ødelagt af Svenskerne 1657 og er ikke siden opført.

[3]) Vistnok M. Peder Hansen Bang, der siden blev Præst i Middelfart (se nedenfor S. 501). Paa Stamtavlen over Familien Bang i Gjessings Jubellærere III, 118 og 123, er den nævnte Præst i Middelfart opført først som en Søn

Anno 1520 Ericus Valkendorp pontifex Nidrosiensis scribit Leoni X Pontif. Max. de monstris marinis Noruegiæ, misso monstri alterius capite.

Erant anno 1520 Christiano II regi a secretis familiaribus M. Paullus Andreæ, Cantor et Canonicus Ripensis, et M. Nicolaus Petri de Wardbierigh, Canonicus Lundensis, et apud sedem Apostolicam nuncij.

Ex literis Olai Bang anno 1520 scriptis die 8 m. Decemb. Romæ: M. Georgius Skotborgk electus in pontificem Lundensem confirmationem ambit Romæ apud Papam (qui quendam uolebat Cardinalem) fauente rege Daniæ per M. Matthiam Marquardi, Archidiaconum Ripensem, et Harduicum Langhenum, canonicum Hatniensem, Romam missos, qui discedunt nihil impetrantes. Rex Sueoniam domuit et coronatus Holmij die natiuitatis Mariæ m. Septemb. Pars exercitus in Borussiam missa contra Polonos, in auxilium Magni magistri.

E literis eiusdem Olai m. Jun. d. 20 anno Mdxxi. datis Romæ: Rex Danus domuit Sueoniam, ubi Ioannes Andreæ Othoniensis episcopus uiceregentem regis et administratorem generalem regni illius agit, et illorum occisorum episcoporum loco Othoniensis episcopus (retenta Othoniensi tamen) succedit in Strengenensi, et Dnus Theodoricus Slaghek in episcopatu Scarensi succedit. Georgius Scotborg Electus Lundensis fortunæ iniuriam patitur.

af Oluf Bang og siden som en Sønnesøn af ham, hvorved der naturligvis fremkommer den største Forvirring, da han i Virkeligheden var hans Broder, og bemeldte Oluf Bang (som man har gjort til Stamfader for en stor Slægt) døde ugift (se nedenfor S. 500).

Christianus dux Holsatiæ fuit Vormatiæ in comitijs anno 1521, natus annos 18 , reuersus in patriam patrem uera religione instituit; adiuuit patrem in expugnatione Hafniæ; reuersus in Ducatum a coronatione patris concedit liberam Euangelij prædicandi potestatem, usus opera Doct. Eberhardi Weydensehe et M. Ioannis Vandali Goslariensis, qui primus Ripis fuit episcopus; moritur is colica passione anno 1541 m. August. d. vndecimo,

E literis pridie Kl. April. anno 1522: Postquam superiori anno rex Danus regnum Sueoniæ obtinuit et coronatus esset, postridie 71 Barones nobiles regni primates et duos episcopos, Scarensem et Strengenensem, plectit capite et comburit, quare mobile uulgus nacta occasione rebellare cæpit. Holmium et alia castra Danus adhuc per fideles retinet, quos commeatu iuuare cogitur e Dania. Crudelitatis caussam fuisse uolunt Theodoricum Slagek Alemanum, amicum Sigisbertæ, qui post nominatus fuit ad episcopatum Scarensem. Is propterea per episcopum Ioannem Othoniensem, tum dudum in regis gratiam reuersum et gubernatorem Sueoniæ interrecto tempore, iussu regis detentus fuit, sed eo per fauorem Sigisbertæ liberato causa tota in episcopum Ioannem Othoniensem retorta est, igitur miser episcopus Othoniensis in carcerem iterum retrusus extitit. D. Ioannes præpositus Toftensis nomine regis bona episcopatus contrectat. O admirabile fortunæ ludibrium! Theodoricus formidans supplicium in pontificem Lundensem promouetur, eiecto Georgio Scotborgo, qui electus legitime biennio pacifice præfuit. Eligitur quoque in episcopum Osloensem Ioannes Mule, et pro eius confirmatione Romæ fuit

Petrus Bernardi de Asnes et abijt re infecta ob pontificis absentiam in Hispania. — Exactiones graues in Dania. Pestis in Fionia multos Assoniæ aufert.

Literæ eodem anno (1522) m. Aug. d. 6 scriptæ:

Exactiones grauissimæ in Dania, nam rex, qui ex bonis incolarum decimas anno superiori accipiebat, nunc tribututum in bona singula uigesimarum[1]) et tertiam partem prouentuum sacerdotum habere uult. Cimbri detrectant tributum et rebellionem incipiunt, et Scandinauij quoque ex maiore parte. Sueci omnes defecerunt, retinent tantum Dani Holmium et Calmarnium. Danis bellum faciunt Lubecenses, auxilio Sueonibus sunt. Sigisberta tyrannidem exercet et omnia pro libitu agit; hæc in Daniam et Selandiam colonos Holandos uocauerat, qui xvj nauibus uenerunt, quorum multi a Rusticis trucidati, atque hi supplicio a Sigisberta affecti. In qualibet Diocesi est uicarius regis seu præfectus, Profaas dictus, ius habens in Ecclesiasticos et Laicos, quem comitantes spiculatores xv, unus sacerdos et carnifex. Ex his Profaas tres in Cimbria successiue interempti sunt. In qualibet Diocesi scola esse debet. Gymnasium Hafniense Roscildiam transferri debebit. In singulis urbibus et oppidis 4 sint ciuium magistri et unus scultetus et ex his eius Olai pater fit Magister ciuium Mediaphori. Ioannes episcopus Othoniensis captus detinetur. Episcopus etiam ille Regularis, Vincentius nomine, pariformiter detentus est, quia thesaurum senioris Reginæ quondam ea defuncta licentiosius dicitur contrec-

[1]) Saaledes staar der tydelig nok i Hdskr., men Meningen er uklar. Tribututum er vel en Fejlskrift for tributum. Vigesimae maa vel være halv Tiende.

tasse[1]). D. Könicke præpositus Roscildensis captiuitatem suam 5 millibus florenorum redemit. M. Paullus Andreæ Cantor Ripensis a regno profugit uel secretius latitat; idem Lambertus eius frater facit. Georgius Scotborg habitum Francisci Hafniæ sumpsit. D. Ioannes Veze Alemanus, Theodorico archiepiscopo combusto, pontifex creatur Lundensis. Ioannes Mule. spe sua frustratus Andreas Mus. episcopam Asloensem recepit. Vectigal cereuisiæ et liquoribus omnibus et frumento impositum fuit soluiturque. Nobiles Holandi arces regias tenent. Expectatur aduentus papæ Adriani Romæ ex Hispania.

In alia epistola, eodem anno 1522 m. Aug. d. 26 data, referuntur eadem mala capti episcopi Othoniensis; prouentuum administrationem obtinet D. Io. Hanson præpositus Asnensis. Captus detinetur Vincentius, qui bona reginæ inuaserat. Regina moriens curiam suam Virginibus religiosis testamento commisit in monasterium mutari. Conike præpositus Roscildensis. reginæ Cancellarius, pecunia se liberat.

1522 Matthias Bang, frater Petri et Olai. ad festum Iacobi moritur.

1522 in vigilia natiuitatis Domini moritur M. Olaus Bang Romæ.

1523 absumitur incendio uicus meridionalis Mediaphori.

Anno 1524 m. Ian. d. ultimo D. Nicolaus Bildus de Liunsgard celebrat nuptias cum Elisabeta Vlstand filia Iens Holgerson Glimingæ. Fuit is præfectus circa annum 1527 Bahusij et Vartbergi.

[1]) Kirkehist. Saml. 3. R. III, 240. Danske Mag. 3. R. VI, 78.

Anno 1524 uenit M. Petrus Bang cum discipulis e Polonia Romam.

Anno 1524 die Iouis post Paschæ, ultima mensis Martij, Roma discedit M. Georgius Scotborg, profectus in Daniam.

1524 die dominica ante Laurentij Fridericus coronatur Hafniæ, ac die S. Egidii conuenit regem Gustauum et legatos maritimarum Malmogij et fœdus iniunt.

1525 die Veneris ante Valburgis ɔ: die Vitalis pugna ad Lundas Scaniæ.

Anno 1525 Nicolaus Cnypovius deuictus cum piratis Hamburgi decollatur. Eodem anno aufugit archinauta Clemens cum naue dicta Peter uon Höl Hafnia ex urbe. Coronatur eodem anno Regina Sophia. Eodem anno Comitia publica Coldingæ fuerunt. Lambertus Andreæ, Canonicus Ripensis, fauens partes Christierni regis sub Noruegia occiditur ictu sclopetæ.

1526 moritur Elizabeta regina Daniæ in Brabantia. Eodem anno auctum uectigal de boum uenalium e regno transportatione.

1526 Domicella in Borussiam mittitur.

1526 obijt M. Mathias Marquardi archidiaconus Ripensis in Slesuig.

1527 per Holsatiam[1]) omnia Ecclesiæ ornamenta in suum redegit fiscum Christianus dux Holsatiæ paulo post pascatos festum. Eodem anno initiatur sacris Petrus Bang ab Episcopo Othoniensi Ioanne Andreæ.

Anno 1528 Fridericus rex spoliat Ecclesias in Cimbria inferiori nolis[2]).

[1]) D. e. Nordslesvig (Haderslev- og Tørning-Len).

[2]) Nola er en mindre Klokke. Cimbria inferior er Nørrejylland, en Betegnelse, der ogsaa andensteds bruges (s. Suhms Hist. af Danmark XII. 708).

1529 die Mercurij post Purificationis Mariæ Haderslebij scriptum edidit ad Christianum III ducem Eberhardus Veidensehe sacellanus contra Melchiorem Hofman sacramentarium, pastorem Chiloniensem.

1529 circa natale Diui Ioannis Baptistæ Magister Canutus Henrici episcopæ Othoniensis regimen D. Ioanne Andreæ abdicante inijt. Eodem anno Roscildensis episcopus fit Ioachimus Ronnou.

1530 aliquot naues rex in Russiam misit contra Seuerinum Norby et Russos, quorum tres uel quatuor perierunt naufragio in portu ad Norden. Venientibus illinc in Russiam Danorum nuncijs, fuga abierat Seuerinus Norby in Germaniam ad Imperatorem.

Eodem anno dux Holsatiæ nomine Christianus proficiscitur in Noruegiam pro suscipiendo diademate, quem tamen non indotatum, incoronatum autem proceres illic et episcopi domum remiserunt.

1530 ad Landecoronam capitur Balena.

1531 m. Jul. d. 11. moritur Ioannes Bang proconsul Assoniæ [1]).

1532 Christianus captus rex ante Laurentij præternauigat Hafnia Mediaphorum tribus nauibus Sunderborgum uersus, ubi iuxta urbem Mediaphorum uentum, bombardæ emissæ et è Cælo tonitrua et uenti. Ijsdem diebus Comitia publica Hafniæ. adfuerunt oratores Cæsaris et Gallorum. Die Remigij ingens tempestas. Secunda feria ante Martini ingens tempestas, uentus et inundatio maris, præter naufragia

---

[1]) En Mand af samme Navn (paa Dansk: Hans Bang) forekommer 1529 som Skriver hos Biskop Jens Andersen (Beldenak) og som Notarius publicus (Paludan-Müller, Jens Andersen Beldenak, 2. Udg. S. 141). Hans Notarmærke var et Træ med tre Grene og Blade, samt Motto: Natura non vincitur (Orig. i Fyns Bispearkiv).

facta, aliquot millia in Frisia et Ditmarsia submersa hominum. Vigilia Laurentij Sonderborgi Christianus rex incarceratur. et altera die Laurentij moritur capti regis filius Ioannes.

1533 Bellum Lubecensium contra Hollandos. Circa festum Micaelis prælium inter Lubecenses et Holandos Cæsarianosque. Lubecenses profligati. amissis bonis multis et halecibus.

Missi oratores a Danis Volfgangus Cancellarius. D. Otho Crumpenus et Melchior Ranzouius ad reginam Vngariæ Mariam in Belgium. Quibus reuersis Comitia Othoniæ publica habentur dominica proxima Martini ac Cæsarianis responsum. Eodem anno Vigilia Simonis et Iudæ ualidissimus uentus et tempestas.

1534 Comitia[1] in Cassel adfuit Christianus dux Holsatiæ cum Volgango huius[2] arcis Hensegauel capitaneo. Die Laurentij mane Holsati cum Danis a comite Oldeburgico Neoburgi deuincuntur et cladem accipiunt oppido eiecti.

1534 pridie Bartholomei 3 signa Mediaphorum ueniunt ad præsidium. et usque media Carneualiorum permanent.

1534 die Iouis post Symonis et Iudæ pugna velitans ad Halmstadium.

1534 Fredag for Juffel tha stormede hertug Christian[3]) for Aalburg och wandt.

1534 Christophorus comes totam occupauerat Da-

[1]) Saaledes staar der tydeligt nok (for comitiis); men det er ikke den eneste Gang. Hamsfort støder an mod latinsk Sprogbrug.

[2]) Dette „huius“ tyder paa, at den Kilde til Optegnelserne, som her er benyttet, oprindelig er forfattet paa Hinsgavl eller maaske snarere i Middelfart.

[3]) D. e. hans Hær under Johan Rantzov.

niam excepta Cimbria. Christianus hiemabat cum Senatu Danico Coldingæ.

1535 die Martis ante Marcelli hos tyuende dag Jule stodt slaff y Helsingborgh.

1535 media pars ciuium Hafniensium ac equites proficiscuntur Ringstadium et obsident Dracosholmium, item S. Barnabæ die uicit Christi[a]ni exercitus in Fionia.

1535 Assonia obsessa, pugna in monte Tauro [1]), capiuntur naues Lubecensium xvj, Hafnia obsessa.

1536 Viti et Modesti Ambrosius consul et illius asseclæ trucidant ciues in foro Veteri Hafniæ.

1536 Comes et Albertus Megapoleus regno fæde excedunt.

1539 fuit Mediaphori maris nunquam ante audita inundatio inter Martini et natalia Christi, quæ ingens damnum ciuibus dedit.

Anno 1540 die Dominica ante festum Mariæ in Carneualibus moritur Dominus Auo Lungius Vincentij F. Thiersbeci. Fuit è familia Deurorum. Sepultus in delubro Engommensi. Huius genealogia est hæc:

D. Laurentius Iszon Eq. Aur. de Tyrsbek.

|

D. Iens Laurson Eq. Aur.

D. Iss Ienson Eq. Aur.

D. Iuarus Ienson Eq. Aur.

|

D. Vincentius Lunge Eq. Aur.

|

D. Auo Lunge Eq. Aur. moritur 1540.

|

Iuarus Lunge.

[1]) D. e. det i foregaaende Notits omtalte Slag paa S. Barnabæ Dag.

1540 die Paschæ tempestas uenti ualidissimi. Missi Oratores a rege Dano ad Cæsarem et induciæ trium annorum constitutæ.

Altera die ascensionis Domini eodem anno Comitia publica Hafniæ a rege et senatu habita. et paulo ante nascitur Magnus regis Filius.

Anno 1540 incendio perit Horsenum et paulo post Arhusium.

1541 Comitia habita Hafniæ cum optimatibus de profectione et concordia regis Christiani cum Gustauo rege Sueonum. — Die Petri et Paulli moritur Petrus Fonbo proconsul Mediaphori — Consistorium erectum [Othoniæ] post Ioan. Baptistæ. — Moritur Volfgangus Cancellarius regni et Hensegaueli præfectus.

1542 in uerba Friderici designati regis Othoniæ iurant omnes die Ioan. Baptistæ. Conscriptæ militum copiæ et in hyberna et æstiua per Daniam et Holsatiam distributæ. Rusticorum seditio in Sueonia. Hollandi parant classem contra Danos. sed impediti uentis. Franciscus [Brockenhus] fit præfectus Hensegauellæ.

Anno 1544 die Palmarum moritur Magnus Goius Scanderburgi.

1544 Comitia Spiræ cum Cæsare. Gallo. Dano etc. et inter eos pax componitur. — Caritas annonæ. et per integrum annum in regno et ducatu rex habuit 35 signa militum. et pax inde facta cum Cæsare et Ditmarsis. — Dominica proxima ante Lucæ Euangelistæ desponsatur Franciscus Brokenhusius cum vxore Anna Skinkel Othoniæ. præsentibus rege Christiano. Dorothea regina et liberis.

1545 Dorothea regina peperit Coldingæ die an-

nunciationis Mariæ filium Ioannem nobiliss. puerum. — Comitia habita sunt Othoniæ, interfuerunt oratores Lubecensium, Hamburgensium et Gallorum petentes auxilium et subsidium nauium contra Anglum[1]).

Eodem anno Comitia Hafniæ præsentibus regis Galliæ legatis die Magdalenæ. — Dominica proxima post assumptionis Mariæ nuptiæ Francisci Brachenhusii fuerunt Mediaphori. — Capitur Brunsuicensis dux. — Inundatio aquæ, tempestates et naufragia, longa et horribilis hiems, annonæ caritas, modius farinæ uenit 5 solidis, modius brasij 5 solidis, auenæ 8 albis.

Anno 1545 impositum graue tributum per Daniam, dabatur de aratro uncia[2]) argenti, et hædi in Cimbria habere inhibiti, et silua cædua prohibita.

Leges nauticæ Visbicenses imprimuntur Hafniæ 1545.

1546 circa Pentecosten annonæ caritas, modius farinæ 1 ℔ Danica constabat, modius Brasij 10 β, modius auenæ xvj albis, Tritici 1 ℔. Phoci et canes et pisces marini peclines[3]) in magna copia uendibiles. — Die Petri et Paulli nascitur Coldingæ Dorothea regis filia. — Moritur magister Andreas Glob diebus 14 ante Fleskesondag, et Gamburgi sepultus die Fleskesondag.

1546 circa Martini cœpit grauis hiems et gelu aspera omnia . . . ruunt congelata, durauit usque ad Carneŭalia.

---

[1]) I Randen staar: „Ascensionis", ventelig en Betegnelse af Tiden for den omtalte Herredag.

[2]) Utydelig skrevet (Apothekertegn).

[3]) Betyder formodentlig: saltede (gepökelte).

Anno 1547 sponsalia celebrat Iuarus Lungius de Thiersbeck Othoniæ die 20 post ferias natalicias Christi cum virgine Marina Biornonia, Ioannis Biornonis de Nilstrup F., die autem dominica trinitatis celebratæ sunt nuptiæ eorum Thiersbeci.

1547 fædus rex Danus et Cæsar inter sese iniunt. — Fridericus regis filius Hafniæ confirmatur circa natalia Christi. — Comes Oldeburgius Christophorus et C. Mansfeldius occupant ditionem Bremensis episcopi et uastant. — Annonæ copia et frumenti uilitas. — Pestis grassatur hoc anno et sequenti in Dania, Holsatia et urbibus Vandalicis.

1547 Coldingæ Ioannes et Adolphus Holsati suscipere feudum nolunt et discedunt.

Anno 1547 Hafniæ institutionem suam facit Christianus rex die Nicolai episcopi.

1548 Quadragesimali tempore die Iouis ante Dominicam Lætare sponsalia celebrantur inter Augustum ducem Saxoniæ et Annam regis Dani filiam Coldingæ, præsentibus Lunæburgico et Lauenburgico ducibus. — Ioannes Ioanson præfectus Hensegaulæ. — Die Pauli conuersionis tempestas uentorum ingens. Die Iouis et Veneris post Pentecosten tempestas et imberes magnam pecori dederunt stragem. — Circa Bartholomei Anna regis filia comitante matre Dorothea regina in Misniam proficiscitur ad celebrandas nuptias; ijsdem diebus comitia Flensburgi erant, rege, regina, principibus Holsatiæ senatuque Danico præsentibus.

Eodem anno die Mercurij ante Laurentij piscatores Mediaphorani capiunt 183 Tunnos, ɔ: Orsuni[1].

[1] Da det vel ikke er at antage, at Fiskere fra Middelfart drev Fangst i Øresund, er det rimeligt, at herved betegnes et Maal, som Hanseaterne havde plejet at bruge.

et alia uice 30 et plures et duos Delphines in freto Coldingico, rege reginaque cum suis inspicientibus. Circa Bartolomei et Micaelis facta halecum ingens captura Mediaphori.

Hoc anno Adolphus dux Holsatus militatum proficiscitur ad Imperatorem Carolum.

Anno 1548 die S. Marci moritur Petrus Ebbeson Palsgardij.

1549 Sunderborgo deportatur Christianus captus rex Hagenscouium, ipse uenire Assoniam noluit ubi rex et senatus erat, et die Veneris post Cathedram Petri rex eum Hagenscoui conuenit, inde Othoniam mox Neoburgum, hinc in Selandiam, dotatus Calunburgi committitur Canuto Person[1]. — In festo Ascensionis Dñi obijt Ioannes Mognson prætor Cimbriæ. — Comitia publica habentur Assoniæ a rege et fratribus eius die Luciæ Virginis, intererat Adolphus ex parte Cæsaris; ijsdem temporibus oratores Angliæ et Scotiæ regum conueniunt regem nostrum.

1551 inter Natalia Domini et Bacchanalia uenit in Daniam dux Megapoleus profectus ad regem Neoburgum. — Feria 5ta post Reminiscere hieme gelu aspera et mari congelato transiunt[2]) reginæ pedites Mediaphoro in Cimbriam, rex Mediaphorum[3]) fuit cum liberis et Ioanne Seniore duce, et die Veneris

---

[1]) Naar Behrmann i Christian den Andens Fængsels- og Befrielses-Historie, S. 83—4 og 180 af et Brev fra Chr. II mener at kunne godtgjøre, at denne endnu den sidste Dag i Aaret 1549 befandt sig paa Sønderborg Slot, da er det, fordi han ikke har agtet paa, at man den Gang regnede Aarets Begyndelse fra Juledag, saa det omtalte Brev i Virkeligheden er skrevet den 31. Dcbr. 1548.

[2]) Saaledes skriver Forfatteren paa flere Steder for: transeunt.

[3]) Bør rettes til: Mediaphori.

proxima uenit rex electus Fridericus Mediaphorum cum 120 equis, profecturi in Cimbriam. fuitque grauissima hiems ac inde annonæ penuria. — Magdeburgum obsessum. — Hoc anno naues tres mittuntur a rege in Islandiam ad capiendum episcopum. sed is episcopus fuit a ciuibus Hafniensibus cum duobus consulibus interfectus, et illi ab Incolis Islandis ibidem obtruncati. Re composita et pacata naues regiæ tres duce Axel Iuuel cum muneribus ante Bartholomei redeunt domum ad regem. — Altera die Bartholomei moritur Petrus Canuti proconsul Mediaphoranus. die Iouis proximo successor datur Petro Ioannes Olai ab Ioanne Ioanson præfecto Hensegallæ.

Anno 1551 pridie S. Ioannis Baptistæ natiuitatis moritur Otto Stellaureus Bigholmij in arce. quod præfectus tenebat. sepultus Horseni ad Minores.

Eodem anno moritur Georgius Olson. Consul Horsensis. Vir magni nominis. 8 Iunij. Superiori anno, 1550, Curiam condidit.

Anno 1552 m. Iul. d. 15 constitutio et contractus. confirmatis omnibus priuilegijs. initus cum Vrbibus maritimis Hafniæ ex edicto regis et senatusconsulto.

1552 reformatur institutio regis Christiani Droningburgi. ɔ: Randrusij. S. Thomæ die.

1554 rex Christianus ualetudine aduersa longo tempore laborat Coldingæ, ut pro mortuo haberetur. supplicationes habitæ. Legati regum Scotiæ et Angliæ pro subsidio in Daniam ueniunt, nihil datum. Rex Angliæ ueneno perit. Circa festum Micaelis Comitia Othoniæ. aderant oratores e senatu urbium Vandalicarum priuilegiorum confirmandorum caussa.

1555 die Mercurij post Epiphaniæ. qui fuit die

dominica, sacerdotes rurales et oppidorum conuocati Neoburgum ad regem pro auctione redituum et decimarum. — Die Lunæ post Cantate abierunt Mediophoro Cardamonum conscripti milites et naucleri uersus nauem huic regno præparatam.

1556 circa Bacchanalia dux Megapoleus nuptias Hafniæ celebrat cum regis sorore Elisabeta. — Eodem anno Naues regiæ armatæ a rege in Fleckerøø missæ contra piratas, qui Noruegiam uexarant, duce Magno de Aurea Stella emissæ, quo cognito piratæ fugam capiunt. Manserunt tamen Danorum classearij et milites a Pentecoste ad Bartholomei nihil agentes in Noruegia. — Aspera hiems gelu aquæ omnes congelatæ per 16 septimanas; caritas annonæ, modius farinæ ualebat 14 β, modius seliginis 8 β, auenæ 4 β, uehes fœni 6 ℔ Dan., uehes culmi 4 ℔.

1557 missi oratores, quorum princeps D. Otto Crumpen, in Liuoniam, ut pacem constituerent inter Rigenses et Liuones. — Hoc anno dabantur pro modio seliginis 14 β, pro Brasij modio 10 β, pro auenæ 4 β. — Die Martis ante S. Galli Mediaphori erant Fridericus princeps Iuuentutis, Magnus frater, Augustus elector, dux Luneburgensis comes[1]) etc., et paulo ante die Mercurij fuerat regina, profecti omnes in Germaniam.

1558 circa Pascha dux Fridericus domum redijt e Misnia, Magno remanente. Die Iouis ante Iacobi rex Mediaphori fuit cum Friderico filio, et audita concione nauicula comitante Leone naue et duabus celocibus[2]) Coldingam uenit et per Cimbria fere

[1]) Dette Ord er tilføjet over Linien.
[2]) Jagter.

omnem proficiscitur audiens causas. reuersus Coldingam æger fuit.

1559 Cal. Ianuar. rex moritur. die Iouis ante Inuocauit corpus Mediaphorum delatum. die Veneris Bouenum[1]). die Saturni Othoniam.

Anno 1559 m. Decemb. d. III nuptiæ Neoburgi Iohannis Bildi cum Catharina Ronnouia impensis regijs.

1560 die S. Ioannis Baptistæ tonitrua ingentia et fulgura magnam cladem nobilium prædijs et ædibus oppidorum inferunt.

Anno 1561 moritur Thiersbeci in prædio Marina Biornonia, Iuari Lungij uxor, die Lunæ ante festum Ascensionis domini[2]). sepulta est in delubro, quod iuxta Nilstrupium paternum auitumque prædium.

Christophorus Rosarius Nicolai F. moritur in arce sua Biornhollom anno 1561 m. Nouemb. d. 21, ætatis anno 61.

BIsseX ConCLVsIt sIbI LVstra annVMVe, neCatVs
OCtaVo RoseVs forte sagIttophorI est[3]).

Anno 1565 m. April. d. 27 moritur Eilerus Ronnouius Vitkeldij.

1566 m. Mart. d. 14 moritur M. Petrus Bang Ioannis F., pastor Mediaphori.

1567 Othoniæ de feudo actum per Senatores.

1569 m. Iunio d. 27 Othoniæ iterum de feudo

[1]) Vejen fra Middelfart til Odense gik den Gang over Bogense. Jvfr. Ny kirkehist. Saml. V, 256—6.

[2]) Da som oftest alle Skilletegn mangle i Originalen, kan man ikke af den se, om Datum er at henføre til Døds- eller Begravelsesdagen.

[3]) Jvfr. Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. VIII, 400.

actum per Senatores et Oratores Electoris Saxoniæ et Lantgrauij Hassiæ.

Moritur Ericus Butbuske 1573, 12 Octob., 13 Decemb. sepelitur.

Anno 1574 m. Julij d. 26 moritur Birgitta Goia, Hermolai Trollæ uxor.

Axiomata contra Lutheranos proponit in Sueonia quidam monachus Iesuita M. Laurentius Holmensis [1], scribens se L. N. renouator Ecclesiarum Suecanarum, cui opponunt contra Lutherani. In exilium pulsi sunt anno 1577:

M. Olaus Pastor Holmensis.

M. Abrahamus scholæ rector.

M. Petrus Calmarnensis pænitentiarius.

M. Salomon Arhusius successor M. Olai 8 diebus.

D. Petrus Nicolai } sacellani ibidem.
D. Ericus Ioannis }

D. Sebastianus Frysius, Germanicus pastor.

Anno 1584. 9 Augusti nuptiæ Eileri Brachenhusij cum Anna Bilda Nachebolij.

V.

Blandt Hamsforts Optegnelser, som gjemmes i Univ.-Bibl., Addit. 58, 8vo, findes ogsaa et lille Hefte med Notitser, der skjønnes at være hentede fra svenske Kilder. Naar Hamsfort deri har aftegnet „Insigne Olai Magni episcopi Vpsalensis“, er derved tillige Navnet paa

[1]) Det er den ogsaa af Danmarks Kirkehistorie bekjendte Jesuit Lavrits Nielsen (kaldet Klosterlasse).

en af hans Hjemmelsmænd antydet[1]). Ogsaa den svenske Rimkronike har han benyttet. Notitserne ere for øvrigt i Manuskriptet kastede mellem hinanden uden Orden. Vi nøjes her med at meddele følgende, ordnede efter Tidsfølgen.

Anno 1148 Comitia Lincopiæ interfuit Nicolaus Anglus cardinalis Albanus, Eugenij legatus. Creatur episcopus Vpsalensis S. Henricus Anglus.

Anno 1280 capit rex Magnus Ladelaas Folcungos et Holmij ob cædem Ingemari Dani supplicio afficit[2]).

In Conuentu Scarensi principum Magni regis Sueonum et Erici Danorum in Vestrogothia Magnus Disauald Danus prouocat Sueonem fortissimum quemque, posito equo, et centum libris argenti puri additis victori, deuincitur a Sueone Erengislo Plata viro taciturno[3]).

Anno 1282 Ingridis vidua Scheningensis Gotha cum multis virginibus et Machtilde Danica virgine nobili, tempore Martini 4 Papæ, Romam, Compostel-

[1]) Fra denne har Hamsfort maaske den blandt Notitserne indførte Runerække („Alphabetum Gothicum"), ligesom ogsaa en Fortegnelse over Provinserne i Sverig, der begynder som følger: „Ostrogotia prouincias habet Thiustiam, Brauichiam, Kindiam, insulam Gotlandiam etc. et episcopam Lincopiam. Vestrogotia habet Scaram episcopam, prouincias Daliam, Vermelandiam ad septentrionem, ad austrum Kindiam, Marchiam, Faloniam, Vesbogiam, Riduegiam, Frochinniam, Gudhemiam, Cachinniam, Vartoptiam etc. Sunt aliæ Gothorum prouinciæ Hallandia, Scania et Blechingia sub Lundensi metropoli." Naar de de sidstnævnte Provinser regnes under Sverig, fremgaar deraf tilstrækkelig, at Kilden er svensk.

[2]) Jvfr. Hadorph, Twa gambla Swenske Rijm-Krönikor I, 48.

[3]) Jvfr. Hadorph, anf. Skr. I, 49.

lam, Hierosolymam proficiscitur. Macthildis coniugium sponsi respuit, qui fracta ceruice moritur ab alta scala cadens. Huius viduæ opera domum reuersæ cœnobium Dominici ordinis virginibus extruitur Scheningæ Ostrogotorum.

Anno 1285 die assumptionis B. Virginis Magnus Ladelaas rex Suecorum fit supplex, audita missa. Brynolfo Scarensi, et cum Ecclesia in gratiam redit.

Anno 1288 Magnus rex Suetiæ sedat bellum inter Visbicenses et plebem insulæ Gotiæ ortum graui periculo, concedit ciuibus instaurare mœnia.

Anno 1294 frigus hiemale tantum inualuit, ut equites è Cimbria Danorum per mare congelatum in Noruegiam itinere longissimo transirent.

Anno 1313 tres lunæ in Cœlo uisæ.

Anno 1323 gelidissimo frigore constringebatur mare, ut pedestri itinere per glaciem de littore Lubecensi in Daniam et Prussiam mare transiretur, dispositis per loca opportuna in glacie hospitijs. Crantzius.

Anno 1343 in octaua B. Martini Comitia Varbergi de uenditione Scaniæ, præsentibus Petro Lundensi et Henningo Vpsalensi.

Anno MCCCLXIII Albertus Megapoleus Sueonum rex creatur, permittit Magno regi ea, quæ ad honestum statum facerent conseruandum.

Albertus uinculis liberatur per Margaritam Danorum R. post septennij captiuitatem anno 1395.

Anno 1399 per Brumam gelu terras ac maria constrinxit, ut sicco uestigio è Lubeca per uiam nauigantium transirent incolumes et deinde à Magnopoli per mare in Daniam, hospitia habentes in glacie. Crantz.

Christophorus III Bauarus post triennium a suscepto regno Daniæ rex fit Sueoniæ in comitijs Calmarnicis.

In coronatione regis Christophori Holmij in Sueonia quidam Ranzouius gloriosus in torneamento deuincitur et equo dejicitur a Monacho Dominicano, equite insigni, qui sic multos deuicit.

Ioannes Stregenensis et Hermannus Tyberadensis episcopi indulgent Ecclesiæ in Borcholm. Datum in Gipsholm die b. Marci Euangelistæ Anno Dñi Mcdlxx quarto[1]).

Rodericus Portuensis, uicecancellarius, Ioannes Albanensis, episcopi, cæterique cardinales 8 indulgent capellæ Elaui in parochia Borg Lincopensis Dioceseos indulgentijs centum dierum, opera et studio Philippi Ioannis laici Vpsalensis dioceseos. Datum Romæ m. Mai. d. xxxi. Anno 1485. Pontificatus Innocentij VIII anno primo[2]).

Anno 1490 circa Calend. Octob. tres soles et lunæ apparent.

Anno 1494 Pining et Pothorst pyratæ frequenter erant in rupe Huitsark, quæ est inter Grønlandiam et Islandiam[3]).

---

[1]) Nedenunder har Hamsfort aftegnet Seglene, hvoraf synes at fremgaa, at han har haft Originalen for sig.

[2]) Ogsaa under dette Brevudtog findes et Segl aftegnet. Et tredie Diplom, hvorved Dionysius, Patriark af Constantinopel, anbefaler en negropontisk Adelsmand, Dukamasachi, der havde lidt meget ondt af Tyrkerne, til Christenhedens Understøttelse — findes for en Del afskrevet, med Aftegning af Seglet. Det forbigaas dog her.

[3]) Disse to Søhaner nævnes ogsaa i den skibyske Kronike (Hist. Kildeskr. 1. R. 1. 28). Om Diderik Pining er i den nyeste Tid fremkommet en hel Del Oplysninger, se Norsk

Anno 1510 occisi prælio in Scania Bryntonis Bertelson funus uxor procurat in Sueoniam deductum.

Anno 1520 8 Nouemb. rex Christianus II Holmij occidit 94 Sueonum optimates, inter quos fuit Magnus Ioannis præfectus, qui exertis uirilibus et corde exepto cruci affigitur. Item in Ostrogotia multi afficiuntur supplicio. Et die Purificationis Mariæ Abbas et monachi Nidalenses submerguntur.

Suikart Bremensis, Protomimus et Nugator regis Christiani II Dani, læsit multos et autor [fuit] multarum cædium.

Anno 1521 in fine Maji Dalecarlij arma in Christianum II regem sumunt duce Gustauo Erici ad Arosiam, ubi illius præsidia regno [e]jiciuntur.

Nicolaus Holsta præfectus Christierni II Regis Sueones uexat exactionibus, a rege suspendi iubetur.

Anno 1525 Cniphoff pirata cum socijs 70 supplicio afficitur Hamburgi.

Anno 1538 circa autumnum nulla halecum fuit captura in Scania, Deo opt. max. mercatorum auaritiam et usuram ulciscente.

Anno 1543 M. D. Gustauus Sueonum rex deficientibus Smalandis uexatur et a Danorum rege Christiano III auxilium petit.

Anno 1565 grauissima hiems circa Calend. Ianuar. incepit et perdurauit.

---

hist. Tidsskr. 2. R. III, 233—45. V, 394. Reg. dipl. Dan. 2. Ser. I, Nr. *7874. *7960. Han nævnes ogsaa i Kong Hans's Regnskabsbog, Danske Mag. 4. R. I. Hamsfort har ovenstaaende Notits fra Olaus Magnus.

VI.

Den sidste Række af Hamsfortiana, som her skal meddeles, gjemmes i Kgl. Bibl., Kallske Saml 668, 8vo, og er for en Del beskreven i Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 691—2, 697—9. Her skal dog hverken Udkastene til Odense Bispekronike [1]) eller Diplomafskrifterne vedrørende samme Emne meddeles, idet Indholdet af de første i alt væsentlig er optaget i den udførligere Series episcoporum Othoniensum af Hamsfort, der er trykt i Ser. Rer. Dan. VII, 216—43, og Diplomerne bør helst holdes tilbage, indtil de kunne benyttes til Supplering af et og andet, som kan mangle, naar den ovenfor, S. 459, omtalte Diplomsamling for Odense Stift finder sin Udgiver, thi at netop denne Samling har været blandt Hamsforts Kilder, antydes tilstrækkelig derved, at han etsteds blandt sine Uddrag anfører dens ejendommelige Titel. — Hvad der her følger, er:

1. Tre smaa Rækker Brevudtog angaaende Indulgenser givne de tre fynske Kirker Svaninge, Ellested og Stenstrup. Udtogene ere aabenbart foretagne efter Originalerne, noget der fremgaar deraf, at de underhængende Segl jevnlig findes løselig aftegnede. Da Hamsfort, navnlig i sin „Chronologia secunda", har Notitser ogsaa om en stor Mængde andre fynske Indulgensbreve, maa man antage, at disse for største Delen nu tabte Breve have staaet til hans Raadighed. Her imod kunde det synes

[1]) Paa Omslaget til nogle af disse har Arne Magnussen skrevet: „Hamsfortii de Episcopis Othoniensibus inventum post mortem Sperlingii Junioris. Dñus Reitzerus mihi dono dedit mense xbri 1715." Foran i et andet Udkast ligger en Seddel, ogsaa beskreven med Arne Magnussens Haand, hvorpaa staar: „Series Episcoporum Otthoniensium fra Secreterer Wielandt. Assessor Gram fick dette samme Exemplar anno 1698 af en gammel Raadmand i Schagen ved naun Michel Pedersen." Disse Notitser ere af Interesse, fordi de oplyse lidt om de Hamfortske Relikviers ellers ubekjendte Fata.

at tale, at han i sin nævnte „Chronologia secunda" stadig ved Dateringer anvender den romerske Kalender, medens Breve fra Middelalderen næsten altid dateres efter de kirkelige Fester og Helgendagene. Men de Brevudtog, som her skulle meddeles, vise de oprindelige Dateringer, som han altsaa i det nævnte og i andre af sine Skrifter har gjort sig den Ulejlighed stadig at reducere til Dateringen efter romersk Skik [1]). At derved undertiden en Fejltagelse er indløben, er jo sandsynligt, naar man betænker den store Mængde Dagsangivelser, Hamsfort har.

2. Nogle kronologiske Notitser, der vel ikke ere af betydeligt Værd, men dog maaske kunne fortjene at medtages, da de kunne give Vejledning til Kundskab om Hamsforts Kilder. — Desuden indeholde de her benyttede Blade og Smaahefter adskillige genealogiske Optegnelser: a. om danske adelige Slægter, b. om nogle fremragende Familier i Odense i det sextende Aarhundrede, ogsaa om Slægten Hamsfort [2]), c. Aftegninger af Segl og Vaabener, som H. har fundet under de af ham benyttede Diplomer. Endvidere forskjellige „Itinerarier" fra Fyn og Sønderjylland, kjendelig Optegnelser fra Hamsforts Rejser, undertiden ledsagede af Rids af de besøgte Egne, særlig af Kystlinierne, og smaa, ret vakre Pennetegninger, f. Ex. af Svenborg med Thurø og Taasinge og Sundet derimellem [3]). Mulig kunne disse Rejserouter endnu være af Interesse, da de formentlig vise, hvor de vigtigste Færdselsveje den Gang gik. Som Exempel kan følgende anføres.

---

[1]) Som Exempel kan anføres: Hdskr. har om en Odense-Biskops Dødsdag følgende: „Frater Petrus obijt an dñ. 1339 feria 4 ante festum natiuitatis, Episcopus Othoniensis." S. R. D. I, 230 har: „Obijt anno 1339, 12 Kal. Januarij."

[2]) Det er Kilden til den i Hist. Kildeskr. 1. R. I, 667 Note 3 omtalte sandvigske Afskrift. Om den hamsfortske Slægt og dens Forbindelser med andre, navnlig slesvigske Familier kan henvises til O. H. Moller, Erneuertes Andenken von Thomas Attzersen (Flensb. 1779. 4) S. 31, 59, 61, 65.

[3]) En Prøve af Hamsforts Pennetegninger er meddelt i Engelstofts Odense Bys Hist. 2 Udg. ved S. 182.

Naar Hamsfort rejste fra Odense til Faaborg, passerede han følgende Steder (Kirkebyerne ere antydede ved, at en Kirke, og Herregaardene ved, at en Gaard eller et Hus er tegnet ved Siden af Navnet): Othonia — Dalum monasterium — Stenlose — Fangel — Broby, ubi fluit amnis Othoniensis — Sunderbrobij, et hic fluit amnis Othoniensis — Ierloss [ɔ: Jordløse] — Dansbo, prædium Brachensusii — Faselet [ɔ: Falsled] — Stengard, prædium Emeckhsonij — Suaning — Voborg. Fra Odense til Hesselager nævnes: Othonia — Fraud — Daun [ɔ: Davinde] — Rolsted — Fereslo — Herested — Orbeck, Lunægard — Frorop — Ossentorp — Hesselager. Fra Svenborg til Odense nævnes: Suenoburgum — Chirkeby — Querndrup — Gislou — Luckesholm — Elested — Herested — Fereslou — Rolsted — Fraud — Othonia.

Det samlede Indtryk af vor Syslen med Hamsforts haandskrevne Efterladenskaber er, at han har været en saare flittig Mand, der med vaagen Interesse allevegne fra har søgt og samlet Oplysninger om Fædrelandet i Fortid og Nutid. Men især skylder Fyns Specialhistorie ham meget, som, hvis det ikke var blevet optegnet af hans flittige Pen, nu vilde have været dækket af Glemselens uigjennemtrængelige Mørke.

Suaning.

Ioannes episcopus Othoniensis indulget Ecclesiæ Suaninge, si fecerint etc. salutauerint ad pulsationem serotinam campanæ Matrem Virginem. Anno Md viii die BB. Fabiani et Sebastiani[1]).

Frater Seuerinus, episcopus Tranquilliensis, uicarius episcopi Ioannis Othoniensis, dedicat altaria

[1]) Jvfr. S. R. D. I, 320.

partis Solaris Ecclesiæ Suaning Mcdxvi die S. Vilhadi[1]).

Frater Laurentius, yconomus Ottoniensis Ecclesiæ, uancante sede, salutem etc. Anno domini M°cd°xxj sexta feria proxima post dominicam trinitatis iudicium habet in domo S. Canuti, definit litem de matrimonio[2]).

Naffno, episcopus Othoniensis, ecclesiæ Suaning indulget, addit preces serotinas ad Mariam Virginem. Anno Dñi Mccccxxiiij°, sabbato ante Dominicam Palmarum[3]).

Petrus Lundensis, Aslacus Nidrosiensis, pontifices, Ioannes Roscildensis, Ioannes Verdensis, Pardamus Ratzeburgensis, Naffno Ottoniensis, Siggo Scarensis, Audoënus Stauuangrensis, Ioannes Asloensis, Thomas Strengenensis, Hermannus Wibergensis, Petrus Hamarensis et Seuerinus Farensis, episcopi, indulgent Ecclesiæ Suaninge, datum Wardingeburgh Anno Dñi Millesimo quadringentesimo tricesimo quarto, die S. Ioannis Baptistæ[4]).

Magnus, Dei et Apostol. Sedis gratia episcopus Othoniensis, concedit, ut celebretur festum dedicationis Ecclesiæ Suaning dominica ante S. Martini, datum cum Indulgentiis anno Mcccclxiii, Örkill.

Carolus episcopus Othoniensis indulget Ecclesiæ S. Nicolai in Suaninghe Anno 1476 dominica 3tia quadragesimæ.

---

[1]) En Notits herom, men mindre fuldstændig, findes i S. R. D. I, 322.

[2]) Under dette Brevudtog findes en Skizze af et Segl med Omskrift: „Sigillum officialis Othon.“, som vel har hængt under Brevet, der for Resten ikke ses at vedrøre Svaninge.

[3]) Jvfr. S. R. D. I, 325, hvor Notitsen er mere kortfattet.

[4]) Jvfr. S. R. D. I, 328. Her kaldes Bispen af Ratzeburg: Pardanius; i Pont. Ann. II, 555: Jardanus.

Ioannes pontifex Lundensis, Olaus Roscildensis, Ioannes[1]) Arhusiensis, Albertus Lubecensis, Carolus Othoniensis et Tilemannus Mersburgensis, episcopi, indulgent Ecclesiæ Suaninge, si ad imaginem passionis Christi crucifixi prostrati amaritudinem passionis deuote recol[u]erint etc. Datum Hafnis anno Mcd septuagesimo octauo, feria quarta infra octauas natiuitatis B. Mariæ Virginis.

Carolus episcopus Othoniensis indulget et dedicat altaria omnia Ecclesiæ Suaninge Anno Mcdlxxx primo, feria quinta proxima ante dominicam Iubilate, actum in Suaninge.

Ioannes[2]) archiepiscopus Lundensis, Suetiæ primas et apostolicæ sedis legatus, Gauto archiepiscopus Nidrosiensis, Nicolaus[3]) Roscildensis, Albertus[4]) Lubecensis, Ioannes[5]) Bergensis, Carolus Othoniensis, Nicolaus Glob Vibergensis, Eylerus Arhusiensis, Hartuicus[6]) Ripensis et Nicolaus Burglanensis, episcopi, salutem etc. Cum, ut in libro Machabeorum legitur, sancta et salutaris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur, et scribente Gregorio super Ezechielem, nullum sacrificium tale omnipotenti Deo, quale est zelus animarum, pium et gratum famulatum omnipotenti Deo impendere arbitramur, quoties eius fideles ad pietatis opera excitamus. Cupientes igitur,

---

[1]) I hans Segl, som hang under Brevet, stod: Ioan. Iuari.

[2]) I Seglet (af hvilket Hamsfort giver et løst Afrids): S. Ioannis Brostorp.

[3]) I Seglet: S. Nicolai Scaue.

[4]) I Seglet: S. Alberti Crumedich.

[5]) I Seglet: S. Ioannis Teia, D. G. episcopi Bergensis. (Hamsfort tilføjer: alij dicunt familiam esse in Noruecia nomine Tes(e).

[6]) I Seglet: S. Hartuici Iul, Dei gracia episcopi Ripensis.

ut populus utriusque sexus Ecclesiæ B. Nicolai in Suaninge mortuorum ossa ibidem uidens actiue uitæ nouissima interioribus oculis estuat speculari: omnibus igitur etc. confessis, qui processioni nouiter inceptæ, scilicet singulis diebus dominicis post missas, uisitando ossatorium in cimiterio eiusdem Ecclesiæ sub cantu responsorij: libera me domine, pro ibidem requiescentibus ac omnibus fidelibus defunctis sincero animo orando interfuerint, siue quicunque in testamentis aut alias cum pijs muneribus, pro dicta processione sustentanda, roboranda ac futuris temporibus perpetuanda, redditus quomodolibet augmentauerint; quotiescunque [1]) præmissa seu aliquod præmissorum sincero affectu fecerint, totiens eis de omnipotentis Dei misericordia etc. Hafnis anno Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono. die Beatorum Petri et Paulli Apostolorum.

In Eluestate.

Nicolaus archiepiscopus Lundensis, Fr. Ericus Ottoniensis, Ioannes Ripensis, Fr. Iacobus Vibergensis, Olaus Arusiensis. Nicolaus Roscildensis et Sueno Burglanensis. episcopi, indulgent ad Eluerstet. Datum Nyborg anno M°ccc°lxxiiii° die B. Paulli apostoli. Ac qui [preces fieri jubent] pro Hartuico Humersbutel seu uxore sua Alheyde [2]).

Iacobus, Dei gratia Archiepiscopus Lundensis etc., Petrus Arusiensis, Tezo Ottoniensis, Escillus Ripensis, Thordo Strengenensis, Augustinus Asloensis, Henningus Vexioniensis, Henricus Orcadensis, Vic-

[1]) Læsningen uvis.
[2]) Jvfr. S. R. D. I, 313.

boldus Pharensis et Ioannes Cristopolitanensis, eadem gratia episcopi, indulgent ad Nicolai Ecclesiam in Eluestate. Datum Helsingborg anno M ccc xc quarto, die B. Sixti confessoris et martyris[1]).

Fr. Iacobus, Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Constancianensis et D. Thezonis episcopi Othoniensis uicarius in pontificalibus, dedicat S. Mariæ Virginis et aliorum altaria et omnium archiepiscoporum et episcoporum indulgentias ratas habet. Datum in Eluestet anno Mcccxc quinto, feria quinta Pentecostes[2]).

Nos Ioannes, episcopus Cristopolitanensis, D. Thezonis episcopi Othoniensis in pontificalibus Vicarius. Datum Eluersted anno M ccc nonagesimo octauo, sexta feria post festum Gregorij[3]).

Seuerinus, Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Tranquilliensis, Vicarius in Pontificalibus D. Ioannis eadem gratia episcopi Othoniensis, ad altaria Mariæ Magdalenæ et Catharinæ et Nicolai et Laurentij, an. Mcdxvj in vigilia assumptionis Mariæ dedicat[4]).

Tuuo Lundensis archiepiscopus, Olaus Roscildensis, Thorlauus Vibergensis, Hennekinus Ottoniensis et Ioannes Arusiensis episcopi[5]). Datum Ottoniæ anno Mcd quinquagesimo primo, feria v post festum S. Ambrosij.

---

[1]) Jvfr. S. R. D. I, 317. Seglene, som have hængt under Brevet, ere for en Del aftegnede i Mnskr. Ærkebiskop Jakob (Gertsen) fører Ulfstand-Vaabenet.

[2]) Jvfr. S. R. D. I, 317.

[3]) Jvfr. S. R. D. I, 318.

[4]) Jvfr. S. R. D. I, 322.

[5]) Her skal vel underforstaaes: indulgent ad Elvestet (eller noget lignende).

Carolus episcopus Othoniensis dilectis Dominis Mathiæ Stephani in Söllinge et Nicolao in Röninge sacerdotibus. Datum et Castro nostro Örkill anno 1500. feria sexta infra octauas Epiphaniæ[1]) domini.

[Stenstorp].

Fr. Ericus Othoniensis, Ioannes Ripensis. Fr. Iacobus Vibergensis et Olaus Arusiensis, episcopi. indulgentias ad ecclesiam Nicolai in Stendorp concedunt an. Dñi M°ccclxx secundo, octaua apost. Petri et Pauli[2]).

Magnus archiepiscopus Lundensis, Nicolaus archiepiscopus Nidrosiensis, Ioannes Ripensis. Ioannes Slesuicensis, Iacobus Vibergensis, Sueno Burglanensis et Henricus Gar[d]ensis, episcopi, concedunt Indulgentias Ecclesiæ S. Nicolai in Stendorp, regnante Olao, Daciæ Noruegiæ Sclauorum Gotorumque rege. pro quo precari debent. Datum Nyborg anno M°ccc°lxxx' sexto, crastina Iacobi apostoli[3]).

Fr. Seuerinus, Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Tranquilliensis vicariusque in pontificalibus reuerendi in Christo patris ac domini, Dñi Ioannis eadem gratia episcopi Ottoniensis. Datum Hunstorp Anno Dñi Mcdxvj in . . . . omnium animarum[4]).

Hennechinus, Dei gratia episcopus Othoniensis. ad S. Laurentij altare [in Stendorp] indulget. Datum Örkel an. Mcdxl quinto, in octaua Epiphaniæ[5]).

---

[1]) Utydeligt.

[2]) Jvfr. S. R. D. I, 312—3. VII, 196.

[3]) S. R. D. I, 315. VII, 175, hvor „literæ Stentorpicæ" citeres (d. e. den her meddelte lille Samling).

[4]) S. R. D. I, 322: (1416) IV Non. Nov. Ecclesiæ Hunstorp concedit expiationes.

[5]) Jvfr. S. R. D. I, 333.

Marcellus, Dei gratia episcopus Scalotensis, sanctæ Nydrosiensis ecclesiæ postulatus, concedit indulgentias, quas petijt Cetillus Absolonis miles strenuus. Datum Hafnis anno 1452, die Lunæ post Mattæi apostoli et euangelistæ.

Tuuo archiepiscopus Lundensis, Henricus archiepiscopus Nydrosiensis, Olauus Roscildensis, Henichinus Ottoniensis, Ioannes Arusiensis, Benedictus Scarensis et Iacobus Burglanensis, episcopi, [indulgentias concedunt] ad altare S. Laurentij Stendorp. Datum Hafnis Medl quarto, feria 2da post Dominicam S. Trinitatis.

Magnus, Dei et ap. sedis gratia episcopus Othoniensis [indulgentias concedit] ad altare S. Laurentij. Datum in Stendorp feria 2da proxima ante Francisci Mcdlx octauo.

Carolus, Dei et apostolicæ sedis gratia episcopus Othoniensis, indulget in Stendorp ad altare B. Mariæ. Datum Mcdlxxvj, die B. Petri in Cathedra. Item ad templum in Stendorp. Item ad altare S. Laurentij

Ioannes, D. g. Archiepiscopus Lundensis, Suetiæ primas et apostolicæ sedis legatus, Nicolaus Roscildensis, Carolus Othoniensis, Nicolaus Vibergensis, Hartuicus Ripensis, Nicolaus Burglanensis et Nicolaus Arusiensis, episcopi indulgent ad Steendorp. Datum Hafniæ 1491 in crastina ascensionis Domini.

Palli Iensen, Mars regis et Daniæ, Iep Begere, miles, Ebbe Ienson Galt obæratus, D. Petrus Falk in Scania Anno 1376 literæ Danice scriptæ.

Anno Dñi Miiij^c xxxij vor Frue dag berggang tha gafl konning Erich den Pomer thennom fast stat-

festelse y Landtzkrone, och at the motte haffue ij borgemestere och xij raadmendt, och lodt same konning Erick selff først stickte Lantzkrone aff ny.

Anno Dñi Mdxiij moritur rex Ioannes Alburgi.

Anno Mdxv pridie S. Gregorii, quæ fuit Dominica Oculi, fuit ingens ventorum tempestas ante inaudita, templis, ædibus, siluis et nauigijs ingens damnum inferens.

Anno Mdxv thuende dag Jwli fuit ingens terræmotus.

Anno Mdxv d. 7 Augusti uenit primum Regina Elizabetha in Daniam appellens Helsingoram.

Anno MDxxij die Lunæ post Bartholomæi Germani maritimi appellentes nauibus ad littus ad Raalyøng expelluntur, multis suorum amissis, ab Othone Crumpeno, et biduo ante Siberta uerberibus fuit affecta.

Anno MDxxiii in septimana ante pasca e Dania profugit. Hoc anno Hafnia obsidetur.

Anno MDxxxiiii appulit Christophorus Comes ad littus Vitoriense. Sequenti anno die S. Olai Hafnia obsidetur.

Anno MDxxxvi die S. Iacobi Hafnia dedita.

1533 circa Botulphi fuerunt comitia Hafniæ, et Torbernus Bille electus Lundensis egit contra D. Ioannem Scougard, teste Nicolao Arnfelt Iustitiario[1].

1539 post S. Barnabæ rex Othoniæ fuit et stipendium auget Francisco superintendenti, et Visita-

[1]) Denne og de nærmest følgende Notitser ere Fragmenter af et Diarium for en Del af det 16de Aarh., som Hamsfort har gjort nogle Udkast til.

tionis Mariæ. Eodem anno post Egidij Vartbergi fuit rex. et eodem anno Gotorpi post S. Luciæ.

1543 Hafniæ rex fuit die ad Vincula Petri. Georgius Vrna præfectura Malmogiensi abdicauit. succedit Eilerus Hardenbergius.

Anno 1550 Malmogiæ rex Comitia habuit die exaltationis Crucis, præsentibus Eschillo Bille palatij præfecto, Ioanne Frisio Cancellario, aliisque senatoribus, et fuit ibi die Mariæ natiuitatis.

Anno a Christo nato MDLXI litem inter Ioannem Mulum V. C.[1]) et Magnum Ioannium leui de caussa exortum cæde Magni III Non. Maij finijt. Sepultus est Magnus in fano Canutio[2]).

[1]) V. C. betyder vistnok Virum Consularem eller Raadmand.

[2]) Af Ham forts Optegnelser hidsættes følgende Genealogi over Odense-Slægten Mule:

Ioannes Mule, Consul, V. C. Havde to Sønner:

I. Christianus Mule, Consul (4 Børn):
   1. Ludolphus.
   2. Gregorius.
   3. Michael Mule, Consul Othoniensis (5 Børn).
      A. Christianus *Marina, Datter af Michael Clauson Consul Othon. (2 Sønner):
         a. Michael Mule. b. Christianus Mule.
      B. Marina *Canutus Georgii [Seeblad] (S. af Georgius Canuti), der 2 *Catharina Rickers.
      C. Marcus.
      D. Jens.
      E. Ioannes Mule [den i Texten ovenfor nævnte] *Metta, D. af Laurentius Cotta (4 Børn):
         a. Michael Mule. b. Marina *M. Casparus Mullus. c. Elsebe *M Iuarus Bartolinus. d. Barbara.
   4. M. Ioannes, episcopus Asloensis.

II. Marcus Mule *Marina, D. af Thoro Ipson Suenoburgensis (1 Datter):
   1. Meta *1. Georgius Bune. 2. Hermannus Vale mercator Othon. (3 Børn):

Anno MDLXIX discordia Eileri Brusii V. C. cum Ioanne Mule incepit. cum manum inuicem in ædibus Muli, nemine præsente, pugnassent, sauciusque lethaliter euasisset Brusius; Othonienses de exitu suspensos tenuit.

Marcus Cotta obiit [anno 1590][1]). Is uir tam frugalissimus quam homo ornatissimus literarum studia inprimis sibi augenda constituit. quod ea omni ætati et utilitatem et solatium afferunt, quando literæ, quemadmodum Cicero ait, adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium præbent.

A. Gertrudis [Bune] *Andreas Iuari V. C. (2 Børn): a. Filia Ioanni Groto nupta. b. Georgius Andreæ *Marina, D. af Nicolaus Michaelis.

B. Marcus Bune.

C. Georgius Vale.

[1]) Aarstallet er her suppleret efter Engelstoft, Odense Bys Hist. 2. Udg. S. 543. Ifølge Hamsforts Optegnelse kan følgende Slægtregister opstilles:

Laurentius Cotta *Margarita, D. af Chetillus Thusen de Eschelund.

Deres Søn var:

Nicolaus Cotta, tutor S. Mariæ, V. C. *Marina, D. af Thoro Ipson Suenoburgensis (Enke efter Marcus Mule) 3 Børn:

I. Marcus Cotta *Margarita, D. af Michael Clauson, Consul Othoniensis.

II. Laurentius Cotta *Catharina, D. af Laurentius Pauli, Consul Cardamonii (2 Børn):
1. Metta *Ioannes Mule. 2. Marcus *D. af Nicolaus Mullus.

III. Georgius Cotta, Consul *Christina, D. af Petrus Christiani f. (Søn af Christianus Palladii); 3 Børn:
1. Laurentius. 2. Nicolaus. 3. Petrus.

Til Hamsforts Optegnelser knytte vi som Tillæg en lille Samling af **Fionensia** eller fynske Aktstykker fra det 15de og 16de Aarhundrede. Det er et Udvalg af de ældste Stykker, som nu findes i Odense Bispearkiv ledsagede af nogle faa hentede fra andre Kilder. Desværre har det nævnte Arkiv nu kun faa Breve at opvise ældre end Reformationen, idet det gamle Bispearkiv for Odense Stift forlængst er gaaet tilgrunde, navnlig da Bispeslottet Orkel ved Svenborg i Juli 1534 lagdes i Grus af en oprørt Folkehob. — Da det er et kirkeligt Arkiv, som her er benyttet, er det en Selvfølge, at Brevene mere eller mindre berøre kirkelige Forhold, om end adskillige af dem ogsaa ere oplysende i andre Henseender. Da jeg i sin Tid har gjennemgaaet største Delen af den betydelige Brevsamling, Odense Bispearkiv indeholder fra de nærmeste Aarhundreder efter Reformationen, vilde det have været mig let at udvide nærværende Samling, men jeg indskrænker mig dog her til nogle af de ældste utrykte (eller mangelfuldt trykte) Stykker, der maa staa her som en Parallel til de lignende smaa Samlinger af Roskildensia og Scanensia, som i det foregaaende ere meddelte [1]).

[1]) Fra Odense Bispearkiv findes en Række andre Bidrag meddelte i Saml. til Fyns Hist. og Topografi, i Danske Kirkelove, i Kirkehist. Samlinger og i Danske Magazin.

i.

1433. 24de Maj. Biskop Navne af Odense og flere Biskopper meddele Indulgensbreve til Kværndrup Kirke.

Universis Christi fidelibus, ad quorum notitiam presentes hæ pervenerint, Nafno Dei et apostolicæ Sedis gratia Episcopus Ottoniensis, Ulricus Arusiensis, Iohannes Roschildensis, Siggo Skarensis, Nicolaus Wexioensis et Nicolaus Slesvicensis, Salutem in Domino sempiternam. Pium et gratum Deo obsequium impendere credimus, quotiens eius fideles ad pietatis opera excitamus. Cupientes igitur, ut Ecclesia Parochialis in Kærndorp Ottoniensis diæcesis congruis habeatur reverentia et honore, omnibus vere pænitentibus et confessis, qui dictam Ecclesiam causâ devotionis, orationis seu peregrinationum visitaverint, missas aut alia divina officia ibidem audierint, Corpus Dominicum aut extremam unctionem, dum infirmis portetur et reportetur, secuti fuerint, sepulturis mortuorum interfuerint, cemeterium eius pro defunctis ibi et ubique in Christo quiescentibus exorando circuierint, aut qui ad fabrice conservationem aut ornamentorum quorumcumque meliorationem eiusdem manus porrexerint adiutrices, seu qui ad pulsum campanæ serotinum, more Romanæ Ecclesiæ, Beatam Virginem Mariam flexis genibus devote salutaverint: Illis etiam, qui pro Ecclesiarum nostrarum totiusque Christianitatis statu felice Deum fideliter adoraverint, quotiescunque aut quicunque premissa aut premissorum aliquid devote fecerint, toties quilibet nostrum de Omnipotentis venia et Beatorum Apostolorum eius Petri et Pauli auctoritate confisi, quantum de Deo possimus, dummodo Diæcesani voluntas ad hoc accesserit et consensus, XL dies indulgentiarum de iniunctis eis pænitentiis in Domino misericorditer relaxamus. Datum Swineborg Anno Dei Mcdxxxiii° Dominica

intra Octavas Ascensionis Domini nostri, sub secretis presentibus appensis.

Afskrift i Bircherods Dagbøger. 1677 Februar Appendix. Jfr. S. R. D. I. 328. Pontoppidan. Ann. eccl. Dan. II. 554.

ii.

1459. 4de Maj. Biskop Henneke henlægger Byen Hvellinge og Gaarden Pugeholm i Skam Hrd. fra Norup Sogn til Bedelev Sogn.

Coram vniuersis et singulis presentem literam inspecturis notum facimus nos Hennekinus, dei gracia episcopus Ottoniensis, quod quidam laici de villa Hwellinge et curia Pugheholm in prouincia Skamhæret terre Fionie coram nobis exposuerunt, se multum infestari per longam viam ad ecclesiam parochialem Nordroppe, quam hucusque consueuerant visitare in magnum suum periculum et grauamen, et alia ecclesia parochialis Bedhesloff vicina est eis magis conueniens per viam breuiorem et aptiorem ad visitandum, propter quod nobis instanter supplicauerunt, quod hoc ex auctoritate ordinaria admittere dignaremus. Nos vero circumstantias vtriusque parochie ab expertibus inquirentes et considerantes, veraciter percepimus et inuenimus ita esse, ut prius dictum est, ac eciam dictam ecclesiam Bedhesloff in suis redditibus multum exilem, sed aliam dictam ecclesiam Nordruppe competenter pinguem in suis fructibus et adiacenciis. Idcirco peritorum consilio communicato peticionem ipsorum tanquam racionabilem et racioni consonam attendentes admittimus, quod dicta villa Hwellinge cum antedicta curia Pugheholm ad parochiam Bedhesloff debeat in posterum permanere, et ibidem decimas suas aliasque iusticias plebanitas villani de dicta villa Bedesloff et curia predicta exsoluere sint astricti, prout censuram ecclesiasticam duxerint euitandam. In cuius ad-

missionis testimonium secretum nostrum presentibus est appensum. Datum Ottonie anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono. crastino ascensionis Domini.

Orig. p. Perg. i Fyns Bispearkiv, Skam Hrd. Seglet er borte.

iii.

1459. 29de Maj. Ærkebiskop Tue stadfæster Biskop Hennekes foranstaaende Ordning.

Nos Two. dei gracia archiepiscopus Lundensis. Swecie primas et apostolice sedis legatus, ordinacionem per reuerendum dominum Hennichinum, eadem gracia episcopum Ottoniensem, factam et in littera, cui secretum nostrum appensum est, expressum approbamus. ratificamus et auctoritate Metropolitica confirmamus. districte precipiendo mandantes, ne quis imposterum contra talismodi ordinacionem ausu temerario contrauenire debeat quouis modo, prout censuram in littera principali contentam voluerit euitare. Datum Haffnie feria tercia post festum Urbani pape et martiris. nostro sub secreto, anno domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono.

Orig. p. Perg. smst. Brevet, der nu er revet over, har sikkert været sigillatorisk forbundet med foranstaaende.

iv.

1466. 13de Marts. Tingsvidne af Skam Hrd. om at Vejen fra Hvellinge til Bedeslev var langt bedre end den til Norup.

Jes Henricssøn, foghet i Skambyherret. Pawel Pætherssøn i Jerlsore aff wapen, Las Perssøn i Skamby. Iwer Nielssøn i Barstorp, Per Jenssøn ibid., Haghen Perssøn i Høiropp och Jes Tirkelssøn i Jestropp, wy

giore wiitherliet ffor alle men, som nw ære och komme sculle, at aar effther Gvds byrdh mcdlx[1]) paa thet sæte, then thorssdag næst effther sancti Gregorius dagh, war skeckith paa Skambyherrets thingh ffor oss oc mange men, som thingh then for^{ne} dag sogte, beskedhen man Hans Biærigh aff Bedisloff, war innen thinghe oc haffde met sigh eth witnæ aff tw soghen, som war aff Hwnstroppe oc aff Nærdwgh soghen, with otte lawffeste dande men, som ware Jes Perssøn i Chrosbollæ, Michel Persson i Bordissæ, Morten Persson, Nes Scrædher ibid., Nes Toisson i Rorsloff, Anders Engildh i Rædinge, Jes Rodh i Nærdwgh, Jep Ræi i Rorsloff, hwilkæ alle witnede po teres thro oc sanninghen thet, them witherlicht war, ath ther er wndertidhen sadan wæy mælle Hwelwinge oc Norroppæ, thet born mwæ mestæ cristindom oc syge menniskæ mwæ mistæ teres sacramentæ thær for. Oc mellæ Bedisloff oc Hwelwinge ther er sadan wæy, thet inghen hindher er wppaa hwerken winther eller sommer. Ther effther bedis for^{ne} Hans Biærigh om eth tingss witnæ, han fich oc framledæ with tesse otte effitherschreffnæ dande men, som wore Oloff Henrichssøn i Wgerssloff, Eric Jepssøn i Grindelossæ, Jes Mattisson ibid., Iwer Nilsøn i Barstorp, Claws Willatissøn i Skaanby, Morten Twissøn i Bolmære, Hans Persson ibid. oc Staffin Hiorth i Amager, hwilkæ alle samdrectelige witnede po teres tro oc sanningen, oc inethet witnæ them imod gik, saa som sogne witnænne witnedæ, saa witnede oc the thet, them witherliet war. Datum anno, die et loco quibus supra. Sub nostris sigillis presentibus appositis ad testimonium et fidem premissorum etc.

Orig. p. Perg. smst. med Mærker af syv Segl, der nu ere borte.

[1]) x er noget utydeligt.

V.

1466. 8de April. Jens Eggertsen, Bispens Official, udjævner Striden mellem Norup og Bedeslev Sogne om Hvellinge og Pugeholm.

Universis et singulis, ad quos presentes litere peruenerint, Johannes Eggardi, officialis domini episcopi Ottoniensis in spiritualibus generalis, salutem in Domino sempiternam. Constare volumus omnibus presentibus et futuris, quod anno Domini Millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, feria tercia pasche, in domo capitulari monasterii predicatorum Ottonie constitutus coram nobis quidam nobilis et strenuus miles, dominus Eggardus Fritle, capitaneus castri Hyntzegawel, testes ibidem produxit, petens eos per nos in causa cuiusdam dispositionis et ordinationis pie memorie domini Hennichini, olim episcopi Ottoniensis, inter parochias Nordroppe et Bedesløff super villa Hwellinga cum curia dicta Pugeholm recipi et admitti. Nos igitur ex speciali commissione reuerendi in Cristo patris ac domini, domini Magni episcopi Ottoniensis, judicis in hac parte, procedendo ad huiusmodi testium examinationem, presentibus ibidem honorabilibus et discretis viris hic inferius nominandis, ad nos honorabiles et discretos viros, dominum Paulum Juwl curatum in Medelfar, dominum Henricum Skall curatum in Schamby, Jacobum Sommer in Pugeholm et Petrum Jenssøn in Nerdygh, ad ferendum testimonium et veritatem dicendam in dicta causa vocauimus et citari fecimus. Qui testes antedicti jurauerunt per sancta Dei ewangelia, in conscientia sua secrete et singillatim deposuerunt et concordes dixerunt, quod eo die, quo celebrabantur exequie pro anima cuiusdam Johannis Sommer pie memorie, interfuerunt in Pugholm, verissime audierunt et viderunt ibidem publice in mensa, quod quidam

dominus Laurentius, olim curatus in Nordroppe, antescriptos domini Hennichini dispositiones et ordinationes inter parochias Nordrop et Bedesloff supradictas super pretacta villa Hwellinge cum curia Pugeholm ratificauit, confirmauit, et ordinationi et dispositioni supratactis, vt premittitur, in toto consensit, protestans, quod in posterum non vellet in huiusmodi causa aliquotiens reclamare. Illa specialiter conditione adiecta, quod si dictus dominus Laurentius senio confectus vel alias necessitatus, et sibi opus fuerit, per antedictum dominum Eggardum militem ad dies suos de victu et vestitu eidem honorifice prouideatur. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum presentes literas exinde fieri et per notarium publicum infrascriptum subscribi et publicari, ac appensione sigilli officialatus nostri cum sigillis honorabilium et discretorum virorum, videlicet domini Johannis Jwl commendatoris Ottoniensis, domini Johannis Pabe curati in Marsleff, domini Johannis Hind curati in Thrudstroppe, Petri Nicolai et Johannis Mule consulum Ottoniensium, huiusmodi examinationi testium presentium fecimus communiri. Datum anno, loco et die quibus supra etc.

Et quia ego Iuarus Petri Ottoniensis dioc publicus apostolica et imperiali auctoritatibus notarius (etc.)[1].

Orig. paa Pergament i Fyns Bispearkiv. Seglet affaldet. Jvfr. Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. II, 638—9.

VI.

1472. 6te Februar. Biskop Mogens Krafse bifalder Biskop Hennekes Ordning af de i foranstaaende Breve omtalte Forhold.

Nos Magnus, dei et apostolice sedis gracia episcopus Ottoniensis, notum facimus, quod ordinacionem per predecessorem nostrum Hennekinum pie memorie

[1]) Slutningen af Notarialattestationen er ulæselig.

factam et in littera ista, cui secretum nostrum appensum est, expressam, confirmacionemque reuerendissimi in Cristo patris et domini, domini Twonis, dei gracia archiepiscopi Lundensis et apostolice sedis legati, approbamus, ratificamus et auctoritate nostra ordinaria presentibus confirmamus. Datum in Skamby die sancte Dorothee virginis et martiris, nostro sub secreto, anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimosecundo.

Orig. paa Perg., ved Seglremmen forbundet med Nr. ii, men selve Seglet er tabt.

vii.

1489. 10de Maj. Biskop Karl Rønnov stadfæster sine Forgjængeres Ordning (af Sogneforholdene i Norup og Bedeslev).

Carolus, dei et apostolice sedis gracia episcopus Ottoniensis, notum facimus, quod ordinacionem per predecessores nostros, Hennickinum et Magnum episcopos Ottonienses, factam et in litera ista cui secretum nostrum appensum est, expressam, confirmacionemque reuerendissimi in Cristo patris ac domini, domini Twonis, pie memorie quondam archiepiscopi Lundensis, ratificamus et auctoritate nostra ordinaria presentibus confirmamus, districte precipiendo mandantes, ne quis inposterum contra talismodi ordinacionem ausu temerario contrauenire debeat quouis modo, prout censuram in litera principali contentam voluerit euitare. Datum Ottonie dominica Jubilate anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo nono etc.

Orig. paa Perg. smst. Har sikkert været sigillatorisk forbundet med Hovedbrevet, Nr. ii.

viii.

1474 (ell. 75). 29de December. En Del Kardinalers Indulgensbrev for Lumby Kirke.

Angelus episcopus Penestrinus, Oliuerius tt. (ɔ: titulo) Sancti Eusebij, Philippus tt. Sanctorum Petri

et Marcellini. Antonius Jacobus tt. Sancti Viti. presbyteri. Johanes Michael tt. Sancti Angeli. diaconus, Cardinales. Vniuersis et singulis Cristifidelibus presentes literas inspecturis. uisuris. lecturis pariter et audituris Salutem in domino sempiternam. Splendor paterne glorie, qui sua mundum ineffabili illuminat claritate. pia uota fidelium de ipsius clementissima maiestate sperantium tunc precipue benigno fauore prosequitur. cum deuota ipsorum humilitas sanctorum precibus et meritis adiuuatur. Justis itaque supplicationibus dilecti nobis in Cristo Johannis Eggardi[1]. Rectoris parrochialis ecclesie Sancte Katarine Lyngby Ottoniensis diocesis. inclinati. Cupientesque ut dicta ecclesia congruis frequentetur honoribus, Cristique fideles ipsi eo libentius deuotionis causa confluant ad illam. quo ex hoc ibidem dono celestis gratie uberius conspexerint se refectos: De Omnipotentis dei misericordia. ac beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi. Omnibus et singulis utriusque sexus Cristifidelibus uere penitentibus et confessis. qui dictam ecclesiam in Pentecostes. Assumptionis beate Marie uirginis. Sancti Olaui. Sancte Katarine ac ipsius ecclesie dedicationis festiuitatibus et celebritate huiusmodi deuote uisitauerint annuatim. Et ad reparationem. conseruationem fabricamque edificiorum. calicum. librorum. luminarium aliorumque ornamentorum inibi pro diuino cultu necessariorum manus porrexerint adiutrices. Nos Cardinales prefati et quilibet nostrum pro qualibet die dictarum festiuitatum Centum dies de iniunctis eis penitencijs misericorditer in domino relaxamus presentibus. perpetuis futuris temporibus in suo

[1] Om Jens Eggerdsen se ovenfor S. 534. han nævnes ogsaa 1468 som Bispens Official i Odense (Diplom. Christierni I, p. 196). Han var Kannik i Odense i den korte Tid, da Domkapitlet bestod her (Vedel Simonsen, Odense II, 187 o. m. fl. St.).

robore duraturis. In quorum fidem et testimonium presentes nostras literas fieri nostrorumque sigillorum iussimus et fecimus appensione communiri. Datum Rome in domibus nostris Anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto. Indictione Octaua. die uero vigesima nona decembris. Pontificatus domini Sixti pape Quarti Anno Quarto.

Paa Folden: Reatinus Nicolai litera. O' Servilius[1]).

Med en Haand fra det 16de Aarh. følgende Vers: Quisquis in hoc mundo Dominum de corde fideli diligit, accipiet vitam post funera mæsta.

Original paa Pergament i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 461. Seglene ere forlængst affaldne. Tidligere trykt i Pont. Ann. II, 668—9, men ukorrekt.

ix.

1490—1505. Udtog af Adkomstbreve paa Ejendomme, henlagte til Præstekaldet i Ringe.

Copier oc Extracter, paa hues de Adkomme Breffue indeholler vdj deris mening, som ieg haffuer paa min Annex Prestegaardt oc fire andre Bolige, aff huilcke mine Formendt till deris Vnderholding haffuer fuldt baade Landgilde oc Herlighedt, som her effter følger.

Først, it Widne paa Papir vnder iij Segell om it Bolig paa Taasing vdj Gesinge, dateret vdj Lunby Anno 1490 fierde Pindsdag, liudendis, at Niels Ygerne i Giesinge haffuer vudnet, at hand oc hans Fader vdj 70 samfelde Aar haffuer boet vdj same Bolig, oc aldrig haffuer suaaret anden Mand ther aff end den Prestmand, som Ræinge Prestgaardt haffuer haffd, oc de aldrig kunde sporge, at noger aff deris Foreldre

[1]) Læsningen af disse Navne paa Folden (in plica) er meget uvis.

haffuer suoret anden Mand aff forne Bolig vden forne Prest.

For det andet, it Pergaments breff met fire indsegle, dateret vdj Nyborg Anno 1490, Sancti Vilhelmi Dag, liudendis, at Hr. Hans Tomessen, Sogneprest vdj Affuensloff, haffde vudnet, at hand vaar rett Sogneprest till Ræinge Kircke i xx Aar [1], oc annammede den Thienner, som boer i Giesinge paa Taasing, som ligger till Ræinge Prestebord i forne Saagen, [fri] for huer mands tilltale eller nogen giensigelse; oc aldrig nogen Embitzmand haffuer haffd mact at gieste eller i oc aff sette, eller noget arbedt at eske eller begiere aff forne Thiennere i noger maade; oc haffue forne Thiennere aldrig annen suaaret till Redzell oc Tynge vden forne Sogneprest til Ræinge kircke.

For det tredie, it Sogneuidne aff Ræinge Sognestefne, vdgiffuet Anno 1493, Søndagen nest for Martini, vnder iij Segell, paa Papir, liudendis: Att de, som da bode vdj Lammehaffue icke haffue taget nogen tidt Oldengieldt aff de tho Prestegaarde, som ligge vdj Rynckebyfang; oc haffue de aldrig suaaret andre, enthen met Oldengieldt eller Retzel oc anden Tynge, vden rette Sogneprest till Ræinge kircke.

For det fierde, it Officialis vdj Suinburg hans breff paa Pergament, giffuet vdj Rislinge Anno 1503, Torsdagen nest Ottendedagen effter Sanctj Martini, der Kirckens Regenskab vaar hollen. Liudendis, att Her Per Nielsen, Sogneprest till forne Rislinge, haffde veret Capellan vdj Ræinge Saagen vdj xvij Aar, oc Morten Diegn i forne Rislinge, som haffde veret Diegn til samme Ræinge vdj xxxvj Aar, de haffde vudnet, att de huer vdj sin tid vaar huert Aar paa Kirckens Regenskab, oc de aldrig kunde fornemme eller høre, at den Gaardt vdj Giesinge paa Taasing i Bæro

---

[1]) Se Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IX, 180

Saagen vaar indschreffuett eller opregnet vdj Kirckens Regenskabsbog, at hand skulle høre Ræinge Kircke till i noger maade. Ey heller at enten Ræinge Kirckeverger eller Sognemendt, enthen paa Kirckens Regenskab eller for Dom oc Rette, haffde giffuet ilding eller kiere, at Sognepresten till Ræinge haffuer haffd den for[ne] gaard till sit Prestebordt mett sin Renthe. Oc vidnede de, at saalenge som Her Hans Tomessen haffde Ræinge Sogen, da haffde hand for[ne] Gaard frij met de andre Prestegaarde, som ligge till for[ne] Prestebordt. Item, at Her Claus Ryaner i sin liffstidt oc haffde for[ne] gaardt frij, met de andre Prestegaarde, som Her Jep Løg haffuer hafft nu vdj sin tidt.

For det femthe, it Breff paa Papir aff Guddemherretz Ting vdgiffuet vnder Herritzfogedens besegling Anno 1556, Fredagen effter alle Hilgens dag, indeholIendis, at Her Tordt Simenssen, Sogneprest vdj Ræinge Sogen, lod lese oc fornye der inden Tinge tuende Ræinge Sognevidne. Det ene vdgiffuet vnder Otte Skenckels i Lammehaffue oc iij andre Sognemends oc Diegnens deris besegling, Anno 1502, liudendis, at menige Sognemendt aldrig andet haffde hordt eller spurdt aff deris gamle foreldre, end huad Prest, som Konningen haffuer vndt oc forlæet Ræinge Kircke, hand haffuer mact at gieste oc wordnet i oc aff at sette i Ræinge Prestegaardt oc i the andre Prestegaarde, som ligge till Ræinge Prestebordt, oc ey Bispens Fogeder eller Embitzmend i nogen hande maade. Huilcket oc xij mend, vdmelte aff samme Sognesteffne, effter dennem haffde vudnet, at de icke andet, end som for skreffuet staar, haffde hørdt eller spurdt vdi xl Aar oc mere. Det andet Sognevidne vdgiffuet aff Frue Alhed vdj Lammehaffue oc iiij andre Sognemendt, Anno 1531, liudendis vdj sin Mening oc Indholdt, som dette nest forgangene.

For det siette, it salig oc met høyloffiig hukom-

melse Konning Hansis Presentats Breff paa Latine till Biscop Jens Anderssen vdj Odense, giffuet vnder hans Naadis Segell paa Skanderborg, Sanct Clemens Dag Anno 1505, indeholdendis, at efftherthj Her Jep Leg haffde opsagdt oc offuergiffuet for forne Biscop Jens Ræinge Sognekircke, saa at then nu met alle vaccerede, oc Hans Kon. Matts. haffde allene Jus Patronatus der till, da presenterede hand for hannem Her Iffuer Persen, biudendis, at hand effter Kirckeskick ville hannem beskicke till samme Kircke met ald Preste Thieniste oc Rettighedt, oc induie oc indsette hannem til forne Kircke oc ald hindis Rettighedt, oc vdj dennem effter Rett oc Loug hannem at forsuaare.

For det syuende, it Biscop Jens Anderssens Collatz Breff vdj Odense, giffuet vdj Horsens neste Dag effter Sanct Carine Dag Anno 1505, liudendis, at han effter hoybemelte Konning Hansis Præsentats breff till Ræinge Kircke, oc effter sit oc hans efterkommere Biscoper vdj Odensse deris Jus Patronatus till forne Ræinges Annexe Kircke, vid Naffn Hæringe, huilcke da met alle Rette vaccerede, haffde giffuet forne Her Iffuer Persen Collatz till forne Kircker oc alle deris fulde Rettighedt, oc hannem effter Kirckeskick der till induiett, oc ville, at till hannem oc ingen anden i nogen maade skulde suaaris fuldkommeligen aff alle oc huer aff forne Kirckers Indkomst, Skyldt, Tilliggelse oc ald anden Rettighedt oc aff Sognefolcket, vid huad naffn de neffnis kunde.

Niels Adamssen, Sogneprest
till Reinge oc Herringe, med
ægen hand.

Original Optegnelse i Fyens Bispearkiv, Gudme Hrd. 25. Kun Underskriften er egenhændig. Jvfr. Leerbech, Beskrivelse over Ringe Sogn, S. 62—3.

x.

1518. 12te Juni. Kong Christiern II stadfæster den Ordning, Biskoppen i Fyn havde truffet, om at Beboerne paa Øen Stryn maatte have en Kapellan boende hos sig til at holde Messe.

Wii Christiern (osv.) Giøre alle witterligt, at efterdi at werdige Fader, Biscopen i Fyen, tilforn hafver vndt oc tilladit, at wore Vndersaatte, Bønder oc menige Almue, som bygge oc boendis ere paa wor oc Kronens Øe Stryn, maa for deris Leilighed skyld, thi at de befluden ere med Søø oc Saltvand, oc ey derfaare komme kunde stedse til deris Sognekircke at høre Messe oc anden Guds tieneste, hafve en Capellan paa Øen, som siger Messe for dem oc giør dennem anden aandelig tro tieniste: da hafve wi af wor Gunst oc Naade vnd oc tilladit, efterdi at samme deris Sognekircke er wor oc Kronens Kircke, anseendis for[ne] deris Leilighed, at de mue nu her effter hafve sodan Capellan der paa Øen, som siger Messe for dem oc giør dem anden den hellige Kirckes Ræligbed i allemaade. Thi forbiude wi alle, i hvo de helst ere eller være kunde, dennem her imod paa for[ne] Capellan at hindre, hindre lade, møde, platze, eller wmage i nogen Maade. Gifvet paa wort Slot Kiøbenhafn Løfverdagen nest effter Barnabe Apostels dag, Aar Mdxviij.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283.

xi.

1523. 6te April. M. Peder Berildsen (Sogneherre i Assens) skriver til Provst Hans Hansen, der stod i Begreb med at forlade Landet med Christiern II.

Obsequium meum paratissimum. Kierre her prousth, fick ieg twendæ eders scriffuelsser meth Hanss Skoghy in cena domini etc. Effter samme eders breffs

lydelssæ sender iegh eder thend graa ganger och thend swortth blesseth hesth met eders sadlæ och betzellæ. Thend hwidæ graa hesth, eders drengh redh paa, thend soldæ Jens fore xlij mare, men ieg wor wtj Ottenssæ; och haffde ewentyredh icke werredh thess beddræ, thaa sewlde I neppellig haffue fanghet halluff thee penninghe igen, hand kosteth eder; thij hand wor forderffuedh wdj baade hanss baghben etc. Thend brwnæ ganger er platt forderfth, saa hand dwer inthet etc. Jtem sender ieg eder thesse efftersereffne clenodia och klæder etc., jtem en brwn graawerckis kiortell, en swortt Engelsk kiortell foredh meth damask, en brwn kiortell for korternæ foredh met sayen, en brwn tlwe!ss troyæ, ij hetthæ strwde foredh met mordhæ, et fflwenss foder, som wor wnder en troyæ, eth bonneth foredh meth mordh; thette forsereffne sende iegh strax anden dag aff stedh wtj eders klædeseck till Nyborrig till her Pouell Reffs, som mester Jesper schwlde thaghe met segh offuer etc. Thee clenodia willde ieg ickæ saa strax sende fraa meg, for ieg sende eder eghet bwd sellutf met; thij handtlinghen løff seg ganske ewentywerligh hoess oss, som hand gor end nw. Sender ieg eder met Hanss S[k]aaghij thee clenodia etc. wtj Annes skrijn met tw par eders bestæ Hollandz læredz lagen met thet fflwinss foder alth sammen wellforwaaredh etc. Jtem fick ieg eders breff met mester Jesper om thet gwld, som i haffuæ wdhsetth, ath mester Lambertt schwlde thet indlossæ och antworde penningene fran segh etc. Thaa giorde ieg mijtt bestæ och reystæ till Ottensse och toffuith ther iiij daghe langh. Inthet kom hand, eller ieg fick noghen bwdh eller breff fraa hanom. Wnder thess forloff handlinghen emellom hertugen och gantske menighe almuæ wtj Fyen etc.; och haffde ieg effter eders breff tilisagd allæ thee, som haffde guld aff eder wtj pantt, ath viliæ thet lossæ wtj samme

daghe, iegh laa i Ottenssæ, och forlodh meg paa mester Lambertt etc.; hand kom icke. Thend tiid ieg kom hiem, thaa willæ hwer gernæ werredh quitt wedh thet gwld, thee haffde, och haffth therris penninghe, hwilcke iegh inghen raad westæ till etc. Nw mener hwer, som noghet wtj hender haffue, ath the icke willæ gernæ slippæ thet etc. Her Hanss Erickssen sigher kortt aff, ati icke faa mere gvld aff hannom, end i haffue, och giffuer seg nogh, ath iegh fick thee xl aff hannom etc. Her Jeip Gwmmessen will icke gernæ slippæ thee lx gylden, som ieg forstoor etc. Saa haffuer hwer noghet at bærræ fore, ati haffue therris penninge bortthe, som thee schwlde gøre thennom gaffuen met och brughe therris køpmandschaff met etc. Item som i scriffue, ieg schwlde sende eder hwess flesk her er wti gaarden, thaa er thet icke nw mweligth, ath her gaar skijff fraa Assens enthen synden eller naarden om Fyen; thij ther kand icke komme en fiskerboodh wti gemmen Melfarswnd, saa thagis ther waare paa. Item sender ieg eder end nw xx Rinske gylden meth thette bwd, som ieg nw wtj thesse daghe haffuer indhløsth met stoorth arbeytt etc. Och haffuer iegh soldth iiij skppd. flesk, hwertt skppd. fore x marc wtj klippinge. Item nw wdj Torsdages wor noglæ aff thee riddermendzmend her aff Fyen, prior aff Sancte Knud, en burgemester, en raadmand och en almwess mand aff hwer køpstadh wtj Fyen hoess hertwghen wtj Jwtllandh, och swaaræ hannem theris hyldskaff och mandskaff, førsth Iohan Biørnssen, Anders Iacobssen met noglæ andræ, och fynghe swar, effther thij hand schall icke giøre ther ydermere kosth och thæringh paa, thaa schall landeth werre wbrenth och wskentth etc. Item wtj dag annameth hertughen Synderborrigh slott; ellers haffde hand nw werreth her wtj Fyen etc. Item paa onsdag affthen skall hanss madth werræ rede her wtj Assens; om hand

will strax offuer till Sieland, thet wedh mend icke till wissæ etc. Item mesten parten aff thee lantzkneecktæ, som loghe wdj Medelfar, fynghæ passportt wtjgemmen lante Holsten etc. Item alth thet reyssindh tygh, som wor her wtj Fyen, boode wtj Ottenssæ och Assens, haffue hertugens læyde ath drage wtj gemmen hanss lande frij och feligh; dog schwllæ thee lade her igen alth therris harnisk och bestæ hestæ for en mweligh penningh, som thee Jwdske herrer schall køffuæ thennom aff, och schwllæ thee inghen andræ hestæ ridæ hiem igen wden smaa klipper wedh therris halss fortaffuelssæ etc. Inghen tyender kand ieg sporræ om bispen aff Sieland met thee andre herrer, som ære hoess bispen aff Aarss, hwad thee haffue handleth end nw etc. Item beder ieg gernæ, ati sende meg eders quittants igen paa alth tend tyng, iegh haffuer nw send eder, ath ieg bliffuer therwdj forword, om eder noghet till komme, thet Gud forbiwde etc. Item ieg wedh meg ingen anden raad, naar bispen kommer, end ieg bliffuer til stæde; ieg wedh meg inthet ath haffue giortt hannom: rømmer ieg, thaa priuerer hand meg wedh myne kircker; ieg will heller mestæ halssindh: ieg will giffue meg till Gud; wenner ære icke nw manghe herræ etc. Her met eder Gud befallindes. Ex Assens feria 2 pasce anno domini mdxxiij. Item thee xx gylden schullæ i fynde wtj skryneth i lædicken.

P. B.

Item i scriffue, ath iec schall sende lyllæ Annæ till Gyess, om nogheth paa kommer, etc. Thaa er thet ther inthet hynde gandingh; thij hwn forderffues ther platt etc. Jeg will høræ meg om, ath ieg kand kommæ hynde nogher stedz till en ærlig dannekonne wtj Ottenssæ eller anderstedtz, som hwn kand læræ noghet gott, om eder saa tyckis; thet wore well hennæ bestæ.

Nedenunder med en samtidig Haand: Litere P.

Bernardj, vbj protestatur, se potius velle morj quam dimittere sua.

Orig. i Geh.-Ark., Saml. Christiernus II.

xii.

1536. 29de Juni. Knud Gyldenstjerne, Electus i Odense, stadfæster Hr. Jørgen Pedersen som Kapellan med Succession hos Hr. Anders Ingvorsen i Olderup.

Canutus de Stella Aurea, Dei gratia ad Diocesin Otthoniensem electus, dilecto nobis Domino Georgio Petri, nostræ Diocesis Presbytero, salutem in Domino sempiternam. Cum siqvidem tua ad nos porrecta continebat supplicatio, nobis scilicet dilectum Dominum Andream Ingvari, curatum ecclesiæ parochialis Olderup nostræ diocesis, tam numerosæ ætatis onere propediem confectum esse, ac ejus senii incommodis ita continuo vexari, quod officiis parochialibus, quæ ei pro munere suo incumbunt, absque coadjutore commode amplius præesse non possit. Qvo permotus is Dominus Andreas te, ut ejus senectutis baculum, in coadjutorem suum in vita ejus ac post mortem in successorem sibi delegerit dandum. Qvod sic esse, ut præmittitur, ex publico instrumento desuper confecto per te coram nobis exhibito satis verificatum comperimus. Qvamobrem tam ejus Domini Andreæ, qvi tanto senio conficitur, indemnitatibus, qvam tuis meritis, qvibus apud nos multifariam commendaris, consulere volentes, te ordinaria authoritate dicto Dño Andreæ in coadjutorem deputamus, ita scilicet, qvod ei, qvoad vixerit, perpetuus eris coadjutor in dicta Ecclesia Olderup, per cessum vel decessum sis successor ei futurus. Licebitque tibi dictæ Ecclesiæ, ut præmittitur, propria authoritate absque alterius provisione et suffragio apprehendere possessionem, ac ipsam cum omnibus juribus ejus parochialibus in titu-

lum deinceps retinere. In cujus rei testimonium hasce literas nostras signeti nostri inferius appensione fecimus communiri. Datum Otthoniæ die ipso Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum Anno Mdxxxvi.

Ex apographo Jac. Bircherod Th. f. i Langebeks Diplomatarium. Om Hr. Anders Ingvorsen se Saml. t. Fyns Hist. og Topogr. VIII, 191.

xiii.

1558. 13de Marts. Vedtægt angaaende Lønning af Sognepræsten i Nyborg.

Wy effter[ne] Niels Lange, Hoffuetzmand paa Nyborgh, Jorghen Jenssøn, Superintendent tiill Fyens stight, Niels Perssøn, prest y Nyborg, Hans Andherssøn, borgemester y samme stedt, Lauritz Nielssøn, byfoghed, Hans Brock oc Matz Perssøn, kircke werier, haffuer nu andhen dagh sanct Gregorij dag aar etc. Mdxxxviij veret offuer en contract met noghre danemendt flere aff kalende brødre om en viss rentte ad vdlegge tiill en predickers aarlig vndherholding her y Nyborgh effter Kon. Matz. ordinantzes beffaling, oc ære wy bleffne saa forent ther om, at hand skall haffue frytt thed hele sten hwss ved scholen, medt en andhen maadelig styck iordt aff kirckens tiill en koestall oc en swindt gaardt. Item huer aar aff kircken xl marck, som capellan pleyde at faa, oc iij pund byg oc ther offuer aff then menige kiste, till hwilke kongelig maiestat haffuer lagdt alle kalendt godtz oc andre gilde oc alt godz, som icke hedhen bebreffuet er, oc skal hand haffue lx marck, tiill handt kandt medt andre rentte bedre bliffue forsett. Giores oc tismellem myntten geffuere, tha skall handt haffue xx marck myndre aff kisten. Thenne voris contract bekiende vij vbrødelig at skall holdis, hwilcken predicker oss forskicket bliffuer nu eller her effter vedt Superintendentens Samtycke. Tis trycke wy wore

signeter nedhen fore thette vort obne breff. Giffuit aar oc dagh, som for[et] staar.

Original med syv paatrykte Segl i Fyns Bispearkiv, Vinding Hrd. 47. Hr. Niels Pedersens Segl er adeligt med en skraatstillet Lilje i Skjoldet, paa Hjelmen to Vesselhorn og ved hver af disses ydre Sider en Lilje.

XIV.

1547. 1ste April. Udtog af et Mageskifte, hvorved Knud Gyldenstjerne udlægger Niels Bjelke en Del, mest fynsk Strøgods, og faar af Kongen jydsk Gods i Steden.

Christian III gjør vitterligt, „at efterdi os elsk. Knud Gyldenstjerne til Estrup, vor Mand og Tjener, har efter vor Begjæring og Befaling udlagt og overantvordet os elsk. ærl. og velb. Mand Niels Bielck[1]) og hans Medarvinger dette efterskrevne Gods og Ejendom, som er af det Gods, Hr. Henrik Knudsen kjøbte af højbaarne Fyrste Kong Hans, liggendes her i vort Rige Danmark, og vi dennem igjen undt have" — nemlig i Vends Hrd., i Kymstrup 1 Gd., i Odense Hrd., i Holmehave 1 Gd., i Hjelmerup 2 Gd.; i Verninge 2 Gd.; i Baag Hrd., i Kyng 2 Gd., i Karup 1 Gd., i Frøbjerg 2 Gd.; i Aasum Hrd., i „Nør orde" (Næraa) 2 Gd.; paa Langeland, Blegholm 1 Gd, i Tussebølle 2 Gd., i Helsenet 1 Gd. I Bygholms Len, i Serritslev 1 Gd. „Da have vi derimod igjen udlagt forskrevne Knud Gyldenstjerne og hans Arvinger til Vederlag dette efterskrevne vort og Kronens Gods": i Sabro Hrd., i Lyngaa Sogn og By 1 Gd., i Suestrup 5 Gd., i Farskov 2 Gd.; i Nørrehald Hrd. i Stovby 2 Gd.; i Sd. Hald Hrd. i Linnov (?) 1 Gd, i Aarslev 4 Gd.; i Støvring Hrd. 1 Gd. i Bjergby. Datum Koldinghus, Fredagen næst efter Søndag Judica 1547.

Orig. paa Perg. i Fyns Bispearkiv.

---

[1]) Om de svenske Bjelkers Ejendomme her i Landet se bl. a. (Svenske) Hist. Handl. IV, 201. Secher, Kgl. Rettertingsdomme II, 463—4.

XV.

1552. 18de April. En Erklæring og Forpligtelse udstedt af Hr. Niels Brun, Kapellan for S. Albani Sogn og Præst ved Graabrødre Hospital i Odense samt i Paarup.

Jegh Nils Brun. præsth. bekiendher mett thenne myn eghne handscrifft, att paa thett [so]ghen mendhen heer til S: Albans soghen vill megh spare til nog[hen] huile effther myn longhe arbetteligh tiennisthe. allene thenne [aar][1] om kringh. til paaske ighen kommer. taa will iegh then tii[dh] were forplictidtt. om thee megh behoff haffuer. att wockte my[ne] tiennister ighen. som iegh til tiissee haffuer haffdtt. mett Capellandommen heer til S: Albans soghen och hospital tiisammen. effter thett Kongelige Maie[ts] breff. szom ther paa eer, och tissz emellom. thett stwndh iegh tiener til Paarup, gærne wnde al tendh Capellan rendte. szom iegh nu haffuer haffdtt aff sognetth. att bliffue till en andhen tienersz hielppe. szom thee kundhe szaa lenghe bekomme y myn stedth. och hwissz iegh taa yckij thenne bøysz tienisthe till Soghnen ighen annammeth mett hospitaleth. besønderlighen om Gud heer for indhen wil kalle megh noghen andhen stedtz. thaa skal iegh dhaa atth thenne paaske aar wighe begie tiennisther. til hospitalett till szammen met soghenett. for hwem Gwdth haffuer ther til forsietth. och segh trøsther ther aff att kunde neeree mett szijn folck wthen andhen landtz soghen att besøghe. Ther szom hær foryndhen kwndhe noghen ytther mere hielp forhuerffuys aff noghen konghe tiendh. eller hwadh andhen lempe ther til kwndhe wordhe. ther enthen then mand eller iegh kwndhe leffue aff. hær y skee Gudtz wilie. Screffuet y Ottens andhendagh paaskee 1552. wndher mytth signetth.

Udvendig Paategning: Her Niels Bruuns forplic-

[1] Hul i Papiret.

ting om capellandom. Med en anden Haand er tilføjet: Paarup.

Orig. i Fyns Bispearkiv. S. Knuds Kirkes Breve. I det paatrykte Segl ses Bogstaverne N. B.

XVI.

1553. 3die Januar. Den kgl. Lensmand Jørgen Skinkels Kollats for Hr. Lavrits Jespersen som Præst i Espe og Vantinge.

Jeg Jørgenn Skinckell, konninglige Maiestedtz Leensmand till Nesbyhoffuidts Leen, kiendis och giør witterliigtt for alle, att effter thij Esbe Sognemendt och Vantinge sognemend haffue mett Prouestenn effther Konninglige Maiestedtz Ordinandts vdwoldtt och kaldett hederliig Mand Her Lauretz Jesperssen tiill theris rette sognne prest och siell hyrde att were; och sameledis Mester Jørgenn Jenssen, Fynns Sticthes superattendentt, haffuer forfarett och befundett hannom ther till baade paa lerdoms och leffnedts gode wilkaars vegne duelig og bequem att vere: Tha haffuer Jeg paa Konninglige Maiestedtz wegnne fuldbyrdigett och samtøcktt, och nu mett thette mitt obnne breff fuldbyrder och samtøcker for[ne] Her Laurets Jesperssen tiill theris rette Sogne prest vdj forschreffne Esbe och Wantinge sogner, att haffue, nyde och beholde mett (!) Esbe prestegaardtt och all synn rette tilliggelsse, mett all anden Renntte och Rettighedtt, som theris rette sognne prest bør ath haffue mett rette, all thend tiid och stundt hand skicker seg indhen Kirckenn och wden y Gudts Embett och befaling, som en Sognne prest och en rett Gudts ordts thienner bør att giøre. Tiill ydermere Vitnesbyrdtt trøcher Jeg mit Signet her nedhen for. Schreffuit vtj Othenssø Thirsdagen effther Nyttaars dag. Aar etc. Mdliij.

Udenpaa med Biskop Jakob Madsens Haand: H.

Laurittzis i Esbe hans Collatz breff, vdgiffuen aff Jørgen Skenckel anno 1553, huilcket hand oplod for sine Sognefolck met Kallidt anno 1604 Dominica Esto. oc det antuordet fra sig[1]).

Orig. paa Pergament med vedhængende Segl i Fyns Bispearkiv, Salling Hrd. 16 c.

XVII.

1556. 6te April. Et Kaldsbrev, hvorved Hr. Jens Andersen, Kapellan til S. Nicolai Kirke i Svenborg, kaldes til Sognepræst i Ulbølle og Vester-Skjerninge.

Wij efftherne Kyrstyne Tymandtz datter, Knud Ottszens efftterleffuersche tiil Rudkiell, Her Hans Mattszen, sogneprest tiill Suoninge Kircke, Proust wdi Salingherritt, Anders Michelszen wdi Wlbollj, Hans Nielszen, Christoffer Schriiffuer ibidem, Per Clauszen y Ore, Niels Hanszen, Lauris Hanszen oc Hans Sterck vdj Scherninge, kiendis oc giøre witterliige for alle vdj thette woræ opne breff, anden poske dag anno 1556 wore wy forsamlede paa Vlbølle Kiergordt oc mennige sognemendt om en sogne prest ad kalle oc wduelle tiil Vlbolle oc Scherning sogen effther salige Her Hanszes død oc affgang; och wy tha effther kongelige ordinandtz wore tiilmeltte en god Christen mandt ad kalle oc vduelle tiill samme sogen y hans stedt paa mennige segnemendtz wegne. Tha effther wor oc alle sognemendtz willie oc begering vdj Vlbølle oc Scherninge sogen haffue wy wduold, kallett oc begerett, och nu mett thette wortt opne breff vdj alle maade wduelle, kalle oc begere hederlig oc fornumstiig mandtt Her Jens Andersen, Capellan tiill Sanctj Nicolaj Kircke vdj Suinborg, tiill wor rette sogneprest, oc ingen anden. Wy wille vdj alle maade oc

[1]) Jvfr. Jacob Madsens Visitatsbog ved A. Crone, S. 272–4.

giøre hannom then tiilbørliige rentte oc villighett, som oss bør oc wy pleije ad giffue wor rette sogne prest. Ad saa er gangen oc farett vdi alle maade. som formeltt er: Tiill ydermere witnesbyrdt oc bedre foruaring trycke wy wore beseglig neden paa thette wort opne breff. Datum anno, die et loco vt supra.

Udvendig Paategning: Vocationis literæ Dn. Joannis in Wester Skerning etc. qvibus resignavit Parochianis suis suas Ecclesias Anno 1604 die Saturni proximo ante conversionem D. Apostoli Pauli.

Original i Fyns Bispearkiv, Sunds Hrd. 49.

xviii.

1558. 10de Juni. Kongebrev om at Borgerne Svenborg i nogle Aar maatte dyrke Ørkels Fang mod samtidig at svare Præste- og Kirketiende deraf.

Wi Christian den Tredie (osv.) Giøre alle vitterligt, at os elskelige Borgermestere og Raadmend vdi vor Kiøbsted Svenborrig hafve beret for os, hvorledis Ørckelds fang, som wi dennem til deris Græsgang och Ofver drift paa nogen Tid vndt hafve til deris By. er meget wfructbar. Daa paa det fornefnde Fang oc Offverdrifft saa megit disbedre kand her efter bære græs, hafve wi af vor synderlige Gunst och Naade vndt och tilladt, och nu med dette vort obne bref vnde och tillade, at vore Vndersaate vdi for[ne] Svenborrig maa vdi iij samfelde Aar nest efter dette vort obne brefs Datum regnendis lade pløye samme Fang oc det siden saa med Korn, dennem oc deris By til gafn och beste. Och nar samme iij Aar ere forløbne. skulle de det igien vdlegge til Græsgang eller Fellit. som det nu er, efter vort Brefs Liudelse, som wi dennem der paa gifvit hafve. Och hvis Korntiende. som der af skal afgange, skulle de gifve oc tiende til Sognepresterne oc Kirckerne vdi for[ne] Svenborrig. Thi

forbinde vi alle, i hvo de heldst ere eller vere kunde, serdelis vore Fogeder, Embidsmend och alle andre, for^{ne} vore Vndersaate vdi Svenborg her imod paa for^{ne} Orckels fang at pløye och saa lade, eftersom for^{vit} staar, at hindre eller i nogen Maade Forfang at giore, vnder vor Hyllist och Naade. Giffvet paa vort Slaat Nyborg den 10 dag Junij, Aar Mdlviij.

Afskrift i Karen Brahes Mnscr. Nr. 283.

XIX.

1565. 15de Marts. Et Tingsvidne af Gudme Herreds Ting, om at Jakob Valkendorf til Glorup skyldte Bertel Degn i Ring for at være Aarsag til Præsten Hr Tord (Simonsens) Død sammesteds.

Morthen Madtssen y Albierigh, herritzfogett y Gudmeherret, Jørghen Mandt y Svindingh, Peder Lauritzsen y Brenderuppe oc Seuffren Thomessen skriiffuer, wy kiendes och giore vitterligtt for alle mett thette worth opbne breff Anno domini mdlxv, then torsdage nesth efther Søndagen Reminiscere, paa Gudtmeherrets tingh wore skickettli hederligh och wellerdth Mandt Her Rasmus Hanssen, Sogneprestli wdy Heslager soghen och Prowsth wdy Gudtmeherrith, handt wdi lenth lyudt bedes, feck oc lougligen framleddhe etth wuildigtt fulth Tings wyndhe vedt viij troffasthe Dannemendt, som er Hans Symenssen y Langow (etc.), hvilcke for^{ne} viij troffaste Dannemendt ther alle endreckteligen vindedhe paa theris godhe tro, Siell oc Sandinghen, att thij paa for^{ne} dag oc tingh sandeligen saae och hordhe, att epther Bertell Deghen wdy Reynghe sadt inden Gudtmeherrets tingh, tha wpstodt erlighe och welbyurdige mandt Jacoph Walckendorff tiill Gloruppe och mundelighen sigtteddhe och skylledde hanom for etth wdediske Menneske, for en Mordder och Mosthedder, oc sagde, atth handt

burdhe icke ther att sidhe indhen tiinghe, men handt burdhte atth straffis paa syn hals for slig gierninger for Her Tordtzs Dødt y Reynghe. Och ther wdoffuer forbødth hedherlig oc wellerdth Mandt Her Rasmus Hanssen, Prousth y Guddmeherret oc Sognepresth till Heslager sogen, hannom atth giørre noghen kyrcke tienesthe wdy syne Sognekyrcker, førre endth handt faaer lagtt segh thet fraa, som hannom war tiilsagtth inden tiinghe. Och stoedt erlighe oc welbyrdiighe Mandt Jacob Walckendorff, Her Rasmus oc Bertell deghen samme tiidt tiill vedhermaals tiingh, som forskreffuet staar. Thette samme vyndhe wy forne mett wore beseglinghe nedhen paa thette worth opbne breff. Datum anno, die et loco, vt supra dictum est.

Orig. med fire Segl i Fyns Bispearkiv, Gudme Hrd. 25.

XX.

1568. 29de August. Præsten i Svenborg, Hr. Hans Eskildsen, skriver til Biskop Niels Jespersen og skildrer den sørgelige Tilstand, hvori Byen var paa Grund af Krigen, og sin egen nødlidende Tilstand.

Gratiam et pacem à deo patre per Jesum Christum. Kierre domine Episcope, pater in Christo charissime, næst min vdmyge tacksigelse for alt got, giffuer ieg eder kierlige tilkiende, at Borgemester oc Raad kunde icke komme til thet adkommis breff paa Orckels fang [1]), thi en aff the mend, som haffuer nøglen til byes skryn, som sodanne breffue foruaris vdi, er icke nu tilstæde. Huorfor min kierlige bøn er til eder, at i selff betencker nogle andre gode meddel oc lempe hoes vor kiere Lensmand, Eschild Gøye, oc hoes then gode mand Frandz Brochenhuus, nar Gud

[1]) Jevnfør Kongebrevet af 10de Juni 1558 (se ovenfor, S. 548.)

vil, i komme til Kobenhafln, at min arme ringe lon skulle icke forminskis, besynderlig i denne haarde tiid, som fattige folch i Købstæderne erre at skatt oc tynge kommen til stor armod, borrig oc gield, somme erre wdtagne oc hendode, somme afflytte, saa at then fierde part aff mit Sogen staar plat ode. I vide oesaa, huor mangen sorrigfuld reyse ieg fattige mand haffuer giort paa min egen pung baade til Odense, Nyborrig oc andenstedz, siden i skickede meg wuerdig til thenne bestilling. Gud veed, huad ieg lider ibland met, met min fattige hustru oc smo born, meg giffuis aff Gud, endog ieg gior icke huermand viis der paa, saa det ia fast større almisse [er] at legge de fattige nogit mere til, end at tage det lille, de haffue, fra dem, oc legge til de riige etc. Kiere domine Episcope, ieg veed ingen, ieg vilde saa vderlige klage meg for, vden for Gud oc eder; giørrer fordi her vdi, som ieg troer eder til, at ieg motte faa nogen god husualelse met thet første. Thi paa Onsdag fem vger skal der gaa endelig dom paa til Sunds herritz ting. I skulle finde meg tacknemmelig oc tro i mit kald met Gudz hielp, saa lenge ieg leffuer. Vale perpetuo in Christo Jesu, Suenburgiæ 29. Augusti, Anno domini 1568.

Johannes Eschilli
t. t.

Udskrift: Hederlig, wiis oc hoglerdt mand, mester Niels Jespersen, Biscop vdi Fyns Stigtt, min synderlige ven oc herre, gandske vdmyggeligen tilscriffuit.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Sunds Hrd. 38. Vedlagt findes Hr. Hans Eskildsens Afskrift af det Svenborg Raadstuevidne af Fastelavnsmandag 1563, som omtales i Hofm. Fund. VI. 57, om at Frants Brockenhus befalede Hans Olsen i Bjørnemose og begge Møllerne i Orkels Møller at søge Vor Frue Kirke i Svenborg og at holde samme Kirke for deres rette Sognekirke.

XXI.

1569. 1ste Juni. Henrik Rantzov til Rantzovholm skriver til Biskop Niels Jespersen, at han gjerne saa', at der virkedes til, at Holme Kloster og Krarup kunde blive forenede til eet Pastorat.

Mein freundtlich grus zuuor. Wirdiger vnd gelertter, gunstiger, guetter Freundt. Ir wissen euch zueberichten, das Ir mich junst zu Odenshe meines Pastorn halben habenn angeredet, also das beyde Kirchenn eynem mochten incorporiret werden, inn massen dan Koning Christian, hoch loblicher vnnd milder gedechtnusz, die beyden Kirchen, Holm Cloister ettwens genoemmet vnd Krarup Kerche, einheillig incorporiret seyn, wie ich aus der Copie, so bey meynem Amptschreiber Matzen, ersehen habe [1]). Nu magk ich euch aber nicht pergen, das der Pastor zue Krarup vonn der Konnigynnen vff gemelter Kirchenn zue Krarup vff seine leib zeitt verschreybung hatt, welliche verschreybung ich auch in Originali gesehen [2]). Do nu hirinne durch euch eine andere verordenung kan gemachett, das allenn deylen treglich, lass ich mich solliches wolgefallenn. Vnnd habe es dennoch euch, den ich zu allen erheblichen deinsterzeygung woll gewogen, nicht mugen vnangetzeiget lassen. Datum Rantzholm [3]) den Mitwochen post Pentecostes Ao. etc. 69.

Heinrich Rantzow,
Stadthalder.

Udskrift: Dem werdigen vnnd gelerttem hernn Nicolao, Bischoff zur Odensze in Fuene, meynem guetem Freunde.

[1]) Se Danske Kirkelove I, 409.
[2]) Jvfr. Danske Kirkelove II, 64—5.
[3]) Dette ny Navn paa det gamle Holmekloster var først vedtaget 1568, da Henr. Rantzov havde faaet denne Ejendom (se Nye Danske Mag. VI, 165).

Paategnet: De parochia Krarupiana annexenda Ecclesiæ Holmkloster, presentate 11 Junij 69.

Egenhændig Original i Fyns Bispearkiv. S'. alm. Br. 221.

XXII.

1570. 10de Juni. Henrik Rantzovs Hustru, Christina v. Halle, skriver til Biskop Niels Jespersen om den i forrige Brev berørte Sag.

Mynen frundtlichen grodt mit wunsching alles godenn thouornn. Ehrwirdiger vnd erbar insonder gunstiger gutter freundt, welker gestallt verschiner tidtt min freundtliche leue Eheman Hinrich Rantzow hebbe hebbeuhorn an J. Ehrw. von wegen der Kraropper Karcken geschreuen, dessen werden gy juw ahne twitell frundtlich thoerinneren weten. Dewyle den ludt Konn. Maytt. vthgegeuener vorschriuing de Krarupper Kercke der Holmkloster Kercken ist annecteret vnd angehorig gemaket, so sege Hinrich Rantzow nochmahls gantz gerne, das dem Pastoren, so itzo by der Kraropper Kercke dienet, durch Juwer Ehrw. beforderung ahn einem anderen orthe ein dienst edder Vocation muchte verschaffet, vnd de Kraropper Kercken wedder tho der Holmklosters Kercken muchte bracht werden. Derwegen mi den ok Hinrich Rantzow befalen, dat Ich in sinem abwesen diese saken by Juwer Ehrw. schrifftlich muchte beforderen helffen. Ist derhaluen van obgedachten mines frundtlichen leuen Ehemans Hinrich Rantzow wegen ahn J. Ehrw. hiemit mine frundtliche bitte, gy mochten dichten de frundtliche beforderung dhon, dat mit dem allererstem dem pastori tho Krarop ein andere functio Ecclesiastica mugte verschaffet werden, vnd de Kraropper Kerck tho der Holmkloster Kerck, laut Konn. Maytt. verschreibung, mugte wircklich adiungeret werden. Solchs wirdt Hinrich Rantzow gherne vmb

J. Ehrw. wedder vordienen vnd verschulden. Ferner, insonder gunstiger vnd guder freundt, ist es ahn dehme, dat korttuorrickter dage der Deen oder æditnus tho Holm Kloster ist mit thode affgangen, also dat itziger tidt disse denst vaciret vnd leddig ist. Nu sege ich gerne, dat men eine Persone alhier bekamen kunde, de vnderwilen mit predigen konde, ock der huszluder kinder leren, vnd vnderwilen, wen Hinrich Rantzow vnd ich hir thor stede wehren, einen sermon vp dudesch hebben konnde. Ist derwegen ahn Juwer Ehrw. van Hinrich Rantzoues wegen hiermit mine frundtliche bitte, J. Ehrw. wolde doch vns tho sonderliken gefallen moglichsts flites vmbhören laten, war men nich tho dissem dinste solcheine Person erlangen vnd bokamen konde. Solchs gereichte Hinrich Rantzouen zu sonderlichem gefallen, vnd wor he J. Ehrw. wedderumme frundtliche denste ertögen konde, darinne worde he ahn mögligstem flite nichts mangellen laten. Vnd befehle Juw hirmit in den gnadenriken schutz vnd scherm des allmechtigen Gades. Datum Ransholm den 10 Junij Ao. etc. Lxx.

Ich bitte hirop Juwer Ehrw.
schrifftliche erklerung.

Christina van Halle.
Hinrich Rantzouen ehliche
hausfraue.

Udskrift: Dem Ehrwirdigen vnd Erbaren Hern Magistro Nicolao Caspari, des Funischen Stifftes Superattendenten, meinem insonder gunstigem guettem freunde.

Paategnet: Holm Kloster, then 13 Junij a° 70.

Orginal med Segl, hvori over Vaabenet staar: H. R. | H. I. S | (o: Heinrich Rantzow Herrn Johanns Sohn), i Fyns Bispearkiv, St. alm. Br. 211.

xxiii.

1571. 20de Juli. Et Regnskab for Præsternes Kalent i Salling Herred aflagt af Kalentets Notarius Hr. Lavrits Jespersen i Espe.

Anno 1561. der Jeg resigneret officium meum ex parte Notarij 10 die Junij. in Jordløsse. da annammed Her Matz y Ouby. som wor da eligeret in nostrum notarium, catalogum, continentem summam pecuniarum nostrarum in præsentia omnium fratrum cum pecuniis D. Abrahami et D. Petri in Hillersløff.

Pecunia nostra communis apud confratres
1563

D. Georgius in Suaning........ vj daler
D. Matthias in Horne.......... x daler
D. Mauritius in Østerhessing.... v daler
D. Joannes in Haagerup....... v daler
D. Andreas Dal............... j daler
D. Joannes in Vlbølle......... iij daler
D. Joannes in Jordløsse....... vj daler
D. Laurentius in Espe......... iiij daler

Aff huilcke er betalt ij mk. x sk., som Jeg wdlagde aff mit egit for Konge Smør og xij sk. for j skeppe gryn. Jeg gaff thill leye aff de penge. Jeg laante paa Calentens wegne at betalle den tønde Smør med paa Huedeholm.

Jtem ½ daler for min reysze. Jeg hagde thil Faaborg oc Huedeholm. Noch ½ daler for den reysze. Jeg hagde anden gang thil Foborge med presternis sølffskatt.

Summa er betald........ ij daler vj sk.

Siden wdlagde Jeg ij daler oc vj sk. thill Bispen thil tærepenge thil Kiobenhaffn nomine omnium fratrum. Nu er Jeg Calenten inted skyldig, men er ma skyldig xij sk. Anno 71 20 Julij.

Item wdlagde Jeg en Sølffskee aff mitt eget thill

Kongens Sølffskat; thi wecten holt icke wd paa iij lod nær.

Dn. Olaus in Broby anammed ij daler aff H. Mauritz, som hand schall giffue sin handskrifft paa.

Item H. Jørgen i Krarop j daler, som hand ocsaa schal giffue breff paa.

Distributæ pecuniæ inter fratres.

Aff de x daler, som war thil Horne, skulde giffues thil Faaborge ij daler. Thil Westerhessing ij dr. Thil Ouby ij dr. Thil Allested ij dr.

Aff Suaninge skulde giffuis thill Nørrebroby ij dr.

Aff Jordløsse skulde giffuis thil Krarop j dr., oc aff Wlbølle j dr.

Aff Østerhessinge thil Synderbroby skullde giffues ij dr.

Aff Haagerup skulde giffues thil Hillersløff ij dr.

Ex qvinqve daleris, qvos Dñus Joannes in Haagerup habet, vnum consumpsimus in conventu, der wy skulde legge skat.

Laurentius Caspari.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Br. 184.

xxiv.

1571. Udsigt over de Skatter, der var afkrævede Gudmeherreds Præster i Anledning af Krigen siden Frederik II's Tronbestigelse.

Gudmeherredtt.

Konningh skatt, som presterne haffue wdgiffuett wdi thesse forledne aare.

Først anno 1559 gaff huer prest thenn tredie pend[e] aff all siin indkomstte, beløb sigh — j[c]xix daler.

Anno 63 Lænne skatth[1]) — xciij daler och xvj lod sølff.

---

[1]) D. e. Laaneskat.

Anno 65 keilkober och gryde kobber — ii.½ skippundh.

Anno 66 huer prest x daler. løber — lxxx daler.

Anno 68 huer prest x daler. løber — lxxx daler.

Anno 69 huer prest xx daler. løber — jc lx daler.

Anno 70 gaffue alle herredz presterne — lxxiij daler.

Anno 71 gaffue alle herredz presterne — xlix enckid daler, xlix daler i møntt.

Optegnelse, som det synes fra Aaret 1571, i Fyns Bispearkiv. Gudme Herred 25.

XXV.

1589. 4de Juli. Christen Eriksen, Præst i Humle, tilskriver Biskop Jakob Madsen om Valget af en Præst til Rudkiobing.

Salutem et æternam benedictionem in filio Dej.

Venerande Dñe Episcope, post debitam gratiarum actionem pro innumeris beneficijs, giiffuer ieg ydmygeliig att wille wiide, att ieg igaar wor y Rudkioping offuer saliig Her Jørgen Hanssons begraffuelsse, da beklagett Borgemester och de andre dannemendt siig hart for dend salige mandts affgang, fordj att de haffde nu mist deris kære prouest, sogneprest och kirche werge, der tiill met haffue de ingen hører y scholen, som kand holde wngdommen tiill lerdom, stille seyeruerckett, ringe och bestiille andett, der tiilhører, som dett siig burde, wden den ene mandt Her Hans N. Capellanen, som iche tiill gaffns kandt forestaa thette altsammens; wor fordj aff mig begerendis, att ieg wilde schriffue eder tiill met thet første her om, huilchet ieg iche wilde benechte dennem. Menn dog venerande Dne Episcope kand ieg iche forholdet att lade eder forstaa deris mening, som ieg formerckte aff nogle iblant dennem, att de haffuer y acht att kalde en vng persone tiill deris sogne prest, som kand tage wed Her Jorgens daatther och bo y

Her Jørgens gaardt, paa thet de skulde iche foraarsages att opbygge den rette prestegaardt igen, epther Ordinantzen, som bleff aff brent for nogle aar; och der som dett ginge for siig, da bleffue den fattiige mandt Her Hans mett sin fattiige hustrue och børn platt forskut, som dog troliigen och well haffuer tient der paa elleffte aar for saare ringe løn, skichett siig y sin lerdom och leffnet som en erliig christen dannemandt, och ingen kandt met rette sige hannem andett paa; huilchett som wor en stoer søndt och saare bedrøffueliigt. Men y epther eders egenn guode forstandt tencker well ett got raad her tiill, att dett gaar iche den fattiige mandt fornær epther saadan sin lange tieneste. Detthe wilde ieg, guode Dñe Episcope, lade eder wiide mett det første, paa thet att y disbedre kunde betencke eder, huaad eder best siunes y disse sager. Her y Sønderherret er inthet sønderliigt att schriffue eder tiill om, men er, Gud skee æuig ære, y guode lage. Bene et feliciter vale, vir doctissime, cum vxore ac pignoribus charissimis, in Christo Jesu, quem ex animo oro, vt te nobis diu incolumem ac superstitem conseruet, in sui nominis gloriam, Ecclesiæ suæ sanctæ ædificationem, propriam et multorum commodum et salutem, Amen. Raptissime ex tuguriolo pastorali nostro 4 Julij Anno Dñj 1589. T. deditissimus

Christiernus Ericj.

Udskrift: Excellentj Viro, pietate, eruditione, consilio et virtute præstantj Magistro Jacobo Matthiæ, diocæsis Fionensis Superintendentj dignissimo, domino meo summa veneratione colendo.

Paategnet: Om kald i Rudkøbing effter H. Jørgen Slebo, 89 Julij 9.

Orig. i Fyns Bispearkiv, Stiftets alm. Breve 239.

En kort Beretning

om

Ditmarskens Erobring

1559.

Af

Klavs Rytter,

Kansler Johan Friis's Tjener.

I Univ.-Bibl., Arne Magn. Saml. 2. 4to gjemmes et Pergaments-Haandskrift, indeholdende Love og Vedtægter for Ditmarsken. Paa forreste Blad findes skrevet:

> Düth is eyne vthschrifft uthe copia vth des Landes Boke, recht ludende vnde volghende van artikel tho artikelen, gheschreuenn dorch my Nicolaum Bremer, dis landes substituten, na Christi vnsers herenn ghebort dusent vyffhundert in dem neghen vnde drittighestenn jare vnde vollen taghen des mydwekens nha sancti Mathiae apostoli.

Indholdet af dette Bind vil man finde trykt i Michelsens Sammlung altdithmarsischer Rechtsquellen (Altona 1842, S. 87—194 og 231—44) med Udtagelse af en lille dansk Krønike om Ditmarskens Erobring 1559, der er indført paa nogle Blade ved Slutningen af Haandskriftet. Denne Krønike giver os tillige Underretning om, hvorledes Haandskriftet er kommet hertil. Man ser, at det er gjort til Bytte ved Meldorps Erobring, og at Kansler Johan Friis har betalet sin Tjener Klavs Rytter at tage det i Forvaring. Denne har da benyttet Lejligheden til paa nogle ledige Blade at indføre en kort Beretning om Krigens Hovedbegivenheder. Over for udførligere Beretninger kunne disse faa Blade naturligvis ikke være af fremragende Betydning, men da det — fraregnet Niels

Jensens Fædders Vise[1]) — er den eneste samtidige Beretning om Ditmarskens Erobring 1559, som haves affattet i det danske Sprog — alle de andre ere paa Tydsk eller Latin[2]) — saa er den for os dog ikke uden Værd. En og anden historisk Kjendsgjerning kan den ogsaa tjene til at afhjemle.

Om Forfatteren, Klavs Rytter, oplyser Beretningen kun, at han 1559 stod i personligt, vel betroet Tjenesteforhold til den kgl. Kansler Johan Friis. Men det kan neppe være tvivlsomt, at han er den Mand af samme Navn, som faa Aar efter (1564) blev Byskriver i Kjøbenhavn, senere (1569) Raadmand og endelig (1584) Borgmester sammesteds. Ikke faa af den Tids Magistratspersoner i Kjøbenhavn have haft en lignende Fortid. Borgmester Klavs Rytter døde den 16de April 1589[3]).

---

1) Trykt bl. Peder Syvs Kæmpeviser II, 53 uden Forfatternavn. I Ny kirkehist. Saml. IV, 428 Not. 1 har jeg allerede udtalt det som min Formodning, at det er dette Digt om Ditmarskerkrigen, som Lyskander tillægger Nicolaus Fedderus. (Jvfr. mit Skrift om Klavs Lyskander, S. 286).

2) Kilderne til Ditmarskerkrigens Historie anføres hos Bolten, Ditmarsische Geschichte I, 145 ff. Jvfr. mit Skrift, Historieskrivningen i Danmark og Norge siden Reformationen, S. 65—6.

3) O. Nielsen, Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse III, 193. 228. 264.

Aar 1559 thend 22 dag Maij drog koning Frederich thend anden mett sine farbrøder hertog Hans och hertog Adolff mett fire regiment knechte jnd vdj Dytmarschen tiil Aluersdorp, och ther laa herrene mett theris rytter och 3 regiment knechte xj dage och biiede effter greffuen aff Oldenborg mett sine knechte, och y the xj dage bleff skantzerne besichtett, huor the best kunde angribis, och haffde the Dytmarscher kast en grifft oc skantze aff Edderen och jnd vdj Eluen, och haffde forlaabett geistenn.

Och haffde kong^{e}: maitt: en fane danske rytter, som warde paa hans naadis egett liff, og haffde bode hertoger ochsaa en fane rytter, som warede paa theris liff. Och war Blanchenborg och Moritz Rantzow huer mett en fane rytter y alle tre herris tieniste y Dytmarschen. Kong^{e} mait^{s} hoffmarskalck Jens Trudtzen til Wemmetofft war rittmeister offuer kong^{e} mait^{s} fane, oc Erick Rud fendrick.

The øuerste øffuer knechtene ware:

Graff Anthonius aff Oldenborg......	j	regiment
Reimer van Walde................	j	
Wolff Schönewesel.................	j	
Wilhelm van Wallerthom...........	j	

Thend 2 dag Junij droge herrene mett thend ganske hob om afftenen fra Aluersdorp oc for Mel-

dorp. oc om morgenen emellom 2 oc 3 tha begyntis stormen for Meldorp, oc bleff Meldorp och the skantzer ther hoss stormett oc wundet om morgenen, klocken war siuff, thend 3 dag Junij. Och ther wdj Meldorp feck Johan Frisz tiil Hesselagger thene bog och andtuorde han meg, Claws Rytter, ther thene bog, som jeg thend tid war sin tienere, att skulle førre same bog hiem. Thend tid wi haffde faatt Meldorp jnd, tha forsamelede alle the Dittmarscher thenom for Hemmingste, att the wille ther møde, och mentte the, att wi wille ther drage tiil thenom, forthj thend skantze ligger hartt hoss Meldorp.

Och bleff thend øuerste Wolff fan Schöneuessel och en høuettmand offuer ett fenel knechte, som hette Jørgen Struckmand[1]), døde y thend storm for thend skantze hoss Meldorp, och vngeuerlig 200 knechte oc 600 Dytmarscher, och bleffue y same jndlob nogre quinder slagen, oc fandz ther nogre quinder, som laa mett dragne werier døde.

Thend 7 dag Junij bleff Brunsbøttel oc the andre 3 karspell wondett och jndtagenn oc mange Dytmarscher y hiel slagen, och bleff ther tagen 300 Dytmarscher fangenn for wden quinder och børnn, och siden sætt offuer Eluen och forsorre landett.

Thend 12 dag Junij drog konge maitt. om afftenen mett thett ganske hob aff Meldorp fem mil om-

[1]) Han kaldes hos Hieronymus Osius, Hist. belli Dithmarsici gesti an. 1559, Bl. Cviii—D: Johannes Strugmann, og berømmes højlig for Tapperhed og Krigskyndighed. Ogsaa der fremhæves det, at han var fra Odense:

Hoc Odensea viro merito se iactat alumno
Urbs, quæ Daniacas iacet inter honoribus urbes
Clara, suique auget Strugmanni nomine famam.

krung emod Tillebrugge, dog blett Wallerdom mett ett regiment knechte och Moritz Rantzow mett en fane rytter vdj Meldorp att beuare byen mett.

Thend 13 dag Junij kom hoben for Tillebrugge om morgenen, tha haffde the Dytmarscher forloben skantzerne, och siden droge herrene mett theris rytter oc knechte fram egiemel skantzerne oc emod Heidenn. Thend tid the Dytmarscher fornome, att wj ware for Heiden, tha forlode the Hemmi[n]gstede oc droge tiil Heidenn mett theris ganske magtt, och ther skede enn stor skarmützel, och bleffue mere end 3000 Dytmarscher døde, och mange flyde jnd wdj byen och werede thenom ther, saa wy motte sette jld paa byenn, och bleff Heiden saa aldelis affbrend.

Same dag faltt thett krigsfolck, som laa vdj Meldorp, oc jndtoge thend skantze hoss Hemmingstede.

Och ther som slagttett for Heiden icke snartt haffde faatt ende, tha haffde wortt folck faad stor skade, forthj rytterne haffde holdett paa theris heste y 30 timer, oc ware bode rytterne och knechtene saare wansmechtig, thj the haffde huercken edett eller druckett y thend store hede dag eller natt.

Och bleff vnder thend Danske fane Erick Podebusk tiil Kørup, Her Clausses søn, skott oc død, och Marquart Rennow tiil Huidkeild, Eilers sonn, skott oc død, oc Anders Friss, Iuers sønn, stiunget och døde. Jens Trudtzenn tiil Wemmetofft, marskalck, bleff stiungen y brøstett, oc hans broder Niels Trudtzenn bleff skott y sienn och jnd y liffuett. Holger Tonnessen aff Brolocke skott egenom enn arm. Thomes Fasse bleff skott ett oiie wd, och Jacob Hunde till Rodkeld bleff skott mett ett groff stycke hatten.

huden oc haarett aff hoffuedett, dog bleff hand wed liffuett, thj lodett ragtte hanom icke. Ther forwden bleffue mange reisige knechte skott. oc faa aff knechtene oc rytterne døde. Vnder hertog Hansses oc hertug Adolffs fane bleff jngenn døde vdenn Gregorius van Aleuelde tiil Søgaard. som war fendrick. hand bleff skott egienom hans been och døde 8 dage ther effther y Rendesborig.

Siden thette slag war øffuerstaad, tha bleff thend beffestning Ham letteligen jndtagen. och bleff ther sett krud y Ham porten oc vnder rundelen, saa thett bleff aldelis sprengt oc nederkast.

Thend 15 dag Junij hagde the Dytmarscher theris sendebud wdj leiieret for Heidenn och handlede om fred. oc finge the nogre artickeler mett thenom. som almuen skulle jndgaa, om the wille haffue fred.

Thend 16 dag Junij drog kong[e] maitt. mett sine hoffsinder aff leiirett tiil Itzeho oc siden til Danmarck, oc befol nogre sine raad att bliffue y leiierettt. til saa lenge freden war beslutett.

Thend 17 dag Junij haffde the Dytmarscher theris sendebud egien wdj leiierett oc jndgick the artickler. som thenom war forgiffuen. och bleff freden saa aldelis besluttett.

Thend 20 dag Junij sore alle Dytmarscher alle 3 herrene. och skulle the her effther bliffue vnderdan lige som andre bønder och bygge herrene 3 fester wdj landett och andtuorde fraa thenom skøtt, harnisk och werie. och thesligeste andtuorde fraa thenom alle preuilegier och breffue. som the haffue faatt aff keiserne. førster och herrer.

Ephemeris Historica.

Autor huius scripti

est

Johannes Pistorius Husensis.

D. Johan. Maior Joachimus D.

In fastis Romanorum priscis, si qui memorabile quid pro Republica gesserant, eorum nomina ad diem illum, quo ea gesserint, adscripta fuerunt. Hoc postea in Ecclesia secuti, adscripserunt diebus nomina multorum, qui operam ei nauassent, aut morte sua Deum glorificassent. Quum vero in vsitatis Fastis multa et obscura nomina sunt, et non sanctissimorum hominum, quædam etiam ficta irrepserunt: Ideo nostris temporibus hoc egerunt aliqui, vt Fastos ederent, qui nomina et historias illustriores ac certiores continerent.

Blandt de mange haaandskrevne Slesvico-Holsatica, som vore Bibliotheker gjemme, findes i Gl. kgl. Saml. 460 Fol. et Haandskrift med foranstaaende Titel, der indeholder en stor Mængde historiske Notitser ordnede efter de Aarets Dage, paa hvilke de ere foregaaede. Disse Notitser, der for største Delen ere uddragne af trykte Skrifter, angaa vel i Hovedsagen udenlandske Personligheder — især saadanne, som have levet i det 16de Aarhundrede; men da der ogsaa forekommer adskilligt vedrørende Begivenheder og Personer, som have været knyttede til vort Fædreland, har jeg gjort et Udvalg af saadanne Antegnelser, der kunne antages at have nogen Betydning for vor Historie.

Samleren, Johannes Pistorius (eg. Hans Becker), var født i Husum den 29de Juni 1528, hvor hans Fader, Mag. Diederich Becker (Theodoricus Pistorius) var Andenpræst (Archidiaconus) og den bekjendte Herman Tasts Medarbejder ved Gjennemførelsen af den lutherske Reformation i Husum. Faderen døde allerede 1533 af en da grasserende Sygdom, der kaldtes »den engelske Sved«, og efterlod sin Hustru i fattige Omstændigheder med tre Børn — to Døtre og den ovennævnte Søn[1]). Efter sin yderste Evne søgte Moderen at skaffe sin vel begavede Søn en god Opdragelse. En Tid lang besøgte han Sko-

[1]) Se Krafft, Holst. Zwey-Hundert-Jahrige Jubel-Feyer, S. 228 ff.

len i sin Fødeby; derfra gik han til Lycæet i Lyneborg, der den Gang og senere havde et anset Navn under den dygtige Rektor Lucas Lossius's Ledelse. I Aarene 1542—7 opholdt han sig her, og fra det førstnævnte Aar begynder den lange Række Breve, vi have, skrevne til ham i et Tidsrum af over 60 Aar, og som tillader os at stifte et saa nøje Bekjendtskab med denne Mand som med meget faa af hans samtidige[1]), ligesom disse Breve ogsaa indeholde mange Bidrag til Slesvigs Kirkehistorie i anden Halvdel af det 16de Aarhundrede. Endog Kjøbenhavns Universitets Historie kan hente enkelte oplysende Træk fra denne Brevsamling. I Aaret 1547 begav Joh. Pistorius sig nemlig til det nævnte Universitet, som i Aarene omkring 1550 var temmelig stærkt besøgt af Studenter fra Byen Husum og Egnen deromkring[2]). Han sluttede sig her nøje til Lærerne af Melanchtons Retning, og da navnlig Joh. Machabæus og Niels Hemmingsen, ligesom han kom i nær Forbindelse med Hofpræsten Povl Noviomagus og Livlægen Cornelius Hamsfort. Noviomagus tænkte endog paa med Tiden at faa ham til sin Medhjælper, og talte derfor om ham til Dronning Dorothea, som lovede at tale hans Sag hos Kongen, at han kunde faa Understøttelse til i et Par Aar at opholde sig i Huset hos den theologiske Professor Dr. Machabæus[3]). Denne Understøttelse har han maaske faaet, ligesom Kongen bekostede en Studierejse til Strasburg, fra hvilken Pistorius dog atter vendte tilbage til Kjøbenhavn, da den Mand, han helst havde ønsket at høre, Dr. Martin Bucerus, nys var kaldet fra Strasburg til England[4]).

Ved sin endelige Bortrejse fra Kjøbenhavn fik Joh.

---

[1]) I et Tillæg til denne Artikel skal der blive meddelt et Uddrag af Pistorius's Brevsamling.

[2]) Slesv. Provinsialefterretn. III, 1 ff. og min Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621, I, 348—52.

[3]) Kjøbenhavns Univ. Hist. IV, 42—3.

[4]) Sammlung der wichtigsten Abhandlungen zur Erläuterung der vaterländ. Geschichte, welche in den Schlesw.-Holst. Anzeigen erschienen sind. II, 379.

Pistorius den 4de April 1551 et meget smukt Vidnesbyrd af M. Niels Hemmingsen [1]. Han besøgte nu først en Tid sin Hjemstavn, da hans Moder endnu levede i Husum, og begav sig derpaa til Vittenberg, hvor han blev immatrikuleret den 11te November 1551 [2]. Med en siden aldrig kølnet Kjærlighed og Beundring sluttede han sig her til Melanchton, og kom derved til at indtage det theologiske Stade, han i hele sit følgende Liv beholdt, som en erklæret Modstander af de lutherske Ivrere, hvis Hovedrepræsentant var Matthias Flacius Illyricus, idet han blev en Tilhænger af den Retning, som af dens Modstandere betegnedes som Kryptokalvinisme.

Det gode Navn, Pistorius havde vundet under sit Ophold i Kjøbenhavn, bevirkede, at den som Rigshofmester siden bekjendte Ejler Hardenberg sendte sine to Sønner, Erik og Stygge, til Vittenberg, for at han skulde lede deres Studier. Da de i Marts 1554 forlod Vittenberg for at aflægge et Besøg i Hjemmet, gav Melanchton Pistorius et glimrende Vidnesbyrd, hvori navnlig fremhævedes hans »dexteritas styli in soluta et ligata oratione, lingvarumque Græcæ ac Latinæ, Philosophiæ item, Astronomiæ ac Theologiæ, theticæ pariter atque polemicæ, peritia [3]«. Efter nogle Maaneders Ophold i Danmark, vendte Pistorius imidlertid tilbage til Vittenberg med Erik Hardenberg, medens Broderen Stygge, der vistnok var svagelig, som det synes forblev hos Forældrene. I et Aarstid dvælede Pistorius da endnu med sin unge Ven — thi saaledes havde Forholdet mellem ham og Erik Hardenberg udviklet sig — som flittig Tilhører ved Melanchtons Lærerstol, indtil de endelig hen i Aaret 1555 begav sig til andre Højskoler. Det var navnlig Strasborg og Paris, som besøgtes. Men da Erik Hardenberg fik Bud hjemmefra, at hans ovennævnte eneste Broder var død, blev Hjemrejsen derved fremskyndet for dem.

---

[1]) Trykt hos Krafft, a. Skr., S. 571—2.
[2]) Ny kirkehist. Saml. I, 470.
[3]) Melanchtons Vidnesbyrd er trykt hos Krafft, S. 572—3.

Da de i Begyndelsen af Aaret 1557 vare komne hjem til Fædrelandet, skrev Erik Hardenberg snart efter til sin Lærer, der vistnok var bleven i Husum, og bad ham indstændig om at besøge ham, da han trængte til hans Raad med Hensyn til sin tilkommende Livsstilling. Tillige gav han ham Valget mellem forskjellige Virksomheder, der skulde knytte ham til Danmark, deriblandt ogsaa den gamle Plan om at han skulde have en Ansættelse som Præst ved Hoffet. Pistorius kom vel efter sin unge Vens Opfordring og opholdt sig et halvt Aars Tid hos Familien Hardenberg; men da der tilbød sig en Lejlighed for ham til Ansættelse i hans Fødestavn, foretrak han dog denne fremfor andre mere glimrende Udsigter. I Slutningen af Aaret 1557 blev han nemlig kaldet til Præst i Tetenbüll i Eidersted, hvor den hidtilværende Præst, Vestfaleren Johan van Linden, var bleven afsat af Hertug Adolf paa Grund af sine sværmeriske Meninger, der grænsede nær op til de mennonitiske Vildfarelser [1]. Da der imidlertid paa den Tid ikke var nogen Biskop i Slesvig, og Pistorius nødig vilde undvære Ordinationen, som adskillige slesvigske Præster den Gang slet ikke fik, saa søgte han den hos M. Hans Tavsen i Ribe. Hans gode Ven og medstuderende fra Kjøbenhavn og Vittenberg, M. Hans Laugesen (der senere blev Biskop i Ribe), var her hans Talsmand, og den 4de Marts 1558 modtog han da Præstevielsen i Ribe Domkirke ved Hans Tavsens Haand [2].

Hele sit følgende Liv tilbragte Pistorius som Præst i Tetenbüll i den gottorpske Del af Hertugdømmet Slesvig [3].

---

[1]) Herom findes udførlige Efterretninger i Ny kirkehist. Saml IV, 533—9.

[2]) Ny kirkehist. Saml. III, 317—23. 344—6.

[3]) Fra Tetenbüll findes i Universitetsbibliotheket, Addit. 202. 4to, en mærkelig gammel Kirkeregnskabsbog, der begynder med Aaret 1530 og navnlig er ført af den første evangeliske Sognepræst smst., Hr. Laurens Tonnies (Laurentius Antonii). Optegnelserne give udmærkede Oplys-

Fra 1584 var han tillige Provst i Landskabet Eidersted, og han var den første særlige (evangeliske) Provst for denne Landsdel, der tidligere havde sorteret under de gottorpske Hofpræsters Visitation [1]. Den 13de December 1579 var han med at afgive en Betænkning, der fraraadede Indførelsen af Konkordieformlen i de gottorpske Lande [2]. Efter hele sin Retning maatte han være en heftig Modstander af dette »Enighedsværk«, der var beregnet paa at give Kryptokalvinismen Banesaaret. Den 21de Februar 1587 fik han Befaling af Hertug Frederik II af Gottorp til i Forbindelse med Superintendenten Dr. Povl von Eitzen at foretage en omfattende Visitation af Kirker og Skoler i de gottorpske Besiddelser i Slesvig og Holsten og at indsætte Provster paa forskjellige Steder, hvor det behøvedes [3]. Paa Grund af Hertugens kort efter paafølgende Død blev Hvervet dog ikke fuldendt. Derimod blev det Aaret efter tilbudt Pistorius at blive Hofpræst, med hvilken Stilling Visitationen i Gottorp Provsti var forbunden; men skjønt hans Venner, Dr. Povl v. Eitzen og den hertugelige Raad Caspar Hoyer, trængte stærkt ind paa ham, for at han skulde modtage dette vigtige Embede, viste han dog Tilbudet fra sig og

ninger, hvorledes Kirken fik sine Indtægter, og hvorledes Præsterne lønnedes. Der var oprindelig foruden Sognepræsten to Kapellaner (senere dog kun een). Etsteds i Bogen (Fol. 186) findes følgende Notits: „Anno 1550 den Myddeweken na Johannis hebbe yck Nicolaus Craghe D. Prawest tho Sleswygh, van dem Kaspel to Tetenbul gehöret, dath dath Caspel vorlecht heft achteyndehalffhundert marck der karcken to dem gebw des chors, de se wedder bogeren, wenner de karcke yn godem vorrade kumpt." Denne Notits er af Interesse, ikke blot fordi den viser, naar Koret i Tetenbüll Kirke er bygget, men ogsaa fordi den godtgjør, at Kirkerne i Eidersted paa denne Tid stod under den slesvigske (gottorpske) Provsts Visitation (jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 51–56).

[1]) Ny kirkehist. Saml. IV, 684.

[2]) Dänische Bibliothek IX, 81–178.

[3]) Muhlius, De Reformatione Religionis in Cimbria, p. 202 sq.

gav derimod Anvisning paa den unge M. Jacob Fabricius, der var Andenpræst (Diaconus) i Tønder, og som da ogsaa efter hans Anbefaling fik Pladsen, der ledede til, at han siden blev Generalsuperintendent i de gottorpske Lande.

Johannes Pistorius døde den 22de Oktober 1605 i en høj Alder. Den 14de August 1558 havde han ægtet Mette, Søster til Johan Hoyer, Foged i Husum Da hun var død 1596, giftede han sig paany 1600, skjønt han dengang var over 70 Aar gammel. I sit første Ægteskab havde han Sønnen Theodorus Pistorius (Dierk Bäcker), der i Aaret 1600 blev Diaconus til St. Peter i Eidersted, og døde 6te Februar 1615[1]). Han betegnes som »Poeta non inelegans, et satis interdum argutus«[2]). Han har fortsat Faderens Antegnelser med enkelte Notitser, der, for saa vidt de nedenfor er medtagne, ville findes satte med mindre Skrift.

---

[1]) Jensen, Kirchliche Statistik des Herzogthums Schleswig, S. 835.

[2]) Moller, Cimbria literata I, 496—7.

Januarius.

1. Anno Christi 1559 christianissimus et omni virtute illustrissimus Daniæ et Norwegiæ Rex Christianus III in pia confessione et inuocatione Filii Dei, Domini nostri Jesu Christi, placide mortem obijt, ætatis suæ 56, climacterico octauo. Fuit in eo Religionis veræ studium ingens, ad quam construendam atque propagandam omnes opes conatusque suos conuertit, et Doctores Ecclesiæ fideles, non in suo tantum regno, sed apud exteros etiam, benignissime ornauit et locupletauit, vt esset vere, quales Reges esse iubet dictum propheticum, Nutritor Ecclesiæ. In cæteris et grauioribus et lenioribus virtutibus præstantia fuit singulari. Et sicut ad Deum pietas eximia, ita charitas patriæ in eo et pietas erga ciues fuit memorabilis, iusticiam sapientia, fortitudinem bonitas et mansuetudo ornauit, hæc omnia moderatio, integritas, grauitas, solertia, humanitas: itaque et Regnum sibi peperit et partum beauit. Sic gessit bella, et pacem sic coluit, vt vtroque tempore suis esset charissimus, cum in bello honestam pacem quæreret, et in pace, quomodo bellum recte auerteretur, laboraret, atque secundum elogium Homericum, Rex esset bonus et

fortis imperator. — D. Casp. Peucer de Christiano Daniæ Rege: De hoc dubito. Justitiæ ne prius mirer belliue laborum. Reddidit enim pacem Daniæ, sopitis atque sepultis bellis, reddidit lucem veræ doctrinæ, restituit Ecclesias, et iustissime in summa tranquillitate regnum administrauit.

3. Anno Christi 1560 Petrus Palladius, S. Theologiæ Doctor, Academiæ Hafniensis professor, et Sialandicarum ecclesiarum superintendens vigilantissimus, in inuocatione Filii Dei obdormiuit, anno ætatis suæ 57.

7. Anno Christi 1590 obiit Tubingæ Jacobus Andreæ Schmidlinus, magnus et famosus iste pax-propheta et vbiquitatis apostolus et patronus, cuius anima requiescat in pice[1]) — Tilemannus Heshusius zelotes et famosus iste etiam Flacianus alicubi de Jacobo Andreæ refert: In ipso non modo incredibilem leuitatem fuisse, ita vt multa sæcula simile exemplum non viderint, verum etiam detestandam impietatem, siquidem iuxta Epicuri regulam susque deque habuit, num pure vel corrupte proponeretur ecclesiæ doctrina Christi, et num sinceram vel dilutam religionem homines amplecterentur (etc.).

8. Anno Christi 1560 vir clarissimus Johannes a Lasco, nobilissima familia in Polonia natus, obiit, anno ætatis suæ 61. Tiguri a Zuuinglio ad agnitionem Euangelicæ veritatis conuersus est, et quoniam in

[1]) En Ejer af Pistorius's Optegnelser har været meget misfornøjet med dette ukristelige Ønske, og tilføjet: Admirare hîc malitiam hominis Calviniani et in orthodoxos injurium, qui in Holsatia apud principes et peninsulares (Eydorastadenses) simulavit se orthodoxum Lutheranum. O Pistori maligne admiscuisti fermentum massæ sinceræ.

Polonia nulla tum erat Religionis libertas, maximam vitæ partem in Frisia et Anglia transegit, vbi et Ecclesias sanctissime prudentissimeque gubernauit, et Anabaptistas, quorum multi in illis locis erant, doctissime confutauit. Postremo autem vitæ suæ tempore in patriam reuersus renascenti illic Ecclesiæ plurimum authoritate, studio et opera profuit.

20. Anno Christi 1541 Hermannus Hoyer, vir præstans et ob virtutes suas ab Illustrissimo Friderico I. Daniæ Rege, nobilitate donatus, pater nobilis et excellentissimi viri Domini Casparis Hoyeri, Husiæ obijt.

Februarius.

4. Anno Christi 1561, Henricus Ranzouius in Eschelsmarck, vir nobilitate et virtute præstans, Illustrissimi principis Adolphi, Ducis Holsatiæ etc., consiliarius et arcis Gottorpianæ præfectus, obijt.

20. Anno Christi 1513 Johannes Rex Daniæ, Christiani I filius, Oelburgi fata concessit. Princeps nulli sua ætate vllo virtutis genere inferior, sed magnitudine animi, iusticia, clementia, cæterisque heroicis virtutibus vel maximis Monarchis conferendus. Corpus eius in Fioniam delatum Otthoniæ in coenobio diui Francisci, vnde postea, cum lux Euangelii accensa est, templum parochiale longe pulcherrimum factum est, sepulturæ datum est. Vixit annos 58, rebus in Dania feliciter præfuit annos 32.

Martius.

7. Anno Christi 1590, Ottho Rosencrantz, D. Georgii Rosencrantz, Equitis Daniæ et inter primores Regni Daniæ eximii, filius, iuuenis pius, bene moratus,

doctus, ab omni luxuria et fastu alienus, et quod rarum huic ætati est, mortis perpetuo memor, præcipuis Germaniæ vrbibus et academiis perlustratis, in patriam vix reuersus, sub ipsum iuuentutis florem, vitam cum morte commutauit, ætatis suæ anno 21.

20. Anno Christi 1586, Johannes Danckwerts, Ecclesiastes Lunæburgi ad D. Johannem, olim discipulus meus et postea semper summus amicus, pie et placide in Domino obdormiuit. In morbo hoc distichon fecit, et sæpius ante mortem recitauit:

Me do, meque dedi, me sum tibi, Christe, daturus,
Tu Dominus vitæ mortis es atque meæ.

21. Anno Christi 1571, Hieronymus Thennerus Hessus, J. V. Doctor et Cancellarius Germanicus Friderici II. Daniæ Regis, æmulorum et inimicorum suorum machinationibus, vtpote M. Johannis Frisij, Cancellarij Danici, et Petri Oxij, magistri aulæ, incarceratus Dragesholmij, ibidem in carcere obijt: vir excellenti ingenio et omni genere virtutis ornatissimus, gener D. D. Cornelij ab Hammesfurt, et affinis nobilis et eximij viri D. Caspari Hoyeri.

Aprilis.

2. Anno Christi 1511, Franciscus, filius Johannis Regis Daniæ, adolescens 14 annorum peste obijt Haffniæ. Corpus inde deportatum in Fioniam Otthoniæ in Coenobio Franciscanorum tumulo illatum est: vbi et ambo parentes postmodum sepulti sunt.

2. Anno Christi 1513 natus est in Lalandia Daniæ Nicolaus Hemmingius S. T. Doctor, vir absolutæ pietatis et doctrinæ. Huic, cum venissem in Academiam Hafniensem a. C. 1547, vbi ille tum agebat Professorem Græcæ linguæ et Dialectices, commen-

datus fui: et toto quo ibi vixi tempore, illo præceptore priuato vsus sum. Ipse vero paterno erga me affectus fuit animo: *Μεγάλα χάρις αὐτῷ.* gratitudinem, obseruantiam et fidem illi debeo perpetuam.

Sol radijs ornat, scriptis Hemmingius orbem,
Dici iure potest, orbis vterque decus.

2. Anno Christi 1579. Paulus Ranzouius Johannis Equitis Aurati filius, in viridi ætate apud Philippum Landgrauiam Hassiæ educatus, postea Alberti I Ducis Borussiæ cubicularius factus, deinde cum Duce Adolpho ad Caroli V aulam se contulit ac deinceps Metensi obsidioni signifer adfuit. Cum eodem Duce Adolpho primum ad bellum Dithmarsicum, deinde ad expugnationem Gothanam profectus; denique cum Dux Albanus Adolphum Regis Hispaniarum nomine ad societatem belli cum bis mille equitibus euocaret, eius militiæ legatus factus est: qua finita expeditione, domum rediens, diuturno morbo correptus vitam cum morte commutauit, cum vixisset annos 51, menses 5, dies 6.

4. A. C. 1588 Fridericus II Daniæ Rex, heroica magnitudine animi, virtute, felicitate et autoritate excellens, ecclesiarum ac studiorum nutritius munificus, anno regni 30, ætatis 54, Anderschoæ in Selandia, ex hoc terreno et inquieto in beatum et coeleste regnum emigrauit.

6. Anno 1607 Sivarus Poppensen, vir prudens et disertus ac inter nostrates præcipuæ authoritatis, qui et olim hujus regionis Præfectum egit, placide in Domino octuagenarius diem obijt Oldenswordij.

10. A. C. 1533 Fridericus I. Rex Daniæ, optimus et pacificus princeps, in viuis esse desiit.

13. A. C. 1594. Haffniæ pie et placide in Domino

obdormiuit Ingeburgis, coniunx optimi viri D. Jacobi Hoyeri[1]), Secretarij regis Daniæ, affinis mei charissimi, foemina omnibus matronalibus virtutibus ornatissima.

15. A. C. 1521. hoc die Hamburgi natus est Paulus ab Eitzen S. T. Doctor. Superintendens Sleswicensis, vir pietate, doctrina, sapientia et virtute præstans, de ecclesia et scholis harum regionum optime meritus.

20. A. C. 1556. Bernhardus Wigbold Gröningensis, J. V. Doctor et Christiani III Regis Daniæ consiliarius, in legatione obiit Rostochii. Fuit in ipso ingenium adeo excellens et diuinum, vt puer non modo celerrime arriperet omnia, quæ proponebantur, sed etiam cum in speciem segnior et negligentior cæteris, συμφοιτήταις visus esset, tum plus disceret quam cæteri, et summa facilitate et perspicuitate cogitationes explicaret. Deinde in Academiam Vitebergensem missus aliquot annos vsus est consuetudine D. Philippi Melanthonis, cuius honorifica de præstanti ingenio et doctrina ipsius testimonia multi meminerunt. Et acumen ipsius ac orationis elegantiam et vbertatem in disputationibus publicis et prælectionibus multi docti tum Witebergæ cum Parisiis admirati sunt. Postea in aulam Danicam vocatus est, vbi suam virtutem, sapientiam, eruditionem, industriam et fidem

[1]) Den 23de Debr. 1591 entledigedes Jacob Hoyer, tydsk Kancelliforvalter, paa Grund af Alder og Svagelighed fra sit Embede med sin Løn som Pension. Den 14de Maj 1603 blev Renteriskriver Christen Hansen forlenet med et Kannikedømme i Roskilde, som afg. Jacob Hoyer havde haft. (Sjæl. Registre). Hans nævnte Hustru havde tidligere været gift med den bekjendte Mester Jon Turson i Lund (Worms Lexicon III, 822).

inclyto Regi Christiano et summis viris probauit. Luxit in eo vera agnitio Dei et fides ac inuocatio, quam velut reginam et moderatricem omnibus consiliis et actionibus perficiebat. Fuit in tota vita iustus, verax, castus et omnes actiones et sermones mirifica quadam et vere philosophica moderatione et suauitate condiebat.

20. A. C. 1591. Caius Ranzouius, Henrici trium Daniæ Regum in Ducatibus Vicarij filius, Johannis Adolphi Archiepiscopi Bremensis Holsatiæ Ducis Consiliarius et Gottorpiæ præfectus, in ipso ætatis flore, cum vixisset annos 28, menses 8, dies 11, obijt.

Majus.

1. A. C. 1568, Josias Reich S. Theologiæ Licentiatus, vir vt doctrina ita vitæ integritate eximius, Pastor Ecclesiæ Dei a D. Nicolaum Rostochij, obijt anno ætatis suæ 33 [1]).

1. A. C. 1569 [2]). M. Georgius Boëtius, Illustrissimi Principis D. Johannis Senioris, Ducis Slesvicensis et Holsatiæ etc., Concionator aulicus et Præpositus, Hadersleuiæ obiit.

7. A. C. 1612 paulo ante horam 4 pomeridianam ad D. Petrum natus est filius meus Johannes Pistorius secundus: Deus Triunus faxit, ut vivat, ac avi sui vestigijs insistat, amen.

11. A. C. 1574. Arx Cronenburg in Hellesponto Danico ædificari coepta est a Friderico II Daniæ rege.

14. A. C. 1551, obiit Sleswigæ Tilemannus Husenius, S. Theologiæ Doctor et Episcopus Slesuicensis.

20. A. C. 1587, Fridericus Ranzouius, Henrici

[1]) Se Hist.-Kildeskrifter 2. R. I. 705—9.
[2]) Hdskr. har urigtig Aaret 1566.

Vicarii Regii et Satrapæ Segebergensis filius. Archidiaconus et Canonicus Slesuicensis, teneris annis in aula Electoris Saxoniæ Augusti educatus; qui cum quinque expeditionibus interfuisset, primum Coloniensi apud Johannem Casimirum Palatinum, anno 83; secundo, Liuoniensi versus Oesel et Arnsburgum cum regio Danico Admiralio, anno 84; tertio cum Ernesto de Mandelschlo in Gallia, anno 85; quarto vero in Belgio, anno 86, vbi vnicus turmæ equitum ductor fuit; ac tandem in Gallia anno 87, Regis Galliæ Henrici III partes secutus, non procul a Chaumperaulx a sicariis globo aliquoties ex insidiis traiectus, periit.

20. A. C. 1600 diem suum obiit Roschildiæ in Selandia Daniæ doctissimus et clarissimus vir D. Nicolaus Hemmingius, S. Theologiæ Doctor, ætatis suæ anno 87, Præceptor meus in Academia Haffniensi perpetua memoria, obseruantia, gratitudine et fide colendus.

21. A. C. 1481, obijt Christianus I Rex Daniæ (etc.); fortitudine atque rerum gestarum foelicitate cum potioribus totius Europæ regibus conferri potest.

25. A. C. 1604 Metta filia mea primogenita ad D. Petrum nata; aviæ utinam referat virtutes.

31. A. C. 1536, Marcus Meyer, cum antea Hamburgi faber ferrarius fuisset, postea Lubecam concessit, et annos aliquot militiam secutus, Lubecensium pedites ad expeditionem Turcicam, a Carolo V et toto Imperio in Vngariam susceptam, duxit: atque postea aduersus classem Belgicam in mari Britannico bellum gessit, vbi cum in Britannia alicubi appulisset, primum captus deinde libertati restitutus, a Rege Henrico VIII in honorem Reipublicæ Lubecensis equestri

dignitate et donis ornatus, Lubecam redijt, atque vt antea, ita et postea Georgij Wollenweberi consulis Lubecensis intimus consiliarius fuit. Tandem autem cum in Dania Christophori Comitis Oldenburgensis et Lubecensium copiarum ductor esset, et contra Christianum III Regem Daniæ militaret, captus est et in castra ad Hafniam ductus, lata sententia in 4 partes dissectus est.

Junius.

1. A. C. 1562. obijt Bartramus a Sehestede, vir nobilitate et omni virtutum genere præstantissimus, Adolphi Ducis Holsatiæ consiliarius et præfectus in Arce Gottorpiana.

5. A. C. 1565 Adolphus, Dux Holsatiæ, Canonicos Slesuicensis, videlicet M. Cæsonem Æmingam Lectorem, M. Hieronymum Koppersmidt, D. Conradum Hogreuium, quod annis aliquot multa contra Celsitudinem ipsius superbe et insolenter dixissent et fecissent, in carcerem coniecit. Cæsonem et Hieronymum ab hoc die vsque ad 26 huius mensis diem detinuit captiuos Suauestedii in carcere religiosis ibi parato, vulgo Cyricks Camer appellato. Hogreuium vero eo, quod olim ipsius fuisset præceptor, captiuum in domo frumentaria Arcis Gottorpianæ custodiri mandauit, et 11 mensis huius die eum dimisit.

9. A. C. 1559, in bello Ditmarsico hoc die ad oppidum Heidam prælium de summa rei atrox commissum est, in quo Adolphus Dux Holsatiæ vulnus accepit. Ditmarsi vero superati, cæsi et fugati sunt.

11. A. C. 1535, Christiani Holsatiæ Ducis, a proceribus Regni Daniæ præcipuis Rex vocati, exercitus, summis belli ducibus Johanne Ranzouio Holsato

et Erico Bannero equite Dano. cum copijs Christophori Comitis Oldenburgensis et Ciuitatis Lubecensis ad Asnitzium in Fyonia conflixit. ac Deo dante victoriam obtinuit insignem: Johanne Hoyensi et Nicolao Tekelenburgensi comitibus et Gostauo Trollio archiepiscopo Vpsalensi in acie cæsis.

13. A. C. 1548. Johannes a Veza, ab Archiepiscopatu Lundensi in Dania et eiusdem Suffraganatu Roschildensi exulans Archiepiscopus. in gratiam Caroli V. Imperatoris nec non Regis Ferdinandi in Episcopum Constantiensem postulatus. repentina morte præuentus, obijt.

15. A. C. 1587, obijt Illustrissimus Princeps Fridericus Dux Holsatiæ. Adolphi filius primogenitus, princeps pietate. eruditione. probitate et amore erga patriam et subditos eximius.

19. A. C. 1559, Ditmarsi supplices solenni ceremonia facti. et contumaciæ ac rebellionis veniam deprecati, juramentum subiectionis et fidelitatis tribus Holsatiæ Principibus. Friderico Regi Daniæ. Johanni et Adolpho fratribus Holsatiæ Ducibus, præstiterunt, et in fidem ab eis recepti sunt. Sic Ditmarsia intra vnius mensis spacium in seruitutem moderatam ac clementem redacta est, quæ tot sæculis barbaram libertatem suam defenderat. Et Fridericus Rex, Johannes et Adolphus Holsatiæ Duces hoc anno feliciter vlti sunt clades maioribus suis a Ditmarsis antea illatas.

27. A. C. 1557 obijt Husiæ Lambertus Muntterus. mercator. vir non tantum opulentus, sed et pius, bonus et integer.

29. A. C. 1563. Justus Jonas. J. V. D. vir

magni ingenij, D. Justi Jonæ Theologi filius, in itinere, quod in causa et conspiratione Grumbachiana ex Anglia in Sueciam versus instituerat, in mari a nauibus et militibus Regis Daniæ interceptus et captus, Haffniam deductus, ibidem capitis supplicium subijt, Electore Saxoniæ Augusto ipsum accusante et supplicium instanter deposcente [1].

29. A. C. 1528 nascitur Iohannes Pistorius, patre M. Theodorico Pistorio et matre Anna; hujus pater primum docuit Euangelium Jesu Christi ibidem, a Christiano Rege Daniæ (!) eo missus.

29. A. C. 1594, hoc die sub quartam horam pomeridianam illustris et generosus vir Dn. Nicolaus Caas, dominus de Tarup, magnus Daniæ Cancellarius et Eques ordinis Danici, Hafniæ vitam cum morte commutauit. Cum hoc fuit mihi arctissima amicitia Haffniæ sub clarissimo viro D. Nicol. Hemmingio priuato præceptore nostro, deinde Vuitebergæ in studiis literarum sub clarissimo et æterna memoria gratitudineque colendo D. Phil. Melanthone.

Julius.

4. A. C. 1570, wart dat deep tho Coldenbüttel auergeschlagen.

4. A. C. 1607 Nicolaus Schmidt, vir virtute præstans, scriba provincialis et consul Gardingæ, placide ex hac vita decessit.

17. A. C. 1588, Johannes Kellinghausen ciuis Flensburgensis, admodum opulentus, sed et simul pius et bonus, ac inprimis liberalis et beneficus erga

[1]) Andensteds har Pistorius antegnet, at denne Justus Jonas var født 3. Decbr. 1525, og at han 1544 tog Magistergraden i Vittenberg.

pauperes et tenuioris fortunæ scholasticos, placide in Domino obdormiuit.

18. A. C. 1586. Fridericus II. Rex Daniæ. Christianus Elector Saxoniæ. et Johannes Georgius Marchio Elector Brandeburgensis. et alij aliquot Principes Lunæburgi conuenerunt: et in illorum conuentu Jacobus Segurius ex illustri Pardelianorum familia, inclyti Regis Nauarreni consilij domusque præfectus, eiusdemque ad Illustrissimos Germaniæ Principes, puriorem Euangelij religionem profitentes, legatus, auxilia suo Domino Regi Nauarræo, vndique a rege Galliæ Henrico III et Pontificijs confoederatis oppugnato. flagitauit.

18. A. C. 1612. M. Conradus Gentzelius Northusanus, pastor Poppenbullensis. quum paucos ante dies in cæmiterij fossam ex vertigine capitis decidisset, febri interveniente acuta, placide in Domino expiravit domi suæ. Illo usus fui olim præceptore fideli in schola Husensi.

27. A. C. 1557, obiit Lundini in Dania Vincentius Lunghe, vir nobilitate, eruditione et virtute excellens.

27. A. C. 1561. hoc die in Eiderstedia fuit maxima et horrenda tempestas. quæ ibi passim aggeres et inprimis in Westerheuer et Vluesbul rupit et disiecit.

28. A. C. 1540 natus est Husiæ in Cymbrica chersoneso Casparus Hoyer, patriæ suæ lumen et decus. Nam vir fuit nobilitate generis, pietate, eruditione, virtute. sapientia et dignitate excellens. Ducum Holsatiæ. Adolphi Patris, et Friderici, Philippi et Johannis Adolphi filiorum, consiliarius intimus et charissimus, atque Præfectus Eiderstediæ. cui annos 16 præfuit

magna cum laude integritatis. Mecænas et promotor meus et meorum præcipuus, et quem cum propter eximia Dei dona virtutesque, tum ob beneficia mihi meisque præstita vere et ex animo dilexi et colui.

29. A. C. 1536. Hafnienses integrum iam annum obsessi a Christiano Duce Holsatiæ, Rege electo, omnis commeatus inopia et fame Saguntina tandem expugnati se dediderunt. Dum autem de conditionibus dedendæ Hafniæ tractatur, tanta Christiani erga hostes etiam clementia et benignitas fuit, vt Alberto Duci Megapolitano, cuius coniunx puerpera filium Ludouicum durante obsidione enixa erat, et familiæ ipsius cibaria in vrbem necessaria ex castris suppeditaret. Senatui et ciuibus Hafniensibus Rex vitam et bona donat, et priuilegia et iura pristina relinquit et literis confirmat.

Augustus.

2. A. C. 1532. Christiernus II. Daniæ Rex exul et captiuus Hafnia Sunderburgum in custodiam abductus est, in qua postea 27 adhuc annos vixit [1]).

13. A. C. 1609 hora 10 pomerid ad d. Petrum nata est Maria Pistoria, filia mea.

September.

1. A. C. 1559 obiit Rostochii Ludouicus Dietzius, Typographus, natus ad Rhenum Spiræ, cuius officina

[1]) Under 7. August berettes om Frederik I's Kroning 1524 og om Biskop Baltazar Rantzovs Bortførelse ved Martin v. Waldenfels 1545 (efter Chytræus, Chron. Sax. Pars 2, Fol. 396); u. 9. Aug. om Dronning Elisabeths Ankomst til Kbhvn. 1515; u. 12. Aug. om Christian III's Fødsel 1503 og Kroning 1537; u. 26. Aug. om Frederik II's Kroning 1559. Men da disse Notitser kun indeholde det bekjendte, forbigaas de her

typographica elegantibus et variis typorum generibus instructa et Academiæ Rostochianæ et Ecclesiæ in tota Saxonia et amplissimis Daniæ et Norwegiæ regnis, magno cum pietatis et doctrinæ fructu, seruiuit. Edidit enim tum alia vtilia scripta, quæ doctrinam veræ pietatis et optimarum artium continent, tum vero primus omnium Biblia sacra idiomate gentis Saxonicæ et postea Danicæ splendidissimis typis et summa fide et diligentia elaborauit. Ideoque et inclyto Regi Daniæ Christiano III, qui eum suo sumpto Hafniam ea de causa euocauerat, non modo propter peritiam et industriam in arte Typographica verum etiam propter integritatem morum et pietatem veram et diligentiam ac fidem in omni officii genere, carissimus fuit.

5. A. C. 1560. Jacobum Bordingum, artis Medicæ Doctorem, in vniuersa Philosophia et doctrina Ecclesiæ excellenter eruditum et eximia pietate ac bonitate præstantem, Deus ex hac vita euocauit Hafniæ, vbi et in Academia docuit et Regii corporis curam medendo habuit, cum attigisset annum ætatis 50[1]).

15. A. C. 1606, Conradus Wolff Höyer, Dn. Caspari filius, in arce Tonningensi in verâ fide ac ardenti invocatione filij Dei J. Christi placidissime obdorvimit, qui 23 mensis ejusdem Husiæ in choro templi eodem cum parentibus sepulchro honorifice humatus est.

17. A. C. 1584, Adamus Traziger, J. V. D. et illustrissimi Ducis Holsatiæ Adolphi Cancellarius, vir magno ingenio, sapientia et eloquentia (sed parum

---

[1]) Et Par „Epitaphia" over Bording findes desuden tilføjede samt en Notits om ham uddragen af Joh. Posselii Oratio de urbe Rostochio, Fol. 23.

pius) hoc die circa horam 7 vespertinam miserrime periit inter pagum Ratelstede et Reinebeke in Holsatia.

October.

1. A. C. 1562. obiit Sleswigæ Johannes Carnarius Gandauiensis, Medicinæ Doctor et inclyti Ducis Holsatiæ Adolphi medicus.

1. A. C. 1586. Adolphus, Dux Slesuicensis et Holsatiæ etc., inclytus, fortis, magnanimus ac omni laude et æterna memoria dignissimus princeps, ex hac vita placidissime obdormiscens emigrauit, mane circa 7 horam. Morienti ex consiliariis adfuerunt Detleuus Rantzouius, Theodoricus Blomius et Casparus Hoyerus, quibus gubernationem et tutelam filiorum impuberum, et vt inprimis curam haberent Ecclesiarum et Scholarum, commisit et mandauit. Et ad D. Casparum Hoyerum aliquoties dixit: Caspar, Caspar, dat Kercken vnd Scholen yo woll bestelt werden.

2. A. C. 1580. Johannes senior Dux Sleswicensis et Holsatiæ, princeps pius, clemens, iustus, beneficus et Ecclesiæ et Scholarum nutricius, ex hac vita coelebs discessit (etc.).

3. A. C. 1551 [1]. Petrus Suauenius nobilis Pomeranus, vir eximia pietate, eruditione, modestia et omni virtute clarus, inclyti Regis Daniæ Christiani III (cuius memoria sit in æterna benedictione) consiliarius, orator et legatus ad diuersos nostri temporis Reges et Principes, diem suum pie et placide obiit [2].

10. A. C. 1566 [3]. Hieronymus Thennerus Hessus

[1] Dateringen urigtig (se min Kbhvns Univ. Hist. I. 415).

[2] Foruden denne Notits meddeler Haandskriftet hvad Povl Ebers Kalendarium har om Peter Svave.

[3] Hdskr. har urigtig: 1563.

J. V. D. Cornelii ab Hammesfort. Friderici Regis Daniæ Cancellarius. vir excellenti ingenio, eruditione. virtute et sapientia. dum discedendi a Rege veniam petit. in carcerem Dragsholmii conijcitur. in quo detentus fuit vsque ad 31 diem Martij anni 71. quo tempore ibidem placide in Domino diem suum obijt; ignoscens et Deum orans pro inuidis et hostibus suis, qui apud Regem effecerunt. vt incarceraretur. videlicet Johanne Frysio Cancellario Danico et Petro Oxio.

22. A. C. 1605, Johannes Pistorius Husensis. vir exploratæ pietatis, solidæ eruditionis. lectionis variæ, scriptionis multæ ac sapientiæ cum simplicitate admiranda (vt testabuntur ij, qui rectius eum noverunt) in vera fide et constanti invocatione filii Dei Jesu Christi, placide in Domino obdormiens, expiravit. annos natus 77 menses 3 totidemque dies, cum Pastorem Ecclesiæ Tetenbullensis in Eyderostadia fidelissimum annos continuo 47, et omnium primum Præpositum ex pastoribus ibidem aliquot egisset annos vigilantissimum.

28. A. C. 1567. Hilarius Johannis Malmogiensis. artium liberalium Magister et Professor Mathematum in Academia Hafniensi. anno etc. 47 subito phrenesi correptus ex nimio studio et animi intentione in doctrina Astrolabii et eiusdem fabrica. quam tunc publice tractabat. hoc anno et die. vidilicet 20 post annos. Soræ in custodia mortuus est.

30. A. C. 1590, Paulus Matthiæ Danus Coagiensis. S. T. D. Roschildæ siue Selandiæ Episcopus et Academiæ Hafniensis Professor. non doctrina solum excellens, sed vera etiam pietate et morum modestia ac humanitate doctrinam ornans, ad æternam Dei et Academiæ coelestis consuetudinem emigrauit. anno

ætatis suæ 63. Hic mihi Hafniæ anno etc. 47 condiscipulus et admodum familiaris fuit sub reuerendo et clarissimo viro D. D. Nicolao Hemmingio, Praeceptore nostro cum publico tum priuato.

November.

11. A. C. 1558. obijt Gottorpij Christophorus a Taubenheim, vir nobilis et multis virtutibus ornatissimus, illustrissimi Ducis Holsatiæ Adolphi Mareschallus: moriturus in Testamento legauit pauperibus Sleswigæ 500 marcas Lubecenses.

11. A. C. 1569. nobilissimus et fortissimus vir Daniel Ranzouius. Eques Holsatus. Dominus Castrorum Nienhouen, Troiburg et Woldenhorn. belli inter Regem Daniæ Fridericum II et Suecos per septennium gesti summus dux et primarius administrator — — globo ictus. dum arcem Warpurgicam expugnat et Suecis eripit. occubuit, anno ætatis suæ 40.

11. A. C. 1575. Dorothea, filia Friderici I. Regis Daniæ. coniunx Christophori Ducis Megapolitani et Episcopi Ratzeburgensis. mortua est, et sepulta 8 Decemb. in Gustrow a sorore Elizabetha.

11. A. C. 1560. M. Johannes Tausanus, qui inter primos primus siue præcipuus fere puram Euangelii doctrinam in Dania professus est et docuit. et postea Episcopus Ripis factus est, ibidem pie et placide in Domino obdormiuit. Plurima in Dania ob professionem Euangelicæ veritatis a Papistis passus est et sustinuit. Anno autem Christi 1558 die 4 Martij ab hoc M. Joh. Tausano Ripis in Cathedrali Ecclesia, præsente toto ministerio, ordinatus sum. apostolico et primitiuæ Ecclesiæ ritu. ad Ministerium Euangelii, cum antea per primores Parochiæ et

Ecclesiæ Tetenbul vocatus essem ad docendum ibidem Euangelium Jesu Christi. Nam cum illo tempore in hoc ducatu Sleswicensi non esset Superintendens, et illi, qui vocati et primum accessuri erant ad Ministerium, Canonicis Sleswicensibus se præsentarent siue indicarent, et illi nihil aliud in hoc negotio agerent, quam quod dicerent vocatis: admittimus te; et ego in illorum „admittimus" quiescere et contentus esse non potuerim, ideo cum consilio et consensu reuerendi viri Dn. Volkwardi Jonæ, tunc temporis Præpositi Sleswicensis et Concionatoris Aulici, ordinationem Ripis petii et obtinui.

24. A. C. 1575. Petrus Oxe, præcipuæ authoritatis eques Danus, qui annos fere 10 apud Dorotheam, Francisci Lotharingiæ Ducis et Christinæ, Christierno II Daniæ rege natæ, filiam, exulauerat, et belli Suecici tempore Friderico II Regi Daniæ reconciliatus, et summæ rerum in aula Danica præfectus erat, Friderichsburgi aqua intercute extinctus est.

December.

5. A. C. 1557, Johannes Machabæus Alpinas Scotus, S. T. Doctor et Professor in Academia Hafniensi Daniæ, vir ingenii præstantia et acumine, pietatis zelo, doctrina, facundia et omni genere virtutis præstantissimus et clarissimus, placide et pie in Domino obdormiuit. Huius in Academia Hafniensi auditor et discipulus fui quadriennium et multis ab ipso beneficiis affectus sum. A. C. 41 Vuitebergæ præsidente Reuerendo D. D. Martino Luthero in Doctorem S. Theologiæ promotus, et postea anno 42 vocatus ab inclyto Rege Christiano III venit in Daniam ad docendam et explicandam S. Scripturam in

Academia Haffniensi, quo in officio talem se exhibuit, vt in docendo et disputando publice parem non habuerit ibi, nec habiturus est vnquam. Obitum ipsius non modo ordo scholasticus, sed et ciues vniuersi luxerunt. Et quanti inclytus Rex ipsum fecerit, ostendit, dum demortui funus pedes secutus et cohonestatus sit.

22. A. C. 1563, Hermannus Hoyer, frater D. Caspari Hoyeri, iuuenis heroico animo præditus et rei militaris deditus nec imperitus, dum Friderico II Regi Daniæ militaret contra regem Sueciæ Ericum XIIII, morbo correptus Hafniæ obiit apud D. D. Hieronymum Themerum Cancellarium et affinem suum.

29. A. C. 1582, obijt nobilis et pia matrona Anna Walstorpia, Johannis Ranzouij, equitis aurati, coniunx, post obitum mariti sexto decimo anno, ætatis vero suæ anno 72, cum vidisset filios, filiorum eorum liberos, nepotes et pronepotes numero 48.

Som i Indledningen er bemærket, haves foruden Joh. Pistorius's Ephemeris Historica en med hans egen Haand afskreven Samling af Breve til ham (og enkelte fra ham), der frembyder ikke ringe Interesse i forskjellige Henseender. Brevbogen gjemmes i Gl. kgl. Saml. 3078, 4to. Flere ældre Granskere i Slesvigs Specialhistorie, navnlig Muhlius og Krafft, have benyttet den og ladet flere af Brevene trykke [1]. Ligeledes har Johannes Moller i Cimbria literata I, 497 givet en kort Udsigt over Indholdet, og en anonym Meddeler (formodentlig Syndicus Dreyer i Lübeck) har i Schleswig-Holsteinische Anzeigen benyttet Brevene til en Artikel om Pistorius [2]. Efterat Samlingen i forrige Aarhundrede er kommen til det store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, har den ligget ubenyttet hen, indtil nærværende Udgiver fik fat i den og fremdrog flere af de Stykker, den indeholder, navnlig saadanne, som berøre særlig danske Forhold og Personligheder [3]. Da Lejlighed nu tilbyder sig, har jeg ment det passende at meddele et rigere Udvalg af denne ved

[1]) Krafft, Hollsteinische (ɔ: Husumische) Zwey-Hundert-Jährige Jubel-Feyer, Hamb. 1730. Muhlius, Dissertationes historico-theologicae, Kil. 1725.

[2]) Optrykt paany i Sammlung der wichtigsten Abhandlungen, welche in den Schleswig-Holsteinischen Anzeigen erschienen sind. II. Tondern 1822. S. 374—83.

[3]) Se Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621, IV. Nr. 25, 30, 40, 183, 261, 308. Ny kirkehist. Saml. III, 317—23, 344—6. IV, 79—84. Hist. Kildeskr. 1 R. I, 722—5.

sin Ælde ikke mindre end ved sit Indhold mærkelige Samling, der i det hele indeholder omtrent 350 Breve. At disse have dem fra Pistorius's yngre Aar (hans Skole- og Universitetsliv) størst Interesse for os, ikke blot fordi de stille hin Tids Studieliv levende frem for vort Øje, men ogsaa fordi de give Oplysninger om mange Personligheder, som i det mindste en Tid lang have været knyttede til Danmark og da særlig til Kjøbenhavns Universitet. Christian III trak nemlig en Mængde fremmede, især Tydskere og Nederlændere, ind her til Landet, dels til Hofstillinger dels til Lærerposter ved Universitetet; ligeledes vilde han, at hans tydsktalende studerende Undersaatter skulde tilbringe i det mindste noget af deres Studietid ved Kjøbenhavns Universitet. Til Belysning af disse Forhold indeholder neppe nogen anden Kilde saa mange Bidrag som Pistorius's Brevbog. Hos ham saa vel som hos flere af hans Venner vaktes der under deres Ophold i Kjøbenhavn en velvillig Stemning mod Danmark, som bevaredes gjennem Aarene og ved given Lejlighed gav sig Udtryk paa en tiltalende Maade.

Samlingen udgjør tre kronologisk ordnede Centurier af Breve, og saa tilsidst en Rest af uordnede og unummererede Breve, som tidligere vare forbigaaede. Her er nærmest kun den første Centurie benyttet, hvis Numre ere angivne foran ethvert Brev. Fra det unummererede Tillæg ere dog enkelte Stykker hentede og anførte paa den Plads, Tidsordenen anviser, men uden Numre. Af de talrige Breve fra den lange Aarrække, da Pistorius var Præst i Tetenbüll, er her kun medtaget nogle faa Stykker. Det er derimod fra dette Tidsrum, at Muhlius og Krafft især have hentet de Breve, som de have ladet trykke. — Samlingens Omfang og Brevenes Længde har nødt mig til i de fleste Tilfælde at nøjes med Udtog.

Centuria I.

I. Petrus Joannis, Joanni Becker[1]), optimæ spei adolescentulo S. (Rostochii 1541, 2do die post Assumpt. Mariæ). P. J., der synes at have været en Student fra Husum, formaner J. B. til flittig at dyrke den latinske Grammatik. „Etsi ista studia videntur admodum puerilia et tenuia, tamen scias eiusmodi esse, sine quibus magna constare non possunt.“

II. Joannes Rischman[2]), Joanni Becker Lunæburgi commoranti. (Husii 23 Jul. 1542). J. B. havde raadspurgt J. R. om, hvorledes han bedst skulde anlægge sine Studier. Dertil svarer denne bl. a.: „Nequaquam possum probare illorum institutum, qui nimis superstitiose omnia ad regulas reuocant, nihil relinquentes obseruationi. Debet esse modus quidam in vtroque genere, vt aliquid tribuamus præceptis, ita tamen vt satis sit ea probe intellecta nouisse, non ad vnam quandam præscriptam formam ea tantum pronunciare: item aliquid etiam obseruationibus, quæ in primis debent valere, quandoquidem præcepta primum ex obseruationibus nata sunt. Ego consulerem, vt Grammaticam D. Philippi per Jacobum Mycillum recognitam quam diligentissime legeres.“ J. R. sender Hilsener til Volquardus Jonæ, Petrus Schutten og andre bekjendte, der opholdt sig ved Lycæet i Lyneborg.

III. Volquardus Jonæ[3]), Joanni Artopæo, amico suo summo. (Ex ædibus nostris 8 Aug. 1544). „Gnato apud Terentium, charissime Artopæe, inquit:

[1]) Senere brugtes mest den græske Form Artopæus, og endelig blev den latinske Form Pistorius det sædvanlige. Dog vise officielle Skrivelser, at Manden i det daglige Liv endnu stadig kaldtes Becker (ell. Bäcker).

[2]) Archidiaconus i Husum (se Krafft, S. 234 ff.).

[3]) Senere gottorpske Hofpræst (se Ny kirkehist. Saml. IV, 677 ff.).

Nunquam te accedo, quin abeam abs te doctior; sic et ego merito dicere possum, me nunquam te accedere, quin abeam doctior et prudentior. Dicere enim non possum, quantam vtilitatem ex colloquio hesterno ceperim, et quantum eo incitatus sim ad diligentiam, quia video te tam studiosum, pium et diligentem esse." — „Scripsisti etiam ad me de Elebeken etc., ex qua re ego aliud nihil colligo, quam quod plane in animo habeant, nos omnibus nostris priuilegijs priuare. Ego certe nihil curo, neque tu fortasse. Sed væ illis, qui successuri sunt nobis."

IV. Joannes Holmannus Stadensis[1]). Joanni Artopæo Husensi, fratri suo longe charissimo. (Lunæburgi 1545). Et Digt, hvori det bl. a. hedder:

Eurialus mihi eris, præclaro ego munere Nisi
Fungor[2]): erit nullus finis amicitiæ.
Scribis, vt infestas Veneris gnatique relinquam,
Nostra quibus torquent pectora læsa, faces.
Ingenue fateor, victus, quod dicere cogor,
Vinciuit nostras namque Cupido manus.
Semniæ teneor sed casto fortiter igne,
Corporis illa mei saucia membra premit.

V. Samme til samme (udateret). Et Digt, ogsaa om „Semnia puella, quæ variis torquet pectora nostra modis."

Carmina, quæ cernis, sunt inter pocula scripta,
Cum Reppenstedæ nos habuere domus.

VI. Volquardus Jonæ. Joanni Artopæo conterraneo et amico. (Lunæburgi 1545). „Incusas me, Joannes charissime, primo silentij, quod videlicet lite-

[1]) Jo. Holman var fem Aar ældre end Pistorius; men de sluttede sig sammen i et overordentlig varmt Venskab. Holmans Breve vidne om megen Begavelse; men i hans yngre Aar handle de mest om hans Forelskelser. Han endte som Professor Theologiæ i Leiden († 25. Decbr. 1586).
[2]) Euryalus, Søn af Opheltes, Æneas's Ledsager, bekjendt af sit varme Venskab til Nisus. Æneid. IX, 175 sq.

ris tuis proximis non responderim: Fecissem autem id, sed nesciui, quibus verbis me excusare deberem; nimis enim multa mihi scribis. Sed de his alias. Secundo me incusas violati foederis siue instituti nostri. Verum sane adhuc incertus sum et nescio, quodnam foedus intelligas: An de Latine loquendo, an de declamando. Sed possum conjicere, de declamando foedus et institutum te putare. Hic, mi Artopæe, non me incuses, sed potius te ipsum. Tu enim, si verum fateri voles, es ruptor et violator huius nostri, vt sic vocem, foederis et instituti. Quæ est illa tanta temeritas tua, vt me accuses eius, cuius ego te merito accusare debebam? Quin quod etiam me violatæ amicitiæ incuses, cum tu etiam primum eam infregeris et violaueris, me contemnendo, et alijs, videlicet Holmanno, Paludano, Garzæo, Struuenio, te adiungendo et cum illis conuersando me neglecto. Hæc reuera ita se habent, si quod res est confiteri voles.“ De nævnte unge studerende vare vel flinke og dygtige Folk, som vare værd at have Omgang med; men V. J. mener dog, at han ikke derfor burde tilsidesættes. Med største Glæde vilde han paany optage de fælles Øvelser i at skrive og tale Latin og i at holde Foredrag (declamatiunculas). „Jeg tilstaar det frit, at du er meget lærdere end jeg. Hvad du derfor begynder paa, deri skal jeg efter Evne søge at følge dig efter. Begynd blot.“

VII. Joannes Holmannus, Joanni Artopæo fratri suo longe charissimo. (Lunæburgi 1545). Et spøgefuldt Digt:

Questus es ipse tui capitis mihi sæpe dolorem,
  Quod venæ tanquam flumina plena tument,
Et quod sanguinei fugit causa tumoris
  Te, qui tristiciæ maxima causa est.
Incedis quasi sis somno correptus inerti,
  Tristiciæ vultus signa seuerus habet.

. . . .

Quare si sanus fieri cupis, accipe verum
Curandi, tibi quem tradit Apollo, modum.
. . . .
In promptu est Medicus, sed fert indusia longa.
Quærenda a Venere est illa medela tibi.
Non opus est ferro, quo possis scindere venas,
Vt largus capiti sanguis abesse queat.
Sed fac in amplexus veniat tibi chara puella,
Gloria ab ingenti quæ sibi nomen habet[1].
Hac cura capitis magni tollentur humores,
Sanguineas vndas hæc medicina feret.

Sed extra iocum, mi Joannes, valetudini tuæ consule et rationem habe: et quid in rem tuam sit, considera. Quod si mihi obsequi volueris, peritum aliquem medicum hac de re consulas, ne forte incuria te ipsum in periculum aliquod conijcias, quod est tentare Deum.

VIII—XI. Samme til samme. (Lunæburgi 1545—6). En Række Breve paa Vers, mest handlende om Brevskriverens Kjærlighed til „Semnia".

XII. Volcquardus Jonæ, Joanni Artopæo conterraneo et amico suo vnice colendo. (Ex ædibus nostris 1 Martii 1546). „Cupis, mi Artopæe, vt mea carmina ad te mittam, quod fieri non potest: primo propter meam bibacitatem. In ore enim est fere omnium, me nihil aliud agere, quam inebriari me cereuisia, magisque dare operam libandis poculis, quam studio literarum. Deinde etiam, quia plane sum inexercitatus in hac re. Sed sero sapiunt Phryges. Existimaui autem respondendum esse scriptis tuis soluta oratione, ne et tu me quasi bibonem incusare posses, vt noster Hermannus, qui hodie dixit, me nihil aliud posse, quam potare nihilque aliud didicisse, quam Potte ledigh maken, vnd konde bether vthdrincken alse ei-

[1] Eudoxe kaldes hun i andre Digte og Breve fra samme Forfatter.

ner in der gantzen Schole. Hanc siue suspicionem siue malam famam certe me omnibus modis et viribus delere et amouere oportet. Ideo in posterum me abstinebo ab omnibus conuiuijs, quantum possum, ne ille asinus hæc amplius de me dicere possit. — — Oro te, mi frater, vt mihi condones, quod tam inepta scribo. Neminem enim habeo, ad quem scribere audeam. Deberem quoque iam alijs de rebus tecum agere, ac tuis carminibus, quæ mihi gratissima fuerunt, respondere; sed alias id faciam, modò non possum. Hæc autem boni consule, quia sum ita perturbatus etiam alias ob res, vt animum ad cogitandum nequeam instituere. His charissime frater vale, ignosce ineptiis et ruditati."

XIII. Joannes Holmannus, Joanni Artopæo, eximiæ probitatis et eruditionis adolescenti, amico suo præ cæteris summa fide colendo. (Stadæ 16 Novbr. 1546). J. H. var nys. efter en anstrængende Rejse, kommen hjem til Stade, og sender nu Hilsener til Vennerne i Lyneborg, Henricus Lubbecensis, Hermannus Hervordiensis, Stanislaus, Magister Simon, Jodocus Gottingensis o. a.

XIV. Joannes Holmannus, Joanni Artopæo fratri suo, Semniæ, Eudoxæ, Gallinæ cæterisque *παρθένοις* Luneburgensibus. (Stadæ 29 Decbr. 1546). Spørger om nyt fra Lyneborg: „Vehementer aueo scire, *ὦ κοῦραι ἠ παρθένοι γλυκεραὶ*, quid apud vos agatur, cum sciam præterito die solis venerabilis viri D. Henrici filiæ *τὸν γάμον* celebratum esse, cui vos interfuisse cur dubitarem? cum libenter (teste musæo meo) intersitis festis huiusmodi publicis".

XV. Georgius Selmerus[1]) Husensis, Joanni Artopæo Haffniæ degenti. (Lunæburgi 1547). „Facio te certiorem, me tibi in hospitio successisse. Pro quo

[1]) Siden Rektor i Husum; døde som Præst i Ostenfeld (se min Kblivns. Univ. Hist. I, 235, 349, IV, 49—50).

beneficio ago tibi gratias quam maximas. habeboque semper. — — Non possum non tibi significare. mi Johannes. quam vehementer te omnes hic. herus et hera et plerique alij prædicent et ament. præsertim heræ soror Rebecca. quæ. quoties pueri se turpiter dant. siue quid nequiter committunt. statim illis dicit: Sic Johannes vos non docuit[1]. — Scito me tuas literas Stanislao[2]) tradidisse. Casparo Cimbro[3]) suas etiam obtulissem, si domi fuisset. sed profectus est in patriam. Quare eas apud me seruabo. donec redierit. Tum ei tradentur. Porro rogatum te volo. ut mihi proximis tuis significes. quomodo Academiæ vestræ status tibi placeat: item quot nummis se quispiam ibi per annum sustentare possit. — Saluta meis verbis quam officiocissime Joannem Auritabrum[4]). atque eum. vt me aliquando suis literis inuisat. hortare."

XVI. Joannes Holmannus. Joanni Artopæo omnibus ingenij ornamentis adolescenti Haphniæ literarum studia colenti. (Rostochij profesto Pentecostes 1547). „Chorus apud Sophoclen in Antigone ait. *πόνοι βροτῶν δύστονοι.* Quidnam a poeta. Delphico oraculo sapiente declarato. sapientius et verius dici potuit? Tantis. proh dolor. miserijs et calamitatibus est referta vita humana. vt princeps Græcorum poetarum nullum animal tot periculis et infortunijs atque hominem obnoxium esse indicauit. Idipsum omnes hodie experimur. et tu. mi frater. in periculosissima tua nauigatione magis. quam ipse. qui nunquam in mari fui.

[1]) Disse Børn, som ogsaa omtales i andre Breve, havde Pistorius været Lærer for i Lyneborg. Jvfr. foran S. 582.

[2]) Stanislaus Namslauensis Silesius, en af Pistorius's Kammerater ved Lycæet i Lyneborg, fra hvem der ogsaa findes et Brev i Samlingen. Han studerede senere i Vittenberg.

[3]) Vistnok Kaspar Mule, der senere var Lærer for Christian III's yngre Børn († 12. Juli 1581).

[4]) Senere Professor ved Kjøbenhavns Universitet († 29. Jan. 1602). Han var født i Husum.

colligere possum, expertus es. Versatur hæc nauigatio mihi noctesque diesque ante oculos, nec temere, tuo periculo edoctus, me vnquam mari committam". Han fortæller forskjellige vilde Rygter, som der gik, angaaende den nys udbrudte schmalkaldiske Krig, særlig om Vittenbergs Belejring, deriblandt: „In his tumultibus bellicis Musæ et illarum alumni fugantur; nullibi certas sedes habent. Quis vnquam futurum sibi persuasisset, columen non solum rei literariæ, sed etiam Theologiæ, D. Philippum Melanthonem dico, vnicum nostri seculi decus et omnium præceptorem, in tantum discrimen fortunarum et capitis vocatum iri? Huic a Duce Lunæburgensi non data est facultas per Ducatum iter faciendi. Id ipsum enim ab eo petierat et Lunæburgum proficisci cum vxore sua, item D. Lutheri vxore et liberis et cum plerisque alijs doctis viris, vt D. Maiore, in animo habuerat. — — Cum tuto proficisci poterit, ad nos veniet. Quod vtinam verum sit. Confiderem enim te aliquando ad nos concessu Regis venturum[1]. Si apud nos non manserit, certum est, eum profecturum in Prussiam Regiomonti. Id si fiet, spero me obtenturum apud parentes, vt liceat mihi ibidem operam dare literis. — Sed relictis serijs nostro more quoque parum iocabimur, hoc est, de leuioribus et ridiculis agemus. Semniæ literas accepi, in quibus renunciat, se mihi posthac nunquam scripturam: quod ipsum animo æquissimo fero. Ne conjicias tamen, simultatem inter me et illam ortam esse. Scio eam nequaquam intermissuram, quin quam primum

[1] Nemlig for ogsaa at høre Melanchton. Naar det siges, at Pistorius behøvede Kongens Tilladelse for at drage til Rostok, saa fremgaar deraf, at Christian III, hvis Understøttelse han maaske nød, bestemt har ønsket, at han skulde studere i Kjøbenhavn, ligesom vi vide, at Kongen har stillet dette Krav til andre slesvigske Studenter (se Epist. div. argum. ad Lucam Lossium, ed. Lackmann, p. 112—6).

mihi scribat. Quod si fecerit, negotium illud a te, mi frater, mihi commissum summa fide expediam. Admonitio tua gratissima mihi fuit; et vt id semper facias rogo. Maximum enim calcar ad virtutem ea mihi addet, et plus me mouet, quam cuiuspiam alterius. Ex beneuolo enim et minime fucato animo profectam eam esse nequaquam dubito."

XIX. M. Paulus Nouiomagus. Studioso ac pio adolescenti Joanni Pistorio, Haphniæ degenti. (Coldingæ 10 Febr. 1548). „Salutem et pacem per Christum nostrum redemptorem. Docte domine Johannes, scis, qua fiducia tradiderim tibi rerum mearum curam. Fac igitur, ut te talem, tam fidum, quam animo conceperam, inueniam. Non ero (rediens) fidelis officij immemor: si possum, promouebo te ad altiora. Vide etiam, vt tibi ipsi non desis. Cura diligenter tua studia: in artibus bono ordine procede: ne cupias tumultuarie confuseque multa simul et semel perlegere. Hoc enim quam sit noxium, ego expertus noui. Melius est pauca exacte, quam multa tenuiter didicisse. Neque est omnibus omnia nouisse datum. Sequere igitur semina tuæ naturæ: hæc exercitatione quotidiana acue, perfunde, riga, vt fructus suo tempore Ecclesiæ et Reipublicæ vtiles producant. Amen. Domus Doctoris Cornelij[1]) ad festum Pascæ a Doctore Christierno alteri locabitur[2]). Vide igitur, si interim non venero, ne quid a nouis habitatoribus mearum rerum corrumpatur aut distrahatur. Euehantur potius omnia in domum Alheidis[3]) ibique diligenter include vasis aut im-

[1]) Se min Kjøbenhavns Univ. Hist. IV, 43—4. 131—3.

[2]) Hofpræst P. Noviomagus havde hidtil boet i dette Hus, naar han opholdt sig i Kjøbenhavn; under hans Fraværelse havde Pistorius haft sin Bolig der og havde ført Tilsyn med hans Sager. D. Christiernus er Professor Dr. med. Chr. Torkelsen Morsing.

[3]) Formodentlig Enken efter den kgl. Kirurg Michel v. Herstig (eller Finstingen).

pone ea in vno cubiculorum domus Alheidis, quo ipsa non vtitur. vt sic occlusa ianua conseruari omnia illæsaque permanere possint. Prospicias et tibi de habitatione commoda, si te ferre noluerint. Puto apud Alheidem. quæ domus mihi assignata est. Vale corpore et anima felicissime."

XX. M. Paulus Nouiomagus, concionator Regius. Johanni Pistorio Husensi. studioso et docto adolescenti. (Coldingæ 17 Martij 1548). „Præter eruditam, quam scripsisti mihi disputationem. rem gratam fecisti. scribens de statu mearum rerum. Laudo tuam diligentiam, fere nimiam. quam præstitisti mihi. Vbi potero. recompensabo. Libenter concessi Doctori Remberto [1]) domum a me locatam vsque ad festum Pascæ; frater est, nihil peccare potuit ista ratione. Nam hoc non tantum illi. sed omnibus debeo. quod mihi non nocet et alteri prodest. Videat ipse. ne hanc regulam transgrediatur nocendo meis rebus: hac ratione posset fortassis me aliquid commouere. Tu vide, ne quid corrumpatur mearum rerum. Si videris, admone". (Et senere Brev af samme Aar fra Noviomagus til Pistorius findes trykt i min Kjøbenhavns Univ. Hist. IV. 42—3).

XXIV. Joannes Holmannus, suo Joanni Pistorio fratri amantissimo. (Rostochij 5 Sept. 1548). H. beklager sig over P.s Tavshed; han havde skrevet til ham og forlangt Oplysninger om Universitetet i Kjøbenhavn. da han havde tænkt paa selv at drage dertil; men nu havde han forandret sin Plan og vilde rejse til Vittenberg. hvor Studierne atter vare i Flor. Nærværende Brev sendes med hans Ven M. Jacob Mittag [2]), der begav sig til Kjøbenhavn og kunde modtage Bud tilbage.

---

[1]) D. Rembert Gilsheim, Professor Juris ved Universitetet.

[2]) Siden Rektor i Husum, hvorfra han 1562 gik som Læge til Wismar (Krafft, S. 325).

XXV. M. Paulus Nouiomagus, pio et studioso adolescenti Joanni Pistorio Haffniæ. (Neoburgi altera post Catharinæ 1548). „Rogatus a Doctore Petro Capitaneo domum meam locaui Vniuersitati, cum hac conditione, si ille, in cuius vsum conducere volebant, non veniret, vestra maneret. Incerti tunc adhuc erant Professores de aduentu D. Doctoris Alberti Knopperi. Dixissem tibi, talem contractum factum fuisse inter me et Vniuersitatem de domo mea, nisi tam subito fuissem a vobis auocatus. Gaudeo tamen, quod commodam habitationem apud M. Johannem Pomeranum [1]) nactus sis. Ego dabo operam, vt sentias aliquando beneficium Regiæ Majestatis pro tuis laboribus. Nunc mitto tibi commentarios D. Caluini in epistolam ad Hebræos, quos in corio ligari cupio, marcam simul Danicam pro ligaturæ mercede mitto. Addidi et Ecclesiasticam historiam, quam a Nicolao bibliopola accepi hac conditione, vt vel duos daleros vel Josephum remitterem. Nunc neque daleros neque Josephum mitto, sed ipsam historiam illæsam, rogans ipsum, vt suam recipiat et alteri vendat. Nam D. Doctor Cornelius tale exemplar mihi dono dedit."

XXVI. M. Paulus Nouiomagus concionator Regius, pio et studioso adolescenti Johanni Pistorio, amico suo integerrimo. (Neoburgi 12 Januarij 1549). „Rem gratissimam mihi fecisti, quod librum compactum tam cito remiseris. Placet mihi vltra modum tua in meis negotijs diligentia et assiduitas. Vtinam Dominus Jesus me iuuare velit in te promouendo: nunquam tui ero immemor. Præstabo, quod possum: Et si res et tua felicitas huius et æternæ vitæ ex me tantum penderet, summus in vtraque esses. Vide, vt ipse

[1]) Professor ved Kjøbenhavns Universitet, en Søstersøn af Bugenhagen; han hed egentlig: Johan Lübbeke.

tibi non desis orationibus et laboribus tuæ præsentis vocationis [1]). Sic non dubito, quin Deus te euehet per me aut alios aut absque nobis, et collocabit te cum principibus, imo cum principibus populi sui in summo honore: dabit nutrimentum tibi et te Josephum tuorum amicorum constituet. Tuas literas in tui negocij commendationem apud me perpetuo circumferam, ne tui obliuiscar: vbi aliquid perfecero, statim significabo."

XXVII. Volcquardus Jonæ, minister verbi Dei apud Schleswicenses, honesto, pio et studioso adolescenti Joanni Pistorio, Haffniæ agenti, amico et conterraneo suo. (Sleswigæ 15 Febr. 1549). „Mihi omnia nunc, Deo gratia, feliciter succedunt. Schleswigæ ego, quemadmodum ex hoc adolescente cognosces, habeo mediocre stipendium."

XXVIII. Georgius Selmerus Husensis, Joanni Pistorio, Haffniæ degenti. (Husij 11 Apriliis 1549). „Multa, quæ scriberem, habeo, sed non est mihi otium. Illa autem scribam, cum Laurentius [2]) ad vos se conferet, quod breui, vt opinor, futurum est. Rogatum te etiam atque etiam volo, mi Johannes, vt res meas, quam primum possis, mittas siue Ecklefordiam siue Flensburgum. — — Librum contra Interim scriptum tibi do. Salutes M. Johannem Pomeranum."

XXIX. Antonius Maillet Gallus [3]), honesto doctoque adolescenti Johanni Pistorio, studioso Haffniæ, amico suo charissimo, S. D. (Neoburgi 29 Nouemb.

---

[1]) Pistorius synes altsaa at have haft en Slags Ansættelse eller Kaldsvirksomhed i Kjøbenhavn.

[2]) En Student fra Husum, der agtede sig til Kjøbenhavns Universitet, ved hvilket Jørgen Selmer nys havde opholdt sig en Tid.

[3]) Om denne Franskmand, der var kaldt her til Landet for at indbinde Christian III's danske Bibel, og som tillige fungerede som Sekretær hos den franske Gesandt Charles Dancey, se min Kbhvns. Univ. Hist. I, 201, 618, 669.

1549). „Charissime domine Johannes, nolui omittere, quin tibi verbulum scriberem, quamuis nihil adhuc effecerim pro negotio Bibliorum. Sed expectatur indies Dominus Cancellarius Germanicus, in hac re nos adiuturus. Interim maneo cum Domino Legato Carolo Danzæo. Si quid ergo potero pro tua humanitate, scribas. Libenter enim faciam, quantum in me erit. Vnum vellem, ut digneris salutare dominum Ludouicum Dietz Typographum, amicum nostrum charissimum, meo nomine, et me apud eum excusare, quod non ei valedixerim, cum discessi Haffnia. Volebam quidem fecisse, sed impeditus fui. Non ægre ferat. Spero nos aliquando simul consolaturos, Domino volente, qui vos omnes conseruet. Rogo, inuenias rationem, cum poteris, quo hæ meæ literæ, quas cum his inuenies, reddantur Lubecæ."

XXX. Joannes Holmannus, suo Joanni Artopæo fratri amantissimo. (Witebergæ 13 Martij 1550). „Quantum ex proximis tuis literis et sermone contubernalis tui, qui eas mihi tradidit, intelligo, nihil a me iamdiu literarum accepisti, quæ res non leuiter animum meum affecit, maxime cum nouissime quædam scripserim, quæ, si diuulgarentur, ægerrime ferrem, cum illa tuæ fidei tantum commissa sunt. Sed spero eas tandem ad tuas manus peruenturas, si diligenter inquisiueris apud D. Doctorem Knopperum[1]) amicum meum veterem, cui Rostochij traditas audio ab hospite meo ibidem. Nunc eadem illa scribere partim pudet, partim piget. Talis est Academiæ nostræ status, vt quotidie rumores et apparatus belli pertimescere cogamur, et huius sanctissimæ Scholæ dissipationem, quam, vt Deus clementer auertat, eum toto pectore oro. Ea enim si euenerit, quid mihi faciendum sit, dubito. Constitui autem, si acciderit, Magdeburgum proficisci, atque ibi

[1]) Prof. Juris ved Kjøbenhavns Universitet.

euentum belli expectare, potissimum cum non leues suspiciones me credere faciant, D. Præceptorem Philippum eo etiam secessurum."

XXXI. Henricus Elebeke Lunæburgensis, Joanni Pistorio Artopæo Husensi, adolescenti pietate et eruditione insigni. (Witebergæ 14 Martij 1550). „Quod iter Argentinense tibi prosperum contigit, et saluus et incolumis Hafniæ redieris, ob hoc ex animo lætor. Cum ad nos rescribes, scribe quæso et significa nobis, an D. Bucerum Argentinæ vel alibi inueneris, et quid futurum sit, an Haffniam sit venturus [1]). Non dubito, quin in illo itinere tuo, et quidem imprimis Argentinæ, præstantissimos et doctissimos viros videris et audiueris, cupio vt de hoc nobis aliquid referas. Item an et tum Basileæ etiam fueris."

XXXII. Georgius Selmerus Husensis, Johanni Pistorio Haffniæ degenti. (Husij Dominica Trinitatis 1550). „Certiorem te facio, me D. Holmannum conuenisse, eique quæ mihi mandaueras significasse. Ille vero literis tuis visis et lectis dixit gemens mihi et alijs, qui tum temporis illi aderant: Vtinam contingeret mihi videre meum fratrem, cuius hæ sunt literæ: vere dico fratrem; nam hic ter me liberauit et e periculo mortis eripuit, quod fortasse non faceret germanus frater, vt se ita pro alio exponeret periculo, sicuti hic fecit. — — Literas D. Holmanni et Elebeken tradidit tibi (vt existimo) Erasmus Heinsius Hadersleuiensis [2]). — — Scripsi tibi apud Petrum Soërth

[1]) Heraf fremgaar sikkert, at Hovedhensigten med Pistorius's Rejse til Strasburg var at overbringe D. Martin Bucerus et Kald til Kjøbenhavns Universitet. (Jvfr. Kbhvns. Univ. Hist. I, 189). Herefter maa Udtrykkene ovenfor, S. 570, modificeres noget.

[2]) Om denne Mand, der senere almindelig kaldtes Erasmus Heithmann, se Kbhvns. Univ. Hist. I, 702—4. Schumacher, Gel. Män. Briefe. III, 220—6. Ny kirkeh. Saml. IV, 73. 666—7. 671—2. 713—22. Noodt, Beiträge zur Erläuterung

nostrum conterraneum[1]) de suppellectile mea mihi mittenda, sed non eam accepi. — — Rescribas etiam, si vacat, quis nunc sit rerum tuarum status. Nam ex matre tua intellexi, te non amplius capere cibum in coenobio[2]). D. D. Christierno[3]) satisfaciet Petrus Aurifaber[4]). Jacobo[5]) vt tu satisfacias rogo. Physica vt mihi mittas et musicam meam quaeso."

XXXIII. Jørgen Selmer, der paa denne Tid synes at have været Rektor ved Skolen i Husum[6]), skriver 17 Juli 1550 til Pistorius om et ungt Menneske der fra Skolen, som agtede sig til Kjøbenhavns Universitet, og beder ham hjælpe denne tilrette. (Trykt i Kbhvns. Univ. Hist. IV, 49—50).

XXXIV. Joannes Holmannus, suo Joanni Artopaeo. (Witebergae 6 Sept. 1550). „Rogo mi Joannes, frater amantissime, vt de omnibus tuis rebus quam primum certior fiam, num apud Regem mansurus sis[7]) Saluta Casparum Cimbrum[8]) ex me honorificentissime et alios, si qui sunt, cum quibus mihi olim familiaritas fuit."

---

der Civil- Kirchen- und Gelehrten Historie der Herzogthümer Schleswig u. Holstein II, 358—9. Kinch, Ribe Bys Hist. II, 511—2.

[1]) Altsaa vistnok en Student fra Husum, der havde begivet sig til Kjøbenhavn.

[2]) Helligaands Kloster i Kjøbenhavn, hvor et Antal fattige Studenter havde fri Bespisning.

[3]) Dr. med. Christiern Torkelsen Morsing.

[4]) Broder til den tidligere nævnte Joh. Aurifaber; blev først Præst i Kejtum paa Sild, siden i Svesing, nær ved Husum, endelig i Garding († 2 Debr. 1605).

[5]) Maaske den ovenfor, S. 608, nævnte Jacob Mittag.

[6]) Krafft nævner ham rigtignok ikke i sin Rektorliste (S. 324 fl.); men det kan dog neppe være tvivlsomt, at han har været det.

[7]) Herved sigtes vistnok til den samme Ansættelse eller Virksomhed, som berøres ovenfor S. 610.

[8]) Se foran, S. 605, samt nedenfor, S. 629.

XXXV. Georgius Selmerus, Joanni Pistorio, Haffniæ agenti. (Husij 24 Octob. 1550). Endelig havde S. faaet sine Sager fra Kjøbenhavn, „sed ita proh dolor, quod fere mihi non possint esse vsui. Scatebant enim vermibus ex salsa illa aqua, qua tunna fuerat impleta, cum nebulo ille naufragium faceret: Nebulo dico. Nam ipsius factum negligentia audio. Tuum expectaui aduentum, et quidem non ego solum, sed et omnes tui, verum, quantum intelligo, frustramur spe. Rogatum te volo, mi frater, si fieri potest, vt nos ante Pascæ festum inuisas. Animus enim mihi est tunc discedendi proficiscendique aut Witebergam aut alio, quo Deus voluerit [1]). Cuperem igitur te videre, tecumque loqui, antequam abeam. Rogo, vt meis verbis salutes M. Nicolaum Hemmingium, præceptorem meum optime de me meritum. Vale, tuamque diligenter cura valetudinem, quod facies, si, vt opinor, a salsis et putridis piscibus (quibus vestrum coenobium et mensa ibidem abundant) pro more abstinueris [2])."

XXXVI. Joannes Holmannus, Johanni Artopæo, fratri et Eurialo suo summo amore semper colendo. (Stadæ 13 Martii 1551). „Hactenus aulam expertus sum [3]). Quia autem ea vita e diametro cum meis moribus pugnat, et quia luxum cæteraque eius generis vitia ex animo odi . . . aliud genus vitæ aggrediendum duxi. Nunc autem quia in patriam veni, Theologicæ conditiones (nam Scholasticarum magna hic caritas est) aliquot mihi oblatæ sunt. Incertus autem sum, quamnam suscepturus sim. Eo die, quo tuæ

---

[1]) Den 12 Juni 1551 blev Selmer immatrikuleret i Vittenberg (Ny kirkehist. Saml. IV, 72).

[2]) Man skjønner, at Selmer af egen Erfaring kjendte „Klostermaden".

[3]) Han har vistnok været Hovmester for nogle Adelsmænd; forøvrigt har han ikke berørt dette i sine tidligere talrige Breve til Pistorius.

literæ mihi redditæ sunt (qui fuit dies dicatus D. Gregorio) in magna hominum frequentia in patria concionem habui. Rogo, mi frater et Euriale exoptatissime, vt quamprimum, vbi in patriam veneris, recta Stadam ad me iter instituas, vbi te de omnibus rebus certiorem faciam. Jam propter Theologicas occupationes non licet plura scribere. Jam animo quodammodo præsagio, quanta lætitia vtriusque nostrum conueniemus. Vale mi dilectissime frater et fratrem redama. Ad munus ecclesiasticum ordinatus sum die 6 Martij."

XXXVII. Testimonium, quod Magnificus Dn. Rector Academiæ Hafniensis, M. Nicolaus Hemmingius, Joanni Pistorio dedit, cum ex ea discederet. (Hafniæ 4 Aprilis 1551). P.s „pietas, diligentia et modestia" fremhæves i stærke Udtryk. (Trykt hos Krafft, S. 571—2).

XXXVIII. M. Ludolphus Priggius, insigni pietate et doctrina Dn. Joanni Artopaeo Husensi, amico suo charissimo Vitebergæ. (Lipsiæ postridie Dominicæ Jubilate 1552). L. P., der havde været Professor i Kjøbenhavn, medens Pistorius studerede der, men havde nedlagt sit Embede og var dragen tilbage til Tydskland[1], havde modtaget et Brev fra Pistorius, hvori denne dels havde spurgt ham til Raads, hvor han helst skulde studere, dels (som det synes) havde bragt ham en Opfordring til at vende tilbage til Kjøbenhavns Universitet, undskylder sin Tavshed med, at han ikke havde kjendt Pistorius's Adresse. Derefter fortsætter han saaledes: „Scripsi superiore hyeme ad M. Jordanum[2]) et scripsi de rebus, in quibus aliquid erat momenti: sed intelligo ipsum non accepisse meas literas, quas tamen meo fratri miseram transmittendas in Daniam. Quamobrem, charissime Joannes, æqui

[1]) Se min Kbhvns. Univ. Hist. I, 628—9.

[2]) M. Marcus Jordanus var Professor i Kjøbenhavn.

bonique facito meum silentium et ignosce timiditati meæ, præsertim cum tibi quoque procul dubio ingratum futurum fuerit, si eiusmodi meæ literæ in aliorum manus peruenissent. Dispeream, si quid mihi iam diu accidit epistola tua gratius, qua ita diligenter, ita copiose de magnis rebus ad me pertinentibus certiorem me fecisti, ex qua item pristinam tuam erga me beneuolentiam magna cum voluptate cognoui: imprimis vero illud optimi ac doctissimi viri M. Pauli Nouiomagi erga me studium: denique serenissimi ac potentissimi Regis erga me voluntatem ac desiderium. De me vero sic tibi persuadeas, me (vt vno verbo dicam) totum esse tuum, meque siquid tibi ac generosis discipulis tuis[1]) queam gratificari, summa id voluntate facturum. — — Serenissimam Regiam Maiestatem (vt debeo) secundum Deum colo, eique in locis patriæ meæ vicinioribus in perpetuum seruire nunquam recusaui, nec recusabo, qua de re prolixius ad te scribam, postquam significaueris mihi, qua in domo habites Vitebergæ; idque vt facies oro. Reuerendum virum M. Paulum amo ac veneror ex animo propter singularia eius in me merita, summamque eius prudentiam et eruditionem ac mores optimos grauitate ac fide præstantes. Quid scribam de viris clarissimis D. Doctore Machabæo, Capitaneo, Knoppero, patronis meis. Nihil est, in quo illis commodare non velim, si possim. Cæterum D. Doctori Bernhardo Frisio, summo viro, sapientia et ingenio excellenti, tantum me debere profiteor, quantum referenda gratia asseque nunquam possum. — — Quod consilio meo de mutanda Schola hactenus caruisti, in eo, vt opinor, nihil fecisti damni.

[1]) Det er den første Ytring, vi finde om, at Brødrene Erik og Stygge Hardenberg vare under Pistorius Vejledning. Mærkeligt nok findes de først d. 12. Okt. 1553 immatrikulerede i Vittenberg, medens Pistorius selv blev immatrikuleret der 11. Novbr. 1551 (Ny kirkehist. Saml. I, 470—1).

Neque enim poenitere te arbitror, quod Vitebergæ substiteris, cum nobis D. Philippus redditus est, cui certe nihil reperies simile, quocunque te contuleris. Summæ felicitatis loco habeas, quod tibi contigerit eum docentem audire. Est et manebit singulare electum et salutare organum Dei, tametsi indignis modis ab Aepino, Westphalio [1], Illyrico et aliis multis tractatus sit. Sed si quid aliud institues, fac vt sciam. Nulla in re aut tibi aut generosis discipulis tuis deero, quos vt amanter ex me salutes peto. Si quid ex Dania noui habes, communicato. Simul velim scribas, num isthic certorum hominum tibi potestas sit, per quos literas mittere in Daniam tuto possimus. Quoties autem literas in Daniam miseris ad communes amicos, toties illis meo nomine salutem asscribere ne graueris. Neminem enim fere illic noui amicum tuum, qui non sit idem meus."

XXXIX. Georgius Selmerus, Joanni Artopæo Husensi, Francofordiæ ad Odderam agenti [2], amico singulari. (Vitebergæ 10 Juli 1552). Han sender Pistorius 4 Bøger, som et Bud fra hans Moder havde bragt til Vittenberg. „Conterraneus noster Tadæus descessit; habuit inter magistrandos quartum locum. — — Johannes Hamer [3]) hinc descessit et profectus est cum Henrico Gaggio et Johanne Tast [4]) Rostochium. — — Die 8 Julij vesperi mortuus est hic Petrus Flensburgensis [5]), cum adornaret proficisci Ro-

[1]) Joh. Æpinus og Joachim Westphal vare begge Præster i Hamborg.

[2]) Paa Grund af Pesten i Vittenberg havde Pistorius med sine Disciple begivet sig til Frankfurt a. d. O.

[3]) Var født i Husum og blev siden Præst smst. (Krafft, S. 130 ff.). I Pistorius's Brevsamling findes en Mængde Breve fra ham, især fra Aarene 1564—75.

[4]) Søn af den bekjendte Reformator Herman Tast i Husum.

[5]) Petrus Thuringk fra Flensborg var 6. Aug. 1551 bleven immatrikuleret i Vittenberg (Ny kirkehist. Saml. I, 470).

stochium. verum in coelestem Academiam profectus est. Sepultus est 9 die Julij mane ante 4 horam, cum aperirentur portæ, nulli studiosorum hic adhuc manentium id constanti, ne nobis quidem ipsius conterraneis; Nicolaus Flensburgensis[1]) ipsi adfuit, dum ægrotaret. Puto vobis innotuisse, D. Præceptorem cum nonnullis ex Professoribus Torgam concessisse. Non est opus, vt mihi huc literas remittas. Nam volente Deo vltra dies 3 aut 4 non manebo hic."

Johannes Pistorius, D. Andreæ Barsbullio Dano[2]), studioso Witebergensi. (Francoforti ad Viadrum 9 Augusti 1552). „Ex literis tuis nuper ad D. Ericum Hardenbergium[3]) missis intellexi, bilem tibi

---

[1]) Nicolaus Marquardus fra Flensborg blev immatrikuleret i Vittenberg samme Dag som hans ovennævnte Bysbarn.

[2]) Anders Pedersen fra Barsbøl i Nordslesvig havde gaaet i Ribe Skole og blev 1551 immatrikuleret i Vittenberg, hvor han opholdt sig adskillige Aar og udgav nogle danske Skrifter; blev 1559 Sognepræst i Lintrup og Hjerting, i hvilken Stilling han døde 14 Febr. 1584. (N. M. Petersen, Bidrag t. d. danske Lit. Hist. 1 Udg. II, 271—2. Ny kirkehist. Saml. I, 470. III. 334—5. 346). Hos Rohde, Saml. t. Haderslev Amts Beskr. S. 464, kaldes han urigtig Farsbelius (jfr. ogsaa Wiberg, Alm. dsk. Præstehist. II, 317).

[3]) Erik Hardenberg var født paa Dragsholm 1529, Søn af Ejler Eriksen Hardenberg til Vedtofte, siden Danmarks Riges Hofmester, og Fru Karine Rosenkrantz af Hørringholm. Syv Aar gammel sattes han i Vejle Skole paa et Aarstid. Siden kom han til Malmø, da hans Fader havde Slottet i Forlening, og gik to Aar i Skole der. Da Faderen forlenedes med Gulland, fulgte han med og var et Aar hos sine Forældre der, indtil de sendte ham til Danzig, hvor han blev i $1^1/_2$ Aar, til han havde lært Sproget. Derpaa kom han til Meluing paa Grænsen mellem Preussen og Polen, hvor der var „en fornemme Skole". I denne gik han i to Aar. Da hans Fader „kom af med Gulland", lod han Sønnen komme til Kjøbenhavn og satte ham i Huset hos Dr. Machabæus, under hvis Undervisning han var paa 3die Aar. Siden sendtes han til Vittenberg til Ph. Melanch-

motam ob verba quædam, quæ in literis meis, ad D. Johannem Georgium datis, legeras." P. havde nemlig tillige med Brødrene Hardenberg forladt Vittenberg paa Grund af den der grasserende Pest og var dragen til Frankfurt ved Oderen. Inden sin Bortrejse havde han bedet Anders Barsbøl at sørge for, at nogle Bøger, der var givne en Bogbinder til Indbinding, bleve sendt efter dem. Men siden havde han slet ikke hørt noget fra ham, og havde derfor skrevet til sin Landsmand Jørgen Selmer, der imidlertid meldte tilbage, at And. Barsbøl ikke længere var i Vittenberg og formentlig var rejst til Rostok eller Jena. Derpaa havde han henvendt sig til ovennævnte Hans Jørgen-

søn, hos hvem han var i 1½ Aar. Derpaa drog han til Akademiet i Strasborg, hvor han blev i 2½ Aar og dernæst lige saa længe i Paris. Men da Gud havde kaldet hans Broder, Sigvard Hardenberg, kaldte hans Forældre ham hjem. Han kom da i Tjeneste hos Hertug Frederik paa Malmøhus, og nogen Tid efter fulgte han denne til Rigsdagen i Frankfurt a. M. Derpaa tjente han i nogen Tid den tydske Kejser paa hans Tog ind i Nordfrankrig under Greven af Schwartsburg. To Maaneder efter hans Hjemkomst til Fædrelandet gik Toget til Ditmarsken for sig (1559), i hvilket han deltog. 1561 havde han i Odense Bryllup med Anne Rønnov, Datter af Ejler R. til Hvidkilde. Deltog senere i Syvaarskrigen. 1581 blev han optaget i Rigets Raad. Efter længere Tids Svagelighed døde han 13de Marts 1604 paa Skovsbo. Under sin Sygdom var Historikeren Cornelius von Hamsfort d. y. hans Læge. Præsterne Hr. Lavrits i Rynkeby, Hr. Niels i Sønderby og Hr. Povl Andersen Medelby fra Odense kom jævnlig til ham og bragte ham Religionens Trøst. Den sidste har udgivet en Ligprædiken over ham (Kbhvn. 1604), hvoraf dette er uddraget; men da det deri bemærkes, at Erik Hardenberg „Anno 1587 har med egen Haand optegnet sit ganske Levned", saa stamme ovenstaaende Angivelser (i hvilke Aarene dog neppe altid ere regnede rigtig) sikkert fra ham selv. — I sit Ægteskab havde han 3 Sønner og 6 Døtre, af hvilke dog kun tre Døtre overlevede ham.

sen (Sadolin)[1]. om han ikke kunde skaffe ham Rede paa Bøgerne. Det oplystes nu, at And. Barsbøl paa Grund af Pesten havde søgt Tilflugt ved Sølvminerne i Nærheden af Vittenberg, men inden sin Bortrejse havde betalt Bogbinderen for Bøgerne og deponeret dem hos Johannes Hoynus[2]. Ved sin Tilbagekomst var han bleven meget fornærmet over den tilsyneladende Tvivl om hans Ærlighed, som Pistorius havde vist. Denne søger derfor nu paa bedste Maade at jevne Misforstaaelsen.

Johannes Pistorius Husensis, Clarissimo viro, virtute et eruditione præstanti D. D. Cornelio ab Hammesfort, Medico illustrissimi Regis Daniæ. (Wittenbergæ 13 Januarii 1553). „Quanta miseria et infirmitas sit humanæ naturæ, vt passim sacræ literæ monstrant, ita maxime omnes hic, et inprimis bonarum artium studiosi anno superiore vidimus et experti sumus. Vix locum inuenimus, in quo vel a pestifera lue vel a belli furoribus et terriculamentis tuti et securi studijs nostris vacare potuimus. Propter pestem grassantem omnes circa festum Johannis hinc migrare coacti sumus. Et alijs alio se conferentibus, ego cum meis Nobilibus Francofortium ad Viadrum me contuli, vt ibi sub D. D. Jodoco Willichio, Medico et etiam Theologo eximio, nonnihil proficeremus in studijs. Nec principio nos spes fefellit. Tantus enim vir fuit Willichius et tanta cum diligentia et dexteritate docebat, vt neminem poenitere posset, quod Francofortium se contulisset. Verum non longe post, videlicet circa D. Michaëlis festum, et ibi pestis grassari cæpit.“ P. fortæller nu, hvorledes han selv længe havde været plaget af intermitterende Feber; den nævnte Willichius var

[1] Om denne bekjendte Latindigter se mit Skrift, Mester Jørgen Jensen Sadolin, S. 101 ff.

[2] Hans Madsen Højne fra Ribe, se min Kbhvns. Univ. Hist. I, 621. 700 II, 75. 486. Ny kirkehist. Saml. IV, 77—9.

død; selv var han med Hardenbergerne vendt tilbage til Vittenberg; der havde han dog ikke raadspurgt nogen Læge, „cum quod Medici nostri, et inter illos præcipuus Fendius, nondum ex dissipatione huius Scholæ redierint, tum quoque quod, eximie D. Doctor, Vestræ Præstantiæ consilium, cum hunc tabellarium in Daniam mittere constituissemus, quærere voluerim, et etiam omnium aliorum, qui hic sunt, consilijs anteferam. Noui enim, quantum Præstantia vestra in curandis morbis valeat, et quam magnum a Deo successum et benedictionem hac in re habeat.“ Han beder derfor Hamsfort, at han til sine øvrige Velgjerninger imod ham nu vilde føie denne, at give ham Raad i hans Sygdom[1]. „Non dubito, eximie D. Doctor, quin P. V. audiuerit, portentum illud et foedissimam Diaboli cloacam Andream Osiandrum[2] expirasse Regiomonti die 19 Septembris. Alioqui noui hic hoc tempore nihil est: Aiunt Mauritium nouum bellum meditari. Dominus noster Jesus Christus conseruet miseram Ecclesiam suam, conterat autem et dispergat eos, qui bella volunt, sanguinem humanum sitiunt, et malis gaudent[3]. Amen.“

Johannes Pistorius Husensis. Reverendo viro, pietate, virtute et eruditione præstanti D. Magistro Paulo Nouiomago, serenissimi Regis Daniæ conciona-

[1] Hamsforts Svar, dat. Nyborg 23. Febr. 1553, findes meddelt i Hist. Kildeskrifter 1. R. I, 722—3.

[2] Den bekjendte Theolog.

[3] I et udateret Brev, der maa være fra Foraaret 1552, skrevet til unævnt (Reverendiss. Dn. Præceptor), fortæller Pistorius et oprørende Exempel paa den Raahed, hvormed Kurfyrst Moritz af Sachsens Tropper, efter at Magdeborgs Beleiring var hævet, gik til Værks, da de havde erobret Mühlhausen. Tillige fortæller han om, at Melanchton ledsaget af Erasmus Sarcerius havde begivet sig paa Veien til Konciliet i Trient, men at han f. T. tøvede i Nyrnberg, da Borgerne her ikke vilde tillade, at han begav sig derhen.

tori, Domino suo perpetua fide et obseruantia colendo. (Witenbergæ 13 Jan. 1553). P. giver Noviomagus, til hvem han stod i et sønligt Taknemmeligheds-forhold, Beretning om en theologisk Strid mellem Dr. Andreas Musculus, Præst og Professor i Frankfurt a. d. O., og Dr. Frants Stancarus, der fra Königsberg var kommen til Frankfurt, medens Pistorius opholdt sig der, og gjerne ønskede Ansættelse der, hvilket Musculus, der skildres som en meget forfængelig Mand, søgte at forhindre, da han var bange for, at hans egen Anseelse derved skulde tabe sig. Da P. synes at have overværet Forhandlingerne, der udførligt refereres, turde hans Beretning mulig have selvstændig Betydning i Stridens Historie. Forskjellige andre Nyheder fra den theologiske Verden meddeles, der-iblandt: „Hac hyeme 20 Decembris vidua D. Lutheri piæ memoriæ ex hac vita migrauit. Et, quod fortassis P. V. haud latet, 19 Septembris Andreas Osiander ad Plutonia concessit regna: Dij talem terris auertite pestem."

XLI. M. Ludolphus Prighius, eximia pietate et doctrina Domino Joanni Pistorio, amico charissimo. (Lipsiæ 26 Aprilis 1553). „Quod iam diu nihil ad te literarum dedi, fecit meus ex hac Academia discessus pestis grassantis gratia. — — Tu velim mecum communices, siquid habes noui ex Dania. Scripsi M. Paulo ante semestre, illique meum animum declaraui de accipienda conditione. Sed dubito, vtrum illi redditæ sint meæ literæ, an non. Principem Augustum aiunt proficisci vna cum coniuge sua ad serenissimum nostrum Regem[1])." Han omtaler der-paa med megen Beklagelse det formentlig ganske utilbørlige Angreb, Flacius Illyricus havde gjort paa D. Georg Maior i Anledning af hans Lære om de

[1]) D. e. Christian III.

gode Gjerningers Betydning. „Nec Aepinum reuocasse audio suum dogma de passione Christi apud inferos post passionem in cruce. Cum itaque tam misere dilaceretur Ecclesia, oro te, si quid isthic forte resciuisti de compositione horum dissidiorum, id mihi significes. Ecclesias in inclyto Daniæ regno Vitebergensi Ecclesiæ coniunctas esse non dubito. Vale foelicissime ac saluta officiose omnes Academiæ Hafniensis alumnos, imprimisque discipulos tuos adolescentes nobiles.“

Johannes Pistorius Husensis. Clarissimo viro, virtute et eruditione præstanti D. D. Cornelio ab Hammesfort, Illustrissimi Regis Daniæ Christiani Medico, Mæcenati ac Domino suo. (Witebergæ 27 Junij 1553). „Redditæ mihi ante aliquot dies Præstantiæ Vestræ literæ perquam amantissime et humanissime scriptæ, quibus quam sim exhilaratus verbis exprimere satis nequeo. Gratias autem P. V. ago quam possum maximas, cum quod non grauata sit ad me rescribere, tum quod fideliter in morbo meo mihi consuluerit. Sic autem iam sese Quartana mea habet: Circa Quadragesimam me reliquit, sed nuper circa Pentecoste redijt, et quamuis nunc non habeam tam vehementes paroxismos quam antea, sentio tamen debilitationem et virium extenuationem non exiguam. Nondum quenquam hic consului, præter Dominum Præceptorem Philippum, is suasit, vt locum mutarem et peregrinarer aliquantulum. Sed id mea conditio minime fert. Et D. D. Fendium, vt P. V. in literis suis consulit, adijssem, sed ipse iam aliquandiu domo abfuit, et admodum nuper est reuersus. Consulam igitur illum et quidem quam primum. Si non esset periculum a phtisi vel tabe, vt P. V. scribit, expectarem adhuc aliquantulum. Nam paroxismi, vt dixi, non sunt nunc adeo graues, et vereor, ne medicamentis vires magis prosternantur seu debilitentur. Legi enim

aliquoties in libris medicis, Melancholiam omnium humorum difficillime medicamentis expurgari etc. Nihil magis cuperem, quam vt liceret mihi esse apud P. V. Commendo autem omnia Deo, medijs interim vsurus, quæ hic nobis ipsius bonitas ministrauerit. Præstantia V. scribit de libello, cui est titulus Pillularum Panthaleonis. Jam autem Deus nouit, quam diligenter hic apud omnes Bibliopolas de hoc libello inquisiuerim; et Lipziæ quoque per quondam studiosum hinc eo proficiscentem de eo curaui inquiri. Verum nuspiam nec hic Witebergæ nec illic Lipziæ haberi potuit. Vnus quidam tantum est hic ex Bibliopolis, qui mihi respondit, habuisse se libellum illum ante triennium, ni fallor, et impressum fuisse Lugduni." — P. sender et Par Skrifter af Melanchton og fortæller om sine Studier. Med al Iver lagde han sig efter Theologien, i det Haab med Tiden at komme til at tjene Guds Menighed enten i Fædrelandet eller andensteds, hvorhen Gud vilde kalde ham.

Johannes Pistorius Husensis, Virtute et eruditione præstanti viro, Domino Matthiæ Knutzen, Senatori Kilonii, Mecænati suo obseruando. (Witebergæ 27 Junij 1553). — — „Habeo et ago tibi gratias quam maximas cum pro innumeris beneficijs, quæ et matri meæ viduæ et mihi ab ineunte ætate præstitisti, tum pro illo quoque beneficio, quod cum ante biennium, cum Haffnia in patriam redijssem, P. T. per sororem Catharinam Borchardi operam et diligentiam suam obtulit vltro in procuranda conditione, si quam acceptare vellem. Verum vt tum nobili et generoso viro Hilario Hardenberg me obstrinxeram et curam filiorum ipsius in me susceperam, ita adhuc in eodem versor munere et labore; nec certo scio, quam breui ab ipso dimittar." P. forberedte sig imidlertid til at blive Præst, og vilde Matthias Knutzen senere ved sin Anbefaling hjælpe ham til en Ansæt-

telse, vilde han være ham meget taknemmelig. — „Optimus hoc tempore Academiæ huius, laus sit Deo, est status. Parens et Præceptor noster D. Philippus Melanthon læta et commoda est valetudine. Et plures fere huc studiosi redierunt, quam anno superiore, cum propter pestem dissipatio Scholæ huius accidit, hic fuerunt. Ideo miror, cur Henricus Haggius quoque Rostochio huc non reuertatur. Bellorum rumores hic quidem nonnulli sunt. Speramus tamen, nos fore extra periculum."

Johannes Pistorius. Reuerendo viro, pietate, virtute et eruditione præstanti, D. Magistro Paulo Nouiomago, Serenissimi Regis Daniæ Concionatori, domino suo perpetua fide et obseruantia colendo. (Witebergæ 27 Junij 1553). „Nuper cum præsens hic tabellarius hinc in Daniam proficisceretur, literas ad Præstantiam tuam perferendas ipsi dedi, quas, cum huc reuerteretur, se vxori tuæ, quod tum domo abfuisses, tradidisse aiebat. Quare non dubito, quin P. T. literas eas et illa, quæ eis adiuncta fuere, acceperit. Nunc autem cum denuo ad vos proficisci instituisset, etsi (cum quod iter admodum maturaret, tum quoque quod plures mihi literæ scribendæ essent in Daniam) admodum parum ocij mihi relictum sit, nolui tamen committere, vt sine meis literis ad P. T. adiret. Cupio enim hoc qualicunque officio P. T. ostendere, quanti eius fauorem et beneuolentiam faciam, atque quod beneficia, quæ in me multoties contulit, in recenti habeam memoria, habiturusque sim, quoad vixero." Han fortæller dernæst om sit Helbred, om Melanchtons Forelæsninger, om Stancharus's Vildfarelser, og om en „Phantasta", ved Navn Theobaldus Thamnerus, som Landgreven af Hessen nylig havde sendt til Vittenberg, „vt cum domino Præceptore conferret et ab ipso erudiretur". „Adhæc rumor ad nos peruenit, D. Caluinum curiosis et spinosis aliquot

quæstionibus de Prædestinatione et de alijs quibusdam multos, præsertim in Gallia, turbare. — In summa aperte videmus diabolorum rabiem et furores aduersus ærumnosam Dei Ecclesiam. — — Ante duos menses Theologi Senioris Electoris Saxoniæ, inter quos et D. Menius fuit, hac profecti sunt in Borussiam compositurі controuersias et turbas per Osiandrum ibi excitatas, et adhuc ibi morantur. Quid autem profecerint, nobis nondum constat. Rumores quidem hic sunt bellorum, sed incerti. Omnium animi hærent dubitantes, contra quem hic apparatus bellicus tendat. Ante dies 14 Marchio Norimbergensis relictis Episcopis, vt Pebergensi et Herbipolensi, cum quibus bellum gerit, venit in Thuringiam, et non longius quam ad Erfurtium progressus est. Istinc rursus discedens iam moratur prope Braunswigam. Multi dicunt ipsum collecturum maiores copias, vtpote exercitum, quem comes Christophorus ab Altenburg habere dicitur. Dicunt etiam et Regem Daniæ Cæsarianum esse, et milites suos in Cæsaris castris habere, quod vt credam vix adducor. Nam valde metuimus, ne de Mauritij corio (vt dicitur) ludatur. Nondum tamen dissipationem huius scholæ admodum metuimus. Nulla enim vel admodum exigua hic sunt præsidia bellica. Lipsiæ autem et Dresdæ vrbibus, quantum fieri potest, omnibus modis prospicitur. Si autem denuo dissipatio huius Academiæ euenerit, recipiam me cum nobilibus meis ad vos in Daniam.“

Johannes Pistorius, Ericus et Stygo Hardenberg fratres, Integerrimo et optimo viro Domino Johanni Reynnero, hospiti nostro benemerito. (Ex Museo nostro 16 Julij 1553). De meddele deres Vært, at de agtede at søge et andet Bord, da Pistorius's Svaghed nødte ham til at holde en bestemt Diæt, og de vare for mange til Bords, „vnde et compressius sedendum, et ne nostra cibi portio nobis

præriperetur, festinantius, cibo non masticato seu comminuto, edendum est, quod valetudini admodum est nociuum". For øvrigt erkjendte P. med megen Tak Værtindens Omhu for ham under hans Svaghed.

XLII. Paulus Nouiomagus aulæ concionator. Doctrina et pietate insigni adolescenti Johanni Pistorio Husensi, Wittenbergæ literis incumbenti, suo charissimo amico. (Coldingæ 18 Julij 1553). „Multis de causis tuæ literæ mihi, mi dilectissime Johannes, pergratæ fuerunt: tum quod te studiosum veritatis, tum quod nec te immemorem amicitiæ nostræ antiquæ demonstrabant. Ex toto corde tibi eam mentem contigisse a Deo gaudeo, quæ sanam doctrinam amplectitur, et eam contra omnes nostrorum temporum errores puram conseruare studet. Apparet hoc te summe curare ex literis tuis, quibus refutationem Præceptoris nostri de omnibus nobis benemeriti aduersus Stancari et Osiandri opiniones inseruisti. Vterque in extremis peccat, meo iudicio. Hic diuinæ naturæ, humana exclusa, nimium tribuendo, alter humanam, exclusa diuina, in iustificatione hominis nimium extollendo. Quare recte a Præceptore nostro vterque in viam reuocatur in vno tertio, vt ita loquar, videlicet in vna persona, quæ et Saluator, Redemptor, iusticia nostra, et Deus noster appellatur. In hac persona maneamus, et non subtiliter propter nostrarum conscientiarum tranquillitatem cum diabolo et illius mancipijs disputemus, iuxta quam naturam nos redemit, iustificauit et saluauit." — — „Omnes nos bene valemus. Vxor interea mihi bis peperit: masculum, qui adhuc superstes est, et femellam, quæ in Christo obdormiuit. Habeo adhuc duas proles, Dorotheam meam et Samuelem. Sum adhuc in aula; laborum, si fieri posset, pene pertæsus. At cum in hanc prouinciam a Deo peruenerim, sufferre omnes labores tacitus possum. Accepi coadiutorem virum insigniter doctum, quem

semper mihi eollegam optaui, Magistrum Henricum Buscoducensem, qui me subleuat multis laboribus. Mi Johannes, si in vlla aliqua re tibi inseruire possem, habebis me promptissimum; saltem indicato."

Johannes Pistorius, Pietate et eruditione eximio viro D. Magistro Alberto Meyer Rindesburgensi, amico suo integerrimo. (Witebergæ 20 Julij 1553). P. fortæller om sine egne Forhold og om Forhandlingerne mellem Musculus og Stancarus omtrent som i Brevene af 13. Jan. s. A. (se ovf.) og slutter saaledes: „Hæc vero nunc, mi D. M. Alberte, scribere volui, vt hisce et similibus controuersiis admoneamur de diligentiore et vigilantiore sacrarum literarum studio. Noui enim nonnullos concionatores, qui apud alios gloriari solent, se plus operæ ac diligentiæ prophanis et ethnicis, quam sacris et diuinis scriptis et authoribus impendere: Quorum sane ingratitudo, stultitia et vanitas meretur, vt Deus permittat, tales pestes, controuersias et hæreses exoriri. Minime contemno aut odio prosequor vllo prophanas literas, sed illum, qui sese ministerio Euangelij dedidit, debere plus vacare prophanis quam sacris libris legendis, nequaquam laudo. Quare, mi D. M. Alberte, si sic res tuæ sese habent, quod ad Ministerium Euangelij accesseris, rogo et obsecro te propter gloriam Dei, Ecclesiæ et tuam ipsius salutem, vt in eo sis totus. Non desunt exempla, quam infœliciter theologizent (vt sic dicam), qui ex æquo simul et Theologi et Philosophi esse volunt. Iterum dico, me Philosophiæ non detrahere quicquam, nec studium eius improbare, sed ministrum verbi magis addictum esse Philosophiæ quam Theologiæ, et sic cogitare: facile in vna aut duabus horis tantum studebo, vt pro vna hora in suggestu mihi sufficiat; id mimime decere sentio, et magnam ingenij vanitatem esse. Hæc libere ad te, mi Alberte, vt ad amicum meum integerrimum scribo,

et obnixe te oro, vt mihi rescribas, quo ita cœptam inter nos amicitiam colamus foueamusque, cuius, volente Deo, suo tempore, cum me Deus in patriam incolumem reduxerit, fructus pleniores capiemus."

Johannes Pistorius. Virtute et eruditione præstanti viro Dno Casparo Mule, iuniorum Principum, filiorum Regis Daniæ pædagogo, amico suo singulari. (Vitebergæ 3 Augusti 1553). Da „tabellarius Witenbergensis" nylig kom tilbage fra Danmark, bragte han en Hilsen fra C. M. til P., hvorover denne glædede sig meget. Han mindedes med Taknemmelighed de Tjenester, C. M. havde vist ham under hans Ophold i Kjøbenhavn, og det gjorde ham ondt, at han ikke hidtil havde fundet Lejlighed til at opfylde det Løfte, han havde givet C. M., da han paa Rejsen fra Kjøbenhavn havde sagt ham Farvel i Haderslev, nemlig snart at skrive til ham. „Rettulit mihi quoque tabellarius ille, optime Caspar, quod cupiueris Comœdiam aliquam, quam (nisi conjectando aberrem) discipulis tuis ediscendam et agendam proponere posses, tibi mitti. In hoc, mi Caspar, quam libenter et ex animo tibi gratificari voluerim, Christus καρδιογνωστής novit. Sed cum admodum pauca talia scripta hic extent, et quæ adhuc hic extant parum idonea mihi visa sunt, eo quod de amoribus et alijs rebus ludicris tractarent: Tandem tamen incidi in hanc Comœdiam doctam et festivam, quam omnino tibi mittendam duxi. Utinam tibi placeat et usui esse possit. Tu hac (si placet) utere et fruere. Argumentum videtur utile, et præsertim in aula."

XLIII. Georgius Selmerus, pio et docto iuueni Joanni Pistorio, Vitebergæ degenti. (Itzehoæ 14 Sept. 1553). Han fortæller, at han var bleven kaldt til Itzeho for at overtage Rektoratet ved Skolen der; men da han kom, var en anden bleven ansat; han havde derfor foreløbig overtaget en Huslærerpost

sammesteds. For øvrigt ønskede han at vende tilbage „ad Academiam"; men hans Forældre modsatte sig det.

XLIIII. Paulus Nouiomagus. Magnæ pietatis et eruditionis adolescenti Johanni Pistorio Husensi. Witenbergæ bonis literis incumbenti. suo dilecto fratri in Christo. (Coldingæ 29 Novbr. 1553). „Habeo gratiam, mi charissime domine Johannes. quod semper me tuis literis inuisis et libris optimis donas. Accepi optimum scriptum domini nostri præceptoris Philippi, paruum quidem quantitate. at maximum qualitate: continet res grauissimas et ijs controuersijs vtillissimas. quæ inter Stancharum et Musculum agitantur. Vtinam Dominus Philippus sui voti compos fieret. Bonus vir quæsiuit, quæ sunt ad pacem Jerusalem: At vereor in Stancharo esse spiritum contradictionis; non facile acquiescet igitur. Tamen si iam vlterius processerit Stancharus, seipsum confundet. Vtinam Dominus Philippus etiam suum Judicium de scripto Maioris (cuius argumentum est, De necessitate operum ad salutem) ederet. hoc admodum prodesset. Multis est ille liber Maioris offendiculum. Papistis ansa gloriandi aduersus nos. et vt magis in opinione sua de meritis operum persistent illo scripto abutentur. Scio commode interpretari fortassis posse. at cum ambiguitas periculum parit. fugienda est. Tempora nostra sunt confessionis non adulationis. Dominus reducat in viam omnes infirmos et lapsos. Vxor mea parat tibi camisium. accipies suo tempore."

XLV. D. Cornelius Hamsfort til Pistorius (Kolding 29 Novbr. 1553). trykt i Hist. Kildeskr. 1 R. I. 723— 4.

XLVI. Formula Testimonii. quod D. Philippus Melanthon Joanni Pistorio dedit 25 Martij 1554. cum ex Academia Vitebergensi in Daniam

cum nobilibus suis discipulis Hardenbergijs reuocaretur[1]).

XLVII. Georgius Selmerus, Joanni Pistorio, Vitebergæ degenti. (Keythum in Syldia die Dominica ante Viti [ɔ: 10 Junii] 1554). „Cum sciam, te Vitebergam rediisse, satis mirari nequeo, quod nullas ad me miseris literas. — — Quod statum rerum mearum concernit, non opus, vt pluribus tecum agam, cum de eo omnia matri tuæ indicauerim, quæ dixit, se singula ad te scripturam. Quod si factum est, bene, si secus, non vsque adeo multum in eo situm aut neglectum est. Syldia insula (in qua nunc vitam ago) etiamsi, quantum ego judicare possum, saluberrimi sit aeris, et incolæ eius non sint homines mali, præcipue mei parochiani, qui sunt Westerlandenses: tamen mihi non arridet hac potissimum de causa, quod non liceat hinc hyeme excedere, quodque ea, [quæ] ad victum requiruntur, aliunde aduehere oporteat, exceptis piscibus. Sed ego bonus non sum ichtyophagus. Malo enim vnum frustum carnis, quam decem frusta piscis.“ Han beder P. sende ham nogle Bøger, og endelig at besøge ham, hvis han kom hjem: „age, quæso, fac vt nos Pastores rusticos, qui ad Garamantas fere ablegati sumus, visites. Sedemus hic tanquam cauea inclusi. Non cohabito meis parochianis, sed Domino Petro Auritabro[2]), cumque ipso cibum capio. Mihi enim familiam alere non est animus. Parochiæ nostræ vix dimidio distant ab inuicem miliari.“

---

[1]) Trykt hos Kraft, S. 562—3, hvor dog denne Overskrift er udeladt.

[2]) Se foran S. 613. Naar Jensen i Kirchliche Statistik, S. 553, gjør Jørgen Selmer til Auritabers Eftermand i Keitum, da er det neppe rigtigt. Nærværende Brev viser, at Selmer var Præst i Vesterland, men at han boede hos sit Bysbarn Peter Aurifaber, der var Præst i Kejtum.

XLVIII. Joannes Holmannus. Joanni Pistorio Husensi, agenti in Academia Vittebergensi. amico et fratri suo perpetua fide colendo. (Stadis die Jacobi 1554). „Tu certe fœlicissimus es, cui datur tam diu hærere in Academia. quæ et frequentia doctorum hominum omnium professionum. et sedulitate in promouendis discentium studijs facile reliquas Germaniæ Academias superat. Vtinam autem. vbi hoc curriculum studiorum absolueris. detur nobis quod reliquum est vitæ vna esse. et in eodem loco Ecclesiæ Christi nostris laboribus seruire.“

XLIX. Joh. Rischmann, Præst i Husum. til Pistorius. (Husij ipso die natalis Christi 1555 [ↄ: 1554]). Bemærkninger om Tidens kirkelige Tilstande. „Nos vsitatam doctrinam et a patre tuo atque Hermanno Tastio tanquam per manus acceptam in nostris Ecclesijs retinemus. nihil nou i huc vsque tentatum“. (Trykt hos Krafft, S. 576).

L. M. Johannes Lagonis Ripensis, D. Johanni Pistorio Husensi Vuitebergæ degenti. amico et fratri suo. (Hamburgi 3 April. 1555). „Etsi negociorum mole hic in hac mercatorum nostrorum turba, optime D. Johannes. varie distractus est animus, adeo vt nec quid nec vnde scribere inceptem sciam: tamen ob amicitiæ inter nos initum fœdus (quod literis inter absentes siue disiunctos corroborari et consolidari solet) intermittere non potui, quin aliquid ad te literarum darem, non diffidens. quin solitus animi tui in me candor has qualescunque literas in his turbis effusas boni sit consulturus. Ex patria hoc noui habeo, quod ciuitates Cimbricæ. quæ littus maris accolunt. Regi præparent naues bellicas, et patria mea adornet iussu regio nauem, quæ capit et vehit 100 lastas (vti vocant) frumenti. Ad diem Philippi et Jacobi omnes nostri ciues domi debent esse in armis. Ho-

stem non scimus[1]); sed hæc iussu Regiæ Maiestatis adornantur. Decimus quisque quoque inter rusticos vt cum armis sit instructus et expeditus, et eo, quo iubetur, se conferat, proclamatum est. Oro autem Deum, vt bella et vastitates auertat a nostris regionibus, nec furoribus bellorum sinat turbari ecclesias et politias. Suppellectilem Dñi Jacobi Reuentlow, cum huc per aurigam Vuitebergensem miseris, curabis vt in ædes Johannis Wickradij (ciuis et bibliopolæ) veniat. Nam is D. Jacobo promisit, se curaturum, vt nauigio in Daniam vehatur. Ego vero cum Flensburgum venero, scribam illi omnem rerum statum. — — Salutes, rogo, D. Ericum Hardenberg meo nomine. Cras in patriam abitum paramus: Deum oro, vt iter nostrum, quod satis est difficile et periculosum ob prædatores et latrones mercatoribus nostris insidias struentes, dirigat. Amen."

LII. Hermannus et Caspar Hoyer fratres. Johanni Becker agenti nunc Vitebergæ, amico perpetua obseruantia colendo. (Lunæburgi 18 Maij 1555). „Tabellarius Vitebergensis, qui solet in Daniam patriam nostram proficisci, hoc vesperi admodum sero nobis adfuit et indicauit, quod in itinere suo e Dania matrem et auum nostrum conuenisset, qui illi mandauerunt, vt cum Lunæburgi ad nos veniret, illorum nomine nobis indicaret, velle se omnino, vt ad te, vir doctissime et humanissime, scriberemus. Huic dilectissimæ matris nostræ voluntati et mandato obtemperantes, non potuimus intermittere, quin tibi breuissimis hisce literis nostris significaremus, quod die abhinc octauo Lunæburgum venimus et commoramur apud doctissimum virum D. Lucam Lossium (sub cuius disciplina et tu olim quoque militasti), cui pater

[1]) Det var mod Ditmarskerne, der paatænktes et Angreb.

suppeditabit sumptus, et ab eo magna cum diligentia instituimur[1])."

LIII. M. Paulus Nouiomagus aulæ concionator. honesto et studioso iuueni Johanni Pistorio Husensi. Vitebergæ in studijs versanti, suo charissimo fratri. (Coldingæ 31 Maij 1555). Han fortæller, at han i den forløbne Vinter havde lidt af en langvarig Forkjølelse, som han var bange for skulde udarte til Phtisis. Han havde drukket Gedemælk; men hverken denne eller Medicin havde hjulpet sønderlig. „Quid de me fiet sub initium hyemis, nescio. Domino commendo viam et vitam meam, cui si placuerit, paratus sum mundum deserere, et in æternam per Christum gloriam et vitam transire, Amen. Vxor mea vicinissima est partui. Dominus det nobis felicem partum."

LIIII. Sigismundus Koelreutterus Annæmontanus[2]). Dño Johanni Pistorio, amico suo singulari. (Lipsiæ 11 Maij 1555). Heri omtales en Tvekamp mellem en dansk Adelsmand og Alexander Francus, hvorved den sidste havde mistet to Fingre. Brevskriveren takker for Pistorius's gode Formaninger.

---

[1]) Om Brødrene Hoyer se foran, S. 581 590—1. 597. De vare D. Cornelius Hamsforts Stedsønner. Flere Breve fra dem findes i Epist. div. argum. ad Lucam Lossium, ed. Lackmann, p. 112—6.

[2]) Denne unge Mand, der studerede Medicin, skrev meget lange Breve til Pistorius og fortæller deri løst og fast fra Leipzig; saaledes i et Brev af 27. Marts 1555: „Obambulauit vel potius vagatus est hic per aliquot dies Martinus Lutherus iunior, habens apud se studiosum quendam Vuitebergensem, sed mihi ignotum. Nunc autem Martinus grauiter decumbit in ædibus hospitis Schirmeri, vulneratus ab alio quodam studioso Lipsiensi." I samme Brev: „Noua, quæ in tuis continentur literis animo hilari et læto legi et relegi, inter quæ mire mihi placuit historia de Pomerano et Kalthgebratens." Skade, at denne Anekdote, som vistnok har indeholdt et Træk af Bugenhagens Lune, ikke er bevaret.

LV. Samme til samme. (Lipsiæ 13 Junij 1555). „Cum discessero, Italiam petam. Tu si Vuiteberga cum nobili tuo D. Erico discesseris, vt vos propediem facturos coniicio, fac vt sciam, quonam vos conferatis."

LVII. Samme til samme. (Lipsiæ die 9 post festum Johannis Baptistæ 1555). Han beder bl. a. Pistorius besørge et Brev til hans Broder, Vilhelm Koelreuther, der var i Danmark hos Hr. Otte Krumpen. (I et senere Brev, dat. Kemnitiæ die D. Annæ 1555, fortæller han, at Broderen nylig var kommen hjem fra Danmark, men dog snart agtede sig igjen tilbage til sin Herre, hvis Frue, „foemina omnibus matronalibus virtutibus locupletata et ornata," nylig var død).

LIX. Samuel Meigerius skriver til Pistorius fra Kjøbenhavn 4. Juni 1555 og fortæller ham en Række Nyheder derfra, særlig vedrørende Universitetet (trykt i min Kbhvns. Univ. Hist. IV, 62—3, hvor jeg har søgt at vise, at de Efterretninger, Brevet indeholder, tyde paa, at det snarere maa henføres til Aaret 1554 end til 1555).

LXII. Ericus Hardenbergius Eques Danus, D. Johanni Pistorio, præceptori suo summa obseruantia colendo. (Höenburgii 27 Martij 1557). „Scias, mi D. Johannes, quarto me die a discessu tuo in patriam tuam nuncium et literas a patre meo charissimo accepisse, quibus iubet, vt noctes atque dies iter faciam, donec ad ipsum, vbicunque fuerit, perueniam: quæ sit tam subitæ mutationis voluntatis patris causa miror et omnino me latet, nec ab Axello (quem pater ad me misit) quicquam resciscere potui, nisi quod instinctu Principis Ducis Friderici et Cortitij [1]) factum sit, fassus est: Inde multa, quæ mihi minime placent, colligo. Quare nihil est, quod hoc tempore æque optarem, quam vt modò mihi adesses, et si vnquam an-

[1]) Corfits Ulfeldt til Kogsbølle.

tea. iam mihi fideli tuo consilio opus est. Quare cum non dubitem. quin hoc tempore apud tuos in patria sis. obnixe oro. vt quamprimum isthinc discedas, et recta Haffniam vel Malmogiam ad me te conferas. Et si pater aliquid durius mihi proponat et me aggredi velit. tamen ante tuum aduentum et absque tuo consilio nihil certi constituam vel in me recipiam."

LXIII. Samme til samme. (Haffniæ 3 Apr. 1557). „Scias mi D. Johannes. præceptor obseruandissime. me Haffniam saluum et incolumem. et ad patrem meum charissimum peruenisse: qui de multis et varijs rebus locutus est. et inter alia incidimus in sermonem de vitæ genere eligendo. vbi me ipsius voluntati. iudicio et consilio subieci. Quare nunc nullo modo effugere possum. quin aut Regiæ Maiestati aut Duci Friderico me dem in ministerium. vel vni illorum inseruiam. Meministi et scis. quid sæpe inter nos locuti sumus. me nihil magis cupere et velle. quam priuatam vitam agere. domi et in fundis meis manere et viuere. ac libris et studijs inuigilare et tempus terere. Sed quid agam? Pater est, voluntati eius me reluctari non decet. Cum autem nonnullis ex Senatu et simul patri meo a Regia maiestate mandatum sit. vt cum Duce Friderico Warbergam se conferant (Warberga est arx et munitio in Hallandia) ad dirimendas controuersias. quæ cum Sueco inciderunt. vult pater. vt se eo comiter, et vt tibi significarem, vt tu, reuersus e patria. Høenburgi subsistas et expectes. donec redierimus et tibi scripserimus. Habeo permulta, de quibus imprimis tecum conferrem. iudicium et consilium tuum exquirerem et audirem; sed chartis committere non est tutum. Sæpius pater de te mecum loquitur: et cupit te (vt ex eo intellexi) apud se retinere diutius: simul etiam dixit. se cognouisse. Regiam Maiestatem expetere ministerium et operam tuam apud filios suos. Habet enim duos filios. quos extra reg-

num ad alias Academias vult mittere, et curæ, institutioni et disciplinæ tuæ committere. Ita mi D. Johannes, præceptor colende, tres vices tibi propositæ sunt, nimirum vt aut aliquamdiu adhuc apud nos maneas, aut aulæ te des, aut nobilis et præstantis viri Werneri a Parsberg filios suscipias et cum eis aut aliquamdiu adhuc apud nos maneas, aut etiam in Galliam te conferas et redeas. Vt in aulam venias, Dn. Axel Tonnisen, qui nobiscum, vt scis, Parisijs fuit et conuersatus est, atque inde te probe nouit, et hoc tempore est cubicularius Regis, eique te commendauit, cum alioqui Regi sis notus, rem vrget, vt et M. Paulus, Regis concionator, et Doctor Cornelius Medicus faciunt. Sed cogito et spero, te hanc viam non electurum et ingressurum. Domini Werneri filijs, cum sint cognati mei, etsi quam optime velim, tamen te prouinciam siue conditionem illam vix accepturum conijcio ob causas, quas antea sæpe ex te audiui. Ideo oro et spero, vt maneas adhuc aliquamdiu apud nos, quo sæpius conuenire et iudicio ac consilio tuo interdum vti possimus. Habebis apud nos omnia ad votum et voluntatem tuam: non remorabuntur aut impedientur studia tua: eligas tibi locum, quem velis, vel Mattorp, vel Wiettust[1]), vel Haffniam, vel Malmogiam, vbi sustentaberis et omnia necessaria habebis, non aliter ac si vel parens vel ego præsens essemus. Cum autem non volueris diutius apud nos esse, bona cum gratia et amice te dimittemus, atque ita honoratum et donatum, vt te nullo vnquam tempore pæniteat apud nos fuisse. Sed de his, volente Deo, plura, cum Warberga redierimus et conuenerimus. Nam pater tecum hac de re loquetur, et omnino cupit te retinere etc. Interim bene vale mi præceptor."

LXIV. Hans Frandsen fra Ribe (siden Pro-

[1]) Formodentlig Vedtofte i Fyn, der tilhørte Hardenbergerne.

fessor ved Kjøbenhavns Universitet) til Pistorius. dat. Vittenberg 14 Decbr. 1557. Trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 79.

LXV. Albertus Maior, Pastor in Lindholm Risingmohræ, D. Johanni Pistorio, doctrina, pietate atque virtutibus ornato. (Lindholm Risingmoræ 20 Dcbr. 1557). „Mihi opera tua probatur, quam pro impetrando Machabæano responso impendisti; vtinamque voluntati tuæ effectus respondisset. — — De rebus Haffniensibus latius te coram audire expeto.“ Han fortæller om sine astrologiske Studier og forsvarer dem mod nogles Fordomme imod dem. „Quoties literas Ripas destinare volueris, ad me mittas. Efficiam enim per D. Georgium, Pastorem Tunderensem, sororium meum (qui tanto propior est) vt et citius et minimo sumptu eo deferantur, responsumque ad me deferatur.“ Endvidere stiller han sit Bibliothek til Pistorius' Raadighed [1]).

LXVII. Samme til samme (Lintholm Risingmoræ die a Natali Christi tertia 1558 [ɔ: 1557]). Han udtaler sin Glæde over, at Pistorius havde svaret ham sympathetisk med Hensyn til hans astrologiske Studier, og sender sin „Famulus“, der skulde ledsage P. fra Husum til ham. „Hoc comitatus si aduolaris, erit mihi gratissimum.“

LXVIII. Crispinus Pithopæus vel Bøtticher Ludimoderator Wormatiensis, Dño Johanni Pistorio, amico suo summo. (Wormatiæ 5 Febr. 1558). Han skriver med deres fælles Ven Antonius [Maillet] bl. a.: „Optima indole nobilem adolescentem, discipulum tuum D. Ericum, meo nomine salutabis, ac fungeris vice epistolæ apud ipsum, dicesque, me meamque coniugem, quoties tui mentionem facit (facit autem

---

[1]) Efter dette Brev følger tre Aktstykker vedrørende Pistorius's Ordination i Ribe (se Ny kirkehist. Saml. III, 317—23).

quotidie) toties et D. Erici meminisse, nec vnquam desinere vestra in se beneficia et officia, quæ tempore puerperij, me absente, ipsi præsti[tis]tis, prædicare. — — Cum Antonio tantum coenatus sum: id autem temporis non edendo, sed interrogando de rebus Daniæ consumptum est." Han ender med at ønske, at det ny Aar maatte blive velsignet for Pistorius, Erik Hardenberg, Danmarks Rige og hele Christi Kirke.

LXIX. Fyenboen Hans Nielsen Bang skriver fra Paris til Pistorius med Antonius [Mailiet] om de haarde Religionsforfølgelser i Frankrig (20 Febr. 1558). Trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 83.

LXXI. Volequardus Jonæ til Pistorius (Slesvig Febr. 1558). Trykt hos Krafft. S. 573).

LXXII. Hans Frandsen fra Ribe til Pistorius. (Vittenberg 12. Marts 1558). Trykt i Ny kirkehist. Saml., IV, 80 f.

LXXIV. Volequardus Jonæ, D. Joanni Pistorio, Pastori Tetenbuliensi dilecto fratri. (Sleswici die Mercurij post Dominicam Quasi modo geniti 1558). „Maximas tibi, dilecte frater, pro diligentia in meis rebus gratias habeo, et consilium tuum non solum laudo, sed etiam sequar. Soleo alijs ad similem modum afflictis, quod tu modò, consulere. Deprehendo autem in me veritatem dicti Terentiani: Nos cum valemus, recta consilia ægrotis damus. Non possum enim interdum, vt debebam, affectibus imperare, quod alioqui admodum conduceret. Sed de his fusius breui, Deo volente, coram. Venio nunc in statum mearum rerum, de quo certior fieri cupis. Die abhinc octauo primum certi aliquid conclusum est de rebus meis. Princeps me omnino dimittere noluit; neque se id hoc tempore posse, dixit; æquis deinde mecum conditionibus transegit: stipendium auxit 50 marcis, cum singula computantur. Promissa sunt etiam alia, de quibus aliquando coram. Non enim conuenit chartis committere. Sic maneo

Concionator aulicus et Visitator Ecclesiarum, Deus faxit, vt feliciter succedat. Noua quædam iam addam, quia te auidum nouitatum intelligo: sed vtinam præsens copiose et querula voce, quæ comperta sunt, narrare possem. Rex Daniæ grauiter decumbit: ob id filius, Dux Fridericus, summa festinatione frequentibus literis Misnia euocatus, celerrimo cursu in Daniam contendit. Omnes fere principes Germaniæ in armis sunt, et tantopere, vt simile nostro seculo non auditum sit. Quidam Principes sunt a partibus Galli, quidam a partibus Angliæ regis. Timendum autem, ne aliqui prætextu Galli vel Angli ciuile bellum moueant. Fertur vnum ex filijs Electoris Saxoniæ captiui Gallo equites et pedites adducere. Deus prohibeat, ne adducat primum Augusto Electori. Item et Lantgrauius Hassiæ coegit magnam manum equitum et peditum in subsidium Galli. Habeo de his pleraque, quæ literis committere non audeo. Princeps noster etiam euocatus est ad bellum cum mille equitibus a Rege Angliæ. Sed existimo, ipsum in Saxonia mansurum. Fertur enim, Principes, qui sunt in inferiori Saxoniæ circulo, ipsius auxilium implorare et multum instare, vt exercitum colligat in sui et illorum defensionem. Henrici Brunswicensis frater præpositus Coloniensis electus est in Archiepiscopum Bremensem."

LXXV. Hans Frantsen fra Ribe til Pistorius. (Vittenberg 7 Maj 1558). Trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 82.

LXXVI. Volcquardus Jonæ, D. Johanni Pistorio. (Sleswici 10 Juli 1558). „Accepi tuas, dilecte frater, ipso die Visitationis Mariæ: statim etiam respondissem, sed peregre mihi proficiscendum fuit, id quod et cras etiam mihi faciendum est. Ideo satis occupatus breuibus tibi respondeo. Holmannus tuus fuit Itzehoæ et mecum biduum familiarissime et suauissime vixit: de rebus tuis diligentissime quæsiuit: te

præsentem etiam quam libentissime vidisset: excusationem etiam tuæ absentiæ humaniter accepit. Ex his facile perspicere potui, animum ipsius erga te eundem esse, qui fuit dudum et ante annos aliquot, dum Lunæburgi vna egistis. De persona autem ipsius quid scribam? Est Holmannus ipse. Habet paruum et exiguum corpus: sed paruo illo corpore habitat animus et ingenium supra modum excellens, et in eo admiranda et multiiuga eruditio insigni grauitate ornata. Ciuis quidam Stadensis, homo doctus, vna ibi nobis adfuit, ex eo diligenter quæsiui de rebus Holmanni. Is mihi retulit, ipsum Holmannum apud Stadenses in [illegible] esse existimatione, et pluris fieri quam ipsum Superintendentem, quem titulo tenus doctorem Theologiæ esse aiebat. Intellexi etiam, non bene conuenire inter ipsum et Holmannum. Hæc de Holmanno tuo: tuo inquam. Nam noui, vos mutuo vos vere et ex animo diligere. Tu ipsum fratris loco habes, ita et ipse te: ideo multoties a me petijt, vt officiose te suo nomine salutarem: vt et coram, cum ad me veneris, tibi referrem. Quod sponsus factus es, gaudeo, et tibi gratulor, precorque Dominum Deum, vt id tibi sit faustum et felix. Et sciui id, antequam mihi scripsisti. Nam Johannes Hoyer, Præfectus Husiæ, sponsæ tuæ frater, ad me scripsit, et bonum a me consilium petijt: quod facile ei dare potui: et postea a quodam percepi, iam tum certi aliquid conclusum fuisse. Vnum hoc moneo, videlicet, ne sponsam tuam nimium ames: idque ideo moneo, quod metuam, ne tuorum amicorum, nimis illius amore accensus et abreptus, te obliuio capiat. In nuptijs cum adero, monebo, vt cogites illud poetæ: Est modus in rebus etc. Item illud nostrate prouerbium: copulam illam diutius durare, quam nundinas Ripenses. Venio nunc ad alias epistolæ tuæ partes: Scribis de Regia Maiestate et de Principe filio; petis etiam, vt certi aliquid de vtriusque aduentu

tibi significem: id facerem libenter, sed nondum aliquid certi habeo: quamprimum aliquid comperero, certiorem te faciam. Puto Regem post messem primum venturum.“ Tilsidst skriver han om sine Stridigheder (med Kannikerne i Slesvig) og om de udspredte ondskabsfulde Rygter, at han skulde have solgt Præstekald og benyttet sin betroede Stilling til at berige sig.

LXXVII. M. Albertus Maior, D. Johanni Pistorio. (Lintholm Risingmoræ die Visit. Mariæ 1558). Han svarer paa en astrologisk Forespørgsel fra Pistorius: „Postulas iudicia duorum imo trium Natiuitatum; sancte juro, quod votis tuis quam primum potero satisfaciam.“ Skriver om Striden blandt Gejstligheden i Hamborg: „Nuper scripsit mihi [illegible] filius meus, relatum sibi esse, D. Paulum ab Eitzen renunciasse officio suo ob intestinam fratrum dissensionem; an vere dimissus est nec ne, incompertum est.“

Dn. Johanni Holmanno, Joh. Pistorius (Tetenbull . . Julij 1558). „Anno superiore, quum in itinere essem, quo e Gallijs in Daniam properabam, scripsi ad te binas literas, unas Lubecæ, ac alteras Rindesburgi apud conterraneum tuum Johannem; cui etiam illas ad te perferendas dedi: nam in tertium (ni fallor) diem apud ipsum (eo quod equi nostri defatigati essent) cum nobili meo manendum fuit. — — Promisi autem tum temporis, me illâ æstate te invisurum: et omnino id fecissem, si res cecidisset, ut cupiebam et sperabam, si videlicet Dominus meus Hilarius Hardenberg, statim cum filium ipsi domum reduxissem, me bonâ cum gratia a se dimisisset. Jam autem per totam illam æstatem me apud se detinuit, et ægre tandem circa diem Martini a se dimisit. Quo tempore cum domum ad meos redîssem, oblata est mihi hic in Eiderstadia in pago Tetenbull Ecclesiastica conditio pastoratus, quam cum multas ob caussas acceptarem, quod superfluit hyemis tempus domi apud Matrem la-

titans in studijs consumpsi; ac postea circa festum pascæ huc migrans munus impositum in nomine D. N. J. Christi administrare incepi. — Porro quum familiam sustentare et alere me oporteat, socia autem vitæ, consiliorum, officiorum, curæ domesticæ destituar, etiam necessitate, tum amicorum monitis et consilijs adductus sum, vt juxta divinam ordinationem in conjugem et vitæ sociam mihi petierim honestam, in pietate et bonis moribus bene educatam puellam Mette Hoyers, præstantis viri Johannis Hoyers præfecti oppidi nostri Husem sororem, quæ et iam superioribus hisce diebus juxta patriæ morem in nomine Domini nostri J. [illegible] mihi desponsata est. Nuptijs vero celebrandis [illegible] Augusti siue Dominica 10. post Trinitatis.“ Her[illegible]man nu paa det venligste. Han vilde træffe an[illegible]de Mænd, med hvem han kunde føre behagelig Samtale, og bekvem Bolig hos den hæderlige Borger Peter Copperschmidt.

Dn. M. Paulo Noviomago concionatori R. Daniæ. Joh. Pistorius. Brevet er skrevet samtidig med [illegible] „Quum ante dies aliquot conterraneus meus [illegible] huc in patriam ex Dania reversus esset, et ego ipsum inter alia potissimum de valetudine et rerum tuarum statum perconctarer, cognovi ex ipso, quod mediocri rursus et aliquanto confirmatiore valetudine utereris ac ad aulam redisses; quæ quantum me exhilararunt, certe satis dici non potest.“ P. fortæller om sine Forhold (som i foranstaaende Brev) og indbyder Noviomagus med Familie til sit Bryllup. Kunde han ikke komme, maatte han dog endelig sende sin Datter Dorothea med D. Corn. Hamstorfs Hustru, der sikkert ventedes. „Narratur hic apud nos de nobili Petro Oxe, qui indignationem serenissimi Regis incurrerit, et quod ex Dania Lubecam fugerit. Si ita est, metuo certe magnas turbas in Dania, quas clementer Deus avertat. Consideremus

autem astutiam et insidias Diaboli conantis Daniam in extremâ fere senectâ et tenerrimâ valetudine piissimi et sanctissimi Regis turbare, et principi juniori successuro statum Regni turbulentum tradere et difficilem administrationem efficere. Vtinam si quæ innovanda et immutanda fuerunt (vt certe ibi multa sunt) optimus Rex ante decennium ea innovasset. Et si iam fieri necesse est, ut fiat cum pietate et prudentia ac sine motibus. Nam ut Pindarus aut: Facile est cuivis Rempublicam movere. sed semel motam in tranquillum restituere, non est cuivis, sed solius Dei. Item prima scintilla sæpe magnam sylvam comburit. Sed Domini voluntas fiat. Superbia et πολυπραγμοσύνη, quibus plurimum in aulis peccatur, non potest diu consistere. Et nota est fabula de Bellerophonte donato Pegaso, qui postea etiam intra coelum vehi et concilijs ac consultationibus Deorum interesse voluit. sed is fulmine ictus et a Pegaso excussus perijt. Ita et hodie fit multis. Et necesse est. Spiritum S. per Mariam vere cecinisse: Deponit potentes. et exaltat humiles.“

D. D. Cornelio ab Hamsfordt, Medico Regis Daniæ, Joh. Pistorius s. p. d. (Sammen med de to foranstaaende Breve). „Fortassis. eximie D. Doctor, Excellent. vestram nonnihil offendi. eo quod anno superiori voluntati vestræ non acquieverim. et consilium de suscipiendâ ibi apud vos vocatione non secutus sim. Scio. clarissime D. Doctor. vos ex animo mihi bene hactenus voluisse. ac adeo id tum consuluisse; verum Deum testor, non ex contumaciâ aliquâ egi, quod non obsecutus fuerim, sed quod conscius mihi essem meæ imbecillitatis et temeritatis. quæ deterrebant tali in loco tale munus suscipere.“ Han indbyder Hamsfort med Familie til sit Bryllup; i ethvert Tilfælde anholder han paa det indstændigste om. at Hamsforts Hustru med hendes Døtre Magdalene og Dorothea maatte komme.

Joh. Pistorius indbyder (paa Plattydsk) Junge Iuer, Staller i Eidersted, til sit Bryllup. — Et (latinsk) Indbydelsesbrev fra samme, stilet i Højtidstonen og efter alle Kunstens Regler, men uden Adresse, og vistnok bestemt til at være Formular for flere Breve, findes ogsaa, dat. Tetenbüll 27 Juli 1558.

LXXXII. Volcquardus Jonæ, D. Johanni Pistorio. (Sleswici 10 Apr. 1559). Trykt hos Muhlius. p. 178—81.

LXXXIII. Johannes Meyer Hamburgensis, Scholæ Husensis Conrector, D. Johanni Pistorio. (Husæ feria 4 Bacchanaliorum 1559). P. havde udtalt sin Bekymring for, hvorledes det skulde gaa i Riget, nu da Christian III var død, og at det var tvivlsomt, om Sønnerne slægtede Faderen paa. Joh. Meyer (siden Præst i Flensborg) søger at berolige ham. Trykt hos Krafft, S. 341—2.

LXXXIV. M. Albertus Maior, Johanni Pistorio. (Lintholm Risingmoræ 2 Maij 1559). „Te, frater amantissime, cælare non possum, me sorore tua dilecta, vxoreque mea longe dulcissima, castissima, pijssimaque, [illegible] dolor, mature priuatum, quod non sine inenarrabili luctu recolo, nec sine lachrymis scribere valeo“ [1]. Han sporger P., om han ikke kunde have Lyst til at være hans Nabo, da Præsten i Nybøl havde gjort sig usynlig „ob accusationes grauissimorum quorundam facinorum.

LXXXVI. Volquardus Jonæ, Johanni Pistorio. (In castris sub aperto coelo 20 Junij 1559). „Hactenus ad te dilecte frater in tanto strepitu arma-

[1] Allerede 12 Novbr. 1559 indgik han nyt Ægteskab med Catharina, en Datter af Frederik Johansen, der i Ditmarskerkrigen havde udmærket sig som „Præfectus castrametantium“ (Ingeniør). Herom haves et langt Brev fra Alb. Mejer til Joh. Pistorius (dat. Lintholm die Omnium Sanctorum 1559).

torum equitum et peditum nihil scribere potui: non enim fui multis de causis apud me ipsum. Habebis itaque me excusatum. Vix credis, quam inquietam vitam hisce diebus egerim: accedit ad reliqua omnia morbus dilectissimæ coniugis diuturnus et molestus. Ditmarsi superstites et reliqui supplices facti sunt nostris Principibus et certis conditionibus, ijsque præter meritum tolerabilibus, in gratiam recepti sunt: hodieno die tradent omnia arma et munitiones: iurabunt quoque et promittent fidem et obedientiam, sicut alij subditi. Benedictus sit Dominus Deus, qui pugnauit pro nobis: is quoque faxit, vt hostes debellati fidem et obedientiam præstent. Conditiones tibi [illegible] cum ad me veneris, et simul omnia acta in hoc bello narrabo; tum cognosces præsentiam Domini Dei etc. Non audeo conditiones ad te perscribere, cum paucissimis tantum notæ sint. Si incidero in illum immisericordem hominem, de quo scripsisti, tractabo ipsum pro merito suo, Delphensem istum puto: si non incidero, audiet tamen suo tempore, et pro merito ab alijs pijs Pastoribus tractabitur[1]). Nobilis tuus D. [illegible] gius hic in castris fuit, et militauit, et hinc cum Rege Itzehoam profectus est, et fortassis quam primum in

---

[1]) Disse Ytringer hentyde til, at Pistorius' Søster Anna med nogle andre Kvinder fra Husum i Maj 1559, da Ditmarskerkrigen var ved at udbryde, vare blevne tagne til Fange og førte til Delve i Ditmarsken. I den Anledning skrev Præsten Rischman i Husum til Præsten Ulricus Syadonis Jeverensis i Delve. I Pistorius's Brevbog findes dennes Svar, hvorpaa fulgte et nyt Andragende fra Pistorius (dat. in castris Husem) om Kvindernes Frigivelse, og et Svar til Borgerne i Husum fra „that Caspel thom Delue" (dat. 31 Maj 1559), der gaar ud paa, at Kvinderne nød god Behandling, men at de ikke kunde frigives uden Landsøvrighedens Tilladelse. Hos Krafft, S. 229 og 570—1, er Sagen omtalt og et Par af Brevene meddelte; men han gjør sig skyldig i den Misforstaaelse at mene, at det var til Delft i Holland, at Kvinderne vare førte som Fanger.

Daniam se conferet. Scriberem ad te plura, sed non possum, strepitus militaris non fert. Vale et veni aliquando Sleswigam, tum exponam tibi vitam militarem."

LXXXVII—LXXXVII. Volequardus Jonæ, Johanni Pistorio, amico suo summo. (Sleswici 4 Julij et 12 Sept. 1559). V. J. udtaler i stærke Udtryk, at han var led og kjed af Hoflivet og ønskede at blive Præst i Garding. Brevene ere trykte hos Muhlius, p. 181—2.

XC. M. Johannes Lagonis Ripensis, Johanni Pistorio amico suo S. D. (Ripis 25 Sept. 1559). „Sæpius quæsiui occasionem ad te scribendi post tuum a nobis discessum, clarissime Dne Johannes, verum hactenus nunquam exinde contingere potuit propter tabellariorum [illegible]em: sed ecce nunc cum certus nuncius sese mihi [illegible] agis varijs negotijs obruor, quam vellem, vt quid scribere, aut vnde incipiam, hæreo. Non potui tamen intermittere, quin aliquid ad te literarum darem, vt intelligeres me (quem scio te in numero amicorum tuorum habere) mediocri adhuc vti valetudine: Etsi magna iniuria Canonicorum hic [illegible] et fere opprimor. Cum enim Regia liberali[illegible] nunc officio (quo hoc fungor tempore) parochia quædam assignata esset, quæ in vicinia sita est, vbi etiam mihi ministrandum, sedecim tonnis frumenti (quas hactenus ab anno 46 habuit meus antecessor pro stipendio) eo me priuarunt. Talis est rerum mearum status hoc tempore, quem optarem in alium mutari. De te autem, mi charissime Johannes, cum proxime Haffniæ in coronatione essem, a M. Paulo Nouiomago audiui te honestissimam et pudicissimam virginem in vxorem duxisse: quod vt tibi felix et faustum sit Deum ex animo precor. Aeternus Deus author coniugalis fœderis faciat, vt coniugium vestrum sit felix ac salutare, et vt sit Ecclesiola, in qua Deus vere cognoscatur et celebretur. Amen. Quod autem charissime D. Johannes me non fecisti huius tui honoris et gaudij

participem, demiror. Equidem hic amicitiæ et mutuæ nostræ necessitudinis leges non seruasti. Et ea de re cum mutua possit esse inter nos sermonis societas, latius agemus, quod fieri posse cito spero. Audimus enim Regem propediem et intra paucos dies venturum Flensburgum, eo decreui me conferre, expositurus Regiæ Maiestati iniuriam hanc, quam a Canonicis patior; quo vt tu venias te maximopere oro; erit mihi tuum colloquium et intuitus omnium iucundissimus. Ad hæc non dubito, quin aliquid editum sit, et habeas apud te de Principum nostrorum expeditione et victoria de Ditmarsis; id vt mihi legendum communices et tecum adferas, peto et cupide desidero. Oro filium Dei, vt te diu incolumem cum charrissima [illegible] conseruet. Amen.“

XCI. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio. (Sleswici die Matthæi 1559). Trykt hos Muhlius, p. 95—6.

XCIII. Petrus Harringius Hatstedius [1]), D. Johanni Pistorio eruditione et virtute præstanti suo amico charissimo. (Vuiteberga prid. Cal. [illegible] 1560). Han sender P. en „munus chartaceum“ og ønsker, at de skulde træde i Brevvexling sammen.

XCIV. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio, amico suo singulari. (Londini in Anglia 24 Maij 1560). „Ante nostram profectionem tibi paucis indicaui, ob quam causam constituto tempore Gardingam venire non possem, videlicet quod cum principe illustrissimo mihi proficiscendum esset: locum vero non annotaui, quia id nobis prohibitum erat. Quia vero nunc procul dubio, quomodo mecum agatur, scire expetis, scribendum tibi esse duxi. Ego cum magno numero no-

---

[1]) Jvfr. Ny kirkehist. Saml. IV, 71. I et Brev fra Bugenhagen til Christian III (1546) kaldes han urigtig: Valentinus, Peter Harringes Sohn“ (Schumacher, Gelehrter Männer Briefe I, 88).

bilium nauem ingressus sum Husiæ die 28 Februarij, et cum vela fecissemus, traiecimus mare et venimus secundo vento in Hollandiam, per quam vitandi periculi causa nauigauimus et conspeximus in itinere pulcherrimas ciuitates, quas tibi, Deo volente, aliquando nominabo. Ex Hollandia venimus in Selandiam fertilissimam terram, in Ciuitatem Vlissingen, in ea expectauimus Illustriss. Principem, qui cum consiliarijs suis et nonnullis alijs aliud ingressus fuerat iter. In hac eadem ciuitate audiui et vidi Monachos concionantes et missam celebrantes. Cognoui quoque, sicuti et in nonnullis alijs ciuitatibus, maximam vulgi partem per pisticam religionem, ritus et superstitionem deridere et habere despectui. Die 15 Martij cum venisset ad nos nobilis quidam a Principe, et certiores nos de voluntate suæ Celsitudinis fecisset, soluimus anchoram post occasum solis et nauigauimus per totam noctem, sequente die appulimus mane ad terram Angliæ: die 17 Martij venimus in vicum quendam, nomine Greuesende, situm ad Thamesin flumen: in eo expectauimus Illustrissimum Principem, qui tandem 27 Martij ad nos venit, comitatus cum magna turba nobilium Anglicorum, qui Celsitudinem suam, cum nauem egressus esset, honorificentissime exceperunt. Die 29 Princeps, Consiliarij nobiles et omnes ministri rursus ingressi sunt naues, quas pridie Regina miserat, et sic paruo temporis spatio venimus Londinum: quod distat a Greuesende sex vel septem miliaribus. Cum eo venissemus, Princeps exceptus est a Comite quodam et deductus in Palatium splendidissime exornatum. En habes, charissime frater, paucis totam nostram profectionem, quæ quidem mihi iucundissima fuisset, nisi aduersa valetudo dilectissimæ coniugis animo meo obuersaretur, meque anxium et sollicitum redderet. Vereor, ne misera illa nimium se propter meam absentiam cruciet et affligat, ideo moerore contabescat et

forte extinguatur. — Cum rursus certum nuncium nactus fuero, scribam plura et inter alia de præclaris dotibus Reginæ Angliæ. Zwingliani habent in hoc Regno superiores partes: omnia altaria destructa sunt, imagines quoque e templis eiectæ."

XCV. Johannes Holmannus Nisus, Johanni Pistorio Eurialo suo.

Emensus venio bis septem milia, vultus
Pistori vt videam, frater amande, tuos,
Et quam iunxisti casto tibi fœdere lecti,
Et prolem, forsan qua domus aucta tibi est.
Si dubitas, quis longinquus venit hospes ab oris,
Non dubito, Nisi te meninisse tui
Eurialum, qui te constanti semper amore
Diligit, hic præsens cognitus hospes adest.
Cras vbi phœbæos rutilans aurora iugales
Adducet, patrios rursus adibo lares.
Si placet interea veteres renouemus amores,
Duret vt æterno tempore cœptus amor.

Hos versus D. Holmannus ad me e cœmiterio misit, antequam domum meam, comitatus cum Reuerendo viro Dño Johanne Roselappe pastore Buxtehudensi, ingrederetur; ita domo me ad se euocans. Ego igitur ad ipsum egressus in cœmiterio Tetenbullensi nos excepimus amplexantes et osculantes mutuo hilares, vt qui annis 12 non videramus nos. Anno 1560, die 5 Julij.

XCVI. Jacobus Hoyer[1]), Dño Johanni Pistorio, affini et amico suo charissimo. (Vuitebergæ 12 Oct. 1560). „Audiuisti sine dubio, charissime Johannes, amice singularis, de Dño Victorino Strigelio[2]), viro pietate et eruditione excellenti, qui ante annum, Flacio Illyrico authore et impulsore, æmulo quodam

---

[1]) Se foran, S. 584.

[2]) Professor i Jena. Christian III's sidste Regjeringshandling var at kalde ham til Kjøbenhavns Universitet, et Kald han dog ikke efterkom.

studio abductus et carcere retentus, deinde diuino auxilio liberatus, sed nondum in pristinum locum restitutus est. Nunc autem (laus Deo) ad defensionem et disputationem admissus. Disputarunt igitur Victorinus et Illyricus dies 14. Scitur quidem de qua materia seu re, sed ante exitum nihil certi potest scribi: rumor est inconstans. Alij enim Illyricum cum omnibus suis succubuisse referunt; quod facili hic creditur, quia ita cupimus. Alij, adhuc ipsos disputare, et disputationem ad finem non posse produci in 14 dies, narrant. Quod si ita est, ego, volente Deo, cum conterraneis et multis alijs, qui eo se conferunt, proficiscar etiam eo. Tu, quicquid accepero, habebis. His vale feliciter cum vxore, charissima mea amita."

XCVII. M. Hans Laugesen i Ribe skriver 30 Jan. 1561 til Pistorius om Hans Tavsens Død m. m. Trykt i Ny kirkehist. Saml. III, 344—6.

XCVIII. D. Corn. Hamsfort til Pistorius. (Kolding 24. Juli 1561). Trykt i Hist. Kildeskrifter 1 R. I, 724—5.

C. Jacobus Hoyer, D. Johanni Pistorio, affini et amico suo. (Francofordiæ ad Viadrum 11 Jan. 1562). Han fortæller udførligt om de akademiske Forhold i Frankfurt v. O., hvor Caspar Hoyer paa den Tid ogsaa studerede.

Centuria II.

8. M. Albertus Maior, D. Johanni Pistorio amico suo vnice dilecto. (Lintholm anno 1565 auspicante [ɔ: 1564] ipso die natalis Christi). P. havde bedet „picturam aliquam dari a me in fenestram ædium tuarum." Det var ikke bleven sendt, fordi M. havde været optaget af ærgerlige Stridigheder med sin Menighed, der ophidset af en Foged havde søgt at

berøve ham en Del af hans lovlige Indkomst. Han beder P. skaffe ham et herhen hørende Vidnesbyrd fra Degnen Matthis i Tetenbüll, der var en Søn af M.s Formand i Lindholm, Hr. Thomas. „Cuperem etiam mihi remitti (si carere potes) Epistolas medicinales Langij, item D. Hemmingij Pastorem et eiusdem in Epistolam Diui Jacobi, et Huberini von bosen valschen Zunghen. Cupio etiam tuum nomen in fenestra noui Musæi mei scribi. Quid vero appingi velis, significabis.“

Johannes Pistorius ad D. Bartholomæum Wendtt, scribam Eiderstadiæ. (Tetenbul 14 Nouemb. 1567). „De Dania allatum est ad me hisce diebus, Cancellarium Germanicum Regis, D. Doctorem Hieronymum Thennerum, virum admodum præstantem, qui hactenus annis aliquot et potissimum tempore belli huius inauspicati calamitosi et exitialis onera sustinuit grauissima, in carcerem esse coniectum. Etsi autem ipsum (D. D. Hieronymum) non viderim vnquam, tamen, cum gener sit clarissimi viri D. D. Cornelij Medici, de me optime meriti, et præterea virtutes ipsius, vtpote singularem pietatem et candorem (vt de eruditione admodum excellenti taceam) a multis et sæpe audiuerim prædicari, amo ipsum, et hac ipsius calamitate et infortunio afficior et animo angor quam vehementer. — — Conijcio et cogito æmulorum et inuidorum calumniis hoc, quicquid est, perfectum esse. Præterea etiam, vt Seneca vere dixit, lenta sunt aularum beneficia, iniuriæ præcipites. — — Sed te, mi D. Bartholomæe, oro, vt de causa D. D. Hieronymi ac de belli et regni Daniæ statu scisciteris et inquiras diligenter. Non dubito, quin in Aula illustrissimi Principis nostri de his certi aliquid cognosces. Magna et plurima beneficia mihi in inclyto Daniæ regno contigere. Ideo ex animo ipsi bene precor, et vt bellum inter duos Reges vicinos et cognatos excita-

tum quam citissime cedetur et componatur. Deus faxit. Amen."

16. M. Erasmus Heithman Canonicus Slesuicensis. D. Joh. Pistorio veteri suo amico. (Slesuici 12 Sept. 1568). H. indbyder P. til sit Bryllup med Ingeborg, Datter af afd. Bernt Frodtsen i Husum, der skulde staa sammesteds d. 4. Oktober.

18. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio suo. (Gardingæ die Martis post Reminiscere 1569). „Hunc puerum ad te ablegaui, vt repetat et afferat meum Calendarium, in quo annotata sunt paucis verbis acta multorum magnorum virorum. Oro, vt mihi eum remittas, et simul Calendarium Eberi, si habes. Nam constitui ex Ebero quædam annotare in meum, si modo per valetudinem possem. Peto etiam, vt mihi remittas librum Domini Præfecti de politico regimine, vulgo Dat Regenten Boeck, quem tibi ante annum commendato dedi. Item Orationem recitatam in funere Reginæ, et si quid præterea habes, quod meum est [1]). Valetudo mea adhuc plane incerta est. Et quia fides etiam amicorum plane incerta est, varia indies mente reuoluo. Spes mea tamen est in Domino Deo, qui me hactenus mirabiliter rexit, protexit et seruauit: si ipsi placuerit, etiam me ex hoc loco educet et transferet in alium."

19. M. Johannes Lagonis. D. Johanni Pistorio suo S. D. (Ripis 5 Maij 1569). „Reuerende vir, amice et frater in Christo charissime, biennium præterijt, quo vltimo abs te literæ mihi redditæ sunt. Nunc cum hic tabellio, qui meus erit Parochianus, suam mihi operam obtulit, vt literas meas ad te per-

---

[1]) Pistorius havde uden Tvivl haft de omtalte Sager til Laans som Hjælpemidler ved Affattelsen af sin „Ephemeris Historica". Den omtalte Dronning maa være Frederik I's Enke, Sophia, over hvem der haves en Ligtale af D. Povl v. Eitzen.

ferret, nolui, quamuis occupatissimus. intermittere, quin eas ipsi darem, cum *πολλάς φιλίας ἡ ἀπροσηγορία διέλυσεν.* Viuo adhuc, sit gratia Deo, cum vxore et liberis, ac in hoc tristi rerum nostrarum statu ac exitiali bello mediocriter valeo. Nil magis est in votis meis, quam vt et tu ex animi sententia cum vxore et liberis vestris optime valeatis. Bellum hoc turbulentissimum nondum est sopitum. Pendent enim adhuc res nostræ cum Suecis. Nos omnes expectabamus lætissimam catastrophen, sed vulpina Suecorum astutia nobis os obliniuit, adeo vt, proh dolor, in dubio euentu hæreamus. Dominus Deus pro sua immensa bonitate et clementia dissipet gentes, quæ bella volunt. Denuo colligitur et conscribitur exercitus nauticus et terrestris. Dominus Deus misereatur tandem nostri et mitiget impendentes calamitates et miserias. Indicta sunt comitia, quæ Viburgi celebrabuntur 15 Maij mensis; ad ea conuenient omnium ordinum homines ex Cimbrica hac chersoneso, simulque Regia Maiestas ibi comparebit. Filius Dei, qui verus est patris consiliarius, regat consilia, et euentus det felices. Amen. — Dominus Ericus Hardenbergius singularis noster amicus recte viuit et valet, et fuit hic postridie Circumcisionis Domini ad baptismum infantis Domini Mauritij Poddebuschij: conueni ipsum, tuique fecit mentionem honorificam ac voluit, vt te ipsius nomine salutarem, si forte occasio ad te scribendi mihi daretur. Ego sum tibi hortator, vt cumprimis ipsum inuisas, sat scio, eris illi et gratissimus et exoptatissimus. Quod si tentaueris, rogo hac transeas, tum vel me comitem tibi præbebo, vel mutuo colloquemur ac recolemus ea, quæ in communi studiorum nostorum cursu contigere. Testor Deum, me sæpissime cum magna voluptate recordari necessitudinis et familiaritatis nostræ, quæ fuit in communibus studiis primum Haffniæ deinde Vuitebergæ. Hæc vt

porro duret et in æternitatem, volo et singulariter a te peto: imo hanc neque mors neque vlla locorum distantia disrumpat. D. Erasmus Seuerini, amicus noster antiquus, 20 Octob. anni 67 a nobili quodam confossus, subito cum omnium nostrorum summo dolore expirauit: nobilis iste paulo post in phthisin incidit et interijt: ita Deus iudex et vindex iustus est. D. Andreas Barsbullius recte viuit, et fere antiquum obtinet. Langhius[1]) noster in aula adhuc moratur: factus est hic magnus Dominus Prælatus: successit enim D. Antonio Bruesck in Cantoria Ecclesiæ huius, ac salutatur: Dñs Cantor et Canonicus. Ego quoque (quia de me etiam aliquid audire aues) piæ memoriæ Domino Johanni Grundith, pastori nostro, successi in Canonicatu, ac in antiquis pulueribus hæreo instituendo pro modo mihi a Deo dato hanc iuuentutem in pietatis initijs, ac præterea habeo extra ciuitatem parochiam Vidstede, proxime in vicinia hic sitam. Haderslebiæ ipsa Dominica Jubilate proxima, quæ erat 1 dies Maij, superatis tandem miseriis huius vitæ, in Domino placide obdormiuit M. Georgius Boetius. Dominus Deus cosoletur relictam viduam cum suis orphanis. Hæc mi frater volui tecum in his meis occupationibus communicare, nec vacat plura alioqui scribere propter nuncium festinantem, vt qui ex improuiso sese mihi obtulit. Oro autem, vt de rebus tuis vicissim ad me scribas et salutes meo nomine ibi omnes mihi notos, inprimis vero coniugem tuam dilectissimam et liberos vestros, quos volente [Deo] propediem videbo, quod maximopere cupio."

M. Johanni Lagonio, Johannes Pistorius. (Ex Tetenbul 1569). „S. per Jesum Christum mediatorem et redemptorem nostrum. Reverende D. Magister, amice integerrime, ideoque perpetua a me fide

[1]) Christen Lange (se Bruun, Danske Saml. 2 R. II, 403.)

colende: literæ tuæ, 5 Maij scriptæ, postea decimo eiusdem mensis die ad me perlatæ sunt, quæ quam mihi acceptæ fuerint, profecto scribendo, nedum dicendo assequi satis non possum. Vere igitur et ex animo ingentes tibi habeo et ago gratias, quod non gravatus sis de tuo et aliorum familiarium statu me certiorem reddere. Nam cum ex eo tempore, quo primum inter nos amicitia contracta est, te semper vere amaverim, et plurimi fecerim, tuque vicissim amanter me complexus quam plurima humanitatis officia et beneficia mihi præstiteris, merito res tuæ mihi cordi fuere et adhuc sunt et erunt, quoad vixero. Ideo ut sæpissime desideravi scire, quis rerum tuarum esset status, ita magnæ nunc mihi fuit voluptati cognoscere ea, quæ maxime velim ac cupiam. Quæ de alijs narras, partim me non parum exhilararunt, partim vero contristarunt. Nam Langio bene esse, et honoribus ac opibus auctiorem redditum lætor, et opto illi omnia prospera. Barsbelium et recte valere ais, et antiquum fere obtinere: Deus faxit, ne in pejus degeneret. Severinum nostrum adeo miserabiliter nobis ereptum admodum doleo. Sic omnia sunt hominum tenui pendentia filo (etc.). Vellem autem mi Frater, ut nobilis istius, a quo confossus est, nomen mihi indicasses. Ante quadriennium (ni fallor) bonus hic noster Erasmus ad me scripsit, et germanicis subinde utens verbis amice et familiariter iocatus est, et simul (quemadmodum et tu nunc quoque facis, mi frater) ad nundinas Tunderenses me invitavit, scribens te etiam ibi adfuturum. Sed spero ipsum in Domino mortuum, et in requie nunc esse, ac in novissimo die cum omnibus pijs et electis resurrecturum ad vitam et gaudia æterna, Amen. — Imprimis vero quæ de Hardenbergio meo refers, videlicet ipsum recte vivere et valere, animo præ gaudio gestienti legi. Misericors Deus faxit, ut quam diutissime nobis sit superstes, et pie-

tatem ac virtutem (ut vere nobilem decet) colat, nec huius seculi et vulgares nobilium mores induat et imitetur. Quod ipsum, qua est naturæ bonitate, sedulo conaturum non diffido (etc.). Sed quemadmodum hortaris, mi frater, quamprimum potero, ipsum invisam et istuc, ut vis, transibo, quo tu mihi ad ipsum ductor et comes sis. Tunc quoque, ut mones, anteacta nostra studia et negotia, cum seria tum jocosa, inter nos in memoriam revocabimus et de iisdem tractabimus. Equidem sæpe hoc unicum ingemisco, quod non interdum convenire, et de communibus studiis et iis, quæ ad ecclesiam spectent, inter nos conferre possimus (etc.). Amo et amice complector omnes Danos et imprimis *συμφοιτητάς* meos, utpote quibus non tantum propter communia studia, sed ob multa beneficia, quæ mihi exhibuerunt, obstrictus. Nam post Deum inclytæ Daniæ acceptum fero quicquid sum et habeo. Doleo igitur et sæpe conqueror, quod diuturno et exitiali bello implicita est: Deus illam liberet. De Johanne Hoyno quid actum sit, vivatne, et ubi locorum, et quibus nunc moribus, an vero defunctus sit, scire cupio. Item cum Dn. Matthia Carolino quomodo agatur, cujus ingenium practicum et plane ad artem pictoriam inclinatum miratus sum, quique, si voluisset, tabulas Cosmographicas et alia nonnulla instrumenta non infeliciter elaborare potuisset. Sed de his volente Deo et quidem in proximis his nundinis Tunderensibus percontabor. Nam, cum scribis, mi Domine Frater, te ad illas venturum, si ullo modo fieri potest, veniam et ego eo. Si vero id non fiet, et tu adveneris, vehementer oro, ut tantum laboris et molestiæ mea causa in te suscipias, ut huc ad me venias, et me invisas. Invenias ibi in nundinis Tunderensium duos meorum affinium, quorum nomina sunt Jurgen Lather et Hans Thromschleger, qui tibi viam ad me huc commonstrabunt; hospitium

ibi habent apud scribam Tunderensem Anthonium Cluuer. Et tunc ipse coram rerum mearum statum cognosces. Ego sum et maneo, et fortassis manebo Pastor ruranus. Misericors Deus mihi concedat, ut sancta et grata ipsi dicam et faciam, et sim *σκένος ἐλεοῦς*, amen. Cui te mi R. Dn. Frater cum omnibus tuis commendatum velim. Bene et feliciter in Jesu Christo diutissime vale."

25. Arnoldus Muls Geldrius, Joh. Pistorio suo. (Weldt 4 Febr. 1570). Om Noviomagus's Død. I det væsentlige trykt i Harboes Fortale (S. 33 Not.) til Zwergius' Sjælandske Cleresi, hvor Brevskriveren dog urigtig kaldes Mule. Han havde tidligere som Diaconus i Garding været Pistorius's Nabo.

37. Volcquardus Jonæ, Pastor Rindesburgi, D. Johanni Pistorio suo. (Rindesburgi 5 Febr. 1572). „Post meum a vobis discessum nihil ad te, reuerende et dilecte frater, scripsi, eo quod tuum aduentum expectaui huc vsque. — — Omnipotenti et æterno Deo semper gratias ago, quod me ex meo purgatorio [1]) in hunc locum transtulit. Et porro ardenter eum oro, vt me sancto suo spiritu semper regat, et suggerat vtilia et salutaria consilia in priuatis et publicis huius Ecclesiæ et vicinarum negotijs, quibus me imparem esse agnosco. — — Noui nihil habeo, nisi quod Regia Maiestas et Illustrissimi Principes, clementissimi Domini nostri [2]), die abhinc 8 vna fuerunt Hadersleuij, et, vt fertur, cras Flensburgi ad baptismum filij Petri Rantzouij fideiubebunt. Omnipotens et misericors Deus faxit, ut hic illorum conuentus sit auspicatus et felix Ecclesiæ et Reipublicæ salutaris, Amen. De

---

[1]) Som Sognepræst i Garding.

[2]) Volq. Jonæ var som Provst i Rendsborg nu ansat i Hertug Hans's Landsdel, medens Pistorius var i Hertug Adolfs.

Vuitebergensibus pro certo affirmatur, quod quidam illorum ad Caluinistas transierint et a Confessione Augustana in Articulo de Coena Domini defecerint, atque ideirco a patronis ipsorum deserti sint. Deus conseruet nos integros et rectos."

42. Casparus Hoyer[1], Johanni Pistorio suo. (Neomagi ad Vahalam 13 Sept. 1572). „Non dubito te ea, quæ ante septimanas plus minus septem in Eyderstedia de Nuptijs tibi notis conficiendis tractata sunt, memoria tenere. D. Cancellarius[2]) easdem apud puellæ patrem suis literis cum vrgeat, spero illum hoc consilij capturum, quod per se pium et honestum, tum etiam ex re sua filiæque futurum sit. Quantopere autem intersit, in tanta Præfectorum superbia et iniuria, habere tutum aliquod præsidium et vindicem iniuriarum, iudicarit facile ipse, qui inter alios eius experientiæ plane expers non est. Persona, cuius causa agitur, mea commendatione vsque adeo non indiget, cum ipse vobis et fama et facie notus sit. Tabellarium, qui has ad nos literas perfert, ea præsertim causa ablegauit ad vos D. Cancellarius. Vestrum erit illum cum literis et optato responso quamprimum ad nos remittere[3]). Quantum ad præsentem statum nostræ expeditionis attinet, nolo te cælare, nos hinc (volente Deo) cras recta Bergam in Hannonia cum toto exercitu profecturos reliquoque

[1]) Se foran, S. 586 f. Han opholdt sig, som Brevets Datering viser, i Nimwegen, da han var med sin Herre, Hertug Adolf, paa dennes berygtede Tog for i Hertugen af Albas Sold at hjælpe til at ødelægge de protestantiske Nederlændere.

[2]) Adam Tratziger (se foran, S. 588 f. Jvfr. Moller, Cimbria lit. II, 895 ff.).

[3]) Det er os ikke bekjendt, hvad det var for et Ægteskab, som det laa den snu og beregnende Kansler saa meget paa Hjærte at faa i Stand. Bruden synes at have været i nær Slægt med Pistorius.

exercitui nos coniuncturos. Bergam enim arctissime obsedit Albaniæ Dux ingenti exercitu. numerum quindecim mille equitum et octoginta mille peditum excedente. Muri ex vna parte tormentis conquassari cœpti sunt. ita vt irruptio et expugnatio in nostrum aduentum saltem differatur. Princeps enim Vraniæ cum illis equitibus, quos Ernestus a Mandelslo impensis Admiraldi Galliæ. nuper ipso die Bartholomæi Lutetiæ truncati. conductos habet. non procul a Berga castrametatus est, eamque ob causam Albaniæ Princeps irruptionem in nostrum aduentum differre cogitur. Quam calamitose Admiraldus Galliæ cum 60000 Hugonottis. inter quos principes viri et nobiles complures, trucidatus sit, item quæ præterea scitu digna sunt. ex Johanne Kalenio abunde cognosces. eamque ob causam breuior sum, plura scripturus vbi se scribendi occasio vberior obtulerit. Tu interim cum tuis cura, vt valeas; et negotium illud nostrum tibi commendatum habeas. nosque. quod facis, ama. Saluta coniugem et Johannem Hoyerum cognatum meum et tuum affinem."

55. Volcquardus Jonæ, Johanni Pistorio suo. (Rendesburgi 15 Nouemb. 1574). „De Vuitebergensibus nihil certi habeo. nisi quod Dn. Cancellarius Illustrissimi Ducis Johannis Senioris hisce diebus ad me scripsit ex Molbergo hæc sequentia: De controuersijs Vuitebergensibus breui coram. Deo dante. Peucerus, Crucigerus. Pezelius, Mollerus. Stosselius, Widebramus[1]) ad certa loca proscripti sunt. Hæc D. Cancellarius. Heri hic nunciatum est, Illustrissimum Principem cum aulicis suis redisse in Holsatiam ex superiore Germania. Itaque veram narrationem totius rei gestæ auditurum me breui spero. cuius postea et

[1]) De kryptokalvinistiske Lærere ved Universitetet i Vittenberg.

te certiorem faciam. Formulam Iuramenti vestri accepi a D. D. Paulo Superintendente". Denne Formular er deretter med sin historiske Indledning indført i Brevbogen, og lyder som følger:

Anno Christi 1574 die 15 Septembris, Reuerendus et clarissimus vir D. Paulus ab Erzen, S. Theologiæ Doctor et Superintendens Slesuicensis, Synodum Ministrorum Euangelij in Eyderstedia coegit Gardingæ: In qua, postquam fratribus congregatis illustrissimi et clementissimi Principis et Domini nostri Domini Adolphi Ducis Slesuicensis et Holsatiæ etc. pium animum et voluntatem in asserenda, confitenda et propaganda coelestis doctrinæ veritate et puritate exposuisset, et vniuersos et singulos, vt non modo hanc illustrissimi Principis mentem, voluntatem et studium agnoscerent et collaudarent, Deumque precarentur, vt in eo ipsius Celsitudo per Spiritum Sanctum conseruaretur et corroboraretur: sed vt et omnes vna cum Celsitudine ipsius vellent et studerent, quo ita apud nos coelestis doctrinæ veritas et puritas sancta, illibata et integra maneret, grauiter hortatus et obtestatus fuit, ex mandato eiusdem illustrissimi et clementissimi Principis et Domini nostri proposuit Formulam Juramenti, iuxta quam omnes denuo iurare et sese obstringere voluit et postulauit. Omnes igitur et singuli, qui adfuere Pastores et Diaconi, in verba subsequentia non modo iurarunt, sed et manu propria subscripserunt in templo Gardingensi die supra indicato.

Formula Juramenti.

Ick N. N. Prediger des hilligen Euangelij Jesu Christi, ordentlicher wisze dorch den willen Gottes geeschet vnd beropen, swere by dem hilligen Namen Gottes vnd sines Söhns Jesu Christi, mines Erlösers, dat ick de hillige Gottlike Bibelsche Schrifft in allen puncten, artikeln vnd wortten holde vnd geloue warhafftich.

Thom andern. dat ick ock dat hillige Apostolische Symbolum vnd de anderen waren Symbola, welche van der hilligen allgemeinen Christlichen Kercken sint approbert vnd angenamen, holde vnd gelöue warhafftich in allen Artickeln vnsers Christlichen Gelouens. vnd also ock van dem Artickel der vntrenliken vereiniging der twier Naturen. Gottliker vnd Menschliker, in der einigen vngedelden Personen Christi, welche vntrenlike vereiniginge keine tidt oder stede in ewicheit kan vplösen und delen.

Thom drudden. dat ich ock de Augsborgische Confession. Anno 1530 geschreuen, sampt der Apologia. Schmalkaldischen Artickelen. vnd beiden Catechismis des hilligen Lehrers Doctoris Martini Lutheri holde und gelöue warhafftich.

Thom veerden und besonderen, dat ick ock de wortt mines Heren und Heilandes Jesu Christi in sinem hilligen Auentmahll vnd Testament. nomlick: dat is min liff, welch vor yw gegeuen werth. Item: dat is min blodt, des nien Testaments. welch vor yw vnd vor velen vorgaten wert thor vorgeuinge der Sunde: holde vnd geloue warhafftig in dem einfoldigen waren verstande der klaren wortte, nemlich, dat dat ware wesentliche Liff mines Heren Jesu Christi. welches vor my in den doedt am crutze gegeuen is. vnd dat ware wesentlike Blodt mines Heilandes Jesu Christi. welches vor my vorgaten is, in dem hilligen Auentmahll warhafftig sy iegenwardig. vnd warhafftigen vthgedelet werde an allen orthen der werldt. dar dat hillige Auentmahll na der insettinge Christi geholden wert. vnd ock van allen Menschen, de in der Christenheit tho dem dische des Heren gehen, entfangen wert, alse des Heren Christi wortte luden: Nemet hen vnd ethet, dat is min Blodt. des nien Testaments, dat vor yw vnd vor velen vorgathen werth, thor vorgeuinge der Sunde. Item alse ock de hillige Apostel secht: dat dat Brodt des H. Auentmals sy de gemeinschop des

lues Christi, vnd de gesegende kelck sy de gemeinschop des Blodes Christi; dat is, woll dat gesegende Brodt des Auentmahls entfanget, de entfanget dat liff Jesu Christi, vnd woll den gesegenden kelck entfanget, de entfanget dat ware Blodt Jesu Christi; de Gelöuigen thor voreiniginge mit dem Heren Christo, vnd thor salicheit, de vngelöuigen thom Gerichte, gelieck wo dusse Lehre vam hochwerdigen Sacrament is erkleret in der Augsborgischen Confession, Apologia, Schmalkaldischen Artickelen vnd beiden Catechismis des hilligen Lehrers vnd Vaders Martini Lutheri, welchers Böker, Schrifftè vnd Bekentnisse ick ock in dussem Artickel holde vnd gelöue recht vnd warhafftig. Vnd by dussem minem Ede vorplichte my dorch de hulpe vnd gnade Gottes desulue ware einfoldige Lehre vam hilligen Auentmahl meiner betahlen Gemeine getruwliken vnuorfelschet vnd vnuorandert vorthoholden, vnd tho leren beth an minen ende.

Thom vofften, dat ick alle falsche Lehre vnd Erdome aller der jennigen, de van der warheit der hilligen Gotthken Schrifft, vnd van dem hilligen Apostolischen vnd anderen approberten vnd angenamenen waren Symbolis, tho dem ock van der waren reinen Lehre der Augsborgischen Confession, Apologia, Schmalkaldischen Artickelen vnd des Catechismi Lutheri affwiken, vnd jegen desuluen Lehre nie erdichtede opiniones, erdome, falsche vnd vorföhrische duding in jennigen punct vnd artickel hervorbringen, darmit se de reine Lehre vorfelschen vnd de hillige einicheit des Gelöuens thostören, vnd de simpelen lude im Gelöuen erre maken, mit warhafftigen Iffer hate, vorwerpe vnd vordöme. Vnd my densuluen in ehren Secten, wo desuluen mogen genomet werden, nicht will heimlich edder apenbar anhengig maken.

Thom sosten vnd besondern, dat ick der Wedderdöper, Sacramentswermer, Carolstadianer, Zwinglianer, Caluinisten, Bezaisten, oder wo desuluigen nu edder

in thokamenden tiden mogen genöhmet werden. gotteslesterliche Lehre. jegen de nödigheit und krafft der hilligen döpe. vnd iegen de ware jegenwardigheit. vthdeling vnd entfanginge des warhafftigen wesentliken Liues und Blodes Jesu Christi im hilligen Auentmahl. woer datsulue dorch de gantze werlt. in der Christenheit. na des Heren Christi insettinge geholden wert, vor vnrecht, falsch. logenhafftich vnd vorföhrisch holde vnd bekenne. vnd derhaluen mit warhafftigen Iffer hate. vorwerpe vnd vordöme. vnd mine befalen Gemeine na minen gauen, dorch de gaue vnd hulpe des hilligen Geistes. flitigen vnd getruwlicken beth an minen ende will vor solchem Erdome warnen. Vnd will my ock nith solcher Gotteslesterliken geselschop weder apenbar edder heimlick deelhafftig edder anhengig maken. Ock gefehrliker ergerliker wise. dar idt de noedt tho wedderspreken nicht erfordert. van den Sacramenteerschen Gotteslesterschen vnd anderen vorföhrischen Erdome vor den Leyen nichtes disputeren. Sonder will de vnwandelbare warhafftige Lehre vnd Gelouen van der warheit vnd allmechtigheit vnsers Heren Jesu Christi, vnd van der warhafftigen wesentliken jegenwardigheit des waren Liues vnd Blodes Jesu Christi im hilligen Auentmahl. dorch de Gnade Gottes vnd bystandt des hilligen Geistes. helpen erholden vnd vortpfflanten. Duth alles swere ick ane falschheit vnd argelist mit guder Conscientien. so wahr alse my Gott helpe. Amen![1])

56. M. Johannes Hamerus. Johanni Pistorio. (Husemo pridie Lætare 1575). Beklager de Krænkelser. der tilføjedes Dr. Niels Hemmingsen. (Trykt i Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621. IV. 263).

73. Jacobus Jacobi Otthoniensis. Johanni

---

[1]) Jvfr. Muhlii Dissertationes Historico-Theologicae, p. 99. 287. Krafft, S. 388 ff.

Pistorio. (Hafniæ 2 Cal Julij 1577). Trykt smst. IV, 285—6).

79. Jacobus Jacobi Othoniensis, Johanni Pistorio. (Hafniæ 12 Julij 1579). „Negotium. quod mihi, vir reuerende et amice dulcissime. a te discedenti commisisti, fideliter expediui. Negotium autem hoc erat, vt inquirerem tempora. quibus ex hac vita discesserint Doctores Petrus Palladius et Machabaeus. et quoque quando supplicio capitali D. Justus Jonas hic affectus sit [1]). Obijt igitur diem suum D. Palladius 3 Januarij anno 60. ætatis suæ 57. et D. Machabæus die 6 Decembris anni 57. quod vxoris superstitis relatione habeo. Justus vero Jonas supplicio capitis punitus est anno 66. mense Julio; diem rescire nondum potui. spero tamen exploraturum et primo quoque nuncio eius te certiorem faciam. Reditum enim M. Andreæ Wellei historiographi nostri (qui ephemerides varias. vt dicitur. collegit singulari diligentia) Roschildia (vbi nunc comitia ob legationem D. Jacobi Wulffeldij in Russiam instituta sunt) expecto. Doctorem Johannem Francisci tuo. vt voluisti. nomine salutaui. cuius rei testis est libellus hic de Ossibus humanis. quem tibi dono mittit: libenter ipse tibi scripsisset. si per occupationes potuisset. Admodum enim quotidie a patientibus siue ægrotis molestatur. Jussit igitur. vt te suo nomine quam officiocissime salutarem: et simul te orat. vt si huc aliquando veneris. et scholam hanc nostram inuisere velis (quod te adhuc aliquando facturum. cum apud te essem. dixisti) vt apud ipsum hospitari velis. Plura. de quibus hoc tempore scribam. non habeo. Quare te Deo opt. max. commendo. et

---

[1]) Det var, for at Pistorius kunde indføre dem paa den rette Plads i sin „Ephemeris". Vi faa her altsaa Oplysning om, hvorledes han har skaffet sig de fornødne Data, hvor han ikke havde Vejledning af trykte Bøger.

vt vxorem tuam, et D. Matthiam Prætorium meo nomine amanter salutes velim."

90. Paulus ab Eitzen Doctor, Joh. Pistorio. (Ex Slesuico 30 Aug. 1580). „S. per Jesum. Carissime frater, iterum accepi sex Epistolas vltro citroque inter Lantgrauium et Ducem Wirtenbergensem scriptas, in quibus sunt acres disputationes de libro Concordiæ; et postrema scripta est 10 Augusti. Oportet me nunc eas retinere apud me vsque ad reditum Illustriss. et clementissimi Principis et Domini nostri: alioqui iam misissem ad te. Accepi etiam librum Concordiæ. Sed Superintendens Hassiæ scribit, quod iterum ab Electore Saxoniæ est prohibita venditio. Lantgrauius inter alia scribit: Das etzliche wegen dieser subscription in wansinnigkeit vnd in desperation gefallen sind. Sicut videbis ex ipsius literis ad Wirtenbergensem Ducem. In nostro scripto rogo vt deleas hæc verba: Das die Theologen vor vnrecht setzen, das der Leib Christi eine geistliche speise sei der Seelen, ist vnrecht. Quia ex impresso libro video, eos ibi loqui de corpore absente". (I Samlingen findes mange andre Breve fra Dr. P. v. Eitzen angaaende Konkordieværket, som var ham meget imod, og andre kirkelige Forhold).

Centuria III.

XIV. Casparus Hoyer, Joh. Pistorio amico et fratri suo. (Tonningæ 1 Maij 1585). „Nolo te cælare, Archiepiscopum Bremensem Henricum ante dies plus minus 10 misere perijsse. Siquidem die Palmarum equo lapsus, post phrenesi correptus tandem exspirauit. Cum autem hoc tam tristi casu Principi nostro vnius ex suæ Celsitudinis filijs bene prospiciendi

occasio non negligenda oblata sit, quam omittere supinæ esset negligentiæ et socordiæ: Illustrissimus Princeps Josiam ab Qualen et me eius negocij causa Bremam quam ocissime ablegauit: cui itineri iam iam accinctus sum. Cum vero in rebus humanis nihil recte fiat, quod non implorato diuino auxilio auspicetur, te rogo, vt in publicis concionibus et precationibus, pro tua in Principem pietate, huius tam ardui negocij rationem habere velis. Meo iudicio satis esset, si precari admoneatur populus pro negotio, cuius felix successus Reipublicæ nostræ plurimum esset profuturus. Cætera tuo iudicio et pietati relinquo. Vale et pro me et meis laboribus Dominum felicis successus ergò deprecator."

LXXIV. Jacobus Jacobæus Wolfius Otthoniensis, Johanni Pistorio S. D. (Haffniæ 11 Maij 1594). „Quamuis, doctissime vir, non dubitem, quin T. H. mei memoria præ temporis diuturnitate fere fortassis exciderit: tamen oblata tam commoda occasione per clarissimum et doctissimum virum D. D. Thomam Finchium scribendi, prætermittere nolui neque potui, quin tuam memoriam his literis refricarem. Id enim vt faciam, tuorum in me benefactorum magnitudo hortatur et extimulat. Scribendi vero argumentum non habeo præter illud vulgare, quo solemus amicos de rerum nostrarum statu et conditione certiores reddere. Anno igitur 1584 (ab illo enim, vt opinor, tempore nullas ad T. H. dedi literas) ad scholasticam functionem Scholæ Asloensis in Norwegia, relicta mea patria, concessi: quæ quidem conditio, etsi eo molestior, quo remotior meis amicis erat; tamen mihi propter reditus pinguiores non ingrata, præcipue propter canonicatum 200 talerorum, quem anno superiori ab amplissimis proregibus impetraui, promotore meo singulari amplissimo Domino Cancellario Nicolao Caasio, qui me Haffniam promouendi gratia profectum et a Superintendente Otthoniensi M. Jacobo Matthiæ, idque

ex consilio Doctoris Petri Seuerini Regiæ Maiestatis summi Archiatri. vocatum ad Theologicam in patria vrbe Lectionem. confirmauit. Ius enim illam functionem conferendi est penes amplissimum Regis Cancellarium. Constitui igitur diuina aspirante gratia cum mea vxore. filia Superintendentis. et nostris liberis Otthoniam intra diem Bartholomæi commigrare, oblatam functionem acceptaturus. Certum quidem mihi fuit, et adeo vt nihil certius. in Norwegia. et propter socerum et socrum aliosque vxoris cognatos. voluisse mansisse, sed ego. victus amicorum meorum precibus et Domini Cancellarij solito fauore. consilium illud mutaui. Hæc volui T. H. significare. Noua non habeo præter hoc: legatos e Scotia pridie Ascensionis Domini venisse Helsingöram. causam aduentus ignoramus. Regina Scotiæ post diuturnam sterilitatem. qua hactenus laborauit, filiolum 19 Febr. enixa est. Ego vero tandem in portum appello. Te cum vxore et liberis Dei Opt. Max. tutelæ commendans. Ipse vos quam diutissime incolumes conseruet et tueatur. Amen."

LXXXII. M. Albertus Maior. Pastor in Lintholm Risingmohræ, Johanni Pistorio. (Lintholm die Jouis inter Dominicam Inuocauit et Exaudi). „Incredibile dictu est, amice solidissime, sodalis iucundissime et frater in Christo dilectissime. quam dulcis mihi tui memoria hactenus semper intimis cordis mei sinubus penitissimisque ossium meorum recessibus medullitus insederit. atque etiamnum resideat hæreatque: quoties scilicet recordor (reminiscor autem sæpenumero) dulcissimæ amantissimæque istius nostræ antiquæ conuersationis communisque studiorum iuuentutis nostræ laborumque nostrorum in alma olim Haffniensi Academia sub doctissimis clarissimisque nostris Præceptoribus exantlatorum: quo magis doleo, nobis tanto locorum spacijs dissitis. tot annis veteribus consuetisque amicitiæ familiaritatisque fructibus frui atque gaudere minus

licuisse." Han beder P. om muligt hjælpe til, at en Ven af ham, Hr. Peter Diemer, der uden Brøde havde mistet sit Præsteembede, atter kunde faa en Ansættelse.

LXXXV. M. Christianus Machabæus Alpinas, Joh. Pistorio, veteri suo amico. (Soræ 19 Sept. 1596). Trykt i Kjøbenhavns Univ. Hist. IV, 421—4).

Centuria IV.

4. Laurentius Dithmarus, Pastor Luchtæ[1]), D. Joh. Pistorio. (Luchtæ 16 Julij 1601). „Clarissime Dñe Præposite — — Obijt nuper Christianus filius nobilis et præstantissimi viri Dni Erici Hardenbergij in Fionia, cuius obitus omnibus bonis est luctuosus, tanta de iuuene illo spes et expectatio fuit. Aiunt illum sepeliendum in Mattorp. Adhuc enim inhumatus seruatur. Alter D. Erici filius, Jacobus qui ante decennium vxorem duxit, luxui dat operam et adeo dissolute viuit, vt quandoque de mente fere deturbatus videatur: caret sobole et in Mattorp domicilium habet et vitam degit. Ericus pater senex, cuius pietas, bonitas et probitas passim ab omnibus prædicatur, olim discipulus tuus et te præceptore dignus, piam et tranquillam vitam (quanquam sub cruce) agit. Tres filiæ ipsius elocatæ sunt et quidem quam optime. Per triennium hoc apud nos magna fuit annonæ caritas: et etiam hoc anno deest nobis pabulum pro pecoribus vt et duobus præcedentibus annis defuit."

11. Samme til samme. (Luchtæ 17 Nouemb. 1601). Han udtaler sig først om den store Taknemlighedsgjæld, hvori han stod til Pistorius, derpaa fort-

[1]) Løjt ved Aabenraa. Af Brevet synes at fremgaa, at L. Dithmar var født i Eiderstedt.

sætter han: „Transierunt hac ante dies 14 Legati Russici siue Muscouitici vltra 60 numero, qui per mare Boreale nauibus transuecti in Daniam tendentes, sed tempestate et vi ventorum in Batauiam appulsi sunt, et inde pedestri itinere in Daniam festinanter profecti sunt. Cum autem venissent in Asnes oppidum Fioniæ, duo Capitanei Rutenici in ædibus consulis vt in diuersorio mutuis vulneribus occubuerunt. Liberrimum aditum hi Legati ad Regem Daniæ habuerunt: sed cur venirent, et quale negocium illis expediendum commissum sit, nondum constat. Spargitur hic rumor de bello inter Regem Daniæ et Carolum Sueticum: quod omnipotens Deus clementer auertat. Sustinuimus enim præteritis his annis multas et magnas calamitates. Haffniæ pestis ita grassata est, vt fere dosolata sit vrbs. Fama enim nuper percepi, hac elapsa æstate vltra 7000 homines extinctos esse. Insuper ingens est paupertas et miseria apud rusticos. Nouæ et immodicæ exactiones nos hic quoque prægrauant. Optime res sese habet cum nostris maioribus, qui has querelas et lamentationes non audiunt. Attamen iuxta ipsius Christi vaticinium hæ miseriæ nouissimum diem nobis prænunciant in foribus esse. — — Si ad Dñm Ericum Hardenbergium proficisceris, peto mi Dñe Præposite et pater, vt me inuisas: quod si feceris, erit mihi longe acceptissimum".

21. D. Petrus Aurifaber, Johanni Pistorio. (Gardingæ pridie Cal. Julij 1602). „Quod si Chronicam Regni Danici danice scriptam R. D. Præpositus mitteret, foret id mihi gratissimum"[1]).

[1]) Det er formodentlig Hvitfeldts Krønike, om hvilken der er Tale. Hverken Pistorius eller Aurifaber synes altsaa at have glemt det Danske, skjønt det var 50 Aar, siden de havde studeret i Kjøbenhavn.

Journal

über alles das jenige, so sich in dem so genannten

Calmarschen Kriege

zugetragen.

Bellum

inter

Danos et Svecos

Anno MDCXI incoeptum

et

Anno MDCXIII finitum.

Nærværende i det tydske Sprog affattede historiske Beretning er en Hovedkilde til Kalmarkrigens Historie. Som saadan er den benyttet af Slange, om end ingenlunde med tilstrækkelig Omhu, samt af Hallenberg[1]) og Cronholm[2]), hvilken sidste med Rette sætter den højt og for tyve Aar siden offentlig udtalte Ønsket om dens Udgivelse. Jahn, der i Kiel skrev sit bekjendte Værk om Kalmarkrigen, har derimod ikke haft Adgang til nærværende haandskrevne Kilde.

Forfatteren kjendes ikke, men forhaabentlig vil den nøjere Drøftelse af Skriftet, som Udgivelsen giver Anledning til, tidligere eller senere lede til at finde det rette Navn, ligesom det nu er lykkedes at paapege Forfatteren til den navnløse tydske Dagbog over Daniel Rantzovs Vintertelttog i Sverig. Det vil jo ikke være vanskeligt at nævne tydske skrivedygtige og vel underrettede Personer i Kong Christian IV's Omgivelser, som man kunde tænke paa; men foreløbig vilde det dog kun være en løs Gjætning, om nogen af disse udpegedes, jeg modstaar derfor Fristelsen til at antyde et bestemt Navn.

Beretningen, der ikke fører lige indtil Fredens Gjenoprettelse, men kun til Christian IV's Tilbagevenden til

[1]) Svea Rikes Historia under Konung Gustav Adolf den Stores Regering. I. B. Stockholm 1770.

[2]) Sveriges Historia under Gustaf Adolphs Regering. I. D. Stockholm 1857.

Kjøbenhavn d. 17de September 1612 efter hans resultatløse Flaadeexpedition til Stockholms Skjærgaard, hvorved Krigsbegivenhederne i alt væsentligt vare afsluttede, er neppe af Forfatteren bleven forsynet med nogen Titel, da de forhaandenværende Afskrifter bære forskjellig Titel. Et Par saadanne ere anførte paa foranstaaende Blad [1]), en tredie er: »Ausführlicher und journalweise eingerichteter historischer Bericht von dem Kriege, so sich im Jahre 1611 entsponnen« etc. De bedste Haandskrifter ere Gl. kgl. Saml. 2609, Ny kgl. Saml. 1003, og Thottske Saml. 1656 — alle i Kvart. Det første af disse er forsynet med danske Indholdsangivelser i Randen, som det synes med Villum Worms Haand. Nyere Afskrifter findes i Gl. kgl. Saml. 2608 og i Ny kgl. Saml. 998 og 999 — ogsaa alle i Kvart. Skjønt Gl. kgl. Saml. 2609, 4to, utvivlsomt er det ældste af Haandskrifterne og for den Sags Skyld gjerne kan være Originalen, har jeg ved Udgivelsen dog tildels lagt Thottske Saml. 1626. 4to til Grund, da Retskrivningen i dette har en lidt modernere Karakter og derfor er bekvemmere at læse. For Textens Korrekthed er der dog sørget ved en stadig Sammenligning med det nævnte ældste Haandskrift. Opgaven var jo nemlig her ikke at fremstille et tydsk Sprogmonument, men at gjøre et Kildeskrift til vor Historie almen tilgjængeligt.

---

[1]) Den første af de anførte Titler, der ikke er skreven med samme Haand som Haandskriftet selv, er meget vidtløftig, hvorfor kun det vigtigste af den er anført.

In nomine { adorandæ Trinitatis, venerandæ Unitatis et veræ Æternitatis

Nachdem sich endlich zwischen den Durchleuchtigsten, Grosmächtigen Fürsten und Potentaten, Herrn Christian den Vierten zu Dännemarcken, Norwegen, der Wenden und Gothen Könige, Hertzogen zu Schleswig, Holstein, Stormarn und der Dithmarschen, Grafen zu Oldenburg und Delmenhorst, und Herrn Carl den Neunten zu Schweden, der Gothen und Wenden Könige etc. als auch zugleich Ihr beider Königl. Majest. Reichen, Fürstenthumben, Landen und Unterthanen, alle fürlängst eingerissene, hochbeschwerliche Missverständnüssen zu einer umumbgänglichen Kriegsverfassung ersponnen hätten, ist höchstgedachte Königl. Majest. zu Dännemarcken auf wohl fürher gepflogene, zeitige und wichtige Berathschlagungen mit Dero Hochweisen Reichs-Räthen an Hochermeldten König zu Schweden die gewöhnliche Absagung zu thun, und eine offenbahre Feyde zu Land und Wasser zu entbieten genöthigt und resolvirt, und darauf ein Dännemarckischer Herold mit Zuordnung eines Trompetters zu Anfang des April Monats des 1611 Jahres nach

dem Königreich Schweden abgefertigt worden, dergestalt, das er sich mit dem zugestelleten Feydebrieffe in Schweden begeben, zu solcher Behuf von den Schwedischen Beamten an den Grentzen ein sicheres fehliges Geleit begehren, und schliesslich dem Könige selbsten den Brieff. mit gebührlichen Ceremonien, im Wapenrock angethan, und den Scepter, sowohl auch der Trompetter seine Fahne und Trompette übern Rücken führend, jedoch ungeblasen, zu Handen offerirn; in Verweigerung aber des Geleits, beide sie an einen sonderbahren Orth, in obberührter Gestalt und Manier reiten, und der Herold den Brief vom Scepter abhangend, auch der Trompetter dreymahl blasend, zuletzt denselben von sich hinwerffen solten.

Solches Geleit ist ihnen bald mitgetheilet, bald wieder gehemmet, und dazwischen der Herold mit dem Trompetter nicht ohn Lebens Gefahr herumb getrieben worden, biss sie aufs letzt im folgenden Maij Monat nacher Wynocke, einem Pfarhoffe, bescheiden, und allda des damahligen Printzen zu Schweden, Hertzog Gustaf Adolfs etc. Hofmeister gesampt dem schwedischen Cantzlern für sich gefunden, die im Nahmen ihres Herren und Königes obbesagten Brief mit Reverentz angenommen. Sie aber seyen eine geraume Zeit hernacher in Schweden aufgehalten, und vom einen Orthe zum andern herumgeführet, aber allein am 22 Octobr. an die Dänische Grentzen zurück verschaffet worden.

Auf solche angeordnete und zeitlich intimirte Kriegsdenunciation, wobey auch reife und wohlgemeinte Abmahnungsschreiben an alle herumbliegende Ansee-Städte bey eigenen Cantzleybothen absonderlich

zugeschickt worden, dass sie, und eine jede Stadt für sich, bey währender fürhandenen Feyde aller Zu- und Abfuhr nach dem Reich Schweden, desselben Provintzien und incorporirte Städte und Örther, sich enthalten und äussern, und also selbst für Schaden hüten möchten und wolten: Ist höchstgemelte Königl. Majest. mit einem ansehnlichen zu dergleichen weitaussehenden Expedition nothwendigen Kriegsvolck an bestalten Obristen, Rittmeistern, Capitainen, Officieren, Reutern und Knechten gefast und bereit worden, und hat dasselbe hernächst (nachdem man beydes auf die Ost- und West-See gegen allerhand besorgende feindliche Practicken ein wachendes Auge zu führen hätte) in zwey unterschiedliche Feldläger abgetheilt, dem einen Selbst in Dero Königl. Persohn, ungesparter Sorg und Mühe, fürgestanden, und das ander dem Reichs- und Feld-Marschalcke auch Reichsrathe Steen Maltison, mit gleichmässiger Zuordnung guter, tapfern Obristen, Befehlichshabern, Rittmeistern, Capitainen und Kriegsvolck, auch danebenst noch einer nöthigen Schiffs-Armada nach der West-See zu, und daran belegene schwedische Örter, anbetrauet, und darauf den Weg nach Rundbye, Christianopel etc. und folgends für Calmar, eine schwedische weitberühmte Festung und Stadt, genommen, welches alles sich in April Monat zugetragen.

Als nun denen in Calmar Königl. Majest. Anwesenheit zur Wissenschafft gebracht, haben sie sich zur Gegenwehr geschickt, die Sturmglocke geläutet, die schwedische Losung, nemlich zwey Carthauenschüsse, vom Schlosse gethan, die Trommeln in alle Gassen und Winckeln geschlagen, und jedermann, Bürger

oder Frembd, zur Gewehr angemahnet. die Leute insgemein ihre Güther aufs Castel geführet, und hat Peiter Michelson. ein schwedischer Rittmeister. mit seinen Reutern sich ausgewagt und ist am 1 Maij gegen Abend vom Scharmützel mit etlichen Verwundeten auf Calmar zurück gelanget.

Darauf begab sich Königl. Majest. am 3 Maij mit Dero beyhabenden an sich nicht gar starcken Kriegs-Volck im hellen Mittage in voller Schlacht-Ordnung für Calmar, lies die Stadt anblasen, rückte nächst unter den Stadt-Wall und beschantzte sich und das gantze Lager da herumb, zu welcher Behuf etliche tausend Spaten, Hacken, Axte und dergleichen Werckzeuge mit dahin geschaffet, auch von dieser Kriegs-Arbeit keiner frey gewesen, und in gar kurtzer Zeit ein mercklicher Grabe etliche Ellen hoch und breit zu Versicherung des gantzen Lagers rund herumb aufgeworffen, und hernach täglich verbessert worden.

Dahingegen liesen die darinnen einen grossen Tumult an Weiber- und Kinder-Geschrey von sich vermercken. versuchten ihr Heyl mit Ausfällen und Scharmützeln zu Ross und Fuss. wurden aber mit ihrem Verlust fast stets zurück gejaget, tobten heftig von den Wällen und Schlossthurm mit ihren groben Stücken, jedoch mit wenigem Schaden. weil wegen der nahen Zuschantzung die Schüsse überhingingen. Die Dänischen hatten hinterm Radeberg gegen die Wester- und Norder-Pforten an unterschiedlichen Örthern und Thälern sich verwahret, und den Holm Steinsöe. ein Viertelwegs vom Schlosse südwerts. eingenommen, und wurden unter denselben Holm alsfort acht dänische Orlogs- und Proviant-Schiffe,

auch etliche Galleyen unter Öeland gegen dem Schlosse über, zu Verhinderung der Kundschaft dazwischen, verordnet und hingelegt, und noch daruber an die 9 kleine Kriegs-Schiffe oder Jagten gebrauchet, deren grösseste auf 30, die andern auf 20, 18, 16 Last waren, unterm Capitain Peter Nielson. Dieselben hielten gute Wacht, konten gute Abwehr thun, oder dem Feinde nachsetzen, und waren mit gutem und muthigem Volcke und ziemlichen Stücken versehen.

Auch brenneten die in der Stadt alle aufm Malm ausserhalb stehende Häuser ab, und die Zäune daherumb, rissen die Brücke übern Stadtgraben nieder, und verfülleten mit Erden die Stadt-Pforten.

Am 4 Maij fielen die vom Schloss mit zweyen Böthen aus, thaten auch sonsten drey Ausfälle aus der Stadt, wobey kleine Scharmützel am Strande und sonsten unterlieffen, ohn sonderbahren Schaden.

Am 5ten versuchten sie nochmahln einen Ausfall bey S. Erichs Schantze, und hielten Scharmützel beym Hesthagen; ward ein Schwedischer Capitain Bernd Bange, und hingegen auf der dänischen Seiten ein Sachsischer Edelmann gefangen, und war die Reuterey so nahe an einander, das sie sich mit Büchsen und Gewehren ins Gesicht schlugen. Nach mittage umb 2 Uhr ward einer vom Adel aus Schlesien, Königlicher Hofjuncker Sigmund von Louwitz, vom Thurm herab durch einen Falckoneten-Schuss an der Hirnschal erlegt gar nahe an Königl. Majest. Seiten zu Ross haltend, welche dennoch durch Gottes sonderbahre Beschirmung so wohl damahln als auch den gantzen Krieg über im geringsten nicht beschädigt noch verletzt worden.

Am 6 Maij liess K. M. das grobe Geschütz aus den Schiffen führen und für Calmar pflantzen, und überlief den Tag ausm dänischen Lager ein Büchsenschütz zum Feinde aufm Wall, ward alsofort aufm Schlossthurm zum Büchsenschützen gesetzet, wird aber seinen verdienten Lohn für Elfsburg im nächstfolgenden Jahre empfangen. Des Tages kamen noch vier Fahnen Fussvolcks im Lager an.

Am 7 Maij beginnete man in den Lauffgraben auf Wester-Rondel zu gehen, und die Stücken auf der neuen Batterey für der Wester-Pforten zu pflantzen, und fiel dieselbe Nacht ein blinder Allarm ein.

Am 11 Maij kam die Fühnische Reuterey ins Lager, und am 14 ebenermassen Joachim von Bülows Reuterey.

Am 16 Maij ward ein schwedisch Schiff, der Scepter, so bey Quernholm an Grund gelauffen war, wiederumb abgeloset und hinterm Schlosse gelegt, wiewohl mit grossem Schaden des Volcks.

Am 17 Maij ward abermahl ein schwedisch Schiff, der Unbekannte, hinterm Schlosse in Grund geschossen.

Am 18 Maij geschahe wiederumb ein Ausfall aus dem Süderthor in den Hesthagen, doch ohn denckwürdige Verrichtung; der Schweden blieben etwa 2 Reuter und 7 zu Fuss; von den Dänischen ein Musquetierer.

Denselben Tag zog der Statthalter Breyde Rantzow mit dreyen Compagnien Soldaten und der Fühnischen Reuterfahn auf Kundschaft aus; der Feind aber hatte den See bey S. Erichs Schantze abgelassen.

Am 19 Maij war ein Feuerwerck auf die schwedische Flotte der 13 Schiffe, so hinterm Schlosse

lagen, durch Zubereitung einer Schute bey Steensöe angestellet, ward aber, weil das Volck zu zeitig aus den Böthen sprang, nichts effecturet, sondern die Schute durch schwedische Bosleute mit grossen Baumen und Bothen abgewehret und an eine kleine Scheere angetrieben.

Am 22 Maij ward das Schiff S. Peter an Grund geschossen und die andere Schiffe von beyden Stücken aufm Hesthagen sehr beschädiget.

Am 23 Maij thaten Peter Michelsons Reuter bey Nachtzeiten vom Stadtwall einen Ausfall, doch verrichteten nichts sonderlichs, ohn das sie einen alten dänischen Mann, der von einem kleinen Zaun Holtz samlen wolte, niederwurffen und knebelten, hernacher aber bey Eroberung der Stadt auf der Schlossbrücken arckebusirten und ins Wasser wurffen.

Am 24 lief ausm dänischen Lager ein teutscher Zimmermann über auf den Stadtwall, und verkündigte ihnen, dass im Lager zum Sturm auf die Stadt Zurüstung geschehe.

Am 25 Maij liess Königl. Majestät die zwey Stücken ausm Hesthagen abholen und gegen die Westerpforte richten, wurden auch umb Mitternacht die Pallisaden am Wall niedergehauen. In derselben Nacht ward abermahl ein Prahm mit Feuerwerck bey Steensöe auf die schwedische Schiffe zugerichtet; aber die Schweden hatten grosse Balcken mit Ketten an einander geknüpft und auf beyden Seiten mit Anckern niedergesenckt; trieb also der Prahm gegen die Balcken und brante auf ohne Beschädigung der Schiffe.

Am 26 Maij gar frühe beginnete man von den Dänischen Battereyen ohn Unterlass zum Sturm zu

schiessen; geschahen über die 400 Carthauenschüsse, jede Kugel $1^1/_2$ Lisspfund mehr oder weniger wägend; dadurch ward die Brustwehr und Ringmauer abgeworffen; hingegen hatten die Belägerten Pechkräntze und Fussangel an der Hand, aber wenig Frucht davon; setzten es auf ein gewaltiges Geschrey der herannahenden Entsetzung; ward aber dasselbe wenig geachtet.

Am 27 Maij ging der Sturm gar frühe an, zwischen ein und zwey Uhren nach Mitternacht. Ward anders nichts dann Schiessen, Trompetten und Trommeln gehöret, desgleichen die Sturmglocke und eitel Allarm. Die belägerten thaten wie vorhin ihr bestes. Blieb viel Volcks an beyden Seiten. Währte biss zu 5 Uhren des Morgens, da bekamen die Dänischen den Wall und die Stadt ein. Darüber ward Caspar Mildnitz, bestalter auf Cronenburg und damahls über ein freyes Fähnlein Hauptmann, im Graben erschossen, desgleichen Melchior Rantzow, sein Fähndrich, und viele andere.

Die Königl. Hoffahne nahm alsofort die Westerstrasse ein. Der Bürger ward ein guter Theil im Sturm und aufm Wall, in ihren Häussern oder Kirchen erschlagen oder auch gefangen, ohn das an Bosleuten und Soldaten sonsten drauf ging. Das übrige verlief sich aufs Schloss. Und ward bei dieser Eroberung für gewiss ausgesprenget, das in etlichen verlassenen Häusern vergiftet Brodt gefunden, und die davon genossen alsbald sinnlos und rasend geworden; auch vergiftete Kugeln aus der Vestung geschossen wären, wovon die Schaden gantz unheilbar, und die verletzten weder leben noch sterben können.

Nach Eroberung der Stadt lies K. M. das Schloss mit Trompetten und Heerpaucken aufheischen, worauf der Obriste Statthalter Boe Gustafson (nächst ihm waren noch mehr zum Gubernement verordnet, als Peter Michelson Rittmeister, Jacob Jacobson Obrister Admiral, Heinrich von Kahlen Statthalter, Jacob Falckenberg und Diederich Fahrensbach, beyde vom Adel aus Liefland) antwortete: Dergleichen mächtige Festung wäre nicht also leichtlich aufzugeben, begehrte achte Tage Bedenckzeit. Drauf aber wieder geantwortet ward: nicht eine Stunde, wolten sie es sonsten aufgeben, solte ihnen mit Sack und Pack abzuziehen frey stehen. Da baten sie vier Tage Verzug, getrösteten sich inmittelst König Carls Ankunft und Entsatzs. Vnd geschah damahln hinter einem Dänischen Trompetter im Zurückrennen ein Schuss; ward ihm die Trompette mit zweyen Kugeln in der Hand entzwey geschossen, jedoch ohn Leibes-Schaden. Drauf fingen die Dänischen an folgenden Tages, war der 28 Maij, einen Lautgraben zu machen, hart unterm Schlosse, also, dass sie mit ihnen drinnen reden konten, und warffen eine Schantz auf gegen die Schloss-Pforte zu behuf der Feuermörser. Die im Schlosse wurden durch unterschiedliche Schreiben in Hofnung des Entzatzes und König Carls Ankunft diese Belagerung über aufgehalten, welche Hofnung dennoch, ausserhalb der feindlichen Zusetzung, durch allerhand Mängel zu Wasser geworden. Denn nach schriftlicher Verzeichnüss eines teutschen Officiers auf der Festung, welcher den meisten Verlauf täglig aufgezeichnet, mangelte es für erst an Büchsenpulver, und ob gleich Salpeter vorhanden, jedoch an Kohlen,

man konte bey Tage und Nacht. da etwa 14 Mörser durch Wissenschaft eines Baurn gingen, kaum eine Tonne Krauts zu Wege bringen, wozu dann die Gefangenen und Missethäter helffen musten; auch hat sonsten im gantzen Reich Schweden ein Schalpfund Pulvers 1½ Reichsthaler gegolten. 2. an frischem Wasser, weil sie darinnen aus saltzem Wasser brauen. backen und kochen müsten. 3. an Mühlen, Korn und Mehl, denn die 20 Handmühlen nicht zustrecken konten. 4. an Holtze, etliche alte Gebäude und Häuser ausgenommen. 5. an Futter für die Pferde und Vieh; wohero sie der Bürgerschaft aufgeflöhnete Kühe, Ochsen, Schweine und Lämmer abschlachten; die Reuter aber die Rosse heimlich nach Öland bey Nachtzeiten überfuhren. am Tage aber sich durch die dänischen Galleyen mit Gefahr begeben musten; auch ward der Burgerschaft Vieh, so nach dem offentlichen Ausbot ungeschlachtet. alsfort preyss gemacht. 6. an Kriegsvolck, weil kaum 400 rechte Soldaten drauf zur Zeit, da die Stadt erobert; hingegen die Vestung mit dem aufgewichenen Stadtvolck, Bürgern. Weibern, Knechten und Mägden beschwert und überhauffet war.

Am 1 Junij umb Mitternacht ward Otto Brahe, dabevor gewesener Capitain in den Niederlanden und hernacher Churfürstl. Brandenburgischer bestalter Obrister, in der Batterey erschossen; sein Cörper am 4 Junij hernacher an den Strand gebracht und nach Copenhagen geführet. daselbst mit ehrlichen Ceremonien niedergesetzet und von dannen zu seiner Voreltern Begräbnussen transportirt.

Am 2 Junij lies K. M. in die Stadt-Kirche predigen.

Am 6 Junij ward aus vorgedachter Schantze eine Spreng-Kugel ins Schloss geworffen, welche nach Anzeichnung vorerwehnten Officiers beym Kuhethurm über eine Elle tief in die Erde niederfiel, und da ein Bürger der Stadt dieselbe aufzuheben hinlief und angreifen wolte, von einander sprang und ihm das Haupt abschlug und den Leib etliche Klatter in die Höhe und auf einen Giebel des Tachs über der Pforten warf, blief auch da, weil ihn niemand wegnehmen dürfte, bis gegen den nächst folgenden Morgen beliegen. Sonsten sein derselben Arth Kugeln mehr geworffen, deren eine bey Boe Gustafsons Kammer niedergefallen und 2 grosse Steine zerschmettert.

Am 9 Junij bekam Peiter Nielson Capitain einen gefangenen, von dem man König Carls Ankunft erfuhr, und wurde deswegen Hertzog Georg zu Lüneburg gesampt dem Statthalter Breyde Rantzow auf Kundschaft ausgesandt, befunden Ihn bey Rissbye. Desselben Tages ward die Ladehof und am folgenden das Dorf Bergen eine Meil vom Lager abgebrant.

Eodem die begab sich K. M. aus dem Feldlager nach dem Strande zu, wie Sie da bevor Hertzog Georg und die andern Kriegs-Officierer insgesamt bey Sich gehabt, und denselben, was ein jeglicher in acht zu nehmen, angemeldet hatte. Verrückte darauf nach Christianopel und Selvitzburg, damit Sie sich von der ausgestandenen schweren Bemühung, stetigen Wachen und beharlicher Arbeit bey dieser Belagerung in etwas ergetzen mochte.

Den 11 Junij kam König Carl mit seiner grossen

Kriegsmacht an, über 20.000 Mann starck, doch meist Bauervolck, liess sich mit 300 Reutern ungefehrlich bey dem Ladehof sehen, zwischen beyden abgebrannten Vorwercken, hielt mit der Reuterwacht Scharmützel, und lägerte sich gegen dem dänischen Volck rundherumb.

Am 12 Junij vermehrte sich das schwedische Volck noch immerzu, und gelangte es zu einem starcken Scharmützel, in welchem die Schweden unter das grobe Geschütz gelocket, und derer viel niedergelegt wurden. Hingegen blieben auf der dänischen Seite Lucas Krabbe alsfort, Thönne Brahe verwundet, starb den dritten Tag hernach, Johan Friis ward gefangen, und Joachim von Bülow Rittmeister in den Arm gehauen.

Eodem die, nachdem K. M. zu Selvitzburg angelanget, ward Tycho Lang dänischer Secretair nach Elfsburg zu Abforderung des andern Kriegsvolckes unter Steen Maltison Gebiet nach dem Lager zu für Calmar abgefertiget.

Am 14 Junij wagte sich Jacob Jacobson schwedischer Admiral bey hellem Tage vom Schlosse nach dem schwedischen Lager auf einem Bothe mit 5 Personen, unangesehen ihm die dänischen Galleyen ziemlich nachsetzten; kam bey Juttenabbe ins Lager zu König Carl, welchen er, als der König zur selbigen Zeit Sturmgeld austheilte, in Meinung das dänische Lager dieselbe Nacht anzugreiffen, solches gäntzlich wiederrieth. Das Lager aber erlangte inmittelst Gelegenheit sich desto besser zu beschantzen.

Am 18 Junij gar früh im tunckeln fuhren etliche Böthe mit Bosleuten und Soldaten vom Schlosse nach

dem Quernholm, worauf die Batterey damahlen nicht besetzt war, und nahmen das eine Stück, so für 2 Tagen auf sie gerichtet gewesen, mit sich aufs Schloss, und richteten es wiederumb gegen den Quernholm, und schossen daraus auf die Schantze, da es zuuor gestanden. Doch währete diese Kurtzweil nicht lange, denn am 22 hernächst, als der Vice-Admiral Christopher Olufson dasselbe bey Trunkenheit laden lies, und damit nach dem Quernholm schiessen wolte, auch selber das Stück richtete und Feuer gab, nachdem der Büchsenschütz die Kugel nicht gantz zu Grund gestossen gehabt, sprang es entzwey und zerknirschte ihm sein Bein, beschädigte ihn auch dermassen, das er für todt aufgehoben und ins Gemach getragen ward. Noch war ein Eisern-Stück dabey, welches sie nicht mit aufm Schloss fortbringen mögten, deswegen vernagelten, und ins Wasser senckten, und nahmen die Lade mit sich aufs Schloss.

Am 19 Junij ward seel. Lucas Krabben Leich von 2 Pferden getragen und mit einem Reuterlacken zugedeckt zwischen beyden Lägern den Dänischen vom Feinde überantwortet durch 12 Adels Persohnen, und imgleichen von 12 Edelleuten angenommen; inmittelst hielten sie beyderseits zimliche gute Discurs, und trancken einer dem andern zu.

Am 21 Junij ward eine Schiffbrücke vom Malm bis aufn Quernholm zum Reiten und Fahren gebauet. Dieselbe Nacht kamen die Schweden mit vielen Böthen voller Volcks, von obgedachtem Admiral geführet, ausm Lager aufn Quernholm angezogen, des Fürhabens nach dem Schlosse durchzubrechen und dasselbe zu bestärcken, welches Anschlages aber die Dänischen des Abends

zuuor vergewissert waren. Trieben zu Anfang ein Fähnlein dänischen Kriegsvolcks ab, erlegten deren etliche und jagten die übrigen nach dem Dänischen Lager. Wie sie nun in zimlicher Anzahl darauf [drangen], kam ihnen die dänische Reuterey unterm Rittmeister Joachim von Bülow wieder aufn Hals und ängstigten den Feind also, das sie nach der Brücke, so des vorigen Tages gemacht war, ohn Seumbnuss wieder zurück eileten. Die Brücke aber zerbrach; und setzte auf die hinterstelligen an Capitain Blasius Bellisarius mit seiner Compagnie. Was nicht die Böthe wieder erreichte, oder schwimmen konte, ward erschlagen oder vertranck. Und gereichte ihm zu desto grösserm Unglück, das die aufm Schlosse bey dieser Verhandlung auf ihre eigne Leute, wiewohl ungern und unwissend, mit Schrotstücken losbrenneten und derer viel schamfirten. Oberwehnter Admiral warf sein Harnisch von sich, und kam also davon. Und verirrete sich der Feind in deme gröblich, das er hinter sich die Brücke nicht abgeworffen hätte. Bey dieser Zusammensetzung ward Eiler Grubbe tödtlich geschossen.

Am 23 Junij früh kam aufs Schloss mit Böthen ausm schwedischen Feldlager Lass Brombse ein Capitain mit 500 Mann.

Am 24 Junij frühe fuhren etliche Schiffe vom Schlosse, darauf meistentheil schwedische Bosleuthe, nach Steensöe, und nahmen einen Boyert, welcher von Stralsund war, und ins dänische Lager Zufuhr gethan hatte, auch die Ladung wieder eingenommen, mit sich aufs Schloss.

Am 25 Junij kam der dänische Vice-Admiral

Godske Lindenow mit der Schiffs-Armada an. — Dieselbige Nacht zwischen 1 und 2 Uhren kam der Printz aus Schweden, Hertzog Gustaf Adolff, mit 2 Fahnen Reuter für Christianopel an, rückte stracks für die Pforte, und gefragt, wer da! antworteten: Freunde und des Königs eigene Diener. Henckten alsfort eine Petarde an die Pforte, sprengten die auf und brachen hinein. Der Capitain darinnen Jens Biornsen, einer vom Adel aus Halland, wehrte sich mit seinem Schlachtschwerte männlich, erlegte auch etliche Reuter selbst, ward aber mit seinen beyden Sergeanten niedergeschossen. Der Hertzog hielt mit der einen Fahne aufm Marckte, unterdessen verrichtete die andere Fahne die Plünderung. Was an Bürgern und Bauern sich nicht rettede und über die Mauren sprang, welcher gestalt auch Claus Brockenhuusen, wiewohl im Arm verletzt, entkam, ward erschlagen, theils in den Betten, theils sonsten. Viel Weiber und Kinder, die sich auch über die Mauer hinab wagen wolten, oder sich bey der Wasserpforten aufm Bothe zu retten vermeineten, beschädigten sich selbst, oder giengen mit dem Bothe, wegen Überladung, zu Grunde. Nachdem sie nun die Stadt zimlich durchgemauset und beplacket, zumahln viele der königlichen Hoff-Junckern und andere Diener ihre Geräthe darinnen abgelegt hatten, eileten sie mit der Beute davon, nahmen auch mit sich etliche neue ungebrauchte und in einem Kasten verschlossene Fahnen, die sie aber bey Beschliessung des Friedens, das[1] dieselben nicht in offenem Felde und Treffen

[1]) Her i Betydningen: nachdem, eftersom.

erobert gewesen, zurück geben müssen. Ward darauf die Stadt in Feur und Brand gesetzet, wozu ein Schwedischer von Adel, dem sein Hof bey Calmar zuvor abgebrant gewesen, Rath und Anreitzung soll gegeben haben. Nach dieser Verrichtung zogen sie gegen Morgen umb 6 Uhr wiederumb davon, und hielten die im schwedischen Lager, bey Absehung des Rauchs, Freudenschüsse darob. Es ist aber diese Stadt wiederumb mit dänischer Besatzung unter Falck Lucken Commando versehen worden.

Am selbigen Tage gerieth es abermahl zu einem Scharmützel zwischen der Königl. Hof-Fahne und Joachim Bülowen Fahne, und dann zweyen schwedischen Reuter-Fahnen, zu welchen noch eine andere Fahne und ein grosser Haufe Fussvolcks zum Hinterhalt sich anfügten. Von Dänischen blieb Heinrich Wolff aus Lifland, Hofschenck; Erick Juell ward sein Pferd unterm Leib erschossen, und kam er mit grosser Mühe aus der Gefahr. Auf der schwedischen Seite blieb einer vom Adel, Ribbing, und ward sein Cörper folgenden Tages den Dänischen abgefordert und an 12 schwedische durch 12 dänische Adels-Persohnen zugestellet; unterhielten sich inmittelst nach der Gelegenheit mit Zutrinken und andren glimpflichen Discursen zwischen beiden Lägern.

Am 30 Junij kamen ein Hauffen Finnländische Galleyen und Scheerböthe von Schageness ab nach dem Lager zugesetzt, waren mit Pulver beladen. Da aber die dänischen Galleyen derselben gewahr wurden, lieffen die auf sie zu und kämpffeten mit einander. Da lieffen die Finnischen Galleyen bey Schweinöe und Juttenabbe nach dem schwedischen

Lager ein. Die Dänischen legten sich draussen für und schossen auf sie zu, bis das hernach etliche Fahnen Volcks ausm Lager ihnen zu Hülffe kamen. Da lieffen die Dänischen wieder unten Quernholm. Desselbigen Tages gegen Abend schossen die Dänischen abermahl eine Sprengkugel ins Schloss; die fiel durch den Bodem einen dicken Balcken durch, und gieng in eines Bosmanns Bette entzwey, schlug darauf eine Tonne Butter, eine Tonne Erbsen und eine Tonne Weitzen entzwey, alles Guth samt den Fenstern flog hin und her im Sahl, jedoch ohn Verletzung des Volcks, ausser eines Bürgers, welchem ein kupferner Kessel hinten ins Genick flohe und ihm ein Loch ins Haupt schlug.

Am 1 Julij nahmen die Schweden Schweinöe ein, eine kleine Klippe oder Scheere hinter dem Quernholm, nordwerts vom Schlosse, beschantzen sich darauf, in Meinung die dänischen Orlogsschiffe zu beschiessen. Desselben Abends begab sich ein grosser Scharmützel bei Steinsöe zwischen beyden Schantzen, währete über die 4 Stunden.

Den 3 Julij beginneten die aufm Schlosse ihren grossen Mangel an Brodt, Bier und frischen Victualien mercklich zu empfinden; ein Fass lübisch Bier galt 12 Thaler, eine Tonne Rostocker Bier 9, alles schwedisch aus saltzem Wasser gebrautes Bier 5 oder 6 Thaler. Die Bürger, welche sich vom Schlosse nach Öland zu Einkauffung der Kost wagten, wurden von den dänischen Galleyen aufgefangen.

Am 4 und 5 Julij kam Geert Rantzow, Statthalter in dem Fürstenthumben, mit seinen Reutern und Knechten ins Lager.

Am 7 Julij kam K. M. nach Mittage zwischen 4 und 5 Uhren wiederumb ins Lager zu Ergetzung des gantzen Kriegsvolcks, brachte 1500 frische Soldaten mit sich, und wurden Freudenschüsse gethan.

Am 8ten begab sich abermahl ein treflicher Scharmützel zwischen beyden Lägern, und ward Melchior von Löben, Ritter, in den Enckel geschossen. Der Schweden aber blieben gar viel. Sonsten ward eodem die ein Irländer als Ausspeher des dänischen Lagers betreten und aufgehenckt. Gegen den Abend kamen eilf Orlogsschiffe von Stockholm an unterm Admiral Hans Clausson, und setzten sich unter Schageness. Gegen dieselben legten sich 4 dänische Orlogsschiffe unterm Quernholm, mitten im Sunde, den Pass vom Schlosse nach dem schwedischen Lager zu verhindern. Es waren auch unter Öland bey der Fehr 8 finnische Galleyen, mit Brodt, Bier und Victualien beladen, in Meinung sich nach dem Schlosse zubegeben, wann etwa die Dänischen abziehen würden; schlug ihnen aber fehl.

Am 10 Julij gar frühe bey sanfter Kühlung des Windes vom Norden zogen obgedachte schwedische Schiffe ihre Ancker auf, desgleichen ihre Segel, und setzten nach den 4 obgemeldten dänischen Schiffen zu unter Quernholm. Da sich aber die dänischen Schiffe zu schwach befunden, brauchten sie auch ihre Segel, lieffen fürm Schlosse fürüber, schossen hinein und setzten sich bey der andern dänischen Flott. Aber die schwedischen, 7 an der Zahl, begaben sich untern Quernholm, die andern 4 unter die Grimscheeren und Schallöe, und glückte ihnen damahlen etlichermassen vom Schlosse ins Lager und also zurück ohne sonder-

bahre Gefahr zu kommen. Als sich aber die 4 dänischen Schiffe unterm Quernholm wiederumb los gemachet und furm Schlosse auch für den 11 Schiffen fürüber musten, und die vom Schlosse zimlich nach ihnen schossen, wehreten sie sich gewaltiglich, schossen tapfer aufs Schloss in Stuben und Gemacher, beschadigten auch viel Volcks aufm Walle. Bey dieser Verhandlung zersprang aufm Wall ein stattliches grosz Metallenstück aus Überladung, also dass das Fürdertheil sich zurück wendete und 2 Menschen zernichtede. Jedoch liefen die obberührten 8 finnischen Galleyen gesamt allen kleinen Böthen nach dem Schlosse, die anderen aber mit Bosleuten beladen an die Grimscheeren, richteten daselbst eine Schantze auf, und brachten 5 Metallenstück, auch Wollsäcke vom Schlosse, desgleichen eine Fahne Fussvolcks drauf. Desselben Abends kam aus dem schwedischen Lager der Obrist Christen Som mit einem Capitain Jacob Godberg aufs Schloss. Darauf ward die Trommel geschlagen, und den Bürgern auch andern Frembden angezeigt, dass sie sich vom Schlosse mit ihren Güthern, die Victualien ausgenommen, abgeben solten.

Am 12 Julij ward den Schweden der bei Steensöe am 24 Junij abgenommene und wieder ausgestaffierte, einem Stralsundischen Schiffer zugehörige Boyert, welcher nach Stockholm mit 54 Metallenen Stücken und vielen der Bürger miteingeladenen Güthern lauffen solte, wiederumb abgenommen, und hernach seinem Eigner restituirt.

Am 15 Julij wolten etliche vom Schlosse mit ihren Güthern nachm Lager schiffen, jedoch mit grosser Gefahr wegen der nächst verhandenen dani-

schen Batterey. Es kamen aber zu diesen Leuten König Carls Trabanten ans Wasser niedergelauffen, bemächtigten sich aller am Strande liegender Schuten und Böthe, warffen die Güther daraus ins Wasser, und liessen sie hintreiben; brachten hingegen darein Sturmleitern, auch 2000 Soldaten, an Frantzosen, Schotten etc. die Nacht über aufs Schloss.

Am 16 Julij war eine Verrätherey auf die Stadt Calmar angestellet von zweyen aus König Carls Lager überlauffenen und wiederumb unter K. M. Regiment angetretenen Frantzosen, dergestalt dass sie die Stadt Calmar in Brand und Asche setzen wolten; hatten allbereits den Anfang aufm Kirchhoffe gemacht und Pulver zwischen zweyen Häusern gelegt, auch zweymahl gefeuert, also dass das erste mahl das Feuer nicht, jedoch das andere mahl gefasset hatte; es ward ihnen aber wunderbahrer weise durch schleunige Aufsicht und des Volckes Zusammenlauffung das mahl fürgekommen, und die Verräther in Haft gebracht.

Am 17 und 18 Julij hatte der Feind einen gewaltigen und gefährlichen Anschlag für, beydes auf das dänische Lager und die Stadt, und lies sichs ansehen, als sollte es umb dieselbe Zeit auf Beugen oder Brechen gespielet heissen. Doch verlieh der Allmächtige Gott durch die unerschrockene Tapferkeit und ausbündige Fürsichtigkeit K. M., das bey solcher an sich fast zweiffelhaftigen Mummenschantz ein glücklicher Ausschlag auf der dänischen Seiten erfolgte, und K. M. in den nächsten 8 Tagen hernach Dero Feindes gewaltigen, aber verlassenen Lagers mächtig, und kaum 10 Tage besser darnach des starcken Castels habhafft ward, wie folgen wird.

Es hatte König Carl seinen sämptlichen Hauffen so wohl aufm Schlosse als im Lager heimliche Andeutung gethan, das man auf eine gewisse Zeit die Losung geben, und alsfort das dänische Lager anfallen wolte. Nun lies der Feind gar früh für Tage, als umb 2 Uhr ungefehr, in seinem Lager Allarm blasen, und befand sich in seiner vollen Schlachtordnung, in Meinung etwas denkwürdiges zu tentiren. Weil aber am vorigen Abend die schwedische Schildwacht zur dänischen gesagt: Morgen wollen wir mit euch Tagefahrt halten; auch nunmehr die dänische Schildwacht nach angemerckter Fürbereitung des Feindes gleicher gestalt im Lager Allarm gerufen hatte, begab sich das dänische Volck zu Ross und Fuss ebenerweise in seine Gewehr und Ordnung. Da solches König Carl vernahm, hielt er an sich, und rückte hinterwärts in sein Lager, also auch das dänische Kriegsvolck in ihr Quartier. Ward darauf alles eine Zeitlang stille. Am vollen Morgen aber gieng die Losung aufm Schlosse, nemlich 2 Schüsse, ins dänische Lager ab. Darauf fiel der Feind in voller Bataille die dänischen Trancheen mit 11 Fähnlein und grossem Geschrey an, und setzten ihnen ihre eigne Reuter aufn Fuss nach, und jagten sie fort, ein Part beym Osterstrand an, da Capitain Bellisaris lag, ein Part beym Westerstrande, da Friderich Moltzan lag, etliche fielen hinten aus vom Schloss bey S. Erichs Schantze, und trieben die dänischen Soldaten aus den Schantzen und Laufgraben; kamen zwischen S. Erichs Schantze und das Wester-Bollwerck, warfen die dänischen Fahnen ab, und richteten 2 schwedische wieder auf; kehrten auch die Stücke darauf wider die Dänischen. Aber das Spiel

veränderte sich bald; denn die Seeländischen Reuter unter Rittmeister Peter Basse hieben über die quer auf sie an; stracks kam ihnen Søfren Bugge mit etlichen seinen Soldaten bey der Wester-Pforten entgegen, und verfolgten sie bis zur Norder-Pforten; da wurden sie alle geschlagen, meist Englische und Iren. Die andern aber, so zwischen beider Statthalter Quartier gekommen, wurden von den Wagen-Knechten aufgerieben, also das es zwischen S. Erichs Schantz und der Norder-Pforten voll von Todten lag. Auch thaten die vom Schlosse einen Aus- und Anfall auf die Stadt, und trieben die Soldaten gleichmässig aus den Laufgraben nach dem Walle zu; aber Hertzog Georg von Lüneburg setzte mit einem halben Regiment gegen sie an, und schlug sie wieder ab; aber sie schossen und brachten Feur in die Stadt, das man sich in den engen Gassen schwerlich dafür bergen könte; und ob wohl die Schweden zum andern mahl aus den Laufgraben abgetrieben waren, dennoch wurden sie derselben aufs letzt mächtig, durch die grosse Brunst, in welcher die gantze Stadt mit dem Kirchthurm, den äussersten Gewölben wenig ausgenommen, darauf gieng, insonderheit aber der Proviant und andere merckliche Sachen zur Aschen wurden. Ob nun zwar des Feindes Meinung sattsam zu begreifen, als würde sich das dänisch Volck zu Löschung oder Dämpfung des Feuers fürnemlich wenden, so sprach doch K. M. den Soldaten gar laut zu, sie solten ihren Feind suchen, und sich [durch] den Brand nichts irren lassen. Demselben ward auch gehorsahmet, und alsbald innerhalb der Pforten ein halber Mond aufgeworffen, und bey S. Erichs Schantz eine Gruft abgeschnitten, auch die kleine Pforte zwischen der Wester und Norder Pfor-

ten verstopfet. Also behielten die Dänischen den Stadtwall ein, die Schweden den Laufgraben fürm Schlosse hin. Und blieben den Tag auf der schwedischen Seite an die 1500 Mann, auf der dänischen aber ohngefehr 300, ohne die Gequetschten.

Bey währender Brunst ward ein kleines Both vom Lager nach dem Schlosse fahrend gesehen, auf demselben König Carl mit dem Statthalter Boe Gustaffson. Doch vermeinte man, das der Konig nicht über drey Stunden im Schlosse verweilet, und die vorigen Statthaltere abgefodert, und Christen Somm wieder eingesetzt habe. Hernach beginneten die Schweden auch draussen für der Schlosspforten beym Laufgraben einen halben Mond zum Gebrauch ihres groben Geschützes aufzurichten.

Am 18 Julij umb Mittagszeit begab sich K. M. mit dreyen Fähnlein Soldaten in die Stadt, nahm die Kirche und Kirchhof ein, verordnete auch Blendung und Schantzen gegen die aufm Schlosse, wo die etwa konten Schaden zufügen.

Gegen Abend kamen Thessen Parsaw, Georg Lung, Christian Friis, Holger Rosencrantz, Moritz Galt und Peter Heynemarck mit ihren Regimenten und Compagnien an, und wurden die Soldaten spät um 10 Uhr aufn Wall, und Parsaws weisses Fähnlein auf S. Erich geführet. Als nun diese Compagnien jede an seinem Ort verordnet, ward ein Stück Geschützes hinter S. Erichs Schantz zu Losung abgebrandt, drauf fielen sie den Feind in den Laufgraben an; welche von demselben die nächsten zur Pforten waren, kamen hinein, für den andern ward sie zugeschlossen, die Bretter von der Brücken abgeworffen, wodurch viel der Schwedi-

schen in den Schlossgraben fielen, und mit langen Spiesen durchgestochen wurden. Als die nun aus den Laufgraben und andern Örtern fürm Schlosse ausgejagt waren, schlugen sie fürm Stalle, welcher von Schweden behäuffet war, die Thüre auf, und alles darinnen zu todte. Einmahl hatte der Feind einen dänischen Capitain bey S. Erichs Hinter-Pforte auf die Flucht gebracht, aber K. M. und Dero beywesende Edelleute jagten die Soldaten mit blossen Degen wieder fort. Alsbald kamen Parsaws Weissröcke dazu und schlugen sie gar vom Laufgraben und Stall ab. Blieben ihrer abermahl an die 600. und behielten die Dänischen, Gott sey Lob, die Überhand. — Die schwedischen Trommeter immittelst machten sich lustig; vermeinten vielleicht anders nicht, als das die ihrigen die Dänischen gar aus der Stadt geschlagen hätten, wegen des gewaltigen Schiessens damahl. Die Dänischen vermutheten sich auch in derselben Nacht anders nicht, denn eines Anfalls, waren dahero die gantze Nacht über zu Ross, und hielten ihre Trancheen wohl besetzt. Dieser Sturm hat sich bis an drey Uhr gegen Morgen erstrecket, und wären die aufm Schlosse ihren Mitgesellen in den Laufgraben gern zu Hülffe gekommen, vermochten aber nicht.

Eodem die kam die dänische Flotte an. Den 20 Julij näherte sich die dänische Flotte zu der Schwedischen. Also auch am 21. rückte die dänische Flotte, welche bey Steensöe lag, und darüber Godsche Lindenow das Gebiet führete, zu den schwedischen Schiffen bey Quernholm gegen Abend. Die Schweden aber zogen ihre Segel auf und wichen nach Schagenes zu ihrer andern Flotte, und setzten die dänischen Schiffe

so nahe bey ihnen, das es zu einem Scharmützel kam, worüber ein dänisch Schiff, der Stern, unterm Capitain Frants Brockenhuusen, bey den Grimscheeren an Grund lief, kam aber des gewaltigen Schiessens ungeachtet endlich wieder zurechte, und da sie es noch mit zweyen Jagten angefallen, wurden dieselben durch die Musketirer abgetrieben. Hingegen aber eroberten folgenden Tages die Dänischen von ihrem Feinde ein ansehnliches Schiff, die Melckepige, so auch an Grund gelauffen war, sampt einem Haufen Gefangener drauf; auch noch darüber eine Galleye und 4 Stücken unterm kleinen Molholm.

Am 22 Julij entlief und salvirte sich die schwedische Flotte, welcher die Dänischen zur Zeit wegen der gefährlichen Grunde daherumb nicht nachsetzen mochten. Es thaten aber dieselben aus ihrem Lager einen Ausfall in der Nacht auf Schweinöe und nahmen aufm äussersten Holm zwischen Quernholm und Engholm eine Schantze ein, desgleichen einen Holm dabey, Juttenabbe, und einen andern, Gulland genant; eroberten darauf alle der Bürgerschaft hingeflohene Güther und ein Fähnlein, auch über 60 Gefangene.

Am 23 Julij gar frühe für Tage rückte K. M. auf mit allem Kriegsvolck an Reutern und Knechten, und hielt den gantzen Tag bis umb 5 Uhr Abends in voller Schlachtordnung, aber das Gegentheil hielt sich gantz stille. Da begab sich K. M. niederwerts nachm Strande, da die schwedischen Jagten und Scheerböthe lagen, schickte des Rittmeisters Joachim Bülowen Reuter hin, den schwedischen Scharwacht sich zu erkündigen; denen folgten Capitain Sinclars und Thomas Nolden Compagnien nach, und traffen die Wacht an. Die-

selbe nahm die Flucht, und kam den Dänischen, daselbst haltenden, unters Gesicht, und eilete nach dem Busche zu. Drauf kamen die Bülowischen Reuter zur andern Scharwacht bey den Boyerten, gaben auf einander Feur, und griffen bemeldte Reuter, auch die Capitaine Sinclar und Nolde, die Wacht bey den Boyerten an, ward meist erlegt. Sonsten verblieben die guten und neuen Böthe K. M. und die Beute den Soldaten zum besten. Die untauglichen Böthe aber wurden verbrant.

Desselbigen Tages grif Hertzog Georg zu Lüneburg den Feind, der ihne mit gewaltsamer Zusetzung von der Batterey abtreiben wolte, mit seinen Soldaten tapferlich an, gab beyderseits gute Schläge, und war Hertzog Georg durchs Beyn geschossen. Hernach zog K. M. für Engholm und setzte die Capitaine Christian Friis und Moritz Galt mit ihren Compagnien hinüber. Als solches die in der Schantz, an die 250 Persohnen, meist Finländer, sahen, ergaben sie sich; wolten aber für Erlangung K. M. Patents und darein begriffenen freyen Abzugs dem Geleite nicht trauen, worüber ihnen zum Überfluss noch Dienst und gewöhnliche Besoldung angebothen ward. Sie zogen ab und übergaben ihre zwey Fähnlein und Waffen. Die vier Stücken Geschützes darauf wurden zu Schiff gebracht, und die Schantze geschleiffet.

Nach Mitternacht gegen den 24 Julij brach König Carl aus seinem Lager auf, ohn Feldgeschrey, Trompetten oder Trommel, in grosser Eyl. Hingegen begab sich K. M. in voller Schlachtordnung zu Ross und Fuss auch ins Feld, zog gerade aufs Feindes Lager zu; befand er aber gantz leer, verlassen und voll Feuers, die Gezelt-Linien entzwey geschnitten,

die Gezelte von den Knopffen abgerissen, auch Stangen und Knöpfle danieder liegend. Da befahl K. Majest. Gert Rantzowen, das er mit seinen und Joachim Bülows Reutern dem Feinde nachsetzen solte. Das Lager ward vollends abgebrant, und lag ein Englischer Edelmann kranck darinnen, welcher der grossen Feuersbrunst halber übel fortzubringen war; denselben ersahe ein dänischer Sergeant, das er wohl bekleidet war, stach seine Partisane in ihne. Aber K. M. riet zu, das man ihm am Leben verschonen solte. Ward also zu seinem Glück ins dänische Lager Lager abgeführet und geartztet. Als aber die Dänischen wieder in ihr Lager gekommen und von den Rossen abgestiegen waren, kam Zeitung, das schwedische Reuter beym Ladegarden hielten; drauf rückte K. M. wieder aus. Es war aber zu Derselben Ankunft der Feind bereits hinweg. Doch machten die dänischen Reuter etwas Beute, und ward Gert Rantzow befehligt dem Feinde auf eine Meilwegs mit Reutern und Knechten nachzujagen, auch fand Capitain Bellisaris vier schöne kupferne Stücken, welche der Feind unter einer Brücken niedergeworffen hatte, K. M. zu gute.

Am 25 Julij kam Christen Sum, Statthalter des Schlosses, auf einem Bothe zum dänischen Lager abgefahren, hielt Gespräch mit Gert Rantzow und andern Capitainen, begehrte auch, dass Friderich Moltzan, ein Capitain, mit ihm aufs Schloss folgen und sich wegen der vorigen Kundschaft aus Hertzog Johansen Dienst herruhrend mit ihme durch einen Trunck ergetzen möchte, welches dann geschah.

Am 26 Julij wurden Andres Sinclar, Peter Hun-

dermarck und andere Capitaine mehr nach Christianopel die ankommenden Reuter zu convoyren ausgeschickt.

Am 27 Julij kamen Hertzog Ernst Ludwig zu Sachsen, Hertzog Philip zu Holstein. Marquard Pentzen, Thessen Parsaws. Georg Grubbes Reuter an gar spät; blieben auf der Stätte. da König Carls Lager kurtz fürhin gewesen. liegend, rückten folgenden Tages zusammen ins Lager. und setzten die Schweden gegen Abend Feuer in etliche Schiffe fürm Schlosse.

Am 29 Julij des Abends umb 10 Uhr brach K. M. aus Dero Lager auf. und es verlief sich bis zu 12 Uhrn in Mitternacht, ehe die Reuterey und Fussvolck aus den Laufgraben anlangte; rückten also fort, und kamen umb 5 Uhr Morgens d. 30 Julij für Risbye Schantze, da König Carl mit seinem Lager verhanden war; ritt mit wenigen Junckern fornan. Als sie nun über die erste Brück gekommen waren, funden sie zwey Schweden auf der Scharwacht für sich, nahmen dieselben gefangen. Es wahren ihrer 30 zusammen; die andern aber entrennten nach ihrem Lager zu. Da lies K. M. Gert Rantzows Reuter an des Feindes Lager zusetzen. denen folgten die andern. Als sie nun gerad unter das Lager gekommen, wurden 3 oder 4 Schweden geschossen. Da ward Allarm im Lager, und verfügten sich alle auf die Trancheen; thaten aber keinen Ausfall, und folgte eine Fahne Reuter nach der andern. Das Fussvolck überall schoss gewaltig, und wurden die Feldstücken auch tapfer hinan gefeuert; welches zweifelsohne wohl nicht abgieng ohn grosse Beschädigung. Gert Rantzow rückte mit einem Regiment Knechte und dreyn Fahnen Reuter auf eine Wiese

hinterwerts nieder, vermeinte über eine Aue zum schwedischen Lager einzubrechen; dieselbe war aber furbestauet also, das man daselbst zurück stehen muste. Jedoch scharmutzierten sie tapfer aus den Buschen mit dem Feinde. — Da nun K. M. vernahm, das sich der Feind aus dem Vortheil nicht begeben wolte, und sonsten also beschantzet war, das man ihnen ohn mercklichen Verspilderung Volcks nicht beykommen mochte, ward zum Abzug geblasen, und wendete sich darauf die Hoffahne und etliche andere Compagnien nach der Brücken zu. Denen folgte das Geschütz. K. M. hielt kalte Küchen aufm freyen Felde, und bey Derselben Ab- und Fortziehen kamen beyde hochermelte Hertzoge mit Marquard Pentzes Reuter im Hinterzuge, auch mit Thessen Parsaws Fusvolck. Bey diesem ihrem Abzuge fiel der Feind aus; ward aber also empfangen, das er an dem Tage bey 300 Mann seines besten Volckes imgleichen der rothen Fahne verlustig, auch König Carl das Kleid an der Seiten, jedoch ohne Verletzung der Haut, zerschossen ward. Der Obrist Pentz schlug sich durch 3 Fahnen Reuter hindurch, und ward von Gert Rantzows und Georg Grubbes Reutern entsetzet. Der Dänischen blieben bey 30, unter denselben Benedicht von Hagen, Capitain, lebete jedoch bis an den 5 Augusti. Desgleichen Adolph Bluhm, Hertzog Ernst Fähndrich, geschossen; starb auch im nächstfolgenden Augusto. Und rückten also die Dänischen fort und kamen umb 4 Uhr wiederumb in ihr Lager.

Am 2 Augusti lies K. M. die Beschiessung des Castels Calmar gegen das Rundeel wiederumb angehen, und ward eine grosse weite Lücke gemachet, auch

wagten sich etliche Soldaten hinauf und setzten Feur mit Pechkräntzen ins Bollwerck zwischen dem Rundeel und Wall. Die aufm Schlosse schossen gewaltig von S. Erichs Schantze, und hingegen von der Batterey auf die Brustwehr. Gieng also mancher darauf, und gelüstete keinem daselbst langen Stand zu halten.

Als nun der Obrist Christen Sum vernahm, dass das Volck in der Besatzung sehr kleinmüthig und ihm mit kläglichen Umb- und Anfallungen zur Aufgebung des Schlosses bemühete, er sich auch an Büchsenpulver gar entblöst befand, hielt er umb Quartier an zu 7 Uhrn des Abends, kam damit vom Schlosse auf einem Jagtlein zu K. M. und folgte Derselben [1]) nach dem Lager zu, und traf einen Accord dergestalt, dass er mit seinem Volck, Geräthe, Sack und Pack ungehindert und frey abziehen möchte. Blieb dieselbe Nacht im Lager; hingegen Georg Lung, Palle Rosencrantz und Peter Heinemarck aufm Schlosse.

Am nächstfolgenden Tage, war der 3 Augusti, des Morgens umb 8 Uhr zog der Obriste Sum zurück aufs Schloss, brachte mich sich ein Königliches Patent auf seine Persohn und sein Volck droben, welches nach Öland begehrte, auch alsfort erlangte, und mit Jagten dahin überführet ward. Aufm Schloss befanden sich erstlich 113 und noch hernach 14 Metallene Stücke (ausserhalb die Eiserne Bassen und dergleichen) und noch darüber an Korn und Proviant gnug auf ein gantzes Jahr. Es verehrete K. M. dem Obristen Sum ein feines Schiff, Summa Summarum genant, seine Haab und Guth drauf nach Teutschland zu

---

[1]) Hdskr. har: dieselbe.

überbringen. Er aber versprach K. M. hingegem seine Treue und Dienste dergestalt, das er nicht aus Zagheit, Untreue und Verrätherey, sondern weil ihn König Carl in dieselbige Festung, welche an Kraut und Büchsenpulver Mangel gehabt, geführet, und ihm mit Hand und Mund, Brief und Siegel beydes Kraut und Entsetzung gelobet, aber nicht gehalten, dieselbige Festung zu übergeben wäre genöthigt worden, und wolte damit I. K. M. seine untherthänigste Treu und Dienste zugesagt haben. Drauf reichte ihm K. M. die Hand, lies die Capitaine die Wälle einnehmen, und begab sich Selbst mit Ihrem Kriegsvolck aufs Schloss, lies auch am 4 Augusti in der Schloss-Capellen einen Sermon und Dancksagung für glücklichen Fortgang und Victorie thun, und hielt Mahlzeit aufm Castel. Dahingegen wird gesagt, das König Carl den Trompetter, welcher ihm die Zeitung der Verlust des Schlosses gebracht, aus grossem Zorn und Ungedult alsfort soll haben aufhencken lassen.

Am 5 Augusti ward alles Volck gemunstert, und ein Trompetter auf Öland abgefertigt, das Land und Volck in K. M. Nahmen aufzuheischen. Dem gaben die Leute zu Bescheid, sie wolten sich am nächstfolgenden Morgen umb 10 Uhr erklären und zuvor berathschlagen; baten so lang umb Verzug.

Am 6 Aug. früh umb 4 Uhr liessen sich des Feindes Reuter sehen bey der dänischen Wacht, erweckten im Lager einen Allarm und Ausfall; begaben sich aber gar bald wiederumb ins Holtz, und die Dänischen in ihr Quartier.

Am 7 Aug. kam ein Ausschuss der Bauersleute auf Öland zu K. M., und wurden des Abends 4 Com-

pagnien Fussvolcks unter den Capitainen Andres Sinclar. Peter Hundermarck. Thomas Nolde und Söfren Bugge hinübergeschickt.

Am 8 Aug. zog K. M. hinüber auf Öland umb Mittagszeit. Das gantze Land und Haus Borchholm ergab sich. desgleichen der Statthalter Johan Mogenson accordirte alsfort, ohn einiges Menschen Verspildung.

Am 9 Aug. præsentirten sich für K. M. ein Haufen Baursleute und Priester mit dem Bescheide. dass sie sich auf nächstfolgenden Montag berathschlagen und alsdan huldigen wolten. Die Priester begehrten insonderheit, das ob jemand sich bey Leistung des Eides an seiner Conscientz gedränget befunde. ihm mit seinem Gutlein vom Land abzuziehen möchte verstattet werden. Ward also eingewilliget.

Desselbigen Tages kamen die holländischen Gesandten für Calmar an. nemlich Johan von Duvenvorde. holländischer Admiral, Rembolt Hagerbetz, Rath und Doctor, Ditrich Basse. Bürgermeister zu Amsterdam. Ihre Werbung war auf eine Friedsbehandlung im Nahmen der Staaten zwischen beyden streitenden Potentaten angesehen.

Am 12 Aug. erscheineten alle Priester und Ausschusse aller Herritten und Pfarren aufm Hause Borchholm und leisteten ihre Huldigung auf dem grossen Sahl.

Am 13 Aug. rückte K. M. wiederumb auf Calmar, und ward Deroselben aufm halben Wege König Carls feindseliges Schreiben unterm dato aus dem Lager für Risbye 12 Aug. 1611 überbracht; ward der Gebühr nach unterm dato 13 Aug. beantwortet.

Am 14 hatten bey K. M. die Niederländischen Legaten Audientz, wurden nach Mittage auf der Festung herumb geführt und zu Abendmahlzeit geladen. Das geschah auch folgenden Tages.

Am 16 Aug. früh starb der Capitain Peter Hundermarck von der allgemeinen Contagion, welche denselben Sommer unterm Kriegsvolck und andern grossen Überhand hatte und viel danieder legte.

Am 19 Aug. waren Gerdt Rantzows Reuter vom Feind umringet und in grosser Gefahr; es wurden ihrer aber kaum 13 verwundet oder erleget, und einer gefangen.

Am 20 zog K. M. mit einem ansehnlichen [Haufen] Volcks von Calmar auf, belägerte König Carl bey Risbye, und obwohl an der schwedischen Seiten grosser Mangel an Proviant drinnen, auch K. M. entschlossen war den Feind daselbst auszuharren und entweder zu Verlauffung des Lagers, wie fürhin, oder aber zu endlicher Ergebung zu nöthigen, verblieb dennoch viel, der Statischen Gesandten halber, so mit in der Schantze waren.

Am 22 Aug. starb Steen Malteson, dänischer Reichs- und Feldtmarschalck, in hohem Alter, als seithero Anno 1581 in Kriegshändlen und insonderheit durch ein Treffen in Westfriesland mit dem hispanischen Obristen Verdugo berühmt, dergestalt das ihn die Staten des Landes damahln seines Wohlverhaltens halber mit einer ansehnlichen goldenen Ketten verehret und zum Obristlieutenant ihres verordneten Gubernatorn bestellet gehabt. An seiner Statt ist kurtz hernach der Königl. Statthalter in den Fürstenthumben Gert Rantzow verordnet worden. Desselben Tages

ward zwischen beiden Theilen wiederumb Scharmützel bei Risbye gehalten, und blieb viel Volcks auf einer und anderer Seiten; unter denen Friderich von Buchwald, gewesener Hofjuncker, geschossen, und Johan von Ahlefeld am Arm verletzt.

Am 23 Aug. verlief nochmaln ein ernstlicher Scharmützel, und erschoss in demselben K. M. einem schwedischen Rittmeister, Daniel Wagener, das Pferd unterm Leibe, er ward im Backen übel verwundet und gefangen nach Copenhagen geschickt.

Dieses ist also der wahre Verlauf der denckwürdigen Belagerung und glücklicher Eroberung der Stadt und Vestung Calmar, gesampt dem Ländlein Öland, bey welcher, und dieselbe zuhemmen und abzukehren König Carl alle seine Macht aufs äusserst zu Land und Wasser mit Aufbringung Kriegsvolcks an seinen eignen Unterthanen und ausländischen unterschiedlichen Nationen, ungesparte Mühe und Unkosten angewandt; dem allem aber K. M. zu Dännemarcken durch göttliche Assistentz durch Dero angebohrne tapfere Fürsichtigkeit, wackere Thätigkeit und wahren Heldenmuth, auch durch unverdrossene, bereitwillige Beyspringung Ihrer guten und getreuen Kriegs-Officierer und gemeiner Soldaten, sowohl eigener Untersassen als Ausländischer; wie dann auch nicht weniger durch treueyffriges Wünschen und Gebet aller daheim verbliebener hohen und niedern Standes Unterthanen, ebenermassen zu Land und Wasser wohlgewachsen gewesen, und also endlich obgesieget hat. Und obwohl der Krieg dennoch seine alte Gerechtigkeit beides am einen und andern Orte gehalten, hat es sich jedoch befunden, das ausserhalb der Gemeinen durch das

dänische Lager bey gar heisser an sich zu Schwachheiten geneigter Sommerzeit mit Gewalt durchstreichenden Kranckheit, welche aus Gottes Verhängniss manchen Menschen danieder gebracht und verzehret, der Feind dem dänischen Volck wenig an- und abhaben können, ohne was sie auf Futterung, wegen natürlicher Erfahrenheit in ihren dicken Gehöltzen und Buschen listigerweise beydes Menschen und Pferden zugefügt. Wie nun dieser Anfang gewesen, also hat sich auch die Endschaft und Abstellung desselben Krieges durch einen gedeylichen Friede zu K. M. statlicher Reputation und unsterblichem Ruhm geschickt, wie erfolgen wird.

Nachdem nun K. M. folgende Zeit mit gebührlichem Anordnen der Gubernatoren, Befehlichhabern und Besatzungen, und was sonsten zu Versicherung der eröberten Vestung und Örter die Nothdurft erheischen mögen, angewandt, hat sich Dieselbe wiederumb nach ihren gewöhnlichen Hofflagern in guter Leibes-Vermögenheit durch Gottes Hülff begeben, und ist am 21 Sept. zu Friederichsburg wohl und glücklich angelanget, allda bis an den 25 ejusdem verharret, und folgends zu Copenhagen angekommen.

Es hat sich aber mit Öland hernach dergestalt zugetragen, das in Octobri Monat dem Printzen zu Schweden, Hertzog Gustav Adolphen, welcher mit einer schwedischen Flotte sich gesampt seinem mitgenommenen Kriegsvolck hatte ansetzen lassen, dasselbe Land und die dänische hinterlassene Besatzung darauf, durch die Baurn des Landes gegen ihren Eyd wiederumb verrathen, und ein Theil des Volcks erschlagen worden, auch der verordnete dänische Gubernator

auf Borchholm. Christen Hanson, nachdem er acht Tage belagert gewesen, durch Hunger und Mangel an Pferdefutter sich auf Quartier ergeben müssen, mit eydlicher Verpflichtung des abziehenden Volcks, sich nicht wider Schweden in dreyen Monaten gebrauchen zu lassen. Gerdt Rantzow, der Statthalter, welcher auf Öland von Calmar abgesegelt war, wegen Taxirung der Proviant, ist wunderlich durch die schwedische Schildwache bey Abendzeit auch durch Busche und Geholtze an den Strand, und also vom Lande auf einer Jagt über See nach Gottland gekommen, zu hohem Verdruss und Beschämung des Feindes, der ihm sonsten einen ansehnlichen Beutpfenning abzujagen sich eingebildet gehabt. — So bald aber ein solches für K. M. in Dännemarcken kommen, sein alsfort 6 Orlogsschiffe dahin abgeschickt, deren aber der schwedische Admiral nicht abwarten wollen, sondern seinen Laut nach dem sichersten Hafen auf Stockholm zugesetzt.

Auf solche Verrätherey und Veränderung ist erfolget, dass das dänische Volck etliche vielmahl aus Calmar hinübergefallen, gut Beute gemachet, und mit Feuer und Schwerdt im Lande gehausirt; haben auch sonsten durch Entdeckung eines gefangenen Baurn eine Anzahl schwedische Reuter, an die 60, welche den Dänischen, wann sie nach Brennholtz ausgezogen, auf den Dienst zuwarten, und hinter den Buschen sie beschädigen pflegen, bey Nachtzeit übereilet, alle erschlagen, und ihre Pferde und ander Geräthe erobert.

Sten Maltisons, Reichs- und Feldt-Marschalcks, und etlicher dänischer Obristen, Rittmeister und Capitainen Verrichtung bey Elfitzburg etc.

Weil im Anfang dieser Kriegs-Verzeichnuss noch eines zweyten Feldlagers unterm Reichs- und Feld-Marschalck Erwehnung geschehen, und dasselbe zu gleicher Zeit, wie vorgedachter I. K. M. persönlicher Zug verrichtet, ins Feld gegen den Feind ausgerucket, erfordert die Nothdurfft, was sich dabey verlauffen ebenmässig zuberühren. — Obgedachter General hat sich mit seinen anbetraueten Obristen, Rittmeistern und Capitainen in April Monat ins Feld begeben und den Zug nach Kongsbach genommen, wie dann auch eine absonderliche Schiffsflotte unterm Admiral Georg Daa nach der West-See unter Elfsburg abgefertiget, dadurch dem Feinde die Zufuhr und insonderheit den Niederländischen Leuten in der neuen Stadt Gothenburg, als mercklichen Verursachern dieses Kriegs, ihre Practicken zu verhindern. Gegen dieselbe Flotte versuchte der Feind am 23 Maij ungefehrlich bey stiller Nacht mit einem Hauffen Scheerböthe aus Elfsburg einen Anfall; wurden aber also empfangen, das ihrer viel blieben oder gefangen, desgleichen auch etliche Scheerböthe abgenommen wurden, und die überbleibenden sich nachm Schlosse zu salviren musten.

Da auch kurtz hernach, etwa folgenden Tages, dem Feldmarschalck Kundschafft fürkam, das an der Grentze 7 Fahnen Reuter und Knechte unterm schwedischen Obristen Jaspar Matzson verhanden, bestellte er alsfort von jeglicher Fahne 100 Pferde und dazu

einen guten Theil Soldaten. Dieselben zogen insgesampt gegen die Nacht auf. Da sie nun über die Grentz waren, erlangten sie einen Baurn und vernahmen aus dessen Aussage, das die Schwedischen etliche Stunde zuvor nach Nyloss verrücket; ward dahero für diesmahl nichts verrichtet, ohn das etliche Soldaten ins Land hinein rückten und gute Beute an Pferden, Vieh, Schafe und Ziegen machten.

Am 28 Maij hatte der Feld-Marschalck erfahren, das ein Orlogsschiff am Strande verhanden und aus Holland war, auch mit Munition vermeinete in Schweden zu lauffen. Machte sich demnach mit 150 Pferden und etlichen Soldaten dahin. Es war aber das Schiff zu ihrer Ankunfft albereits abgelauffen. — Damahln kam des Statthalters Gert Rantzowen Kriegsvolck an, nemlich eine Fahne Reuter und 5 Fähnlein teutscher Soldaten.

Am 29 Maij erlangte der dänische Admiral ein schwedisch Schiff, war an Land gelauffen, das Volck davon, und allein mit Ballast beladen.

Am 30 Maij kamen Hertzog Ernst Ludwig von Sachsen und Marquard Pentz mit ihren Reutern an. Folgenden Tages zogen Gert Rantzow und Marquard Pentz gegen Nylöse bey Nachtzeiten; denen folgeten am 1 Junij zu Mitternacht Stehn Maltison und alle Rittmeister, jeglicher mit 100 Pferden aus seiner Fahne, und noch darüber 4 Compagnien Fussvolcks; fanden Gert Rantzow am 2 Junij umb Mittagszeit mit seinem beyhabenden Volck, nemlich 2 Fahnen Reuter und 7 Compagnien Fussvolcks, für sich, und erfuhren von ihm, das sie sich für Nyloss præsentirt hatten, aber weder Jesper Matzson noch sein Volck noch die

auf Goldburg nicht heraus gewolt. Zogen drauf nach ihrem Quartier zu, aber der Feldmarschalck mit seinem obgedachten Volcke rückte eine Stunde nach Mitternacht auf, gelangte für Elfsburg in der Tagerung an. Die darinnen wolten nicht gern anbeissen; thaten aber mit 150 Mann einen Ausfall. Jedoch als sich der Capitain Moritz Galt mit ungefährlich 30 Mann zum Scharmützel fertig machte, nahmen sie die Flucht aufs Schloss mit Verlust etwa 4 Soldaten. Als nun die Dänischen, auf welche der Feind etliche Schüsse von der Vestung, wiewohl ohn Schaden, thate, vermerckten, dass sie für dasmahl am Feinde wenig haben mochten, zogen sie nach ihrem Lager wieder zurück, und führten mit sich alle König Carls Ochsen und Kühe, etwa 80 Heupter, und ander Vieh, auch 200 Schafe und Lämmer; und setzte der Feind selbst Feur in den Ladegarden beym Schlosse.

Zur selbigen Zeit kam Herzog Philip von Holstein mit einer Fahne Reuter, auch Holger Rosenkrantz mit seiner Compagnie Soldaten.

Am 7 Junij zogen sie sämptlich auf von Kongsbach nach Schweden zu, lagerten sich eine Meil von Elfitzburg bey einer Brücken, und rückten folgenden Tages wieder auf und schlugen das Lager $^1/_4$ Meil vom Schlosse.

Am 9 Junij fügten sich zu ihnen Parsaw mit seinem Volck und Jürgen Grubbe mit seiner Fahne Reuter; zogen am Abend auf mit 3 Fahnen Reuter unter Hertzog Ernst, Knud Brahe und Ulrich Sandberg, und noch 500 Musketierern, bis an die Brücke, bey welcher Gert Rantzow eine Schantze gegen des Feindes Anfall gemacht hatte; auch kamen Gerdt Rantow und Marquard Pentz mit ihren beyden Fahnen Reutern zu ihnen gesetzt.

zogen die Nacht durch und nahe bey Goldburg her, und gelangten für Tage gegen Nylos an, worin der schwedische Feldmarschalck mit 4500 Mann zu Ross und Fuss vermuthet ward. Als sie nun eines Hauffen der Feinde im Gebusch bey einer Steinmauer gewahr wurden, versamlete der Rittmeister Ulrich Sandberg seine Reuter bey einem Bache, und setzte damit über ein klein Gemoss; zwischen beyden Theilen war ein Steinmaur und ein Grabe, da trotzten sie und riefen: Heran Jutte! So bald man aber über den Graben zu ihnen gesetzet, nahmen sie die Flucht gerade auf ihre Stalbrüder zu, welche sich auch nicht säumeten; aber des gedachten Rittmeisters Lieutenant, Claus Daa, verfolgte sie mit etlichen Reutern, bis sie in grosser Eyl Nylöss erreicheten, an die 16 Todten hinter sich lassend, ohn einigen Schaden der Dänischen, weil keine Gegenwehr geschah, ausser 10 Schüsse, ehe man zu ihnen übern Graben nahen konte. Aber Georg Lung rennete die Stadt mit seinen Soldaten an, doch unverrichtet, weil ein Grabe und starckes Palisadenwerck rund umb die Stadt aufgerichtet war. Etliche wenig Soldaten wurden dafür geschossen oder verwundet, und musten in Mangel Geschützes abziehen, hielten dennoch lang Stand dafür, liessen blasen und brauchten andere Zeichen zum Ausfordern nach Kriegs-Gebrauch. Als sie sich aber nicht hinaus wagen dürfften, rückten die Dänischen in ihrer vollen Schlachtordnung fort, zogen für Goldburg fürbey. Die Besatzung drauf, als auch die in der Stadt thaten etliche Schüsse, doch ohne Schaden, rückten also wieder über obgedachte Brücke, und übete der Feldmarschalck das gantze Volck in voller Schlachtordnung, gerade als hätte man damahln

mit dem gegenwärtigen Feinde treffen sollen. Kamen auch in solcher Ordnung wiederumb in ihr voriges Lager.

Am 11 Junij zogen Hertzog Philip, Gerdt Rantzow und Albrecht Scheel mit ihren Reutern und etlichen zu Fuss für Elfsburg; liessen die Musketierer aufs Schloss zu schiessen, hielten lang dafür, aber die wolten nicht heraus.

Am 12 Junij, als Zeitung eingekommen, das Jasper Matzson mit allem seinem Volck, Sack und Pack, von Nylos ab sich nach Schweden gewendet hatte, ward verordnet, das Albrecht Scheel mit seinen Reutern und etlichen zu Fuss auf Nylos ziehen und die Stadt einnehmen solte, welches auch geschah, und also wieder zurück bey Goldburg fürbey zogen, vernahmen aber keinen Schuss daraus. Da ihnen auch hernachst wegen 4 Fähnlein Knechte, so in Elfsburg solten eingeführet sein, Kundschaft vorkommen, ward für gut angesehen, das Parsow, Albrecht Scheel und Georg Grubbe mit ihren dreyen Reuterfahnen dem Feinde, welcher von Nylos abgezogen war, nachsetzen und dessen Fürhabens sich erkündigen solten. Betrafen den Feind 2 Meil von der Stadt, hatten ihre beyden Lager an einer Aue, eine Brücke dabey aufgerichtet. So bald sie aber die dänische Reuterey sahen, warffen sie die Brücke ab, und fügte sich ihr Fussvolck an die 12 Fähnlein in Schlachtordnung. Die Reuter samleten sich an der Seiten des Bachs, mochten aber einer an den andern wegen der abgeworffenen Brücken, auch das es spät und gegen Abend war, nicht gerathen. Zogen derhalben die Dänischen ab, und Albrecht Scheel, der den Hinterhalt führte, begab sich

am Abend in Nylos, und fand Peter Heynemarck für sich mit seiner Compagnie; Parsow aber und Grubbe verfügten sich nach ihrem Lager zurück.

Am 16 Junij lägerte sich das sämptliche Kriegsvolck daselbst nach angehörter Predigt für der Stadt, auch lag der Feldmarschalck mit den andern Königlichen Commissarien und etlichen Landsknechten darinnen, desgleichen auch Albrecht Scheel mit seiner Fahne; und liessen sich etliche dänische Reuter für Goldburg sehen, doch unbeschädigt. Desselbigen Tages kam bey ihnen wegen K. M. Tycho Lange, dänischer Secretirer, an, in Meinung den Feldmarschalck nach Calmar aufzufordern; dem auch zufolge die andere Tage hernach alle Kriegs-Officierer sich zurück mit ihrem Volck und Geschütz verfügten.

Etliche Tage hernach kam Gunde Lange, Königl. Hofjuncker, auch hin, Gerdt Rantzow mit allem unterhabendem Volck zu Ross und Fuss nach Calmar aufzubieten, und solte sich inmittelst das ander Kriegsvolck bis zu weiterem Bescheide daselbst stille verhalten.

Am 26 Junij vernahmen sie abermahl, das der Feind verhanden sein solte; ward deswegen Georg Lung denselben mit 300 Reutern und 300 Musketierern zusuchen verordnet, trachtete ihm auch also nach, das er selbige Nacht ihr voriges Nachtlager abreichete, also auch folgenden Tages ward des Feindes eine Meile von der schwedischen Grentze bey einer Aue ansichtig, hatten die Brücke abgeworffen, also das man sie, wie gut der Wille war, nicht abreichen konte, unangesehen die Dänischen ziemlich schwach gegen ihnen zurechnen. Thaten einer wider den andern

etliche Schüsse, doch ohne Schaden, und hatten die Schweden zwey kleine Stück wieder sie gestellet ohn geringste Verletzung.

Am 28 Junij wandten sich die Dänischen von dannen zurück, und führeten an Eroberung und Beute 400 Heupter Vieh und 200 Stück Schafe und Lammer mit sich; kamen folgenden Tages wiederumb in ihr Lager. Eben zur selbigen Zeit kam Adam von Bülow mit K. M. wiederholetem Schreiben an den Feldmarschalck zu Nybye an, dessen Inhalts, das er mit allem Kriegsvolck sich ungeseumt nach Calmar fortbegeben, ausgenommen die drey Jütischen und dann die Hallandische Fahne, welche in Halland auswarten und des Feindes Anfall vom Lande abwehren solten.

Dem zufolge rückte der Feldmarschalck mit allem Kriegsvolck am 1 Julij auf Calmar zu, und erfuhren inmittelst oberwähnte zurück verharrende Ritmeister, benantlich Albrecht Scheel, Thage Krabbe, Knudt Brahe und Ulrich Sandberg, das der schwedische Feldmarschalck Jaspar Matzson, auf welchen sie sonsten einen Ausrit gethan, mit seinem Kriegsvolck nach dem schwedischen Feldlager für Calmar abgefordert und aufgezogen; jedoch noch etliche andere Hauffen zurück geblieben wären.

Am 17 Julij ward Zeitung gebracht, das die Schweden bey Nachtzeit in Kongsbach eingefallen und 10 der dänischen Soldaten, des versprochenen Quartiers ungeachtet, erschlagen, ebenso viel gefangen und den Flecken abgebrant, auch etliche der Soldaten, nachdem sie derselben Gewehr bekommen, ins Feur mit eingeworffen hätten, und darüber als einer treflichen Heldenthat Freudenschüsse auf Elfsburg abgehen

lassen. Solches dem Feinde zuwiederkehren eileten die obgedachten Rittmeister mit ihren Reutern auf Kongsbach, funden aber keine für sich, weil sie es allbereits verlauffen und die Brücke hinter sich niedergeworffen hatten.

Hernach haben sie eine Zeitlang manchmahl Zeitung wegen des feindlichen Ausfallens von Elfsburg und Nylos erlanget, wenn sie aber entgegen gezogen, nichts für sich angetroffen.

Am 21 Sept. zogen die beyden Rittmeister, Knud Brahe und Ulrich Sandberg, auf, in Meinung dem Feinde einen mercklichen Abbruch beyzubringen. Da sie nun in Eschelstrup und Torckelstrup Mittagsmahlzeit halten wolten, kam ihnen gewisse Botschaft für, das der Feind in Össel Carspel mit Brennen übel hausierte; konten auch den Rauch und Brand sehen. Liessen derhalben stracks zu Pferde blasen mit gedämpter Trompette, auch die Brücke verfertigen; kamen darüber nach Mittage. Da sie aber an die Kongsbachische Brücke gekommen waren und nicht darüber vermochten, kam ihnen ein alter Mann für, und weisete ihnen ein Forth etwa eine grosse Meyleweges umhin; rücketen also stracks weiter bis zur andern Kongsbachischen Brücken gegen Walde-Kirch über, erlangten allda gewisse Kundschaft vom Feinde, deshalben sie etwas starcker dahin gallopirten, Knud Brahe gerad aus, Ulrich Sandberg etwas mehr nach der rechten Hand, also dass sie einigermassen in den Klippen von einander gesondert wurden. Da geriehten ihrer etliche an 4 schwedische Reuter, erlegten derer einen, nahmen die anderen 3 gefangen, und wurden von ihnen verständiget, dass sich der Feind

nach Knud Brahen Seite gewandt hätte, etwa bey Walde Kirche. Liessen derowegen stracks eine Brücke bey der Aue abwerffen, gerad des Weges auf Elfsburg, rückten so fort auf der lincken Seiten hin, bis sie wiederumb zu Knud Brahen gelangten, welches dann hohe Zeit war, denn alsbald kam ein Bauer, so Zeitung halber ausgesandt gewesen, zurück rennend, zeigte an das der Feind fürhanden war. Darauf theilten sie ungesäumt ihre Reuter in 4 Hauffen ab, jede Compagnie in zwey Hauffen, zu dem Ende damit einer den andern desto besser entsetzen mochte, auch dass sie den Feind bey solchem seinem Brennen zu überraschen vermeineten. Da sie aber von den Klippen hinab zogen, wurden sie des Feindes auf einem grossen schlechten Enge oder Wische, Woldemay genant, ansichtig, etliche hundert Stücken Vieh für sich hintreibend. Wie die aber der Dänischen gewahr wurden, verliessen sie ihre Beute und machten auch alsfort ihre Schlachtordnung gantz geschwinde, gerade bey einer kleinen Aue, so zwischen beyden Parteyen lag, und waren ihrer zwey Fahnen Reuter und zwey Fähnlein Knechte, in alles 600 Mann: gebäreten sich frisch und lustig, schwengten die Fähnlein mit ihrem gewöhnlichen Geschrey: Heran Jutte. Die Dänischen hingegen in guter Resolution auf sie zusetzen, und das Leid, welches sie den armen Leuten bey Kongsbach zugefügt, billig zu rächen, da sie vermerckten, das der Schwede behalten blieb, und ihnen ihr Beginnen absehen wolte, aber mit nichten vermuthete, wie dann Niels Benteson, Statthalter auf Elfsburg, dasentherо bekant, das man sie würde angreiffen dürffen, rucketen fein gemächlig auf sie zu etwas nach der lincken Sei-

ten. aber der Feind hielt mit seinen 4 Fahnen still. Da er nun den Ernst sahe, setzte Niels Bentsson uber die Aue mit dem Fusvolck. und blieben beyde Fahnen Reuter still haltend auf der andern Seiten. Als nun die Dänischen der Schweden Intent anmerckten, gedachten sie alsfort. das sie würden den Angriff beginnen müssen; veränderten demnach in Eyl ihre vorige Abtheilung der gemachten vier Hauffen in eine unzertheilte Ordnung. setzten stracks über, und trafen mit der schwedischen Reuterey ohne einigen Vortheyl. nur das dieselbe dreimahl stärcker als die dänische. Niels Bentzson setzte auch zugleich mit seinem Fusvolck an; aber die Dänischen schlugen sich mitten durch. Wurden also viele der Reuter und Knechte niedergeworffen. und ihnen der Muth benommen; begaben sich drauf in die Flucht nach den Klippen zu, und waren verwundet ihre Rittmeister, Lieutenant. Fähndrich. aber die anderen Officierer alle erschlagen. Niels Bentsson ausgenommen. welcher mit 7 anderen Schweden gefangen ward. Ein Fähndrich schwemmete mit einer blauen Fahne über die Aue hart verwundet. starb 3 Tage hernach auf Elfsburg, und also mehr andere aus diesem Treffen. Die Dänischen verfolgten sie bis an die Nacht. hatten zur Ausbeut eine Reuterfahne. zwey Landsknechts-Fähnlein und zwey Trommeln erobert. und ihrerseits einen Mann zugebüsset. ohne etliche so verwundet waren. unter denen Iffver Dyre am Daumen verletzt.

Dieses Treffen ist allein durch 150 Pferde verrichtet; denn aus den sämptlichen Reutern waren etliche durch Kranckheit. etliche durch Verwundung ihrer Pferde bis an den dritten Tag hernacher zurück ge-

halten. Ward also den Schweden das übelgehaltne Quartier bey Kongsbach wieder vergolten, und scheinte, dass Gott das Gebet und Seufzen der armen Bauern, Weiber und Kinder erhöret hätte, welche an die 300 beysammen, da sie den Aufzug der Dänischen gegen die Schweden vermerckten und ansahen, auf ihre Knie gefallen und Gott umb Sieg wider den Feind angeruten hatten, genugsam dazu verursachet, weil sie der Feind ihrer Behausungen geblösset also, das sie in den Gehöltzen und Klippen sich elendiglich verbergen und behelfen müssen. Als nun bey Herannahung der Nacht dem Feinde länger nachzusetzen beschwerlich, samleten sie ihre Reuter wieder bey einander, rückten mit Niels Bentzson und andern gefangenen fort, kamen mit grosser Mühe über die Brücke bey Kongsbach endlich zu Eschilstrup umb Mitternacht wieder; liessen Niels Bentson, der durch den einen Arm geschossen war, so wohl als ihre eigne Reuter, verbinden, bestelleten ihre Wacht dieselbe Nacht über mit ihren beyden Lieutenanten, und hätten gern wider Eltsburg etwas fürgenommen, zumahln sie der geringen Besatzung drauf verständigt; musten es aber wegen der abgerittenen Pferde für dasmahl einstellen. Zogen mit ihren Gefangenen nach Warberg, und wiewohl Niels Bentson einmahl bey der Nacht sich heimlich davon helffen wolte, ward er dennoch durch gute Fürwache gehindert.

Der Process ihres Einzugs auf Warberg: 1. drey Reuter in ihrem vollen Küriss und Laberey zu Ross füran. 2. Hinter ihnen ein Jung mit beyden eroberten Trommeln, auf jede Seite drauf schlagend wie auf einer Heerpaucke. 3. Hinter demselben sieben Ge-

fangne auf Baurpferden, zwey und zwey bey einander. 4. Drauf 5 Trompetter, lustig blasend. 5. Denen gefolget drey Jungen, die drey eröberten Fahnen führend. 6. Darauf beide Ritmeister. Knudt Brahe und Ulrich Sandberg. zwischen ihnen in der Mitten Niels Bentson. gefangner; hinter denen ihre beyde Lieutenante. Jürgen Scheel und Claus Daa. Drauf gefolget alle von Adel bey der Fahnen. drey und drey zusammen. welche bey obgedachtem Treffen gewesen: Frantz Kaas. Iffver Dyre und Johan Styge, Caporale, Fridrich Rantzow. Peter Galdt. Knudt Galdt, Jörgen Krag. Jörgen Rostrup, Söfren Mundt, Claus Andersson, Jacob Lücke, Werner Parsberg, Hans Dyre, Axel Galdt. Peter Lang, Jörgen Kruss, Axel Lück. Claus Nielsson. Mogens Kaas, Christoffer Loss. Hinter denselben Adelspersohnen 20 andere Reuter in ihren Rüstungen. in selbiger Ordnung rückten also aufs Schloss. da der Schlossherr Mogens Güldenstern 6 Fahnen Soldaten aufm Wall in ihrer Ordnung bestellet gehabt, und als sie zum Schlosse naheten fürerst 3 Stück, wie sie zum Stacket gekommen. abermahl 3 Stück, und da sie in die Pforte eingeritten, noch 3 Stück abgehen lassen.

Nach dieser glücklichen Verrichtung ist ein Schreiben von K. M. an die Ritmeister dessen Orts durch einen Trompetter abermahl überbracht. und sie befehlicht. sich mit ihren Reutern nach Kongsbach zubegeben und alda bis zu weiterm Bescheide zu verharren, sonsten fleissige Kundschaft zu halten. — Hernacher ist ihnen ein ander Schreiben zukommen, das weil K. M. wegen einigen Fürfals für das Mahl mit dem Fussvolck auf Elfsburg anzuziehen verhindert, sie

sich abwärtz begeben, und in Halland vertheilen solten. Welches auch von ihnen geschehen, und doch dazwischen, wann sich der Feind herfur [gewagt], doch seiner Gewohnheit nach bey Verspürung Unraths wieder davon gemacht, demselben nachzutrachten nicht unterlassen worden.

Am 30 Octob. 1611 hat König Carl zu Schweden auf Nyköping der Welt abgedancket und damit allen Last und Unruh auf den hinterbleibenden Printzen, Hertzog Gustaf Adolffen, transmittirt.

Anno 1612.

Am 7 Januarij schickte der Ambtmann auf Baahaus Stehn Matsson etliche Kriegs-Officierer mit einer zimlichen Anzahl Volckes in Schweden hinein ihr Glück zu versuchen; erlangten eine merckliche Beute nach des Landes Gelegenheit an Vieh; wurden zwar von zweyen Compagnien Reutern des Feindes angerennet, schlugen sich aber hindurch, und repassierten unbehindert auf Baahaus.

Am 9 Jan. weil sich das Wetter zu einem beständigen Frost anliess, verordnete K. M., das Breyde Rantzow, Statthalter, und Joachim von Bülow, Ritmeister, nach Schonen sich begeben, daselbst das Kriegsvolck zu sich bescheiden und damit dem Feinde Widerstand oder Abbruch und Schaden nach Mögligkeit thun und ernstlich zusetzen solten. Machten sich darauf am 21 eiusdem nach des Feindes Land zu, verödeten einen zimlichen Ort mit Brande, darunter die Stadt Vexö und das Haus Croneburg; musten sich aber wegen schleunig einfallenden wei-

chen Wetters für dasmahl wieder nach ihren Garnisonen begeben.

Am 14 Jan. begab sich K. M. von Chronenburg mit Hertzog Georg zu Lüneburg. Gelangte des andern Tages zu Halmstadt an; allda war ein schwedischer Trompetter mit des schwedischen Raths Schreiben an die dänischen Reichsräthe. Weil er sich aber zimlich unbescheiden gebärete, ward dadurch die Hofnung des Friedes, welche man durch König Carls tödtlichen Abtritt geschöpfet, in des Kriegs Erlängerung verwandelt, und der Trompetter mit einem Recipisse zurück gefertigt.

Am 23 Jan. sandte der Gubernator auf Calmar, Andres Sinclar, etliche Soldaten aus seiner Garnison wider einen schwedischen Ritmeister, Erich Jensson, welcher etliche dänische Soldaten nächst Christianopel gefangen hatte genommen, überfielen und erlegten ihn gesampt seinen beywesenden Soldaten bey Nachtzeiten, mit Erlangung guter Beute.

Sonsten haben die Soldaten gemelter Garnison den Feind bei wärendem Frost vielmahl an unterschiedlichen Ortern angefallen und beschädigt, wie dann auch denen auf Öland, so das dänische Volck zu sich mit falschlicher Vertröstung alles guten Willens und Accommodirens hinüber locken wollen, wiederfahren und ihnen ihr Meineid eingetrieben worden.

Vom 14 Jan. bis an 24 eiusdem hat man mit Versamlung des Kriegsvolcks aus den Quartieren Warberg, Halmstadt und Baahaus, auch Verschaffung allerhand Nothdurft gegen einen Anschlag zuthun gehabt.

Am 25 Jan. rückte K. M. mit etlichen Fahnen

von Warberg auf, in Meinung die Veste Goldburg zu überraschen, und marschirte das Kriegsvolck Tag und Nacht bis an den 27 eiusdem. Kamen früh dafür umb etwa drey Uhr, sprengten alsfort mit einer Petarde die erste Pforte, brachten noch eine für die andere. Weil aber dieselbe fürerst nicht sonderlich effectuirte, ward deshalben eine andere angeheftet, öfnete zwar in etwas die Pforte, doch nicht zur gnuge. Missgelingte also damahln dieser Anschlag (wovon dennoch am 31 Maij etc. und 28 Junij bessere Zeitungen erfolgen werden) beydes aus Mangel der Officierer, so vornan waren, und auch wegen grosser Mattigkeit der Soldaten aus ihrem gar zu geschwindem Fortreisen in sehr weichem Wetter herrührend, da das Eyss überall mit Wasser beflossen war. Und begaben sich zu Erfrischung des Volcks in Städtlein Nylos, welches die Bürger bey diesem Anzuge auf Goldburg verlauffen hatten. Bey diesem Anschlage sein an die 150 Mann geblieben, meistentheils mit grossen Steinen und Balcken vom Walle erschlagen. Noch hat es etliche schöne Pferde gekostet, weil die aufm Schlosse das Eyss in Stücken und die Brücke zerschossen gehabt.

Kurtz zuvor war Jesper Matzson, schwedischer Obrister, mit einer Anzahl Volcks ins Ambt Baahaus und darin liegenden Ort Hendland eingefallen, hatte auch zimlichen Schaden gethan, aber bey vermerckter Ankunft der Dänischen sich bald davon gemachet.

Am 29 und 30 Jan. that K. M. unterschiedliche Ausritte nach der Festung Elfsburg, dieselbe zubesichtigen, führte auch eine lange kupferne Feldschlange mit sich, die ward auf die schwedische unter der Festung liegende Flott, umb welche auch sonsten geeys-

set war, an die 6 Orlogsschiffe. loss gebrant, und dienete dazu anstatt eines Schirms ein altes daselbst aufm Grund liegendes Wrack. Die vom Schlosse hingegen thaten viele Schüsse. doch ohn Schaden, nur das sie obgedachtem Feldgeschütze die Achse zerschossen. Als aber die Büchsenmeister dasselbig ungesparter Mühe mit Stricken wiederumb zusammen gefügt, und man es gnugsam hätte abfahren und erhalten können, auch die Pferde allbereits dafür gespannet waren, lies es der Kutscher etwa aus Furcht der herumbsausenden Kugeln in ein Loch aufm Eyse sincken. ritt davon. Also kam es dem Feinde zum besten, mehr Frohlockens darüber treibend, als es auf sich hatte. Aber K. M. liess dem Gubernatorn des Hauses zuentbieten, das er doch dieses Stück den Winter über zubeherbergen unbeschweret sein wolte, solte hernacher wol mit andern bewirtet werden.

Nach gnughafter Betrachtung der Veste Elfsburg begab sich K. M. wiederumb auf Nylos. die Hofnung und Ausgang dero ins künftig fürhabenden Belägerung dem Almächtigen Gott und einer bequemen Zeit heimstellend. wie sich dann in wenig Monaten hernächst ausweisen wird. Damit aber das Kriegs-Volck in frischer Übung beybehalten würde, ward für gut angesehen, ins Feindes Land. und auf desselben Unkosten, einzufallen. Derohalben begab sich K. M. auf Baahaus, doch ohn Verzug daselbst. Als Sie auch Nylos mit 1000 Soldaten, 4 Feldstücken und aller Kriegsnothdurft besetzet, nahm Dieselbe Ihren Zug auf Wester-Gothland, losierte die erste Nacht zu Gammellös, welches aber folgenden Morgens im Abzuge neben allen umbliegenden Dörffern und unzähli-

gen Häusern (wenig ausgeschlossen, so der Krohn Dännemarcken schwuren, und sich hernacher auf Baahaus einstelleten) abgebrant ward. Rückten bis an den 7 eiusdem immer fort, und wurden bey diesem Zuge etliche Höfe, unter denselben Greffvesness, ein zierlich gräfflich Haus, auf welches die Flüchtigen viel ihres Gutleins geflöhnet hatten, sowol auch Dörffer und Häuser, als auch die bischöfliche Residentz-Stadt Skare, 10 Meil von Nylös belegen, in Brant gesetzt. Wendete darauf am selbigen Tage zurück nach einem Dorf, Saarebye, ins Nachtlager.

Am 11 Febr., nachdem sich der Printz in Schweden, Hertzog Gustaf Adolff, mit einem starcken Hauffen Volcks, auf etliche 1000, nach Schonen begeben, den Weg durch Gyngeherrit genommen, eine Stadt, Wee genant, und etliche Dörffer abgebrant, ward ihm nach erlangter Kundschaft dänische Reuterey und Fussvolck, soviel man in der Eyl auf die Beine zusammen bringen mochte, entgegen geschickt, nemlich der Statthalter Breyde Rantzow mit der Hoffahne, die Seländische und Schonische Fahne, Joachim von Bulowen und Marquard Pentzen Reuterey, an die 600 Pferde, item Georg Lungen Compagnie. Trafen den Feind an auf einem grossen See in Gyngeherrit, Wydsöe genant, setzten tapfer mit ihm zusammen, und endigte sich dasselbe Treffen zu der Schweden mercklichen Verlust. Denn der Printz in grosser Leibesgefahr fiel ins gebrochen Eyss und Wasser mit vielen seinen Dienern, entkam für seine Persohn sehr schwerlich; versoffen ihrer viele, oder wurden aufm See und Lande erleget. Viele fürnehme Officierer, unter denen Herman Wrangel, ein Liffländer, Cornet damahln der

schwedischen Hoffahne. wurden gefangen oder erschlagen. und viele Fahnen und Fähnlein. unter denen des Printzen eignes schwartzes Cornet. zwei seiner Handrosse mit allem Apparat. seine Heerpaucke, Degen und Chammerirung erobert und bekommen. Wie viel der Todten geblieben, weis man eigentlich nicht. haben hin und her zerstreuet gelegen; auch sich die Obsieger im Plündern besser als im Zählen gebrauchen lassen. Doch hällt man dafür. das aufm Eysse 500. und in den Buschen 200 geblieben. ohn denen. so den Fischen zutheil geworden.

Als nun die Dänischen sich nach gehaltenem Treffen wiederumb von Wydsöe abbegeben. keines Sinnes weiter ins Land zurücken. auch fein gemächlich abgezogen. und oftermahls still lagen. vernahmen sie endlich bey einem Dorff. Holnsöe. das Hertzog Johans zimlich starck vorhanden. Liessen sich auch etliche seiner Reuter sehen. wohero man sich eines Anfals zuvermuthen hätte; hielten derowegen in voller Ordnung die gantze Nacht. doch ohn Noth. Zogen also folgenden Morgen am 12 Febr. wieder auf. Da ihnen nun Hertzog Johans an einem gelegenen engen Passe, Therhorningklöfn genant, aufm Dienst fürzuwarten gedachte. sie aber solches hingegen innen wurden, erwählleten sie einen andern und breytern Weg. damit sie aufm selben einer dem andern desto fuglicher beyspringen konten. Bey diesem ihrem sothanen Zuge kamen sie mitten unter des Feindes Tross und Bagasie. schlugen derer. so verhanden. eine gute Anzahl nieder. und plünderte in des Feindes Angesicht, welcher sich mit seinen Reutern nächst dabey sehen liess. Fuhren also fort. und zogen an die drey Tage

neben dem Feinde daher, spareten das Brennen nicht, bis sie endlich an einen langen und schmalen See geriethen. Darauf liessen sie ihr Kriegsvolck in guter Ordnung daher ziehen, hielten inmittelst den Feind mit Scharmützeln auf, bis das sämptliche Kriegsvolck mit aller Bagasie durchpassieret. Ein zimlich Stück Weges aber aufm Eyse eilete ihnen eine rothe Fahne von des Feindes Reuterey nach, traf auch und ward mit Schaden abgewiesen. Begaben sich damit ferner bis an einen hohen jähen Berg am Ende desselben Sees, daselbst begriffen sie einen Stand, weil sich der Feind zimlich starck aufm See ansehen liess, aber im geringsten nicht, weder an einem oder anderm Orte, ohn wie kurtz zuvor, angriff, ohngeachtet sechsmahl stärcker. Blieben also daselbst behalten, bis alle Wagen und Rosse mit guter Gelegenheit über den Berg gekommen. Da sie nun diesen des Feindes Abzug, und das er sich zu keinem weitern Treffen anstellete, vernahmen, zogen sie auch ab, und kahmen zur Abendzeit ins Reich Norwegen, und verfügten sich folgenden Tages zu Erfrischung des Kriegsvolcks auf Baahaus, welches dann die hohe Noth ohn das erheischete, wegen der unträglichen Kälte für ausländische Nationen bis an den 19 Februar.

Von dannen rückte K. M. wieder auf Nylos, und verordnete daselbst, wornach sich die darinnen zurverhalten hätten. Wurden demnach daselbst mit ihren Fähnlein zuverharren befehlicht Adam von Köthen, Antonis Freudeman, Marquard Rantzow, und der Lieutenant, Hildebrand, in Abwesenheit seines Capitains, Matthis Kochs. Auch wurden diesen vier Fähnlein zu ihrer desto bessern Accommodirung etliche 100

Norwegische Schützen und daneben Proviand, Munition und Feurwerck zugegeben, und sie sämptlich vermahnet das jenige bey der Stadt zu leisten, was K. M. sie als ehrliche Soldaten zu leisten schuldig wären. Zog also denselben Tag die Reuterey ohn Fussvolck noch weiter, losierten die Nacht zu Byrkerys, einem Dorff in Halland, und beharreten folgenden Tages daselbst.

Am 20 Febr. geriethen etliche der dänischen Reuterey, so sich von Warberg zu K. M. verfügen wolten, an des Feindes Reuterey, welche sich auch herfür gethan hatte und brennete; wurden aber von den Dänischen in zimlicher Anzahl danieder gehauen.

Am 21 Febr. zog K. M. mit Dero beyhabenden Reuterey vom Byrkerys auf, sich nach Warberg zubegeben; vernahmen unterweges den Feind für sich mit Brennen zimlich fortfahrend. Dasselbe zu verhindern rückten sie je länger je näher an, geriethen an des Feinds gantze Lager, hieben etliche danieder, nahmen etliche gefangen, aber vernehmend von den Gefangenen, das der Feind daselbst gar zu starck verhanden, beschlossen sie zum Abzuge. In dem setzte der Feind mit seiner Reuterey auf sie zu, mochten ihm zwar wohl sein gewachsen gewesen, war aber kein einiger Knecht zu Fuss bey ihnen verhanden, der Platz eng und voll Gehöltzes und Gebüsche, und man dahero am Fechten mercklich verhindert, traf das Unglück damahlen das dänischen Volck, also das deren etwa an die hundert und mehr, und darunter etliche fürnehme vom Adel, benantlich Frantz Rantzow, Christian Barnekow, Stehn Rosenspar, Peter Stygge etc. dänische, und andere teutsche [zu ihrem

unsterblichen Ruhm, auch ihren Nachkommen zu ehrlicher und rühmlicher Gedachtniss und Exempel wegen ritterlich gewagter Leibsgefahr für ihrem höchsten Haupte und Vaterland[1])] erleget, auch etliche hohen und niedrigen Standes Persohnen gefangen wurden. Jedoch sein sie auf der schwedische Seite auch nicht alle zu Haus gekommen, zumahln viele todten hin und her gefunden, so den Dänischen nicht beykamen, ohn die sie selbst begraben. Bey Herantretung der Nacht begab sich K. M. mit Dero Reuterey auf Warberg, hielt sich daselbst etliche Tage auf zu Erfrischung des Volcks, und zog von dannen am 25 eiusdem auf Halmstadt.

Am letzten Februarij kam wegen des Königs i Gross-Britannien zu Halmstadt an Robert Anstrutter mit einem königlichen Schreiben, dessen Inhalts, das K. M. zu Dännemarcken etc. Dero Consens zu Tentirung aller möglichen Friedesmittel zwischen diesen streitenden Königreichen unbeschwert verleihen wolte. Solches beantwortete K. M. dergestalt, das Sie bey dergleichen Tractation niemand lieber als Ihr Kön. Maj. Persohn wünschete, auch nichts höhers begehrte, als das diejenigen Mittel fürgeschlagen würden, so zu Fried und Einigkeit gereichen könten; solte sich dann gewisslich ausweisen, das der Mangel nicht auf Ihrer, sondern der Gegenseite wäre. Damit ist obgedachter königlicher Diener nach seinem gnädigsten Herrn am 2 Martij wiederumb abgefertigt.

[1] De indklamrede Ord ere i det ældste Haandskrift (Gl. kgl. Saml. 2609. 4to) tilføjede i Randen, dog med samme Haand som det øvrige.

Inmittelst machte sich Jaspar Matzson auff Nylöss. berennete die Stadt und forderte sie auff. Die Capitaine und Officierer darinnen. wie oben gedacht (Marquard Rantzow ausgenommen, welcher seiner Geschäfte wegen auf Baahaus verreiset war) hielten ohne Verzug oder Fürwort mit dem Feinde Sprach, accordirten als verzagte und ehrenvergessene Leute, begriffen aber mit nichten im Accord die Norwegischen Schützen, überlieferten also dem Feinde die Stadt, Geschütz, Proviand, Munition. Fähnlein und Übergewehr. unangesehen ihnen keines deren Dingen mangelte, sie auch vorigen Abends Geld bekommen und dessen sonsten niemahls zuvor Mangel gehabt. Aber ungeachtet dessen und alles andern, überlieffen viele der Soldaten zum Feinde, und versiegelten also ihren Eyd und Pflicht mit einem Unmann oder. auf gut Teutsch, Schelm, ja liessen sich noch weiter in dergleichen unredlichen Sachen gebrauchen. Dann als Jaspar Matzson den Norwegischen Schützen die Gewehr abzulegen und in die Kirche sich zuverfügen befahl. erlangten sie anderer ihrer Art Gesellen Zuhülff. und durchschossen also jämmerlich gedachte Schützen in der Kirchen. Es stehet aber solcher schelmischer Handlung verdienter Lohn denen. welche ihn noch nicht empfangen und sonsten Rath und That oder Consens dazu gegeben. noch gewisslich bevor.

Nach dieser unrühmlichen Expedition zog der Feind auf Kongell. ein Städtlein. verbrante dasselbe wie auch etliche Dörffer in Norwegen. unangesehen von etlichen Baurn Brandschatz war genommen worden.

Auf Marstrand. eine Stadt in Norwegen, hatten

sie auch dergleichen für, aber fehleten in ihrem Fürhaben.

Sonsten haben sich andere viele Sachen zur selbigen Zeit zwischen beyden streitenden Theilen an Scharmützeln, Brennen und Einfallen nicht allein an einem, sondern an vielen Örtern begeben; wäre aber alles aufzurechnen eine Unmöglichkeit.

Hernächst im Märtzmonat bemühete sich K. M. mit Werbung mehrer Soldaten, mit Ausrüstung der Schiffe und andern Kriegspræparationen, welche im bevorstehenden Sommer zu Felde solten angewandt werden.

Am 21 Martij wurden 7 Orlogsschiffe auf Elfsburg, die schwedische Armada daselbst einzuhalten und am Auslaufen zubehindern, abgefertigt, und dadurch die schwedischen Schiffe wiederumb abzutackeln und ohn Verrichtung still zu liegen genöthigt.

Am 24 wurden etliche andere Orlogsschiffe in die Ostsee, dieselbe rein zuhalten, auch denen Schiffen noch mehr andere zur Secundirung am 6 April. aus- und zugeschickt.

Kurtz hernach kamen etliche schwedische Orlogsschiffe, an die fünf, um Kundschaft willen in die See aus; wurden aber mit guten Stössen nach ihren Scheeren zurück verjagt.

Umb dieselbe Zeit liess Hertzog Gustaf Adolf ein teutsch Patent an die Städte der Ost- und Westsee, unterm dato Stockholm 8. April. ergehen, Ih. Kön. Maj. zu Dännemarcken keine Zufuhr zu thun, noch den Zolln im Oresund zuerlegen.

Am 1 Maij zogen die dänischen Soldaten aus der Garnison zu Calmar, etliche 100 Mann starck, in

Meinung ihr Glück an der weitberühmten Schantze Risbye zuversuchen. wie dann solches fürhin dem Gubernatorn auf Calmar befohlen. Ward darauf der Obrist-Wachtmeister Peter Heynemarck abgefertigt; als er nun bey Nachtzeiten an vorberürte Schantze gelangte. fand er dieselbe ledig. zumahln ihm ein Schwede. welchen er bekommen hatte, offenbaret, das alles Kriegsvolck zu der grossen Schantze gehörig, daraus gerücket war (die Schildwacht und die andere Wacht in der Pforten ausgenommen) eine kleine Schantz danächst aufzuwerffen; nahm dieselbe grosse Schantz ein, und erschlug was er für sich fand. begab sich drauf stracks an die andere, nicht weit davon belegne kleinere Schantze. forderte die auf. Weil er aber zum Bescheide von Jacob Jacobson. Fürwesern derselben, erlangte, das er ihm nichts anders denn Kraut und Loth zu Willen wüste. liess er die Soldaten stracks anlauffen; die nahmen die Schantze ein und erlegten. was sie für sich fanden. Jacob Jacobson aber machte sich davon. wie er sahe den Feind durch die Aue und Wasser ansetzen, worauf er sich meist verlassen gehabt. und einem Menschen dadurch zu kommen für unmöglich geachtet.

Auch hatte um diese Zeit der Feldmarschalck Gerdt Rantzow gesampt Christian Holcken. Reichs-Rathe und Kriegs-Commissarien, mit Munstrung in Schonen underschiedlicher Compagnien Reuter. auch Anmeldung ihres Anzuges auf Calmar und andern gedenckwürdigen Verrichtungen zu schaffen. Weil aber ein solches. und also wolgedachten Feld-Marschalcks absonderliche Expedition. unter dasjenige, welches in K. M. eignem Feldlager sich begeben,

nicht gar füglich vom Tage zu Tage abgetheilet und eingestücket werden mögen, soll es nach glücklicher Eroberung der Vestung Elfsburg und Goldburg mitangeheftet werden und unvergessen bleiben.

Am 2 Maij liess K. M. Dero beyhabendes Fussvolck im Oresund bey Chronenburg zu Schiff gehen, und wurden noch viele dessen in Teutschland und Engelland neugeworbenen und allda erst angekommenen Volcks auch zugleich zu Schiffe mitgebracht, auf welcher noch eine zimliche Anzahl anderer Englischen Soldaten entgegen kam und alsfort mitfolgte.

Am 4 Maij kam K. M. mit Ihrer gantzen Armada und Kriegsvolck für Elfsburg glücklich an, und ward folgenden Tages das sämptliche Kriegsvolck ohn jenigen Hinder ans Land gebracht. Die Reuterey ins gemein war über Land dahin gezogen, wie auch eine zimliche Anzahl Fussvolcks, alles unter Georg Lungen, Obristen, und Joachim Bülowen, Ritmeisters, Commando, doch zu K. M. Ankunft noch nicht zur Stätt verhanden.

Die folgende Nacht beginnete K. M. in Gottes Nahmen die Belägerung, berennete Elfsburg, worüber Olof Strahl Gubernator war, und machte mit Miniren, Approchiren und Anordnung der Battereyen einen wircklichen Anfang.

Am 7 Maij, da man vermerckte, das die in der Vestung Brieffe und andere Correspondentz hinten aus mit denen auf Goldburg bey Nachtzeiten wechseln konten, liess K. M. alsfort zwey kleine Orlogsschiffe auf Eventur durchlauffen; passirten ohn allen Schaden, und ward dadurch dem Feinde der Pass abgeschnitten.

Am 13 Maij ward eine Petarde an die Pforte

für einem starcken Stacket oder Palissadenwerck nächst an der Schinderklippe, hart bey der Vestung, gebracht, und hatte der Feind auf dieser Klippe eine zimliche Anzahl Volcks und etliche kleine Stücken; vermeinten daraus ins dänische Lager zu schiessen. Als aber die Petarde gewircket, wichen die Schweden alle von der Klippe, und nahmen sie die Dänischen wieder ein, behielten sie auch. In derselben Nacht ward Palle Rosenkrantz Axelsson im Laufgraben, da er etliche Schantzkörbe aussetzen liess, durch einen gefärlichen Büchsenschuss verletzt.

Am 15 Maij liess K. M. das Haus auffordern. Die darinden antworteten: wofern man eine 14 Tage still hielte, und sie inmittelst nicht Entsatzung erlangten, wären sie es aufzugeben nicht ungeneigt. Das ward aber nicht acceptirt, sondern mit dem Wercke nach Möglichkeit fortgefahren.

Am 17 Maij thaten die in der Vestung einen Ausfall, etwa in Meinung die vorerwähnte Schinderklippe wiederumb einzunehmen, und blieben darüber etliche wenige dänische Soldaten in der Überraschung; sie verliessen aber die Klippe wiederumb.

Am 18 wolten sie abermahl ausfallen, kehrten aber in der Pforten zurück.

Am 22 waren die Battereyen nunmehr fertig, und ward darauf in Gottes Nahmen zur Bresche zu schiessen angefangen, und continuirt umb etwa halb sieben Morgens bis zu halb zehn für Mittage, auch der runde Thurm also geschwächet, das er auf der einen Seiten nach dem königlichen Quartier gantz herunter fiel, und zwar also geschwinde, dass das oberste Theil desselben Thurms mit etlichen drauf

stehenden Stücken hinunter in die Laufgraben tummelte.

Drauf liess K. M. abermahl das Haus aufheischen, baten zwey Stunden Frist sich inmittelst zuberathen, welches ihnen zugegeben ward. Nach verflossener Zeit und auf begehrte Resolution gaben sie zur Antwort, dass sie anders nicht denn Kraut und Loth zu Willen wüsten, gedächten auch das Haus ihrem Herrn und der Crohn Schweden zum besten zu erhalten. Wurden demnach die Stücken zu Erweiterung der Bresche wiederumb gewaltig angefeuert, und als solches, nach des Orts Gelegenheit, wie man vermeinte, zimlich gewircket, ward das gantze Volck in Ordnung gestellet, und zum Sturm sich zu schicken angemahnet, auch den Englischen insonderheit der erste Anlauff befohlen, welches noch gegen den Abend umb 7 Uhr geschah, und kamen bey dieser Impress etliche Officierer mit Soldaten und Fendrichen in den Thurm. Die darinnen hielten sich wol, schlugen einen Sturm ab, also das an die 200 todte oder verwundete blieben. Als aber die Englischen sich verschossen hatten, liess K. M. Dero eignes und des Hertzogen von Lüneburg Regiment anlauffen; derer kamen auch etliche hinauf, und weil der Thurm nicht gar gross, auch nicht zu mehreren Persohnen Raum drauff, und darinnen verbollwerckt war, welches zu öfnen eine zimlich Zeit erforderte, machte inmittelst der Feind die noch verhandenen Balcken loss über ihnen, und warf auf sie Feur, Pulver und andere zugerichtete Feurkünste, schamfirten sich aber selbst am heftigsten, weil sie deren Gebrauchs unerfahren, und solche Feurwürffe unlängst zuvor in Nyloss bey damahliger schlimmer

Verhaltung der Capiteinen erlanget hatten. Als nun der Feind dergestalt mit Pulver zu streuen im Wercke war, sprungen die Soldaten aus dem Thurm, jedoch etliche wenige verbrant, und fuhr das Pulver seiner Art und Eigenschaft nach über sich, zündete den Thurm an, also das es eine schreckliche Brunst anzusehen war. Drauf ward wiederumb ausm Lager hinauff geschossen, in Meinung das Feur ins Schloss, so mit Holtze und Schifstackel überheuffet war, noch weiter zu bringen, und ward das Haus noch einmahl aufgefordert, mit dieser Anzeige: dafern sie nunmehr nicht accordirten, solten sie sich hernach keiner einzigen Gnade zu getrösten haben.

In demselben Sturm ward Georg Lungen Obrister Lieutenant, Fabian von Löben, des Ritters Melchiors vom Löben Bruder, das lincke Bein mit einem groben Stück abgeschossen, auch der Gubernator darinnen ins Bein geschossen.

Die in der Vestung begehrten Frist bis an den nächsten Morgen, erbothen sich alsdann dergestalt zu erklären, das man mit ihnen friedlich sein konte. Das ward ihnen zugegeben, in dem es sich allbereits zimlich in die Nacht verzogen, und noch wenig Stunden bis an Morgen zurück, jedoch mit dem Beding, das sie ohn Verzug des andern Tages zwey der ihren zu Giselern heraus schicken, solten hingegen zu ihnen gleicher Gestalt zwey aus dem königlichen Lager hinein geschicket werden, damit also beiderseits wegen Übergebung der Veste und Haltung des Accords Tractation geschehen möchte. Wurden also von der Dänischen Seiten zwey vom Adel, Jens Juel, K. M. Rentmeister, und Otto Scheel, Proviantmeister, zu

ihnen als Giseler hinein verordnet, wohingegen von der Schwedischen Seite ausm Schlosse auch zwey erscheineten, Hans Otto, ein Teutscher, und der ander ein Schwede, der sich einen Fendrich schelten liess, doch vielleicht ein guter Baur war.

Ob nun zwar jetzbemelte Persohnen ein frembdes Ansehen führeten, der eine als ein ausländischer, der ander aber in fürbemelter schlechter Qualität, ward doch ihr Mangel an hohen Persohnen und Officierern dadurch vermuthet und angesehen, und nichts weniger mit ihnen zu tractiren angefangen. Ob sie nun zwar den Accord auf allerhand Einwendungen stützeten, ward doch keines acceptirt, ohn allein, das sie mit Sack und Pack, fliegenden Fähnlein, Unter- und Übergewehr, und mit ihrem Spiel frey abgestattet, auch die Verwundeten und Krancken, welche bey grossem Mangel der Artzney und Ärtzte häuffig verhanden waren, auf Böthen vortgeholffen, die Gesunden aber zu Land ein Stück Weges convoyrt werden. Dagegen sie folgenden Tages Ih. Kön. May. die Festung Elfsburg mit Munition, Geschütz, Proviant und den 6 Orlogsschiffen unterm Schlosse mit allen ihren Zugehörungen ungeschamfiret ohn alle Exception überantworten solten. — Dies alles ist in solcher massen beschlossen und von beiden Theilen unterschrieben und versiegelt.

Am 24. Maij rückte K. M. mit dem gantzen Haufen für das Haus Elfsburg, und ward volnzogen, was beyderseits concludirt. Kam also diese treffliche Vestung in K. M. Gewalt, und zogen ab an die 250 Persohnen, sowohl gesunde als gequetschte und krancke, welche alle von den vorigen 600 überblieben waren.

Nun hatte unter denen, so aus dieser Besatzung abzogen, ein Büchsenmeister, welcher im vergangnem Jahre für Calmar verrätherlicher Weise zum Feinde überlauffen war, in verstelleter unkennlicher Gestalt sich mit untermischet, und geschah seiner ungefährliche Erwähnung. Drauf wurden ihm etliche, so ihn kannten, nachgeschickt, ward alsfort ertapt, und zum verdienten Lohn kurtz hernach auf einer Klippen im Strande in vier Stücken gehauen und auf so viel Räder gelegt.

Die 6 Orlogsschiffe belangend hatten sie dieselben voll Wassers lauffen lassen; wurden aber wiederumb zurecht gebracht, ausgerüstet und flugs nach der Westsee abgefertigt.

Am 28 Maij ward dem Obristen Georg Lung befohlen, sich mit seinem Kriegsvolck nach Goldburg zubegeben, und daselbst die Trancheen, welche der Feind draussen für gemachet, bey Nachtzeiten einzunehmen. Dasselbe ward verrichtet, und folgte drauf des andern Tages K. M. mit dem gantzen Lager, nachdem Corfitz Ruth zum Gubernatorn auf Elfsburg zuvor verordnet, und ihm noch ein Capitain, Junghausen, gesampt seiner Compagnie zugeordnet worden. Das Castel Goldburg ward ohn Verzug belägert, und mit Approchiren und Battereyen, auch mit Pflantzung des Geschützes hinan gearbeitet.

Am 31 Maij, da alles zum Angriff fertig, und nur dahin stund, das zur Abfeuerung der groben Stücken Ordinantz gegeben würde, liess K. M. das Haus aufheischen. Die darinnen antworteten ohn Weitläuftigkeit, das sie gnugsam abnehmen könten, ihnen unmöglich zu sein, wider solchen Gewalt, als

ihnen für Augen schwebete, das Castel zu halten; vermerckten auch wol, das sie sich keines Entsatzs zugetrösten hätten; begehrten gleichwohl Frist bis an den andern Tag. Ward auch ihnen eingereumet, dergestalt, das sie folgenden Tages mit Sack und Pack, fliegende Fähnlein, auch Über- und Untergewehr abziehen, und I. K. M. das Castel mit Geschütz, Munition, Proviand und andern zugehörigen Nothdurft, ohn Exception, überlieffern solten; dahingegen ihnen Geleit und Convoy, bis sie auf freyen Fuss kommen mochten, versprochen ward.

Am 1 Junij ward mit Goldburg die vorige Verabredung volnzogen, und gerieth also dasselbe Castel, dabevor für unüberwindlich geschätzt, in K. M. Gewalt. Es ist aber am 28 Junij gäntzlich geschleiffet und alles Holtzwerck in Brand gesetzt worden.

Nachdem hiebevor bey dem 1 Maij des Herren Felt-Marschalcks Expedition bey Calmar auf Öland und andern Örtern angezogen, folget billig der Bericht desjenigen, so sich auf seiner Seiten im selbigen Frühling und Sommer begeben.

Am 25 April ward der Feld-Marschalck Gerdt Rantzou mit Christian Holck, Reichs-Rath und Kriegs-Commissario, nach Elnbogen abgefertigt, Hertzog Ernst Ludwigs zu Sachsen Reuterey zu munstern und den Anzug auf Calmar anzudeuten. Sein darauf nach Trelleburg gezogen, und daselbst am 27 April Marquard Pentzen Reuter, und hernach am 4 Maij Gerdt Rantzows Reuter, auch am 8 eiusdem zu Ronnebye Andres Flotowen und Veltheimbs Compagnien, am 12 eiusdem zu Christianopel alles Volck, so das Winter-

lager allda gehabt, gemunstert, und Gerdt Rantzow mit seiner eignen, mit Hertzog Ernstes, der Seeländischen und Veltheimbs, auch Flotowen und dreyen andern Compagnien meisttheils aufgezogen, und also zu Calmar am 19 Maij angelangt, haben daselbst folgenden Tages dasselbe Volck wie auch ebenmässig das neu geworbene gemunstert. Als aber der Feld-Marschalck erfahren, das sich der Feind zu Alum beschantzt hatte, und täglich umb Calmar herumstreiffete, zog er am 22 Maij auf, und schickte eine Meilweges über des Feinds Schantze drey Fahnen Reuter, in Meinung dieselbe zu umbringen. Da aber die Reuter umbhin gekommen und vermercket, das der Feind fast gar mit dem Geschütz aufgezogen, griffen sie tapfer auf die übrigen, erschlugen ihrer an die 50; der Rest salvirte sich durch die Flucht, unter denen auch Jacob Jacobsson mit grosser Mühe; und verharreten daselbst den Tag über, ihrer müden und abgerittenen Pferde halber.

Folgenden Tages in der Morgenstund eyleten sie mit der Reuterey den andern, so mit den Stücken entwichen, nach, waren aber zu Hoxbye allbereits über den Pass, und hatten die Brücke abgeworffen. Ehe dieselbe aber wieder mochte reparirt werden, hatten sich an die 40 Persohnen im Gehöltze verborgen, welche meist niedergehauen. Rückten darauf wieder nach Calmar, und munsterten das neu angekommene Volck daselbst, und begaben sich sämptlich in Gottes Nahmen zu Schiffe, in Meinung Öland zu überziehen, dieser Gestalt: Es wurden am 30 Maij gar frühe acht Orlogs-Schiffe mit acht Jagten, auf jedem Schiffe ein Fähnlein Soldaten, abgeschickt, mit

dieser Anordnung: Es solten 2 Schiffe mit 2 Jagten das Land am Norder Odde, 2 an Borchholm, 2 an der Fährstätte gen Calmar über, und die 2 übrigen am Süder-Odde anfallen, und so bald ein oder ander Theil zu Land ankommen wäre, sich alsfort beschantzen, und durchs Feur ein Zeichen geben, damit sich der Feld-Marschalck und die anderen darnach richten konten. Jedoch solte dieser Angriff nicht eher geschehen denn am 31 Maij in der Nacht, damit der Feind nicht vermercken mochte, an welchem Orte man den rechten Angriff zu thun gemeinet wäre.

Der Admiral und Feld-Marschalck setzten mit allen Schiffen, gross und klein, zu Morbylang auf Öland an, daselbst præsentirte sich Peter Michelson mit einer Fahne Reuter, einer Fahne Landvolcks und dreyen Fähnlein Fussvolcks, in Meinung dieses Fürhaben zu hemmen; aber vermerckend, das sie das dänische Geschütz ablangen konte, auch bereits ihrer viele beschädigt, und die dänischen Knechte muthig ins Wasser sprungen, und ihnen zueyleten, gab er das Hasenpanier, und floh davon; dem eyleten die Reuter bis zur Fährstätte nach an zwey grosse Meilweges, und verlies darauf der Feind die Schantze.

Am 1 Junij, wie das Fussvolck nach gekommen, zog der Feld-Marschalck alsfort bis auf eine Meilweges an Borchholm, daselbst begegnete ihm Peter Michelson mit seinen Reutern und Knechten, so viel er deren beysammen bringen können; hatte auch etliche Falckonetlein bey sich, und weil ein grosser Busch daselbst verhanden, meinte er in die Zugordnung zufallen. Als aber hingegen 1000 Musketierer und zwey Compagnien Reuter zum Vorzuge verord-

net, und drauf der erste Angriff gethan, wurden dem Feind 400 Mann abgeschlagen, 6 Soldaten-Fähnlein und 6 kleine Feldstücklein oder Feldschlangen abgenommen; die anderen gaben sich alsfort auf die Flucht. Denen setzten zwey Fahnen Reuter nach und eroberten dazu noch 2 Füssfähnlein.

Stracks darauf ward das Castel Borchholm berennet, dergestalt das man weder heraus noch hinein mochte. Es lagen darauf 2 Compagnien Finländer. 2 Compagnien Dalekarle, 1 Comp. Öländer, 1 Comp. Smaländer und 1 Comp. Reuter unter Knutt Drack.

Am 2 Jun. ward das Lager formirt, das Schloss aufgefordert; hingegen vom selbigen nach dem Trompetter geschossen. Folgende Tage ward das Castel an dreyen Orten gegen allen Ausfall beschantzet, auch zu jeder Zeit Reuterey ausgeschickt, die übrigen Baurn hin- und herwieder zu dämpfen, denselben die Gewehr abzunehmen und die Pastorn in Haft zu bringen. In nächstfolgenden Tagen wurden die Battereyen verfertigt, kleine Stücke aufgebracht, damit ein Paar Tage geschossen. Als man aber vermerckte, das dieselben zu gering, wurden 4 halbe Quartierstücke oder Cartowen von Calmer abgeholet, und das Schloss inmittelst durch einen Trommenschläger abermahl aufgeheischet.

Am 11 Junij ward die Presse geschossen. Desselben Tages hielten alle die in der Besatzung aufm Castel die Hüte auf, dadurch anzuzeigen, das sie Quartier begehrten. Darüber ward die folgende Nacht und Tag gehandelt, und endlich Quartier eingewilligt, Peter Michelsson davon geschlossen, wohingegen die darinnen protestirten, dergestalt, das sie viel lieber

alle zu sterben gedächten; auch interponitten sich die Obriste und Ritmeister, damit Peter Michelsson wegen seines guten Verhaltens im Quartier zugleich mit einbegriffen werden möchte. Schliesslich ward dieser gestalt accordirt, das sie zwar alle frey und sicher abziehen, aber die Fahnen und Gewehr, ihrem eignen Exempel zu Nylos gemäss, ablegen, desgleichen Proviant, Kriegsmunition, Krautt und Loth aufm Castel hinterlassen solten.

Sonsten war aller Vorrath zum Sturm an Leytern und andern Sachen schon bereit und hatten die Obriste und Hauptleute wegen des ersten Anlaufs, und wie einer den andern zuentsetzen, allbereits gespielet. Damit zogen sie zwar ab; weil aber einige unter ihnen etliche Pulver-Säcke mit sich heimlich abzutragen sich unterfangen, verursachte solches, das sie alle besuchet wurden; auch entstand andere Unordnung und Missverständniss daraus, als hätten sie dem Accord zuwider gehandelt. Jedoch liess sie der Feld-Marschalck bis an den Strand convoyrn. Weil sich auch etliche derer vom Lande in Buschen verbergten, also vermeinend aufm Lande zu bleiben, ward es ihnen zur Verrätherey von den Soldaten gedeutet, und sie übel tractirt, auch wurden die Priester aufm Lande alle nach Copenhagen gefänglich geschickt.

Aufm Castel ward an Proviant und Pulver ein guter Vorrath befunden, die Leute aufs neu in Eyd und Gelübde genommen; das dänische Kriegsvolck mit Jagten zurück überschifft, und Christian Friis zum Gubernatorn über das Land und Schloss verordnet, und befehlicht, am Norder-Odde eine Schantze, desgleichen eine bey der Fährstätte gegen Calmar

über zu legen. damit sich die Soldaten ins künftig wider allen feindlichen Ein- und Überfall. auch wider die Baurn, ob dieselben über Verhoffen rebelliren würden. sich daraus schützen und erhalten möchten.

Nach dieser Verrichtung ward Herzog Ernst Ludwigs Regiment mit der Reuterey zu Schiffe gebracht und nach Munsteross verwiesen. eroberten den Ort alsfort, und beschantzten sich darinnen; das ander Volck aber ward nach Alum überschifft.

Von des Feld-Marschalcks fernere Verrichtung findet sich pag. 750.

Am 6 Junij zog K. M. mit einem Theil des Lagers auf (denn das allegemeine und gantze Lager war in drey Regiment abgetheilet, das eine K. M. eigen Regiment, und in demselben 5 Fähnlein Englische unter des Obristen Lieutenant Johan Poleys Gebiet. 3 Fähnlein Teutsche. und 4 Fahnen Reuter. nemlich die Hoffahne. Albrecht Scheels, Joachim Bülows und Dalwigs Fahnen; das ander Regiment Hertzog Georgs zu Lüneburg, in demselben 6 Fähnlein eigenen Volcks unterm Gebiet des Obristen Lieutenant von Kitzleben. dazu noch 5 Fähnlein Englische, 3 Cornet Reuter. darunter zwey S. F. G. eigne, und dann Ulrich Sandbergs Reuterey; das dritte Georg Lungs Obristen Regiment. unter demselben 6 Fähnlein eigen Volcks. 5 Fähnlein Englische, 3 Cornette Reuter unter den Ritmeistern Jürgen Scheel. Bernt Geist und Gogreben; welche Anordnung doch bald geschwächt worden, insonderheit von denen aus England, welche allezeit ihres Gefallens leben wolten) losierten neben Baahaus über, verrückten am folgenden Tage fürlängst der Elbe her nach Wester-Gothland, bis sie zu

einem Dorff, Gerum, ankamen, nahmen daselbst 2 Reuter gefangen, und wurden von ihnen berichtet, das Hertzog Gustaf Adolff wenig Meyle von dannen bey Nybro mit etlichem Volck verhanden wäre, reyseten derhalben dieselbe Nacht fort, in Meinung den Printzen allda zu finden. Als sie aber zimlich auffm Wege fortgefahren, bekam das Gegentheil Kundschafft der verhandenen Gäste, und machte sich zeitlich bey Seite; wäre sonsten zu einem kleinen Scharmützel gerathen, weil sie die Brücke für sich abgeworffen hatten, in Meinung das man ihnen sonsten nirgend am andern Orte fuglich beykommen mochte; und auch etliche Stücke an den Ort gebracht. Jedoch hat man an einem andern Passe durchs Wasser die Brücke gnugsam fürbey kommen können. Weil sich dann der Feind damahls zurück gewandt, und das königliche Regiment an dem Orte unangefochten gelassen, rückte K. M. auf ein Dorf, Thun, und verblieb daselbst etliche Tage. Unter dessen kam Hertzog Georgens Regiment an, auch Georg Lung mit dem Lager, und dann Gogreb mit seinen Reutern.

Am 15 Junij hatte K. M. erfahren, das etliche der schwedischem Soldaten in einem Städtlein, Lykoping, verhanden wären; rückte derwegen bey Nachtzeiten ungeseumt dahin mit der Reuterey, Dragonen und 200 Musketierern auf Pferden; denn man Kundschaft hatte, das 5 Compagnien Irländer und Schotten daselbst lägen, und wegen Besoldung mutinirn solten. Wie Sie aber des andern Tages daselbst anlangete, waren die Vögel bereits ausgeflogen, und hatten die Brücke abgeworffen. Begab sich demnach zu Dero Quartier wiederumb, und streiffete an die zwey oder drey Tagereisen auf und nieder im Lande, in Hoffnung,

es würde sich das Gegentheil dermahln einst zu Tractation der Gäste anstellen. Weil sie aber nicht so hospitalisch, rückte K. M. mit guter Gelegenheit nach einem Dorff, Laarff, bey welchem Zuge der Feind sich, der alten Gewohnheit nach, solcher Art und Manier gebrauchet, das, wann das dänische Volck fortrückte, er allezeit folgete, doch nicht so nahe, das ein Theil des andern konte ansichtig werden; lag das eine still, that das andere auch also; hatte gleichwol ein fleissiges Auge auf die krancken und seumigen, da man viellieber gewünschet, das er auf die gesunden und frischen Soldaten also wacker gewartet hätte. Brach derowegen auf und machte einen Hinterhalt bey obgedachtem Dorffe, wurden daselbst etliche der Gesellen empfangen, welche nach den Krancken zu mausen gewohnet, dergestalt, das ihnen das Handwerck zu ewigen Zeiten niederlegt ward. Folgenden Tages begab sich das königliche Lager von Herschebro auf Laugsholm. Bernd Geist und Gogreb führeten den Hinterzug, stelleten unterweges noch einen Hinterhalt an, wodurch eine zimliche Anzahl des Feinds Reuter, an die 150, erlegt, zwey ihrer Ritmeister, der eine ein Schotte, der ander ein Schwede, nebenst andern gefangen; auch ein ihrer Trompetter, welcher mit Schreiben an das dänische Lager abgefertigt, und mit in dieses Gelach gerathen, erschossen ward. Das Schreiben war von Jesper Matzson an den Obristen Georg Lunge, der Einhalt wegen Aufrichtung des Quartiers, welches dennoch nicht weniger gebürlich beantwortet, und ein gewisser Tag zu Effectuirung dessen, nemlich der 20 Julij, an den Grentzen bey Kneröh benant, auch beydes auf K. M. und Hertzog Gustaf Adolffen Seiten Brieffe

und Siegel darüber durch verordnete fürnehme Adelspersohnen aufgerichtet, und also das Quartier vereynbahret, und in gewisse Puncte, nach welchen die Gefangenen an beyden Theilen zu rantzonieren und freyzugeben (wie dann auch darauf mit dem gefangenen Johan Friis geschehen) abgefasset, und endlich derjenigen schlechten Gesellen Aussprengung an vielen Örtern, insonderheit aber in des Gegentheils Lager, das man auf der dänischen Seiten kein Quartier halten wolte, durch jetzgemelte Tractaten widerlegt und refutirt worden.

Am 24 Junij ward das Lager auff Ailings-Aas, ein Dorff, fortgesetzt, aber K. M. begab sich mit dreyen Fahnen Reuter, nemlich der Hoffahne, Berndt Geistes und Joachim Bülowen Fahnen und etlichen Soldaten zu Fuss von dannen durch vielerhand schlimme Pässe zu Besichtigung eines beschreienen Passes bey Hembsö, der mit Baurnschützen besetzt war, die aber nicht lang Stand hielten, sondern noch der ihrigen etliche im Lauff liessen, und ward derselbig Pass mit dänischen Soldaten besetzt.

Am 25 Junij brach das Lager in obbemeltem Dorffe wieder auff, und liess sich der Feind mit etlichem geringem Volck zu Ross und Fuss sehen; thatt aber keinen Angriff, ohn allein dass er etliche Jungen und Gesinde, so sich auf der Futterung zu weit verthan, gefangen nahm. Nachdem nun dieses alles überstanden, ward das gantze Lager bey einem Rittersitz, Neess, einquartiert, und das Holtzwerck, womit der Pass bey Hemsö befestigt gewesen, abgebrant. Blieben daselbst noch etliche Tage zu Ausruhung des Volcks, vernahmen aber nichts vom Feinde.

Am 28 eiusdem rückte K. M. mit Dero beyhabendem Kriegsvolcke von Neess auf Goldburg Enge. und lagerte sich daselbst. Ward damahln das Haus, wie obengedacht, geschleiffet.

Kurtz für derselben Zeit ward durch wolgedachten Herrn Kriegs-Commissarien das Wustrowische Regiment, welches bey währender Expedition auf Öland zu Calmar angelanget war, gemunstert, und befehlicht neben Flotowen Reutern alsfort nach Alum und weiter nach Holcksbye aufzuziehen; kamen aber nur bis Munsteross; blieben daselbst bis an den 26 Junij. Nachdem nun der Feld-Marschalck mit dem gantzen Hauffen von Alum aufgezogen, und des Morgens früh, nemlich am 27 Junij. zu Holcksbye, 5 Meil davon, angekommen, fand er eine Compagnie des Feinds Draguner und noch eine andere Compagnie Reuter für sich, auch noch darüber eine Versamblung Baurn, welche die Brücke abgeworffen, und die Pässe allenthalben verwahret und abgeschnitten hatten, welches ihnen jedoch wenig frommete; denn die Reuterey eylete durchs Wasser auf sie an, erlegte ein Theil der englischen Dragunen, nahm ein Theil gefangen, unter denselben einen englischen Fendrich; und ward daselbst als [an] einem mercklichen Passe, auf Gutachten der sämptlichen Kriegs-Räthe, eine Schantze aufgeworffen. Unter dessen und dieweil man damit zu schaffen hatte, wurden die Proviantwagen am 28 eiusd. zurück nach Alum zu Einholung mehrer Proviant geschickt; denn sich die hochteutschen Knechte nicht länger als auf ein oder zwey Tage damit versehen gehabt, vermeinend, es müste ihnen der Proviant rechtswegen nachgeführet werden, unangesehen sie

gnugsam auf 14 Tage sich zu proviantiren gewarschawet waren. Woraus der Missverstand zwischen dem Feld-Marschalck und Wustrowen erwachsen. Denn sich der Feld-Marschalck dadurch an seinem furhabenden Zuge wider seinen Willen mercklich abgehalten und verhindert befunden, und inmittelst das wustrowische Volck den andern Proviant zur Übermasse verzehret.

Bey währender Ausbleibung obberürter Proviant-wagen waren etliche Pentzische Reuter gegen des Feld-Marschalcks Wissen oder Beliebung nach Beute ausgeritten, gerade des Weges nach Wemmerbye zu. Da sie aber in ein gross Geholtz gekommen, und etliche viel Baurn, so den Weg verhauen und verknichet hatten, für sich gefunden, wurden ihrer auf 5 oder 6 verwundet, und etliche Pferde erschossen. Auff diese eingezogne Kundschaft wurden Marquard Pentzen 1000 Musketierer gesampt den Dragunen zugeordnet; wie sie aber an den verhauenen Weg gelanget, gaben die Baurn die Flucht, und ward der Weg wiederumb zu Fortbringung des Geschützes geöffnet. Marquard Pentz, dem durchs Spiel der Vorzug zugefallen, rückte mit seinen Zugeordneten immer fort, geriethen an einen schmalen langst daherumb verhauenen Weg, der an der einen Seiten mit einem grossen Strohm, an der andern aber mit einer hohen Klippe umbgeben war. Weil aber Marquard Pentzen der Vorzug bey-kam, wolten Wustrow und Veltheim nicht voran sein, darüber Wustrow im Schenckel verwundet, Veltheim aber und Wustrows Pferd durchschossen ward.

Am 2 Julij kam Robert Anstrutter aus Engelland wiederumb an, und abfertigte durch seinen Diener bey einem Trompetter ein Schreiben an Jacob

Spens von Wormesthon, Königlichen Englischen in Schweden sich verhaltenden Agenten. Umb dieselbe Zeit zog der Feld-Marschalck eine Meyl weges weiter hinaus, und sandte die Dragonen nebenst den Frantzosen fürhin weg an eine Brücke, da der Feind, was überblieben, hinüber muste. In Vermerckung aber, das dieselbe Brücke eingenommen, zogen sie eine Meyl weges besser hinunter durch die Busche, und kamen allda übern Pass. Darauf wurden ihnen zwey Fahnen Reuter nachgeschickt; wie aber dieselben auf den Pass kamen, waren sie schon durch einen unbekanten Weg nach dem holen Wege davon; geriethen daselbst wiederumb an ihre Pferde; es wurden ihrer aber viel nach einander gefangen. Als aber der Mangel an Proviant Überhand genommen, ward beschlossen zu dessen Erlangung nach einem kleinen Städtlein, Wemmerbye, zu eylen, und liess man die Proviantschiffe dahin lauffen. Weil aber alles Volck hinweg, und die Victualien mit sich genommen, ward eine starcke Convoy von Reutern und Knechten mit Wagenpferden, dann keine Wagen dahin zugebrauchen, zu Erholung Proviands und Munition dahin abgefertigt. Die abgeschickten, von welchen man verhoffte, sie in zwey Tagen die Reyse ablegen würden, blieben wegen des bösen Weges wol acht Tage aus, brachten auch so wenig mit sich, das kaum das halbe Lager davon Geniess hatte, welches an sich sonsten mit allerhand Beschwerlichkeiten überhäuffet war; denn innerhalb eylf Tagen viel der Knechte verschmachtet, die Pferde des steinichten Weges halber an Eysen geblöst, an Hufen abgenutzt, und also weder Menschen noch Pferde fortzubringen waren. Doch nahmen die

Proviantschiffe, auf welchen der Capitein Jacob Sehstedt mit seinem Fähnlein Knechte war, sampt der Convoy daselbst, das Haus Westerwick ein. Aber die Wustrowischen Knechte zogen nur aufn halben Weg, plunderten was ihnen fürkam, gelangten nicht auf Westerwick, sondern liessen die Convoy für sich selbst ziehen, und kehrten also zurück ohn Proviant. Darüber wurden ihrer viel, indem sie nicht zusammen hielten, verwundet und geschossen. Da auch die Convoy in die Stadt kam und plünderte, unterstand sich der Feind dahin zu rücken und die Dänischen, weil ihrer wenig darinnen, zu überraschen. Als es aber die Schildwacht vernahm und Allarm machte, stelleten sie sich zur Gegenwehr; darüber kam die Stadt in Brand, und weil sichs anliess, dass das Haus zu halten, auch ein guter Hafen dabey, in welchem die königlichen Schiffe wol anckern möchten, ward das Haus auf zwey Monat aus Anordnung des Feld-Marschalcks proviantirt und besetzt, und zu Jacob Sehstedten Fähnlein noch so viele Soldaten aus allen Regimenten genommen, und aus denselben Dragonen mit Pferden gemachet, damit sie das Land daherumb streiffen mochten. Wurden auch noch so viel Soldaten dahin geschickt, alles an die 500 Mann.

Da aber die Convoy am 13 und 14 Julij wiederumb davon gerücket, auch die Proviantschiffe nach Alum gelauffen, thate sich Peter Michelsson, welcher an die 500 Baurn und Soldaten aufs neu aufgebracht hatte, wiederumb herfür, und griff das Haus mit etlichen Jagten und Galleyen, zu Land und Wasser, an. Dagegen seumten die Dänischen auch nicht, sondern thaten tapfern Widerstand und schossen eine

seiner Jagten in Brand, fielen mit Gewalt aus, schlugen den Feind und nahm ihm alle Proviand. Peter Michelsson gab sich nach seiner Gewohnheit auf die Flucht und mit ihm Schiffe und Volck, so im Treffen nicht war aufgerieben worden. Die Dänischen erlangten etliche Gefangene, und dadurch Kundschaft, welcher Gestalt man mit Ausrüstung der schwedischen Armada im Wercke und gesinnet wäre sich des Ölands wiederumb zu bemächtigen, weil die dänische Flott zurück auf Copenhagen abgesegelt, und aufm Land wenig Volck verhanden.

Als nun diese Kundschaft K. M. durch Jens Sparren notificirt, befahl Dieselbe, das man die Besatzung wegen der grossen Unkostung, weiten Abgelegenheit ins Feinds Lande, und also beschwerlichen Entsatzs halber, wiederumb abfordern solte. Dem ward alsbald Folge geleistet, und nach Nothdurft Proviantschiffe und Jagten abgefertigt und befohlen die Soldaten auf Öland anzusetzen, weil man sich daselbst des Feinds Ankunft zuvermuthen hatte. Es war ihnen aber der Wind in etwas zuwieder, also das K. M. mit Dero Armada endlich selbst ankam, wie kurtz hernach mit mehrem zu berichten, und ihnen begegnete, auch verordnete, die Soldaten an Calmar anzusetzen. So viel vom Verlauf mit Westerwick.

Darauf ward im Kriegs-Rathe beschlossen, das man mit dem Lager aufbrechen und abziehen, auch zwey Fahnen Reuter umb Kundschaft vom Feinde zu erlangen ausgeschickt werden, jedoch sich des andern Tages wiederumb zum Hauffen ohn Verzug begeben solten. Als sich aber dieselbe einen Taglang verspäteten, rückte inmittelst das Lager davon, und verschnitt

ihnen der Feind den Pass für einer Brücken, wurden also geschlagen. Brach also der Feld Marschalck nicht weniger auf mit dem Lager von Wemmerbye, und erreichte in zweyen Tagen Woldye, eine halbe Meylweges vom Wege belegen. Es waren aber die Knechte aus Mangel an Proviant vom Wege ins Land nicht weiter fortzubringen: Wustrowen Volck beginnete zu mutiniren, wigelten auch den andern Befehlhabern ihre Soldaten auf, und liessen sich vernehmen, da man ihnen Proviandt schaffete, wolten sie ziehen, wohin man sie begehrete. Muste also das Lager allda ihres Muth- und Unwillens halber einen Taglang still verharren.

Inmittelst erfuhr man, das Hertzog Gustaf viel Volcks an Soldaten und Baurn zu Verhauung des Holtzes zwischen Hoxbye und Alum, und also zu Sperrung des Zurückzugs fürhin geschickt hatte. Solches des Feinds Fürhaben zu hemmen ward Jens Sparren Compagnie an die 500 Mann starck dahin abgefertigt, wie dann auch erfolgte; und bey solcher Verhandlung der Junge Veltheimb, und noch sonsten viele andere beiderseits geblieben. Umb dieselbe Zeit waren auch die Dragunen ausgesandt. Kehrten in der Nacht mit etlichen gefangenen zurück, und beteurten, das Hertzog Gustaf nach Hoxbye hinumb zu Verschneidung des Passes daselbst, auch zu Einnehmung der Schantz gezogen wäre. Da ihm aber die Dänischen einen Tag fürgekommen, jedoch die Soldaten gebrechender Proviant halber keines Weges darinnen aufzuhalten noch zubereden, ward im Rathe beschlossen, diese Schantze niederzureissen, damit sich der Feind derselben zu keinem Vortheil gebrauchen

konte. Weyll auch anderweit vom Hertzog Johansen Anzuge Kundschafft angekommen, als solte er ebenmassen gesinnet sein mit einem grossen Hauffen von hinten zu die Dänischen anzufallen, oder die Krancken und Abgematteten bey ihrer Verspätung niederzuhauen, ward abermahl im Kriegs-Rathe beschlossen, von Hertzog Gustaf den Pass einzubekommen, welches auch erfolgete, und unangesehen der Hertzog nicht weit vom Passe im Gebirge war, durfte er doch nicht angreiffen. Auch wurden bey Hertzog Johans Ankunft beyde Heren, sowol aus Noth, als das sie sich hingegen eines Angrifs besorgeten, zumahl die Dänischen sich einiger Proviant von Alum vermutend waren, zurück aufm grossen Wege unverrichteter Sachen zu wenden verursachet. Es hat zwar sonsten Hertzog Gustaf einmahl sein Heil aus dem Gebirge durch einen Einfall versuchen wollen, ist aber in Vermerckung, das die dänische Wacht wolbestellet gewesen, wieder abgezogen.

Endlich gelangte das gantze Lager daselbst zu Alum wieder an, fanden aber die Schiffe von Westerwick nicht für sich; zogen also auf Rissbye und bekamen zwar daselbst Proviant, jedoch musten die Soldaten das meiste von Calmar holen.

Hernach sein Wustrow und Hertzog Ernst Ludwig mit ihren Regimenten abgedancket, auch ihre Soldaten unter Gerdt Rantzowen und Marquard Pentzen Regimenten vertheilet worden.

Am 11 Julij zog K. M. mit Dero Volck auf, und hinterliess die Fynische Fahne, als auch die Engelländer auff Goldburgs Enge, losierten bey einem Dorff

Wetten, und folgende Tage zu Heröe. Kerraa, empfing daselbst Hertzog Gustafs Schreiben des Quartiers halber, bey einem Trompetter übergesandt, noch furters über Hoffbyschouff auf Jortorp, Orbye, Reesiel, Suenliunge, Liungsarp, Unden.

Am 19 Julij ist Munchhofen, ein Schwedischer Obrister, auf der Rhede für Trundheim ankommen, vermeinend die Stadt zuüberraschen, welches ihm aber fehl geschlagen, und er mit seinem Volck und Schiffen durch grobe Stücke von den aufgeworffenen Blockhäusern daselbst abgewiesen worden.

Am 23 Julij nahm K. M. mit der gantzen Reuterey und etlichen Compagnien zu Fuss an den Pass bey Dombroh, daselbst schwedische Baurnbesatzung vermuthend, die jedoch nicht angetroffen ward, rückte also weiter auf Jenkoping, zu Besichtigung desselben Orts, furters auf Klingstorp, Rye, woselbst Jacob Spensis Diener mit einem königlichen Schreiben aus Gross-Britannien anlangte, und ihm darauf ein freyer Pass bewilligt ward. Noch setzte K. M. weiter auff Oredam, Gislerum, Nysserod, woselbst das gantze Lager gemunstert ward; hernach auf Halmstadt, Helsingburg, und endlich am 11 Aug. auf Copenhagen; befand allda Dero Schiffsflotte an die 34 Schiffe für sich bereit und fertig.

Auf demselbigen Zuge ist Albrecht Scheel, ein Ritmeister, unter andern in grosser Leibsgefahr gewesen, aber durch Gottes Schirm und Verwahrung gewaltig und wunderlich davon geholffen. Denn es sich am 26 Julij zugetragen, als K. M. furgebracht, das zwischen dem Feldmarschalck und dem Feinde ein Treffen fürhanden sein solte, ward Albrecht Scheel

befehlicht, 100 Pferde aus dreyen unterschiedlichen (nemlich seiner eignen, Corfitz Ruten und Joachim Bülows) Fahnen zu nehmen, und damit 4 Meil auf diesseit Jenköping zu rücken, und den Verlauf zu vernehmen, welches er auch verrichtete und 4 gefangene erlangte. Es hatten ihm aber die Schweden auf der Zurückreyse an dreyen unterschiedlichen Örtern den Pass mit 500 zu Fuss verlegt. Am ersten Passe ward ihm sein Pferd nächst am Beine zwerch durchgeschossen, welches ihn aber dennoch bis durch den andern Pass trug, und abermahl durchgeschossen stracks danieder stürtzte. Da muste er in seiner Rüstung eine Weil zu Fuss gehen; und als ihm ein Reuter helfen wolte, ward derselbe durch den Kopf und von seinem Pferde herunter erschossen. Es ergriff ihm aber ein ander Reuter solch ledigs Pferd, halff ihn darauff, und da er an den dritten Pass gerieth, ward er hinten aufs Rückstück doch nicht durchgeschossen; kam also unbeschädigt am Leibe in sein Quartier wiederumb.

Am 11 Augusti segelte K. M. mit Ihrer vorerwehnter Flotte von Copenhagen ab, und gelangte am 15 für Calmar, begab sich auch stracks auf das Schloss.

Am 18 Aug. setzte die Flotte von Calmar ab unter Schegeness, woselbst der Feld-Marschalck Ih. K. M. Ankunft erwartete, und das Volck zu Schiff bringen liess; hinwieder aber K. M. zum Feld-Marschalck ins Lager kam, und die Risbyeschantze besichtigte.

Zur selbigen Zeit kamen zwey Schottische Schiffe zu Romsdahl mit derselben Nation Kriegsvolck an,

welches Volck aber am 26 eiusdem in Guldbrandsthal bey einer Klippe, Kringeln, geschlagen worden.

Nachdem nun K. M. dem Feld-Marschalcke wegen Garnisonirung des Kriegsvolcks Ordinantz hinterlassen, begab Sie sich am 21 Aug. von Schegeness auf das Schloss Borchholm, besahe die Gelegenheit, und gieng des Abends zur Seewertz ein, gegen der Schwedischen Jungfer zu.

Am 24 Aug. gelangte K. M. auf die Rhede für Dantzig, vermeinend daselbst die schwedische Flotte anzutreffen; waren aber keine Schweden allda verhanden. Am 25 wieder zur Seewertz eingelauffen, und unter Heyll still gelegen.

Am 26 früh wieder zu Segel und die See gehalten.

Am 28 Süden unter Öland gelauffen; am 29 bis an die Nord-Öländische Odde, daselbst geanckert, und gegen Abend wieder Segel gemacht nach den schwedischen Scheeren zu. In dieselbe am 30 Aug. gekommen, Elschnap fürbey. Daselbst zwey schwedische Schuten erlanget, nebenst Kundschaft die schwedischen Schiffe im Dürhoffe, zwey Wochsees besser hinauf verhanden. Es ist aber dem Feinde durch eine entlauffene Schute wegen der verhandenen dänischen Armada Warnung gethan.

Am 31 Aug. kam die dänische Flotte in gedachten Dürhoff, ward auch der schwedischen, etwa 22 Schiffe, gewahr; lagen nur eine halbe Meil davon. Der Wind aber war still und entgegen, das man dieselbe nicht ernahen mochte. Unterdessen aber giengen die Schweden zu Segel, wiewol mit geringem Vortheil, arbeiteten sich dennoch in den Baum hinein, und bekamen die Dänischen einen Lübischen mit etlichen Wahren. Am

Abend machten die Schweden ein Feurwerck, richteten es durch eine angezündete Schute nach der dänischen Schifs-Armada zu; ward aber aufgefangen, an das Ufer gebracht, verbrant, und der Feind verjagt.

Am 1 Septemb. sandte K. M. etliche Fähnlein Soldaten aufs Land, die Schweden mit ihren Scheerböthen abzutreiben.

Am 2 ward bis an den Ort, da die schwedischen Schiffe zuvor gelegen, getauet, eine Galleye und etliche Schlepffen angetroffen, welche aber bald verliefen, ohn das eine derselben erhaschet ward; jedoch salvirte sich das Volck und sprang aufs Land.

Am 3 Septemb. begab sich K. M. selbst vom Schiffe aufs Land, und besahe Waxholm, eine schwedische Vestung, drey Meil von Stockholm, aus welcher viel geschossen ward, doch vergeblich. Hingegen aber liess K. M. nach der Vestung werts von allen Schiffen tapfer Feur geben, und wurden eine zimliche Anzahl Höfe daherumb abgebrant und geplündert. Auch sandte desselbigen Tages der dänische Reichs-Admiral Mogens Ulfeld bey einem Trompetter einen Brief nach Waxholm an den schwedischen Admiral, denselben zur Schlacht auszufordern. Ward aber nichts auf der schwedischen Seiten daraus, sondern noch darüber der Trompetter bis zum Vertrage aufgehalten.

Am 4 Septemb. gegen Abend, weil es für dasmahl spät ins Jahr und gefährlich an denen klippichten unsichern Örtern grosse Orlogsschiffe länger zu eventüren, gieng die dänische Schiffs-Armada ausm Stekesunde zu Segel; die dänische Losung ward zuforderst von allen Schiffen abgeschossen, und hielten die schwe-

dischen Scheerböthe ein Spiegelfechten mit Scharmützieren, damit sie nicht das Ansehen hatten, als wären sie daselbst umbsonst gelegen; doch machten sie kurtze Wendung und geschwinden Feyerabend.

Am 5 Septemb. gelangte die Armada in den Dyrhoff und Birckhafn, verblieb allda 2 Tage und Nächte, und kam ein Kongsberger mit seiner Schifsladung als Wein, Saltz, Hopfen etc. in der Flotte Gewalt.

Am 8 Septemb. hatten die Schweden abermahl drey Jagten mit Feurwerck zugerichtet, der dänischen Flotte, welche nahe dabey lag, dadurch zuzusetzen. Denselben aber wurden etliche Scheer- und Schifsböthe entgegen geschickt, nahmen darauf die Flucht, zündeten ihr Feurwerck selbst an, und ward eines ihrer Böthe, und zugleich damit Bericht erlanget, das Munchhofen auf diesem Anschlage gesampt 500 Soldaten, allen seinen Officierern und noch 4 Schifs-Capiteinen mitgewesen.

Am 9 früh gieng die Schifs-Armada wieder zu Segel und ward Peter Nielssons Schifs-Capiteins Galleye leck, sandte derhalben K. M. andere Jagten hin zu Errettung des Volcks; das Geschütz ward abgenommen, und die Galleye in Feur gesetzt.

Am 10 Septemb. furters durch die Scheeren gesegelt, ward abermahl ein Kongsberger ertapt, hatte etliche vom Adel auf, so nach Schweden wolten, sonsten Hopfen, Saltz und Wein geladen.

Am 11 Septemb. segelte das Königliche Schiff Victor Öland fürbey, und blieben die anderen Schiffe etwas zurück, kam mit voller Farth bey Bornholm an, war umb 10 Uhr Abends ungefähr in grosser Gefahr;

doch wendete Gott alles zum besten; musten aber die gantze Nacht unter und neben dem Lande beyhalten.

Am 12 Septemb. gar frühe vernahm man etliche Schiffe unter Bornholm, auf derer einem, die Melckepige mit Nahmen, war K. M. Herr Bruder Hertzog Ulrich, des Stifts Schwerin Administrator etc., tratt zu K. M. ein, lavirten bis unter Jasmund und dieselbe Gegend, liessen sich folgends am 13 Septemb. unter Sandhammer ans Land setzen, gelangten des Abends zu Ydstedt, am 14 Septemb. zu Malmöe, und am 17 eiusd. Gott Lob, glücklich an zu Copenhagen.

Rettelser.

Side 15. L. 18 f. o. proelius, læs: proeliis.
— 28. L. 3 f. o. falcitatem, læs: falsitatem.
— 72. L. 10 f. n. 472, læs: 471.
— 102. L. 8 f. n. Asmussen, læs: Asmundsen.
— 141. L. 4 f. o. narrrant, læs: narrant.
— 161. L. 10 f. n. Absoloni burde i en Anm. være rettet til Iuaro Absolonis.
— 168. L. 5 f. n. cenventu, læs: conventu.
— 188. L. 15 f. n. Engelhomliam, læs: Engelholmiam.
— 216. L. 15 f. n. Chrstiernum, læs: Christiernum.
— 392. L. 13 f. n. consentio, læs: consentio.
— 439. L. 1 f. n. Suecorum, læs: Suecorum.
— 440. L. 2 f. n. retanta, læs: retenta.
— 510. L. 3 f. n. Cimbria, læs: Cimbriam.
— 521. L. 18 f. o. Nicolans, læs: Nicolaus.
— 594. L. 1 f. o. J. V. D. Cornelii, læs: J. V. D. gener Cornelii.
— 617. L. 13 f. n. Gaggius er maaske en Fejlskrift for Haggius, som samme Person kaldes i et andet Brev S. 625.
— 632. L. 17 f. o. nou læs: non.
— 673. Det burde have været nævnet, at den tydske Beretning om Kalmarkrigen ogsaa er benyttet af Axel Larsen i hans Skrift „Kampen om Kalmar 1611" Kbh. 1184.

Haandskrifter benyttede i Bd. I og II.

Det store kongelige Bibliothek.

Gl. kgl. Saml.		460	Fol.	II, 573, 579—97.
—	—	867	—	I. 7—128.
—	—	1448	4to	II. 364—84.
—	—	1449	—	II 364.
—	—	2289	—	II, 101.
—	—	2336	—	II, 252—84.
—	—	2446	—	II, 118, 126—7, 141, 143—4, 147.
—	—	2447	—	II, 118.
—	—	2461	—	II. 10—11.
—	—	2608	—	II. 674.
—	—	2609	—	II. 674—762.
—	—	3078	—	II, 598—670.
—	—	3187	—	II. 288. 353—4
Ny kgl. Saml.		998-9	—	II. 674.
—	—	1003	—	II, 674.
—	—	1201	—	II. 288.
—	—	1202	—	II, 101.
—	—	2067	—	II, 84—95. 246.
Thottske Saml.		788	Fol.	II, 118
—	—	1656	4to	II, 674—762.
—	—	2041	—	II. 60—70.
Kallske Saml		420	—	II, 118
—	—	471	—	II 72, 763.
—	—	504	—	II, 288.
—	—	668	8vo	II, 517—28.

Saml. t. Adel. Hist. II. 35—9, 385—6, 402—6.
Bøllings Brevsaml. II, 250—2.

Universitets-Bibliotheket.

Arne-Magn. Saml.		2	4to	II, 565—70.
—	—	849	—	II, 11.
—	—	850	—	II, 11.

Arne-Magn. Saml. 854 4to II. 118.
— — 855 — II. 118.
— — 876 — II. 49.
— — 20 8vo II. 452—6.
— — 105 — II. 460—76.
— — 107 — II. 8.
Donatio Variorum 125 4to II. 288. 291—351.
Additamenta 168 Fol. II. 477—8.
— 202 4to II. 576—7.
— 58 8vo II. 477—516.
Konsistoriets Arkiv II. 70—3. 78—9. 113.

Det kgl. Gehejmearkiv.

Tegnelser o. a. Lande Nr. VII. I, 378, 387—91.
— — Nr. VIII. I. 396—8. 404—7. 422—8. 430—1. 443—6. 453—4. 456. 459—64. 470—5. 481—2. 488—91. 510—2. 527.
— — Nr. IX. I. 267—73. 279—83. 285—8. 290—4, 298—9. 309—14. 318—26. 328—33. 336—40. 342—50. 545—9, 555. 560—4. 569. 573—4. 576—8. 585—96. 601—3. 625—6. 631—6. 645—52. 731.
— — Nr. X. I, 654—7, 662—76. 679—80. 688.
Skaanske Tegnelser Nr. II. II. 108—9.
— — Nr. III. II. 363.
Registre o. a. Lande Nr. 9. I, 278. 315.
Sjælandske Registre Nr. 11. II, 51—6.
Fynske Registre Nr. 1, 374.
Inländ. Registrant 1562—4. I. 375—81. 385—7. 389—92. 395. 397—8. 401—2. 407—8. 415—7. 420—7.
— — 1566—7. I. 512, 519—20. 523—33. 537—8. 541—5. 556—9. 565—73. 575—6. 579—87, 589—90. 593. 597—624. 626—31, 636. 640—1.
Ausländ. Registrant 1547. II. 412—3.
— — 1567—8. I. 274—8. 288—90, 294, 299—302. 306—8. 315—8. 324. 326—8. 335—6. 340—2. 639—40.
— — 1569. I, 684—8.
Register K. M. bestallter Räthe etc. I. 274—5. 367—70. 373—4. 522. 678—9.
Danske Kongers Hist. I. 284. 297—8. 302—6. 308—9. 372—5. 381—4. 392—4. 399—404. 408—15. 417—20.

427—30, 432—9, 441—3, 446—53, 456—8, 464—70, 473—4, 476—88, 491—510, 522—3, 526—7, 533—40, 542—3, 550—5, 596, 606, 613, 625, 636—9, 643—4, 652—4, 657—9, 699—700, 705—9, 711—42, 744—56, 758—64, 766—80.

Saml. Christiernus II. II, 542—6.

Topografisk Samling. II, 40—1, 44—51, 400—2.

Saml. Sverig. I, 130—267, 700, 710, 742—4, 756—7, 765—6.

Saml. Pommern. II, 408—12.

Domme og Tingsvidner. I, 521—3, 596—7.

Briefe u. Relationen des Statthalters Heinr. Rantzau. I. (372—5), 513—4, 694—6.

Archivalia fra Krigsministeriet (Frederik II). I, 453—4, 513, 520—1. 587, 627.

Langebeks Diplomatarium. I, 722. II, 45—6, 406—8, 415—8, 546—7.

Danske Selskabs Papirer. II, 39—44, 71—2, 79—80.

Vossiske Excerpter. I, 367, 369, 371, 374, 454—6, 458—9, 461—2, 508—9, 513, 515—9, 528, 566, 575—6, 630—1, 662, 688—94.

Gemeinschaftliches Archiv. I, 604, 642—3, 680—3.

Arkivet paa Gavnø. II, 49—51, 413—4.

Fyns Bispearkiv. II, 74—7, 502, 529, 531—41, 547—62.

Karen Brahes Mnscr.-Saml. II, 56—60, 542, 552—3.

Upsala Universitetsbibliotheks Mnscr.-Saml. II, 9, 13—33, 103, 414—5, 419—22, 431—51, 459.

Lübecker Stadtarchiv. I, 4, 294—6, (504—7).

Hamburger Stadtbibliothek. II, 425, 429—51.

Vaticanske Arkiv (Munchs Afskr.). II, 386—9.

Navneregister.

Abel, Konge. 14—9. 22. 121. 155. — Junker, af Sønderjylland. 24. 128. — Miles. 127.

Abildgaard, Tyge. 24.

Abraham, Pr. i Faaborg. 559.

Abrahamsen, Erik, se Lejonhufvud.

Absalon, Ærkebiskop. 432-3.

Absolonis, Chetillus, miles. 525.

Adamsen, Niels, Pr. i Ringe. 541.

Adolf, Gr. af Holsten. 480. — Gr. af Holsten, Hert. af Slesvig. 144. 151. 153. 155. 159. 446, 487. — Hert. af Holst. Gottorp. 204. 489. 507—8. 567—70. 576. 581. 585. 587—8. 593. 640. 648—9. 658—61. 666—7. — Gr. af Oldenborg. 175.

Adrianus VI, Pave. [illegible]

Agnes, Dronning. 22—5. — Christoffer II's Datter. 119. 122.

Ahlefeldt, Benedikt. 485. — Godske, Bisk. i Slesvig. 489. — Gregorius, t. Søgaard. 570. — Johan. 708.

Alba, Fernando af Toledo, Hertug af. 172. 583, 659—60.

Albrecht, Konge i Sverig. [illegible] — Hert. af Preussen. 172, 180, 201. 204—5. 233—4. 583. — Hert. af Meklenborg. 122. 140. 176. — (den snilde) Hertug af Meklenborg. 220. 224. 563. 591. — Markgreve af Brandenborg. 22—3. — Markgreve af Meissen. 483—4. — Markgreve af Franken. 481-2. — Hert. af Sachsen-Lauenborg. 465, 467. — Greve af Orlamünde. 481.

Albretsen, Hans, Prof. i Kbh. 87. — Henning, Kan. i Lund. 90. 92. — Ludvig, Mag. 121. — Peder, Lic. med. 166.

Altsen, Knud, Ridder. 177—8.

Alheit, Fru, t. Lammehave. 640. — Enke e. Kirurgen Michel v. Hirstig ell. v. Finstingen. 607—8. — Joh. Kocks Hustru. 194.

Alun [illegible]

Alun, [illegible] 159.

Alvastra Kloster. 178. 465. 466.

Alwersdorp i Ditmarsken. 567.

Amager. 41. 224. 227. — [illegible] p. Fyn. 533.

Amerika. 174.

Anders, Bisk. i Børglum. 470. — Prior i S. Knuds Kl. i Odense. 476. — Præst (Prior) i Dalum Kl. 474. 476. — Renteskriver. 173.

Andersen, Frants Rektor i Ros-

kilde. 41. 54. 70. — Gunder (Gummarus), i N. Halland. 173. — Hans, Borgm. i Nyborg. 547. — Hans, Præst i Tygelse. 288. — Jakob, Raadmand i Rosk 74 77. — Jens (Beldenak), Bisk. i Odense. 179. 189, 495, 497—502. 541. — Jens, Vicar i Rosk. 51 — Jens, Pr. i Svenborg s. i Ulbølle. 551—2. — Jon, Rekt. i Kbh., s. Lekt. i Oslo. 86. — Klavs, adel. 722. — Lambert, Kan. i Ribe. 500—1, 543—4. — Peder, Kan. i Lund. 94. — Povl, Kantor i Ribe Kap. 497 500

Andreæ, Jacob, Kansler i Tybingen. 580.

Angermannus, Abraham Andreæ, Rekt. i Stokholm. 512.

Anhalt, Fyrstendømme. 475—6.

Anna, af Brandenborg, Fred. I's Hustru. 177 496. — Chr. III's Datter, g. m. August af Sachsen. 210, 235, 507. — Fred. II's D., g. m. Jakob VI af Skotland 668.

Anstruther, Robert, eng. Gesandt. 731 751.

Antonitermunke. 265.

Antonius, Gr. af Oldenborg. 567.

Antvorskov. 195 583.

Arcimboldus, Joh. Angelus, pavel. Legat. 189 496.

Aresen. Jon, Bisk. p. Island. 237, 509.

Arndes, Theodoricus, Bisk. i Lybek. 176.

Arnfeld, Niels, Rigens Kansler. 526.

Arnisæus, Henning, Livlæge. 78.

Arnold, Bisk. af Lybek. 159.

Arnsborg p. Øsel. 586.

Arvidsen, Bent, Kan. i Lund. 232. 251, 276

Asgot, Magister i Roskilde. 16.

Asker, Officialis generalis i Odense. 476.

Aslak (Bolt), Ærkeb. i Trondhjem. 520

Asmundsen, Tyge, Bisk. i Lund. 89. 274, 285—354. 379, 414—5, 419, 421—2.

Assens. 220, 496, 499, 500. 502, 504, 508. 542—5, 588, 670.

Assesen, Jes, Byfoged i Roskilde. 74 — Matthis, Præst smst. 74.

Augsburg. 388—9.

August, Kurfyrste af Sachsen. 204, 235, 238, 243, 507, 510, 586, 589, 622, 640.

Aurifaber, se Goldschmidt og Guldsmed.

Avnslev i Fyn. 539.

Bager, Rasmus, Borger i Kbh. 209.

Bahus, Slot. 178, 500, 723—5, 727 729.

Bajana classis. 149, 492.

Baltzersen, Constantin, Kan. i Lund. 94.

Bang. Hans, Scultus i Middelfart. 499. — Hans, Notar i Odense. 502 — Hans Nielsen, Student i Paris. 639. — Jens (Johannes), Borgm. i Assens. 502. — Mattis. 500 — Oluf, pavel. Sekr. 496—500. — Peder, Bisk. i Roskilde. 20—1. — Peder Hansen, Pr. i Middelfart 496 500—1. 511.

Bange, Bernd, Kaptajn, sv. 679.

Banner, Birgitte, t. Flintholm. 494. — Erik Eriksen t. Asdal. 30, 190, 489, 494, 588. — Magdalene 494 — Otte 494.
v. Barby, Andreas, Kansler, 31, 36, 37, 45.
Bardewick. 480.
Barnekow, Christian. 730.
Barnim, S. af Vartislav IV af Pommern. 467. — Hert. af Stetin. 412
Barsbøl, Anders Pedersen, Pr. i Lintrup. 618—20, 655—6.
Bartholomæusnatten i Paris. 660.
Basel, Kirkeforsamling 168.
Basse, Dieterich, Borgmester i Amsterdam. 706. — Peder. Ritmester 696.
Beck, Joachim. 36. — Lauge. 63—5.
Becker, Diederich, Pr. i Husum. 573, 589, 632. Se Pistorius.
Bederslev i Fyn. 531—6.
Begere, Jep, Ridder. 525.
Bekkeskov Kloster. 465.
Belgium, se Nederlandene.
Bellisarius, Blasius, Kaptejn. 678, 695.
Benedicti, Matthias, Pr. i Halland, s. i Pommern. 408—13.
Bengtson, Jøns (Oxenstjerna), Ærbisk. i Upsala. 158, 162—3, 447. — Niels, Kom. i Elfsborg. 719—22.
Bentsen, Anders, Foged p. Herlufsholm. 46.
Bergen i Norge. 166, 249, 483. 521. — i Flandern. 659.
Berildsen, Peder, Pr. i Assens. 499. 542—6.
Berindsen, Henning, Borgm. i Roskilde. 43.
Bertelson, Brynte, sv. 516.
Bibel Chr III's danske. 236. (360), 392, 610—11
Biennus og Godeschallus Bienni. 468.
Bilde, Anders 181—2. 215. 220. 223, 241. 402—3. — Anne 512. — Beate. 250. — Bent. 37. — Esge. 30, 237. 403—4. 527. — Hans. 402. — Jens. 511. — Klavs, t. Lyngsgd. 192. 209, 402, 500. — Knud. 402. — Mogens. 227. — Ove, Biskop. 31, 186, 225—6, 241, 488, 545. — Sten, Hr. d. æ. 413. — Sten, t. Vandaas. 256. — Torbern, udv. Ærkebisk. 225, 274, 389—402, 413, 526.
Birger, Konge i Sverig. 24, 27—9, 120, 131, 259. — Jarl i Sv. 436. — Gunnersen, Ærkebisk. i Lund. 180. 186. 189. 269, 274.
Birgersen, Israel, sv. 467—8
Birgitte, d. hell. 131—2, 137. 141—2. 466, 471, 474.
Birkeris i Hall. 730.
Birkhavn v. Stokholm. 761.
Bisterfeldt, Hans, Borger i Malmø. 218.
Bistrup v. Rosk. 206. Kirke. 52.
Bjelke, Niels. 548.
Bjørn Andersen, d. æ. 177. — Bjørn Andersen t. Stenalt. 47. 50, 59. — Johan Bjørnsen t. Nielstrup. 495, 507, 544. — Marine. 495, 507, 511.
Bjørnholm. 493—4, 511.
Bjørnsen, Jens, Kom. i Christianopel. 689. — Olaf, sv. 193
Black, Hans, Kan. i Rosk. 31. — Niels, Kan. i Rosk. 4, 36. 39, 41, 45.
Blancha, sv. Dronning. 129.
Blanckenborg, Ritmester. 567.

Bleking. 199, 200, 465—6, 513. Se Skaane.
Blome, Diderich. 593.
Bluhm, Adolf, Fændrik. 703.
Blaafod, Jakob. 25—6.
Bodulfsen, Niels, Provst i Vestervig Kl. 488—9.
Boetius, Abbed i Holme Kloster. 473—4.
Bogbinder, Ambrosius. 209.
Bogense. 511.
Bogesund, Slag. 191.
Boie, Jørgen, Provst i Haderslev. 585, 655.
Bologna. 207. Univ. 166.
Bondekrig i Danmark. 19—20, 153—4, 199—200, 217—8; i Schwaben og Franken. 201; i Sverig, se Dackefejden.
Boosius, Nicolaus. 461—2.
Bording, Jacob, Livlæge. 32, 592.
Borg i Linkøping St. 515.
v. Borg, Bernhard, Ordensmester i Lifland. 484—6. — Simon, Bisk. i Reval. 484.
Borger, Johannes, apost. Skriver i Rom. 394.
Borgholm p. Øland. 158, 162, 180, 515, 706, 710, 743—5, 759.
Bornholm. 121, 180, 184, 194, 238, 275, 762.
Borreby i Skaane. 89, 157.
Bosie Kloster. 395, 402, 404.
Bradt, Torbern, Bisk. i Trondhjem. 486.
Brahe (Brade), Johannes, sv. 193. — Jørgen 250. — Knud. 713, 717—9, 722. — Lave. 274. — Niels. 207, 250. — Otte. 684. — Ove (Avo). 274. Tyge. 197. — Tyge, Astronom. 64. — Tønne. 686.
Brandenburg, Markgrevskab. 22—3, 119, 132, 154, 172, 177, 185, 201, 241, 445, 448, 463, 476, 590.
Brantum, Henrik. 222.
Braun, Georg, Kan. i Köln. 249, 251.
Braunsberg, Jesuitkollegium. 358, 361, 366—7.
Bremen. 482—3, 507, 585, 640, 666—7.
Brendekirke, Slag. 190.
Brock, Esge, Ridder. 153. — Hans, i Nyborg. 547. — Jens, Abbed i Skovkloster. 76—7.
Brockenhus, Ejler, t. Nakkebølle. 512. — Frants, Rigsmarsk. 505—6, 554—5. — Frants, Skibschef. 699. — Klavs. 689. — Lage t. Folderup, kgl. Sekret. 40, 47. — Otte, Kan. i Rosk. 64—5.
Brockmand, Jesper, kgl. Sekr. 543.
Brodersen, Abraham, Ridder. 143, 147.
Brostrup, Jens, Ærkebisk. i Lund. 167, 169, 274, 493, 521, 525.
v. Bruchofen, Henrik, Hofpræst. 274.
Brun, Niels, Pr. i Odense, 549.
Brunck, Torkel, Kan. i Lund. 392, 407.
Brunkebjerg, Slag. 164, (493).
Brunsbüttel. 568.
Brunsvig. 227—8, 480, 482, 506, 626.
Brynolf, Bisk. i Skara. 514.
Brynolfsen, Knud, magister equitum i Skaane. 466.
Bryske, Antonius. 240, 654. — Ejler, t. Dalund. 489. — Iver. 495.
Brømse, Lars, sv. Kaptejn. 688.

Bromsebro. 259.
Braavallaslaget. 455.
Bucerus, Martin, Theol. 571, 612.
Buch, Henning, Ridder. 463.
v. Buchwald, Friderich. 708.
Bugenhagen, Johan, (Pommer) Dr. 170, 226, 229, 244, 634.
Bugge, Søren, Kaptejn. 696, 706.
Bugislav V, Hert. af Pommern. 466—7. — X. 177.
Bune, Jorgen, i Odense. 157—8.
Bunketoftelund, Slag. 200.
Bülow, Adam. 717. — Joachim, Ritm. 680, 686, 688, 690, 699, 700—1, 723, 727, 735, 749, 758.
Böhmen. 14—5, 433, 473, 492.
Bølle, Ejler Madsen, Biskop i Aarhus. 168—9, 172, 521.
Børglum, Biskopper. 18, 22—3, 120, 226, 470, 488, 493, 521—2, 524—5.
Bötticher (Pithopæus), Chrispin, Rekt. i Worms. 638—9.
Calais. 473, 475.
Calvin, Joh. 372—3, 375, 609, 625—6, 663. Se Kryptokalvinisme.
Camin, Bispedømme. 485.
Capitaneus, Dr. med. 243, 609, 616.
de Cardona, Johannes, Ordensmester paa Rhodus. 484.
Carl, se Karl.
Carnarius, Joh. Livlæge. 593.
Casimir d. St., Konge af Polen, 159—60, 466—7.
Cellius, David Thomesen, Kan. i Lund. 284. — Jakob Thomesen, Mag. 284.
de Cesis, Paulus, Kardinal. 395, 398—401.
Christiern I, Konge. 140, 155—67, 446—8, 480—5, 487—8, 493, 586.
Christiern II, Konge. 167, 170, 174—5, 178, 186—96, 207—9, 216—7, 222, 236, 387—9, 450—1, 488—9, 495—500, 508, 516, 591.
Christian III, Konge. 30—2, 178, 207, 211—45, 261—2, 289, 404, 480, 498, 501—11, 544, 579—80, 584—5, 587—8, 591—3, 616, 636, 640, 645.
Christian IV, Konge. 92, 425, 673—752.
Christian, Kurf. af Sachsen. 590.
Christianopel. 677, 685, 689—90, 702, 724, 741.
Christina, af Sachsen, K. Hans's Dron. 160, 166—7, 169, 176—80, 193, 448, 450, 485, 495, 500. — Chr. II's Datter. 196, 218, 229, 596.
Christoffer I, Konge. 15, 17, 19—21, 436.
Christoffer II, Konge. 24—6, 119—30, 259, 438—9, 490—1.
Christoffer af Bajern, Konge. 131, 152—5, 260, 445, 450, 487, 492—3, 515.
Christoffer Valdemarsen, Prins. 130—1, 133—4. — Hertug af Meklenborg, B. af Ratzeborg. 595. — Greve af Oldenborg. 211—24, 503—4, 507, 526, 587—8, 626.
Christoffersen, Erik (Basse). 220. — Jørgen, Pr. i Væ. 93.
Chrysostomus, Oluf, Dr. theol. 232.
Chytræus, David, Prof. i Rostok. 207.
Cistertienserordenen. 22, 475, 480.
Claesson, Hans (Bjelkenstjerna), sv. Admiral. 692.
S. Clare Orden. 21.

Clausen, se Klavsen.
Clemens VI, Pave. 466, 472. — VII, Pave. 386—93, 396.
Clement, Skipper. 217—9, 225, 501.
Clüver, Anthonius, Byskriver i Tønder. 658.
Cochlæus, Johan, Theol. 237.
Coligny, Admiral af Frankrig. 660.
Compostella. 513—4.
Constantinopel. 158, 495, 515.
Constanz, Biskop. 523, 588.
Crescy, Slag. 473.
Craghe, Nicolaus, Hofpræst. 232. 577.
Cuning, Ludolf, Hærmester. 466.
Dackefejden. 231, 505, 516.
Dagmar, Dronning. 433—4.
Dalby Kloster. 157, 176, 465.
Dalekarle. 174.
Dalum Kloster. 460, 474, 476. 519.
Dalwig, Officer. 746.
Dan, Konge. 115—6. 453.
Danckwerts, Joh., Pr. i Lyneborg. 582.
Daneholm i Skaane. 158.
Danevirke. 432.
Danzig. 148, 360, 376, 446, 618, 759. D. Heyll. 759.
Danzæus, Carolus, fransk Gesandt i Kbh. 610—11.
Delmenhorst. 169, 485.
Delve i Ditmarsken. 646.
Demmyn. 480.
Diemer, Peter, Præst. 669.
Dietz, Ludvig, Bogtrykker. 591—2, 611.
Disawald, Magnus, Danus. 513.
Dithmar, Laurentius, Pr. i Løjt. 665—70.
Dithmarsken. 32, 143, 165, 167, 175—6, 231, 433, 450, 462, 481—2, 484, 491, 503, 505, 563—70, 583, 587—8, 619, 633, 645—6.
v. Dohna, Frederik, Borggreve. 275.
Dombro i Sv. 757.
Dominikanerordenen. 227, 433, 514. (515).
Dorothea, af Brandenborg, Chr. I's Dron. 154, 156, 168, 171, 174, 445—6, 449. — af Sachsen-Lauenborg, Chr. III's Dr. 216, 225—6, 505, 507, 574. — Chr. II's Datter. 196, 242. — Fred. I's Datter, g. m. Albrecht af Preussen. 172, 180, 201, 204, 233—4, 501. — Fred. I's Datter, g. m. Christoffer af Meklenborg. 595. — Christian III's Dat. 236, 506. — Dat. af Frants, Hert. af Lothringen. 596.
Dorthe Willoms i Rosk. 235.
Dragsholm. 226, 504, 582, 618.
Drake, Knut, sv. 744.
Dreilevus, Burchard, Ordensmester. 461, 467, 469, 474. — Burchard, d. y. 475.
Dringelberg, Slægten. 283—4. — Peder, i Malmö. 418. — Steffen, Notar. 392—3, 398.
Druckenbrodt, Nichel, Kan. i Roskilde. 64.
Due, Jens, 462, 466.
v. Duvenvorde, Johan, holl. Admiral. 706.
Dvina, Flod. 241.
Dünaborg. 486.
Dyre, Slægten. 504. — Hans. 722. — Iver. 720, 722. — Ove. 25—6.
Dyrhof i den sv. Skjærgaard. 759, 761.

Damschwold. 463.
Daa, Erik, Kan. i Lund. 392. — Jørgen, Admiral. 711–2 — Klavs. 714. 722. — Oluf, Bisk. i Rosk. 156. 159. 525.
Ebbesen, Niels. 129. — Peder. 19. — Peder (Galt). 217. 508. — Sune, af Knardrup. 534.
Edvard III, Konge af England. 472–3, 475.
Eggebrecht, Nicolaus, Kan. i Roskilde. 61, 78.
Eggertsen, Jens, Official i Odense. 534–5. 537.
Ejder. Flod. 462. 567.
Ejdersted. 18. 576–8, 590. 642. 645. 659, 661, 669.
Ejler, Bisk. i Aarhus, se Bølle.
Eisenberg, Elias, kgl. Sekret. 64. — Frederik. 68.
v. Eitzen, Povl. Superint. i Slesvig. 577. 583. 642. 661, 666.
Ekernförde. 249. 610.
Elavus, Dominikanerprior i Odense. 476.
Elben. 462. 567—8.
Elebeke, Henrik, fra Lyneborg. 601. 612.
Elfsborg. 178. 686, 711—22. 725—6. 735–40.
Elfsnabben. 759.
Elisabeth, K. Hans's Datter. 177. 179–80. 241. 448. — Chr. II's Dron. 186—7, 201—4. 496. 501. 526. — Fred. I's Datter. 205. 230—1, 237, 242, 510, 595. — Gr. Gerts Dat. 135.
Ellested i Fyn. 517. 519. 522—4.
Engelbertsen, Engelbert. 150–1, — Oluf, Ærkebisk. i Trondhjem. 207, 209, 217, 222.
Engelborg v. Laal. 183.
Engelen, Skib. 183–4.
Engelholm. 183. 188. 245, 262–4.
Engelske Sved, Sygd. 206. 673.
England. 161–2, 170, 176, 186. 240–1, 257. 262. 266–7, 373. 456, 472—3, 482, 506. 508—9, 574. 581, 586, 589, 640, 648–50. 731, 751–2, 757.
Englændere i dansk Krigstjeneste. 737, 746, 756; i svensk K. 701.
Engum v. Vejle, 504.
Erch, Gosvin, commendator Velinensis, s. Hærmester i Lifland. 467, 474.
Erik Emune. 116—7. — Plovpenning. 18–9, 435. — Glipping. 19, 21—5, 119, 131, 259. 436—7. — Menved. 24–9. 119—20, 127, 259, 437—8, 513. — af Pommern. 142, 146—52, 168, 261, 279, 442—5, 492, 525–6. — Christoffersen, Prins, 119—20. 122, 128. 438. — Abelsen, Hert. af Sønderjylland. 22–3. — Langben, Hert. af Langeland. 26–7. — Præstehader, K. i Norge. 24—6. — den hellige, K. i Sverig. 433, 435. — Knudsen, sv. Prins. 434. — XII (Albrechtsen), K. i Sverig. 140, 442, 465–6. — XIV, K. i Sverig. 212–3. — Magnussen, Hert. af Finland, 24, 27—8. — Hert. af Sachsen-Lauenborg. 131, 465. 469—71.
Eriksen, Christen, Pr. i Humle. 561–2. — Gotskalk. 198. — Hans, Hr. 544. — Niels, Lekt. i Lund. 228.
Erlandsen, Jakob, Bisk. i Rosk., s. Ærkek. i Lund. 16. 18. 20, 23. 436.

Erling Skakke i Norge. 433.
Ermeland, Bispedømme. 357, 359.
Ernst, Hert. af Sachsen (Meissen). 160, 166, 170, 448, 488. — Ludvig, Hert. af Sachsen. 702—3, 712—3, 741—2, 746. 756.
Erteneborg. 480.
Eskil, Bisk. i Slesvig. 15—6, 19.
Eskilsen, Hans, Pr. i Svenborg. 554—5.
Eskilstrup i Hall. 718, 721.
Eskilstuna Kloster. 465.
Espe og Vantinge i Fyn, 550—1, 559.
Esrum Kloster. 42, 232.
Estland. 464, 467, 474—5, 480.
Estrid, J. Sunesens Hustru, 16.
Euphemia, af Brandenborg, Christoffer II's Dron. 119, 122. — E. af Sverig, g. m. Albrecht af Mecklenborg. 122. 135.
Eutin. 239.
Faber (Fabritius), Otto. 477—9. — Petrus, 193.
Fabricius, Jakob, Gen. Superintendent. 578.
Falckenberg, Jakob, sv. 683.
Fahrensbach, Diederich, sv, 683.
Falk. Peder, Hr. 525
Falkenberg i Hall. 253—4.
Fantehulen. 182—3.
Faust, Johan. 153.
Femern. 15, 148, 491.
Fendius, Læge i Vittenberg. 621. 623.
Ferdinand I, Kejser. 205—6. 244, 588.
Filip, Chr. II's Søn. 190, 192. — Konge i Norge. 432. — V, af Valois, K. i Frankrig. 472—3. — I, K. i Spanien. 176—7. — II, Konge i Spanien. 205. — Hert. af Holst. Gottorp 590. — Hert. af Holsten. 702, 713. 715. — Landgr. af Stetin-Pommern. 411—2.
Filippa af England, Erik af Pommerns Dron. 144, 149, 443—4.
Fincke, Thomas, Prof. 60, 667.
Finderup, Vib. St. 25, 436.
Finke, Jens. 217.
Finland. 158, 182, 465—7, 471. 690, 700.
Finsen, Peder. 22.
Fiskeri, se Skaane.
Fjere Herred i Hall. 408.
Flacius, Matthias, (Illyricus), Theol. 575, 617, 622, 650—1.
Flamsk Vævning (i Malmö). 194.
Flekkerø, 240, 510.
Flensborg. 144, 149, 168, 185, 249, 486—8, 507, 589, 617—8, 633, 645. 648, 658.
Fliginge, Gd. i Skaane.. 395.
Florents. 200. 207.
Florthorp, Matthæus. 22.
Flotow, Andres, Officer. 741—2.
Folke, Jarl. 434.
Folkunger. 434, 436, 513.
Franciskanerordenen. 6—7. 14, 18, 23—4, 163. 227, 433, 483.
Frankfurt a. d. Oder. 617—22, 651.
Frankrig. 170, 201, 472—3, 505—6, 586, 590, 619, 639—40, 660. — Franskmænd i sv. Krigstjeneste. 694. — Morbus Gallicus. 169.
Frants, K. Hans's Søn. 174, 183, 448. — I, K. i Frankrig. 201. — Hert. af Lothringen. 196, 229, 596.

Frantsen, Hans, Prof. i Kbh. 64. 637—40. — Niels, Kan. i Roskilde. 61.
Frauenburg i Pr. 461.
Frederik I, Konge. 158, 168, 175—7, 195—211, 390, 449, 478 488—9, 501—2, 581 583.
Frederik II, Konge. 32—3, 89, 216, 230, 235, 240, 244 249, 273, 509—10, 567 70, 583, 588, 590, 619, 635—6, 640, (645), 654, 658.
Frederik I, tydsk Kejser. 482. — III, tydsk Kejser. 165, 480. — II, Hert. af Holst. Gottorp. 577, 588, 590. — Hert., Bisk. af Slesvig og Hildesheim. 243. 489. — d. vise, Kurfyrste af Sachsen. 170, 220. — Kurf. af Pfalz. 196. 242. — Hert. af Brunsvig. 482. — (Gravis) Markgr. af Meissen. 475.
Frederiksborg. 709.
Fregenus, Marinus, Biskop af Camin, Afladshdl. 160. 485.
Freudemann, Antonis, Officer. 729.
Fries, Bernt Wigbold, Dr. jur. 31. 242. 584—5. 616.
Friis, Anders, Kantor i Kbh. Kap. 204. — Anders Iversen. 569. — Christian t. Borreby, Kansler. 362. — t. Kragerup, Kansler. 61. 697. 700. 745. — Iver. 7. — Jep. Bisk. i Børglum. 493. — Johan t. Hesselager, Kansler. 216, 527. 565—6, 568. 582. 594. — Johan. 686, 749. — Jørgen, Bisk. i Viborg. 225—6, 488. — Lisbeth. Frue 108—9. — Niels, Bisk. i Viborg. 175. — Niels, Kantor i Rosk. Kap. 36—9. — Sivert, Kan. i Roskilde. 62.
Frille, Eggert. 495. 534—5
Frisland (Frisia Eidorensis). Friser (Frisii Cimbri). 18, 165, 435, 462, 468—9, 483, 502.
Frodtsen, Bernt, i Husum. 653.
Frost, Lavrits. 183.
Froste Herred i Sk. 395, 402.
Frysius, Sebastian, tydsk Præst i Stokholm. 512
Fuggerne i Augsborg. 183—4 229. 401.
Fynbo, Jens, Borgm, i Malmö. 223. — Jens, Præst. 405. — Jep, i Lund. 385. — Peder, Borgm. i Middelfart. 505.
Fædder, Niels Jensen, Præst i Stege. 565—6.
Færøerne, Biskop. 520, 522—3.
Föerd, Klavs, Bogfører i Kbh. 609.
Faaborg. 220—1 519. 559—60.
Gad, Hemming, udv. Bisk. i Linköping, 180, 190, 192.
Gadstrup v. Rosk. 56—60, 63.
Galen, Tue, Gjelker i Skaane. 139.
Galle, Gunner, sv. 193.
Galt, Axel. 722. — Ebbe Jensen. 525. — Knud. 722. — Moritz, Kaptejn. 697. 700, 713. — Peder. 722. — Se Ebbesen.
Gamborg. 506.
Garden (Guardia). 174—5.
Garding. 589, 613, 647—8. 653. 658, 661, 670.
Gaute, Ærkeb. i Trondhjem. 521.
Geist, Bernt, Officer. 746, 748—9.
Gemperlin, Tobias, Portrætmaler. 251.

Gentzel, Conrad, Pr. i Poppenbüll. 590.
Gerbo, Jens, Kan. i Lund. 392.
Georg, Hert. af Lyneborg. 685, 696, 700, 724, 737, 746—7.
Gert, d. St., Greve af Holsten. 121—9. 259, 439. — VI, Hert. af Slesvig, Gr. af Holsten. 141, 143—4, 491. — Gert VII. 144, 149, 487. — Gr. af Oldenborg. 161, 165, 169, 482—5. 487.
Gertsen, Jakob (Ulfstand) Ærkebiskop i Lund. 274, 522—3.
Gerum i V. Gotland. 747.
v. Gesse (Jessen), Bastian. 220—1.
Gestilren, Slag. 430, 434.
Gilsheim, Rembert, Prof. jur. 608.
Gisel, Tile. 180.
Gisselfeld. 231, 235.
Gjessie i Sk. 331.
Gjorslev. 30.
Glob, Anders, Mester. 7, 506. — Johannes, miles. 22 — Niels, Bisk. i Viborg. 175, 488, 521, 525.
Glug, Oluf. 150.
Godberg, Jakob, sv. Kaptejn. 693. — Peder. 220
Godske, Frederik, Kan. i Roskilde. 64.
Gogreb, Officer. 746, 748.
Goldschmidt, Peter, Pr. i Kejtum, s. i Garding. 613. 631. 670. — Se Guldsmed.
Gothus, Joh. Magnus. 114, 162, 227, 259.
Gottorp Slot. 126—8, 211, 488—9, 529, 581, 585, 587.
Gran i Ungarn. 495—6.
Grand, Jens, Ærkebiskop. 260.
Green, Magnus, sv. 193.
Gregersen, Eskil og Jakob, Vikarer i Lund. 398.
Gregorius IX, Pave. 13. — X. 23.
Greifswald. 485.
Grim, Tyge, Høvedsmand paa Rudgaard. 495.
Grubbe, Ejler, d. æ. 91, 98, 272—3. — Ejler, d. y. 688. — Jørgen. 702—3, 713, 715—6. — Sivert. 99, 113.
Grumbachske Fejde, 589.
Grundet, Jens Pedersen, Rekt. i Ydstad, s. Pr. i Ribe. 85, 655.
Gräfsnäs i Sv. 727.
Grønland. 515. Episc. Gardensis. 524.
Gudme Hrd. 553, 560—1.
Gudmarsen, Ulf, t. Ulfaasa, 131, 466.
Gudmundsen, Lage. 17.
Guido, pavel. Legat. 22.
Guldborg. 713—5, 725, 735, 740—1. — Enge. 750, 756.
Guldsmed, Hans, Prof. 239, 605, 643. — Peder, Borger i Kbh. 209. — Se Goldschmidt.
Gulland. 134, 141, 143. 151—2, 155—6, 161, 170—1, 199—200, 226—7, 440, 444—5, 447, 491, 513—4, 618, 710.
Gummesen, Jep, Hr. 544.
Gunner, Bisk. i Ribe. 16.
Gurre Slot. 137, 441.
Gustaf Eriksen (Vasa), Konge i Sverig. 172, 190—1, 194, 199, 212—3, 216—8, 222, 227—9, 231, 241, 501, 505, 516.
Gustav Adolf, Hert. af Sv. 676, 689, 709—10, 723, 727—52.
Gustafson, Bo, sv. Oberst. 683, 685, 697.

Gustrovius, Constantin og Tidemann, i Lybek. 468.
Guttenberg, Johan. 153.
Gyldenstjerne, Slægten. 495. — Christoffer. 220. — Henrik Knudsen. 493. 495. 518. — Hildebrand. 274. — Knud Henriksen, udv. Biskop i Odense. 209. 215. 220. 225, 489. 502. 546—8. — Knud Pedersen. 220. 236. 508. — Mogens. 214—5, 218, 239—40, 402—3. 405, 510. — Otte. 509.
Gynge Hrd. 727.
Gynther, Frederik, kgl. Sekr. 61.
Goye, Birgitte. 46—7, 512. — Eskil. 554. — Henrik. 196. 211. — Mogens. 212, 216, 223, 488, 505. — Pernille. 112.
Habsal. 464.
Haderslev. 249, 487, 496, 502. 585. 629. 629. 655. 658. Slot. 122, 126, 128, 215—6. 438.
Hack, Christoffer, t. Egholm. 227. — Niels, d. æ. 181. — Niels, d. y. 198.
Hagenskov Slot. 436. 508.
Haggæus, se Raaby.
Hagerbetz, Rempold, holl. Raad. 706.
Hakon VI, Konge i Norge. 135—6, 138—9. 144—5. 441, 466.
Halland. 25—6, 120, 122, 173. 179, 253—4, 408—13. 437. 465. 513. 717—23.
Hallandsfar, Niels. 437.
v. Halle, Christine, 557—8.
Halmstad. 93, 167—8, 218. 503, 724, 731, 757.
Halveg, Niels Olufsen, Kan. i Roskilde. 54—6. 64. 71.
Ham i Ditmarsken. 570.
Hamar, Biskop. 520.
Hamborg. 149, 160, 165. 201, 214. 218. 425. 435. 462—3. 465. 480—5. 487. 501. 506, 516, 586, 617, 632—3, 642.
Hammarskold, se Peter Michelsen.
Hammer, Niels, Kan. i Roskilde. 4, 32.
Hammershus. 180. 184. 189. 194.
Hamsfort, Cornelius, d. æ., Livlæge. 46, 574, 582, 607, 609, 620—1, 623—4, 630. 633—4, 637, 643—4, 651—2. — Cornelius, d. y., Læge og Historiker. 457—528, 619. — Dorothea. 644. — Magdalene. 644.
Hanherred. 154. 492.
Hans, Konge. 158, 160—1. 166—85, 448—51. 478. 483. 485—6, 488, 541, 581.
Hans, Chr. II's Søn. 189. 210. — Fr. I's Søn. 191. 213. 489, 507—8, 567—70, 585, 588, 593. 658. 660. — Chr. III's Søn. 232. 505—6.
Hansen, Christen, Renteskriver. 584. — Christen (Baden). Befalingsmd. paa Borgholm. 710. — Hans, Provst i Tolte ell. Assens Provsti. 498, 500, 542—5. — Lavrits, Slotsskr. i Kbhvn. 44. — Rasmus, Pr. i Hesselager. 553—4. — Aage, sv. Høvedsmand. 182.
Hansestæder. 134. 136. 161. 169. 481—6, 526, 676. Se Vendiske Søstæder; Hamborg; Lybek; Lyneborg.
Hardenberg, Christian. 669. — Ejler. 240, 527, 575—6, 618—9. 624. 636, 642. — Erik. 575—6. 616. 618—9, 621. 626. 631. 633, 635—9, 646. 654, 656—7. 669—70. — Jakob. 669. —

Stygge. 575, 616, 619, 621. 626, 631.
Harpestræng, Henrik, Læge. 16.
Harrien. 474—5.
Harring, Peter, fra Hatsted, Stud. 648.
Hasebart, Wichmand, Kan. i Roskilde. 61.
Hedvig, D. af Christoffer II. 119, 122. — D. af Gr. Henrik (Ferreus). 140.
Hegelund, Peder, Lekt. i Ribe. 25 .
Heglinge, „exactio" i Sk. 395.
Heide. 250, 569—70, 587.
Heje, Jep, Kant. i Rosk. Kap. 4, 36—7.
Heinemarck, Peter, Oberst-Vagtm. 697, 704, 716, 724.
Heinsius (Heithmann), Erasmus, Kan. i Slesvig. 612—3, 653.
Helgesen, Povl, Lektor. 3—4, 425.
Heliesen, Lavrits, Pr. i Odense. 238—9.
Helsingborg. 85, 129, 133, 154, 157, 181, 183, 195, 199, 217, 219, 249, 251, 255—60, 445, 470, 504, 523, 757. Sortebr. Kl. 243. V. Frue K. 256.
Helsingør. 42—3, 67, 134, 195, 223—4, 249, 255—8, 417—8, 526, 668. Karmel. Kl. 150.
Helvig, Vald. Atterdags Dron. 130, 441.
Hemming, Ærkebisk. i Upsala. 465, 514. — Biskop i Aabo. 464—5.
Hemmingsen, Jens, Borgm. i Roskilde. 43. — Niels Prof. 47, 63, 73, 86, 185, 251, 574—5, 582—3, 586, 589, 595. 614—5, 652, 664.
Hemmingstedt. 175, 568—70.
Hemsö i Sverig. 749.
Henneke (Ulfeld), Biskop i Odense. 493, 523—5, 531—6.
S. Henricus Anglus, Biskop i Upsala. 513.
Henrik, Hert, af Sønderjylland. 133, 491. — (Ferreus), Gr. af Holsten. 129, 133, 135, 139—40, 461—3, 471—2, 475. — Gr. af Holst., Hert. af Sønderjylland. 144, 487. — VIII, Konge af England. 191, 210, 218, 586. — III, Konge af Frankrig. 586, 590. — IV, af Navarra. 590. — Løve. 480. — Hert. af Meklenborg. 218, 230, 237. — Hert. af Brunsvig-Lyneborg. 227, 386—8. — Fyrste af Anhalt. 475. — Gr. af Schwerin. 481. — Ærkebiskop af Bremen, 666. — Bisk. af Osnabrück. 144, 147. — (Hafniensis) Abbed i Sorø. 474.
Henriksen, Hans, Kan. i Rosk. 41. — Jes, Herredsfog. i Skam Hrd. 532. — Jørgen, Succentor i Rosk. (42). 63, 72—3. — Mogens, se Rosenvinge. — Niels, Kan. i Roskilde. 64.
Herfølge. 462, 466.
Herigod (?) Kloster i Sv. 465.
Herljung, Slag. 164.
Herluf Hudfadt (Hyddefad). 178.
Herlufsholm. 46.
Herman (Lange-), fra Lybek. 223—4.
Herredsvad Kloster. 232.
Hesselager i Fyn. 553—4.
Hesshus, Tilemann, Theol. 580.
Hessen, Landgrevskab. 583, 625, 640, 666.

Hildebrand. Lieuter. 729.
Hillerslev i Fyn. 559—60.
Hind, Johannes, Pr. i Trøstrup (Korup). 385.
Hinsgavl. 495, 503, 505, 507, 509, 534.
Hjelm, Ø. 26, 437.
Hjerteholm. 493—4.
Hjort, Hans Lavritsen, Pr. i Halmstad. 93.
Hjortholm. 185, 220.
Hofmann, Melchior, Sværmer. 502.
Hogenschild, Peder. 495.
Hogreve, Conrad, Kan. i Slesvig. 587.
Holck, Christian. 62. 734, 741.
Holgers, Anne, (Meinstrup). 219.
Holmgerde, Frue, i Vidskøfle. 157.
Holland. 184. 195. 208. 210. 262—3, 360. 383. 499. 500, 503, 505, 649. 706—7. 712. Se Nederlandene.
Hollumby, i Skaane. 402.
Holman, Joh., Pr. i Stade, s. Prof. i Leiden. 601—8, 611—5. 632. 640—3. 650.
Holme Kloster. 15, 473—4. 556—8
Holnsø. 728.
Holst, Christoffer. Kan. i Lund. 93, 417. — Nicolaus. Foged. 516.
Holsten 14. 119—29. 133. 143—4. 147. 159. 165. 168. 176, 193, 213—4, 433—5, 438. 446—7. 461—3, 471—3. 480—1, 486—9.
v. Hoo. Heina, Klosterjomfru i Dalum. 474
Horn, Anders, Mester. 386. — Hans, Pr. 385—6. — Herman. Raadmd. i Malmö. 385.
Horne i Fyn. 559—60.
Horsens. 216, 505, 509. Graabrødre Kl. 509.
Hoya, Johan, Greve af. 220. 588.
Hoyer, Caspar, Staller i Ederstedt. 577. 581—2, 590—1. 596, 597. 613—4. 631. 659—60. 666—7. — Conrad Wolf. 592, Herman, d. æ. i Husum, 581. Herman, d. y. 597, 633. — Jakob, kgl. Sekret., Kan. i Rosk. 64—5. 584. 650—1. — Johan, Foged i Husum. 578, 641. 643, 660.
Hulwægen (Holaweden) i Sverig. 163. 752.
Humersbüttel, Hartvig. 522.
Hundermark, Peder, Kaptejn. 701—2. 706—7.
Hundslund Kloster. 453.
Hundstrup i Fyn. 524, (534).
v. Hussen, Tilemann, Bisk. i Slesvig. 237, 585.
Husum. 249. 477—9, 489, 573—670.
Hvalsø, Sjæll. 76—7.
Hvass, Jens, t. Kaas. 225, 489.
Hvedholm i Fyn. 559.
Hvellinge i Fyn. 531—6.
Hven, Ø. 249, 465.
Hvid, Niels, Bisk. i Lund. 92. 250, 285—354, 379—80.
Hvide, Jakob, t. Rødkilde. 569—70. — Knud Ottesen. 551.
Hvidør. 526.
Hvitfeldt, Arild. 91, 93. 102. 114—7, 670. — Jakob. 108.
Hvitsark. 514.
Høg, Niels, Ridder. 199, 488.
Høgsby (Hoxbye, Holcksbye) i Sv. 742—750, 755.
Højer, Hans. 221. Se Hoyer.
Højne, Hans Madsen, Stud. fra Ribe. 620. 657.

Hønborg. 495, 635—6.
Høya, se Hoya.
Høyck, Svend, sv. 193.
Haagensen, Clemend, Mag. 239.
Haagerup i Fyn. 559—60.
Iarus, se Iversen.
Illyricus, se Flacius.
Immervad, Slag. 493.
Ingeborg, Erik Menveds Dron. 27, 120. — Vald. Atterdags Datter. 130.
Ingemarus Danus. 513.
Ingvorsen, Anders, Pr. i Olderup. 546—7.
Innocens IV, Pave. 15—7, 19. — VIII. 171—2.
Irlændere i svensk Krigstjeneste. 692, 747.
Isabella, af Portugal, g. m., Karl V. 204. Se Elisabeth.
Isarnus, Ærkebisk. i Lund. 101.
Island. 162, 237, 509. 515.
Itzeho. 249. 487. 570, 629—30, 640, 646.
Iver, Junge, Staller i Ejdersted. 645.
Iversen, Peder, Kan. i Lund. 232, 274.
Jakob III, Konge af Skotl. 159, 162. — IV, 178—9, 185. — Greve af Halland. 24—5, 437. — Greve af Oldenborg. 169, 485—6. — Bisk. af Constanz, Viebisp i Odense. 523.
Jakobsen, Anders (Reventlow). 544. — Baltzer, Ærkedegn i Lund. 274, 283—4. — Erik, Vikar i Roskilde. 74. 77. — Jakob, sv. Admiral. 683. 734, 742. — Lavrits, Kan. i Lund. 392. — Niels. Pr. i Sønderby. 619.
Jarimar, Fyrste af Rygen. 20—1.
Jensen, Erik, sv. Ritmester. 724. — Niels, Pr. i Kjøge. 77. — Otte (Joannis), Pr. i Rosk. 472. — Palle, Marsk. 525. — Palle, Raadmd. i Malmö. 240. — Peder (Lodehat), Bisk. i Aarhus, s. i Roskilde. 144, 148, 522. — Rasmus, Pr. i Torup. 47—9. — Rasmus (Vaardensis), Kan. i Rosk. 68, 78. — Tue, Pr. i Hvalsø, s. i Næstved, 76—7. — Volqvard (Jonæ), Hofpr. p. Gottorp, s. Pr. i Garding, s. i Rendsborg. 596, 600—4, 609, 639—42, 645—50, 653, 658—9, 660—1.
Jepsen, Köneke, Provst i Rosk. Kap. 500. — Se Ravensberg.
Jerusalem, d. hell. Land, Valfarter. 131—2, 148, 470—2, 492, 514.
Jespersen, Laurits, Pr. i Espe. 550—1, 559—60. — Niels, Bisk. i Fyns St. 337, 554—8.
Jesuiter. 110, 112, 357—84, 512.
Joachim I, Markgr. af Brandenburg, 177, 388—9, 448. — II. 180, 185, 201, 241.
Johan III, Konge i Sverig. 227. — Hert. af Østgotland. 728—9, 756. — K. af Bøhmen. 473. — (Largus), Gr. af Holsten (Wagrien). 119, 122, 439, 462. — Hert. af Lauenborg. 481-3. — Markgr. af Brandenb. 185, 445. — Adolf, Ærkeb. af Bremen, Hert. af Holst. Gottorp. 585, 590. — Casimir, Kurf. af Pfalz. 586. — Frederik, Kurf. af Sachsen. 30, 204, 170, 239. — Georg, Kurf. af Brandenborg. 201, 590.
Johannes XXII, Pave. 472. — (Avonis), Bisk. i Odense. 519,

523—4. — Episc. Christopolitanus, Vicebisp i Odense. 523.
Jomfru, den svenske. 759.
Jonas, Justus, Dr. jur. 588—9. 665.
Jonæ, Volqvard, se Jensen.
Jonsen, Lavrits, Drost. 121. — Niels, Bisk. i Odense. 464. 470. — Rane. 24. 26, 438.
Jonstrup i Sjæll. 242.
Jordanus, Marcus, Prof. i Kbh. 615.
Jordløse i Fyn. 519, 559—60.
Jordskjælv. 186, 496, 526.
Jurstorp, Herman, Kan. i Roskilde. 469.
Jutta, Dron. 435.
Juul (Juel), Axel. 212, 509. — Byrge. 61. — Erik. 690. — Esger, Ærkebisk. i Lund. 119, 274. — Hartvig, Bisk. i Ribe. 521, 525. — Jens. 738. — Johannes, commendator Ottoniensis. 535. — Povl, Pr. i Middelfart. 534.
Jönköping. 136, 193, 757—8.
Jørgensen, Jens, Kan. i Roskilde. 36—9, 41—4.
v. Kahlen, Henrik, sv. Statholder. 683.
Kake, Aage. 24—6.
Kalenius, Johannes. 660.
Kalmar. 142, 169, 173—4, 180, 443, 499, 515, 677—709, 717, 724, 733—4, 740—5, 750, 754, 758.
Kalteisen, Henrik, Ærkebisk. i Trondhjem. 525.
Kalundborg. 18, 24, 139, 167, 223, 236, 462, 508. — Graabrødre Kl. 21.
Kalø Slot. 119, 190.
Kammermester, Jens. 222.
Karl (Kol), sv. Konge. 433. 436. — VIII. Knudsen sv. Konge. 152, 155—7, 160—3, 442, 446—7. — IX sv. Konge. 670, 675—723. — IV. tydsk Kejser. 132, 135, 473, 475—6. — V. tydsk Kejser. 170, 190, 193, 200—1, 204, 207—8, 231, 244, 505, 508, 583, 586, 588. — d. Dristige, Hert. af Burgund. 166, 482. — Hert. af Alançon. 473. — Hert. af Bourbon. 204. — Ærkebisk. i Lund. 269, 274.
Karlsen, Knud, sv. 178. — Knud, Kan. i Lund. 392. — Mads, Præst. 657.
Karmeliterordenen. 146, 150, 163, 165, 227.
Katrine d. hell. 131, 466, 471.
Kejtum p. Sild. 613, 631.
Kellinghusen, Joh. Borger i Flensborg. 589—90.
Kiel. 231, 243, 249, 484—5, 487—9, 502, 624.
Kisserup i Sjæl. 20.
v. Kitzleben, Oberstlieut. 746.
Kjeldsen, Rasmus, Præst. 224.
Kjerteminde. 510, 528.
Kjøbenhavn. 15, 135, 149—50, 167—8, 187—8, 196—7, 206, 208—9, 212, 214, 216, 220—1, 224—5, 231—2, 235, 249, 277, 483, 486, 498, 502, 504—7, 522, 525—6, 566, 591, 670, 745, 757—8. — Universitetet. 63—4, 69, 72—3, 78—9, 113, 165—6, 175, 191, 228, 230, 232, 239, 337—8, 499, 574—5, 580, 582—3, 591, 594—7, 599, 605—17, 623, 668. — Vor Frue K. 92, 164, 186—7, 198, 204, 209, 226. — Kapitel. 46, 204, 497. — Skole. 69, 85—6. — Graab. Kl. 21, 190, 206, 500.

— S. Clare Kl. 180, 206. — Helligaands Kl. og Kirke. 232, 613—4. — Slot. 136, 216.
Kjøge. 77, 215.
Kjøkkenfidt, Kort, Borger i Kbh. 209.
Klavsen, Niels (Skade), Bisk. i Aarhus. 172, 226. 488. 525.
Knardrup. 434. — Kloster. 121.
Kniphoff, Klavs. 201, 501, 516.
Knopff, Christoffer, Hofpr. 65.
Knoppert, Albert, Prof. i Kbh. 609, 611, 616. — Johan, Kan. i Roskilde. 64.
Knud VI, Konge. 433, 480.
Knud Lavard. 432.
Knud Eriksen, Konge i Sverig. 433.
Knudsen, Erik, sv. 193. — Niels, Kan. i Lund. 392. — Peder, Borgm. i Middelfart. 509.
Knutzen, Matthias, Raadmd. i Kiel. 624—5.
Knærød i Hall. 748.
Kock, Johannes, Borger i Malmö. 194. — Jørgen, Møntmester. 194—5, 214—5, 233, 402—3.
Koelreuther, Sigismund. 634—5. — Vilhelm. 635.
Koldenbüttel. 589.
Kolding. 15, 30, 220, 249, 487, 505—9, 511, 607—8, 627, 630, — Koldinghus, 23, 232, 245.
Kolding, Christiern Nielsen, Lekt. i Lund. 90.
Kometer. 31, 241—2, 244.
Konkordiebogen. 577, 666.
Konghelle. 26, 732.
Kongsbak i Hall. 711, 713, 717—8, 721.
Koppersmidt (Cypræus), Hieronymus, Kan. i Slesvig. 587. — Peter i Husum. 643.
Korner, Engelbert, Livlæge. 494.
Korsør. 164, 468.
Kortsen, Niels (Nic. Conradi), Ærkedegn i Lund. 389.
Kotte-Slægten i Odense. 527—8.
Krabbe, Anna. 494. — Erik. 37, 45. — Erik Johannis, B. i Odense. 522, 524. — Iver. 494. — Lasse, Byfoged i Rosk. 74—5. — Lucas, d. æ. 489. — Lucas, d. y. 686—7. — Tage. 717. — Tyge. 183, 199, 200, 217, 219, 229, 488.
Krafse, Mogens, Bisk. i Odense. 520, 525, 534—6.
Kraft, Hans, Kan. i Rosk. 78.
Krag, Jørgen. 722. — Niels, Dr., Historieskr. 73, 102.
Krantz, Albert, Historieskriver. 172, 188—9.
Krarup i Fyn. 556—8, 560.
Krempe. 249.
Kringlen i Gudbrandsdalen. 759.
Kronborg. 72, 222, 249, 256—8, 270, 585, 682, 724, 735.
Kronoberg i Sv. 723.
Krummedige, Albert, Biskop i Lybek. 484, 521. — Erik. 227. 495. — Henrik. 178, 385—6, 416.
Krumpen, Otte. 191—2, 200, 503, 510, 526, 635. — Styge, Bisk. i Børglum. 225—6, 488.
Kruse, Erik, sv. 193. — Jørgen. 722.
Kryptokalvinisme. 360, 372—4, 575, 577, 580, 659—60.
Kværndrup, i Fyn. 530.
Kyrning, Jakob (Jep) Nielsen, Ærkebisk. i Lund. 133—4.
Köln. 483, 586. — Univ. 31, 88, 166, 368. — Biskop. 147.

Domkapitel. 168. 211–2. 249. 640.
Königsberg. 761. — Univ. 606. 622.
v. Köthen, Adam, Officer. 729.
Kaas, Frants. 722. — Mogens. 722. — Niels, Kansler. 64. 71–2. 589. 667–8.
Lagholm i Hall. 219.
Lammehave, Gd. i Fyn. 539–40.
Landskrone. 146. 199. 222. 235–6. 249. 261–5. 420–1. 502. 526. — Skole. 85–6. 94. — Karmeliterkloster. 146. 262. 264. — S. Gertruds K. 243. 264.
Lang, Hans, Læsemester i Odense. 459–60. — Mats, Superint. i Aarhus. 226.
Lange, Christen, Kant. i Ribe Kap. 655–6. — Gunde. 716. — Jens Iversen, Bisk. i Aarhus. 168. 493. 521. 523. — Niels t. Kjærgaard. 547–8. — Peder 722. — Tyge. 686. 716.
Langeland. 26–7. 561–2.
Langhen, Hartvig, Kan. i Kbh. 497.
Larf i V. Gotland. 748.
Laski, Jan, Theolog. 240. 580–1.
Lauenburg, Hertugdømme. 120. 481–3, 507.
Laugesen, Hans, Lektor i Ribe. 244. 576. 632–3. 651. 653–8.
Laurentius, Broder, Oeconomus v. Odense Kirke. 520. — Pr. i Norup. 535.
Lavritsen (Laurenssen), Albert, Kan. i Roskilde. 36–7. — Anders, Rekt. i Rosk., s. Prof. i Kbh. 41. 46. 63. 288. — Hans, Kan. i Rosk. 4. 31–2. 36. — Hans, Kan. i Rosk. 63–5. — Jep, Pr. i Hollumby. 402. — Morten, Borger i Malmø. 189. — Peder, Kan. i Lund. 392. — Peder, Lektor i Lund. 87. 237–8.
Laxmand, Birgitte. 245. — Hans, Dekan, s. Ærkebisp i Lund. 150. 153. 274. 492. — Holger. 243. — Peder Madsen. 99. — Povl, Rigshofmester. 177. 243. 449. — Povl Pedersen. 243.
Lebentius amnis (Levensau). 463. 487.
Leerbecks, Citze, i Rosk. 235.
Leiden, Johan af. 221–2.
Lejonhufvud, Abraham Eriksen t. Laugholm. 227. — Erik Abrahamsen. 192. — Margrete. 227.
Leipzig Univ. 615, 622. 624, 634–5.
Lejrebro, Slag. 19.
Lejregaard. 115–6, 455.
Lemvig, Anders, Prof. 63.
Lena, Slag. 133–4.
Leo X, Pave. 186. 496.
Leyel, Hans, Kan. i Roskilde. 63–5. 71–2.
Libbertsen, Oluf, Hr., i Skovkloster. 77.
Lidkøping i V. Gotland. 747.
Lifland. 244, 262. 461–75. 480. 484–6. 510. 683.
Lillø i Skaane. 47. 161.
Limfjorden. 26.
Lindebrog, Erpold, Historiker. 425 ff. 477.
v. Linden, Johan, Pr. i Tetenbüll. 576.
Lindenov, Godske, Viceadmiral. 689. 698. — Hans Hansen. 507, 509.
Lindholm i Skaane. 141.

Lindholm i Risingmoor, Slesvig, 638, 645, 651—2, 668.
Linköping. 513. — Biskop. 180, 190, 192, 443, 465.
Lintrup og Hjerting. 618.
Lister (Lystria). 465.
Lithauen. 131, 469.
Ljung, Anders Jensen, Præst i Malmö. 289, 307, 331.
v. Lochen, Friderich. 463.
Lohede, Slag. 22.
London. 648—50.
Loss, Christoffer. 722. — Lucas, Rektor i Lyneborg. 574. 633.
v. Louwitz, Sigmund, Hofjunker. 679.
Ludvig IV, tydsk Kejser. 123, 463, 466, 472—3, 475. — Kurfyrste af Brandenborg. 123, 463, 473, 476. — Konge af Ungarn. 204. — Hertug af Flandern. 473.
Lumby i Fyn. 536—8.
Lund. 16, 27, 87—118, 134, 199, 223, 249, 265—78, 405—8, 443, 501. Domkirke. 104, 268—77, 417. S. Drottens K. 413—4. Andre Kirker. 277. Klostere. 277—8, 395, 403—8, 465. Lundegaard. 395, 369. Skole. 90, 228, 276. Ærkebiskopper. 18, 23, 101, 116, 119, 121, 133—4, 139, 150, 153, 156, 167, 180, 186, 194, 197—8, 225, 260, 386—402, 432, 443, 465, 470, 493, 497, 520—5, 588. Kapitel. 90, 93—4, 113, 116, 122, 134, 145, 150—1, 159. 169, 188, 229—30, 232, 238, 243, 268—9, 274, 389—418, 497—501. Biskopper (Superintendenter) se Fr. Vormordsen, N. Palladius, T. Asmundsen, N. Hvid, Mogens Madsen, Stiftslensmand, se Stig Pors, Vincens Lunge. Det store Præstegilde (Kalent). 385—6. 415—7.
Lunge, Slægten. 504. — Iver Ovesen, t. Tirsbæk. 495, 504, 507, 511. — Jørgen, Oberst. 697, 704, 714, 727, 735, 738, 740, 746—8. — Niels. 212. — Ove Vicenssen. 488, 504. — Vincens, Dr. 222. — Vincens, Stiftslensmd. i Lund. 243, 274, 590.
Lunthertun i Skaane. 188.
Lupus, Matthias, episcopus Gadensis. 171—2.
Luther, Martin. 119, 171—2, 360, 596, 606. — Martin, d. y. 634.
Lutherius, Ivarus. 468.
Lybek. 14—5, 132, 147, 149, 159—60, 162, 176, 179, 180—5, 188—9, 193—5, 198, 200, 207, 211—24, 445, 462—3, 465, 468—9, 479—84, 486, 492, 499, 503—4, 506, 521, 586—8, 759.
Lybers (Løyerbars) Høj ved Lund. 167, 197, 217, 222, 230.
Lykke, Axel. 722. — Falk. 690, Iver. 139—40, 442. — Jakob. 722. — Joachim. 488. — Peder, Ærkebisk. i Lund. 150, 269, 274. — Peder, D. R. R. 488.
Lyneborg. 182, 218, 465, 480—1, 507, 582, 590, 606. — Lycæum. 574, 600—5, 633—4. Se Georg, Hertug.
Lyngby i Hall. 331.
Lætus, Rasmus, Prof. 64, 70, 98.
v. Löben, Fabian, Oberstlieut. 738. — Melchior, Ridder. 692, 738.

Lødøse. 181. Gammellöse. 729. Se Nylöse.

Løg, Jep, Pr. i Ringe. 540—1.

Løit v. Aabenraa. 669.

Löwen, Universitet. 560.

Laaland. 131. 133. 183. 453. 455. 582.

Machabæus, Christian, Forst. for Ringsted Kloster, s. for Sorø. 91—2. 250. 251. 669. — Johannes, Prof. 230. 243. 574. 596—7. 616. 618. 665.

Machtildis, dansk adel. Jomfru. 513—4.

Madsen (Matzon), Cornelius, Borger i Malmö. 242. — Hans, Pr. i Svaninge. 551. — Jakob, Bisk. i Odense. 92, 550, 561—2. 667. — Jesper (Krus), sv. Feltmarskal. 711—3. 715—7. 725. 732. — Lavrits, Pr. i Tryggelev. 490. 495. — Marqvard, Pr. i Torup. 47—8. — Mogens, Biskop i Lund. 81—384. — Morten, i Albjerg, Herredsfog. i Gudme Hrd. 553—4. — Niels, Pr. i Lund. 93. — Povl, Biskop i Sjæl. St. 63, 92. 239. 594—5. Sten, Lensmd. p. Bahus. 723.

Magdeborg. 509, 611. 621.

Magnus, Chr. III's Søn. 228. 505, 510. — Lagabøter, K. i Norge. 24. — Ladelaas, K. i Sverig. 24. 436—7, 513—4. — Smek, K. i Sverig. 122. 128—30, 132, 134. 136—7. 439—41. 463—8, 514. — Birgersen, sv. Prins. 29. — Hertug af Meklenborg. 482—3, 485—6. — Hert. af Meklenb., B. af Schwerin. 250—1. 257.

Magnus, Olaus, Forfatter. 227, 512—5.

Malland, Hertugd. 190, 218. 482.

Maillet, Antoine, Bogbinder. 610—1. 658—9.

Major, Georg, Prof. i Wittenberg. 606, 622—3. 630.

Malmö. 93. 104. 134. 151. 189. 194—9. 205—7. 210. 214—5. 217—8. 219—21. 223. 226. 230. 233. 242. 249. 278—84. 361. 402—5. 416. 418. 501. 527. 618—9. 636—7. 741. 762.

Malmö, Ejler Hansen, Prof. 284, 594.

v. Mandelslo, Ernst. 586. 660.

Mansfeld, Greve af, 507.

Marcellus, Bisk. af Skalholt. 525.

Margrete, Christoffer I's Dron. 19. 20. 22—3. — Valdemarsdtt. Dronn. 135, 137—46. 440—3, 514. — Christoffer II's D. 115. 122—3. — Chr. I's D. 159. 162. 446. 493.

Maria, Dron. af Ungarn, Regent i Nederlandene. 208. 244.

Mariager Kloster 179.

Marienburg i Preussen. 159. 461. 474.

Marieridderne i Preussen. 143. 201. 461—75.

Mariested (Sæby). 163.

Marqvardsen, Matthis, Ærkedegn i Ribe. 497. 501. — Nicolaus, Stud. fra Flensborg. 618.

Marslev i Fyn. 535.

Marstrand. 732—3.

Marsvin, Jens Esbernsen, Borger i Odense. 476.

Martin IV. Pave. 513. — V. 142.

Matthias, Bisk. i Stregnæs. 192.

Mattrup. 489. 637. 669.

Maximilian I, tydsk Kejser. 170. 180. 190. — II. t. Kejser. 205. — Chr. II's Søn. 192.

Mechtilde, K. Abels Dron. 14.
Medelby, Povl Andersen, Pr. i Odense. 619.
Meklenborg. 120, 122, 135, 140, 160, 180, 182, 205, 218, 220, 224, 230, 242, 441, 476, 482—3, 485—6, 508, 510.
Meier, Gert. 224. — Marx. 210, 219, 221, 223—4, 408—11, 586—7.
Meinstorp, Henrik. 164.
Meissen, Marskgrevskab. 475, 507, 510, 640.
Meyer (Meiger, Maior), Albert, Pr. i Lindholm. 628—9, 635, 638, 645, 651—2, 668—9. — Johan, Konrektor i Husum, s. Pr. i Flensborg. 645.
Melanchton, Philip. 88, 575, 584, 589, 606, 612, 617, 621, 623, 625, 630.
Mellissus, Gustavus, 468.
Meldorf. 250, 567—9.
Meluing i Preussen. 618.
Menius, Justus, Theolog. 626.
Mennechinus, Møller. 476.
Merseburg, Biskop af. 483, 521.
Michelsen, Christoffer, Lekt. i Odense. 288—9. — Hans, Bisk. i Odense. 74. — Hans, Borgmester i Malmö. 210. — Knud, Bisk. i Viborg. 449. — Oluf, Byfoged i Roskilde. 43, 49. — Peter (Hammarsköld) sv. 678, 681, 683, 743—5, 753—4.
Middelfart. 493—5, 499, 500—11, 534, 544—5. — Sund. 493.
Mildnitz, Caspar. 682.
Mitau. 469
Mittag, Jacob, Rekt. i Husum. 608, 613.
Mogensen (Månson), Algud. 143. — Henning, Rektor i Landskrone. 94, 113. — Jens, Landsdommer i N. Jylland. 508. — Johan, sv. Statholder. 706. — Jon, Kan. i Lund. 392. — Mads, Kan. i Lund. 94, 99.
Moltzan, Friderich, Kaptejn. 695, 701.
Moritz, Hert. af Sachsen. 30, 238, 631. — Gr. af Oldenborg. 212, 486—7.
Mors, Provsti. 496.
Morsing, Christiern, Prof. i Kbh. 239 — Christiern Torkelsen, Prof. med. 607, 613.
Mortensen, Hans, Vikar i Lund. 405—6 — Klavs, se Tøndebinder. — Lavrits, se Scavenius. — Oluf, Bisk. i Roskilde. 159—60, 169—70, 493, 521, 523, 525.
Movritsen, Isak, Kan. i Lund. 43.
Mule, Slægten. 527—8. — Casper (Jesper), Mag. 605, 613, 629. — Hans, Bisk. i Oslo. 198, 498—500, 527. — Hans, Borgmester i Odense. 527, 535.
Muls, Arnold, fra Geldern, Diakon i Garding, s. Pr. i Weldt. 658.
Munck, Ebbe. 173. — Iver, Bisk. i Ribe. 185, 225—6, 488. — Mogens, Landsdommer. 488.
Mundt, Søren, 722.
Munsteros i Sv. 746, 750.
Munthe, Ludvig, Ærkedegn i Lunds Kap. 93.
Muntterus, Lamb., Kjøbmd. i Husum. 588
Mus, Anders, Bisk. i Oslo. 500.
Musculus, Andreas, Theolog. 622, 628, 640.
Münster i Westphalen. 221—2, 482—3, 485.

Myre, Jens, Kan. i Lund. 275.
Moen. 182.
Münchhausen, sv. Oberst. 757. 761.
Mønster, Joh. Spithov, Prof. 240.
Narva. 473.
Navpe (Jensen), Fisk. i Odense. 520. 530.
Nederlandene (Belgium). 172. 193. 208. 213. 257. 503. 586. 707. — Se Holland.
Neuss (Nussia). 182.
Nicolaus puer, Fyrste af Rostock. 471. — (Klavs), Gr. af Holsten. 143. 462—3. 472. — Anglus (Brakspear), Kardinal, pavel. Legat. 513. — Niels, uægte Søn af Valdemar II. 435. — (Jensen), Ærkebisk. i Lund. 139. 274. 522. — (Stigsen), Biskop i Roskilde. 16.
Nielsen, Bent, Kan. i Lund 192. — Erik, sv. Ridder. 192. — Erik, Pr. i Ramdale. 431. — Frants, Lekt. i Roskilde. 63. 71. — Jens, Kan. og Sakristan i Roskilde. 36—8. 41. 43. 45—6. — Jens, Official i Rosk. 75. — Jep, Borgm. i Malmø. 223. — Klavs, Adel. 722. — Lavrits, Dekan i Lund. 159. — Lavrits, Pr. i Rynkeby. 619. — Mogens, Ærkebisk. i Lund. 274. 524. — Morten, Vikar i Rosk. 51. — Oluf, i Bergen, Ridder. 158. — Peder, Kaptejn. 679. 685. 761. — Peder, Pr. i Ryslinge. 539. — Trugels, Rekt. i Helsingborg. 85.
Nielstrup Gd. i Olderup S. 495. 507, 511.
Nim (Nym) v. Horsens. 482.
Nimwegen. 630. — Se Noviomagus.
Nold, Thomas. 699. 700. 706.
Norby, Søren. 180. 182. 184. 192. 199—200. 207. 502.
Nørup p. Fyn. 541—6.
Norgaard. 468. 487.
Noviomagus, Povl, Hofpræd. 573. 607—10. 616. 621—2. 625. — (Dorothea). 627. 633. 634, 637, 643 - 4, 647, 658. — Samuel. 627
Nyborg. 19, 22. 25. 121. 133, 139. 217. 230. 467. 503. 508. 510—1. 522. 524. 547—8. 609.
Nyborg, Johannes, Bisk. i Roskilde. 466
Nyby. 717.
Nybøl i Slesvig. 645
Nydale Kloster. 193. 465, 516.
Nyenstadt, Hans af. 224.
Nykjøbing p. F. 122. 223.
Nyköping i Sv. 28.
Nyløse (Lødese). 712—6. 718. 725—6. 729—30. 732. 737.
Nyserød. 757.
Näs, Herregd. i Sv. 749—50.
Næstved. 20—1. — S. Peders Kirke. 76.
Odense. 16. 133. 205. 212. 217. 245. 249. 459 - 60 473—4. 476 503. 505, 511. 519. 527—8. 535 543—5. 568. 619. 667—8. — Biskop. 179. 189. 209, 215. 225—6, 464, 493. 495. 497. 502. 517. 519—25. 529—62. 667. — Kapitel. 165—6. 171. 537. — S. Knuds Kloster og Kirke. 16, 165—6. 171, 459. 470, 476. 544. — Skole. 75—7. S. Albans Sogn. 542. — Graabrødre Kloster og Kirke. 183. 185. 193. 196. 451. 460.

463—4, 473, 549, 581. — Sortebr. Kl. 476.
Offesen, Oluf, Kantor i Rosk. Kap 36—8, 43, 45—7, 85.
S. Olafs Dyrkelse. 110.
Olaus Sorensis, Forf. af Rimkrøniken. 468.
Oldenborg, Grevskab. 155, 161, 165, 169, 175, 211—2, 214, 446, 482—6, 507, 567.
Oldensworth. 583.
Olderup i Fyn. 495, 546—7.
Oldeslohe. 159, 483.
Olsen (Olufsen), Christoffer, sv. Vice-Admiral. 687. — Frants, Pr. i Roskilde. 64. — Isak, Kapellan i Landskrone. 420—1. — Jens, Borgm. i Middelfart. 509. — Jørgen, Borgmester i Horsens. 509. — Niels, Vikar i Lund. 398. — Niels, se Halveg. — Peder, Minorita, Historiker. 1—29. — Søren, Kan. i Roskilde. 36, 45. — Søren, Prior Vic. og Kapellan i Rosk. 51, 56—60.
Oluf V, Konge. 136, 138—40, 143—6, 168, 441—2, 491, 524, — Den falske O. 143. — Chr. I's Søn. 156. — Bisk. i Børglum. 18, 22. — Bisk. i Aarhus. 522, 524.
Olufsen, se Olsen.
Opagre i Skaane. 157.
Osiander, Andreas, Theolog. 621—2, 626—7.
Oslo. 208. — Bisk. 198, 209, 498—500, 520, 522. — Skole. 667.
Osted v. Roskilde. 16.
Otto Christoffersen, Prins. 119, 123, 131, 438, 469, 474. — IV, tydsk Kejser. 434. — Gr. af Oldenborg. 175. — Gr. af Schauenburg. 159.
Otto, Hans, Officer. 739.
Ouelacker, Eberhard. 221.
Ovesen, Anders, Hr. t. Bjørnholm. 494
Oxe, Inger. 250. — Peder. 51, 231, 250, 582, 594, 596, 643. — Torben d. æ. 188. — Torben d. y. 235.
Pabe, Joh., Pr. i Marslev. 535.
Packenzart, Slot. 132.
Padis, Kloster. 464.
Palladius, Niels, Superint. i Lund. 89, 274, 285—354, 414, 417—8. — Peder, Superint. i Sjæl. St, 4—6, 86, 226, 289, —90, 580, 665.
Pallesen, Vessel, Kant. i Lunds Kap. 240, 274, 284.
Papistiske Bøger. 72. — P. Levninger. 289, 324—5. — Se Jesuiter.
Paris. 575, 584, 619, 637, 639, 660.
Parsberg, Anne. 112. — Antonius. 495. — Gertrud. 495. — Verner d. æ. 637. — Verner d. y. 722.
Parsan, Thessen, Officer. 697—8, 702—3, 713, 715—6.
Paselick, Caspar, Dekan i Roskilde Kap. 64.
Paulinus, se Povlsen.
Pavia, Slag. 201.
Peder (II), Ærkebisk. i Lund, 260, 274, 465, 470, 514, 520. — Bisk i Viborg. 470. — (Nielsen), Bisk. i Ribe. 493. — Abbed i Sorø. 475.
Pedersborg i Sjæl. 468
Pedersen, Adser, Kant. i Lunds Kap. 389—90, 392. — Christiern, Kan. i Lund. 83, 186. 239. — Hans, Kan. i Rosk. 61. — Hans, Vikar i Lund.

486—8 — Iver, Notar. 535 — Iver, Præst i Ringe. 541 — Jens, Bisk. i Roskilde. 156. 520. 530 — Jens, Pr. i Lund. 416 — Jep, Kan. i Rosk. 75. — Jørgen, Pr. i Olderup. 546—7. — Klavs, af Varbjerg, Kan. i Lund. 497. — Lavrits, Pr. i Landskrone. 85—7. — Lavrits, tydsk Præst, Kan. i Rosk. 64 — Niels, Pr. i Nyborg. 547—8. — Povl, i Jerlsøre, Væbner. 532 — Povl, Rekt. i Roskilde. 63. — Tyge, Pr. i Lund. 89.
Pentz, Marquard. 702—3, 712—4, 727. 741. 751. 756,
Pest (1347—50). 132—3 475. (1459—60). 159. (1484) 169, (1547). 507, (1552—3). 238. 617—20. 622. (1601). 670
St. Peter i Eidersted. 578. 585—6. 591.
Petersen, Jørgen (Georgius Petri), Pr. i Tønder. 638.
Pfalz, Kurfyrstendømme. 196 242, 473 586.
Philip, se Filip.
Pincerna, Andreas, t. Tinfstofte. 150.
Pinning, Diderik, Søkaptejn. 170, 515—6.
Pistorius (Becker, Artopæus), Johannes, Pr. i Tetenbüll. 571—670. — Johannes II. 585. — Theodorus (Dierk), Diak. i S. Peter. 578, 585—6. 591
Plaren, Slot. 223.
Plöen. 249 484. 486—7.
Podebusk, Erik. 512. 569 — Klavs. 214—5 — Movritz. 654. — Predbjørn. 488. — Tetz, Bisk. i Odense. 522—3.
Pogwisch, Henning. 483 — Wulf. 484
Polen. 135 148 158—9 201. 466. 497, 501. 580—1.
Poley, John, Oberstlieut. 746
Pomeranus, Johan. (Lübbeke), Prof. i Kbh. 609—10. — Se Bugenhagen.
Pommern. 146 152 177. 262. 408—12. 447.
Poppensen, Sivert, Staller i Eidersted. 583
Pors, Christiern. 242 — Knud. 122 — Otte. 87—8. — Peder. 26, 437. — Stig. 36. 40—1, 88, 238. 242. 413—4.
Portugal. 204. 245. 434.
Pothorst (Pithchehorstius), Sørøver. 170. 515.
Pottemager, Jakob, i Kbh. 209.
Povlsen (Paulinus), Christen, Prior i Odense. 459. — Jakob (Jep), Biskop i Rosk. 466. 470. — Jens, Mag. 239. — Niels, Pr i Landskrone. 86—7. — Peder, Lektor og Pr. i Rosk. 41, 49—50. 182. — Peder, Kan. i Rosk. 462
Poydensis præfectus. 464.
Preussen. 131. 143 148. 158—9. 172. 180. 201. 204 262. 357, 359, 465. 469. 474. 480. 497, 618 626. — Se Marieriddere.
Prig, Ludolf, Professor. 615—7, 622—3.
Prychius, Gulielmus, i Rosk. 472.
Prætorius, Matthias, Pr. i Eidersted. 667.
Pugeholm Gd. i Fyn. 531—6.
Paarup i Fyn. 549—50
Paaske, Niels, Kan. i Lund. 93.
v. Qualen, Josias. 667.
Radulf, Bisk. i Børglum. 18.

Ragvaldi. Nicolaus, Ærkebisk. i Upsala. 154.
Raimund (Perault), pav. Legat. 179.
Ramdale i Skaane. 331.
Ramsø Hrd. 56.
Randers. 16, 128—9, 188. 439, 509. — Graabr. Kl. 494.
Randulf, Enevold Nielsen, Pr. i Roskilde. 62, 69, 78, 80.
Randulfsen, Henneke, i Odense. 476. — Otto. 474. 476.
Rantzov, Breide, Stath. i Kbh. 680, 685, 723. 727-8. — Daniel, Feltherre. 595. — Detlev. 593. — Eyllo, t. Aagaard. 495. — Frants. 730. — Frederik. 585—6. — Frederik d. y. 722. — Gert, Statholder i Slesv. og Holst. 691, 701—3, 707, 710, 712—6, 734, 741—6, 751—9. — Henrik, t. Bredenborg. 251, 429, 556—8 585—6. — Henrik, t. Eschelsmark. 581. — Joachim. 484. — Johan. 27, 583, 587—8, 597. — Kaj. 585. — Marqvard. 729, 732. — Melchior. 503. — Melchior, Fændrik. 682. — Moritz. 567, 569. — Nicolaus. 484. — Peter. 658. — Povl. 583.
Rantzholm (Brahetrolleborg). 556, 558.
Raphaelsen, Herman, Orgelbygger. 39—40
Ratzeborg. 480, 520, 595.
Ravensberg, Albert Jepsen, Ridder. 198, 206—7. — Christoffer Jepsen, Kan. i Rosk. 4. — Johan Jepsen, Bisk. i Rosk. 176—8, 185.
Ravn (Raffn), Hans, Pr. i Malmö. 93, 361. — Villum. 361.
Reff, Hans, Bisk. i Oslo. 209. — Povl, Hr., i Nyborg. 543.
Regner, Bisk. i Odense. 18.
Reich, Josias, Pr. i Rostok. 585.
Reinfeld Kloster. 480—1.
Reppensted v. Lyneborg. 601.
Reppin, (Günther). Greve af 141, 442. — 482.
Rendsborg. 17. 167—8, 249. 484, 487, 642, 658. 661.
Resen, Hans Hansen, Prof. 79. — Hans Povlsen, Sjæl. Bisk. 61, 78, 111.
Reval. 15, 464. 467, 474—5, 481, 484 5.
Reventlov, Jakob. 632. — Se And. Jakobsen.
Rhodus. 167, 196, 484.
Ribbing, Laurits (ɔ: Lindorm) og Peder. 193. — Sv. Adelsmand. 690.
Ribe. 13, 16, 84—5, 159, 249, 488. 492, 632, 647, 653—6. — Biskop. 16, 23, 125, 128, 168, 185 225, 229. 244. 443, 488, 493, 498, 521—2. 524—5. 576. Kapitel. 23, 496—7, 501, 647—8, 655. — Domkirke. 576. 595. — Marked. 641.
Riga. 469, 484—6, 510.
Rimkrønike, d. danske. 426—8. 468. — D. svenske. 429, 513.
Ringe og Herringe, Fyn. 538—41, 553—4.
Ringsted. 120, 219, 235, 504. — Vor Frue Kirke. 17, 29. — Kloster. 91, 251. — Tabula Ringstadiensis. 433.
Risby, Skandse v. Kalmar. 685. 706—8, 734, 756, 758.
Rischman, Joh., Pr. i Husum. 600. 632.
Riseberg Kloster i Sv. 466.
Rodolphus, Hert. af Sachsen.

172—3. 176. — Hertug af Lothringen. 473. — Biskop i Skara. 140. 142.
Rom. 132. 165. 171. 193. 394—5. 398. 417—8. 455—6. 469, 471. 481—2. 496—7. 500—1. 516.
Romsdal. 758.
Roselappe, Joh., Pr. i Buxtehude. 650.
Rosengaard, Jens, Kan. i Rosk. 36—7. 41. — Klavs. Kan. i Rosk. 36—7, 41, 45, 47.
Rosenkrands, Axel Nielsen, til Langtind. 489. — Christoffer Nielsen, t. Bjørnholm. 511. — Erik, af Lange. 175. — Erik Ottesen. 179. 188. 494. — Erik Stygge, t. Mattrup. 489. — Henrik Nielsen. 200. 227. — Holger, Oberst. 697. 715. — Holger Jørgensen. 74. — Holger Ottesen. 240. 494. — Jørgen Ottesen 494, 581. — Karine. 618. — Niels Eriksen. 188. 494. — Niels Ludvigsen, t. Palsgaard. 489. Niels Stygge, Bisk. i Børglum. 188. 521. 525. — Oluf Nielsen, t. Vallø. 232. — Otte Eriksen. 597. — Otte Holgersen, t. Boller. 489. 494. — Otte Jørgensen. 581—2. — Otte Nielsen, t. Bjørnholm. 493—4. — Palle Axelsen. 704. 736.
Rosensparre, Sten. d. æ. 236. — Sten. d. y. 730.
Rosenvinge, Mogens Henriksen. 43.
Roskilde. 3—12. 34—80. 181—2. 198. 215, 235, 438. 685. — Biskop. 16—8, 20, 23. 114. 148, 156, 159—60. 167. 169—70. 176. 185. 195, 206. 212, 215. 225, 466. 470, 493, 575—5. 582. 598. — Domkirke (S. Lucii). 34. 39. 41, 46. 51. 59—1. 74—7, 165—1. 190, 245, 448. 464. — (Altere 67—70). — Kapitel. 6—7. 31. 44. 80. 85, 242, 462, 464—6, 469 472, 496, 584. — Skole. 45—6. 46—7, 63 70. 78—9. — Graabrødre Kloster 6—7. 12. 14—5 18 21. — G. Kirke. 52—4. — S. Clare Kloster. 75. — S. Agnete Kloster. 47—9, 73. — Duebrødre Kl. 51, 54—6, 62—3. 71—2. — Vor Frue Kirke. 472. — S. Olufs K. 51. — S. Ibs K. 51—3. 72—3. — S. Jørgens K. 52—3. 72—3. — S. Botulphi K. 75. — S. Dionysii Sogn. 75—6. — Roskildegaard. 7. 51, 72. — Kongens Hærstræde. 77. — Brasen Gd. 49—50. — Haraldsborg Vang. 72—3.
Rostok. 27. 31. 120. 150. 182. 199, 207, 242. 437. 471. 483. 485, 584—5, 591—2, 605.
Rostrup, Jørgen. 722.
Roxolanerne. 461. 467.
Rud, Knud. 30. — Korfits. 740. 758. — Otte. 182.
Rudkjøbing. 561—2.
Rumpold, Hert. af Slesien. 492.
Runge, Villum, i Kbh. 209.
Rupin, se Reppin.
Ruprecht, Pfalzgreve. 473.
Rusland. 132. 160. 173, 200. 241. 244. 483—5. 502. 670.
Ryaner, Klavs, Pr. i Ringe. 549.
Rye i Jyll. 216.
Rygen. 20—1. 412. 432.
Ryne Bro i Skaane. 183. 455.
Rynkeby i Fyn. 619.

Rynning Erik, sv. 193. — Johan, sv. 192.
Ryslinge, Fyn. 539.
Rytter, Klavs, Borgm. i Kbh. 563—70.
Rødebro, Slag. 174.
Røllingk, Herman, i Kbh. 209
Rønneby i Bleking. 677 741.
Rønninge i Fyn. 524.
Rønnov, Anne Ejlersdtt. 619. — Ejler, t. Hvidkilde. 511, 619. — Joachim, Bisk. i Roskilde. 206, 212, 215, 225—6, 231—2, 502. — Karen. 511. — Karl, Bisk. i Odense. 488, 493, 520—1, 524-5, 536. — Markvard Ejlersen t. Hvidkilde. 569.
Raaby, Jens Aagesen, Rekt. i Malmø. 104, 361—2, 366—84
Raalyng, Raaos v. Helsingborg. 85, 526.
Saba, Kloster i Sv. 465.
Sadolin, Hans Jørgensen. 619 - 20. — Jørgen Jensen Viberg. 226, 238-9, 547, 550.
Salling Hrd i Fyn. 551, 559—60.
Sandberg, Christiern Andersen t. Kvelstrup. 489. — Ulrik, Ritmester. 713—4, 717—8, 722, 746.
Sandhammeren. 762.
Sandt, Augustinus, Kan. i Roskilde. 61, 78.
Sartor, Salomon, Bogtryk. 61.
Sartorius, Rasmus, Lekt. i Lund. 232, 415.
Sascerides, Gellius, Prof. 72—3.
Sasse, Joannes, prior Carthusiensis. 486.
Scavenius, Lavrits Mortensen, Kan. i Roskilde. 62.
Scepper, Cornelius Duplicius. 200, 202.
Schele, Johannes, Bisk. i Lybek. 492.
Schermer, Hennike, i Odense. 473. — Niels. 473.
Schinkel, se Skinkel.
Schmidlin, se Andreæ.
Schmidt, Nicolaus, i Garding. 589. — Otto, i Husum. 477-9.
Schwartz, Berthold. 139.
Schwartzburg, Günther, Greve, d. æ. 463. — Gynther d. y. 619.
Schwerin. 481. — Stift. 762.
Schröter, Jacob, Kansler hos Biskoppen af Ermeland. 355—84.
v. Schönewiese, Wulf, Oberst. 567—8.
Segur, Jacob, fransk Sendebud. 590.
Sebber, Peder Hansen, Kan., s. Kantor i Lund. 229, 232, 244, 274, 394, 398, 407, 417.
Segeberg. 159, 249, 462, 479—80 484, 536.
Sehested, Bartram. 587. — Jakob, Kaptejn. 753. — Sten Maltesen, Feltmarskal. 677, 686, 707, 711—17.
Selmer, Jørgen, Rekt. i Husum, s. Pr. i Ostenfeld. 604—5, 610, 613—4, 617-9, 629—31.
de Senis, Johannes Baptista, Advoc. consist. i Rom. 394.
Severinsen, se Sørensen.
Severinus, episc. Tranquilliensis, Viebisp i Odense. 519, 523—4.
Sforza, Frants, Hert. af Majland, 196, 218.
Sidsel Kortsdatter, g. m. Jørgen Kock. 233.
Sigbrit. 192, 498—9, 526.
Sigismund, Kejser. 147, 492.
Sild, Ø. 631

Silkeborg Slot. 172.
Simensen, Tord, Pr. i Ringe. 540, 553–4.
Sinclar, Anders. 699, 700–1, 706, 724.
Sinning, Jens Andersen, Prof. 232, 235.
Sinthium, Kloster i Sv. 465.
Sixtus IV, Pave. 165–6, 482.
Sjunesen, Hans, Pr. i Malmö. 418.
Skabersø i Sk. 197.
Skall, Henrik, Pr. i Skamby. 534.
Skaldre, Holger, Ærkedegn i Lund. 274, 392.
Skam Herred. 531–6.
Skamby i Fyn. 532–4, 536.
Skanderborg. 129, 505.
Skanør. 136, 143, 267.
Skara. 513, 727. — Biskop. 140, 192, 442–3, 465, 497–9, 514, 520, 525, 530.
Skave, Niels, Bisk. i Roskilde. 170, 176, 521, 525.
Skeel, Albert. 715–7, 746, 757–8. — Jørgen. 722, 746. — Otte. 738.
Skenninge Kloster. 513–4.
Skinkel, Slægten. 494–5. — Anne. 505. — Jørgen. 550. — Lavrits. 199. — Markvard, kaldet Vosben. 463–4. — Otte t. Lammehave. 540.
Skjelskør. 19, 27, 148.
Skjønning, Jakob, Superint. i Viborg. 226.
Skodborg, Jørgen, udv. Ærkeb. 400–1, 497–8, 500–1.
Skovgaard, Hans, d. æ. 526. — Hans, d. y. 45, 256.
Skotland. 24, 162, 176, 178, 185, 257, 262, 446, 493, 508, 509, 668.
Skotte, Peder, Prof. i Kbh. 166, 175, 191.
Skotter i svensk Krigstjeneste. 694, 747, 758–9.
Skovkloster. 31, 76–7.
Skovsbo i Fyn. 619.
Skovshoved v. Kbhvn. 215.
Skriver, Hans (Faaborg). 188. — Se Oluf Michelsen.
Skræder, Albert, Borger i Helsingør. 417–8.
Skaane. 24, 120–1, 128–30, 133–4, 156–7, 177, 199–200, 216–7, 222, 247, 422, 438–40, 465–6, 468, 513. — Fiskeri. 15, 136, 148, 190, 228, 237, 280, 516.
Slagheck, Diderik. 192, 194, 497–9, 500. — Henrik. 198.
Slebo, Jørgen Hansen, Pr. i Rudkjøbing. 561–2.
Slecht, Tilemann, Prof. 166.
Slesvig (Sønderjylland), Hertugdømme. 14, 21, 121–8, 140, 147–9, 151, 159, 168, 435, 467, 487–92, 573–670.
Slesvig. 17, 249, 481, 487, 595, 610, 639. — Biskop. 15–6, 19, 22–3, 237, 488–9, 530, 585. — Superintendent, s. P. v. Eitzen, J. Fabricius. — S. Peders Domkirke. 21, 463–4. — Domkapitel. 586–7, 596, 642, 653.
Smyther, Detlev, Kantor i Kbhs Kap. 46.
Som (Somm, Sum), Christen, sv. Oberst. 693, 697, 701, 704–5.
Sommer, Jakob og Johannes, af Pugeholm. 534.
Sonnenburg p. Øsel. 469.
Sophie af Pommern, Fred. I's Dron. 177, 191, 201, 501, 653. Datter af Erik Plovpen. 437.

Sorø Kloster. 16, 92, 122, 137, 195, 232, 428, 460, 475, 594.
Spandemager, Hans, Pr. i Lund. 87, 89—91.
Spanien. 186—7, 205, 583.
Sparre, Jakob. 405. — Jep Tordsen. 405. — Jens 754—5. — Aage, udv. Ærkebiskop. 197—8, 274, 389—406
Speir, Fred. 505.
Spens, Jacob, af Wormesthon, eng. Agent i Sv. 752, 757.
Sperling, Otto, Dr. 84, 246, 517.
Split, Jakob, Biskop i Ribe. 125, 128.
Stade. 480, 601, 614—5, 632, 641.
Stancarus, Frants, Theol. 622, 625, 627—8, 630.
Stavanger, Biskop. 520.
Steffensen, Mattis, Pr. i Søllinge. 524.
Stendal i Brandenborg. 177.
Stenstrup i Fyn. 517, 524—5.
Stephanius, Joh., Prof. 73, 103, 112, 362. — Steffen Hansen, Historiograf. 425—6.
Sternberg, Valfartssted. 179.
Stetin. 412, 466—7, 480.
Stig, Bisk. i Roskilde. 24.
Stig Andersen, Marsk. 24—6, 437—8.
Stigsen, Hans, t. Vejrup. 495.
Stockholm. 136, 141, 158, 163, 175—8, 191—2, 198, 212—3, 442, 450, 483, 497—9, 512—6, 710, 760.
Stolpe i Pommern. 483.
Storloff, Peder, se Størle.
Strahl, se Stråle.
Stralsund. 27, 120, 150, 182, 199, 480, 490, 693.
Strangesen, Ebbe. 177. — Peder, Kantor i Roskilde Kap. 464—5. — Peder. 13. — Strange Nielsen. 488.
Strasborg, Univ. 574—5, 612, 619.
Strengnæs, Biskop. 192, 443, 465, 497—8, 515, 520, 522.
Strigelius, Victorinus, Prof. i Jena. 650—1.
Strigonium, se Gran.
Struckmann, Jørgen (Johan), Høvedsmand. 568.
Stryn, Ø. 542.
Stråle, Olof, sv. Kom. p. Elfsborg. 735—8.
Sture, Sten, d. æ. 163—4, 170—2. 174—9. — Sten, d. y. 184, 187, 189—91, 449—50. — Svante Nielsen. 179—81, 184. 449—50. — Thomas. 220.
Stygge, Erik, se Rosenkrands. — Peder. 730. — Ulrik, Bisk. i Aarhus. 530.
Stäkeborg. 29, 227.
Stäkesund. 760.
Størle, Peder, i Halland. 409.
Suikart, Bremensis, Hofnar. 516.
Sunesen, Anders, Ærkebiskop. 274. — Ebbe. 434. — Jakob. 16, 21. — Lavrens. 434.
Svaninge i Fyn. 517, 519—22, 551, 559—60.
Swart, Hans, Borger i Kbh. 209.
Svave, Peter, Dekan i Rosk. Kap. 30, 36—7, 238, 593.
Svavsted Slot. 587.
Svenborg. 19, 128, 220, 492, 518—9, 539, 551—5. — Graabrødre Kl. 24. — S. Nic. Kirke. 551—2.
Svend Grathe, Konge 117, 432.
Svend, Biskop i Aarhus. 126. 128 470.
Svendsen, Hans, Prof. i Kbh. 239.

Sverker Hæk, Konge i Sverig. 153—4. 156.
Sejby i Jyll. 163.
Søborg i Sjæl. 162.
Søholm i Stevns Hrd. 215.
Søllinge i Fyn. 524.
Sølvitsborg. 161. 199. 685—6.
Sønderborg. 150. 147. 200, 256. 502—3. 568. 591.
Sønderby i Fyn. 619.
Sønderjylland. 21. — Se Slesvig.
Sørensen, Peder, Dr. med. Livlæge. 64. 668. — Rasmus. Hr. i [illegible] ved Ribe. 655—6.
Søvede (Søfde) i Skaane. 101.
Taske (Daske), Niels. 231.
Tagesen, Henrik, 153—4
Tast, Herman, i Husum. 573. 617, 633. — Johan. 617
v. Taubenheim, Christof, Marskal. 595.
Tavnos og Kongsted. 496.
Tavsen, Hans, Bisk. i Ribe. 5, 206. 212. 229, 244. 576. 595—6. 651.
v. Teklenburg, Klavs, Greve. 220. 588.
Terpager, Peder, Dr. 84, 246
Tessebølle. 462. 466
Tetenbüll. 576—7. 594. 596. 599, 639—70
Thammer, Theobald. 625.
Thenner, Hieronymus, Dr. jur. 582. 593—4, 597, 652.
Theophilus, Claus, Prof. jur. 64.
Therhorningklofn. 728.
Thiveden i Sv. 191.
Thomas, Kardinal, Ærkebisk. af Gran. 495—6.
Thomerup Kloster. 465.
Thomesen, Hans, Pr. i Avnslev. 539—40. — Peder, Superintendent i Vendelbo St. 226.
Thorlav, Bisk. i Viborg. 523.
Thott, Iver Axelsen. 156, 161. 170—1. — Oluf Axelsen. 16[illegible]. — Tage. 236, 240.
Thun i V. Gotland. 747
Thuringk, Peter, Student fra Flensburg. 617—8.
Thyre Danebod. 432. 455.
Tidemandsdatter, Kirstine, t. Rødkilde. 551.
Tilebrügge. 562.
Tirsbæk (Tyrsbæk). 495. 504. 507. 511.
Tonnies, Laurens, Pr. i Tetenbüll. 576.
Torgau. 294. 618.
Torup v. Halsnæs. 47—9.
Tratziger, Adam, gottorpsk Kansler. 592—3. 659
Travemünde. 481. 483.
Trelleborg. 207, 468, 741
Tribsees i Pommern. 471—2.
Trojel, Jens Frantsen, Pr. i Roskilde. 80.
Trolle, Børge. 47—9, 240. — Gustav, Ærkebiskop. 187, 189, 191—2, 198. 215. 220. 403. — Herluf. 7. 42. 45. — Margrete. 87.
Trondhjem. 156, 169. 186. 193. 220. 446. 468. 486. 497, 520—1, 524—5. 757.
Truelsen, Oluf, Hr. i (Skovkloster). 76.
Truidsen, Søren. 197.
Trundsen, Christoffer. Admiral. 44—5. 222.
Tryggelev, Langeland. 490. 495.
Trøstrup (Korup) i Fyn. 535.
Tue (Nielsen), Ærkebisk. Lund. 156—7, 274. 487. 523. 525. 532. 536.
Tursen, Jon, Kan. i Lund. 83. 91, 228. 232. 407. 415—7. 584.

Tusemerus, Henricus, Højmester i Preussen. 474.
Tvilum Kloster. 489.
Tydske Riddere 131 201. — Se Marieriddere.
Tyge, Bisk. i Aarhus. 23.
Tygelse og Klagstrup i Sk. 288, 331.
Tymesen, Niels, Ridder. 488.
Tyrkerne. 157—8, 196, 204, 484, 586
Tøndebinder, Klavs Mortensen, Pr. i Malmö. s. i Husie. 205
Tønder. 249 484 578. 638 658. — Marked. 656—7
Tønning. 249 592, 666.
Taasinge. 538 9.
Ulbølle i Fyn. 551, 559—60.
Ulf, Hans (Jakobsen), Kan. i Lund. 229, 385—6. 392 — Se Lupus, Wulf.
Ulfeld, Jakob. 665. — Korfits, t. Kogsbølle. 637. — Mogens, Admiral. 760. — Se Henneke.
Ulfstand, Ellen Holgersdatter. 493—9. — Hack Holgersen. 112. — Holger Gregersen. 231, 274. 402. — Jens Holgersen, t. Glimminge. 171, 184, 500. — Jens Truidsen, t. Vemmetofte. 567, 569. — Lisbeth Jensdtt. 500. — Niels Truidsen. 569. — Thale. 243 Truid Gregersen. 209, 212 214—5, 219, 222, 223, 231—2, 274, 402 — Se Jakob Gertsen.
Ulvesbüll i Eidersted. 590.
Ulrik, Hertug af Meklenborg 205 237, 242. — Hert., Administrator i Schwerin. 762 — Graabroder i Rosk. 14
Ungarn. 204 208 495—6 586
Unsfleth, Jakob, Abbed i Sorø. 475
Upsala. 115, 154, 158, 162—3, 187, 189, 227, 443, 447, 459, 513 — Universitet. 166, 228.
Urban V, Pave. 135.
Urne, Christoffer, t. Søgaard. 236. — Christoffer, Ridder, Kan. i Rosk. 61. — Johan 216, 220, 223. — Jørgen, d. æ. Landsdommer i Fyn. 495. Jørgen, d. y. t. Hindema. 236, 527 — Klavs, Domprovst i Lund, Landsdommer i Skaane. 87—8, 240 389. — Lage, Biskop. 17. 37, 185—6, 195, 206, 545. — Lage. 36. — Marqvard, Kan. i Rosk. 35—7.
Utenhof, Wulfgang. 503, 505.
Vadstena Kloster. 137, 140, 149, 178, 193.
Wagener, Daniel, sv. Ritmester. 708.
Valde i Halland. 718—9.
v. Walde, Reimer, Oberst. 567.
Valdemar I, den Store. 120, 432—3.
Valdemar II, Sejer. 13, 433—5, 480—1.
Valdemar Atterdag (Ottherdage, des Dages, durus, reprobus). 119, 123, 130—8, 279, 439—41. 462—76, 491.
Valdemar, Søn af Vald. Sejer. 434, 481. — Søn af Vald. Atterd. 130. — IV. Hertug af Sønderjylland. 24 490. — V, Hert. af Sønderjylland og Modkonge i Danm. 121—2, 128, 467, 491. — Konge i Sverig. 24, 436—7. — S. af Kong Magnus Ladelaas. 24, 27—8. — Kurfyrste af Brandenborg. 479.
Vale, Herman, Kjøbmand i

Odense. 527. — Jørgen. 528.
Valfartssteder i Skaane. 110. — I Tydskland. 160. 179.
Valkendorf, Erik, Ærkebisk. i Trondhjem. 186. 193. 497. — Jakob t. Glorup. 553—4.
v. Wallerthum, Vilhelm, Oberst. 567. 569.
Walles, Jacob. 191.
Vallo. 188. 232.
Walstorp, Anna. 597.
Vandal, Johan, fra Goslar, Superintendent i Ribe. 226. 229. 498.
Varbjerg. 165. 219. 221—4. 408—11. 465. 467. 497. 500. 514. 527. 595. 636—7. 721—2. 724—5. 730—1.
Vardensis, Johannes, Hører i Kbhvns Sk. 85.
Varnhem Kloster. 465.
Warnaa, Flod. — Warnemünde. 27.
Wasilius, Storfyrste af Rusland. 173.
Wartislav IV, Hert. af Pommern. 466. — (V). 467. — VII. 130.
Vaxholm. 760.
Vedel, Anders Sørensen, Historieskriver. 8. 11. 102. 250—4. 665.
Vedtofte Gd. i Fyn. 618. 637.
Vedzel, Gotskalk, Kan., i Roskilde. 36—7. 58—9.
Weidensee, Eberhard, Dr. 498. 502.
Vejle. 19. 198. — Skole. 618.
Weldt i Eidersted. 658.
Veltheim, Officer. 741—2. 751. (755).
Vendiske Søstæder. 134—7. 149—50. 154—5. 169. 172. 182. 184. 187. 197—9. 238. [illegible] 501. 507. 509. — Se Hansestæder.
Vendsyssel. 218. 453.
Wendt, Bartholomæus, Landskriver i Eidersted. 652.
Venstermand, Johan, Kan. i Roskilde. 61.
Venzel, Hertug af Bøhmen. 14—5.
Verden, Bispedømme. 520.
Verdugo, spansk Oberst. 707.
Wergmand, Ernst. 78.
Wermester, Joannes, Borger i Odense. 476.
Werwe i Holsten. 484.
Weseberg i Estland. 474.
Westerborg i Grevsk. Oldenborg. 485.
Westerhever i Eidersted. 590.
Vesterland p. Sild. 631.
Vester-Skjerninge i Fyn. 551—2.
Vester-Vedsted v. Ribe. 655.
Vestervig Kloster. 489.
Vestervik i Sv. 753. 756.
Vester-Aaby i Fyn. 559—60.
Vesterås (Arosia) i Sv. 516. — Biskop. 443. 465.
Vestgotland. 24. 29. 140. 181. 433. 513. 726—7. 746—7.
Westhovius, Willichius, Mag. 103.
Westphal, Joachim, Pr. i Hamborg. 617.
Vexiø, Biskopper. 443. 465. 522. 530. 723.
Weze, Johan, udv. Ærkebisk. i Lund. 386—9. 500. 588.
Vibe, Peder, Kan. i Roskilde. 52. — Simon, Kan. sammesteds. 80.
Viborg. 119. 120. 153. 170. 177. 206. 225. [illegible] — Biskop. 175. 225. [illegible]

488, 493, 520—5. — Domkirke. 25. — Kapitel. 489.
Viborg i Finland. 158.
Wick i Lifl. 464.
Wickrad, Joh., Boghandler i Hamborg. 633.
Victor, Skib. 761.
Vidskøfle i Skaane. 157.
Vidskøl Kloster. 488.
Vidsø, Slag. 727—8.
Viffert, Axel Tønnesen. 635, 637. — Holger Tønnesen. 274—5, 569.
Vilhelm af Oranien. 383—4. 660. — Hert. af Lyneborg. 239.
Villadsen, Peder, Borgmester i Kbhvn. 227.
Villands Herred. 157.
Willichius, Jodocus, Dr. med. 620.
Wilsnack. 160, 179.
Vimmerby i Sv. 751—2, 755.
Vincentius, Bisk. i Strengnæs. 192. — Kampe, Viebiskop i Odense. 499, 500. — Rektor i Landskrone. 85—6.
Vind, Jakob, Ærkedegn i Roskilde Kap. 64—5.
Vingods. 16.
Vinstrup, Peder Jensen, Sjæl. Biskop. 92, 363.
Vipra, Bondo. 466.
Wirland. 464, 474—5.
Visby. 143, 200, 249, 506, 514. — Visborg Slot. 144, 156.
Wismar. 182, 184, 199, 485.
Wittenberg, Univ. 43, 88, 230, 244, 366. 575 584, 589, 606, 608, 611—35, 650, 659—60
Voldy i Sv. 755.
Wolf, Heinrich, fra Liflland, Hofskjænk. 690. — Jakob Jakobsen, Rektor i Oslo, s. Lektor i Odense. 664—8.
Wolfenbüttel. 227.
Vordingborg. 120, 137, 151. 468, 492, 520. — Dominikaner Kl. 19.
Worm, Villum. 674.
Vormordsen, Frants, Superint. i Lund. 86—7, 226, 274, 285—352, 526.
Worms, Rigsdag. 498.
Wrangel, Herman. 727.
Wulf, Johan, fra Haderslev, Provst p. Mors, Kan. i Rosk. og Ribe. 496.
Wullenweber, Jørgen. 213, 227, 587.
Wustrow, Oberst. 750—6.
Wynocke i Sv. 676.
Würzburg. 626.
Væ i Skaane. 93, 181, 419, 727.
Ydsted. 762. — Skole. 85.
Zensus, se Vincentius.
Zwingli, Ulrik. 580. — Zwinglianer. 650, 663.
Æmeltorp, Henrik. 19.
Æminga, Cæso, Lektor i Slesvig Kap. 587.
Æpinus, Joh, Superint. i Hamborg. 617, 623.
Øffuerlach, se Ouelacker.
Øland. 24, 134, 158, 162—3, 174, 180, 440, 679, 704—10, 724, 741—6, 750, 754, 759, 761.
Øm Kloster. 488.
Ørekrog. 222, 258.
Øresund. 149, 255, 258, 492, 507, 733.
Ørie og Vadensø ved Landskrone. 420—1.
Ørkel, Slot. 520, 524, 529. — Fang. 552—3. — Møller. 555.
Ørkeljunge i Sk. 183.

Orkneøerne, Biskop der. 443, 522.
Ørnfot, Jakob, Ærkebisk. i Upsala. 166, 175.
Øsel. 464, 469, 586.
Østerhæsinge i Fyn. 559–60.
Østgotland. 28–9, 515, 516.
Østingebro, Slag. 156.
Øxnebjerg, Slag. 220, 504.
Åbo i Finl. 182, 464–5.
Aagesen, Jens, se Raaby.
Aahus. 109, 119.
Aalborg. 181, 186, 196, 208, 218–9, 451, 503, 532, 581.
Alsø (Alnø) i Sverig. 742, 750, 754, 755–6.
Aalholm. 225.
Aarhus. 105, 565. — Biskop 23, 31, 126, 128, 168–9, 172, 190, 225–6, 241, 443, 471, 488, 493, 521–5, 530.
Aas Kloster. 154, 465.
Åsle, Slag. 140.
Åsum i Skaane. 108–9.

H DRESSEL
Bogbinder

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO
APR 15 1983

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 04 08 05 008 7